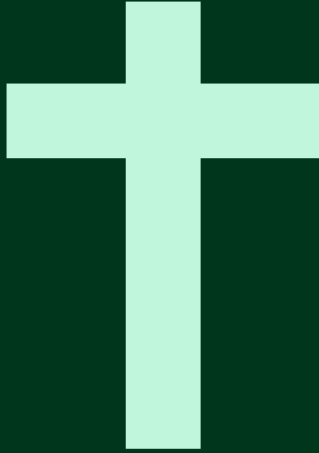

Uwumbər aagbaŋ

Bible without Deuterocanon in Konkomba

Uwumbor aagban

Bible without Deuterocanon in Konkomba

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Konkomba

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Bible without Deuterocanon

in Konkomba

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-03-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
c7765cba-ce13-51c8-80b3-68facb5fdf4a

Contents

MATIU	1
MAK	36
LUK	58
JÖNN	95
LITULN	121
ROM YAAB	157
1 KORINT YAAB	172
2 KORINT YAAB	186
GALASIA YAAB	195
EFESUS YAAB	201
FILIFI YAAB	206
KOLOSE YAAB	210
1 TESALONIKA YAAB	214
2 TESALONIKA YAAB	217
1 TIMOTI	219
2 TIMOTI	224
TAITUS	227
FILEMONN	229
HIIBRU YAAB	230
JEMS	242
1 PIITA	246
2 PIITA	250
1 JÖNN	253
2 JÖNN	257
3 JÖNN	258
JUUD	259
TIBÖKPIIRKAAN	261

Tibɔnyaan ti MATIU ɲmee ti na

*Yesu Kristo aayaajatiib ponn ni aayimbil
(Luk 3.23-38)*

¹ Yesu Kristo aamaal ponn ni aayimbil le bi kigban kee ponn ni. U nan ye Ubor David aayaabil la. David mu nan ye Abraham aayaabil.

² Abraham le nan ma Aisak, Aisak mu ma Jakob,

Jakob mu ma Juda ni unaabitiib.

³ Juda mu ma Peres ni Sera. Bina aayimbil le nan ye Tamar.

Peres mu ma Hesronn, Hesronn mu ma Ram,

⁴ Ram mu ma Aminadab, Aminadab mu ma Nasonn,

Nasonn mu ma Salmonn,

⁵ Salmonn mu ma Boas. Una aayimbil nan ye Rahab la.

Boas mu ma Obed. Una aayimbil nan ye Ruf la.

Obed mu ma Jese,

⁶ Jese mu ma Ubor David.

David mu ma Solomon. Una nan ye Yuraya aapuu la, le David kpan u.

⁷ Solomon mu ma Rehoboam, Rehoboam mu ma Abija, Abija mu ma Asa,

⁸ Asa mu ma Jehosafat, Jehosafat mu ma Joram,

Joram mu ma Usia,

⁹ Usia mu ma Jotam, Jotam mu ma Ahas,

Ahas mu ma Heskia,

¹⁰ Heskia mu ma Manase, Manase mu ma Amonn,

Amonn mu ma Josia,

¹¹ Josia mu ma Jekonia ni unaabitiib buyoonn baadim nan faa bi butɔb ki chuu bi buen Babilon na.

¹² Baah chuu bi ki di buen Babilon ni na, nee aapuwɔb le

Jekonia ma Sealtiel, Sealtiel mu ma Serubabel,

¹³ Serubabel mu ma Abiud, Abiud mu ma Eliakim,

Eliakim mu ma Asor,

¹⁴ Asor mu ma Sadok, Sadok mu ma Akim, Akim mu ma Eliud,

¹⁵ Eliud mu ma Eleasar, Eleasar mu ma Matann,

Matann mu ma Jakob,

¹⁶ Jakob mu ma Josef, u ye Mari aachal na. Mari mu ma Yesu u bi yin u ke Kristo u ga gaa binib lii na.

¹⁷ Abraham yoonn ki yoor kina ki ti saa Ubor David yoonn na nan ye yaajatiib kipiik ni binaa la. David yoonn ki yoor ki ti saa buyoonn baadim chuu bi ki di buen Babilon aatin ni na nan ye yaajatiib kipiik ni binaa la. Buyoonn baadim chuu bi ki di buen Babilon ni na ki yoor ki ti saa Kristo yoonn na nan ye yaajatiib kipiik ni binaa la.

*Baah ma Yesu Kristo pu na
(Luk 2.1-7)*

¹⁸ Baah ga nan ma Yesu Kristo na, le bi nan puu ke bi ga di una Mari ki di tii Josef. Baa nan kee kunn u, le bi kan ke saan joo Mari u li ye aapuu; ba pu? Uwumbɔr Aafuur Nyaan le tii u lipuul ngbaan.

¹⁹ Uchal Josef aah ye uninyaan na, le waa ban ke u jinn u inimɔn. U ɲa nlandak ke u loon ki yii u.

²⁰ Waah daki tibɔr ngbaan kina na, le u kan Uwumbɔr aatuun ubaa tidan ponn ni. Le Uwumbɔr aatuun ngbaan bui u, "Josef, Ubor David aayaabil, taa yii ke saan joo Mari u li ye aapuu; ba pu? Uwumbɔr Aafuur Nyaan le tii u lipuul ngbaan.

²¹ U ga maa ubijabo, le aa ga yin u ke Yesu,* ba pu? uma le ga nyan waanib baatunwanbir ni."

²² Nimina mɔmɔk nan ɲa ke ni gbiin Uwumbɔr aah nan cha waabɔnabr len pu na ke,

²³ "Usapɔn u kaa nyi uja na ga nan dek lipuul ki maa ubijabo, bi ga li yin u ke Imanuel."† (Imanuel aataata le ye ke "Uwumbɔr bi ti chee".)

²⁴ Le Josef finn ki fi le ki nan ɲa Uwumbɔr aatuun aah tuk u ke u ɲa pu na, le ki yoor Mari di ɲa upuu.

²⁵ Waa nan doon u chee le u nin ma waajan aabijabo. Le Josef yin u ke Yesu.

2

Bilankpalb bi nyan ni liwipuul wɔb na

¹ Bi nan ma Yesu, Betlehem aatin ponn ni la, ki bi Judea aatin ni na, n-yoonn mu Herod ye ubɔr na. Baah ma Yesu na, le bilankpalb bilaa nyan ni liwipuul wɔb ki dan Jerusalem,

² ki nan baa ke, "Baah ma ubo u ye juu yaab* aabɔr na, u bi la chee? Ti kan waanmabil liwipuul wɔb, le ti dan ke ti nan doon u."

³ Ubor Herod, ni Jerusalem aatin aanib mɔmɔk aah ɲun tibɔr ngbaan na, le ti muk bi.

⁴ Le u yin Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb mɔmɔk, le ki nan baa bi, "Bi ga maa Kristo u ga gaa binib lii na la chee?"

* 1:21 : Yesu aataata le ye ke "Uwumbɔr gaa timi lii". † 1:23 : Lik Aisaya 7.14. * 2:2 : Bi nan ki yin Israel yaab ke juu yaab la.

⁵ Le bi tuk u, “Betlehem aatiŋ, ki bi Judea aatiŋ ni na; ba pu? Uwumbɔr aabɔnabr aah nan ŋmee pu na so:

⁶ “Sin Betlehem aatiŋ, ki bi Judea aatiŋ ni na, saa ye kitiwaatiir Judea aatim ponn ni; ba pu? uyidaan ga nyan aa ponn ni, ki ga li ye Uwumbɔr aanib Israel yaab aayidaan.”†

⁷ Le Herod yin bilankpalb ngbaan libɔɔl ni, le ki baa bi, “Liŋmabil ngbaan nan nyan ni bayoonn?” Le bi tuk u.

⁸ Le u tun bi ke bi buen Betlehem, ki tuk bi, “Li cha man ki ti bee ubo ngbaan aabɔr mbamɔm. Ni yaa ti kan u kan, ni gir ni man ki nan tuk mi, aan m mu buen ti doon u.”

⁹ Waah len kina doo na, le bi siir ki cha. Baah siir ki cha na, le bi kan liŋmabil li bi nan kan liwipuul wɔb na loln bi pu nsan, ki ti fuu ubo ngbaan aah bi nin chee na, le ki sil nima chee paacham.

¹⁰ Baah kan liŋmabil ngbaan na, le bi kpa mpopiin sakpen ki mɔɔni.

¹¹ Le bi koo lidichal ngbaan ni, ki ti kan ubo ngbaan ni una Mari. Bi nan gbaan kitin ki doon ubo ngbaan, le ki chuu piir baataakɔr ki ti u ipiin. Bi nan ti u salmaa, ni tulalee u bi yin u ke frankinsense, ni tulalee u bi yin u ke mir na.

¹² Le Uwumbɔr nan tuk bi tidan ponn ni ke bi taa ki gir buen ubɔr Herod chee. Nima pu na, bi nan dii nsan yayan le ki kun.

Josef aah yoor Yesu ki di san buen Ijpt aatiŋ ni pu na

¹³ Baah nan chaa kun na, Josef nan kan Uwumbɔr aatuun tidan ponn ni. Le Uwumbɔr aatuun ngbaan bui u, “Fiin ki yoor ubo ngbaan ni una ki san buen Ijpt aatiŋ ni, ki ti li bi nima ki kiir bundaln m ga nan tuk si ke aa nya nima na. Ubɔr Herod ga li ban ubo ngbaan ke u ku u.”

¹⁴ N-yaayoonn ngbaan le Josef fii le ki yoor ubo ngbaan ni una kinyeek, ki nyan nima ki buen Ijpt,

¹⁵ ki ti bi nima le Herod ti kpo.

Nimina nan ŋa kina ke ni gbiin Uwumbɔr aah nan cha waabɔnabr len pu na, ke Uwumbɔr bui ke, “M yin Maabo ke u nyan ni Ijpt aatiŋ ni.”‡

Ubɔr Herod aah ku mbim pu na

¹⁶ Le Herod bee ke bilankpalb ngbaan ŋmann u la. Le u gee liŋuul sakpen, ki cha waajib ku mbijabim bi mɔmɔk ye ŋibin ŋilee aabim, ni bi mu kaa fuu kina na, ki bi Betlehem, ni Betlehem aatingbaan ni na. U nan baa bilankpalb ngbaan ke bi kan liŋmabil ngbaan bayoonn. Nima le cha u bee Yesu aabin aah saa pu na.

¹⁷ Waah ku mbim ngbaan pu na, le ni gbiin Uwumbɔr aabɔnabr Jeremia aah nan len pu na ke,

¹⁸ “Bi ŋun kifuuk Rama aatiŋ ni, ki ye ikpowiil aafuuk la.

Rachel le wii waabim pu, bi mɔmɔk kpo a,

le ubaa aan ŋmaa sɔŋ usui.”§

Josef aah di Yesu nyan ni Ijpt aatiŋ ni pu na

¹⁹ Ni bi cha le Herod ti kpo. Waah kpo na, le Josef, u nan bi Ijpt aatiŋ ni na, kan Uwumbɔr aatuun tidan ni.

²⁰ Le Uwumbɔr aatuun ngbaan bui u, “Fii ki yoor ubo ngbaan ni una ki gir buen Juu yaab aatiŋ ni. Binib bi nan ban bi ku ubo ngbaan na kpo a.”

²¹ Le u fii ki yoor ubo ngbaan ni una, ki ti fuu Juu yaab aatiŋ ni.

²² Le u ŋun ke Ubɔr Herod aabo Akelaus jin ute aanaan Judea aatiŋ ni. Nima pu na, Josef nan san ijawaan, kaa ban u buen nima. Le Uwumbɔr tuk u tidan ni waah ga li cha nin chee na.

²³ Le u buen kitin kibaa ni, bi yin ki ke Nasaref, ki bi Galilee aatiŋ ni na. Waah ŋa kina na, le ni gbiin Uwumbɔr aabɔnabr aah nan len pu na, ke bi ga yin Yesu ke Nasaref aatiŋ aanii la.

3

Jɔnn u muini binib nnyun ni na aah moon Uwumbɔr aabɔr pu na

(Mak 1.1-8; Luk 3.1-18; Jɔnn 1.19-28)

¹ N-yoonn ngbaan le Jɔnn u muini binib nnyun ni na bi nteersakpiin ni, Judea aatiŋ ni,

² le ki mooni, “Kpeln nimi aabimbin man. Uwumbɔr aanaan peen ni a.”

³ Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya nan len Jɔnn aabɔr ke,

“Unii ubaa bi nteersakpiin ni ki tar ke:

‘Toor Uwumbɔr aasan man,

ki ŋa waasan mu li tok ki ti u.’**

⁴ Jɔnn nan pee kikipalk ki bi nan di laaku-mii aakor luu ki na, ki di ligbapapaln buu uchan ni. Waajikaar nan ye itoon ni tisiir la.

⁵ Le binib nyan ni Jerusalem, ni Judea aatim mɔmɔk ni, ni Jɔddann aamɔɔl aatingbaan ni, ki dan u chee,

⁶ le ki nan kpiir baatunwanbir tuk Uwumbɔr. Le Jɔnn muin bi nnyun ni, Jɔddann aamɔɔl ni.

⁷ Le Jɔnn kan Farisii yaab ni Sajusii yaab† pam dan u chee ke u muin bi nnyun ni. Le u baa bi, “Nimi ijagen aabim, ŋma sur nimi ke ni nya ntafadaan mu choo na ni?”

† 2:6 : Lik Maika 5.2. ‡ 2:15 : Lik Hosea 11.1. § 2:18 : Lik Jeremia 31.15. * 3:3 : Lik Aisaya 40.3. † 3:7 : Farisii yaab ni Sajusii yaab nan ye Juu yaab bibaa bi aanimbil man ke binib li dii Moses aakaal na. Bi mu aa nan dii kkaal ngbaan mbamɔm. Bi nan kpa kigaak la, kaa nan kpa linimbaasaln.

⁸ Ni li tun lituln li ga mæk ke ni sil kpeln nimi aabimbin na,

⁹ ki taa bui ke niyaaja aah ye Abraham na, nima le ga cha ni nyan ntafadaan ni. M tuk nimi la, Uwumbør ga nmaa di njitakpal njimina kpaln Abraham aayaabitiib,

¹⁰ hali dandana wee Uwumbør toor kichøk ke u ti gaa isui. Isui imæk kaa lu njisubil nji njan na, u ga gaa i, ki di nja mmii ni.

¹¹ Mma muini nimi nnyun ni la, ki mæk ke ni kpeln nimi aabimbin. Unii u paa ni m pu na jer mi. Maa njeer m chuu takl waanaatak tii u. Uma le ga nan muin nimi Uwumbør Aafuur Nyaan, ni mmii ni.

¹² U joo waayikpimbik unjaal ni, u ti chaar waajikaar, ki ga di njikaabim nja lipil ni, ki di tigbengbir see mmii mu kaan junn na ni.”

Waah muin Yesu nnyun ni pu na

(Mak 1.9-11; Luk 3.21-22)

¹³ N-yoonn ngbaan le Yesu nyan ni Galilee, ki dan Jonn chee, Jøddann aamøal ni, ki ban ke Jonn muin u nnyun ni.

¹⁴ Le Jonn aa kii, le ki len ke, “Ni njan si le muin ni nnyun ni, le aa ban ke m muin si.”

¹⁵ Le Yesu bui u ke, “Kii kina n-yoonn mue. Ni njan ke ti nja Uwumbør aah ban pu na mømæk.”

Le Jonn kii ki muin u nnyun ni.

¹⁶ Waah muin u doo na, libuul ngbaan ni le Yesu nyan ni nnyun ni. Le kitaapaak chuu piir. Le u kan Uwumbør Aafuur Nyaan sunn ni ki naahn linanjel, ki nan tøj u pu.

¹⁷ Le u njan nneel len paacham ke, “Njapøon u m gee u na sø. Nnimbil gbiin u.”[‡]

4

Kinimbøj aah tøj Yesu pu na

(Mak 1.12-13; Luk 4.1-13)

¹ N-yoonn ngbaan le Uwumbør Aafuur Nyaan cha Yesu buen nteersakpiin ni ke kinimbøj ti tøj u.

² Yesu nan lul bumøb nwiin pu ni kinyeek iwiin imonko ilee. Iwiin imonko ilee ngbaan aah jer na, le nkon chuu u.

³ Le kinimbøj u tøjni binib na dan u chee, le ki nan bui u, “Aa yaa ye Uwumbør Aajapøon kan, bui njitakpal njimina aan nji kpaln tjikaar.”

⁴ Le Yesu bui ki ke, “Ni njeeme Uwumbør Aagban ni ke, ‘Tjikaar baanja aan nmaa tii unii limøfal. Limøbøln limæk nyan ni Uwumbør aamøb ni na le ga tii unii limøfal.’”^{*}

⁵ Le kinimbøj di Yesu buen Jerusalem, le ki ti di u tøj Uwumbør Aadichal paab,

⁶ le ki bui u, “Aa yaa ye Uwumbør Aajapøon kan, lir ni kitij. Ni njeeme Uwumbør Aagban ni ke,

‘U ga tuk waatuuntiib ke bi li lik si, le bi ga li joo si binjaal ni, aataal taa gbeer litakpal.’”[†]

⁷ Le Yesu bui ki ke, “Ni ki njeeme Uwumbør Aagban ni ke, ‘Taa tøj Aadindaan Uwumbør.’”[‡]

⁸ Le kinimbøj ki yoor u buen lijool li føk sakpen na paab, le ki ti mæk u dulnyaa aanaan mømæk, ni mu aanyaan,

⁹ le ki bui u, “Aa yaa gbaan kitij ki pak mi kan, m ga di nimina mømæk di tii si.”

¹⁰ Le Yesu bui ki ke, “Kinimbøj, li cha. Ni njeeme Uwumbør Aagban ni ke, ‘Li pak Aadindaan Uwumbør ki dii uma baanja.’”[§]

¹¹ Le kinimbøj siir cha u. Le Uwumbør aatuuntiib dan nan ter u.

Yesu aah piin waatuln Galilee aatij ni pu na

(Mak 1.14-15; Luk 4.14-15)

¹² Yesu nan njan ke bi chuu Jonn ki di nja kiyondiik ni. Nima le u nan nyan nima ki gir buen Galilee.

¹³ U nan cha Nasaref le ki buen ti kal Kapenaum, kitij ki bi nnyusakpem chee na ni. Ki ye Sebulunn aanib ni Naftali aanib aatij la.

¹⁴ Waah kal nima na, le ni gbiin Uwumbør aabønabr Aisaya aah nan len pu na ke,

¹⁵ “Sebulunn aanib ni Naftali aanib aatij ki bi Jøddann aamødapuul, nnyusakpem wøb,

aan bi yin ki ke Galilee aatij,

njinibol mømæk aabøj aah njmal tøb ponn ni nin chee na,

¹⁶ nima aanib bi bi mbømøbøon ni na kan nwiihn sakpiin.

Binib bi bi mbømøbøon ni, ki san nkun ijawaan na,

nwiihn woln bi pu.”^{*}

¹⁷ N-yoonn ngbaan ki joo cha le Yesu piin ki mooni binib ke, “Kpeln nimi aabimbin man. Uwumbør aanaan peen ni a.”

Yesu aah yin bijanbam binaa pu na

(Mak 1.16-20; Luk 5.1-11)

¹⁸ Yesu nan chuun kpak Galilee Aanyusakpem aagbaan le ki ti kan naabitiib bilee, bi yin ubaa ke Simonn ki dulni u ke Piita, le ki yin unaal ke Andru. Bi nan bi mae kipøak nnyun ni. Bi nan ye bijanbam la.

¹⁹ Le Yesu bui bi, “Dii mi man, aan m cha ni ban binib ki nan tii Uwumbør.”

²⁰ Waah len kina na, libuul ngbaan ni le bi siir cha baapør le ki dii u.

²¹ Le u foor siib kpee, le ki ki kan naabitiib bilee, Jems ni unaal Jonn, bi ye Sebedee aajapøtiib na. Bi ni bite Sebedee nan bi buñøb ni, ki bi leñni baapør. Le Yesu yin bi.

[‡] 3:17 : Lik Aisaya 42.1.   ^{*} 4:4 : Lik Ikaal 8.3.   [†] 4:6 : Lik Ilahn 91.11-12.   [‡] 4:7 : Lik Ikaal 6.16.   [§] 4:10 : Lik

Ikaal 6.13.   ^{*} 4:16 : Lik Aisaya 9.1-2.

²² Libuul ngbaan ni le bi siir cha buɔɔb ngbaan ni bite le ki dii u.

Yesu aah mooni Uwumbər aabər ki cha bibum pəək pu na

(Luk 6.17-19)

²³ Le Yesu bə dii Galilee aatim məmək ni, ki koo mmeen aadir ni, ki tuk binib Uwumbər aabər ki mooni Uwumbər aanaan aabənyaan tee, le ki cha bibum bi kpa iween aabəɔɔ məmək na, ni binib bimək kaa pəə na pəək.

²⁴ Le waayimbil moon Siria aatim məmək ni. Le bi joo ni bibum məmək u chee, binib bi iween aabəɔɔ joo bi na, ni binib bi tiyayaar joo bi na, ni binib bi ɔɔbimbik joo bi na, ni binib bi aawon faan na. Le u cha bi məmək pəək.

²⁵ Le kinipaak nyan ni Galilee aatingbaan ni, ni kitij ki bi yin ki ke Ntim Kipiik na ni, ni Jerusalem aatiɔɔ ni, ni Judea aatingbaan ni, ni Joədann aaməɔɔdapuul, ki dii u.

5

Binib aah ga ɔɔ pu ki kan Uwumbər aanyoor na

(Luk 6.20-23)

¹ Yesu aah kan kinipaak ngbaan na, le u jon ligogoln paab, le ki kal. Le waadidiliib kuun u chee.

² Le u waar uməb ki bui bi ke:

³ Binib bi nyi ke bi ye bigiim Uwumbər wəb na,

waanyoor bi bi pu. Bima le yeh Uwumbər aanaan.

⁴ Binib bi kpa mpombiin baatunwanbir pu na,

Uwumbər aanyoor bi bi pu; u ga səɔɔ bisui.

⁵ Binib bi sunn bibaa taab na, Uwumbər aanyoor bi bi pu.

Bima le ga li yeh dulnyaa wee.

⁶ Binib bi aanimbil man ke bi li ye bininyaam na,

Uwumbər aanyoor bi bi pu. Binimbil ga gbiin.

⁷ Binib bi kpa linimbaasaln na, Uwumbər aanyoor bi bi pu.

U mu ga san bi kinimbaak.

⁸ Binib bi dii Uwumbər ni bisui məmək na, waanyoor bi bi pu.

Bima le ga kan uma Uwumbər.

⁹ Binib bi par kijaak na, Uwumbər aanyoor bi bi pu.

U ga len ke bi ye waabim.

¹⁰ Binib bi ji falaa Uwumbər aasan aadiim pu na,

waanyoor bi bi pu.

Bima le yeh uma Uwumbər aanaan.

¹¹ “Binib yaa sii nimi ki ɔɔ niimi falaa ki məln inyaməɔɔ məmək aabəɔɔ ni paan nimi, ki bii nimi, min Yesu pu kan, Uwumbər aanyoor bi ni pu.

¹² Ni li kpa mpopiin sakpen, ba pu? ni ga nan kan tinooor sakpen paacham. Kina le bi nan ɔɔ Uwumbər aabəɔɔnabtiib bi nan bi n-yaayoonn na falaa.”

Uwumbər aanib aah naahn n-yaan ni nwiihn pu na

(Mak 9.50; Luk 14.34-35)

¹³ “Nimi maadidiliib le ye dulnyaa wee ni aayaan. N-yaan yaa bii, ki yaa kaa ki mə kan, nibaa aa bi ki ga ki ɔɔmaa ɔɔ mu aan mu mək. Mu aa ki bi tibər tibaa ni. Bi ga di mu kpɔɔr la. Le binib ga taa mu pu ki jer.

¹⁴ “Nimi le ye dulnyaa wee ni aawiihn, ni woln binib aanimbil. Kitisakpen ki bi ligogoln paab na aan ɔɔmaa bər.

¹⁵ Unii yaa see karyaa kan, waan di lisambil chinj u pu. U ga di u təɔɔ tiwan paab la, le u woln kidiik məmək ponn ni nwiihn.

¹⁶ Ni li bi kina man. Cha binib məmək kan nimi aawiihn aah wiin pu na, aan bi kan nimi aatunyaan aan ki pak Nite Uwumbər u bi paacham na.”

Uwumbər aakaal aaməkm

¹⁷ “Ni taa dak ke m dan m nan kuln Uwumbər aakaal ni Waabəɔɔnabr aabər. Maa dan ke m nan kuln ti. M dan ke m nan ɔɔ taah len pu na məmək chub la.

¹⁸ M tuk nimi mbaməɔɔn la, nkaal ngbaan mubaa aan jer, see mu aah len pu na məmək ɔɔ. Buyoonn paacham ni dulnyaa ga li bi na, nkaal ngbaan məmək ga li beenin bi.

¹⁹ Nima pu na, unii umək yii nkaal ngbaan ponn ni siib na, ki mək binib kina na, u ga li ye uwaatiir Uwumbər aanaan ni. Unii umək kii nkaal ngbaan, ki mək binib kina na, u ga li ye unikpaan Uwumbər aanaan ni.

²⁰ M tuk nimi la, nimi aabimbil yaa kaa ɔɔan ki jer Uwumbər aakaal aaməməkb ni Farisii yaab* aabimbil kan, naan koo ni Uwumbər aanaan ni.”

Binib taa li gee liɔɔ

²¹ “Ni ɔɔan ke bi nan tuk n-yaayoonn na aanib, ‘Taa ku unii, ke unii ubaa yaa ku uken kan, bi ga ji u tibər.’†

²² Min le tuk nimi ke unii umək gee liɔɔ una aabo pu na, bi ga ji u tibər. Unii umək tuk una aabo, ‘Saa bi tibər tibaa ni,’ bibəɔɔjirb aaninkpiib ga ji u tibər. Unii umək tuk una aabo ke, ‘Si uɔɔr’ na, u ɔɔer u koo mmii mu kaan junn na ni.

²³ Aa yaa bi Uwumbər Aadichal ni ki ban aa tii Uwumbər ipiin, ki teer ke aa koo aana aabo ubaa aataani ni kan,

* 5:20 : Farisii yaab nan ye juu yaab bibaa bi aanimbil man ke binib li dii Moses aakaal na. Bi mu aa nan dii nkaal ngbaan mbaməɔɔ. Bi nan kpa kigaak la, kaa nan kpa linimbaasaln. † 5:21 : Lik Nnyam 20.13; Ikaal 5.17.

²⁴ di saapiin di bil nima, ki buen ti chuu utaal waahr, aan ki nin gir ni ki nan tii Uwumbør ipiin ngbaan.

²⁵ “Aa ni unii yaa kpa tibør, u ban u di ti buen kooti ni kan, chuu utaal mala aan ni taa kee fuu nima, u taa di si ña ubøjir aanjaal ni, ubøjir mu taa di si ña kiyondiik aaninkpel aanjaal ni, ke u di si ña kiyondiik ni.

²⁶ M tuk si mbamøn la, saan nyan nima ki nan saa buyoonn aa ga pa kooti ni aamom-bil məmæk doo na.”

Kidagook aabør

²⁷ “Ni ñun ke bi nan tuk n-yaayoonn na aanib, ‘Taa gør kidagook.’*[‡]

²⁸ Min le tuk nimi ke unii umæk kan upii aan usui koo u ni kan, u kpaan gør kidagook usui ni la.

²⁹ Aa yaa gee tiwan ke saah gee aanim-bigiil pu na kan, tiwan ngbaan yaa tøj si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Saawan nibaa yaa bee yøli kan, ni soor ni tiwon məmæk koo mmii mu kaan junn na ni.

³⁰ Aa yaa gee tiwan ke saah gee aanjangii pu na kan, tiwan ngbaan yaa tøj si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Saawan nibaa yaa bee yøli kan, ni soor ni tiwon məmæk koo mmii mu kaan junn na ni.”

Uja taa jenn upuu

(Matiu 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18)

³¹ “N-yaayoonn na aanib nan ki len ke ‘Uja yaa jenn upuu lii kan, u ñmee kigban, ki di tii u ki mæk ke u jenn u.’[§]

³² Min le tuk nimi ke upii yaa kaa gør kidagook kan, uchal yaa jenn u lii kan, u ña u upiidagoor le na. Uja u yoor baah jenn upii u lii na mu ye udagoor la.”

Naah ga puu tipuur pu na

³³ “Ni ñun ke bi nan tuk n-yaayoonn na aanib ke, ‘Taa puu Uwumbør nnyamøn pu, ke aa yaa puu Uwumbør kan, ña saah len pu na.’

³⁴ Min le tuk nimi: ni taa puu Uwumbør. Ni taa puu paacham mu; ba pu? paacham ye Uwumbør aabørjal la.

³⁵ Ni taa puu kitiñ mu; ba pu? kitiñ ye Uwumbør aataa aajal la. Ni taa puu Jerusalem mu; ba pu? Jerusalem ye Uwumbør u ye Ubørkpaan na aatiñ la.

³⁶ Taa puu aayil; ba pu? saan ñmaa kpeln kiyikpirk kibaa, ki li ye kiyikipiipiin, kaan ñmaa kpeln kibaa ki li ye kiyikipibøn.

³⁷ Ni po len ke ‘Een’, bee ‘Aayii’. Ni yaa ki kpee nibaa kan, naa ñan.”

Naah ga ña binib bi ña nimi bakaa na pu na

(Luk 6.29-30)

³⁸ “Ni ñun ke bi nan tuk n-yaayoonn na aanib, ‘Unii yaa chuu lokr aanimbil kan, bi chuu lokr u mu yaal. Unii yaa gbaa fenn aanyin kan, bi chuu fenn u mu yaan.’*[‡]

³⁹ Min le tuk nimi: unii yaa ña si bakaa kan, taa giin u waahr ña si pu na. Unii yaa faa si aanjangii aataapak kan, aa cha u faa aanjangan aataapak mu.

⁴⁰ Unii yaa ban u di si buen bibøjirb chee ke u ti gaa saabækul kan, tiin u saakekeln mu.

⁴¹ Uja yaa muk si ke aa cheen u mal ubaa kan, cheen u mal bilee.

⁴² Unii yaa mee si tiwan kan, tiin u. Unii yaa ban ke aa pinn u tiwan kan, taa yii.”

Naah ga ña nimi aadim pu na

(Luk 6.27-28, 32-36)

⁴³ “Ni ñun ke bi nan tuk n-yaayoonn na aanib, ‘Li gee aana aabo ki nan saadin.’[†]

⁴⁴ Min le tuk nimi: ni li gee nimi aadim man, [ki bui binib bi seei nimi na ke, ‘Uwumbør ña tinyoor ña ni pu;’ ki ña binib bi nan nimi na tiñann,] ki mee Uwumbør ki tii binib bi ñani nimi falaa ki muk nimi na.

⁴⁵ Ni yaa ñani kina kan, ni ga li ye Nite Uwumbør u bi paacham na aabim; uma le cha waawiin puur ki woln tiniwanbir ni bininyaam pu, ki cha utaal nu ki tii binib bi ñan na, ni binib bi kaa ñan na.

⁴⁶ Ni yaa gee binib bi gee nimi na baanja kan, ni kpa tinyoor Uwumbør chee ee? Bil-ampoogaab mu gee binib bi gee bi na la.

⁴⁷ Ni yaa dooni ninaabitiib baanja kan, ni ñan ki jer biken aa? Aayii. Binib bi kaa dii Uwumbør aasan na mu ñani kina la.

⁴⁸ Nima pu na, ni li bi mbamøn, ke Nite Uwumbør u bi paacham na aah bi pu na.”

6

Naah ga tii bigiim ipiin pu na

¹ “Ni li nyi man, ki taa tun nimi aatunyaan binib aanimbil ni, ke bi kan aan ki pak nimi. Ni yaa ñani kina kan, naan kan tinyoor Nite Uwumbør u bi paacham na chee.

² “Aa yaa tii ugiin tiwan kan, taa joo kilonj gbaa ke binmajmannim aah ñani pu mmeen aadir ni, ni kitiñ ponn ni, ke binib pak bi na. M tuk nimi mbamøn la, bi kan baapal le na.

³ Aa yaa tii ugiin tiwan kan, taa cha aanjangan li nyi aanjangii aah ña pu na.

⁴ Tii u libòol ni. Le Aate Uwumbør u kan saah ña pu libòol ni na ga pa si binib aanim-bil ni.”

Naah ga mee Uwumbør pu na

(Luk 11.2-4)

⁵ “Ni yaa mee Uwumbør kan, ni taa mee u ke binmajmannim na aah mee u pu na. Bi gee ke bi sil mmeen aadir ni, ni kitiñ ponn

‡ 5:27 : Lik Nnyam 20.14; Ikaal 5.18.

§ 5:31 : Lik Ikaal 24.1-4.

* 5:38 : Lik Nnyam 21.24; Liifai Yaab 24.20; Ikaal

19.21. † 5:43 : Lik Liifai Yaab 19.18.

ni ki mee Uwumbør, aan binib kan bi. M tuk nimi mbamøn la, bi kan baapal le na.

⁶ Sin ma kan, aa yaa mee Uwumbør kan, koo saadiik ni, ki di jaalen piin, ki mee Aate Uwumbør u bi libool ni na. Le Aate Uwumbør u kan saah nani pu libool ni na ga tii si tinoor.

⁷ “Ni yaa mee Uwumbør kan, ni taa len yøl yøl aabør ke binib bi kaa dii Uwumbør aasan na aah len pu na. Bi dak ke bi yaa len sakpen kan, nima le ga cha Uwumbør njan.

⁸ Ni taa nani ke baah nani pu na; Nite Uwumbør nyi naah ban tiwan ni na, naa kee mee u.

⁹ Ni yaa mee Uwumbør kan, bui ke, ‘Tite Uwumbør u bi paacham na, cha binib li san saayimbil.

¹⁰ Saanaan dan.

Bi li nani saageehn dulnyaa wee ni ke baah nani paacham pu na.

¹¹ Tiin timi din aawiin aajikaar.

¹² Cha timi aataani ki pinn timi, ke ti mu aah di cha pinn binib bi koo timi aataani ni pu na.

¹³ Taa cha ti kan ntørj.

Nyan timi kinimbørj aanaal ni. [Si le yeh nnaan, ni mpøon, ni mpakm n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.]

¹⁴ “Ni yaa di cha pinn binib baataani kan, Nite Uwumbør u bi paacham na mu ga di cha pinn nimi.

¹⁵ Ni yaa kaa di cha pinn binib baataani kan, Nite Uwumbør mu aan di cha pinn nimi aatunwanbir.”

Naah ga lul bumøb pu na

¹⁶ “Ni yaa lul bumøb kan, ni taa bii ninimbil wøb ke biinmanmannim aah nani pu na; bi bii binimbil wøb ke binib bee ke bi lul bumøb. M tuk nimi mbamøn la, bi kan baapal la.

¹⁷ Sin ma kan, aa yaa lul bumøb kan, finn aanimbil wøb, ki di nkpan nimir aayil,

¹⁸ aan binib taa bee ke aa lul bumøb. Aate Uwumbør u bi libool ni na le ga bee. Le Aate Uwumbør u kan saah njan pu libool ni na ga tii si tinoor.”

Paacham aawankpal

(Luk 12.33-34)

¹⁹ “Ni taa kuun liwankpal bil dulnyaa wee ni. Idundur ni njipulaaleen ga bii ni. Bi-naayukb mu ga loon koo ni ki nan sun ni.

²⁰ Ni di liwankpal bil Uwumbør do. Idundur ni njipulaaleen aan bii li nima. Binaayukb mu aan koo ni nima ki nan sun li.

²¹ Saawankpal aah bi nin chee na, aasui mu bi nima la.”

Tiwon aawithn

(Luk 11.34-36)

²² “Linimbil ye tiwon aakaryaa la. Aanimbil yaa wiin kan, saabimbin mømøk ga li gbii nwiin la.

²³ Aanimbil yaa jøb kan, saabimbin mømøk ga li gbii mbømøbøon la. Aanimbil li tii si nwiin na yaa bøon kan, aa bi mbømøbøon sakpiin ni la.”

Uwumbør ni liwangol

(Luk 16.13; 12.22-31)

²⁴ “Unii ubaa aan nmaa li ye dindatiib bilee aanaagbiiija; u ga li nan ubaa, le ki gee uken; u ga li si ubaa aacharj ni, le ki lik uken fam. Naan nmaa dii Uwumbør ni liwankpal mu.

²⁵ “Nima le m tuk nimi ke ni taa cha nimi aalandak muk nimi tiwon aawan pu, ki taa li dak: ‘Ti ga ji ba? Ti ga nyu ba? Ti ga peen ba?’ Limøfal bi tijikaar baanja pu la aa? Tiwon bi tiwanpeenkaan baanja pu la aa?

²⁶ Lik inyoon i laani paacham na aah bi pu na. Yaa ko tijikaar ki mu aa chee, ki mu aa faa njikaabim fuu njipil ni. Nite Uwumbør u bi paacham na le kpiini i. Naa jer i ii?

²⁷ Ni ponn ni ubaa ga nmaa muk waalandak aan ki yunn jer Uwumbør aah siin pu na aa?*

²⁸ “Ba pu ni cha ilandak muk nimi tiwanpeenkaan pu? Dakl lik mmopuun aah bi pu na man. Mu aa tun lituln, ki mu aa fik tikokonn.

²⁹ M tuk nimi la, Ubør Solomonn u nan peeni tiwanpeenkaan nyaan na aawanpeenkaan aa nan njan ke mmopuun aah njan pu na.

³⁰ Timoor bi din ki ga fe wu mmii fen, le Uwumbør njan ti mmopuun mu njan na. Waan tii nimi tiwanpeenkaan aa? Naa gaa Uwumbør ki kii mbamøn la. U ga tii nimi.

³¹ “Nima pu na, ni taa cha ilandak muk nimi, ki taa li dak: ‘Ti ga ji ba? Ti ga nyu ba? Ti ga peen ba?’

³² Tiwan ngbaan mømøk pu le binib bi kaa dii Uwumbør aasan na aanimbil man. Nite Uwumbør u bi paacham na nyi ke ni ban tiwan ngbaan mømøk.

³³ Ni li ban Uwumbør aanaan, ni waasanyaan le waahr; le u ga di tiwan ngbaan mømøk kpee nimi.

³⁴ Nima pu na, ni taa cha fen u choo na aabør muk nimi. Fen le ni ga fe dak fen aabør. Ni yaa dakl din aabør din kan, ni njeer kina la.”

7

Ni taa galni binib

(Luk 6.37-38, 41-42)

¹ “Ni taa galn binib, aan Uwumbør mu taa galn nimi.

* 6:27 : Bee “...aan ki di lisanj libaa kpee waaføk pu uu?”

² Naah galni binib pu na, Uwumbør mu ga galn nimi kina la. Naah tii binib pu na, Uwumbør mu ga giin kina le ki tii nimi.

³ Ba ña aa lik ki waa lidöchöl li bi aana aabo aanimbil ni na, kaa tee waa jaatölk u bi aayaan ni na?

⁴ Aa tee ña kinye ki bui aana aabo, 'Cha m nyan lidöchöl li bi aanimbil ni na,' ka jaatölk u bi aayaan ni?

⁵ Sin unjmanmann umina, chuu nyan jaatölk ngbaan aanimbil ni waahr, aan ki li waa mbamöm, aan ki nan nyan aana aabo yaan ni lidöchöl.

⁶ "Ni taa di tiwan ni bi chain na di tii ibö. I ga gir nan junn nimi. Ni taa di nleenyaaan di tii igbeer. I ga taa taa mu pu."

*Naah ga li mee Uwumbør pu na
(Luk 11.9-13)*

⁷ "Ni li mee Uwumbør man, le u ga tii nimi. Ni li ban Uwumbør chee man, le ni ga kan. Ni li kpaar jaalenj man, le u ga piir tii nimi.

⁸ Unii umök mee Uwumbør na, u ga tii u. Unii umök ban na, u ga kan. Unii umök kpaar jaalenj na, u ga piir tii u.

⁹ To, ubo ubaa yaa mee ute maab kan, u ga di litakpal tii u uu?

¹⁰ U yaa mee u ujan kan, u ga di ukuub tii u uu?

¹¹ Nimi titunwanbirdam yaa tee nyi ipiin i ñan na ki tii nimi aabim kan, ñmaninkabaa Nite Uwumbør u bi paacham na le aan di tiwan ni ñan na ki di tii binib bi mee u na aa?

¹² "Nima pu na, naah ban ke binib li ñani nimi pu na mömök, ni mu li ñani bi kina. Uwumbør aakaal ni waabønabr aabør le mök kina."

*Naah ga dii pu na
(Luk 13.24)*

¹³ "Ni li dii mbisamöb mu kaa waa na. Nsan mu cha mmii mu kaan junn na ni na waa la. Nsan ngbaan aabisamöb mu waa la. Binib bi dii mu na, bi wiir la.

¹⁴ Nsan mu cha limöfal li kaa kpa ndoon na ni na aa waa. Nsan ngbaan aabisamöb mu aa waa. Binib bi dii mu na aa wiir."

*Naah ga ña pu ki bee binib aabimbin na
(Luk 6.43-44)*

¹⁵ "Ni li nyi binyamöndam bi ñmanni ke bi ye Uwumbør aabønabr na. Bi ñmanni ke bi ye ipiih, le ki tee ye ñisapol ñi ga bii nimi na.

¹⁶ Baatuln pule ga cha ni bee bi. Bukokom ga ñmaa lu nkakan aa? Ichakpeejagar ga ñmaa lu saasaa aa?

¹⁷ Isui imök ñan na ga lu ñisubil ñi ñan na la. Isui i kaa ñan na ga lu ñisubil ñi kaa ñan na la.

¹⁸ Busub bu ñan na aan ñmaa lu ñisubil ñi kaa ñan na. Busub bu kaa ñan na mu aan ñmaa lu ñisubil ñi ñan na.

¹⁹ Busub bumök kaa lu ñisubil ñi ñan na kan, bi ga gaa bu, ki di ña mmii ni.

²⁰ Nima pu na, baah ña pu na le ga cha ni bee binjmanmannim bi ñmanni ke bi ye Uwumbør aabønabtiib na."

*Binib bi ga koo Uwumbør aanaan ni na
(Luk 13.25-27)*

²¹ "Naa ye binib bimök yin mi ke 'Dindaan, Dindaan' na le ga koo Uwumbør aanaan ni. Binib bi ñani Nte Uwumbør u bi paacham na aah gee pu na le ga koo waanaan ni.

²² Liyaadaal ngbaan le binib pam ga bui mi, 'Tidindaan, Tidindaan, ti nan nabr Uwumbør aabør saayimbil pu, ki nyan tiyayaar binib ni, saayimbil pu, ki tun lijinjir aatun saayimbil pu.'

²³ Le m ga tuk bi, 'Nimi titunwanbirdam, maa nyi nimi. Siir m chee man.'

*Bidimaab bilee aabør
(Luk 6.47-49)*

²⁴ "Nima pu na, unii umök ñun maabør ngbaan ki ñani kina na, naahn unii u kpa nlan, ki maa waadiik litakpal pu na.

²⁵ Utaal nun, le nwam nyan, le libuln daar, le ki pee kidiik ngbaan. Kaah si litakpal pu na, le kaa lir.

²⁶ "Unii umök ñun maabør ngbaan, kaa ñani kina na, naahn unii u kaa kpa nlan ki maa waadiik litambol pu na la.

²⁷ Utaal nun, le nwam nyan, le libuln daar ki pee kidiik ngbaan; le ki lir. Ki lir kookoo la."

Yesu aapöön

²⁸ Yesu nan len doo. Waah tuk bi tibør ti na, le ni ga kinipaak ngbaan.

²⁹ U tuk bi ke unii u kpa Uwumbør aapöön na la, kaa tuk bi ke Uwumbør aakaal aamömök b aah tuk bi pu na.

8

*Yesu aah cha uköndaan pök pu na
(Mak 1.40-45; Luk 5.12-16)*

¹ Yesu nan sunn ni ligongoln na taab. Le kinipaak sakperj dii u.

² Le uköndaan ubaa dan u chee ki nan gbaan unimbiin ni, le ki doon u ki bui u, "Ndindaan, aa yaa gee kan, aa ga ñmaa cha m pök."

³ Le Yesu taln unjaal, ki meeh u, le ki bui u, "M gee. Aa pök a." Libuul ngbaan ni le u pök.

⁴ Le Yesu bui u, "Li nyi, ki taa tuk unii ubaa. Li cha Uwumbør aatotoor chee ki ti di aabaa mök u, ki toor kitorok tii Uwumbør; Moses aakaal aah len pu na. Nima le ga mök binib ke aa pök a."

*Yesu aah cha butöb aajab aaninkpel aatutunn pök pu na
(Luk 7.1-10)*

⁵ Yesu nan koo Kapenaum aatinj ni. Le butɔb aajab nkub aaninkpel ubaa dan u chee ki nan garj u ki bui u,

⁶ “Ndindaan, maatutunn dɔ linampal. Uwɔn faan ki wu sakpen a.”

⁷ Le Yesu bui u, “M ga dan ki nan cha waaween sɔnj.”

⁸ Le u bui u, “Ndindaan, maa ɲeer aa dan ndo ki nan koo maadichal ni. Aa yaa po len ke ‘Pɔɔk’ kan, maatutunn ngbaan ga pɔɔk.

⁹ Min mbaa kii maaninkpel aamɔb, ki mu ye butɔb aajab aaninkpel la, le ki bui ubaa, ‘Li cha,’ le u buen; ki bui ubaa mu, ‘Dan,’ le u dan; ki bui maanaagbiija, ‘Ŋa kina,’ le u ɲa.”

¹⁰ Yesu aah ɲun waah len pu na, le ni gar u pam. Le u bui binib bi dii u na ke, “M tuk nimi mbamɔn la, maa kee kan unii ubaa bi Israel yaab ponn ni ki gaa mi ki kii mbamɔn kina.

¹¹ M tuk nimi la, binib pam ga nya ni liwipuul wɔb, ni liwilir wɔb, ki nan kal, ki ji Abraham, ni Aisak, ni Jakob chee tijikaar Uwumbɔr aanaan ni.

¹² Le Juu yaab bi ba ga koo ni na, Uwumbɔr ga chuu nyan bi lipaal mbɔmbɔɔn aah bi nin chee na. Bi ga wii ki ɲmɔ ɲinyin nima chee.”

¹³ Tɔ, le u bui butɔb aajab aaninkpel ngbaan, “Li dii saasan. Saah gaa mi ki kii mbamɔm pu na, ni ɲa kina ki tii si.”

Yesu aah len kina na, libuul ngbaan ni le uninkpel ngbaan aatutunn pɔɔk.

*Yesu aah cha bibum pam pɔɔk pu na
(Mak 1.29-34; Luk 4.38-41)*

¹⁴ Yesu nan buen Piita aadichal ni, le ki ti kan Piita aapuu aana bun ki dɔ kidiik ni. Le uwɔn ton.

¹⁵ Le Yesu meeh ɲjaal. Le uwɔn sɔnj. Le u fii, ki chann u tichann.

¹⁶ Kijook aah joor na, le binib dan Yesu chee, ki joo ni binib bi tiyayaar joo bi na pam. Yesu nan po len tibɔr baanja la, le tiyayaar ngbaan nyan bi ni. Le u cha bibum mɔmɔk mu pɔɔk.

¹⁷ U ɲa kina ke ni gbiin Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya aah nan len pu na ke, “Uma ubaa le nyan ni iween, ni tibunbunn timi aawon ni.”*

*Binib bi nan ban ke bi dii Yesu na
(Luk 9.57-62)*

¹⁸ Yesu nan kan ke kinipaak ki dii u na wiir sakpen a. Nima pu le u nan tuk waadidiliib ke u ban u puur nnyusakpem la.

¹⁹ Le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkr ubaa nan dan u chee ki nan bui u, “Umɔmɔkr, m ga dii si, saah cha nin chee na mak.”

²⁰ Le Yesu bui u, “Ŋɔk kpa yaah koo ibuu i ponn ni na. Inyoon i laani paacham na

mu kpa yaadil. Min Unibɔn Aabo ma aa kpa maah ga doon nin chee na.”

²¹ Le waadidiir ubaa mu bui u, “Ndindaan, m mee si nsan, cha m buen ti sub nte waahr, aan ki nan dii si.”

²² Le Yesu bui u, “Dii mi dandana wee, ki cha bitekpiib sub tɔb.”

*Yesu aah ɲa pu ki cha kibuj ɲmin na
(Mak 4.35-41; Luk 8.22-25)*

²³ Le Yesu koo bunɔb ni. Le waadidiliib mu dii u.

²⁴ Baah chuun nnyun ni cha na le kibuj ti fii ki bi daar, le tinyunkpenn fii ti ti biin bunɔb pu. Yesu nan dɔ geen.

²⁵ Le waadidiliib dan ki nan gbaa finn u ki bui u, “Tidindaan, ter timi. Ti ga bee nnyun ni.”

²⁶ Le u bui bi, “Ba ɲa ni san ijawaan? Naa gaa mi ki kii mbamɔm.” Le u fii ki kae kibuj ni nnyun. Le kibuj ni nnyun mɔk ɲmin chii.

²⁷ Ni nan gar bi pam. Le bi baa tɔb, “Ba aanibol le na? Hali kibuj ni nnyun kii waamɔb.”

*Yesu aah cha biwaab bilee pɔɔk pu na
(Mak 5.1-20; Luk 8.26-39)*

²⁸ Le bi fuu nnyusakpem aadapuul, Gadarene yaab aatinj ni. Baah fuu nima na le biwaab bilee nyan ni baah sui binib titakpalunn ti ponn ni na, ki tooh u nsan ni. Biwaab ngbaan yaa nan kan unii kan, bi ga gbaa u la. Nima pu na, ubaa aa nan ɲmaa jer nima chee.

²⁹ Baah kan Yesu na, le bi teen ke, “Sin, Uwumbɔr Aajapɔɔn, aa ban ba ti chee? Aa dan do ke aa nan ɲa timi falaa n-yoonn aah kaa kee ɲeer buyoonn aa?”

³⁰ Le igbeer i wiir na bi dandar ki chuun ji.

³¹ Le tiyayaar ti bi bijab ngbaan ni na garj Yesu, “Aa yaa nyan timi binib ngbaan ponn ni kan, cha ti ti koo igbeer ngbaan ni.”

³² Le Yesu bui ti, “Li cha man.” Le ti nyan binib ngbaan ni, le ki ti koo igbeer na ni. Libuul ngbaan ni, le igbeer ngbaan mɔmɔk san sunn limɔɔgongoln taab, le ki ti koo nnyun ni ki kpo.

³³ Le bijab bi kiir igbeer ngbaan na san buen kitinj ni, ki ti tuk binib Yesu aah cha biwaab ngbaan pɔɔk pu na, ni tibɔr ngbaan mɔmɔk.

³⁴ Kitinj ngbaan aanib aah ɲun kina na, le bi mɔmɔk dan ki nan tooh Yesu nsan ni. Baah kan u na, le bi garj u ke u nyan baatinj ni.

9

*Yesu aah cha uja u aawon faan na pɔɔk pu na
(Mak 2.1-12; Luk 5.17-26)*

* 8:17 : Lik Aisaya 53.4.

¹ Le u gir koo bunəb ni, ki ki puur nnyusakpem ki kun udo aatiŋ ni.

² Le bijab bibaa luln ni uja u aawon faan na likekeln ni Yesu chee. Le Yesu kan baah gaa u ki kii mbaməm pu na, le ki bui uja u aawon faan na, “Maabo, chuu aabaa, m di cha saatunwanbir pinn si.”

³ Waah len kina na, le Uwumbər aakaal aaməmkb bibaa daktl bisui ni ke, “Uja wee sii Uwumbər la.”

⁴ Le Yesu bee baalandak, le ki baa bi, “Ba ŋa ni dak ilandak i kaa ŋan na nisui ni?”

⁵ Maah len ke m di cha waatunwanbir pinn u na le pəə aan m yaa len ke ‘Fii ki li chuun’ le pəə?

⁶ M ga mək nimi ke min Unibən Aabo kpa mpəən dulnyaa wee ni ke m di cha pinn titunwanbir.” Waah len kina na, le u bui uja u aawon faan na ke, “Fiin ki yoor saawandookaan ki li chaa kun.”

⁷ Libuul ngbaan ni le uja ngbaan fii ki cha kun.

⁸ Kinipaak ngbaan aah kan kina na, le bi san ijawaan, ki nyurj Uwumbər u tii unibən mpəən kina na.

*Yesu aah yin Matiu pu na
(Mak 2.13-17; Luk 5.27-32)*

⁹ Le Yesu siir nima ki buen. Waah cha na, le u kan ulampoogaar ubaa bi yin u ke Matiu. U ka baah gaal lampoo nin chee na. Le Yesu bui u, “Li dii mi.”

Le u fii ki dii u.

¹⁰ Le Yesu ni waadidiliib nan kal Matiu do ki jin tijikaar. Le bilampoogaab ni titunwanbirdam bi wiir na dan nan jin bi chee tijikaar.

¹¹ Farisii yaab aah kan kina na, le bi baa waadidiliib, “Ba ŋa nimi aaməmkər ji bilampoogaab ni titunwanbirdam chee tijikaar?”

¹² Le Yesu ŋun baah len pu na, le ki bui ke, “Binib bi kpa laafee na aa ban dəkta, see binib bi bun na le ban dəkta.

¹³ Uwumbər Aagban len ke waa ban ke binib toor kitork baanja ki tii u. U ban ke bi li san təb kinimbaak la.* Li cha ki ti bae tibər ngbaan aatataa. Maa dan ke m nan yin bininyaam. M dan ke m nan yin titunwanbirdam [ke bi nan kpeln baabimbin.]”

*Kiməlul aabər
(Mak 2.18-22; Luk 5.33-39)*

¹⁴ Le Jənn aadidiliib dan Yesu chee, le ki nan bui u, “Ti ni Farisii yaab lul buməb kpakpaayuk la. Ba pu saadidiliib ma aa lalni buməb?”

¹⁵ Le u baa bi, “Bicham bi dan bi nan ji ubəndinn aajim na ga ŋmaa li kpa mpombiin buyoonn upiidinn bi bi chee na aa? Aayii. N-yoonn choo, le bi ga nan chuu

nyan upiidinn na bi chee mpəən. N-yoonn ngbaan le bi ga lul buməb.”

¹⁶ Yesu nan ki len ke, “Ubaa aan di likekepəln aageln lenj libəkukpokl. U yaa ŋa kina kan, likekepəln aageln na ga kar libəkukpokl na. Libəln ngbaan ga jer njan yaan.

¹⁷ Ubaa mu aan di ndawiin ki di ŋa kilo-okpok ponn ni. U yaa ŋa kina kan, kilook ngbaan ga puu, ki bii. Ndaan mu ga kpir. Bi ga di ndawiin ki di ŋa kiloopəŋ ni la. Le ndaan aan kpir. Kilook ngbaan mu aan bii.”

Yesu aah cha upii ubaa pəək aan ki fikr upiibo nkun ni pu na

(Mak 5.21-43; Luk 8.40-56)

¹⁸ Yesu aah bi len kina na, le uninkpel ubaa dan nan gbaan unimbiin ni ki doon u, le ki bui u, “Mbisal kpo a. Dan nan di aanjaal paan u pu, le u ga fikr.”

¹⁹ Le Yesu fii ki dii u. Waadidiliib mu dii u.

²⁰ Le upii u fu tipiir ŋibin kipiin ni ŋilee taa door na nan bi nima, ki dan Yesu aapuwəb, le ki nan meeh waabəkul aaməjuul;

²¹ ba pu? u nan dak usui ni ke u yaa po meeh Yesu aabəkul kan, u ga pəək.

²² Le Yesu fenn ki kan u, le ki bui u, “Mbisal, chuu aabaa. Saah gaa mi ki kii mbaməm pu na, nima le cha aa pəək.” Libuul ngbaan ni le u pəək.

²³ Le Yesu fuu uninkpel ngbaan aadichal ni, ki ti koo li ponn ni, ki kan kinipaak nima. Bi nan wii ikpowiil, ki pii ŋiwul, ki faa kifook.

²⁴ Le u bui bi, “Nyan lipaal man. Upiibo ngbaan aa kpo. U geen la.”

Le bi laa u sakpen.

²⁵ Baah nyan kinipaak ngbaan lipaal na, le u koo ni upiibo ngbaan aah bi kidiik ki ponn ni na, le ki ti chuu ujaal, le u fii.

²⁶ Le bi mooni tibər ngbaan itingbaan məmək ni.

Yesu aah likr bijoom bilee animbil pu na

²⁷ Yesu nan siir nima. Waah cha na le bijoom bilee dii u, ki tar ke, “David Aayaabil, san timi kinimbaak.”

²⁸ Le u ti koo kidiik ni. Le bijoom ngbaan mu koo ni u chee. Le u baa bi, “Ni pak ke m ga ŋmaa likr ninimbil aa?”

Le bi kii, “Tidindaan, een.”

²⁹ Baah len kina na, le u meeh binimbil, le ki bui bi, “Naah gaa mi ki kii pu na, ni ŋa kina ki tii nimi.”

³⁰ Le binimbil likr. Le u sur bi mbaməm ke bi taa tuk unii ubaa.

³¹ Le bi buen ki ti joo waayimbil mooni itingbaan məmək ni.

Yesu aah cha ubir pəək pu na

* 9:13 : Lik Hosea 6.6.

³² Bijoom ngbaan aah nyan ni Yesu chee na, le binib bibaa nan joo ni ubir u tiyayaar joo u na.

³³ Le Yesu nyan tiyayaar u ni. Le u len, kaa ki ye ubir. Le ni gar kinipaak ngbaan pam. Le bi len ke, "Taa kee kan kina timi Israel yaab aatinj ni."

³⁴ Le Farisii yaab bui ke tiyayaar aayidaan le tii u mpɔɔn ke u nyan tiyayaar binib ni.

Yesu aah san kinipaak ngbaan kinimbaak pu na

³⁵ Yesu nan bɔ dii ntisakpem, ni nti-waatiir ni, le ki koo mmeen aadir ni, ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr, ki mooni Uwumbɔr aanaan aabnyaan tee, le ki cha bibum bi kpa iween aabɔnj mɔmɔk na, ni binib bimɔk kaa pɔɔ na pɔɔk.

³⁶ Waah kan kinipaak ngbaan na, le u san bi kinimbaak sakpen; ba pu? bi naahn ipiih i yɔl ki dɔ kitinj, kaa kpa upihkpaal na la.

³⁷ Le u bui waadidiliib, "Idi biir a, ki wiir. Bidicheeliib ma aa wiir.

³⁸ Nima pu na, ni li mee kisaak Aadindaan man ke u tun ni bidicheeliib bi nan chee waajikaar."

10

Yesu aakpambalb kipiik ni bilee (Mak 3.13-19; Luk 6.12-16)

¹ Yesu nan yin waakpambalb kipiik ni bilee ke bi dan u chee, le ki nan tii bi mpɔɔn ke bi ti nyan tiyayaar binib ni, ki cha bibum bi kpa iween aabɔnj mɔmɔk na, ni binib bimɔk kaa pɔɔ na pɔɔk.

² Waakpambalb kipiik ni bilee ngbaan aayimbil sɔ: njan, Simonn u bi yin u ke Piita na, ni Andru u ye Simonn aanaal na; Jems u ye Sebedee aajapɔɔn na, ni Jonn u ye Jems aanaal na;

³ Filip, ni Batolomiu; Tomas, ni Matiu u nan gaal lampoo na; Jems u ye Alfeus aajapɔɔn na, ni Tadeus;

⁴ ni Simonn u nan ban u kulln waatinj aadim na, ni Judas Iskariot u ga nan kooh Yesu na.

Yesu aakpambalb kipiik ni bilee aatuln (Mak 6.7-13; Luk 9.1-6)

⁵ Yesu nan tun waakpambalb kipiik ni bilee ngbaan bi ti moon Uwumbɔr aabɔr ki bui bi, "Ni taa buen binib bi kaa ye Juu yaab na aatinj ni, ki taa buen Samaria yaab aatinj kibaa ni.

⁶ Li cha man Israel yaab bi yenn Uwumbɔr aasan ni na aatim ni,

⁷ ki ti li mooni Uwumbɔr aabɔr ke waanaan peen ni a,

⁸ ki cha bibum pɔɔk, ki li fikr binib bi kpo na, ki cha bikɔndam pɔɔk, ki nyan tiyayaar ni bipanib binib ni. Ni kan mpɔɔn, kaa pan nibaa. Ni mu li tii bibum laafee, ki taa li ban tipar.

⁹ Ni taa li joo njimombil tikpalɔnn ni,

¹⁰ ki taa li tu lituln, ki taa li joo libakul ki kpee naah pee li na pu, ki taa li joo njinaatak, ki taa li joo tijaangbar; ba pu? ni njan ke ututunn mɔmɔk ji waatuln pu la.

¹¹ "Ni yaa fuu kitinj kibaa ni kan, ni li ban uninyaan u ga gaa nimi waadiiki ni na, ki li bi nima ki ti saa buyoonn ni ga nan nya nima na.

¹² Ni yaa koo lidichal libaa ni kan, ni doon bi ki bui bi ke Uwumbɔr aanyoor bi bi pu.

¹³ Lidichal ngbaan aanib yaa gaa nimi kan, Uwumbɔr aanyoor ga li bi bi pu. Bi yaa kaa gaa nimi kan, waanyoor aan li bi bi pu.

¹⁴ Lidichal libaa aanib, bee kitinj kibaa aanib yaa kaa gaa nimi, ki yaa kaa kii nimi aabɔr kan, ni nyan nima ki kpaar nitaa aatatan ki lii nima.

¹⁵ M tuk nimi mbamɔn la, bundaln Uwumbɔr ga nan ji binib tibɔr na, binib ngbaan aatafadaan ga jer Sodom ni Gomora aatim aanib aatafadaan."

Binib aah ga na Yesu aanib falaa pu na (Mak 13.9-13; Luk 21.12-17)

¹⁶ "M ga tun nimi, ni ti moon Uwumbɔr aabɔr. Ni ga li bi ke ipiih i bi njisapol aakaasisik ni na la. Ni li kpa nlan ke iwaa aah kpa nlan pu na, ki li bi suuna ke njinanjel aah bi pu na.

¹⁷ Ni li nyi man. Bi ga nan chuu nimi ki ji nimi tibɔr, ki gbaa nimi njinaalab mmeen aadir ni.

¹⁸ M pu, le ntim aaninkpiib ni bibɔrb ga ji nimi tibɔr. Le ni ga tuk Juu yaab, ni bi kaa ye Juu yaab na tibɔnyaan tee.

¹⁹ Bi yaa chuu nimi kan, ni taa baa nisui ni ke ni ga len kinye; n-yoonn ngbaan yaa nan fuu ni kan, Uwumbɔr Aafuur Nyaan le ga tuk nimi naah ga len pu na;

²⁰ naa ye nimi le ga len, Nite Uwumbɔr Aafuur Nyaan le ga cha ni len.

²¹ "Binib ga di binaabitiih na binib aanjaal ni, ke bi ti ku bi. Tetiib mu ga di baabim na binib aanjaal ni, ke bi ti ku bi. Binib mu ga yii bitetiib ni binatiib, ki cha binib ku bi.

²² Le binib mɔmɔk ga li nan nimi m pu. Unii umɔk jin limɔr ki dii mi ki ti saa limɔfal aadoon na, uma le ga njmar.

²³ Bi yaa na nimi falaa kitinj kibaa ni kan, ni san buen kitinj kiken ni. M tuk nimi mbamɔn la, buyoonn min Unibɔn Aabo ga nan gir ni na, naan kee bɔ dii Israel yaab aatim mɔmɔk ni, ki doo.

²⁴ "Unii u bae mbaem na aa jer waamɔmɔkr. Unaagbiija ubaa mu aa jer udindaan.

²⁵ Unii u bae mbaem na yaa bi ke waamɔmɔkr aah bi pu na kan, cha unimbil gbiin kina. Unaagbiija yaa bi ke udindaan na kan, cha unimbil gbiin kina. Bi yaa yin

udichadaan kinimbəŋdaan kan, baan yin waachiln ni aanib mu kinimbəŋdam aa?"

*Ni li san Uwumbər baanja
(Luk 12.2-7)*

²⁶ "Ni taa san binib ijawaan man. Tibəbərkaan məmək ga kpiir. Tibər timək bəə na, ti ga nyan mpaan pu.

²⁷ Maah tuk nimi tibər ti libəəl ni na, ni li mooni ti binib ni. Maah loon tibər ti nitafal ni na, ni li mooni ti lipaal.

²⁸ Ni taa san binib ijawaan man. Bi ga ŋmaa ku nimi aawon baanja la. Baan ŋmaa ku nimi aawiin. Ni li san Uwumbər u ga ŋmaa bii tiwon ni nwiin məmək mmii mu kaan junn na ponni na.

²⁹ Bi kooh iyaar ilee janjan ubaa la. Nite Uwumbər yaa kaa kii kan, uyaar ubaa aan lir ni kitin.

³⁰ Uwumbər nyi nimi aayikpir aakahm.

³¹ Nima pu na, ni taa san ijawaan man. Ni jer iyaar pam."

*Len binib aanimbil ni ke aa ye Yesu yoo la
(Luk 12.8-9)*

³² "Unii umək len binib aanimbil ni ke u ye miyoo na, m mu ga len Nte Uwumbər u bi paacham na aanimbil ni ke udaan ngbaan le ye miyoo.

³³ Unii umək len binib aanimbil ni ke waa ye miyoo na, m mu ga len Nte Uwumbər u bi paacham na aanimbil ni ke udaan ngbaan aa ye miyoo."

*Binib bi dii Yesu na, ni bi kaa dii u na aa
kpaakiməbaan*

(Luk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ "Maah dan dulnyaa wee ni na, ni taa dak ke nima le ga cha binib məmək li kpaakiməbaan. M pu, le butəb ga li bi.

³⁵ M pu, uja ga kpaak ute kinikpakpak, usapəon mu ga kpaak una, upii mu ga kpaak uchapii.

³⁶ Unii aadim ga li ye waachiln ni aanib la.*

³⁷ "Unii umək gee ute, bee una ki jer mi na, waa ŋeer u le ye maadidiir. Unii umək gee ujaapəon, bee ubisal ki jer mi na, u mu aa ŋeer u le ye maadidiir.

³⁸ Unii umək kaan yoor waadəpuinkoo ki dii mi na kan, waa ŋeer u le ye maadidiir.

³⁹ "Unii yaa kaa kii ke u kpo m pu kan, waaməfal ga bee yəli la. Unii yaa kpo m pu kan, u ga kan liməfal li kaa kpa ndoon na."

*Uwumbər aah ga pa binib pu na
(Mak 9.41)*

⁴⁰ "Unii yaa gaa nimi maanib kan, u gaa mi le na. Unii yaa gaa mi kan, u gaa Uwumbər u tun ni mi na le na.

⁴¹ Unii yaa gaa Uwumbər aabənabr kan, waah ye Uwumbər aabənabr na pu le cha

u gaa u, nima na, u ga kan Uwumbər aabənabr aapal. Unii yaa gaa uninyaan kan, waah ye uninyaan na pu le cha u gaa u, nima na, u ga kan uninyaan aapal.

⁴² M tuk nimi mbamən la, unii umək tii maadidiir waatiir ubaa nnyunyunkoo baanja na kan, waah ye maadidiir pu na le cha u tii u, nima na, u ga kan tiyaapar."

11

*Jənn aah tun ni waadidiliib Yesu chee pu
na*

(Luk 7.18-35)

¹ Yesu aah tuk waadidiliib kina ki ti doo na, le u siir nima, ki buen ti moon Uwumbər aabər itingbaan ni.

² Le Jənn u muini binib nnyun ni na bi kiyondiik ponni ni ki ŋun Yesu Kristo aah tun pu na. Le u tun ni waadidiliib u chee

³ ke bi ti baa u ke u ye unii u Uwumbər aabənabtiib nan len ke u ga dan na aan waa ye? Bi li ban uken aa?

⁴ Le Yesu bui bi, "Gir buen Jənn chee ki ti tuk u naah ŋun pu na, ni naah kan pu na:

⁵ ke m likr bijoom aanimbil, ki cha biwəb, ni bikondam, ni bitafakpaab pək, ki fikr binib bi kpo na nkun ni, ki tuk bigiim Uwumbər aabənyaan tee.

⁶ Unii u kaa joo mi beeni na, Uwumbər aanyoor bi u pu."

⁷ Le Jənn aadidiliib ki gir buen u chee. Baah cha na, le Yesu len kinipaak ngbaan chee Jənn aabər ke, "Naah nan buen Jənn chee nteersakpiin ni na, ni nan buen ni ti kan ba? Lipul li libuln fiini li na aa? Aayii.

⁸ Ni nan buen ni ti kan ba? Uja u pee tiwanyaan na aa? Aayii. Binib bi pee tiwanyaan na bi bibərb aadichal ni la.

⁹ Ni nan buen ni ti kan ba? Uwumbər aabənabr aa? Mbamən, m tuk nimi la, ni nan kan unii u jer Uwumbər aabənabr na.

¹⁰ Ni ŋmee Uwumbər Aagbar ni ke Uwumbər bui ke, 'Maatutunn sə. M tun ni u ke u loln ni nsan ki nan toor nsan ki siin si.* Jənn le ye ututunn ngbaan.

¹¹ M tuk nimi mbamən la, baa kee ma unii ubaa u jer Jənn u muini binib nnyun ni na. Le unii u ye uwaatiir Uwumbər aanaan ni na jer Jənn.

¹² Buyoonn Jənn nan fuu ni ki nan saa dandana na, le binib aanimbil man ke bi ti koo Uwumbər aanaan ni, le ki koo mpəon pu.

¹³ Uwumbər aakaal ni waabənabr aaliin nan len Uwumbər aanaan aah ga li bi pu na, ki nan saa Jənn aayoonn.

¹⁴ Ni yaa ban ke ni pak baah nan len pu na kan, ni ga bee ke Jənn ye Uwumbər aabənabr Elaija u bi nan len ke u ga fuu ni na la.

* 10:36 : Lik Maika 7.6. * 11:10 : Lik Malakai 3.1.

¹⁵ U kpa litafal u njan na kan, u njan.

¹⁶ “M ga di ba njan dandana aanib ngbaan? Bi bi ke mbim mu ka kinyan ni ki bui binjeen aatotiib,

¹⁷ “Ti pii njwul tii nimi, le naa saar. Ti wii ikpowiil, le naa kaani.”

¹⁸ Dandana aanib ngbaan mu bi kina la; Jonn dan ki nan lulni bumab, kaa nyu ndaan, le bi len ke u kpa kinimbob.

¹⁹ Min Unibon Aabo dan le ki ji ki nyu, le bi len ke m ye upusakpiindaan ki ye udanyur, ki jonni bilampoogaab ni titunwanbirdam. To, nlan aah tun pu na le mok ke mu njan.”

Binib bi kaa kpeln baabimbin na aabɔr (Luk 10.13-15)

²⁰ N-yoonn ngbaan le Yesu piin ki bi len ki kae ntim mubaa aanib. U nan tun lijnjiir aatun pam ntim ngbaan ponn ni, le baa kpeln baabimbin. Nima le cha u kae bi.

²¹ U nan len ke, “Korasinn aatin aanib, tibobir bi ni pu. Betseda aatin aanib, tibobir bi ni mu pu; ba pu? m yaa ba nan tun lijnjiir aatin Taya aatin ponn ni, ni Saidonn aatin ponn ni ke maah tun ni ponn ni pu na kan, bi ba ga kpeln baabimbin ni yunn a, ki li pee tiwanpeenkaan ni saak kuub na, ki di nfanan puk biyil, aan ki mok ke bisui bii baatunwanbir pu.

²² M tuk nimi la, bundaln Uwumbɔr ga ji binib tibɔr na, nimi aatafadaan ga jer Taya ni Saidonn aatin aanib aatafadaan.

²³ Nimi Kapenaum aatin aanib, bi ga yoor nimi paacham aa? Aayii. Bi ga sunn nimi kitekpiitinj ni; ba pu? m yaa ba nan tun lijnjiir aatun Sodom aatin ponn ni ke maah tun ni ponn ni pu na kan, kitinj ngbaan ba ga li bi ki nan saa dandana wee.

²⁴ M tuk nimi la, bundaln Uwumbɔr ga ji binib tibɔr na, nimi aatafadaan ga jer Sodom aatin aanib aatafadaan.”

Dan Yesu chee man ki kan lifuur (Luk 10.21-22)

²⁵ N-yoonn ngbaan le Yesu bui ke, “Nte Uwumbɔr, u ye paacham ni taab Aadindaan na, aa bor tibɔr timina bilankpalb ni binimbiwolm, le ki di mok chapontiiib, nima pu le m pak si.

²⁶ Nte, saageehn le na, nima le cha aa nja kina.

²⁷ “To, Nte Uwumbɔr le tii mi tiwan mɔmɔk. Ubaa aa nyi min Uwumbɔr Aajapoon, see Nte Uwumbɔr. Ubaa mu aa nyi Nte Uwumbɔr, see min Ujapoon. Binib bi m ban ke m di Uwumbɔr mok bi na, bi mu nyi u.

²⁸ “Nimi bimok tun lituln ki ti bak na, dan m chee man, le m ga tii nimi lifuur.

²⁹ Gaa maatuln man, ki bae mbaem m chee; m bi suuna, ki sunn mbaa taab. Ni ga kan lifuur;

³⁰ ba pu? maamɔkm aa pɔɔ. Maatuln mu aa nyuun.”

12

Juu yaab aakpaakool daal aabɔr (Mak 2.23-28; Luk 6.1-5)

¹ N-yoonn ngbaan le Yesu ni waadidiliib bɔ dii kisaak kibaa ponn ni, Juu yaab aakpaakool daal. Nkon nan joo waadidiliib, le bi piin ki bi chur tijkaar ki geei ki per ki njmɔ.

² Le Farisii yaab kan baah nani pu na, le ki bui Yesu, “Lik saadidiliib aah nani pu na. Timi aakaal aa kii ke bi nja kina likpaakool daal.”

³ Le u baa bi, “Naa karn Ubɔr David aah nan nja pu na aa? Nkon nan joo u ni waanib.

⁴ Le u koo Uwumbɔr Aadichal ni. Le u ni bi njman Uwumbɔr aaboroboro. Baah njman boroboro ngbaan na, le bi bii Moses aakaal mu len ke Uwumbɔr aatotoorb baanja le ga njmɔ boroboro ngbaan na.

⁵ To, likpaakool daal mɔmɔk Uwumbɔr aatotoorb bi bi waadichal ni na mu bii likpaakool daal aakaal, le ubaa aa galni bi. Naah kee karn kina Nkaal aagban ni ii?

⁶ M tuk nimi la, unii u jer Uwumbɔr Aadichal na bi do.

⁷ Uwumbɔr Aagban len ke waa ban ke binib toor kitork baanja ki tii u. U ban ke bi li san tɔb kinimbaak.* Ni yaa ba nyi iliin ngbaan aataaa kan, naa ba ga galn binib bi kaa kpa taani na.

⁸ To, min Unibon Aabo le ye likpaakool daal mu Aadindaan.”

Yesu aah cha uja u aanjaal faan na pɔɔk pu na (Mak 3.1-6; Luk 6.6-11)

⁹ Le u siir nima, ki koo baameen aadiik ni.

¹⁰ Le uja u aanjaal faan na bi nima. Le bi ban ke bi galn Yesu, le ki baa u, “Timi aakaal kii ke unii li tei bibum likpaakool daal aa?”

¹¹ Le u baa bi, “Ni ponn ni ubaa yaa kpa upiih ubaa aan u yaa lir liboln ni likpaakool daal kan, saan nyan u uu?”

¹² Unibon aa jer upiih ii? Nima le mok ke timi aakaal kii ke ti nani ni njan na likpaakool daal.”

¹³ Waah len kina na, le u bui uja u aanjaal faan na, “Taln aanjaal.”

Le u taln unjaal. Le mu naar, ki pɔɔk ke muken na.

¹⁴ Le Farisii yaab nyan lipaal, le ki kpokl baah ga nja pu ki ku Yesu na.

Ututunn u Uwumbɔr lee u na aah bi pu na

¹⁵ Yesu nan bee baah kpokl pu na, le ki siir nima. Kinipaak nan dii u, le u cha bibum mɔmɔk pɔɔk,

¹⁶ le ki bui bi ke bi taa li joo u mooni.

* 12:7 : Lik Hosea 6.6.

¹⁷ Waah ɲa kina na, le ni gbiin Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya aah nan len pu na, ke Uwumbɔr len ke,

¹⁸ “Maatutunn u m lee u na sɔ.

M gee u, le u gbiin nnimbil.

M ga di Maafuur Nyaan gbiin u.

Le u ga tuk ɲinibol mɔmɔk

maah ga ji binib tibɔr pu na.

¹⁹ Waan li kpak kinikpakpak,

kaan li tar,

kaan li kpa kifuuk ntim ni,

²⁰ kaan koo lidabil li boon na,

kaan junn karyaa u kaa wiin mbamɔm na.

U ga kan linyan, ki tii binib mɔmɔk baabamɔn.

²¹ U pu, le ɲinibol aanib mɔmɔk ga li kpa limakl.”†

Binib bibaa aah sii Uwumbɔr Aafuur Nyaan pu na

(Mak 3.20-30; Luk 11.14-23)

²² Le binib bibaa joo ni unii u tiyayaar ɲa u ujoon ni ubir na Yesu chee. Le Yesu cha u pɔɔk, le u len, unimbil mu likr.

²³ Le ni gar kinipaka ngbaan mɔmɔk pam. Le bi bi baa tɔb, “Uja ngbaan sil ye Ubɔr David Ayaabil aa?”

²⁴ Farisii yaab aah ɲun kina na, le bi len ke Beelsebul, u ye tiyayaar aayidaan na, le tii u mpɔɔn ke u nyan tiyayaar binib ni.

²⁵ Le Yesu bee baalandakbir ngbaan, le ki bui bi, “Nnaan mubaa ni aanib yaa jaa tɔb kijaak kan, nnaan ngbaan ga bee yoli la. Kitin kibaa ni aanib mu yaa jaa tɔb kijaak kan, kitin ngbaan ga bee yoli. Lidichal libaa ni aanib mu yaa jaa tɔb kijaak kan, lidichal ngbaan ga bee yoli.

²⁶ Tiyayaar aayidaan yaa nyan tiyayaar binib ni kan, u jan ubaa kijaak la. Waanaan ga ɲa kinye aan ki sil?

²⁷ Ni yaa len ke tiyayaar aayidaan Beelsebul le tii mi mpɔɔn ke m nyan tiyayaar binib ni kan, ke ɲma tii nimi aanib mu mpɔɔn ke bi nyan tiyayaar binib ni? Nimi aanib aah ɲani pu na le ga mɔk ke ni kpa mbamɔn bee naa kpa.

²⁸ Tɔ, Uwumbɔr Aafuur Nyaan le tii mi mpɔɔn le m nyani tiyayaar binib ni. Nima le mɔk ke Uwumbɔr aanaan fuu ni ni chee.”

Yesu aah nyan mpɔɔndaan kinimbɔɲ ki bii kaawan pu na

²⁹ “Ubaa aan ɲmaa koo mpɔɔndaan aadichal ni ki bii waawan, see u puen buu u le waahr, le ki nin bii waadichal.

³⁰ “Unii umɔk kaa dii mi na, u ye maadin la. Unii umɔk kaa kuuni binib tii mi na, u yaal bi la.

³¹ M tuk nimi la, Uwumbɔr ga di cha pinn binib aatunwanbir ni baasiibil mɔmɔk. Tɔ, unii yaa sii Uwumbɔr Aafuur Nyaan ma

kan, Uwumbɔr aan di cha pinn udaan ngbaan.

³² Unii yaa bii min Unibɔn Aabo kan, Uwumbɔr ga di cha pinn u. Unii yaa bii Uwumbɔr Aafuur Nyaan kan, Uwumbɔr aan di cha pinn u dulnyaa wee ni, kaan di cha pinn u paacham mu.”

Naah ga ɲa pu ki bee unii aabimbin aah bi pu na

(Luk 6.43-45)

³³ “Busub yaa ɲan kan, bu aasubil ga li ɲan. Bu yaa kaa ɲan kan, bu aasubil mu aan li ɲan. Bu aasubil pu le aa ga bee bu aah ye busub bu na. Kina le unii aatuln pu le ga cha aa bee ke u ɲan aan waa ɲan.

³⁴ Nimi ikuub aabim, ni ye titunwanbirdam la. Ni ga ɲa kinye ki len iliin i ɲan na? Ilandak i gbii unii aasui ni na, ima le u ga len.

³⁵ Ilandak nyaan bi uninyaan aasui ni, nima le u ga len iliin i ɲan na. Ilandak i kaa ɲan na bi unii u kaa ɲan na aasui ni, nima le u ga len iliin i kaa ɲan na.

³⁶ “M tuk nimi la, bundaln Uwumbɔr ga ji binib tibɔr na, liyaadaal ngbaan le bi ga kpikr baah nan len tibɔr yɔl yɔl ti na mɔmɔk ki tuk Uwumbɔr.

³⁷ Saamɔliin le ga nyan si. Saamɔliin mu le ga bii si.”

Baah ban ke Yesu tun lijnjiir aatuln pu na

(Mak 8.11-12; Luk 11.29-32)

³⁸ N-yoonn ngbaan le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔk bibaa ni Farisii yaab bibaa bui Yesu, “Umɔmɔk; ti ban ke aa tun lijnjiir aatuln, aan tinimbil kan, aan ti gaa si ki kii.”

³⁹ Le u bui bi, “Nimi dandana aanib, ni ye titunwanbirdam la, kaa dii Uwumbɔr, nima le ni ban lijnjiir aatuln. Uwumbɔr aabɔnabr Jona aah nan bi ujan sakpiin aaponn ni iwiin itaa ni tinyer titaa pu na,

⁴⁰ kina le min Unibɔn Aabo mu ga li bi kitin ponni ni iwiin itaa ni tinyer titaa. Lijnjiir aatuln limina baanja le ni ga kan.

⁴¹ Jona nan tuk Ninefa aatinj aanib Uwumbɔr aabɔr. Le bi kpeln baabimbin. Min, u jer Jona na, le tuk nimi Uwumbɔr aabɔr, le naa kpeln nimi aabimbin. Bundaln Uwumbɔr ga ji binib tibɔr na, Ninefa aatinj aanib aah nan kpeln baabimbin pu na, nima le ga mɔk ke nimi aabɔr bii.

⁴² Seba aapiibɔr nan nyan ni dandar ke u nan ɲun Ubɔr Solomonn aalan aaliin. Min u jer Solomonn na bi do la, le naa ɲun maaliin. Bundaln Uwumbɔr ga ji binib tibɔr na, upiibɔr ngbaan aah nan ɲa pu na, nima le ga mɔk ke nimi aabɔr bii.”

Tiyayaar aah ga gir ni pu na
(Luk 11.24-26)

† 12:21 : Lik Aisaya 42.1-4.

⁴³ “Tiyayaar yaa nyan unii ni kan, ti ga li chuun gɔr nnyun aah kaa bi kipɔk ki ponn ni na, ki ban taah ga kal nin chee ki fuur na, kaan kan.

⁴⁴ Le ti ga len ke ti ga gir kun taah nyan unii u ponn ni na la. Le ti ga gir ni, le ki nan kan ke bi toor taakookoo yaan ki ŋa mu mbamɔm, nibaa aa bi ni ni.

⁴⁵ Le ti ga buen ki ti joo ni tiyayaar tilole ti bir ki jer ti na. Le ti mɔmɔk ga nan koo unii ngbaan ponn ni, ki ga li bi u ponn ni, le ki bii u ki jer waah nan bi njan pu na. Kina le ni ga li bi dandana aanib bi kaa ŋan na chee.”

*Binib bi ye Yesu aana ni unaatiib na
(Mak 3.31-35; Luk 8.19-21)*

⁴⁶ Yesu aah bi len kinipaak ngbaan chee na, le una ni unaatiib dan nan sil lipaal ki ban ke bi len u chee.

⁴⁷ Le kinipaak ngbaan ponn ni ubaa tuk u, “Aana ni aanaatiib si lipaal ki ban bi len aa chee.”

⁴⁸ Le u baa bi, “Ŋma ye nna? Bilabi ye nnaatiib?”

⁴⁹ Le ki taln uŋaal mɔk waadidiliib, le ki bui ke, “Lik, nna ni nnaatiib so.

⁵⁰ Ba pu? unii umɔk ŋani Nte Uwumbɔr u bi paacham na aah gee pu na, uma le ye nnaal, ni nninkpan, ni nna.”

13

*Unii u yaa njikaabim na aayataŋakl
(Mak 4.1-9; Luk 8.4-8)*

¹ Liyaadaal ngbaan le Yesu nyan lipaal, le ki buen ki ti kal nnyusakpem aagbaan.

² Le kinipaak sakpeɗ dan u chee, ki wiir Nima le u koo buɗɗɔ ni, nnyun ni, le ki kal bu ponn ni. Kinipaak ngbaan mɔmɔk mu si lipaal.

³ Le u tuk bi tibɔr pam ŋiyataŋak ponn ni, le ki bui ke, “Ukpaal ubaa le nan buen u ti yaa njikaabim.

⁴ Waah yaa na, le mubaa lir nsan ponn ni. Le inyoon dan nan peei jin.

⁵ Le mubaa mu lir ntakpateer paab, titan aah kaa wiir nin chee na. Titan aah kaa wiir na, le mu guu puln mala.

⁶ Le nwiin puu, ki ton, ki see mu. Mu aah kaa kpa inyaan mbamɔm na, le mu yɔl.

⁷ Le mubaa mu lir ikokon ponn ni. Le ikokon muun le ki ku mu.

⁸ Le mubaa mu lir kitinj ki ŋan na ponn ni le ki mar. Ngem lun nkub nkub, ngem mu lun imonko itata, ngem mu lun piitaa piitaa.

⁹ “U kpa litafal na kan, u ŋun.”

*Nitaa ŋi pu u ŋak bi ŋiyataŋak na
(Mak 4.10-12; Luk 8.9-10)*

¹⁰ Le waadidiliib dan nan baa u, “Ba pu aa ŋak bi ŋiyataŋak?”

* 13:15 : Lik Aisaya 6.9-10.

¹¹ Le u bui bi, “Nimi le Uwumbɔr cha ni bee waanaan aabɔbɔrkaan, kaa cha bima bee.

¹² Unii u kpa nlan ki bee Uwumbɔr aanaan aabɔr na, Uwumbɔr ga kpee u, le u li kpa sakpen. Unii u kaa kpa na, Uwumbɔr ga chuu gaa waah kpa mu pɔkaa na.

¹³ Kinipaak ngbaan lik, kaa waa, ki pel kaa ŋun, kaa bee maaliin aatataa. Nima le cha m ŋak bi ŋiyataŋak.

¹⁴ Baah bi pu na, le ni ghiin Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya aah nan len pu na ke, ‘Bi ga pel ki pel,

kaan bee Uwumbɔr aaliin aatataa.

Bi ga lik ki lik kaan li waa.

¹⁵ Ba pu? binib ngbaan aasui aa bi nibaa ni. Bitafal kpa la.

Bi ŋub binimbil,

kaa ban ke binimbil woln,

kaa ban ke bitafal ŋun,

kaa ban ke bisui bee Uwumbɔr aaliin aatataa,

kaa ban ke bi kpeln baabimbin ki dii Uwumbɔr aasan ke u tii bi laafee.*

¹⁶ “Nimi maadidiliib, Uwumbɔr aanyoor bi ni pu; ba pu? ninimbil woln, nitafal mu ŋun.

¹⁷ M tuk nimi mbamɔn la, Uwumbɔr aabɔnabtiib pam ni bininyaam pam nan ban bi kan naah kan tiwan ni na, kaa kan. Bi nan ban bi ŋun naah ŋun tibɔr ti na, kaa ŋun ti.”

*Liyataŋakl ngbaan aatataa aah cha pu na
(Mak 4.13-20; Luk 8.11-15)*

¹⁸ “Li pel man aan m tuk nimi unii u yaa njikaabim na aayataŋakl aatataa.

¹⁹ Binib yaa ŋun Uwumbɔr aanaan aabɔr kaa bee taatataa kan, le kinimbɔŋ ga dan nan nyan tibɔr ti bi bisui ni na. Njikaabim mu lir nsan ponn ni na le na.

²⁰ Njikaabim mu lir ntakpateer pu na mu ye binib bi ŋun tibɔr ngbaan, ki gaa ti mala ni mpopiin na.

²¹ Bi mu aa gaa ti mbamɔm bisui ni. Bi ga li joo ti ni yunn siib. Bi yaa kan limukl ti pu kan, bee binib yaa ŋa bi falaa ti pu kan, libuul ngbaan ni, le bi ga di ti lii.

²² Binib ngem mu bi ke njikaabim mu lir ikokon ponn ni na la. Bi ŋun tibɔr ngbaan la. Le bitafal bi baabimbin ni, ni liwankpal ni. Nima le ku tibɔr ngbaan bisui ni, le taa mar.

²³ Binib bi ŋun tibɔr ngbaan ki bee taatataa, ki kii ti na, bima le bi ke njikaabim mu lir kitinj ki ŋan na ponn ni, ki mar na. Ngem lun nkub nkub, ngem mu lun imonko itata, ngem mu lun piitaa piitaa.”

Timoor ti bi ipui ponn ni na aayataŋakl

²⁴ Yesu nan ki njakl bi liyatañakl liken ke, “Uwumbor aanaan naahn ukpaal u yaa ipui i ñan na waakpaab ni na la.

²⁵ Kinyeek kibaa daal, binib aah dɔ geen na, le waadin dan nan di timoor yaa ñmal ipui ngbaan ponn ni, le ki buen.

²⁶ Ipui aah muun ki mar na le bi kan ke timoor mu bi i ponn ni.

²⁷ Le ukpaal ngbaan aatutum dan nan baa u, ‘Timi aaninkpel, saa nan di ipui i ñan na le di yaa saakpaab ni ii? Timoor ngbaan mu nyan ni la?’

²⁸ Le u bui bi, ‘Maadin ubaa le ña kina.’ Le bi baa u, ‘Aa ban ke ti buen ti ñoi nyan timoor ngbaan aa?’

²⁹ Le u bui bi, ‘Aayii. Di cha ti man. Ni yaa ñoi nyan timoor ngbaan kan, nibaakan, ipui ibaa mu ga li kpaan ñoi ki dii ti.

³⁰ Cha man ipui ngbaan ni timoor ngbaan kpaan muun, aan ki nan biir. Ni yaa nan ñeer lipuicheel kan, m ga tuk bipuicheeb: Puen ñoi nyan man timoor ngbaan waahr, aan ki buu ti, ki di see mmii, aan ki nin chee ipui ki di fu maapil ponn ni.’ ”

Tisufar aabil aayatañakl
(Mak 4.30-32; Luk 13.18-19)

³¹ Yesu nan ki njakl bi liyatañakl liken ke, “Uwumbor aanaan naahn linaanyiimbil li uja ubaa nan di bun waakpaab ni na la.

³² Tisufar ngbaan aabil le ye liwaatiir, ñibil mɔmɔk filk jer lima la. Bi yaa di libil ngbaan bun kan, li ga puln ki muun, ki jer tisufar mɔmɔk, ki ga ña busub la. Le inyoon i laani paacham na dan nan ter yaadil bu aabon pu.”

Boroboro aanyɔk aayatañakl
(Luk 13.20-21)

³³ Yesu nan ki njakl bi liyatañakl liken ke, “Uwumbor aanaan naahn boroboro aanyɔk mu upii nan di ña boroboro aayon ponn ni, aan boroboro ngbaan mɔk duun na la.”

Yesu di ñiyatañakl ñmeen ki tuk bi
(Mak 4.33-34)

³⁴ Kina le Yesu njakl ñiyatañakl ki tuk kini-paak ngbaan, kaa len tibaa bi chee see ñiyatañakl ñmeen.

³⁵ Waah ña kina na, le ni gbiin Uwumbor aabɔnabr aah nan len pu na ke,

“M ga waar mmɔb ki njakl ñiyatañakl, ki len tibɔbɔrkaan ti nan bɔr

buyoonn Uwumbor nan naan dulnyaa wee

ki nan saa dandana wee na.”†

Timoor ti nan bi ipui ponn ni na aayatañakl aatataa

³⁶ Yesu nan siir cha kinipaak ngbaan, ki giri buen kidiik ni. Le waadidiliib dan u

chee, ke u tuk bi timoor ti bi ipui ponn ni na aayatañakl aatataa.

³⁷ Le u bui bi, “Ukpaal u yaa ipui i ñan na le ye min Unibɔn Aabo.

³⁸ Bukpaab ngbaan le ye dulnyaa wee. Ipui i ñan na le ye Uwumbor aanaan ni aanib. Timoor ngbaan le ye kinimbɔñ aanib.

³⁹ Ukpaal aadin u yaa timoor ngbaan na le ye kinimbɔñ. Lipuicheel le ye dulnyaa aadoon. Bipuicheeb ngbaan le ye Uwumbor aatuuntiib.

⁴⁰ Baah nan ñoi timoor ti ki di see mmii ponn ni na, dulnyaa aadoon ga nan li bi kina la.

⁴¹ Min Unibɔn Aabo ga tun ni maatuuntiib dulnyaa wee ni, bi nan chuu titunwanbirdam, ni bitɔtɔñ mɔmɔk, aan ki nyan bi maanaan ni,

⁴² ki di ti ña mmii sakpiin ni. Bi ga wii ki ñmɔ ñjinyin nima chee.

⁴³ N-yoonn ngbaan le bininyaam ga li bi Bite Uwumbor aanaan ni, ki wiin ke nwiin aah wiin pu na. U kpa litafal na kan, u ñun.”

Liwankpal li bɔr na aayatañakl

⁴⁴ “Uwumbor aanaan naahn liwankpal li bɔɔ bukpaab ni, kitin ponn ni na la. Le uja ti kan liwankpal ngbaan, le ki ki di biin li pu. Le ni mɔ u ki ti nyanj. Le u buen ke u ti kooh waawan mɔmɔk, ki gir ti daa bukpaab ngbaan.”

Nleenyaan aayatañakl

⁴⁵ “Uwumbor aanaan naahn uwankoooh u chuuñ ban nleen mam mu ñan na ke u daa na la,

⁴⁶ le ki ti kan nleenyaan mu kpa kidaak sakpen na, le ki buen ti kooh waawan mɔmɔk, ki ti daa nleenyaan ngbaan.”

Kipɔɔk aayatañakl

⁴⁷ “Uwumbor aanaan naahn kipɔɔk ki bi-janbam di mee nnyun ni ki chuu ijan mɔk aabɔñ na la.

⁴⁸ Kaah gbiin ijan na, le bi dar ki nyan lipaal, le ki kal ki gann ijan i ñan na ki di ña tibɔɔkur ni, ki cha i kaa ñan na, ki di mee.

⁴⁹ Dulnyaa aadoon mu ga nan li bi kina la. Uwumbor aatuuntiib ga nan dan dulnyaa ni, ki nan gann titunwanbirdam bininyaam ponn ni,

⁵⁰ ki di ti ña mmii sakpiin ni, binib aah wii ki ñmɔ ñjinyin nin chee na.”

Tibɔkpokr ni tibɔpɔnn

⁵¹ Le Yesu baa bi, “Ni bee tibɔr timina mɔmɔk aatataa aa?”

Le bi kii, “Een.”

⁵² Le u bui bi, “Unii u tuk binib Uwumbor aakaal na yaa dii mi kan, u naahn

udichadaan u nyan ni waawankpal ponn ni tiwankpokr ni tiwaponn.”²

*Nasaref aatin aanib aah yii Yesu pu na
(Mak 6.1-6; Luk 4.16-30)*

⁵³ Waah nan njakl njiyatanjak ngbaan ti doo na, le u siir nima,

⁵⁴ Le ki gir kun udo aatin Nasaref ni, le ki ti koo mmeen aadiik ni, ki tuk binib Uwumbor aabor. Waah tuk bi pu na, le ni gar bi. Le bi baa tob, “Uja wee kan nlan mue la chee? U kan mpoon mue la chee ki tun lijnjiir aatun ngbaan?”

⁵⁵ Waa ye kapenta na aabo la aa? Una aa ye Mari la aa? Unaatib aa ye Jems, ni Josef, ni Simonn, ni Judas la aa?

⁵⁶ Uninkpatiib momok aa bi do chee na la aa? U kan nlan mue, ni mpoon mue la chee?”

⁵⁷ Bi nan len kina le ki yii u.

Le Yesu bui bi, “Binib pak Uwumbor aabonatiib see bido aatin ni aanib, ni baachiln ni aanib baanja le aa pak bi.”

⁵⁸ Baah kaa gaa u ki kii na, waa nan tun lijnjiir aatun pam nima chee.

14

*Jonn u nan muin binib nnyun ni na aakun
(Mak 6.14-29; Luk 9.7-9)*

¹ N-yoonn ngbaan le Ubor Herod nun Yesu bor,

² le ki bui waatutum ke, “Jonn u nan muini binib nnyun ni na le na. U fikr nkun ni la. Nima le cha u kpa mpoon, ki tun lijnjiir aatun.”

³ Budabu pu Herod len kina na le ye ke u nan chuu Jonn ki buu u tikululn ki di u na kiyondiik ni. Taani u cha u nan chuu u na le ye ke Jonn nan bui u

⁴ ke waah joo unaal aapuu Herodias na, naa nan, ke u bii Uwumbor aakaal la.

⁵ Jonn aah nan len kina na, le Herod ban ke u ku u, le ki san juu yaab ijawaan. Bi nan len ke Jonn ye Uwumbor aabonabr la.

⁶ Le Herod aamaaldaal aawiin fuu ni. Le u na tijiri ke bi ji. Le Herodias aabisal dan nan waa liwaal, Ubor Herod ni waanib aanimbiin ni. Le ni moor Herod sakpen.

⁷ Le u puu tipuur ke u ga tii u waah ban pu na.

⁸ Le una bui u ke u bui Ubor Herod ke u tii u Jonn aayil likusambil ponn ni.

⁹ Usapoon ngbaan aah bui u kina na, le Ubor Herod aasui bii. Waah puu tipuur ti bicham aanimbiil ni na pu, waa ban ke ti bee.

¹⁰ Nima le u tun unii ke u li cha kiyondiik ponn ni ki ti gii ni Jonn aayil.

¹¹ Le u ti joo ni uyil likusambil ponn ni ki nan di tii usapoon ngbaan. Le u mu di ti tii una.

¹² Le Jonn aadidiliib dan nan yoor linikpol ngbaan ki ti sub, le ki buen ti tuk Yesu.

*Yesu aah kpiin binib njichur njijmu pu na
(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jonn 6.1-14)*

¹³ Yesu aah nun kina na, le u koo bunjob ni, le ki buen kipook ni, binib aah kaa bi nin chee na. Le kinipaak ngbaan nun ke u buen, le ki nyan baatim ni, ki chuun kitiij ki buen u chee.

¹⁴ Waah nyan bunjob ni na, le u kan kinipaak sakpen, le ki san bi kinimbaak, le ki cha bi ponn ni bi ye bibum na pook.

¹⁵ Naah joor na, le waadidiliib dan nan bui u, “Ti bi kipook ni la. Ni jer tijikaar aajim yoonn a. Cha kinipaak ngbaan buen itingbaan ni ki ti daa tijikaar ji.”

¹⁶ Le u bui bi, “Taa cha bi buen man. Nimi nibaa tii bi tijikaar bi ji man.”

¹⁷ Le bi bui u, “Njiboroboro kpin njijmu ni ijan ilee baanja le bi.”

¹⁸ Le u bui bi, “Li joo ni tii ni mi man,”

¹⁹ le ki bui kinipaak ngbaan, “Kal kitiij timosonn pu man,” le ki yoor njiboroboro kpin njijmu ni ijan ilee ngbaan, ki waan lik paacham, ki doon Uwumbor, le ki gii boroboro ni ijan ngbaan, ki di tii waadidiliib. Le bi yakr siin kinipaak ngbaan mok aanimbiin ni.

²⁰ Bi momok nan nman ki bab. Baah nman ki bab ki gur ni na, le Yesu aadidiliib nan yoor tijikaar ti gur na ki gbiin tibookur kipiik ni tilee.

²¹ Bijab bi jin tijikaar ngbaan na ga nan li fuu njichur njijmu. Baa nan kahn bipiib ni mbim kpee.

*Yesu aah chuun nnyun pu pu na
(Mak 6.45-52; Jonn 6.15-21)*

²² Libuul ngbaan ni le Yesu muk waadidiliib ke bi koo bunjob ni ki loln u pu nsan ki puur nnyusakpem na. Le u tuk kinipaak ngbaan ke bi li chaa kun.

²³ Waah tuk bi kina na, le u jon lijool paab ubaa, u ti mee Uwumbor. Le ni mue. Le u bi nima chee ubaa.

²⁴ Waadidiliib mu bi bunjob ni nnyusakpem aakaasisik ni. Libuln nan daar sakpen ki tok bi, tinyunkpenn mu yenni baajob.

²⁵ Ikooya aah wii buyoonn na, le u chuun nnyun paab, ki buen bi chee, ki ti nan bi.

²⁶ Waadidiliib aah kan u chuun nnyun pu na, le ijawaan chuu bi sakpen, le bi len ke ni ye utekpiir aawiin la, le ki faa ikuun ton ton.

²⁷ Libuul ngbaan ni le Yesu bui bi, “Chuu nibaa man. Min ye. Ni taa san ijawaan man.”

²⁸ Le Piita bui u, “Ndindaan, ni yaa sil ye si kan, bui mi ke m chuun nnyun pu ki dan aa chee.”

²⁹ Le Yesu bui u, “Li chuun choo.” Le Piita nyan bunjob ni, ki chuun nnyun paab ki cha Yesu chee.

³⁰ Le u kan libuln aah daar ki feeni tinyunkpenn pu na, le ki san ijawaan, le ki piin ki bi muini cha, le ki teen ke, “Ndindaan, nyan mi.”

³¹ Libuul ngbaan ni le Yesu taln urjaal ki chuu u, le ki bui u, “Saa gaa mi ki kii mbaməm. Ba ɲa aa joo mi beeni?”

³² Le bi məmək bilee koo bunɔb ni. Libuul ngbaan ni le libuln ɲmin.

³³ Le binib bi bi bunɔb ponn ni na gbaan Yesu aanimbiin ni, ki dooni u, le ki len ke, “Mbamən, aa sil ye Uwumbər Aajapən la.”

Yesu aah tii bibum laafee Genesaret aatiɲ ni pu na

(Mak 6.53-56)

³⁴ Le bi fuu nnyusakpem aadapuul, Genesaret aatiɲ chee, le ki nyan bunɔb ni.

³⁵ Le kitiɲ ngbaan aanib bee u, le ki buen itingbaan məmək ni, ki ti yoor bibum məmək, ki joo ni bi Yesu chee,

³⁶ ki nan mee u ke u cha bibum ngbaan meeh waabəkul aaməjuul. Binib bimək meeh li na pək libuul ngbaan ni.

15

Biyaajatiib aakaal

(Mak 7.1-13)

¹ N-yoonn ngbaan le Farisii yaab, ni Uwumbər aakaal aaməmək ni nyan ni Jerusalem ni ki dan Yesu chee, le ki nan baa u,

² “Ba ɲa saadidiliib bii tiyaajatiib aakaal, kaa ɲir biɲaal aan ki nin ji tijiikaar?”

³ Le Yesu baa bi, “Ba ɲa ni mu bii Uwumbər aakaal, nimi aakaal pu?”

⁴ Uwumbər len ke, ‘Aa li pak aate ni aana,* ki ki len ke, ‘Unii yaa len tibəbir lii ute bee una pu kan, ni ku u.’†

⁵ Tɔ, nimi le len ke unii yaa bui ute, bee una, ‘Maah ba ga tii si ni na, maan ki ɲmaa tii si. M di tii Uwumbər a,’

⁶ ki yaa kaa pak ute kan, ni len ke naa kpa taani. Naah len kina na, le ni yii Uwumbər aabər nimi aakaal pu.

⁷ Ni ye biɲmanɲmannim la. Uwumbər aabənabr Aisaya aah nan len nimi aabər pu na, u nan len mbamən la, ke,

⁸ ‘Binib ngbaan pak Uwumbər buməb ni la. Bisui daa u chee.

⁹ Bi dooni u yəli la, ki mək binib biyaajatiib aakaal ke ni ye waakaal la.’‡

Tiwan ni ɲani unii titunwanbirdaan na

(Mak 7.14-23)

¹⁰ Le Yesu yin kinipaak ngbaan, ki nan bui bi, “Li pel man, aan ki bee man maah ga tuk nimi pu na aataataa.

¹¹ Tijiikaar ti koo unii aaməb ni na aan ɲmaa ɲa u titunwanbirdaan. Tiwan ni nyan uməb ni na, nima le ɲani u titunwanbirdaan.”

¹² Le Yesu aadidiliib dan nan baa u, “Saa nyi ke saah len pu na le cha Farisii yaab gee liɲuul aa?”

¹³ Le u bui bi, “Tisufar timək Nte Uwumbər aa bun ti na, u ga chuu ɲoi ti la.

¹⁴ Taa gar bi man. Bi ye bisanmək bi job na la. Ujoon yaa mək ujoon nsan kan, bi məmək bilee ga lir libuul ponn ni la.”

¹⁵ Le Piita bui Yesu, “Tuk timi liyatənjakl ngbaan aataataa.”

¹⁶ Le Yesu baa bi, “Ni mu aa kee bee maaliin aataataa aa?”

¹⁷ Tiwan ni koo unii aaməb ni na koo lipuul ni, le u ti sən. Naa nyi kina aa?”

¹⁸ Tiwan ni nyan unii aaməb ni na, ni nyan usui ni, ki ɲani u titunwanbirdaan la.

¹⁹ Tiwan ni nyan binib aasui ni na le ye ilandak i kaa ɲan na, ni linikul, ni kida-gook aatuln, ni kinaayuk, ni linyaməngee, ni ɲsiibil.

²⁰ Nimina le ɲani unii titunwanbirdaan. U yaa kaa ɲir urjaal ki ji tijiikaar kan, nima le aan ɲa u titunwanbirdaan.”

Upii aah gaa Yesu ki kii mbaməm pu na

(Mak 7.24-30)

²¹ Le Yesu nyan nima, ki buen Taya ni Saidonn aatingbaan ni.

²² Le upii u ye Kanaann aabo na bi nima, le ki dan nan teen ke, “Ndindaan, si u ye Ubər David Aayaabil na, san mi kinimbaak. Tiyayaar le joo mbisal ki muk u sakpen a.”

²³ Le Yesu aa len tibaa. Le waadidiliib dan nan ganj Yesu ke u jenn u, u paa bi pu ki kpa kifuk sakpen a.

²⁴ Le Yesu bui bi, “Uwumbər tun ni mi ke m nan ter Israel yaab bi yenn Uwumbər aasan ni na baanja la.”

²⁵ Waah len kina na, le upii ngbaan dan ki nan gbaan unimbiin ni ki doon u, le ki bui u, “Ndindaan, ter mi.”

²⁶ Le Yesu bui u, “Ti yaa di mbim aajikaar ki di tii ibə kan, naa ɲan.”

²⁷ Le u bui u, “Ndindaan, ni ye mbamən la; ibə mu tee ji ɲjikaabol ɲi nyan ni idindaan aateebul pu ki lir ni kitiɲ na.”

²⁸ Le Yesu bui u, “Upii, aa gaa mi ki kii mbaməm la. Saah ban pu na, ni ɲa kina ki tii si.” Libuul ngbaan ni le ubisal pək, kaa ki bun.

Yesu aah tii bibum pam laafee pu na

²⁹ Yesu nan siir nima ki bə dii Galilee Aanyusakpem ni, le ki ti jon lijoon paab, le ki kal kitiɲ.

³⁰ Le kinipaak sakpen joo ni biwəb, ni bijoom, ni bibirb, ni bitaageeb, ni bibum

* 15:4 : Lik Nnyam 20.12; Ikaal 5.16. † 15:4 : Lik Nnyam 21.17; Liifai Yaab 20.9. ‡ 15:9 : Lik Aisaya 29.13.

aabɔŋ, ki nan di bil Yesu aanimbiin ni. Le u tii bi mɔmɔk laafee.

³¹ Le ni gar kinipaak ngbaan pam; bi kan bibirb len tibɔr; ni bitaagendam pɔk ki chuun, ni biwɔb mu fii chuun, ni bi-joom aanimbiil likr. Le bi pak Israel yaab Aawumbɔr.

*Yesu aah kpiin binib njichur njinaa pu na
(Mak 8.1-10)*

³² Yesu nan yin waadidiliib ke bi dan u chee, le ki bui bi, “M san kinipaak ngbaan kinimbaak la; bi bi m chee iwiin itaa, kaa kpa nibaa bi ji. Maa ban m tuk bi ke bi li chaa kun, kaa puen tii bi tijikaar ke bi ji. Nibaakan, bi ga ti fik nsaan ponn ni.”

³³ Le waadidiliib bui u, “Ti bi kipɔk ni la. Ti ga kan tijikaar la chee aan ki tii kinipaak ngbaan aan bi ji bab?”

³⁴ Le u baa bi, “Ni kpa njiboroboro kpin njina?”

Le bi bui u, “Ti kpa njiboroboro kpin njilole, ni njanbim siib.”

³⁵ Le u bui kinipaak ngbaan, “Kal kitin man,”

³⁶ Le ki yoor njiboroboro kpin njilole ni njanbim ngbaan, le ki doon Uwumbɔr, ki gii gii, ki di tii waadidiliib, le bi yagr siin kinipaak ngbaan mɔmɔk aanimbiin ni.

³⁷ Le bi mɔmɔk njman ki bab. Baah njman ki bab na, le waadidiliib yoor tijikaar ti gur na, ki gbiin tibɔkur tilole.

³⁸ Bijab bi nan jin tijikaar ngbaan na nan ye bijab njichur njinaa la. Baa nan kahn bipiib ni mbim kpee.

³⁹ Le u bui kinipaak ngbaan, “Li chaa kun man,” le ki koo buɔɔb ni, ki buen Magadann aatin ni.

16

Baah ban ke Yesu tun lijnjiir aatuln pu na

(Mak 8.11-13; Luk 12.54-56)

¹ Farisii yaab ni Sajusii yaab bibaa nan dan Yesu chee, ki ban bi tɔŋ u, le ki bui u, “Tun lijnjiir aatuln Uwumbɔr aapɔɔn pu, aan ti kan.”

² Le u bui bi, “Paacham yaa maln kijook kan, le ni bui ke utaal aan nu.

³ Paacham yaa maln ki bɔln kichakpiik ni kan, le ni bui ke utaal ga nu din. Paacham pu, le ni beer ke utaal ga nu aan waan nu. Le naa bee Uwumbɔr aah njani pu dandana na.

⁴ Nimi dandana aanib, ni ye titunwanbirdam la, kaa dii Uwumbɔr, nima le ni ban lijnjiir aatuln. Uwumbɔr aah nan njan lijnjiir aatuln ki njan waabɔnabr Jona pu na, lituln limina aaboln le ni ga kan. Maan mɔk nimi lijnjiir aawan niken kpee.”

Waah len kina na, le u siir nima ki cha bi.

Bi li nyi Farisii yaab ni Sajusii yaab aamɔkm

(Mak 8.14-21)

⁵ Le u ni waadidiliib puur nnyusakpem. Le waadidiliib sultn, kaa joo boroboro.

⁶ Le Yesu bui bi, “Ni li nyi man Farisii yaab ni Sajusii yaab aaboroboro aanyɔk bɔr.”

⁷ Le bi bui tɔb, “Taah kaa joo boroboro na, nima le cha u len kina.”

⁸ Le Yesu bee baah len tɔb chee pu na, le ki baa bi, “Ba pu ni len tɔb chee ke naa joo boroboro? Naa gaa mi ki kii mbamɔm.

⁹ Naa kee bee maabimbin aa? Naa teer maah nan di njiboroboro kpin njinmu kpiin bijab njichur njinmu pu na aa? Ni nan yoor tijikaar ti gur na tibɔkur tinja?

¹⁰ Naa teer maah nan di njiboroboro kpin njilole kpiin bijab njichur njinaa pu na aa? Ni nan yoor tijikaar ti gur na tibɔkur tinja?

¹¹ Ba pu naa bee ke maa len boroboro aabɔr? M len ke ni li nyi Farisii yaab ni Sajusii yaab aaboroboro aanyɔk aabɔr la.”

¹² Waah len kina na, le bi bee ke waa len boroboro aabɔr. U len ke bi li nyi ki taa dii Farisii yaab ni Sajusii yaab aamɔkm la.

Piita aah len Yesu aabɔr pu na

(Mak 8.27-30; Luk 9.18-21)

¹³ Le Yesu buen Siisarea Filipi aatingbaan ni. Waah bi nima na, le u baa waadidiliib, “Binib bui ke min Unibɔn Aabo ye njma?”

¹⁴ Le bi bui u, “Bibaa len ke aa ye Jɔnn u nan muini binib nnyun ni na la, le biken mu len ke aa ye Uwumbɔr aabɔnabr Elaija u nan bi n-yaayoonn na la, le biken mu len ke aa ye Uwumbɔr aabɔnabr Jeremia, bee Uwumbɔr aabɔnabr ubaa la.”

¹⁵ Le u baa bi ke, “Nimi, ni len ke m ye njma?”

¹⁶ Le Simonn Piita bui u, “Aa ye Kristo u ga gaa binib lii na. Aa ye Uwumbɔr u fu na Aajapɔɔn la.”

¹⁷ Le Yesu bui u, “Simonn, Jɔnn aajapɔɔn, Uwumbɔr aanyoor bi aa pu la. Naa ye unibɔn le kpiir kina mɔk si. Nte Uwumbɔr u bi paacham na le kpiir kina mɔk si.

¹⁸ Piita, m tuk si la, aa ye litakpal* la. Litakpal limina pu le m ga di maanib siin. Le nkun aapɔɔn aan nyar bi.

¹⁹ M ga tii si mpɔɔn Uwumbɔr aanaan ni. Tiwan ni aa ga buu dulnyaa wee ni na, nima le buu paacham mu. Tiwan ni aa ga buur lii dulnyaa wee ni na, nima le buur lii paacham mu.”

²⁰ Le Yesu sur waadidiliib ke bi taa tuk unii ubaa ke u ye Kristo ngbaan.

Yesu tuk waadidiliib waah ga ji falaa pu na

(Mak 8.31-9.1; Luk 9.22-27)

* 16:18 : Piita aatataa le ye ke “litakpal”.

²¹ N-yoonn ngbaan le Yesu piin ki bi kpiir tuk waadidiliib, “See m buen Jerusalem ki ji falaa sakpen. Juu yaab aaninkpiib, ni Uwumbør aatotoorninkpiib, ni Uwumbør aakaal aaməmək b ga ŋa mi falaa sakpen, le ki ku mi. Iwiin itaadaal le Uwumbør ga fikr mi nkun ni.”

²² Le Piita di u nyan n-gbaan, le ki ti sur u ke, “Ndindaan, Uwumbør cha ni ŋa libuln ki daa jer. U taa cha ni pii si.”

²³ Le Yesu fenn lik Piita le ki bui u, “Kinimbəŋ, siir foor m chee. Aa ye lisugeln la, le ki lek mi nsan. Aa dak ke unibən aah dak pu na la, kaa dak ke Uwumbør aah dak pu na.”

²⁴ Yesu nan bui waadidiliib, “Unii yaa ban u dii mi kan, cha u yii ubaa, ki yoor waadəpuinkoo aan ki li dii mi.

²⁵ Unii umək kaan ŋmaa kpo m pu na kan, waaməfal ga bee yoli la. Unii umək ga ŋmaa kpo m pu na kan, u ga kan liməfal li kaa kpa ndoon na.

²⁶ Unii yaa kan dulnyaa wee ni aawan məmək ki lann waaməfal kan, ba aanyoor le u kan? Unii tee ga di ba ki daa waaməfal?

²⁷ Min Unibən Aabo ga fuu ni ki ga li kpa Nte Uwumbør aapəən. Le Uwumbør aatuuntiib ga li dii mi. N-yoonn ngbaan le m ga tii binib məmək lipal, baatuln aah ŋeer pu na.

²⁸ M tuk nimi mbamən la, binib bi si do na ponn ni bibaa aan kpo see bi puen kan min Unibən Aabo jin maanaan waahr.”

17

*Yesu aawon aah kpeln pu na
(Mak 9.2-13; Luk 9.28-36)*

¹ Iwiin iloob aah jer na, le u di Piita, ni Jems, ni unaal jənn, ki jon lijoor fəfək libaa paab, bibaa.

² Le uwon kpeln binimbil ni. Unim-bil wəb wiin ke nwiin aah wiin pu na. Le waawanpeenkaan kpaln tiwanpipinn ke nwiin aah piin pu na.

³ Le bi kan n-yaayoonn na aabənabtiib Moses ni Elaija bi len u chee tibər.

⁴ Le Piita bui u, “Ndindaan, taah bi do na, ni ŋan. Aa yaa gee kan, cha m ŋa ŋiboo ŋitaa, ki di libaa tii si, ki di liken tii Moses, ki di liken tii Elaija.”

⁵ Waah beenin bi len kina na, libuul ngbaan ni le ntaalangbapiin dan nan biin bi pu. Le nneel len ntaalangbapiin na ponn ni ke, “Njapəən u m gee u na sə. Nnimbil gbiin u. Li ŋun waah len pu na man.”*

⁶ Waadidiliib aah ŋun nneel ngbaan pu na, le bi san ijawaan sakpen, le ki lir kitiŋ lichichikr.

⁷ Le Yesu dan nan meeh bi, ki bui bi, “Fii man. Taa san ijawaan man.”

⁸ Le bi waan lik paacham, kaa ki kan ubaa see Yesu baanja.

⁹ Le bi gir sunn ni lijoor ngbaan taab. Baah bi sunni na, le Yesu bui bi, “Ni taa tuk ubaa naah kan pu na, ki nan saa buyoonn min Unibən Aabo ga fikr nkun ni na.”

¹⁰ Le bi baa u, “Ba pu Uwumbør aakaal aaməmək len ke Elaija le ga puen dan le Kristo† nin fuu ni?”‡

¹¹ Le u bui bi, “Mbamən, see Elaija fuu ni, ki nan toor tiwan məmək.

¹² M tuk nimi la, Elaija puun fuu ni a. Le baa nyi u, ki ŋa u baah ban pu na. Baah ŋa u falaa pu na, kina le bi ga ŋa min Unibən Aabo mu falaa.”

¹³ Yesu aah len Elaija aabər kina na, le waadidiliib bee ke u len jənn u nan muini binib nnyun ni na aabər la.

*Yesu aah nyan libimbikl ubo ni pu na
(Mak 9.14-29; Luk 9.37-43a)*

¹⁴ Le bi fuu kinipaak ngbaan aah bi nin chee na. Baah fuu ni na, le uja ubaa dan nan gbaan unimbiin ni,

¹⁵ le ki bui u, “Ndindaan, san maabo kinimbaak. Libimbikl le joo u, ki ŋani u falaa sakpen, ki cha u lir nmii ni, ni nnyun ni kpala kpala.

¹⁶ M joo ni u saadidiliib chee, le baa ŋmaa nyan libimbikl na u ni.”

¹⁷ Le Yesu bui ke, “Nimi dandana aanib, naa gaa Uwumbør ki kii, ki mu aa dii u mbaməm. Ni ban ke m yunn ni chee kinye pu, aan ki li kpa limər ni pu, aan ni gaa mi ki kii? Li joo ni ubo ngbaan m chee.”

¹⁸ Baah joo ni u na, le Yesu kae libimbikl li joo u na. Le li nyan u ni. Libuul ngbaan ni le u pəək, kaa ki bun.

¹⁹ Le Yesu aadidiliib dan u chee bibaa, le ki nan baa u, “Ba pu taa ŋmaa nyan libimbikl ngbaan u ni?”

²⁰ Le u bui bi, “Naa gaa Uwumbør ki kii mbaməm. Nima le naa ŋmaa nyan li. M tuk nimi mbamən la, ni yaa gaa Uwumbør ki kii siib kina kan, ni ga bui lijoor limina ke, ‘Fii nima chee,’ le li ga fii. Nibaa aan li pəə ni chee. [

²¹ Libimbikl limina aaboln ma kan, ni yaa kaa lul buməb ki mee Uwumbør kan, naan ŋmaa nyan li.”]

*Yesu aah ki tuk bi waakun aabər pu na
(Mak 9.30-32; Luk 9.43-45)*

²² Waadidiliib məmək aah nan bi Galilee aatiŋ ni na, le u bui bi, “Bi ga di min Unibən Aabo ŋa binib aanjaal ni,

²³ le bi ku mi. Le iwiin itaadaal Uwumbør ga fikr mi nkun ni.”

Le biponn bii sakpen.

Uwumbør Aadichal aamombil

* **17:5** : Lik Aisaya 42.1. † **17:10** : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Naatataa le ye ke unii u ga gaa binib lii na.

‡ **17:10** : Lik Malakai 4.5.

²⁴ Yesu ni waadidiliib aah fuu Kapenaum aatiŋ ni na, le binib bi gaal Uwumbɔr Aadichal aamombil na dan nan baa Pi-ita, “Saamɔmɔkr aa pa Uwumbɔr Aadichal aamombil aa?”

²⁵ Le u bui bi ke, “U pa la.”

Piita aah fuu linampal na, le Yesu puen len u chee ke, “Simonn, dulnyaa wee ni aabɔrb gaal baatiŋ aanib chee lampoo aan bicham chee? Aa dak kinye?”

²⁶ Le u bui u, “Bicham chee.”

Le Yesu bui u, “Kina kan, baatiŋ aanib aa pa.

²⁷ Tɔ, taa ban ti koo baataani ni. Li cha nnyusakpem ni ki ti di njapiin lii nnyun ni. Saah ga chuu njan aajan u na, yoor u ki chuu waar umɔb. Aa ga kan limombil umɔb ponn ni. Nyan li ki ti pa tii bi, m ni si pu.”

18

Ulawe uninyuun?

(Mak 9.33-37; Luk 9.46-48)

¹ N-yoonn ngbaan le Yesu aadidiliib dan nan baa u, “Uwumbɔr aanaan ni, ulaw tee ye uninyuun?”

² Le u yin ubo ke u dan u chee, ki di u siin bikaasisik ni,

³ le ki bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, ni yaa kaa kpeln ki bi ke bibilb waatiir aah bi pu na kan, naan koo Uwumbɔr aanaan ni.

⁴ Unii umɔk sunn ubaa taab ki bi ke ubo waatiir umina aah bi pu na kan, udaan ngbaan le ye uninyuun Uwumbɔr aanaan ni.

⁵ Unii umɔk gaa ubo umina aaboln maay-imbil pu na, u gaa mi le na.”

Taa tɔŋ ubo ubaa ke u tun titunwanbir

(Mak 9.42-48; Luk 17.1-2)

⁶ “Unii yaa tɔŋ mbim bi gaa mi ki kii na ponn ni ubaa ke u tun titunwanbir kan, tibɔbir ga li bi u pu. Bi yaa ba tee di kinaak sakpeŋ ki di tul leen uneen ni, ki tur u lii nnyusakpem ni, nin chee nyoo na kan, ni ba soor ki tii u, ni u tɔŋ ubo ubaa.

⁷ Ntɔŋ pu, tibɔbir bi dulnyaa wee ni aanib pu. Tɔ, ntɔŋ ga li bi. Tibɔbir mu bi unii u tɔŋ binib ke bi tun titunwanbir na pu.

⁸ “Aa yaa gee tiwan ke saah gee aarjaal, bee aataal pu na kan, tiwan ngbaan yaa tɔŋ si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Aa yaa lann ŋjaal mubaa, bee litaal libaa, ki kan limɔfal li kaa kpa ndoon na kan, ni soor ni aa li kpa ŋjaal ilee ni njitaa njilee ki ti li bi mmii mu kaan junn na ni.

⁹ Aa yaa gee tiwan ke saah gee aanimbil pu na kan, tiwan ngbaan yaa tɔŋ si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Aa yaa lann linimbil libaa, ki kan limɔfal li kaa kpa ndoon na

kan, ni soor ni aa li kpa njimbil njilee, ki ti li bi mmii mu kaan junn na ni.”

Kiwakork ki wɔŋ na aayatanakl

(Luk 15.3-7)

¹⁰ “Li nyi man ki taa lik bibilb ponn ni ubaa fam. M tuk nimi la, baatuuntiib bi paacham Nte Uwumbɔr aanimbiin ni n-yoonn mɔmɔk. [

¹¹ Min Unibɔn Aabo dan dulnyaa wee ni ke binib bi wɔŋ na ŋmar la.]

¹² “Unii yaa kpa ipiih nkub, i ponn ni ubaa yaa wɔŋ kan, ni dak ke u ga ŋa kinye? U ga di cha ipiih imonko inaa ni kipiik ni iwae na ligongoln paab, ki buen ti ban upiih u wɔŋ na la.

¹³ M tuk nimi mbamɔn la, u yaa ti kan u kan, u ga li mɔɔni upiih ngbaan pu, ki jer waah ga li mɔɔni ipiih imonko inaa ni kipiik ni iwae i kaa wɔŋ na pu na.

¹⁴ Kina le Nite Uwumbɔr u bi paacham na aa ban ke bibilb waatiib ngbaan ponn ni ubaa wɔŋ.”

Saah ga ŋa aana aabo u ŋa si bakaa na pu na

¹⁵ “Aana aabo yaa ŋa si bakaa kan, pɔɔn aabaa ki buen ti kan u n-gbaan suuna ki tuk u waataani. U yaa ŋun tii si kan, aa giin u ki siin waabuul ni la.

¹⁶ U yaa yii, kaa kii tii si kan, pɔɔn aabaa ki ban unii ubaa, bee bilee, ki ki buen u chee ki ti kan u, aan binib bilee, bee bitaa ngbaan ŋun tibɔr ngbaan mɔmɔk ki li ye saaseeraadam.*

¹⁷ U yaa yii, kaa kii tii bi mu kan, nyan ti mpaan pu ki tuk Uwumbɔr aanib. U yaa yii, kaa kii tii bi mu kan, ni lik u ke ulampoogaar, bee unii u kaa dii Uwumbɔr aasan na.

¹⁸ “M tuk nimi mbamɔn la, tiwan ni, ni ga buu dulnyaa wee ni na, nima le buu paacham. Tiwan ni, ni ga buu lii dulnyaa wee ni na, nima le buu lii paacham mu.

¹⁹ “Cha m moo tuk nimi man, ni ponn ni bilee yaa kpaan kimɔbaan dulnyaa wee ni, ki mee Nte Uwumbɔr u bi paacham na kan, u ga ŋa naah ban pu na ki tii nimi.

²⁰ Binib bilee, bee bitaa, yaa kuun tɔb chee maayimbil pu kan, m ga li bi bikaasisik ni.”

Unii u kaa di cha pinn waatutuŋeer na

²¹ Le Piita dan nan baa Yesu, “Ndindaan, nna aabo yaa ŋani mi bakaa kan, m ga di cha pinn u nfum muŋa? Nfum mulole ee?”

²² Le Yesu bui u, “Maa tuk si ke nfum mulole. Cha pinn u imonko itaa ni kipiik nfum mulole.

²³ Ba pu? Uwumbɔr aanaan naahn ubɔrkpaan u nan ban u bee waatutum aah joo waapɔln pu na la.

* **18:16:** Lik Ikaal 19.15. † **18:24:** Griik aaliin ni, bi njmee ke “talenti njichur kipiik.” Ni ga fuu unii aapal ki ti saa njbin kipiik ni njimmu la.

²⁴ Waah piin ki bi lik kina na, le bi joo ni waatutunn ubaa u joo waapóln tikunabr aamombil njichur njichur kipiik.[†]

²⁵ Waah kaa kpa njimobil njibaa ki ga pa lipóln ngbaan na, le udindaan bui ke bi di u ni upuu, ni waabim, ni waah kpa tiwan ni na mómək, ki di kooh, aan ki di njimobil ngbaan pa lipóln ngbaan.

²⁶ Le ututunn ngbaan gbaan udindaan aanimbiin ni, ki ganj u ke, 'Ndindaan, pəon aabaa ki ji limər. M ga pa si maah jin saapóln li mək na.'

²⁷ Le udindaan san u kinimbaak, ki di cha pinn u lipóln ngbaan, le ki di u lii.

²⁸ "Le ututunn ngbaan nyan lipaal, ki ti kan waatutuñeer u joo waapóln kpakpaln nkub na, le ki chuu u, le ki chuu uneen ni, ki bui u ke, 'Pa mi saah joo maapóln li na.'

²⁹ Le waatutuñeer ngbaan gbaan unimbiin ni, ki ganj u ke, 'Pəon aabaa ki ji limər. M ga pa si.'

³⁰ Le waa kii, le ki chuu u ti ña kiyondiik ni, u li bi nima ki ti saa buyoonn u ga pa lipóln ngbaan na.

³¹ Waatutuñeertiib aah kan kina na, le ni bii bisui sakpen. Le bi dan nan tuk bidindaan waah ña pu na mómək.

³² Le bidindaan yin u, ki nan bui u, 'Aa ye bakadaan la. Saah ganj mi na, le m di cha pinn si saapóln mómək.

³³ Aa mu ba ga san saatutuñeer kinimbaak ke maah san si pu na la.'

³⁴ Udindaan aah gee liñuul u pu sakpen pu na, le u cha bi ti ñani u falaa kiyondiik ni, ki ti saa buyoonn u ga pa lipóln ngbaan mómək doo na.

³⁵ "Tə, unii umək kaa di cha pinn una aabo usui ponn ni na kan, Nte Uwumbər u bi paacham na mu ga daa utafal kina la."

19

*Uja taa jenn upuu
(Mak 10.1-12)*

¹ Yesu aah len kina ti doo na, le u nyan Galilee aatinj ni, ki buen Judea aatinj ki bi Jəodann aaməodapuul na ni.

² Le kinipaak sakpenj dii u. Le u cha bi ponn ni bi ye bibum na pəək.

³ Le Farisii yaab bibaa nan dan u chee, ki ban bi təñ u, le ki baa u, "Uja yaa jenn upuu lii waageehn pu kan, timi aakaal kii kina aa?"

⁴ Le Yesu baa bi, "Naa karn Uwumbər Aagbanj aah len pu na aa? Ni ñmee ke Uwumbər u naan bi na, u nan naan uja ni upii,*

⁵ Le ki len ke waah naan uja ni upii na, uja yaa yoor upii kan, bi ga nya cha bitetiib ni binatiib, ki kpaan təb chee, ki ña unibaan.[†]

⁶ Nima pu na, baa ki ye binib bilee, bi ye unibaan la. Uwumbər aah kpaan bi na, unibəon taa yakr bi."

⁷ Le Farisii yaab ngbaan baa u, "Ni yaa ye kina kan, ba pu Moses nan len ke uja yaa ban u jenn upuu kan, u ñmee kigbanj ponn ni ke u jenn u, ki di tii u, ki nin jenn u?"

⁸ Le Yesu bui bi, "Nitafal aah pəə pu na, nima le cha Moses tii nimi nsan ke ni jenn nipuutiib. N-yoonn mu Uwumbər nan naan tiwan mómək ki nan saa dandana wee na, waa tii bi nsan kina.

⁹ M tuk nimi la, upii yaa kaa gər kidagook, aan uchal jenn u lii ki ki yoor upii uken kan, uja ngbaan kpáln udagoor la. [Upii aachal yaa jenn u lii, uja uken yaa yoor upii ngbaan kan, uja ngbaan kpáln udagoor la.]"

¹⁰ Le Yesu aadidiliib bui u, "Uja ni upuu aabər yaa ye kina kan, uja yaa kaa yoor upii kan, ni soor."

¹¹ Le Yesu bui bi, "Bijab mómək aan ñmaa gaa naah len pu na ki yii bipiib mómək. Bijab bi Uwumbər tii bi mpəon ke bi yii bipiib na, bima le ga ñmaa yii bi.

¹² Bibaa bi, baah ma bi na, baa ye bijab. Bibaa mu bi, bi kpa bi la. Bibaa mu bi, ki yii bipiib mómək Uwumbər aanaan aatuln pu. Uja umək ga ñmaa gaa tibər ngbaan ki yii bipiib mómək na, u gaa ti."

Yesu aah ña Uwumbər aanyoor ki ña mbim pu pu na

(Mak 10.13-16; Luk 18.15-17)

¹³ Le binib joo ni mbim ki di dan Yesu chee ke u nan di unjaal paan bi pu, ki mee Uwumbər tii bi. Le waadidiliib kae bi.

¹⁴ Le Yesu bui bi, "Cha mbim ngbaan dan m chee man. Taa ki jenn bi man. Binib bi aabimbin bi ke mbim aah bi pu na, bima le yeh Uwumbər aanaan."

¹⁵ Le u di unjaal paan bi pu, le ki siir nima.

*Yesu aah tuk uwankpadaan ubaa pu na
(Mak 10.17-31; Luk 18.18-30)*

¹⁶ Unachipəon ubaa nan dan Yesu chee le ki nan baa u, "Umóməkr, m ga tun litunyaan bayaar aan ki kan liməfal li kaa kpa ndoon na?"

¹⁷ Le Yesu baa u, "Ba pu aa baa mi litunyaan pu? Uwumbər baanja le ñan. Aa yaa ban liməfal li kaa kpa ndoon na kan, kii waakaal."

¹⁸ Le u ki baa u, "Mulakaal?"

Le Yesu bui u, "Taa ku binib; taa gər kidagook; taa su kinaayuk; taa li ye nnyaməon aaseeraadaan;

¹⁹ li pak aate ni aana;‡ li gee aana aabo ke saah gee aabaa pu na."§

²⁰ Le unachipəon ngbaan bui u, "M joo ikaal imina mómək tibir ni la. Ba gur?"

* 19:4 : Lik Mpiin 1.27; 5.2. † 19:5 : Lik Mpiin 2.24. ‡ 19:19 : Lik Nnyam 20.12-16; Ikaal 5.16-20. § 19:19 : Lik Liifai Yaab 19.18.

²¹ Le Yesu bui u, “Aa yaa ban ke aa li bi mbamɔm kan, buen ti kooh saah kpa tiwan nimɔk na, ki di njimombil ngbaan di tii bigiim, aan ki li kpa liwangol paacham, aan ki dan nan dii mi.”

²² Unachipɔɔn ngbaan aah njun kina na, le ni ɲa u mpombiin; ba pu? u nan kpa liwankpal sakpen a. Le u siir nima.

²³ Le Yesu bui waadidiliib, “M tuk nimi mbamɔn la, ni pɔɔ uwankpadaan koo Uwumbɔr aanaan ni.

²⁴ Cha m moo tuk nimi man, uwankpadaan aah ga koo Uwumbɔr aanaan ni pu na, ni pɔɔ jer laakumii aah ga koo seerkaa aaboln ni pu na.”

²⁵ Waadidiliib aah njun kina na, le ni gar bi pam. Le bi baa u, “Ni yaa ye kina kan, ɲma ga tee ɲmar?”

²⁶ Le Yesu lik bi le ki bui bi, “Ni pɔɔ binib le chee. Nibaa aa pɔɔ Uwumbɔr chee.”

²⁷ Le Piita bui u, “Lik, ti nan di timi aawan mɔmɔk di lii ki dii si. Ti ga kan ba aanyoor?”

²⁸ Le Yesu bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, min Unibɔn Aabo ga kal libɔrjal pu, ki kan mpakm sakpen dulnyaapɔɔn ponn ni. N-yoonn ngbaan, nimi bi dii mi na mu ga kal ɲibɔrjal kipiik ni njilee pu, ki ga ji Israel yaab aanibol kipiik ni njilee tibɔr.

²⁹ Unii umɔk di cha waadichal, bee ukpetiib, bee unaatiib, bee uninkpatiib, bee ute, bee una, bee waabim, bee tisar, maayimbil pu na kan, u ga kan kina nfum nkub, ki ga li kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na.

³⁰ Tɔ, binib bi ye bisalolm na pam ga nan ɲa puwɔb yaab. Binib bi ye puwɔb yaab na pam ga nan ɲa bisalolm.”

20

Ukpaal aah pa paatiib pu na

¹ “Uwumbɔr aanaan naahn ukpaal u nan pue kichakpinaanyeeke ni u ti ban paatiib bi nan tun waasaak ni aatuln na la.

² Waah kan njan yaab bi na, u nan tuk bi, ‘M ga pa nimi tikunabr aamombil libaa nwiin ni mu aalirn.’* Bi nan kii tii waah siin bi pu na. Le u mɔk bi waasaak ponn ni.

³ Le ni saa tikur tiwae yoonn, le u ki buen kinyan ni ki ti mui bijab bibaa si nima, kaa kpa lituln libaa.

⁴ Le u bui bi, ‘Buen maasaak ponn ni ki ti tun man. Naah tun pu na, m ga pa nimi kina la.’

⁵ Le bi buen. Nwiin aah ti saa sisik ni na, le u ki gir buen kinyan ni, le ki ti ki mui bijab bibaa mu si nima. Le u tuk bi mu kina. Nwiin aah ti kpar na, le u ki gir buen kinyan ni, le ki ki ɲa kina.

⁶ Nwiin aah ti taln ɲitaa ki ban mu lir na, le u ki gir buen kinyan ni, le ki ti ki mui bijab bibaa mu si nima. Le u baa bi, ‘Ba pu ni si kina nwiin, kaa tun nibaa?’

⁷ Le bi bui u, ‘Taa kan unii u ga tii timi lituln aan ti tun na.’ Le u bui bi, ‘Ni mu li cha maasaak ponn ni, ki ti tun man.’

⁸ “Nwiin aah lir kijoobɔn na, le ukpaal ngbaan tuk bitutum aaninkpel, ‘Yin ni paatiib ngbaan ki nan pa bi baapal. Piin ki pa bijab bi gbiln puwɔb na, aan ki ti pii bisalolm.’

⁹ Le bijab bi gbiln puwɔb na aah dan bi nan gaa baapal na, u pan bi tikunabr aamombil libaabaa.

¹⁰ Bisalolm aah dan bi nan gaa baapal na, bi dak ke bi ga kan ki jer puwɔb yaab na, le u pan bi mu tikunabr aamombil libaabaa.

¹¹ Baah gaa baapal na, le bi ɲul ukpaal ngbaan pu,

¹² ki len ke, ‘Bijab bi gbiln puwɔb na tun kikiruk kibaa baanja la. Timi le boo ko nwiin. Ntoton njun timi la. Le ti ni baapal ki ɲak.’

¹³ “Le ukpadaan bui bi ponn ni ubaa, ‘Njɔ, maa jin si pem pem. Aa ba kii ke aa ga gaa tikunabr aamombil libaa la. Naa ye kina aa?’

¹⁴ Yoor saamombil ki li chaa kun linampal. M ban m tii puwɔb yaab ke maah tii si pu na la.

¹⁵ Maa kpa nsan ke m di maamombil ɲa maah gee pu na aa? Maah kpa tibulchinn pu na le cha aa kpa lipiipoln aa?’

¹⁶ “Liyatanakl limina aataata le ye ke puwɔb yaab ga nan ɲa bisalolm. Bisalolm mu ga nan ɲa puwɔb yaab.”

Yesu aah ki len waakun aabɔr taataa pu na

(Mak 10.32-34; Luk 18.31-34)

¹⁷ Yesu ni waadidiliib ni kinipaak nan cha Jerusalem. Waah cha na le u di waadidiliib kipiik ni bilee na nyan n-gbaan, le ki bui bi,

¹⁸ “Li pel man, ti yaa ti fuu Jerusalem kan, bi ga di min Unibɔn Aabo ɲa Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb aanjaal ni, le bi ji mi tibɔr, ki ga len ke ni ɲeer bi ku mi,

¹⁹ le ki ga di mi ɲa binib bi kaa ye Juu yaab na aanjaal ni ke bi yook mi, ki lue mi njinaalab, ki kpa mi ndɔpuinkoo pu. Le iwiin itaadaal Uwumbɔr ga fikr mi nkun ni.”

Waadidiliib ponn ni bilee aana aah mee u pu na

(Mak 10.35-45)

²⁰ N-yoonn ngbaan le Sebedee aajapɔtiib bilee na, ni bina, nan dan Yesu chee, le bina nan gbaan unimbiin ni, ki doon u, ki mee u ke u ter u.

²¹ Le u baa u, “Aa ban ba?”

* 20:2 : Griik aaliin ni, bi ɲmee ke “denarius ubaa.” Ni nan ye nwiin mubaa aapal na.

Le u bui u, “Aa yaa jin saanaan kan, cha njapotiib bilee ngbaan li ka aa chee, ubaa li ka aarngii wɔb, uken mu li ka aarngan wɔb.”

²² Le Yesu bui binachipɔm ngbaan, “Naa nyi naah mee mi pu na aatataa. Ni ga nmaa ji falaa ke maah ga ji pu na aa?”

Le bi bui u, “Ti ga nman.”

²³ Le u bui bi, “Ni mu ga sil ji falaa ke maah ga ji pu na. Binib bi ga kal nngangii ni nngangan wɔb na ma kan, naa ye min le ga lee bi. Nte Uwumbɔr le leer binib bi ga kal nima chee na.”

²⁴ Le waadidiliib kipiik bi gur na aah nɔn Sebedee aajapotiib aah bui Yesu pu na, bi gee liɔuul bi pu.

²⁵ Le Yesu yin bi mɔmɔk ke bi dan u chee, le ki nan bui bi, “Ni nyi ke dulnyaa ni aanib aayidam yoor bibaa paacham la. Binib bi kpa tininkpir na mu joo baanib mpɔɔn pu la.

²⁶ Nima taa li bi kina man. Ni ponn ni ubaa yaa ban ke u li ye uninyuun kan, u nja ubaa ni mɔmɔk aatutunn.

²⁷ Ubaa yaa ban ke u li ye usaloln kan, u nja ubaa ni mɔmɔk aanaagbiija,

²⁸ ki li bi ke min Unibɔn Aabo aah bi pu na; maa dan dulnyaa wee ni ke bi nan tun lituln tii mi, m dan ke m nan tun lituln tii binib, ki kpo ke m gaa binib pam lii la.”

Yesu aah likr bijoom bilee aanibil pu na (Mak 10.46-52; Luk 18.35-43)

²⁹ Yesu ni waadidiliib nan nyan Jeriko aatinj ponn ni. Le kinipaak sakpej dii bi.

³⁰ Baah cha na, le bijoom bilee ka nsan aamɔgbeln, le ki nɔn ke Yesu ban u jer. Le bi tar ke, “Tidindaan u ye Ubɔr David Aayaabil na, san timi kinimbaak.”

³¹ Le kinipaak ngbaan kae bi ke bi nmin. Le bi moo tar ke, “Tidindaan u ye Ubɔr David Aayaabil na, san timi kinimbaak.”

³² Le Yesu sil nsan ni, ki yin bi ke bi dan, le ki nan baa bi, “Ni ban ba?”

³³ Le bi bui u, “Tidindaan, ti ban ke aa likr tinimbil tii timi la.”

³⁴ Le kinimbaak chuu Yesu. Le u meeh binimbil. Libuul ngbaan ni le binimbil likr, le bi dii u.

21

Jerusalem aanib aah nyun Yesu pu na

(Mak 11.1-11; Luk 19.28-40; Jɔnn 12.12-19)

¹ Bi nan peen Jerusalem, ki fuu Befej aatinj, ki bi lijool li bi yin li ke Olif aasui aajool na paab. Baah ti fuu nima chee na,

² le Yesu bui waadidiliib ponn ni bilee, “Li cha man naah si gbɔk kitinj ki na ni. Ni yaa koo ki ponn ni kan, libuul ngbaan ni, ni ga kan ubon si gbin, waabo si u chee. Chuu

gbiln ubon ngbaan, ki li joo ni u ni waabo m chee man.

³ Unii ubaa yaa len tibaa kan, ni bui u, ‘Tidindaan le ban i,’ le u ga cha ni li joo ni i libuul ngbaan ni.”

⁴ Nimina le gbiin Uwumbɔr aabɔnabr aah nan len pu na ke,

⁵ “Tuk Sionn aatinj aanib,

Lik, nimi aabɔrkpaan choo ni chee la.

U sunn ubaa taab le ki dik ubon pu, u dik ubon u laa diin na pu la.”*

⁶ Le Yesu aadidiliib buen ki ti nja waah len pu na,

⁷ ki joo ni ubon ngbaan ni waabo, le ki di baakeken paan u pu. Le Yesu dinj u pu.

⁸ Kinipaak ngbaan nan di baakeken ter nsan ponn ni. Bibaa mu bar tisufar ki di ter nsan ponn ni.

⁹ Le binib bi loln u pu nsan na, ni binib bi paa puwɔb na nan bi tar ke, “Hosiana,† pakn Ubɔr David Aayaabil man. Uwumbɔr nja tinyoor nja unii u choo waayimbil ni na pu. Hosiana bi paacham.”‡

¹⁰ Yesu aah fuu Jerusalem ni na, le kitinj ngbaan aanib mɔmɔk fii ki bi baa tɔb, “Nyaa ye umina?”

¹¹ Le kinipaak ngbaan bui bi, “U ye Uwumbɔr aabɔnabr Yesu u nyan ni Nasaref aatinj ki bi Galilee aatinj ponn ni na la.”

Yesu aah toor Uwumbɔr Aadichal pu na

(Mak 11.15-19; Luk 19.45-48; Jɔnn 2.13-22)

¹² Yesu nan ti koo Uwumbɔr Aadichal ni, le ki jenn nyan binib bimɔk kooh tiwan ki daa tiwan li ponn ni na, ki labr bilikpelm aateebul mam chinj, le ki labr binib bi kooh njanajel na mu aajal ki di chinj,

¹³ le ki bui bi, “Ni nmeeh Uwumbɔr Aagban ni ke Uwumbɔr len ke, ‘Bi ga yin Maadichal ke Mmeen Aadichal la,’ nimi le njan i biiffi-irb aakakaa chee.”§

¹⁴ Bijoom ni biwɔb nan dan Yesu chee Uwumbɔr Aadichal ni, le u cha bi pɔɔk. Le mbim mu bi Uwumbɔr Aadichal ni na tar ke, “Hosiana, pakn Ubɔr David Aayaabil man.”

¹⁵ Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb aah nɔn kina, ki kan Yesu aah tun lijinjir aatun pu na, le bi gee liɔuul,

¹⁶ le ki baa Yesu ke, “Saa nɔn mbim ngbaan aah len pu na aa?”

Le Yesu bui bi ke, “M nɔn. Naa kee karn Uwumbɔr Aagban ni ii? ke, ‘Mbim ni mbipɔm ga pak Uwumbɔr mbamɔm.’”*

¹⁷ Yesu aah len kina na, le u siir cha bi, le ki nyan Jerusalem, ki buen Betani aatinj ni, u ti doon nima.

* 21:5 : Lik Sekaria 9.9. † 21:9 : Hosiana aatataa le ye ke “gaa timi lii.” ‡ 21:9 : Lik Ilahn 118.25, 26. § 21:13 :

Lik Aisaya 56.7; Jeremia 7.11. * 21:16 : Lik Ilahn 8.2.

*Yesu aah len tibəbir busub bubaa pu na
(Mak 11.12-14, 20-24)*

¹⁸ Naah ki woln kitaak na, le u gir buen Jerusalem. Waah cha na, le nkon joo u.

¹⁹ Le u kan likakaln si nsan aaməgbeln, le ki buen bu taab, kaa kan lisubil libaa bu pu, see tifar njeen. Le u bui busub ngbaan, “Saan ki lu njsubil n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.” Libuul ngbaan ni le busub ngbaan məmək kuur.

²⁰ Waadidiliib aah kan kina na, le ni gar bi pam. Le bi baa ke, “Ba pu busub ngbaan kuur mala kina?”

²¹ Le Yesu bui bi, “M tuk nimi mbamən la, ni yaa gaa Uwumbər ki kii, kaa joo beeni kan, ni mu ga nmaa nja kina. Naa ye nimina baanja le ni ga nja. Ni yaa po bui lijooll limina ke li fili ki ti lir nnyusakpem ni kan, ni ga nja kina.

²² Ni yaa mee Uwumbər ki yaa pak ke u ga nja naah mee u pu na kan, u ga nja kina tii nimi.”

*Baah baa Yesu waatuln pu pu na
(Mak 11.27-33; Luk 20.1-8)*

²³ Yesu nan koo Uwumbər Aadichal ni, le ki tuk binib Uwumbər aabər. Waah nani kina na, le Uwumbər aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib dan u chee ki nan baa u, “Aa kpa nsan ke aa nja saah nani pu na aa? Njama tii si nsan ngbaan?”

²⁴ Le u bui bi, “M mu ga baa nimi mbaan. Ni yaa nmaa gar kan, m mu ga tuk nimi maah kpa nsan pu ki nani maah nani pu na.

²⁵ Jonn aah nan muin binib nnyun ni na, njama nan tii u nsan? Uwumbər aan binib?”

Le bi kpokl təb ke, “Ti yaa bui ke Uwumbər le tii u nsan kan, u ga baa timi ke ba nja taa nan gaa u ki kii.

²⁶ Ti yaa ki len ke binib le tii u nsan kan, ti san kinipaak ngbaan ijawaan baah ga nja timi pu na la; ba pu? bi məmək len ke Jonn nan ye Uwumbər aabənabr la.”

²⁷ Nima le bi bui Yesu, “Taa nyi.”

Le Yesu bui bi, “M mu aan tuk nimi maah kpa nsan pu ki nani maah nani pu na.”

Binachipəm bilee aayatanakl

²⁸ “Dakl lik man maah ga tuk nimi pu na aatataa. Uja ubaa nan kpa japətiib bilee, le ki dan nan bui u ye upol na, ‘Maabo, buen kisaak ponn ni din ki ti tun.’ Le u bui u,

²⁹ ‘Maan buen.’ Naah kpee siib na, le u jer waalandak ki buen kisaak.

³⁰ Le uja ngbaan buen uwaatiir mu chee le ki bui u, ‘Maabo, buen kisaak ponn ni din ki ti tun.’ Le u bui u, ‘Maaninkpel, m ga buen,’ ki mu aa buen.

³¹ Mbim bilee ngbaan ponn ni, ulau nja bite aageehn?”

Le bi bui u, “Njan yoo.”

Le u bui bi, “M tuk nimi mbamən la, bilampoogaab ni bipiidagoob koo Uwumbər aanaan ni, ki cha nimi.

³² Ba pu? Jonn nan dan ni chee ki nan tuk nimi nsan mu njan na. Le naa gaa u ki kii. Bilampoogaab ni bipiidagoob le gaa u ki kii. Ni nan kan baah gaa u ki kii pu na, le naa kpeln nimi aabimbin, kaa gaa u ki kii.”

*Bikpaab bi kaa njan na aayatanakl
(Mak 12.1-12; Luk 20.9-19)*

³³ “Li pel man liyatanakl liken. Udichadaan ubaa le nan bi le ki naan kisaak, le ki njum isui i lu njsubil ni ki ponn ni, le ki di idə gob kisaak ngbaan, le ki gbii libuul li bi ga di njsubil nja li ponn ni na aan ki mueni nyani njaanyun na, le ki maa libimbifəŋ ke unii li ka li paab ki kiir kisaak ngbaan, le ki yin bikpaab bibaa, le ki di kisaak ngbaan nja birjaal ni, ke bi li lik ki. Isui ngbaan yaa nan lun njsubil kan, bi ker ki tii u, aan ki ker bibaa mu. Waah nja kina na, le u siir ki buen kitinj ki daa na ni.

³⁴ Buyoonn njsubil nan pur na, le u di waatutum tun bikpaab ngbaan chee, bi ti gaa ni waasubil kisaak ngbaan ponn ni, ki li joo ni.

³⁵ Le bikpaab ngbaan ti chuu waatutum ngbaan, ki gbaa ubaa, ki ku ubaa mu, ki yur ubaa mu njitakpal u ti kpo.

³⁶ Le usadaan ngbaan ki tun bitutum bi wiir ki jer njan yaab na. Le bikpaab ngbaan nja bi mu kina.

³⁷ Kookoo yaan le u di ujaəŋ tun ni bi chee, le ki bui ke ‘Bi ga pak uma la.’

³⁸ Bikpaab ngbaan aah kan waabo ngbaan na, le bi bui təb, ‘Uma le ye waafaajil. Cha ti ku u man aan ki ji waafaal.’

³⁹ Le bi chuu u, ki di nyan n-gbaan, le ki ti ku u.

⁴⁰ “Kina pu na, usadaan yaa nan fuu ni kan, u ga nja bikpaab ngbaan kinye?”

⁴¹ Le bitotoorninkpiib ni Juu yaab ngbaan bui ke, “U ga sil ku titunwanbirdam ngbaan, ki di kisaak ngbaan tii bikpaab bi ga li bilni u waasubil njibin məmək na.”

⁴² Le Yesu baa bi, “Naah kee karn Uwumbər Aagban aah len pu na aa? ke, ‘Litakpal li bidimaab yii li na, lima le ye litakpajal.

Uwumbər le nja kina, le ni gar timi pam.’”

⁴³ “M tuk nimi la, Uwumbər ga nyan ni chee waanaan, ki di tii linibol li ga dii waah ban pu na. [

⁴⁴ Unii u lir litakpal ngbaan pu na, u ga kool. Unii u litakpal ngbaan lir u pu na, li ga nan u ke ntayon na.”]

⁴⁵ Uwumbər aatotoorninkpiib ni Farisii yaab aah njun kina na, le bi bee ke Yesu di liyatanakl ngbaan njan bima la.

⁴⁶ Le bi ban ke bi chuu u, ki mu san kinipaak ngbaan ijawaan; ba pu? kinipaak ngbaan len ke Yesu ye Uwumbør aabønabr la.

22

*Unii u ña ubøndinn aajikaar na aay-
atañakl*

(Luk 14.15-24)

¹ Le Yesu ki ñakl bi liyatarñakl ke,

² “Uwumbør aanaan naahn ubørkpaan u ña ubøndinn aajikaar ki tii ujaþøøn,

³ ki tun waatutum ke bi yin binib bi u ban ke bi dan nan ji na. Baah yin bi na, le bi yii, kaa dan.

⁴ Le u ki tun bitutum biken ke bi ti yin bi ki tuk bi, ‘Ubørkpaan len ke u gor tijikaar mømøk doo a. U kør inaaja ni tiwakor ti filk na, ki gor tiwan mømøk doo a,’ ke bi dan.

⁵ Le baa gar waatutum. Bi nan beenin tun baatuln; ubaa nan buen kisaak, uken mu buen u ti tiir kitiir.

⁶ Bi gur na chuu bitutum ngbaan, ki gbaa bi ki ku bi.

⁷ Le ubørkpaan ngbaan gee linjuul sakpen, le ki tun waajab le bi ti ku binikurb ngbaan, le ki see baatinj mmii.

⁸ Le u bui waatutum, ‘Ubøndinn aajikaar gor a. Binib bi m yin bi na aa ñeer bi ji tijikaar ngbaan.

⁹ Li cha kitinj ponn ni aasan ni man, ki ti yin ni naah ga kan binib bimøk na, bi dan ki nan ji ubøndinn aajikaar ngbaan.’

¹⁰ Le waatutum buen kitinj ponn ni aasan ni, ki ti yin ni baah kan bi na mømøk, binib bi ñan na ni bi kaa ñan na mømøk. Le bi nan gbiin kidiik ki bi ji tijikaar ki ponn ni na.

¹¹ “Le ubørkpaan ngbaan koo ni u nan lik binib bi dan bi nan ji tijikaar ngbaan na, le ki kan uja u kaa pee tibøndinn aawan-
peenkaan na.

¹² Le ubørkpaan ngbaan baa u, ‘Ñjə, aa ña kinye ki koo ni do, kaa pee tibøndinn aawanpeenkaan?’ Le u si ñmin.

¹³ Le ubørkpaan ngbaan bui waatutum ke bi chuu u, ki buu uñaal ni utaa, ki nyan u, ki ti di mee lii lipaal mbømbøøn ni. U ga wii ki ñmø ñnyin nima chee.

¹⁴ “Liyatarñakl ngbaan aatataa le ye ke baah yin bi na wiir, le baa nyan bi na aa wiir.”

Baah pen Yesu nlan pu na

(Mak 12.13-17; Luk 20.20-26)

¹⁵ Le Farisii yaab buen bi ti kpokl baah ga peei Yesu nlan pu aan ki chuu u na.

¹⁶ Le bi tun baadidiliib ni Ubør Herod aanib bibaa Yesu chee, le bi ti bui u, “Umømøk, ti bee ke aa len mbamøn la, ki møk timi Uwumbør aasan mbamøn, kaa

san unii ubaa ijawaan, kaa pak ubaa ki jer uken.

¹⁷ Tuk timi saah dak pu na. Ni ñan ti pa lampoo ki tii Ubørkpaan Siisa aan naa ñan?”

¹⁸ Le Yesu bee baah bir pu na, le ki baa bi, “Nimi binmajmannim, ba ña ni tøj mi?”

¹⁹ Møk mi lampoo aamombil.”

Le bi joo ni limombil nan møk u.

²⁰ Le u baa bi, “Ñma aanañ ni liyimbil bi li pu?”

²¹ Le bi bui u, “Siisa yaan.”

Le u bui bi, “Nima pu na, di ni ye Siisa yaan na, ki di tii u man, ki di ni ye Uwumbør yaan na, ki di tii Uwumbør.”

²² Baah ñun kina na, le ni gar bi pam. Le bi di cha u ki buen.

*Binib bi ga fikr nkun ni na aah ga li bi pu
na*

(Mak 12.18-27; Luk 20.27-40)

²³ Liyaadaal ngbaan le Sajusii yaab dan u chee. Bima le len ke binib aan fikr nkun ni.

²⁴ Le bi bui u, “Umømøk, Moses nan len ke uja yaa kpo, kaa kpa mbim kan, unaal di ukpooii ngbaan kpan, ki maa mbim tii ukpel.*

²⁵ Naabitiib bilole nan bi ti ponn ni. Le upol din upii, ki kpo, kaa kpa ubo. Le unaal di ukpooii ngbaan kpan,

²⁶ ki mu kpo, kaa kpa ubo. Le u paa u pu na mu ña kina. Le bimøk bilole kpan upiibaan, ki kpo doo, kaa kpa ubo.

²⁷ Kookoo yoo, le ukpooii ngbaan mu kpo.

²⁸ Kina pu na, binib yaa nan fikr nkun ni kan, upii ngbaan ga li ye ñma aapuu? Bi mømøk bilole nan joo u la.”

²⁹ Le Yesu bui bi, “Naa bee Uwumbør Aag-
banj aah len pu na, kaa bee Uwumbør aah kpa mpøøn pu na. Nima le cha ni yenn nimi aaliin ni.

³⁰ Binib yaa nan fikr nkun ni kan, baan yoor bipiib, bipiib mu aan møn bijab. Bi ga li bi ke Uwumbør aatuuntiib bi bi paacham na aah bi pu na la.

³¹ Joo cha binib aah ga fikr nkun ni pu na aabør kan, naa karn Uwumbør aah nan len pu na aa?

³² ke uma le ye Abraham, ni Aisak, ni Jakob Aawumbør.† Uwumbør yaa len ke u ye binib bi kpo na Aawumbør kan, nima le møk ke bi kpa limøfal.”

³³ Kinipaak ngbaan aah ñun Yesu aah tuk bi pu na, le ni gar bi pam.

Mulakaal ye nkaalkpaan?

(Mak 12.28-34; Luk 10.25-28)

³⁴ Le Farisii yaab ñun ke Yesu len tibør ki jin Sajusii yaab. Le bi kuun ki dan Yesu chee.

* 22:24 : Lik Ikaal 25.5. † 22:32 : Lik Nnyam 3.6.

³⁵ Le bi ponn ni ubaa, u nyi Uwumbør aakaal mbaməm na, ban ke u pen Yesu nlan, le ki baa u,

³⁶ “Uməməkr, Uwumbør aakaal ponn ni, mulakaal jer ikaal məmək?”

³⁷ Le Yesu bui u, “‘Aa li gee Aadindaan Uwumbør aasui məmək ni, ni saawiin məmək, ni saalandak məmək.”*

³⁸ Nkaal mumina le ye nkaalkpaan ki jer ikaal məmək.

³⁹ Leler aakaal naahn nkaal ngbaan la, ‘Aa li gee aana aabo ke saah gee aabaa pu na.’[§]

⁴⁰ Moses aakaal məmək, ni Uwumbør aabənr aabər məmək si ikaal ilee yee le pu.”

*Kristo u ga gaa binib lii na aabər
(Mak 12.35-37; Luk 20.41-44)*

⁴¹ Farisii yaab aah kuun təb chee pu na, le Yesu baa bi mbaan mubaa ke,

⁴² “Kristo u ga gaa binib lii na aabər pu, ni dak kinye? Nma aayaabil ye u?”

Le bi bui u, “David aayaabil ye.”

⁴³ Le u baa bi, “Kristo ngbaan yaa ye David aayaabil kan, ba pu Uwumbør Aafuur Nyaan nan cha David yin u ke Udindaan? David nan len ke,

⁴⁴ ‘Uwumbør bui Ndindaan ke: Kal ηηangii wəb,

ki ti saa buyoonn m ga nyan saadim məmək na.’*

⁴⁵ Tə, David aah nan yin Kristo ngbaan ke Udindaan kina na, Kristo ga li ηmaa ye uyaa-bil aa?”

⁴⁶ Yesu aah baa bi kina na, le ubaa aa ηmaa gar mbaan ngbaan, ki mu aa ki kaa bi baa u mbaan muken daalbaadaal.

23

Bi li nyi Uwumbør aakaal aaməmək ni Farisii yaab aabər

(Mak 12.38-39; Luk 11.43, 46; 20.45-46)

¹ Yesu nan bui kinipaak ngbaan ni waa-didiliib,

² “Uwumbør aakaal aaməmək ni Farisii yaab tuk nimi Moses aakaal aatataa.

³ Nima pu na, baah tuk nimi pu na məmək, ni kii kina man, ki li ηani kina. Ni mu taa ηakni baah tun pu na.

⁴ Bi mək nimi ni ηan na la, kaa dii ni. Bi di nkaal mu pə sakpen na, le ki di kpee Uwumbør aakaal pu, ki tuk binib ke bi li dii kina. Bima bibaa aa ter bi ke bi dii kina.

⁵ Baah tun pu na məmək, bi ban ke binib kan aan ki pak bi. Bi di Uwumbør aabər tam biyigbeer pu, ki ηa baabəkur aaməgheln ni fək, ke binib kan aan ki pak bi. ⁶ Bi gee ke bi kal bininyuum aakakaa yaan njim chee, ni mmeen aadir ni,

⁷ ki gee ke binib doon bi mbaməm kinyan ni, ki yin bi ke ‘Uməməkr.’

⁸ Nimi, ni taa li ban ke binib yin nimi ke ‘Uməməkr;’ ba pu? ni kpa Uməməkr ubaa baanja la. Ni məmək ye naabitiib la.

⁹ Ni taa yin ubaa ke ‘Nite’ dulnya wee ni; ba pu? ni kpa te ubaa la, le u bi paacham.

¹⁰ Ni taa li ban ke ubaa yin nimi ke Dindaan; ba pu? ni kpa dindaan ubaa la. Uma le ye Kristo u gaa binib lii na.

¹¹ Ni ponn ni ubaa yaa ban ke u li ye usaloln kan, u li ye nimi aatutunn.

¹² Unii umək nyun ubaa na, Uwumbør ga sunn u taab. Unii umək sunn ubaa taab na, Uwumbør ga nyun u.”

*Tibəbir ga li bi birmanjmannim pu
(Mak 12.40; Luk 11.39-42, 44, 52; 20.47)*

¹³ “Nimi Uwumbør aakaal aaməmək ni Farisii yaab, bi ye birmanjmannim na, tibəbir bi ni pu; ni kiir binib ke bi taa koo Uwumbør aanaan ni. Nimi nibaa aa koo ni, ki mu aa kii ke binib bi ban bi koo ni na koo ni.

[

¹⁴ “Nimi Uwumbør aakaal aaməmək ni Farisii yaab, bi ye birmanjmannim na, tibəbir bi ni pu; ni ji bikpopiib pem pem, le ki mee Uwumbør ni yunni, ni ηmanni ke ni ye bininyaam. Nima pu na, Uwumbør ga daa nitafal ki jer waah ga daa biken aatafal pu na.]

¹⁵ “Nimi Uwumbør aakaal aaməmək ni Farisii yaab, bi ye birmanjmannim na, tibəbir bi ni pu; ni puur nnyusakpem ki chuun ntim məmək ni ke ni kan unii ubaa ki ηa u nimi aadidiir. Ni yaa ti kan u kan, le ni ηa u titunwanbirdaan ki jer nimi nibaa aah ye pu na.

¹⁶ “Nimi bisanmək bi jəb na, tibəbir bi ni pu; ni len ke ‘Unii yaa puu Uwumbør aadiik pu kan, naa ye nibaa, ke u yaa puu ilik i bi ki ni na pu kan, see u gbiin tipuur ngbaan.’

¹⁷ Nimi bijərb bi jəb na, nilani jer niken, ilik ngbaan le aan Uwumbør aadiik ki ηa ilik ngbaan chain na?”

¹⁸ Ni ki len ke ‘Unii yaa puu Uwumbør aatork aabimbiln pu kan, naa ye nibaa, ke u yaa puu ipiin i bi li paab na pu kan, see u gbiin tipuur ngbaan.’

¹⁹ Nimi bijoom, nilani jer niken, ipiin ngbaan le aan Uwumbør aatork aabimbiln li ηa ipiin ngbaan chain na?”

²⁰ Nima pu na, unii yaa puu Uwumbør aatork aabimbiln pu kan, u puu tiwan nimək bi li pu na mu la.

²¹ Unii yaa puu Uwumbør aadiik pu kan, u puu Uwumbør u bi ki ni na mu la.

²² Unii yaa puu paacham pu kan, u puu Uwumbør aabərbjal, ni Uwumbør u ka li pu na mu la.

‡ 22:37 : Lik Ikaal 6.5. § 22:39 : Lik Liifai Yaab 19.18.

* 22:44 : Lik Ilaahn 110.1.

²³ “Nimi Uwumbør aakaal aaməmək b ni Farisii yaab, tibəbir bi ni pu; ni yak tikpi-far nfum kipiik ki nyan nibaa na ki di tii Uwumbør; ki muk nibaa ke ni joo Uwumbør aakaal mumina, ki yii nkaal mu ye nkaalk-paan na. Ni yii, kaa nani ni njan na, kaa san binib kinimbaak, kaa dii Uwumbør mbaməm. Ni njan ke ni li joo nkaal ngbaan, ki yakr nimi aawan mu ki di tii Uwumbør.

²⁴ Ni ye bisanmək b jəb na la. Kisibirk waatiir yaa bi tiwanyukaan ni kan, ni yak nyani ki. Laakumii ma yaa bi kan, ni kpaan nyu laakumii ni tiwanyukaan mək la.

²⁵ “Nimi Uwumbør aakaal aaməmək b ni Farisii yaab, bi ye biŋmaŋmannim na, tibəbir bi ni pu; ni njan tiyir ni njanambil aaruwəb mbaməm, kaa njan ni ponn ni. Kina le ni ban ke binib bui ke ni ye bininyaam. Le nisui ponn ni gbii kinaayuk aatuln, ni iniman aatuln.

²⁶ Nimi Farisii yaab bi jəb na, puen nyan kinaayuk aatuln, ni iniman nisui ni waahr, aan lipaal yaan li njan.

²⁷ “Nimi Uwumbør aakaal aaməmək b ni Farisii yaab, bi ye biŋmaŋmannim na, tibəbir bi ni pu. Ni naahn njakaakul njan bi di ikukuun aayon ki piir njan na la, le lipaal njan, ponn ni mu gbii inikpab, ni tiwan ni bur na, ni tijəj mək aabəj.

²⁸ Ni mu bi kina la. Ni njan ke ni ye bininyaam la, le ni ponn ni gbii inyamən, ni titunwanbir.”

Uwumbør aah ga daa biŋmaŋmannim aatafal pu na
(Luk 11.47-51)

²⁹ “Nimi Uwumbør aakaal aaməmək b ni Farisii yaab, bi ye biŋmaŋmannim na, tibəbir bi ni pu; ni maa njakaakul ki tii Uwumbør aabənabtiib bi nan bi n-yaayoonn na, ki di ikukuun aayon ki piir bininyaam aakaakul,

³⁰ le ki len ke ni yaa ba nan bi niyaajatiib yoonn ngbaan kan, naa ba ga njan baah nan njan pu ki ku Uwumbør aabənabtiib ngbaan na.

³¹ Naah len pu na le mək ke ni ye binib bi nan ku Uwumbør aabənabtiib ngbaan na aayaabitiib la. Nima le nimi aabər bii.

³² Niyaajatiib aah nan tun titunwanbir ti na, ni mu ga tun tima la, le ki ti doo.

³³ Nimi iwaa, bi ye ijagen aabim na, ni ga njan kinye ki nya ntafadaan mu ga pii nimi, mmii mu kaan junn na ponn ni.

³⁴ Nima pu le m ga tun ni Uwumbør aabənabtiib ni bilankpalb ni biməmək b ni chee. Le ni ga ku bibaa, ki kpaab bibaa mu idəpuinkee pu, ki gbaa bibaa mu njinaalab nimi aameen aadir ni, ki njan bi falaa ntim məmək ni.

³⁵ N-yoonn məmək binib nan ku bininyaam la. Njan bi nan ku Abel u nan ye

uninyaan na, le ki ku bininyaam ki joo cha, ki ti pii Barakia aabo Sakaria, u bi nan ku u Uwumbør aadiik ni na. Bininyaam ngbaan məmək aakun pu, le ntafadaan ga pii nimi.

³⁶ M tuk nimi mbamən la, ntafadaan ngbaan ga pii nimi dandana aanib la.”

Yesu aah gee Jerusalem aanib pu na
(Luk 13.34-35)

³⁷ “Jerusalem aanib, nsui bii ni pu la. Ni ku Uwumbør aabənabtiib, ki yur waatutum njitakpal ki ku bi. N-yoonn məmək le m nan ban m kuun nimi ki di kpaan mbaa chee ke ukəla aah kuuni waakoobi pu ki njan ifeen ni na, le naa kii.

³⁸ Lik, Uwumbør siir cha nimi.

³⁹ M tuk nimi la, naan ki kan mi ki nan saa bundaln ni ga bui ke ‘Uwumbør njan tinyoor njan unii u choo waayimbil ni na pu.’ ”*

24

Baah ga gbaa wii Uwumbør Aadichal pu na

(Mak 13.1-2; Luk 21.5-6)

¹ Yesu nan nyan Uwumbør Aadichal ni. Waah nyan ki cha na, le waadidiliib dan ki nan mək u, “Lik Uwumbør Aadichal aah wiir pu na.”

² Le u bui bi, “Ni kan tiwan nimina məmək aa? M tuk nimi la, bi ga nan gbaa wii lidichal limina məmək. Litakpal libaa aan ki li paa liken pu.”

Falaa aayoonn aah ga li bi pu na
(Mak 13.3-13; Luk 21.7-19)

³ Le u buen ti kal Olif aasui aajool paab. Le waadidiliib dan u chee bibaa, ki nan bui u, “Tuk timi, bi ga njan kina bayoonn? Ba ga li ye limək ki mək timi ke ni njan aa fuu ni, ki njan dulnyaa aadoon?”

⁴ Le u bui bi, “Ni li nyi man, ubaa taa njan nimi.

⁵ Binib pam ga nan dan ki nan pur maayimbil ke bima le ye Kristo u ga gaa binib lii na, ki njan binib pam.

⁶ Ni ga njan ke binib to butəb kənəkəni do, ni dandar mu. Ni taa cha ni li muk nimi man. Uwumbør le siin ke nimina məmək ga njan. Nima le aan mək ke dulnyaa wee ga doo libuul ngbaan ni.

⁷ Linibol libaa ga to linibol liken butəb. Nnaan mubaa aanib ni nnaan muken aanib ga to təb butəb. Nkon ga lir ntim pam ponn ni. Kitij ga deŋ njipepel pam.

⁸ Nimina məmək le ga li ye njan aafalaa.

⁹ “N-yoonn ngbaan bi ga chuu nimi, ki njan nimi falaa, ki ga ku nimi. M pu, le njinibol məmək ga li nan nimi.

¹⁰ N-yoonn ngbaan le binib pam ga di maasan lii, ki ga kooh təb, ki ga li nan təb.

* 23:39 : Lik Ilahn 118.26.

¹¹ Le binib bi ηmanni ke bi ye Uwumbør aabønabtiib na ga li wiir ki ηmanni binib pam.

¹² Le titunwanbir ga li wiir. Nima le binib pam aan ki li gee mi ke baah nan gee mi njan pu na.

¹³ Unii umøk ji limør ki dii mi ki ti saa limofal aadoon na, uma le ga ηmar.

¹⁴ Bi ga moon Uwumbør aanaan aabønnaan tee itingbaan kookoo ni waahr, aan ηnibol mòmøk ηun, le dulnyaa ga nin doo.”

Tiwan ni kaa ηjan na aabør

(Mak 13.14-23; Luk 21.20-24; Daniel 9.27)

¹⁵ “Ni ga kan tiwanbir ni bii tiwan nimøk bi chain na si Uwumbør Aadichal ni, ke Uwumbør aabønabr Daniel aah nan len pu na.”* Tø, nimi bi karni na, ni li beer nimina aataata.

¹⁶ “N-yoonn ngbaan yaa nan fuu ni kan, binib bi bi Judea aatiη ponn ni na, bi san buen ηjoo paab.

¹⁷ Unii yaa bi kidiik paab* kan, u taa ki koo waadiik ni u ti yoor waawan, u san mala.

¹⁸ Unii yaa bi kisaak kan, u taa gir kun linampal ke u ti yoor waakekeln.

¹⁹ N-yoonn ngbaan, bipiib bi kpa ηjipuu na, ni bipiib bi kpa mbim bi laa ηaa libiil na ga li kpa kinimbaak.

²⁰ Mee Uwumbør man, aan u taa cha ni san kakab aayoonn, bee likpaakool daal.

²¹ N-yoonn ngbaan binib ga ji falaa pam. Buyoonn Uwumbør nan naan dulnyaa wee ki nan saa dandana wee na, baa kee jin falaa ngbaan aaboln, ki mu aan ki ji falaa kina.

²² Uwumbør yaa kaa bar falaa ngbaan aayoonn aawiin kan, ubaa aan ηmar. Le waanib aanimbaasaln pu u ga bar falaa ngbaan aayoonn aawiin.

²³ “N-yoonn ngbaan, unii yaa bui nimi ke ‘Lik, Kristo u gaa binib li na so,’ ki yaa ki bui ke ‘U bi nima chee’ kan, ni taa gaa waah len pu na man.

²⁴ Ba pu? birηmanηmannim ga li bi. Bibaa ga bui ke bi ye Kristo ngbaan la. Biken mu ga bui ke bi ye Uwumbør aabønabtiib la. Le bi ga tun ljinjiiir aatun pam, ki ηmann binib. Hali, bi ga pøon bibaa ke bi ti ηmann binib bi Uwumbør nyan bi na.

²⁵ Li pel man, m puen tuk nimi la.

²⁶ “Nima pu na, bi yaa tuk nimi ke Kristo ngbaan bi nteersakpiin ni kan, taa buen ti lik man. Bi yaa ti ki tuk nimi ke u bi kidiik ni kan, taa gaa man.

²⁷ Min Unibøn Aabo yaa gir ni kan, ni ga li bi ke utaal aah moor liwipuul ki cha liwilir pu na, unii mòmøk ga kan.

²⁸ “Liwankpol aah bi nin chee na, nangba mam mu kuuni nima chee la.”

Yesu aah ga gir ni pu na

(Mak 13.24-27; Luk 21.25-28)

²⁹ “N-yoonn ngbaan aafalaa aapuwoð, le paacham aawan aan ki li bi mbamøm. Nwiin ga bølñ. Uηmal mu aan ki li wiin. Inηabi mu ga lir:†

³⁰ N-yoonn ngbaan le binib ga kan limøk li ga li bi paacham ki møk bi ke min Unibøn Aabo choo na. N-yoonn ngbaan le ηnibol ηimøk bi dulnyaa wee ni na ga wii. Bi ga kan min Unibøn Aabo bi ntaalangbam ni ki choo, ki wiin chain, ki joo mpøon.

³¹ Le kakaan ga wii mpøon pu. Le m ga tun ni maatuuntiib ke bi buen liwipuul, ni liwilir, ni ηηangan, ni ηηangii, ki ti kuun ni maanib mòmøk, ki di dan m chee.”

Bukpasøm aayatanηkl

(Mak 13.28-31; Luk 21.29-33)

³² “Bukpasøm le ye liyatanηkl ki tii nimi. Bu aabon yaa bi ηani tifar kan, ni bee ke ni yaa kpee siib kan, kiseek ga seer.

³³ Kina na, ni yaa kan nimina mòmøk bi ηani kan, ni bee ke ni yaa kpee siib kan, m ga gir ni.

³⁴ M tuk nimi mbamøn la, dandana aanib aan jer le tiwan nimina mòmøk puen ηa.

³⁵ Paacham ni taab ga jer. Maamøbon ma aan jer.”

Ubaa aa nyi bundaln Yesu ga gir ni na

(Mak 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36)

³⁶ “Ubaa aa nyi buyoonn m ga gir ni na. Uwumbør aatuuntiib bi bi paacham na aa nyi. Min Uwumbør Aajapøon mu aa nyi. Nte Uwumbør baanja le nyi.

³⁷ Min Unibøn Aabo aah ga nan gir ni buyoonn na, ga li bi ke naah nan bi Nowa aayoonn pu na la.

³⁸ Nowa aayoonn ngbaan, buyoonn nnyusakpem aa nan kee jin kitin na, binib nan bi, ki ji, ki nyu, bijab yoor bipiib, bipiib mu møn bijab, ki ti saa bundaln Nowa nan koo buηøb ni na.

³⁹ Baa nan nyi ke nibaa ga ηa bi, ki ti saa buyoonn nnyusakpem nan jin kitin mòmøk na. Le bi mòmøk nan bee nnyun ni. Buyoonn min Unibøn Aabo ga nan gir ni na, ni ga li bi kina la.

⁴⁰ N-yoonn ngbaan bijab bilee ga li boo kisaak ko. M ga nan yoor ubaa ki di buen, ki cha uken.

⁴¹ Bipiib bilee ga li boo nan idi. M ga nan yoor ubaa ki di buen, ki cha uken.

* 24:15 : Lik Daniel 9.27; 11.31; 12.11. † 24:17 : Bi yaa maa kidiik kan, baa di timoor pinn ki, kaa maa lidikokoln. Bi nan di ido paan puln tidir paab, le ki di titan por biin. Bi nan maa ηbimbin le ki taa joi kidiik aapaacham. ‡ 24:29 : Lik Aisaya 13.10, 34.4; Esekiel 32.7-8; Joel 2.10, 31; 3.15; Tibøkpiirkaan 6.12-13.

⁴² “Ni li nyi man. Naa nyi bundaln min Nidindaan ga gir ni na.

⁴³ Ni li nyi ke udichadaan yaa ba nyi buyoonn unaayuk ga fuu ni na kan, waa ba ga doon geen. U ba ga li ka lik, unaayuk ngbaan taa koo waadichal ni.

⁴⁴ Nima pu na, ni mu li gor man; ba pu? buyoonn naan li dak ke m ga gir ni na, n-yoonn ngbaan le m ga gir ni.”

*Ututunn u njan na, ni u kaa njan na
(Luk 12.41-48)*

⁴⁵ “Uyidaan ubaa yaa tii waatutunn ubaa tininkpir ke u li lik waachiln ni aanib ki tii bi tijaakar naah njeer buyoonn na kan, ututunn ngbaan ga nja kinye ki li kpa nlan, ki li tun waatuln mbamom?”

⁴⁶ Udindaan yaa nan fuu ni ki mui waatutunn njan uma udindaan aah ban pu na kan, Uwumbor aanyoor ga li bi ututunn ngbaan pu.

⁴⁷ M tuk nimi mbamom la, u ga tii u tininkpir u li lik waawan momok.

⁴⁸ To, ututunn yaa ye titunwanbirdaan kan, u ga dakt usui ni ke udindaan ga yunn,

⁴⁹ ki ga piin ki gbaa ututunjeen aatotiib, ki ga dii bidagbiib, ki ji, ki nyu ndaan ki gbii.

⁵⁰ Le udindaan ga gir ni buyoonn waan li dak ke u ga gir ni na,

⁵¹ ki ga gbaa u njinaalab mbamom, ki ga di u nja binjamannim aah bi nin chee na. U ga wii ki nmom njinyin nima chee.”

25

Bisapom kipiik aayatanakl

¹ “Uwumbor aanaan naahn bisapom kipiik bi nan joo baakaryaa mam, bi ti tooh upiidinn nsan ponn ni na la.

² Bi ponn ni binmu nan ye bijorb, binmu mu nan ye bilankpalb.

³ Bijorb na nan joo baakaryaa mam, kaa joo nkpan.

⁴ Bilankpalb na joo baakaryaa mam, ki joo nkpan mu.

⁵ Le upiidinn ngbaan yunn. Le bi momok do geen.

⁶ “Kinyetaasiik le bi njan bi teen mpom pu ke, ‘Upiidinn choo. Nya ki tooh u nsan ni man.’

⁷ Le bisapom kipiik ngbaan momok fii ke bi toor baakaryaa mam.

⁸ Le bijorb binmu na bui bilankpalb binmu na, ‘Tii timi nkpan man. Timi aakaryaa mam ban bi junn la.’

⁹ Le bilankpalb ngbaan bui bi, ‘Nibaakan, timi aakpan ngbaan aan njeer ti ni nimi. Li cha man binib bi kooch nkpan na chee ki ti daa nja man.’

¹⁰ Baah buen bi ti daa na, le upiidinn fuu ni. Le bilankpalb binmu bi gor na dii upiidinn ngbaan, ki koo waadiik ni, bi ti ji upiidinn aajikaar. Le bi lanj kidiik ngbaan.

¹¹ “Le bijorb ngbaan mu nan fuu ni, le ki bui ke, ‘Tidindaan, Tidindaan, chuu piir tii timi.’

¹² Le u bui bi, ‘M tuk nimi mbamom la, maa nyi nimi.’”

¹³ To, Yesu aah njakl bi liyatanakl ngbaan doo na, le u bui ke, “Nima pu na, ni li nyi man. Naa nyi bundaln m ga gir ni na.”

*Bitutum bitaa aayatanakl
(Luk 19.11-27)*

¹⁴ “Uwumbor aanaan naahn uja u nan chansen, ki yin waatutum ki nan di waawan momok nja binjaal ni na la.

¹⁵ U nan di salmaa aakur aamombil njichur njimmu ki di tii ubaa, ki di njichur njilee ki di tii uken, ki di lichur libaa ki di tii uken mu. U nan tii bi momok baah ga njmaa tun pu na, le ki nyan buen.

¹⁶ Ututunn u nan joo njichur njimmu na, libuul ngbaan ni le u tiir kitiir, ki kan tinyoor njichur njimmu ki di kpee.

¹⁷ Ututunn u joo njichur njilee na mu tiir kitiir ki kan tinyoor njichur njilee ki kpee.

¹⁸ Ututunn u nan joo lichur libaa na ma nan buen ti gbii libuul, le ki di udindaan aamombil sub nima.

¹⁹ “Ni joo cha ki ti yunn, le bitutum ngbaan aadindaan fuu ni, ki ban u lik bimok aah tun pu na.

²⁰ Le ututunn u nan gaa salmaa aakur aamombil njichur njimmu na nan joo ni, ni njichur njimmu ki kpee, ki nan bui u, ‘Ndindaan, aa nan tii mi njichur njimmu la. M mu tiir kitiir ki kan tinyoor njichur njimmu kpee.’

²¹ Le udindaan bui u, ‘Nfaan, aa ye ututunn la, ki tun lituln mbamom. Maah nan tii si tiwan ni siib na, aa joo ni mbamom. M ga nja si tiwan sakpenn aaninkpel. Ji maamom.’

²² “Le ututunn u nan joo njichur njilee na mu yoor ni, le ki nan bui u, ‘Ndindaan, aa nan tii mi njichur njilee la. M tiir kitiir ki kan tinyoor njichur njilee ki kpee.’

²³ Le udindaan bui u, ‘Nfaan, aa ye ututunn la, ki tun lituln mbamom. Maah nan tii si tiwan ni siib na, aa joo ni mbamom. M ga nja si tiwan sakpenn aaninkpel. Ji maamom.’

²⁴ “Le ututunn u nan joo lichur libaa na yoor li, ki nan bui u, ‘Ndindaan, m nyi aabor, ke aa chur binib mpom la. Saah kaa bun ni na, aa chee nima la. Saah kaa poo tijaakar ti na, aa faa tima la.

²⁵ Nima le m san ijawaan, ki gbii libuul, ki di saamombil sub. Lik, saamombil so.’

²⁶ “Le udindaan bui u, ‘Utunwanbirdaan umina, ugbanyakdaan umina, aa bui ke aa nyi mbor ke maah kaa bun ni na, m chee nima la, maah kaa poo ti na, m faa tima la.

²⁷ Saah nyi kina na, ba nja saa di maamombil ti bil banki ponn ni? Maah fuu ni na, m

ba ga kan maamombil ni tinyoor ki kpee,' le ki bui biken,

²⁸ 'Chuu gaa lichur libaa li u kpa na man, ki di kpee ututunn u joo njichur kipiik na.

²⁹ Unii umək kpa na, bi ga kpee u, le u li kpa sakpen. Unii u kaa kpa na, bi ga chuu gaa waah kpa ni pəkaa na.

³⁰ Chuu ututunn u kaa kpa tinyoor ngbaan na, ki nyan u ki ti di u lii lipaal, mbəmbəən ni. U ga wii ki njəmə njinyin nima chee.' "

Yesu Kristo aah ga ji binib tibər pu na

³¹ "Min Unibən Aabo ni maatuuntiib ga fuu ni. Le m ga li kpa mpəən sakpen ki kal maabərjal pu ke ubərkpaaan na.

³² Le bi ga kuun ni dulnyaa wee ni aanib məmək nnimbiin ni. Le m ga yakr bi ke upihkpaal aah yakr ipiib ni injoob pu na,

³³ ki ga di bininyaam siin njangan wəb, ki di tiniwanbir siin njangan wəb.

³⁴ Le min, u ye Ubərkpaaan ngbaan na, ga bui binib bi si njangan wəb na, 'Nimi bi Nte Uwumbər nja tinyoor nja ni pu na, dan nan ji nnaan mu u nan toor siin nimi, buyoonn u nan naan dulnyaa wee na.

³⁵ Ba pu? nkon nan joo mi, le ni nan tii mi tjijkaar m ji. Nnyunyuu nan joo mi, ni nan tii mi nnyun m nyun. M nan ye uchaan la, le ni nan gaa mi.

³⁶ M nan chuun njimeen la, le ni nan tii mi tiwanpeenkaan m peen. M nan bun la, le ni dan nan mann mi. M nan bi kiyondiik ni, le ni dan nan lik mi.'

³⁷ "Le bininyaam ngbaan ga baa mi, 'Tidindaan, bayoonn ti nan kan si nkon joo si, ti tii si, aa jin? Bayoonn ti nan kan si, nnyunyuu joo si, ti tii si, aa nyun?

³⁸ Bayoonn ti nan kan si, aa ye uchaan, ti gaa si? Bayoonn ti nan kan si, aa chuun aanjmeen, ti peen si?

³⁹ Bayoonn ti nan kan si, aa bun, ti dan nan mann si? Bayoonn ti nan kan si, aa bi kiyondiik ni, ti dan nan lik si?'

⁴⁰ Le min Ubərkpaaan ngbaan ga bui bi, 'M tuk nimi mbamən la, naah nan nja kina ki tii nnaabitiib, biwaatiib bimina na, ni nan nja tii mi le na.'

⁴¹ "Le m ga bui binib bi si njangan wəb na, 'Nimi bi Uwumbər puun lii ni pu na, nya m chee man, ki ti koo mmii mu kaan jun, aan Uwumbər nan tuur siin kinimbərj ni kaawanbir məmək na.

⁴² Ba pu? nkon nan joo mi, naa nan tii mi tjijkaar m ji. Nnyunyuu nan joo mi, naa nan tii mi nnyun, m nyun.

⁴³ M nan ye uchaan, naa nan gaa mi. M nan chuun njimeen, naa nan peen mi. M nan bun, naa nan dan nan mann mi. M nan bi kiyondiik ni, naa nan dan nan lik mi.'

⁴⁴ "Le bi mu ga baa mi, 'Tidindaan, bayoonn ti nan kan si, nkon joo si, bee nnyunyuu joo si, bee aa ye uchaan, bee aa chuun aanjmeen, bee aa ye ubun, bee aa bi kiyondiik ni, kaa ter si?'

⁴⁵ Le m ga bui bi, 'M tuk nimi mbamən la, naah kaa nan ter nnaabitiib, biwaatiib bimina na, naa nan ter mi le na.'

⁴⁶ Le bi ga kan ntafadaan n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Le bininyaam ngbaan ga kan liməfal li kaa kpa ndoon na."

26

Bi kpokl baah ga ku Yesu pu na

(Mak 14.1-2; Luk 22.1-2; Jonn 11.45-53)

¹ Yesu aah len kina ki ti doo na, le u bui waadidiliib,

² "Ni nyi ke ni gur iwiin ilee le bi ga ji Lakr-jer aajim.* N-yoonn ngbaan le bi ga di min Unibən Aabo nja binib aanjaal ni, le bi ti kpa mi ndəpuinkoo pu."

³ Tə, n-yoonn ngbaan le Uwumbər aato-toorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib nan kuun Uwumbər aatotoorninkpel Kayafas aachiln ni,

⁴ le ki kpokl ke bi ga loon chuu Yesu ki ku u,

⁵ le ki bui təb, "Ti taa chuu u njim ngbaan aayoonn man. Ti yaa chuu u n-yoonn ngbaan kan, kinipaak ngbaan ga njma tijar."

Upii ubaa aah nyun Yesu pu na

(Mak 14.3-9; Jonn 12.1-8)

⁶ Tə, Yesu nan bi Betani aatinj ni, ki bi Simonn u nan ye ukondaan na do, ki bi ji tjijkaar.

⁷ Waah bi ji tjijkaar kina na, le upii ubaa joo ni tulalee u kpa kidaak sakpen na ki nan di kpir Yesu aayil paab. Tulalee ngbaan nan bi kpalba nyaan u bi yin u ke alabasta na ponn ni la.

⁸ Waadidiliib aah kan kina na, le bi gee lirjuul, ki len ke, "Ba nja u bii tulalee ngbaan kina?"

⁹ Ti ba ga njmaa di u kooh ki kan ilik sakpen ki di tii bigiim."

¹⁰ Yesu nan bee baah len pu na, le ki baa bi, "Ba nja ni muk upii ngbaan kina? U tun lituln li njan na le ki tii mi.

¹¹ Bigiim ga li bi ni chee n-yoonn məmək. Mma aan li bi ni chee n-yoonn məmək.

¹² Waah di tulalee ngbaan kpir nwon pu na, u toor mi ke bi ti sub mi la.

¹³ M tuk nimi mbamən la, baah ga moon tibənyaan tee nin chee itingbaan məmək ni na, bi ga len waah nja pu na ke binib li teer waabər."

Judas aah ban ke u kooh Yesu pu na

(Mak 14.10-11; Luk 22.3-6)

* 26:2 : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbər nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijiti aatinj ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

¹⁴ Le Yesu aadidiliib kipiik ni bilee ponn ni ubaa, bi yin u ke Judas Iskariot, buen Uwumbør aatotoorninkpiib chee,

¹⁵ le ki ti baa bi, “M yaa di Yesu ŋa niŋaal ni kan, ni ga tii mi ba?” Le bi kahn tikur aamombil piitaa ki di tii u.

¹⁶ Liyaadaal ngbaan le u piin ki bi ban nsan mu u ga di Yesu ŋa biŋaal ni na.

Yesu ni waadidiliib aah jin njim ngbaan pu na

(Mak 14.12-21; Luk 22.7-13, 21-23; Jønn 13.21-30)

¹⁷ Lakr-jer aajim, buyoonn bi ga ŋmø boroboro u kaa kpa nnyøk na aajan aawiindaal, le Yesu aadidiliib dan nan baa u, “Aa ban ke ti gor njim ngbaan aajikaar la chee ki tii si?”

¹⁸ Le u bui bi, “Ni li cha kitin ngbaan ni, uja ubaa chee man, ki ti bui u, ‘Umømøkr bui ke waayoonn fuu a. U ni waadidiliib ga dan nan ji Lakr-jer aajim aado.’”

¹⁹ Le Yesu aadidiliib ŋa waah tuk bi pu na, le ki gor njim ngbaan aajikaar.

²⁰ Kijook aah joor na, le Yesu ni waadidiliib kipiik ni bilee nan kal ke bi ji tijikaar ngbaan.

²¹ Baah bi ji na, le u bui bi, “M tuk nimi mbamøn la, ni ponn ni ubaa ga kooh mi.”

²² Waah len kina na, le bisui bii sakpen. Le bi mømøk baa u ubaaba ubaaba, “Ndindaan, ni ye min la aa?”

²³ Le u bui bi, “M ni unii u kpaani ji lisambil libaa ni na le ga kooh mi.

²⁴ Min Unibøn Aabo ga kpo ke naah ŋmee Uwumbør Aagbaŋ ponn ni ke m ga kpo pu na. Uja u ga kooh mi na ma kan, tibøbir ga li bi u pu; bi yaa kaa ba ma u kan, ni ba soor ki tii u.”

²⁵ Le Judas, u ga kooh u na, baa u, “Umømøkr, ni ye min la aa?”

Le Yesu bui u, “Ni ye saah len pu na.”

Tidindaan aajim

(Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1 Korint Yaab 11.23-25)

²⁶ Baah bi ji tijikaar na, le Yesu yoor boroboro, le ki doon Uwumbør, ki gii, ki di tii waadidiliib, ki bui bi, “Gaa ki li ŋmø man. Nwon le na.”

²⁷ U nan yoor kiyinyook mu, le ki doon Uwumbør, ki di tii bi, le ki bui bi, “Ni mømøk nyu man.

²⁸ Maasin le na. Maasin pu, le Uwumbør puu tipuupøln ki tii nimi. Maasin ga nya binib pam aatunwanbir pu, aan Uwumbør di cha pinn bi.

²⁹ M tuk nimi la, maan ki nyu ŋisubil aanyun ngbaan, ki ti saa bundaln m ni nimi ga kpaan nyu mu nsanpøon ni, Nte Uwumbør aanaan ni na.”

³⁰ Le bi gaa Uwumbør aalahn, ki buen Olif aasui aajool paab.

Yesu aah bui ke Piita ga nee u pu na

(Mak 14.27-31; Luk 22.31-34; Jønn 13.36-38)

³¹ Yesu nan bui bi, “Kinyeek kee, ni mømøk ga san ki cha mi. Ni ŋmee Uwumbør Aagbaŋ ni ke ‘Uwumbør ga ku upihdaan, le ipiih yaa.’†

³² Buyoonn Uwumbør ga fikr mi nkun ni na, le m ga loln ni pu nsan ki buen Galilee aatin ni.”

³³ Le Piita bui u, “Bi mømøk yaa san ki cha si kan, mma aan san cha si.”

³⁴ Le Yesu bui u, “M tuk si mbamøn la, kinyeek kimina, aa ga len nfuom mutaa ke saa nyi mi le ukooja nin wii.”

³⁵ Le Piita bui u, “Bi yaa po ban bi ku m ni si kan, maan len ke maa nyi si.”

Le waadidiliib mømøk mu len kina.

Yesu aah mee Uwumbør pu na

(Mak 14.32-42; Luk 22.39-46)

³⁶ U ni waadidiliib nan ti fuu nibaa chee, le bi yin nima chee ke Getsemane. Le u bui bi, “Kal do man, aan m buen nibaa chee ki ti mee Uwumbør.”

³⁷ Le u di Piita ni Sebedee aajapøtiib bilee na buen. Le usui bii sakpen ki ti nyan.

³⁸ Le u bui bi, “Nsui bii ki ti nyan. Ni wu ke nkun aah wu pu na. Kaln do man, ki li lik man.”

³⁹ Le u foor siib, ki doon lichichikr, le ki mee Uwumbør, “Nte, aa yaa kii kina kan, nyan mi falaa u choo na ni. To, ŋa saageehn, ki taa ŋa maageehn.”

⁴⁰ Le u gir buen waadidiliib bitaa ngbaan chee, ki ti mui bi dø geen; le u baa Piita, “Naa ŋmaa li ka lik kikiruk kibaa aa?”

⁴¹ Ni li ka lik man, aan ki li mee Uwumbør, aan ki taa koo ntøŋ ni. Nisui ban ke ni li lik, le tiwon aa pøø.”

⁴² Le u ki foor siib, ki ki mee Uwumbør, le ki bui ke, “Nte, ni yaa kaa ye m nyan falaa u choo na ni kan, cha saageehn ŋa.”

⁴³ Le u ki gir buen waadidiliib chee, ki ti mui bi ki dø geen; ngeen nan joo bi sakpen a.

⁴⁴ Le u siir cha bi, le ki ki foor siib, ki ki mee Uwumbør taataa, ki ki bui u tibør tichachaan ngbaan.

⁴⁵ Le u ki gir buen waadidiliib chee, ki ti baa bi, “Ni beenin fuur, ki dø geen la aa? Lik man, n-yoonn fuu a. U kooh min Unibøn Aabo ki di ŋa titunwanbirdam aanjaal ni la.

⁴⁶ Fii, ti li cha man. Lik, uja u kooh mi na peeni a.”

Baah chuu Yesu pu na

(Mak 14.43-50; Luk 22.47-53; Jønn 18.3-12)

† 26:31 : Lik Sekaria 13.7.

⁴⁷ Waah laa bi len kina na, le Judas u ye waadidiliib kipiik ni bilee ponn ni ubaa na fuu ni. Le kinipaak dii u. Bi nan joo kijaak aajum ni jagbaali mam. Bi nan nyan ni Uwumbor aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib chee la.

⁴⁸ Judas u kooh Yesu na nan bui kinipaak ngbaan ke bi yaa ti kan u moor unii u aatakpiln[‡] na kan, uma le na, bi chuu u.

⁴⁹ Baah fuu ni Yesu ni waadidiliib aah bi nin chee na, le Judas kpaan buen Yesu chee, le ki ti bui u, “Umomokr; aa pɔɔ ɔɔ?” le ki moor utakpiln.

⁵⁰ Le Yesu bui u, “Njo, aa chuun kinye?”

Le bi dan nan chuu Yesu mpɔɔn.

⁵¹ Le Yesu aadidiliib ponn ni ubaa yoor waajaak aajuk ki gaa per Uwumbor aatotoorninkpel aanaagbiija aatafal.

⁵² Le Yesu bui u, “Di saajuk ngbaan ki di fu kijuchook ni. Binib bimok yoor kijaak aajuk na, kijaak aajuk le ga ku bi.

⁵³ Saa nyi ke m yaa mee Nte Uwumbor kan, u ga tun ni bituuntiib bi jer njichur kipiik ni njilee na m chee dandana aa?

⁵⁴ M mu yaa na kina kan, maan gbiin Uwumbor Aagban aah len pu na ke m ga ji falaa u choo na.”

⁵⁵ N-yoonn ngbaan le u baa kinipaak ngbaan, “Ni joo kijaak aajum, ni njichakukul ni nan chuu mi ke maah ye ufifiir le na aa? M nan bi Uwumbor Aadichal ni iwiin momok, ki tuk binib Uwumbor aabɔr; le naa chuu mi.

⁵⁶ To, nimina momok na ke ni gbiin Uwumbor aabonabtiib aah nan nmeepu na.”

Le waadidiliib momok san cha u.

Juu yaab aaninkpiib aah jin Yesu tibor pu na

(Mak 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jonn 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Binib bi nan chuu Yesu na nan di u buen Uwumbor aatotoorninkpel Kayafas aadichal ni, Uwumbor aakaal aamomokb ni Juu yaab aaninkpiib aah kuun nin chee na.

⁵⁸ Le Piita paa Yesu pu, ki bi dandar, le ki ti fuu Uwumbor aatotoorninkpel aachiln ni, le ki koo ni, ki ti kal butɔb aajab chee ke u lik naah ga ti doo pu na.

⁵⁹ Le Uwumbor aatotoorninkpiib ni bibɔjirb aaninkpiib momok ban binib bi ga moln inyamɔn ki paan Yesu na, aan bi kan waataani ki ti ku u na. Le biseeraadam pam dan nan moln inyamɔn paan u.

⁶⁰ Bi mu aa kan waataani. Kookoo yaan le binyamɔndam bilee dan nan bui bi

⁶¹ ke uja ngbaan bui ke u ga nmaa gbaa wii Uwumbor Aadichal, ki ki maa ki iwiin itaa daal.

⁶² Le Uwumbor aatotoorninkpel fii sil, ki baa Yesu, “Saan len tibaa aa? Binib ngbaan aah bii si pu na, ti gbiin aah taa gbiin?”

⁶³ Le Yesu si njmin. Le Uwumbor aatotoorninkpel bui u, “Puu Uwumbor u fu na pu, aa ye Uwumbor Aajapɔɔn Kristo u Uwumbor lee u na aan saa ye?”

⁶⁴ Le Yesu bui u, “Ni ye saah len pu na. M tuk nimi la, n-yoonn mu choo na, ni ga kan min Unibon Aabo ka Uwumbor aangangii wɔb, ki ga kan mi ntaalangbam ni paacham ki choo.”

⁶⁵ Waah len kina na, le Uwumbor aatotoorninkpel chuu kar ubaa aawanpeenkaan, le ki bui ke, “U di ubaa nan Uwumbor la. Taa ki ban seeraadam. Ni nun waah sii Uwumbor pu na.

⁶⁶ Ni dak kinye?”

Le bi bui ke, “U njer ti ku u la.”

⁶⁷ Le bi teei timɔɔtan na unimbil wɔb, le ki gbaa u. Bibaa mu gbaa u ntapam,

⁶⁸ ki bui u, “Kristo ngbaan, lem Uwumbor aabonabr aaliin ki tuk timi, ulau faa si.”

Piita aah nee Yesu pu na

(Mak 14.66-72; Luk 22.56-62; Jonn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Piita nan ka lichiln ni. Le usapɔɔn u ye ututunn na dan nan bui u, “Aa mu nan bi Yesu u ye Galilee aatiin aani na chee.”

⁷⁰ Le u nee bi momok aanimbil ni ki bui u, “Maa nyi saah len pu na aataata,” le ki buen kikaakpaak ni.

⁷¹ Le usapɔɔn uken mu ti kan u, le ki bui binib bi bi nima chee na, “Uja wee mu nan bi Yesu u ye Nasaref aatiin aani na chee.”

⁷² Le u ki nee ki puu Uwumbor ke waa nyi u.

⁷³ Le ni kpee siib, le binib bi si nima chee na dan nan bui u, “Ni ye mbamɔn, aa ye waadidiliib ponn ni ubaa la; saaliin ni baaliin kpaan la.”

⁷⁴ Le u ki puu Uwumbor, le ki bui ke, “Maa nyi uja ngbaan. M yaa mon nnyamɔn kan, Uwumbor daa ntafal.”

Libuul ngbaan ni le ukooja wii.

⁷⁵ Le Piita teer Yesu aah ba tuk u pu na ke, “Aa ga len nfum mutaa ke saa nyi mi, le ukooja nin wii.” Piita nan nyan lipaal, ki ti wii sakpen.

27

Baah nan di Yesu di buen Pailat aanimbiin ni pu na

(Mak 15.1; Luk 23.1-2; Jonn 18.28-32)

¹ Ki woln kitaak le Uwumbor aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib momok kpokl baah ga na pu ki ku Yesu na.

² Le bi buu u tikululn, ki di u buen kitiin ngbaan aaninkpel chee, bi yin u ke Pailat, ki ti di na unjaal ni.

Judas aah ku ubaa pu na

(Lituln 1.18-19)

[‡] 26:48 : Israel yaab nan doon binaabitiib kina le ki mok ngeehn.

³ Tɔ, Judas u kooh Yesu na aah kan ke bi ga ku Yesu na, le u jer waalandak, le ki ki giin ni tikur aamombil piitaa ngbaan ke u ti di tii Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib,

⁴ Le ki bui bi, “M tun titunwanbir la. M kooh unii u kaa kpa taani na ke bi ti ku u.”

Le bi bui u, “Naa ye timi aabɔr. Ni ye saabɔr la.”

⁵ Le u di njimombil ngbaan di lii Uwumbɔr Aadichal ni, ki siir cha bi, le ki buen ti leen ubaa njmin le ki kpo.

⁶ Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib pii njimombil ngbaan ki bui ke, “Ni ye nsin aamombil la. Timi aakaal aa kii ke ti di kina aamombil na Uwumbɔr aamombil ni.”

⁷ Le bi kpokl baah ga na ni pu na, le ki di ni daa Kiyakmaabuuk aapepel ke bi ti li sui bicham nima.

⁸ Nima pu, le bi yin nima chee ke “Nsin aatinj” ki nan saa dandana wee.

⁹⁻¹⁰ Le ni gbiin Uwumbɔr aabɔnabr Jeremia aah nan len pu na ke, “Bi di tikur aamombil piitaa le daa kiyakmaabuuk aapepel, Uwumbɔr aah tuk bi pu na. Njimombil ngbaan ye unii aadaak, Israel yaab ngem aah len ke bi ga daa u pu na.”*

Pailat aah jin Yesu tibɔr pu na

(Mak 15.2-5; Luk 23.3-5; Jɔnn 18.33-38)

¹¹ Bi nan di Yesu ti siin kitinj ngbaan aaninkpel Pailat aanimbiin ni. Le Pailat baa u, “Aa ye Juu yaab aabɔr la aa?”

Le u bui u, “Saah len pu na, ni ye kina.”

¹² Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib bii Yesu. Le waa len tibaa.

¹³ Le Pailat baa u, “Saa njun baah bii si sakpen pu na aa?”

¹⁴ Le Yesu si njmin, kaa len tibaa. Le ni gar Pailat pam.

Baah len ke bi ga ku Yesu pu na

(Mak 15.6-15; Luk 23.13-25; Jɔnn 18.39-19.16)

¹⁵ Njim ngbaan aayoonn yaa nan saa kan, Pailat ga nyan unaagbiija u kinipaak ban u na ki lii.

¹⁶ N-yoonn ngbaan unaagbiija u kpa liy-imbil na nan bi kiyondiik ni. Bi nan yin u ke Barabas.

¹⁷ Kinipaak aah kuun na, le Pailat baa bi, “Ni ban m nyan njma kiyondiik ni? Barabas le aan Yesu u bi yin u ke Kristo ngbaan na?”

¹⁸ Pailat nan bee ke bi kpa lipiipoln Yesu pu, nima le cha bi di u na unjaal ni.

¹⁹ Buyoonn u bi ji Yesu tibɔr na, Pailat aapuu nan di unii tun ni, ke u li nyi ki taa na uja nyaan ngbaan nibaa; ke uja ngbaan pu, u danj tidanj ti muk u sakpen na kinyeek na.

²⁰ Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib bui kinipaak ngbaan ke bi tuk Pailat ke u di Barabas lii, ki ku Yesu.

²¹ Tɔ, le Pailat ki baa bi, “Bijab bilee ngbaan ponn ni, m ga di ulau lii?”

Le bi bui u, “Di Barabas lii.”

²² Le Pailat baa bi, “Yesu u bi yin u ke Kristo ngbaan na, m ga na u kinye?”

Le bi mɔmɔk bui u, “Kpaa u ndɔpuinkoo pu.”

²³ Le u ki baa bi, “Ba na? U tun bakaa bayoo?”

Le bi moo tar mpɔɔn pu ke, “Kpaa u ndɔpuinkoo pu,” le ki ban bi njma tijar.

²⁴ Pailat mu kan ke waan njmaa na nibaa, le ki ban nnyun, ki njir unjaal binimbil ni, ki len ke, “Uja nyaan ngbaan aasin aa bi njjaal ni. Ni ye nima aabɔr la.”

²⁵ Le bi mɔmɔk bui u, “Cha waasin li bi timi, ni timi aabim anjaal ni.”

²⁶ Le Pailat nyan Barabas lii, ki cha waajab lue Yesu njinaalab, le ki di u na binjaal ni, bi ti kpaa u ndɔpuinkoo pu.

Butɔb aajab aah yook Yesu pu na

(Mak 15.16-20; Jɔnn 19.2-3)

²⁷ Butɔb aajab ngbaan nan di Yesu koo Pailat aadichal ni, le ki kuun ni bijab bi gur na ki nan gob u.

²⁸ Le bi chuu peer waawanpeenkaan, ki di libɔkumaln peen u,

²⁹ le ki di ikokon luu kiyikpupuk, ki di chinj u, ki di lidabil njum unjaanjii ni ke ubɔr na, le ki gbaan unimbiin ni, ki na u mbonyun, ki bui u, “Juu yaab Aabɔr, aa pɔɔɔɔ?”

³⁰ le ki teei timɔɔtan lɔe u, le ki gaa lidabil ngbaan ki di faa uyil paab.

³¹ Baah na u mbɔɔnyun ki ti doo na, le bi chuu peer libɔkumaln ngbaan, le ki di waawanpeenkaan peen u, le ki joo u cha, bi ti kpaa u ndɔpuinkoo pu.

Baah kpaa u ndɔpuinkoo pu pu na

(Mak 15.21-32; Luk 23.26-43; Jɔnn 19.17-27)

³² Baah cha na, le bi kan uja ubaa, u ye Sairene aatinj aanii, aan bi yin u ke Simonn na. Le bi chuu u mpɔɔn ke u tun Yesu aadɔpuinkoo.

³³ Le bi ti fuu nibaa chee. Bi yin nima chee ke Golgota. Golgota aatataa le ye ke “Kiyikpanj aapepel.” Baah fuu nima chee na,

³⁴ le binib bibaa di ndaan ni nnyɔk ki di njmal tɔb ponn ni, ki di tii Yesu ke u nyun. Waah lak lik na, le u yii, kaa nyun.

³⁵ Le butɔb aajab ngbaan kpaa u ndɔpuinkoo pu, ki di waawanpeenkaan ti yakr tɔb, le ki too inaan ke bi lik bimɔk aah ga kan ni na,[†]

³⁶ le ki ka lik u.

* 27:9-10 : Lik Sekaria 11.12-13. † 27:35 : Lik Ilahn 22.18.

³⁷ Bi nan ηmee kigban budabu cha bi ku u na, ki di tam waadapuinkoo pu, uyil paab. Kigban ngbaan len ke, “Yesu u ye Juu yaab Aabər na le na.”

³⁸ Le bi di biffiirb bilee mu kpaadapuinkee pu. Bi nan di ubaa kpaadapuinkee wəb, ki di uken kpaadapuinkee wəb.

³⁹ Le binib bi jer nima chee na sii u, ki gbakr biyil,

⁴⁰ Le ki bui u, “Si u len ke aa ga gbaa wii Uwumbər Aadichal ki kima li iwiin itaana, aa yaa ye Uwumbər Aajapəon kan, sunn ni ndapuinkoo pu, ki ηmar.”

⁴¹ Le Uwumbər aatotoorninkpiib, ni Uwumbər aakaal aaməmkəb, ni Juu yaab aaninkpiib mu ηa u mbəonyun, ki bui ke,

⁴² “U nan gaal biken lir, kaan ηmaa gaa ubaa lii ki ηmar. U yaa ye Juu yaab Aabər kan, u sunn ni ndapuinkoo pu, aan ti gaa u ki kii.

⁴³ U gaa Uwumbər ki kii, ki bui ke u ye Uwumbər Aajapəon. Uwumbər yaa ban u kan, cha u gaa u lii dandana.”

⁴⁴ Le biffiirb bi bi di kpaadapuinkee pu na mu sii u kina.

Yesu aah kpo pu na

(Mak 15.33-41; Luk 23.44-49; Jənn 19.28-30)

⁴⁵ Nwiin kaasisik ni le itingbaan məmək bəln, ki ti saa nwiin aah kpar pu na.

⁴⁶ Nwiin aah kpar na, le Yesu teen mpəon pu, “Eli, Eli, lama sabaktani.” Naatataa le ye ke, “Maawumbər, Maawumbər, ba pu aa siir cha mi?”[‡]

⁴⁷ Binib bi si nima chee na aah ηun waah teen pu na, le bibaa bui ke, “Uja ngbaan yin Elaija la.”

⁴⁸ Libuul ngbaan ni le bi ponn ni ubaa san buen ki ti yoor nkiisuk, ki nan di bən ndaan mu məon na ni, le ki di ηa lidabil pu ki di ηa uməb chee ke u moor.

⁴⁹ Le binib bi gur na bui ke, “Di cha. Cha ti lik ke Elaija ga dan nan gaa u lii aan waan dan.”

⁵⁰ Le Yesu ki teen mpəon pu, le ki cha waawiin nyan, le ki kpo.

⁵¹ N-yoonn ngbaan, le likekeln li yakr Uwumbər aadiik ni nfum mulee na chuu kar paacham ki ti saa kitij. Le kitij den, le ηitakpasakpiin chuu war. ⁵² Njakaakul ngem mu chuu piir, le Uwumbər aanib bi nan kpo na pam fikr nkun ni, ki nyan njakaakul ngbaan ponn ni.

⁵³ Buyoonn Yesu fikr nkun ni na, le bi koo Jerusalem aatij ni, ki di bibaa mək binib pam.

⁵⁴ Butəb aajab aaninkpel, ni binib bi bi u chee ki si kii Yesu na aah kan kitij aah den pu na, ki kan tiwan nimək ηa na, le ijawaan

chuu bi sakpen. Le bi bui ke, “Mbaməon, u sil ye Uwumbər Aajapəon la.”

⁵⁵ Bipiib pam mu nan bi nima, ki si dandar, ki si lik. Bi nan ye bipiib bi nyan ni Galilee aatij ni ki dii Yesu, ki tun lituln ki ter u na.

⁵⁶ Bi ponn ni ubaa ye Mari Magdalene; uken mu ye Mari, u ye Jems ni Josef aana na; uken mu ye Sebedee aajapətib aana.

Baah sub Yesu pu na

(Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jənn 19.38-42)

⁵⁷ Kijook aah joor na, le uwankpadaan ubaa, u ye Arimatea aatij aanii na fuu ni. Bi yin u ke Josef. U mu nan dii Yesu.

⁵⁸ Le uja ngbaan buen Pailat chee ki ti bui u, “Tiin mi Yesu aawon.” Le Pailat bui waajab ke bi di ti tii u.

⁵⁹ Le Josef yoor Yesu aawon, ki di poo likekenyaan ni,

⁶⁰ ki di ti sub kitakpalun ni. Kitakpalun ngbaan le Josef nan cha bi gbii ki, uma ubaa pu. Baa nan kee sub unii ubaa ki ponn ni. Waah di Yesu sub na, le u di litakpasakpeln li pee na, ki di leη mbisaməb, le ki buen.

⁶¹ Le Mari Magdalene ni Mari uken mu bi nima chee, ki ka gbək kitakpalun ngbaan.

Bikikiirb aah kii Yesu aakaakul pu na

⁶² Le ki woln Juu yaab aakpaakool daal, le Uwumbər aatotoorninkpiib ni Farisii yaab kuun Pailat chee,

⁶³ le ki bui u, “Timi aaninkpel, ti teer ke unyaməndaan ngbaan aah nan bi na, u nan bui ke u yaa kpo kan, iwiin itaadaal u ga fikr nkun ni.

⁶⁴ Nima pu na, cha bijab li kii waakaakul, ki ti saa iwiin itaa daal, waadidiliib taa dan nan kur u, ki bui binib ke u fikr nkun ni la. Bi yaa ηa kina kan, kookoo aanyaməon mue ga jer njan yoo.”

⁶⁵ Le Pailat bui bi, “Tə, yoor bikikiirb, ki li cha man, ki ti cha bi li kii waakaakul naah ban pu na.”

⁶⁶ Le bi buen ki ti dab litakpal li leη likaakul aaməb na, ki cha bikikiirb ka kii li.

28

Yesu aah fikr nkun ni pu na

(Mak 16.1-10; Luk 24.1-12; Jənn 20.1-10)

¹ Juu yaab aakpaakool aah jin ki woln kitaak na, le Mari Magdalene ni Mari uken na buen ti lik likaakul ngbaan kichakpinaany-eeek ni.

² Le kitij den sakpen; ba pu? Uwumbər aatuun ubaa nan nyan ni paacham, le ki nan chuu lekr litakpal ngbaan, le ki kal li pu.

³ U nan moor lak lak ke utaal aah moor pu na. Waawanpeenkaan piin chain ke nkokoyon na.

⁴ Bikikiirb aah kan u na, le ijawaan chuu bi sakpen, le biwon gbaa, le bi lir ki fik.

⁵ Le Uwumbɔr aatuun ngbaan bui bipiib ngbaan, “Ni taa san ijawaan man. M nyi ke ni ban Yesu u bi nan kpaɔ u ndɔpuinkoo pu na la.

⁶ Waa bi do. U fikr nkun ni, waah nan len pu na. Dan man ki nan lik waah ba dɔ nin chee na,

⁷ aan ki buen mala ki ti tuk waadidiliib ke u fikr nkun ni a, ki loln bi pu nsan ki cha Galilee aatin ni. Bi ga ti kan u nima. Nimina le m ban m tuk nimi.”

⁸ Bipiib ngbaan nan san ijawaan, ki mu tee kpa mpopiin pam. Le bi siir likaakul chee mala, ki san buen ke bi ti tuk Yesu aadidiliib Uwumbɔr aatuun ngbaan aah tuk bi pu na.

⁹ Baah cha na, le Yesu ton bi nsan ni, le ki doon bi. Le bi gbaan unimbiin ni, ki joo u, le ki dooni u.

¹⁰ Le u bui bi, “Taa san ijawaan man. Li cha ki ti tuk maadidiliib ke bi li cha Galilee. Bi ga ti kan mi nima chee.”

Bikikiirb aah mɔln inyamɔn pu na

¹¹ Bipiib ngbaan aah cha na, le bikikiirb bi nan kii Yesu aakaakul na buen Jerusalem, ki ti tuk Uwumbɔr aatotoorninkpiib tiwan nimɔk nɔ na.

¹² Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib kuun tɔb chee, le ki kal ki kpokl, le ki nyan nɔimombil pam, ki di tii bikikiirb ngbaan,

¹³ le ki bui bi, “Li cha man ki ti nɔmann binib ke naah dɔ geen kinyeek na, le waadidiliib dan ki nan nyan u likaakul ni.

¹⁴ Kitiɲ aaninkpel yaa nɔun ke ni len ke ni dɔ geen, ki yaa jin nimi tibɔr kan, ti ga nyan nimi.”

¹⁵ Le bikikiirb ngbaan gaa nɔimombil ngbaan, le ki buen ti tuk binib ke Yesu aadidiliib dan nan nyan waawon likaakul ni a. Nima pu le Juu yaab beenin len kina ki nan saa din.

Yesu aah di ubaa mɔk waadidiliib pu na

(Mak 16.14-18; Luk 24.36-49; Jɔnn 20.19-23; Lituln 1.6-8)

¹⁶ Yesu aadidiliib kipiik ni ubaa na nan buen lijool libaa paab, Galilee aatin ni, Yesu aah nan mɔk bi nin chee na.

¹⁷ Le Yesu fuu ni bi chee. Baah kan u na, le bi gbaan unimbiin ni ki doon u. Le bibaa mu joo beeni.

¹⁸ Le Yesu bui bi, “Uwumbɔr tii mi mɔɔɔn mɔmɔk, paacham ni taab.

¹⁹ Li cha man nɔinibol mɔmɔk chee, ki ti nɔ bi maadidiliib, ki muin bi nnyun ni, Nte Uwumbɔr, ni min Ujapɔɔn, ni Nfuur Nyaan aayimbil pu,

²⁰ ki tuk bi ke bi li keei maah tuk nimi pu na mɔmɔk. Teer man ke m bi ni

chee n-yoonn mɔmɔk, ki nan saa dulnyaa aadoon.”

Tibɔnyaan ti MAK ɲmee ti na

*Jɔnn u nan muin binib nnyun ni na aabɔr
(Matiu 3.1-12; Luk 3.1-18; Jɔnn 1.19-28)*

¹ Tibɔr timina le ye Uwumbɔr Aajapɔɔn Yesu Kristo aabɔnyaan.

² Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya nan ɲmee waabɔr ngbaan aah ga piin pu na. U nan ɲmee ke Uwumbɔr bui Waabo ke,

“Maatutunn sɔ. M tun ni u ke u loln ni nsan, ki nan toor nsan ki siin si.”*

³ Unii ubaa bi nteersakpiin ni ki tar ke, “Toor Uwumbɔr aasan man, ki ɲa waasan mu li tok ki tii u.”†

⁴ Kina le uja ubaa nyan sil nteersakpiin ni, bi yin u ke Jɔnn. U nan muini binib nnyun ni, le ki mooni ke, “Kpeln nimi aabimbin man aan Uwumbɔr di cha nimi aatunwanbir pinn nimi, le m ga muin nimi nnyun ni.”

⁵ Le kinipaak nyan Judea aatim mɔmɔk ni, ni Jerusalem aatin ni, ki dan u chee, ki nan kpiir baatunwanbir tuk Uwumbɔr. Le Jɔnn muin bi nnyun ni, Jɔɔdann aamɔɔl ni.

⁶ Jɔnn nan pee kikipalk ki bi nan di laaku-mii aakor luu ki na. U nan di ligbapapaln buu uchaɲ ni. Waajikaar nan ye itoon ni tisiir la. ⁷ U nan mooni kinipaak ngbaan ke, “Unii u jer mi na paan ni m pu la. Maa ɲeer ke m gbiln waanaatak aarmin ki tii u.

⁸ Mma muin nimi nnyun ni la. Uma le ga nan di Uwumbɔr Aafuur Nyaan gbiin nimi.”

*Waaɲ muin Yesu nnyun ni pu na
(Matiu 3.13-4.11; Luk 3.21-22; 4.1-13)*

⁹ N-yoonn ngbaan le Yesu nyan Nasaref, kitiɲ ki bi Galilee ni na, ki dan Jɔnn chee. Le Jɔnn muin u nnyun ni, Jɔɔdann aamɔɔl ni.

¹⁰ Yesu aah nyan nnyun ni na, le u kan kitaapaak chuu piir, le ki kan Uwumbɔr Aafuur Nyaan sunn ni ki nan tɔɲ u pu, ki naahn linanjel.

¹¹ Le nneel nyan ni paacham ki len ke, “Aa ye Njapɔɔn u m gee si na la. Nnimbil gbiin si.”‡

¹² N-yoonn ngbaan le Uwumbɔr Aafuur Nyaan di Yesu buen nteersakpiin ni. U nan ti bi nima iwiin imonko ilee la. Le kinimbɔɲ tɔɲni u nima.

¹³ Timoor ni aapeel mu nan bi nima. Le Uwumbɔr aatuuntiib nyan ni paacham ki dan nan ɲa u tiɲann.

¹⁴ Le binib nan chuu Jɔnn ki di u ɲa kiyondiik ni. Nee aapuwɔb, le Yesu buen Galilee aatin ni, ki ti mooni Uwumbɔr aabɔnyaan,

¹⁵ le ki bui ke, “N-yoonn fuu a. Uwumbɔr aanaan peen ni a. Kpeln nimi aabimbin man, ki gaa tibɔnyaan tee ki kii man.”

*Yesu aah yin bijanbam binna pu na
(Matiu 4.12-22; Luk 4.14-15; 5.1-11)*

¹⁶ Yesu nan chuuɲ kpak Galilee Aanyusakpem aagbaan, le ki ti kan Simonn ni unaal Andru bi mae kipɔɔk nnyun ni; bi ye bijanbam la.

¹⁷ Le Yesu bui bi, “Dii mi man, aan m cha ni ban binib ki nan tii Uwumbɔr.”

¹⁸ Waaɲ len kina na, libuul ngbaan ni le bi siir cha baapɔr, ki dii u.

¹⁹ Le u foor siib ki kpee, le ki kan Jems ni unaal Jɔnn, bi ye Sebedee aajapotiib na. Bi nan bi baanɔb ponn ni, ki bi leɲni baapɔr.

²⁰ Libuul ngbaan ni le Yesu yin bi. Le bi siir cha bite Sebedee ni waatutum buɲɔb ngbaan ponn ni, le ki dii Yesu.

*Yesu aah nyan tiyayaar uja ni pu na
(Luk 4.31-37)*

²¹ Le bi ti fuu Kapenaum aatin ni. Juu yaab aakpaakool daal, le Yesu koo mmeen aadiik ni, ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr.

²² Waaɲ tuk bi tibɔr ti na, le ni gar bi pam. U tuk bi ke unii u kpa Uwumbɔr aapɔɔn na la, kaa tuk bi ke Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb aah tuk bi pu na.

²³ Le uja u tiyayaar joo u na bi mmeen aadiik ngbaan ni,

²⁴ le ki teen ke, “Sin Yesu u ye Nasaref aatin aanii na, aa ban ba ti chee? Aa dan aa nan ɲa timi fam la aa? M nyi si. Aa ye Uwumbɔr aanii u ye chain na la.”

²⁵ Le Yesu kae tiyayaar ngbaan, ki len ke, “N̄mim. Di uja ngbaan lii.”

²⁶ Le tiyayaar ngbaan cha uja ngbaan aawon gbaa, le ki teen mɔɔɔn pu, ki di u lii.

²⁷ Le ni gar bi mɔmɔk pam. Le bi baa tɔb, “Ba sɔ? Ni ye m̄m̄m̄k pɔɔn la aa? U kpa m̄pɔɔn, le ki tuk tiyayaar ke ti di binib lii, le ti kii waamɔb.”

²⁸ Nima pu na, Yesu aayimbil nan moon Galilee aatingbaan mɔmɔk ni.

*Yesu aah tii bibum pam laafee pu na
(Matiu 8.14-17; Luk 4.38-41)*

²⁹ Yesu ni binib bi dii u na nan nyan mmeen aadiik ngbaan ni, le ki buen Simonn ni Andru aadichal ni. Jems ni Jɔnn mu nan dii bi.

³⁰ Le Simonn aapuu aana bun, ki dɔ kidiik ni. Le uwon ton. Le bi tuk Yesu ke u bun la.

³¹ Le Yesu buen u chee, ki ti chuu uɲaal, ki fiin u kaan. Le uwon sɔɲ. Le u chann bi tichann.

³² Liyaadaal aajook, buyoonn nwiin lir na, binib nan dan Yesu chee, le ki joo ni bibum mɔmɔk, ni tiyayaar aah joo binib bi na mɔmɔk.

* 1:2 : Lik Malakai 3.1. † 1:3 : Lik Aisaya 40.3. ‡ 1:11 : Lik Aisaya 42.1.

³³ Kitin ngbaan aanib məmək nan kuun nima, Simonn ni Andru do linampal.

³⁴ Bibum ngbaan nan wiir pam ki nan kpa iween aabon aabon na, le Yesu cha bi pək, ki nyan tiyayaar aah joo binib bi na mu. Tiyayaar ngbaan aah nan nyi waah ye unii u na, waa nan tii ti nsan ke ti len tibaa.

Yesu aah tuk binib Uwumbər aabər Galilee aatim ni pu na
(Luk 4.42-44)

³⁵ Njan aakooja aah wii na, le Yesu fii ki nyan lipaal, ki buen nibaa chee, le ki ti bi nima ubaa ki mee Uwumbər.

³⁶ Naah woln kichakpiik ni na, le Simonn ni ujtii bi mu fii ki nyan, ki bi ban u,

³⁷ le ki ti kan u, le ki bui u ke, “Binib məmək bi ban si la.”

³⁸ Le u bui bi, “Cha ti buen ntim muken ni, aan m ti tuk bi mu Uwumbər aabər. Nima le cha m nyan ni Uwumbər do.”

³⁹ Le u buen Galilee aatim məmək ni, ki koo mmeen aadir ni, ki tuk binib Uwumbər aabər, le ki nyan tiyayaar binib ponn ni.

Yesu aah cha ukondaan pək pu na
(Matiu 8.1-4; Luk 5.12-16)

⁴⁰ Ukondaan ubaa nan dan Yesu chee, le ki nan gbaan unimbiin ni, ki gan u ke u ter u, le ki bui u ke, “Aa yaa gee kan, aa ga nmaa cha m pək.”

⁴¹ Le kinimbaak chuu Yesu. Le u taln unjaal, ki meeh u, ki bui u, “M gee. Aa pək.”

⁴² Libuul ngbaan ni le u pək, kaa ki ye ukondaan.

⁴³ Le Yesu bui u ke u li cha, ki sur u mbaməm ke,

⁴⁴ “Li nyi ki taa tuk unii ubaa. Li cha Uwumbər aatotoor chee, ki ti di aabaa mək u, ki toor kitork tii Uwumbər ke Moses aakaal aah len pu na. Nima le ga mək binib ke aa pək a.”

⁴⁵ Le uja ngbaan buen, ki joo tibər ngbaan tuk binib məmək. Waah nja kina na, le Yesu aa ki nmaa koo kitin kibaa ni, binib aanimbil ni. U nan gur bi kipək ni la. Le binib nya itingbaan məmək ni, ki chaa u chee.

2

Yesu aah cha uja u aawon faan na pək pu na

(Matiu 9.1-8; Luk 5.17-26)

¹ Iwiin ilee aah jer na, le Yesu ki gir buen Kapernaum aatin ni. Le binib njan ke u bi linampal.

² Le kinipaak kuun ni nima chee. Baah wiir pu na, mpaan aa nan ki gur mbisaməb chee, ubaa ki sil. Le u tuk bi Uwumbər aabər.

³ Waah bi tuk bi Uwumbər aabər na, le binib bibaa fuu ni, ki luln ni unii u aawon

faan na likekeln ni. Binib binaa le nan luln ni u.

⁴ Kinipaak ngbaan pu, baa nan nmaa koo ni Yesu chee. Le bi jon kidiik paab,* ki chee liboln ki tuur waah si nin chee kidiik ponn ni na, le ki di baah luln ni unii u likekeln ni na nja liboln ngbaan ponn ni, ki di u bil Yesu aanimbiin ni.

⁵ Le Yesu kan baah gaa u ki kii mbaməm pu na, le ki bui uja u aawon faan na ke, “Maabo, m di cha pinn saatunwanbir.”

⁶ Uwumbər aakaal aaməmək b bibaa nan ka nima, le ki bi dak bisui ni ke,

⁷ “Ba nja uja wee len kina? U sii Uwumbər la. Ubaa aan nmaa di cha pinn titunwanbir, see Uwumbər baanja.”

⁸ Le Yesu bee baah dak pu na, le ki baa bi, “Ba nja ni dak kina nisui ni?”

⁹ Maah bui uja u aawon faan na ke m di cha waatunwanbir pinn u na le pək, aan m yaa bui u ke u fiin ki yoor waawandookaan ki li chuu, le pək?

¹⁰ M ga mək nimi ke min, Unibon Aabo kpa mpəon dulnyaa wee ni ke m di cha pinn titunwanbir.” Waah len kina na, le u bui uja u aawon faan na ke,

¹¹ “M bui si la, fiin, ki yoor saawandookaan, ki li chaa kun.”

¹² Libuul ngbaan ni le u fii sil, ki yoor waawandookaan, ki nyan lipaal bi məmək aanimbil ni. Le ni gar bi məmək pam. Le bi nyun Uwumbər ki bui ke, “Taa kee kan kina.”

Yesu aah yin Liifai pu na
(Matiu 9.9-13; Luk 5.27-32)

¹³ Yesu nan ki gir buen nnyusakpem ni. Le kinipaak dan u chee. Le u tuk bi Uwumbər aabər.

¹⁴ Waah cha na, le u kan ulampoogaar ubaa u ka baah gaal lampoo nin chee na. Bi yin u ke Liifai, le ute ye Alfeus. Le Yesu bui u, “Li dii mi.” Le u fii, ki dii u.

¹⁵ Nee aapuwoḅ, le Yesu bi Liifai do, ki bi ji tjikaar. Le bilampoogaab ni titunwanbirdam nan wiir, ki dii Yesu. Le bi ponn ni pam mu ka u ni waadidiliib chee, ki bi ji tjikaar.

¹⁶ Le Uwumbər aakaal aaməmək b bibaa, bi ye Farisii yaab na aah kan ke Yesu bi ji bilampoogaab ni titunwanbirdam chee tjikaar na, le bi baa waadidiliib, “Ba nja u ji bilampoogaab ni titunwanbirdam chee tjikaar?”

¹⁷ Le Yesu njan baah len pu na, le ki bui bi, “Binib bi kpa laafee na aa ban dəkta, see bi bun na le ban dəkta. Maa dan ke m nan yin bininyaam. M dan ke m nan yin titunwanbirdam bi nan kpeln baabimbil la.”

* 2:4 : Bi yaa maa kidiik kan, baa di timoor pinn ki, kaa maa lidikokoln. Bi nan di ido paan puln tidir paab, le ki di titan por biin. Bi nan maa njimbiln le ki taa joi kidiik aapaacham.

*Kimólul aabər**(Matiu 9.14-17; Luk 5.33-39)*

¹⁸ Le Jənn aadidiliib ni Farisii yaab nan bi lulni buməb. Le binib bibaa dan nan bui Yesu ke, “Jənn aadidiliib ni Farisii yaab aadidiliib lulni buməb la. Ba pu saadidiliib ma aa lulni?”

¹⁹ Le u baa bi, “Bicham bi dan bi nan ji ubəndinn aajim na ga ηmaa lul buməb buyoonn upiidinn bi bi chee na aa? Aayii. Buyoonn upiidinn bi bi chee na, baan ηmaa lul buməb.

²⁰ N-yoonn mu choo, le bi ga chuu nyan upiidinn na bi chee mpəon. N-yoonn ngbaan le bi ga lul buməb.

²¹ “Ubaa aan di likekepəln aageln, ki di lenj libəkukpokl. U yaa ηa kina kan, likekepəln aageln na ga kar libəkukpokl na. Libəln ngbaan ga waar ki jer njan yaan.

²² Ubaa mu aan di ndawiin, ki di ηa kilo-okpok ponn ni. U yaa ηa kina kan, kilo-okpok na ga puu, ki bii. Ndaan na mu ga kpir. Bi ga di ndawiin ki di ηa kiloopənj ni la.”

*Juu yaab aakpaakool daal aabər**(Matiu 12.1-8; Luk 6.1-5)*

²³ Juu yaab aakpaakool libaa daal, le Yesu ni waadidiliib bə dii kisaak kibaa ponn ni. Baah chuun ki cha na, le waadidiliib joo tijikaar na geei, bi ti ηma.

²⁴ Le Farisii yaab nan baa Yesu ke, “Ba ηa saadidiliib ηani kina? Timi aakaal aa kii ke bi ηa kina likpaakool daal.”

²⁵ Le u baa bi, “Naa karn Ubər David aah nan ηa pu na aa? Nkon nan joo u ni waanib. Baa nan kpa tijikaar.

²⁶ Le u koo Uwumbər Aadichal ni, buyoonn Abiatar nan ye Uwumbər aatotoorninkpel na, le ki di Uwumbər aaboroboro ηman, ki joo ti tii waanib mu, bi ηman. Baah ηa kina na, le bi bii Moses aakaal mu len ke Uwumbər aatotoorb baanja le ga ηmə boroboro ngbaan na.

²⁷ “M tuk nimi la, unibən pu le likpaakool daal bi, naa ye likpaakool daal pu le unibən bi.

²⁸ Min Unibən Aabo le ye likpaakool daal mu Aadindaan.”

3

Yesu aah cha uja u aanjaal faan na pək pu na

(Matiu 12.9-14; Luk 6.6-11)

¹ Le u ki gir buen mmeen aadiik ni. Le uja u aanjaal faan na bi nima.

² Le bi lik Yesu, ke u ga cha uja ngbaan pək likpaakool daal aan waan cha u pək. Ba pu? bi ban bi kan nsan aan ki galn u ke u bii likpaakool daal.

³ Le Yesu bui uja u aanjaal faan na ke, “Nan sil tikaasisik ni,”

⁴ le ki baa bi, “Likpaakool daal kan, ti ga ηa ni ηan na aan ni kaa ηan na? Ti ga tii unii liməfal aan ti ga ku u? Timi aakaal mək timi kinye?”

Le baa len tibaa.

⁵ Le u lik bi mək, le ki gee liηuul bi pu. Bitafal aah pə pu na, le ni bii usui. Le u bui uja u aanjaal faan na ke, “Taln aanjaal.” Le u taln unjaal. Le mu pək.

⁶ Le Farisii yaab ngbaan nyan lipaal, le ki buen Ubər Herod aanib chee, le ki kpokl baah ga ηa pu ki ku Yesu na.

Kinipaak aah nan kuun nnyusakpem chee pu na

⁷ Yesu ni waadidiliib nan buen Galilee Aanyusakpem ni. Le kinipaak dii u. Bi nyan ni Galilee aatim ni la, ni Judea aatim ni,

⁸ ni Jerusalem, ni Idumea aatim ni, ni ntim mu bi Jəddann aaməədapuul na, ni Taya ni Saidonn aatingbaan ni. Bi nan wiir sakpen a. Bi ηun Yesu aah tun lijnjiir aatun pu na. Nima le cha bi dan u chee.

⁹ Le u bui waadidiliib ke bi di bujəb deen nnyun pu, nnyusakpem aagbaan chee, aan u koo ni, kinipaak ngbaan taa muen u.

¹⁰ U nan tii binib pam laafee. Nima le bibum məmək tur təb, bi ti fuu u chee aan ki di binjaal meeh u.

¹¹ Tiyayaar ti joo binib na aah kan u na, le ti cha bi gbaan animbiin ni, le ki teen ke, “Aa ye Uwumbər Aajapəon la.”

¹² Le Yesu kae tiyayaar ngbaan ke, “Taa li joo mi mooni man.”

Yesu aah nyan waakpambalb kipiik ni bilee pu na

(Matiu 10.1-4; Luk 6.12-16)

¹³ Yesu nan jon lijoor paab, le ki yin waah ban binib bi na ke bi dan u chee. Le bi dan u chee.

¹⁴ Le u nyan bijab kipiik ni bilee, bi ti li bi u chee. Le u yin bi ke waakpambalb. U nyan bi ke u tun bi, aan bi ti tuk binib Uwumbər aabər;

¹⁵ ki li kpa mpəon ki nyan tiyayaar binib ni.

¹⁶ Waah nyan bijab kipiik ni bilee bi na aayimbil sə; Simonn, le Yesu duln u ke Piita;

¹⁷ Jems ni unaal Jənn bi ye Sebedee aajapətib na, le Yesu duln bi ke Boanejes. Boanejes aataata le ye ke “Binib bi tar ke utaal na”;

¹⁸ ni Andru, ni Filip, ni Batolomiu, ni Mati, ni Tomas, ni Jems u ye Alfeus aajapəon na; ni Tadeus; ni Simonn u nan ban u kuln waatinj aadim na;

¹⁹ ni Judas Iskariot, u ga nan kooh uma Yesu na.

Binib bibaa aah sii Uwumbər Aafuur Nyaan pu na

(Matiu 12.22-32; Luk 11.14-23; 12.10)

²⁰ Le Yesu chaa kun. Le kinipaak ki kuun ni u chee. Nima pu na, u ni waadidiliib aa nan kpa nsaan bi ji tijaakar.

²¹ Udoyaab aah nun kina na, le bi dan bi nan chuu u; ba pu? bi nun binib len ke u waar la.

²² Uwumbor aakaal aamomokb bi nyan ni Jerusalem na le bui ke kinimbor, ki bi yin ki ke Beelsebul, u ye tiyayaar aayidaan na, le joo u ki tii u mpoon ke u nyan tiyayaar binib ni.

²³ Baah len kina na, le Yesu yin bi ke bi dan u chee, le ki njak bi nyatajak ke, “Kinimbor ga na kinye ki nyan kima kinimbor binib ni?”

²⁴ Kitiñ kibaa ni aanib yaa yakr ki yaa jaa kijaak kan, kitiñ ngbaan ga bee yoli.

²⁵ Lidichal libaa ni aanib yaa yakr ki jaa kijaak kan, lidichal ngbaan ga bee yoli.

²⁶ Kinimbor aanaan yaab yaa yakr ki jaa kijaak kan, kaan ki nmaa sil. Kaanaan ga doo.”

Yesu aah nyar mpoodaan kinimbor ki bii kaawan pu na

(*Matiu 12.29; Luk 11.21-22*)

²⁷ “Ubaa aan nmaa koo mpoodaan* aadichal ni, ki bii waawan, see u puen buu u le waahr, le ki nin bii waadichal.

²⁸ “M tuk nimi mbamon la, Uwumbor ga di cha binib aatunwanbir momok ki pinn bi. Bi yaa sii u kan, u ga di cha pinn bi.

²⁹ Uwumbor Aafuur Nyaaan ma kan, unii yaa sii muma kan, Uwumbor aan di cha pinn u. U ga li kpa taani n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”

³⁰ Binib bibaa nan bui ke tiyayaar le joo Yesu. Nima le cha u len kina.

Binib bi ye Yesu aana ni unaatiib na

(*Matiu 12.46-50; Luk 8.19-21*)

³¹ Le Yesu aana ni unaatiib fuu ni ki si lipaal, le ki tun unii ke u ti yin Yesu.

³² Le kinipaak ka gob Yesu. Le bi tuk u, “Lik, aana ni aanaatiib si lipaal ki ban si la.”

³³ Le u baa bi ke, “Nma ye nna? Bilabi ye nnaatiib?”

³⁴ Le ki fenn tonj waadidiliib bi ka gob u na, le ki bui ke, “Lik, nna ni nnaatiib so.

³⁵ Ba pu? unii umok nani Uwumbor aah gee pu na, uma le ye nnaal, ni nninkpan, ni nna.”

4

Unii u yaa njikaabim na aayatajakl

(*Matiu 13.1-9; Luk 8.4-8*)

¹ Yesu nan ki gir buen Galilee aanyusakpem aagbaan, ki ti tuk binib Uwumbor aabor. Le kinipaak sakper ki kuun ni u chee. Baah wiir pu na, le u koo kal burjib ni, nnyun ni. Kinipaak ngbaan mu nan si nnyusakpem aagbaan.

² Le u tuk bi tibor pam nyatajak ponn ni.

³ U nan bui bi ke, “Li pel man, ukpaal ubaa le nan buen u ti yaa njikaabim.

⁴ Waah yaa njikaabim ngbaan na, le mubaa lir nsaan ni. Le inyoon dan, ki nan peei jin.

⁵ Le mubaa mu lir ntakpateer paab, titan aah kaa wiir nin chee na. Titan aah kaa wiir na, le mu guu punn mala.

⁶ Le nwiin puu, ki ton, ki see mu. Mu aah kaa kpa inyaan mbamom na, le mu yol, ki kpo.

⁷ Le mubaa mu lir ikokon ponn ni. Le ikokon muun, le ki ku mu, le mu aa mar.

⁸ Le mubaa mu lir kitiñ ki njan na ponn ni, ki punn, le ki muun, ki mar. Ngem lun piitaa piitaa, ngem mu lun imonko itata, ngem mu lun nkub nkub.

⁹ “U kpa litafal na kan, u nun.”

Nitaa nji pu u njak bi nyatajak na

(*Matiu 13.10-17; Luk 8.9-10*)

¹⁰ Yesu aah bi ubaa na, le waadidiliib kipiik ni bilee na, ni binib bi nan bi u chee na nan dan ki nan baa u waayatajak ngbaan aatataa.

¹¹ Le u bui bi ke, “Uwumbor le cha ni bee waanaan aaborkaan. Binib bi kaa bi waanaan ni na, u njak bima le nyatajak,

¹² ‘Aan bi lik ki lik, kaa waa,

ki pel ki pel, kaa beer naatataa.

Bi yaa nun ki bee naatataa kan,

nibaakan bi ga kpeln baabimbin,

aan Uwumbor di cha baatunwanbir ki pinn bi.’”*

Unii u yaa njikaabim na aayatajakl aatataa

(*Matiu 13.18-23; Luk 8.11-15*)

¹³ Le Yesu baa bi ke, “Naa bee liyatajakl ngbaan aatataa aa? Ni ga na kinye ki bee nyatajak njiken aatataa?”

¹⁴ Liyatajakl ngbaan aatataa le ye ke ukpaal ngbaan le narj unii u tuk binib Uwumbor aabor na.

¹⁵ Ndimim mu lir nsaan ni na le narj binib bi nun Uwumbor aabor na. Libuul ngbaan ni le kinimbor dan ki nan nyan ti bisui ni.

¹⁶ Mu lir ntakpateer pu na le narj binib bi nun tibor ngbaan, ki gaa ti mala ni mpopiin na.

¹⁷ Bi mu aa gaa ti bisui ni mbamom, kaa joo ti ni yunn. Bi yaa kan limukl ti pu kan, bee binib yaa na bi falaa ti pu kan, libuul ngbaan ni le bi ga di ti lii.

¹⁸ Binib bibaa mu bi ke njikaabim mu lir ikokon ponn ni na la.

¹⁹ Bi nun tibor ngbaan la. Le dulnyaa wee ni aabor; ni liwankpal aakorik, ni tiwan aaborik mu koo bisui ni, le ki ku tibor ngbaan bisui ni, le taa mar.

* 3:27 : Mpoodaan na ye kinimbor la. Le Yesu kpa mpoon jer u ki buu u.

* 4:12 : Lik Aisaya 6.9-10.

²⁰ Mu lir kitinj ki njan na ponn ni na le njan binib bi njan tibər ngbaan, ki gaa ti, le ki mar. Ngem mar piitaa piitaa, ngem mu mar imonko itata, ngem mu mar nkub nkub.”

Karyaa aayatanjakl
(Luk 8.16-18)

²¹ Le u baa bi ke, “Unii yaa see karyaa kan, u ga di lisambil chinj u pu uu? U ga di siin tiwandookaan aataab la aa? Waan di tən tiwan nibaa pu la aa?”

²² Tibər timək bəə na, ti ga kpiir. Tibəbərkaan məmək mu ga nyan mpaan pu.

²³ U kpa litafal na kan, u njan.

²⁴ “Cha nitafal li bi naah njan ti na ni man. Naah tii pu na, Uwumbər mu ga giin kina le ki ti nimi. U ga tii nimi ki jer naah tii pu na.

²⁵ Unii umək kpa na, Uwumbər ga kpee u. Unii u kaa kpa na, Uwumbər ga chuu gaa waah kpa ni pəkaa na.†

Tijikaar aah njan pu na aayatanjakl

²⁶ “Uwumbər aanaan naahn njikaabim mu uja bun waasaak ni na la.

²⁷ U geeni kinyeek, kitaak yaa woln kan, u fii. Le njikaabim ngbaan ga punn, ki muun. Waa nyi mu aah njan pu ki punn, aan ki muuni na.

²⁸ Kitinj ngbaan le cha tijikaar njan. Njan le mu punn, le ki nin muun ki poo, le ki mar.

²⁹ Ti yaa nan biir kan, ni njeer lijikaacheel la. Nima pu na, u ga di gərək, ki buen ti chee ti.”

Tisufar aabil aayatanjakl

(Matiu 13.31-32, 34; Luk 13.18-19)

³⁰ Yesu nan baa bi ke, “M ga di ba ki di njan Uwumbər aanaan? M ga di liyatanjakl bayaar ki di njan mu?”

³¹ Mu naahn linaanyiimbil la. Libil ngbaan le ye libil waatiir, njibil məmək filk jer lima la.

³² Bi yaa di li bun kan, li ga punn ki muun ki jer tisufar məmək, ki njan ibon i filk na. Le inyoon i laani paacham na ga njan ter yaadil ibon ngbaan pu.”

³³ Kina le Yesu di njyatanjak njimina aaboln pam tuk bi Uwumbər aabor. U njak bi njyatanjak ki ti njeer baah ga njan pel pu na la.

³⁴ Waa len tibaa bi chee, see njyatanjak njimeen. U ni waadidiliib aah bi bibaa na, le u njeer njyatanjak ngbaan aataataa tuk bi.

Yesu aah njan pu ki cha kibunj njin na
(Matiu 8.23-27; Luk 8.22-25)

³⁵ Nwiin ngbaan daal aajook, le u bui waadidiliib ke, “Cha ti puur nnyusakpem man.”

³⁶ Le bi siir kinipaak ngbaan chee, ki koo u chee bunjəb ni. Injəi iken mu nan bi nima chee.

³⁷ Baah cha na, le kibunj ti fii ki bi daar. Le tinyunkpenn fii yejni, ki koo bunjəb ngbaan ponn ni, le bu ban bu liin.

³⁸ Yesu mu də liyikukur pu geen, linjəjul wəb. Le bi dan nan finn u, le ki bui u ke, “Uməmək; ti yaa bee nnyun ni kan, aatafal aa bi ti ni ii?”

³⁹ Le u fii ki kae kibunj ngbaan, le ki bui nnyun ngbaan ke, “Doon suuna.” Libuul ngbaan ni, le kibunj ngbaan njin, nnyun mu doon suuna, ni məmək njin chii.

⁴⁰ Le u baa bi, “Ba njan ni san ijawaan? Naa kee gaa mi ki kii mbaməm aa?”

⁴¹ Tə, ijawaan nan chuu bi sakpen, le bi baa təb ke, “Ba aanibol bi na? Kibunj ni nnyun mu kpaan kii waaməb.”

5

Yesu aah cha uwaar pəək pu na
(Matiu 8.28-34; Luk 8.26-39)

¹ Le bi fuu nnyusakpem aadapuul, Gerasiin yaab aatiinj ni.

² Le uwaar ubaa nan bi nima.

³ Waakookoo yaan nan ye baah sui binib titakpalunn ti ponn ni na la. Ubaa aa njmaa baa u kaan. Bi yaa buu u tikululn kan, u keei ti la.

⁴ Bi nan joo idəribi ni tikululn buu u kpala kpala. Le u keei tikululn ngbaan, ki gbaa wiir idəribi mu. Ubaa aa njmaa tinj u.

⁵ Nwiin pu ni kinyeek, u po bi njikaakul ngbaan ni, ni njigongon paab, ki tar, ki joo njitakpal geei ubaa.

⁶ Yesu aah nyan bunjəb ni na, le uwaar ngbaan bi dandar, ki kan u, ki san nan tooh u nsan ni, le ki nan gbaan unimbiin ni, ki doon u.

⁷⁻⁸ Le Yesu bui ke, “Tiyayaar, nyan uja ngbaan ni.” Le u teen ki len mpoən pu ke, “Yesu, si u ye Uwumbər u kaa kpa njan aata na Aajapəən na, aa ban ba m chee? M ganj si Uwumbər pu, taa njan mi falaa.”

⁹ Le Yesu baa u, “Bi yin si ke ba?”

Le u bui u, “Ti ye tiyayaar ti wiir na la, nima le bi yin mi ke Kipaak,”

¹⁰ le ki ganj u sakpen ke u taa jenn nyan ti kitinj kee ni.

¹¹ Igbeer ibaa mu nan bi nima chee, ki wiir, ki chuuin ji liməəgongoln paab.

¹² Le tiyayaar ngbaan ganj Yesu ke, “Cha ti ti koo igbeer ngbaan ni.”

¹³ Le u kii. Le ti nyan uja ngbaan ni, ki ti koo igbeer na ni. Le igbeer məmək san sunn liməəgongoln taab, ki ti koo nnyun ni, ki bee nnyun ni. I ga nan li fuu njichur njilee.

¹⁴ Le bijab bi kii igbeer ngbaan na san buen kitinj ni, ni itingbaan ni, ki ti tuk binib tibər ngbaan. Binib aah njan kina na, le bi dan bi nan lik budabu njan na,

† 4:25 : Naatataa le ye ke unii u pel Uwumbər aabor na, Uwumbər ga cha u moo njan. Unii u kaa pel na, Uwumbər aan ki cha u njan.

¹⁵ Le ki fuu ni Yesu chee, ki kan uja u tiyayaar ti wiir na nan joo u na ka nima. U cheer, ki pee tiwanpeenkaan, kaa ki chuun unmeen. Le ijawaan chuu bi.

¹⁶ Binib bi kan Yesu aah nyan tiyayaar uja ngbaan ni pu na nan tuk bi Yesu aah ŋa pu na, ki tuk bi naah ŋa igbeer ngbaan mu pu na.

¹⁷ Le bi garj Yesu ke u nya baatiŋ ni.

¹⁸ Le u gir ti koo buŋɔb na ni. Waah gir u ti koo buŋɔb ni na, le uja u tiyayaar nan joo u na garj u ke u cha u dii u.

¹⁹ Le u yii, le ki bui u, “Gir kun, ki ti tuk aadoyaab Uwumbɔr aah san si kinimbaak ki tun litukpaan tii si pu na.”

²⁰ Le u buen, ki di bɔ dii kitiŋ ki bi yin ki ke Ntim Kipiik na ni, le ki tuk binib Yesu aah tun litukpaan pu ki tii u na. Le ni gar bi mɔmɔk pam.

Yesu aah cha upii ubaa pɔɔk aan ki fikr upiibo nkun ni pu na

(Matiu 9.18-26; Luk 8.40-56)

²¹ Yesu nan ki gir puur nnyusakpem aada-puul, buŋɔb na ni. Waah ti fuu nima na, le kinipaak sakpen kuun ni u chee. Le u si nnyun aagbaan.

²² Le uja ubaa dan u chee. U ye mmeen aadiik ni aaninkpel ubaa la. Le bi yin u ke Jairus. Waah kan Yesu na, le u nan gbaan unimbiin ni,

²³ ki garj u sakpen le ki bui u ke, “Ni yaa ki kpee siib na kan, mbisal ga kpo. M garj si la, dan nan di aanjaal ki di paan u pu, aan u pɔɔk ki taa kpo.”

²⁴ Le Yesu dii u buen. Le kinipaak ngbaan mu dii Yesu, ki mueni u.

²⁵ Le upii u fu tipiir ŋibin kipiik ni ŋilee taa door na, mu bi nima chee.

²⁶ U nan chaa biteteeb chee, ki kan falaa aabɔŋ mɔmɔk, ki jin waamombil mɔmɔk doo, le naa soor. U nan moo buŋni la.

²⁷⁻²⁸ Le u ŋun Yesu aabɔr, le ki len usui ni ke u yaa pɔ meeh waawanpeenkaan kan, u ga pɔɔk. Le u bɔ kinipaak ngbaan ponn ni, ki paan Yesu aapuwb, ki taln unjaal, ki meeh waawanpeenkaan.

²⁹ Libuul ngbaan ni, le u pɔɔk, ki bee uwon ponn ni ke iween ngbaan doo a.

³⁰ Le Yesu bee usui ni ke mpɔɔn ngem nyan u ni a. Le u fenn kinipaak ngbaan ni, ki baa ke, “Ŋma meeh maawanpeenkaan?”

³¹ Le waadidiliib bui u, “Aa kan kinipaak ngbaan aah kpei si pu na, le aa baa ke ŋma meeh si?”

³² Le u fenn, ki lik ŋipepel mɔmɔk ke u kan udaan u meeh u na.

³³ Le upii ngbaan bee tiwan ni ŋa u na. Ijawaan mu chuu u, le uwon gbaa. Le u dan nan gbaan Yesu aanimbiin ni, ki tuk u waabɔr mɔmɔk.

³⁴ Le Yesu bui u, “Mbisal, saah gaa mi ki kii mbamɔm pu na, nima le cha aa pɔɔk. Li cha ni mpopiin. Saaween ngbaan aan ki fii.”

³⁵ Yesu aah len kina na, le binib bibaa nyan ni Jairus do, ki tooh ni bi nsan ni, ki nan bui Jairus ke, “Aabisal kpo a. Taa ki cha Umɔmɔkr ngbaan ŋani falaa ki cha aado.”

³⁶ Yesu nan ŋun baah len pu na, le ki bui Jairus, “Tii mi naadii, ki taa san ijawaan.”

³⁷ Yesu aa nan cha ubaa ki dii u ki kpee Piita ni Jems, ni Jems aanaal Jɔnn pu.

³⁸ Yesu nan fuu Jairus do le ki ŋun kifuuk pu. Binib bi nima ki wiir, ki wii ikpowiil, ki kaani.

³⁹ Le u koo lidichal ngbaan ni. Waah koo ni na, le u baa bi, “Ba ŋa ni kpa kifuuk kina, ki wii? Ubo ngbaan aa kpo. U geen la.”

⁴⁰ Le bi laa u sakpen. Le u jenn nyan bi mɔmɔk lipaal,

⁴¹ ki di ubo ngbaan aate ni una, ni waadidiliib bitaa na, ki di koo waah bi kidiik ki ponn ni na, le ki ti chuu unjaal, ki bui u ke, “Upiibo, m bui si la, fiin.”

⁴² Libuul ngbaan ni, le u fii sil, ki chuun gonni. U nan ye ŋibin kipiik ni ŋilee aabo la. Le ni gar bi ki ti nyaŋ.

⁴³ Le Yesu bui bi ke bi taa tuk unii ubaa, le ki bui bi ke bi tii upiibo ngbaan tijaakaar u ji.

6

Nasaref aatiŋ aanib aah yii Yesu pu na
(Matiu 13.53-58; Luk 4.16-30)

¹ Yesu nan siir nima chee, ki gir buen udo aatiŋ ni. Le waadidiliib dii u.

² Likpaakool daal, le u buen mmeen aadiik ni, ki ti tuk binib Uwumbɔr aabɔr. Kinipaak ki bi nima na aah ŋun waaliin na, ni gar bi pam. Le bi baa tɔb ke, “Uja wee kan nimina mɔmɔk la chee? U tee kpa ba aalanboln na? Waah tun lijnjiir aatun pu na, u ŋani kinye ki tun ŋi?”

³ Waa ye kapenta na aa? Waa ye Mari aajapɔɔn la aa? Waa ye Jems, ni Joses, ni Judas, ni Simonn aakpel la aa? Uninkpatiib aa bi do chee na la aa?” Binib ngbaan nan len kina ki yii u.

⁴ Le u bui bi, “Binib pak Uwumbɔr aabɔnabtiib la, see bido aatiŋ ni aanib, ni baamaal, ni baachiln ni aanib baanja le aan pak bi.”

⁵ Le u di unjaal paan bibum siib pu, ki cha bi pɔɔk, kaa ki ŋmaa tun lijnjiir aatuln liken nima chee; ba pu? baa nan gaa u ki kii.

⁶ Baah kaa gaa u ki kii na, le ni gar u pam.

Yesu aah tun waadidiliib kipiik ni bilee pu na

(Matiu 10.5-15; Luk 9.1-6)

U nan bɔ dii itingbaan ni, le ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr.

⁷ Le u yin waadidiliib kipiin ni bilee na ke u tun bi nibaa chee, bilelee, bilelee. U tii bi mpɔɔn ke bi ti nyan tiyayaar binib ni,

⁸ le ki bui bi, “Ni taa tun lisachuln aatuln libaa. Ni taa li joo nibaa see kijaangbeek baanja. Ni taa li joo tijikaar, ki taa li joo litaakor, ki taa li joo njimombil tikpalɔnn ni, ki taa li joo libɔkul ki kpee naah pee li na pu.

⁹ Ni li tak njinaatak man.

¹⁰ Naah ti koo lidichal li ponn ni na, ni li bi li ponn ni ki ti saa bundaln ni ga nyan kitiŋ ngbaan ponn ni na, ki taa ki kpeln lidichal.

¹¹ Kitiŋ kibaa aanib yaa kaa gaa nimi, ki yaa yii nimi aabɔr kan, ni nya nima, ki kpaar nitaa aatatan lii nima. Nimina le ga li ye nsurm ki tii bi.”

¹² Waadidiliib ngbaan nan buen, le ki ti bui binib, “Kpeln nimi aabimbin man.”

¹³ Bi nan nyan tiyayaar binib pam ponn ni, ki di nkpan nuk binib pam aayil, le bi pɔɔk.

¹⁴ Yesu aayimbil nan moon njipepel mɔmɔk ni. Le Ubɔr Herod mu ti njun u pu, le ki bui ke Jɔnn u nan muini binib nnyun ni na le fikr nkun ni, nima le cha u kpa mpɔɔn ki tun lijinjiiir aatun ngbaan.

¹⁵ Le biken mu bui ke u ye Uwumbɔr aabɔnabr Elaija u nan bi n-yaayoonn na la. Le biken mu bui ke u ye Uwumbɔr aabɔnabr ke bibɔnabtiib bi nan bi n-yaayoonn na la.

Jɔnn u nan muini binib nnyun ni na aakun (Matiu 14.1-12; Luk 9.7-9)

¹⁶ Tɔ, Ubɔr Herod aah njun Yesu aabɔr na, le u bui ke, “U ye Jɔnn, u m nan chuu gii uyil na la. U fikr nkun ni la.”

¹⁷ Budabu pu Ubɔr Herod len kina na le ye ke u nan tun waajab bi ti chuu Jɔnn, ki buu u tikululn, ki di u njɔ kiyondiik ni. Taani u cha u chuu u na, le ye ke Jɔnn nan bui u ke waah njɔ pu na, naa njan. Ba pu? Ubɔr Herod nan kpa naal ubaa, bi yin u ke Filip, le u nan gaa unaal ngbaan aapuu u chee. Bi yin upii ngbaan ke Herodias.

¹⁸ Le Jɔnn bui Ubɔr Herod ke waah gaa unaal aapuu na, u bii Uwumbɔr aakaal.

¹⁹ Nima pu le Herodias nan nann Jɔnn, ki ban u ku u, kaa njman;

²⁰ ba pu? Ubɔr Herod aa nan cha u njɔ u nibaa. Herod san Jɔnn ki bee ke u ye uninyaan u bi chain na la. Nima pu na, Herod nan gee u li pel waabɔr. Waah nan njun waabɔr ti na nan njɔ u ilandak sakpen a.

²¹ Le Ubɔr Herod aamaal aawiin daal nan fuu. Le u njɔ tijikaar pam, ki yin bininyuum, ni waajab aaninkpiib, ni Galilee aatin aaninkpiib ke bi dan nan ji.

²² Baah bi ji tijikaar ngbaan na, le Herodias aabisal dan nan waa liwaa bi mɔmɔk aanimbiin ni. Le ni mɔɔr Ubɔr Herod, ni binib bimɔk nan bi ji u chee tijikaar na. Le

Ubɔr Herod bui u ke u ga tii u ipiin. U yaa len waah ban pu na kan, nima le u ga tii u.

²³ U nan puu Uwumbɔr ke u ga tii u waah ban pu na; ni yaa po ye waanaan ligeln kan, u ga tii u.

²⁴ Le usapɔɔn ngbaan buen ti baa una ke, “M ga bui u ke u tii mi ba?”

Le una Herodias kan nsan mu u ga di ku Jɔnn na, le ki bui waabo ke, “Li cha ti bui u ke aa ban Jɔnn u muini binib nnyun ni na aayil la.”

²⁵ Le u gir buen Ubɔr Herod chee mala, ki ti bui u ke, “M ban ke aa di Jɔnn u muini binib nnyun ni na aayil, ki di njɔ likusambil ponn ni, ki di tii ni mi dandana wee.”

²⁶ Waah len kina na, le ni bii Ubɔr Herod aasui sakpen. Waah puu tipuur ti bicham aanimbil ni na, nima le waa ban ke ti bee.

²⁷ Libuul ngbaan ni le u tun waajab ponn ni ubaa ke u ti li joo ni Jɔnn aayil. Le uja ngbaan buen kiyondiik ni, ki ti chuu gii ni Jɔnn aayil,

²⁸ ki di njɔ likusambil ponn ni, ki joo ni nan di tii usapɔɔn ngbaan. Le u mu di ti tii una.

²⁹ Jɔnn aadidiliib aah njun kina na, bi dan nan yoor linikpol ngbaan, ki ti di sub.

Yesu aah kpiin bijab njichur njijmu pu na (Matiu 14.13-21; Luk 9.10-17; Jɔnn 6.1-14)

³⁰ Yesu aakpambalb nan ki gir ni u chee, ki nan tuk u baah tuk binib Uwumbɔr aabɔr, ki tun lituln mɔmɔk pu na.

³¹ Binib mu nan bi nima chee ki wiir, bibaa choo, biken mu gir. Nima pu na, u ni waadidiliib aa nan kpa mpaan bi ji tijikaar. Le u bui bi, “Cha ti buen kipɔɔk ni, binib aah kaa bi nin chee na, ki ti li bi tibaa, ki kal ki fuur.”

³² Le bi koo bunjɔb ni, ki kpak nnyusakpem aagbaan, ki ti bi kipɔɔk ni bibaa.

³³ Binib nan kan baah cha pu na. Le bi ponn ni pam bee bi, le ki nyan itingbaan mɔmɔk ni, ki san kpak nnyusakpem aagbaan, ki ti puen bi fuu nima.

³⁴ Yesu aah nan ti fuu nima ki nyan bunjɔb ni na, u kan kinipaak sakpen. Bi nan bi ke ipiih i chuuu kaa kpa upihkpaal na. Nima le u san bi kinimbaak, ki tuk bi Uwumbɔr aabɔr pam.

³⁵ Kijook aah joor na, le waadidiliib dan nan bui u ke, “Ti bi kipɔɔk ni la. Kijook mu joor a.

³⁶ Cha binib ngbaan buen itingbaan ni ki ti daa tijikaar ki ji.”

³⁷ Le u bui bi, “Nimi nibaa tii bi tijikaar bi ji man.”

Le bi baa u, “Ti ga di iwiin ikui ilee aapal ki daa tijikaar ki nan tii bi, bi ji ii?”

³⁸ Le u baa bi, “Ni kpa njiboroboro kpin njɔa? Li cha ti lik man.”

Le bi buen ti lik, ki gir ni nan tuk u ke, "Ti kpa njiboroboro kpin njĩmu ni ijan ilee."

³⁹ Le u bui kinipaak ngbaan m̄m̄m̄k ke, "Kaln kitinj timosonn pu man, njikpuk njikpuk."

⁴⁰ Le bi kal nkub nkub, ikuul piĩĩmu pu.

⁴¹ Le u yoor njiboroboro kpin njĩmu, ni ijan ilee ngbaan, ki waan lik paacham, ki doon Uwumb̄r, le ki gii gii boroboro ngbaan, ki di tii waadidiliib ke bi yakr siin binib ngbaan aanimbiin ni. Le u yakr ijan ilee ngbaan mu, ki di tii bi m̄m̄m̄k.

⁴² Le bi m̄m̄m̄k ŋman ki bab.

⁴³ Baah ŋman ki bab na, le waadidiliib kuun boroboro ni ijan i gur na, ki gbiin tib̄okur kipiik ni tilee.

⁴⁴ Bijab bi jin tijikaar ngbaan na nan ye njichur njĩmu la.

Yesu aah chuun nnyun pu pu na

(*Matiu 14.22-33; J̄onn 6.15-21*)

⁴⁵ Libuul ngbaan ni, le Yesu muk waadidiliib ke bi gir koo bun̄ɔb na ni, ki loln u pu nsan, ki puur nnyusakpem aadapuul, ki buen Betseda aatinj ni. Le u tuk kinipaak ngbaan ke bi li cha kun.

⁴⁶ Waah ch̄oi bi na, le u jon lijuol paab, u ti mee Uwumb̄r.

⁴⁷ Le ni mue. Le u bi nima, ubaa. Waadidiliib mu nan bi bun̄ɔb ni, nnyusakpem aakaasisik ni.

⁴⁸ Libuln mu daar ki tok bi sakpen ki muk bi. Le Yesu kan ke ni p̄ɔ sakpen baah ga ŋaal bun̄ɔb pu aan bu chuun na. Ikooja aah wii buyoonn na, le u chuun nnyun paab, ki buen bi chee, ki ti ŋarj bi. U ba ga nan jer bi pu.

⁴⁹⁻⁵⁰ Le bi m̄m̄m̄k kan u chuun nnyun pu. Baah kan u na, le bi dak ke ni ye utekpiir aawiin la. Le ijawaan chuu bi sakpen. Le bi faa ikuun.

Libuul ngbaan ni le u bui bi, "Chuu nibaa man. Min ye. Ni taa san ijawaan man,"

⁵¹ Le ki koo bun̄ɔb ni bi chee. Waah koo bun̄ɔb ni na, le libuln ŋmin. Le ni gar bi ki ti nyarj;

⁵² ba pu? bitafal aah p̄ɔ pu na, nima le baa bee waah fe di boroboro tun lijinj̄iir aatuln pu na aatataa.

Yesu aah cha bibum p̄ɔk Genesaret aatinj ni pu na

(*Matiu 14.34-36*)

⁵³ Le bi fuu nnyusakpem aadapuul, Genesaret aatinj chee, le ki nyan bun̄ɔb ni, ki di bu gbin.

⁵⁴ Baah ti nyan bun̄ɔb ni na, libuul ngbaan ni le binib bee Yesu,

⁵⁵ ki san buen itingbaan m̄m̄m̄k ni, ki luln ni bibum njikeken ni, ki joo ni bi u chee. Bi yaa ŋun waah bi nin chee na kan, le bi joo ni bibum u chee.

⁵⁶ U yaa buen ntisakpem ni, bee itingbaan ni kan, bi joo ni bibum, ki nan bilni kinyarj ni, le ki mee u ke u cha bibum meeh waab̄okul aam̄juul. Bim̄k meeh li na, libuul ngbaan ni le bi p̄ɔk.

7

Biyaajatiib aakaal
(*Matiu 15.1-9*)

¹ Le Farisii yaab ni Uwumb̄r aakaal aam̄m̄m̄k b̄ bibaa nyan Jerusalem, ki nan nan kuun Yesu chee.

² Bi nan kan ke waadidiliib bibaa aah ji tijikaar pu na, bi bii baakaal; ba pu? baa nj̄r biŋaal.

³ Farisii yaab ni Juu yaab biken dii biyaajatiib aakaal la. Bi yaa kaa nj̄r biŋaal mbam̄m̄ kan, baan ji tijikaar.

⁴ Bi yaa nyan kinyarj ni kan, baan ji nibaa see bi puen fu nnyun waahr; le ki dii ikaal aab̄ɔŋ aab̄ɔŋ ke nimina na, ki nj̄r nj̄sambil, ni nj̄buu, ni tiyir; ni tiwandookaan, baakaal aah dii pu na.

⁵ Le Farisii yaab, ni Uwumb̄r aakaal aam̄m̄m̄k ngbaan baa Yesu ke, "Ba ŋa saadidiliib aa dii tiyaajatiib aakaal? Bi ji tijikaar kaa nj̄r biŋaal."

⁶ Le u bui bi, "Nimi biŋmarjmannim, Uwumb̄r aab̄ɔnabr Aisaya aah nan len nimi aab̄ɔr na, u nan len mbam̄n la ke, 'Binib ngbaan pak Uwumb̄r bum̄ɔb ni la.

Bisu daa u chee.

⁷ Bi dooni u ȳoli la, ki m̄k binib biyaajatiib aakaal, ke ni ye waakaal la.'*

⁸ Yesu nan ki tuk bi ke, "Ni di Uwumb̄r aakaal lii, le ki joo binib yaan.

⁹ "Ni tee yii Uwumb̄r aakaal, le ki dii niyaajatiib aakaal.

¹⁰ Moses nan len ke, 'Aa li pak aate ni aana,† ki ki len ke, 'Unii yaa len tib̄ɔbir lii ute, bee una pu kan, ni ku u.‡

¹¹ Le nima len ke unii yaa bui ute, bee una ke, 'Maah ba ga tii si ni na, maan ki ŋmaa tii si. M di tii Uwumb̄r a,'

¹² ki yaa kaa tii ute ni una nibaa kan, ni kii kina la.

¹³ Nimina ponn ni, ni yii Uwumb̄r aab̄ɔr, le ki dii niyaajatiib aakaal, ki tuk binib ke bi mu li dii kina. Ni ŋani tiwan nimina m̄m̄m̄k aab̄ɔŋ pam."

Tiwan ni ŋani unii titunwanbirdaan na
(*Matiu 15.10-20*)

¹⁴ U nan ki yin kinipaak ngbaan, le ki bui bi, "Ni m̄m̄m̄k li pel man, aan ki bee maah ga tuk nimi pu na aatataa.

¹⁵ Tiwan ni unii di ŋa um̄ɔb ni u di nab na nibaa aan ŋmaa ŋa u titunwanbirdaan.

* 7:7 : Lik Aisaya 29.13. † 7:10 : Lik Nnyam 20.12; Ikaal 5.16. ‡ 7:10 : Lik Nnyam 21.17; Liifai Yaab 20.9.

Tiwan ni nyani uməb ni na, nima le ɲani u titunwanbirdaan. [

¹⁶ U kpa litafal na kan, u ɲun.]

¹⁷ Le u siir kinipaak ngbaan chee, ki kun. Waah koo kidiik ni na, le waadidiliib baa u waayatanakl ngbaan aatataa.

¹⁸ Le u baa bi, “Ni mu aa kee bee maaliin aatataa aa? Naa nyi ke unii aah ji tiwan ni na aan ɲmaa ɲa u titunwanbirdaan aa?”

¹⁹ Waah ji ni na aa koo usui ni. Ni koo lipuul ni la, le u ti sɔnn.” Yesu aah len kina na, ni mək ke tijikaar tibaa aa kə.

²⁰ Le u nan ki tuk bi, “Tiwan ni nyan unii aaməb ni na, nima le ɲani u titunwanbirdaan.

²¹ Tiwan ni nyani binib aasui ni na le ye ilandak i kaa ɲan na, ni kidagook aatuln, ni kinaayuk, ni linikul,

²² ni iniman, ni mbiin, ni linyaməngee, ni inimpo, ni lipiipoln, ni ɲisiibil, ni kalm-baani, ni kijərək aatuln.

²³ Tiwanbir nimina məmək nyan ni unii aasui ni la, le ki ɲani u titunwanbirdaan.”

Upii aah gaa Yesu ki kii mbaməm pu na (Matiu 15.21-28)

²⁴ Le Yesu siir nima, ki buen Taya ni Saidonn aatingbaan ni, ki ti koo lidichal libaa ni, kaa gee ke unii ubaa li nyi ke u bi nima. U mu aa ɲmaa bər.

²⁵⁻²⁶ Upii ubaa nan bi nima chee. Waa ye Juu yaab aanii ponn ni ubaa. Bi nan ma u Fonisia aatin ni, Siria aatingbaan ni la. Le tiyayaar joo ubisal. Le upii ngbaan ɲun Yesu pu, ki dan nan gbaan unimbiin ni, ki ganj u ke u nyan tiyayaar ti joo waabo na.

²⁷ Le Yesu bui u, “Cha ti kpiin mbim waahr. Ti yaa di mbim aajikaar ki di tii ibə kan, naa ɲan.”

²⁸ Le u bui u, “Ndindaan, ni ye mbamən la; ibə mu tee də teebul taab ki ji mbim aajikaabol ɲi lir kitiŋ na.”

²⁹ Le Yesu bui u, “Saah len mbamən pu na, nima le cha m nyan tiyayaar ngbaan saabo ni. Aa ga ɲmaa gir kun.”

³⁰ Le u gir kun linampal, ki ti kan ke tiyayaar ngbaan sil nyan waabo ni. U nan də kidiik ni la.

Yesu aah cha ubir pəək pu na

³¹ Le Yesu ki nyan Taya aatingbaan ni, ki di bən dii Saidonn aatin ni, ki ti bən dii kitiŋ ki bi yin ki ke Ntim Kipiik na ni, ki ti fuu Galilee Aanyusakpem ni.

³² Le binib bibaa joo ni ubir u chee. Utafal mu kpa. Le bi ganj Yesu ke u di unjaal paan u pu.

³³ Le Yesu di u nyan kinipaak ngbaan ponn ni, ki di buen n-gbaan, ki ti di unjanbim meeh utafakpaa ngbaan aatafal, ki tii timətan meeh utafakpaa ngbaan aalam-bil,

³⁴ le ki waan lik paacham, ki fuur lii uponn ni, le ki bui u ke, “Efata.” Efata aatataa le ye ke “Kpaar.”

³⁵ Libuul ngbaan ni, le u ɲun. Ulambil mu ləkɾ, le u piin ki bi len tibər mbaməm.

³⁶ Yesu nan bui bi ke bi taa tuk ubaa. U yaa bui bi ke bi taa tuk ubaa kan, le bi moo mooni ti.

³⁷ Ni nan gar binib ki ti nyanj, le bi len ke, “Waah ɲani nimək na, ni ɲan. U cha bitafakpaab ɲun, ki cha bibirb mu len.”

8

Yesu aah kpiin binib ɲichur ɲinaa pu na (Matiu 15.32-39)

¹ N-yoonn ngbaan le kinipaak ngbaan ki kuun ni Yesu chee. Baa nan kpa nibaa bi ji. Le u yin waadidiliib ke bi dan u chee, le ki bui bi ke,

² “M san kinipaak ngbaan kinimbaak la; bi bi m chee iwiin itaa, kaa kpa nibaa bi ji.

³ Bibaa nyan ni dandar la. M yaa kaa tii bi tijikaar, ki bui bi ke bi li chaa kun kan, bi ga ti fik nsan ponn ni.”

⁴ Le waadidiliib bui u, “Ti bi kipəək ni la. Ti ga kan tijiir la chee aan ki di tii binib ngbaan məmək aan bi ji bab?”

⁵ Le u baa bi, “Ni kpa ɲiboroboro kpin ɲiŋa?”

Le bi bui u ke, “Njilole.”

⁶ Le u bui kinipaak ngbaan, “Kaln kitiŋ man.” Le u yoor ɲiboroboro kpin njilole ngbaan, ki doon Uwumbər, ki giŋ giŋ, ki di tii waadidiliib ke bi yakr siin kinipaak ngbaan aanimbiin ni. Le bi yakr siin binimbiin ni.

⁷ Bi nan kpa njanbim siib mu. Le u yoor ijan ngbaan mu, ki doon Uwumbər, le ki bui bi ke bi di i mu ki di yakr siin binimbiin ni.

⁸ Le bi məmək ɲman ki bab.

⁹ Bi ga nan li fuu ɲichur ɲinaa. Baah ɲman ki gur na, le waadidiliib peei ki gbiin tibəəkur tilole. Le u bui kinipaak ngbaan ke bi li chaa kun.

¹⁰ Libuul ngbaan ni, le u ni waadidiliib koo buŋəb ni, ki buen Dalmanuta aatin ni.

Baah ban ke Yesu tun lijnjiir aatuln pu na

(Matiu 12.38-42; 16.1-4)

¹¹ Le Farisii yaab dan, ki nan kpak Yesu kinikpakpak. Bi nan ban bi tɔŋ u la, le ki bui u ke u tun lijnjiir aatuln Uwumbər aapəən pu, aan bi kan.

¹² Le Yesu fuur lii uponn ni, ki baa bi, “Nimi dandana aanib, ba ɲa ni ban ke m tun lijnjiir aatuln aan ni kan? M tuk nimi mbamən la, maan tun lijnjiir aatuln aan ni kan.”

¹³ Le u siir nima ki cha bi. Le u ni waadidiliib ki gir koo buŋəb ngbaan ni ke bi puur nnyusakpem.

*Bi li nyi Farisii yaab aaməkm
(Matu 16.5-12)*

¹⁴ Waadidiliib nan suln kaa joo boroboro. Boroboro kpiln libaa baanja le nan bi baanəb ni.

¹⁵ Le u bui bi, “Ni li nyi man Farisii yaab, ni Ubər Herod aaboroboro aanyək.”

¹⁶ Le bi bui təb, “Taah kaa joo boroboro na, nima le cha u len kina.”

¹⁷ Le Yesu bee baah len təb chee pu na, le ki baa bi, “Ba ŋa ni len təb chee ke naa joo boroboro? Naa kee bee maabimbin aa? Naa bee maah len pu na aatataa aa? Nitafal pəə la aa?”

¹⁸ Ni kpa ŋinibil, kaa waa aa? ki kpa ŋitafal, kaa ŋun aa?

¹⁹ Maah nan di ŋiboroboro kpin ŋiŋmu ki gii yakr binib ŋichur ŋiŋmu na, ni nan peei ni gur na tibəkur tiŋa? Naa teer la aa?”

Le bi bui u, “Kipiik ni tilee.”

²⁰ Le u ki gir baa bi, “Maah nan di ŋiboroboro kpin ŋilole ki gii yakr tii binib ŋichur ŋinaa na, ni nan peei ni gur na tibəkur tiŋa?”

Le bi bui u, “Tilole.”

²¹ Le u ki baa bi, “Naa kee nin bee maah len pu na aatataa aa?”

Yesu aah likr ujoon aanibil pu na

²² Le bi fuu Betseda aatin ni. Le binib bibaa joo ni ujoon Yesu chee, ki nan ganj u ke u di unjaal meeh u.

²³ Le Yesu chuu unjaal, ki dar u ki di nyan kitinŋ ngbaan ni, le ki ti tii timəotan ŋa ujoon ngbaan aanibil ni, ki di unjaal paan u pu, ki baa u, “Aa waa aa?”

²⁴ Le u lik, le ki bui ke, “M waa binib chuun ki naahn isui la.”

²⁵ Le Yesu ki gir di unjaal paan unibil pu. Le u lik mbaməm, ki pəək, ki waa tiwan məmək chain.

²⁶ Le Yesu bui u ke u li tak nsan chaa kun. U taa bə dii kitinŋ ngbaan ni.

*Piita aah len Yesu aabər pu na
(Matu 16.13-20; Luk 9.18-21)*

²⁷ Yesu ni waadidiliib nan siir nima ki di buen Siasarea Filipi aatingbaan ni. Baah cha na, le u baa bi, “Binib bui ke m ye ŋma?”

²⁸ Le bi bui u, “Bibaa len ke aa ye Jonn u nan muini binib nnyun ni na. Biken mu len ke aa ye Uwumbər aabənaabr Elaija u nan bi n-yaayoonn na la. Biken mu len ke aa ye n-yaayoonn na aabənaabtiib ponn ni ubaa la.”

²⁹ Le u ki baa bi, “Nima len ke m ye ŋma?”

Le Piita bui u, “Aa ye Kristo u Uwumbər lee u na la.”

³⁰ Le Yesu sur bi ke bi taa tuk unii ubaa.

*Yesu aah tuk waadidiliib waah ga ji falaa pu na
(Matu 16.21-28; Luk 9.22-27)*

³¹ Le u piin ki tuk waadidiliib ke, “Min Unibən Aabo ga ji falaa sakpen. Juu yaab aaninkpiib, ni Uwumbər aatotoorninkpiib, ni Uwumbər aakaal aaməmək b ga yii mi, ki ku mi. Iwiin itaa daal le m ga fikr nkun ni.”

³² U tuk bi tibar ngbaan chain la. Le Piita di u nyan n-gbaan, ki ti sur u mbaməm ke u taa len kina.

³³ Le Yesu fenn ki toŋ waadidiliib biken, le ki kae Piita, ki bui ke, “Kinimbəŋ, siir foor m chee. Saa dak ke Uwumbər aah dak pu na. Aa dak ke binib aah dak pu na la.”

³⁴ Le Yesu yin kinipaak ngbaan ni waadidiliib, le ki bui bi, “Unii yaa ban u dii mi kan, cha u yii ubaa, ki yoor waadəpuinkoo, aan ki li dii mi.

³⁵ Unii umək kaan ŋmaa kpo m pu na kan, waaməfal ga bee yoli la. Unii umək ga ŋmaa kpo m pu, ni tibənyaan tee pu na kan, u ga kan liməfal li kaa kpa ndoon na.

³⁶ Unii yaa kan dulnyaa wee ni aawan məmək, ki lann waaməfal kan, ba aanyoor le u kan?

³⁷ Unii tee ga di ba ki daa waaməfal?

³⁸ Dandana aanib ye titunwanbirdam la, kaa dii Uwumbər. Unii yaa san iniməon m ni maabər chee ke u di tuk biken kan, min Unibən Aabo ga nan yii udaan ngbaan. M ga gir ni, ki li kpa Nte Uwumbər aapəon. Uwumbər aatuuntiib bi ye chain na, mu ga dii mi. N-yoonn ngbaan le m ga yii udaan ngbaan.”

9

¹ U nan ki tuk bi, “M tuk nimi mbamən la, binib bi si do na ponn ni bibaa aan kpo see bi puen kan Uwumbər aanaan fuu ni ni mpəon.”

*Yesu aawon aah kpeln pu na
(Matu 17.1-13; Luk 9.28-36)*

² Iwiin iloob nan jer, le Yesu di Piita, ni Jems, ni Jonn, ki jon lijoal fəfək paab, bibaa. Le uwon kpeln binibil ni.

³ Waawanpeenkaan nan kpaln tiwan-pipiln, ki wiin chain. Ubaa aa bi dulnyaa wee ni, ki ga ŋmaa ŋa likekeln li li piin kina.

⁴ Le bi kan n-yaayoonn na aabənaabtiib Elaija ni Moses bi len Yesu chee tibər.

⁵⁻⁶ Le ijawaan chuu waadidiliib sakpen. Piita aa nan nyi waah ga len pu na, le ki bui Yesu ke, “Uməmək, taah bi do na, ni ŋan. Cha ti ŋa ŋiboo ŋitaa, ki di libaa tii si, ki di liken ti Moses, ki di liken tii Elaija.”

⁷ Le ntaalangbam dan nan biin bi pu. Le nneel len ntaalangbam ngbaan ni ke, “Njapəon u m gee u na sə. Li ŋun waah len pu na man.”

⁸ Le bi fenn lik mala, kaa kan unii ubaa, see Yesu baanja.

⁹ Le bi gir sunn ni lijoal ngbaan taab. Baah bi sunni na, le Yesu bui bi, “Ni taa tuk ubaa

naah kan pu na, ki nan saa buyoonn min Unibon Aabo ga fikr nkun ni na."

¹⁰ Le bi kii kina. Bi mu nan baa tob ke, "Waaah len ke u ga fikr nkun ni na, naatataa ye kinye?"

¹¹ Le bi baa u, "Ba pu Uwumbor aakaal aamomokb len ke Elaija le ga puen dan, le Kristo nin fuu ni?"

¹² Le u bui bi, "Mbamon, see Elaija puen fuu ni ki nan toor tiwan momok. Ni mu nnee Uwumbor Aagban ni ke min Unibon Aabo ga ji falaa sakpen. Binib mu ga yook mi.

¹³ M tuk nimi la, Elaija puun fuu ni a. Le binib nja u bakaa, baah gee pu na. Bi nja u naah nnee pu Uwumbor Aagban ni ke bi ga nja u pu na."

*Yesu aah nyan libimbikl ubo ni na
(Matiu 17.14-21; Luk 9.37-43a)*

¹⁴ Le bi fuu waadidiliib biken aah bi nin chee na, ki kan kinipaak sakpen si gob bi. Uwumbor aakaal aamomokb bibaa mu bi kpak bi kinikpakpak.

¹⁵ Le kinipaak ngbaan kan Yesu. Baah kan u na, le ni gar bi momok pam. Le bi san buen u chee, ki ti doon u.

¹⁶ Le u baa waadidiliib, "Ni ni bi kpak ba pu?"

¹⁷ Le kinipaak ngbaan ponn ni, uja ubaa bui u ke, "Umomokr, m joo ni maabo le aa chee. Libimbikl le joo u, ki nja u ubir.

¹⁸ Li yaa ti chuu u nin chee na kan, li di u lili kitinj la. Le umob ponn ni puk tipupukr, le u nmom njinyin. Le uwon chaar ki pook. Le m gan saadidiliib ke bi nyan libimbikl ngbaan. Bi mu aa nmaa nyan li."

¹⁹ Le Yesu bui bi, "Nimi dandana aanib, naa gaa Uwumbor ki kii. Ni ban ke m yunn ni chee kinye pu, aan ki li kpa limor ni pu, aan ni gaa Uwumbor ki kii. Li joo ni ubo ngbaan m chee."

²⁰ Le bi joo ni u Yesu chee.

Libimbikl ngbaan aah kan Yesu na, le li cha ubo ngbaan aawon gbaa sakpen. Le u lir kitinj, ki binni. Le umob puk tipupukr.

²¹ Le Yesu baa ute ke, "Libimbikl ngbaan aah chuu saabo ngbaan na, ni yunn kinye?"

Le ute bui u ke, "Li chuu u tibir ni la.

²² Li lir u mmii ni, ni nnyun ni kpala kpala, ki ban li ku u. Aa yaa ga nman kan, san timi kinimbaak ki ter timi."

²³ Le Yesu bui u ke, "Aa len ke m yaa ga nman kan. Nibaa aa pom unii u gaa mi ki kii na chee."

²⁴ Libuul ngbaan ni le uja ngbaan teen ke, "M gaa si ki kii la. Ter mi aan m gaa si ki kii mbamon."

²⁵ Le Yesu kan ke kinipaak ngbaan san choo, ki kuuni, ki goi bi. Le u kae libimbikl ngbaan, le ki bui li ke, "Libimbikl li nja u ubir ni utafakpaa na, m bui si la, nyan u ni, ki taa ki chuu u daalbaadaal."

²⁶ Le libimbikl ngbaan teen, ki cha ubo ngbaan aawon gbaa sakpen, ki nyan u ni. Le u gur do ki naahn linikpol. Bi ponn ni pam nan bui ke u kpo a.

²⁷ Le Yesu chuu unjaal, ki fiin u. Le u fii sil.

²⁸ Le Yesu koo lidichal ni. Waaah koo ni na, le waadidiliib nan dan u chee bibaa, ki nan baa u, "Ba pu taa nmaa nyan libimbikl ngbaan u ni?"

²⁹ Le u bui bi, "Naan nmaa nyan libimbikl limina aaboln, see ni mee Uwumbor [ki lul bumob.]"

*Yesu aah ki tuk bi waakun aabor pu na
(Matiu 17.22-23; Luk 9.43-45)*

³⁰ Le bi siir nima, ki bom dii Galilee aatingbaan ni. Waa ban ke ubaa li nyi waaah bi nin chee na; u ban ke u ni waadidiliib li bi bibaa, aan u tuk bi tibor tibaa.

³¹ U bui bi ke, "Bi ga di min Unibon Aabo, ki di nja binib aanjaal ni, le bi ku mi. Bi yaa ku mi kan, iwiin itaa daal le m ga fikr nkun ni."

³² Waadidiliib aa nan bee waaah len pu na aatataa, kaa kaa bi baa u.

*Ulaul ye uninyuun?
(Matiu 18.1-5; Luk 9.46-48)*

³³⁻³⁴ Baah chuun nsan ni na, le waadidiliib kpak tob ke, "Ti ponn ni, ulaul tee ye uninyuun?" Le bi fuu Kapenaum aatinj ni, ki koo lidichal libaa ni. Baah bi kidiik ni na, le u baa bi, "Naah ba chuun nsan ni na, ni ba kpak ba pu?"

Le bi si njmin.

³⁵ Le u kal, ki yin waadidiliib kipiik ni bilee ngbaan momok, ki bui bi ke, "Unii yaa ban ke u li ye usaloln kan, u nja puwob yoo, ki li ye ni momok aatutunn."

³⁶ Le u di ubo siin bikaasisik ni, ki yoor u unjaal ni, ki bui bi,

³⁷ "Unii umok gaa ubo umina aaboln maayimbil pu na, u gaa mi le na. Unii umok gaa mi na, naa ye mi baanja le u gaa, u gaa Uwumbor u tun ni mi na la."

*Taa kiir unii u tun Uwumbor aatuln na
(Luk 9.49-50)*

³⁸ Le Jonn bui u ke, "Umomokr, ti kan unii ubaa nyan tiyayaar binib ponn ni saayimbil pu. U mu aa dii timi, nima le ti bui u ke u di cha."

³⁹ Le Yesu bui bi, "Ni taa ki tuk u ke u di cha. Unii yaa tun lijinjiiir aatuln maayimbil pu kan, waan nmaa len tibobir m pu mala.

⁴⁰ Ba pu? unii u kaa ye timi aadin na si ticharj ni la.

⁴¹ M tuk nimi mbamon la, unii yaa tii nimi nnyunyunko kan, naah ye maanib pu na le cha u tii nimi, u ga sil kan tiyaaapar."

*Taa tonj ubo ubaa ke u tun titunwanbir
(Matiu 18.6-9; Luk 17.1-2)*

⁴² "Unii yaa tonj mbim bi gaa mi ki kii na ponn ni ubaa ke u tun titunwanbir kan,

tibɔbir ga li bi u pu. Bi yaa ba tee di kinaak sakpen, ki di tul leen uneen ni, ki tur u lii nnyusakpem aabuul li nyoo na ni kan, ni ba soor ki tii u, ni u tɔŋ ubo ubaa.

⁴³ Aa yaa gee tiwan ke saah gee aarjaal pu na aan tiwan ngbaan yaa tɔŋ si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Aa yaa lann njaal mbaa, ki kan limɔfal li kaa kpa ndoon na kan, ni soor ni aa li kpa njaal ilee, ki koo mmii mu kaan junn na ni. [

⁴⁴ Nima chee, 'njikpaambil nji nɔmɔ biwon na aan kpo daalbaadaal, le mmii mu wu bi na mu aan junn.']

⁴⁵ Aa yaa gee tiwan ke saah gee aataal pu na aan tiwan ngbaan yaa tɔŋ si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Aa yaa lann litaal libaa, ki kan limɔfal li kaa kpa ndoon na kan, ni soor ni aa li kpa njaal njele, ki ti li bi mmii mu kaan junn na ni. [

⁴⁶ Nima chee, 'njikpaambil nji nɔmɔ biwon na aan kpo daalbaadaal, le mmii mu wu bi na mu aan junn.']

⁴⁷ Aa yaa gee tiwan ke saah gee aanimbil pu na aan tiwan ngbaan yaa tɔŋ si ke aa tun titunwanbir kan, di ni lii. Aa yaa lann linimbil libaa ki koo Uwumbɔr do kan, ni soor ni aa li kpa njinimbil njele, ki ti li bi mmii mu kaan junn na ni.

⁴⁸ Nima chee, 'njikpaambil nji nɔmɔ biwon na aan kpo daalbaadaal, le mmii mu wu bi na mu aan junn.*

⁴⁹ "Mmii ga nja unii mɔmɔk chain ke n-yaan aah nani kitork aanann chain pu na.

⁵⁰ N-yaan njan la. Tɔ, mu yaa bii ki yaa kaa ki mɔ kan, nibaa aa bi ki ga ki nmaa nja mu aan mu mɔk. Ni li bi ke n-yaan aah mɔ pu na, ki li bi suuna tɔb chee man."

10

Uja taa jenn upuu

(*Matiu 19.1-12; Luk 16.18*)

¹ Yesu nan siir nima, ki di buen Judea aapepel, le ki puur Jɔɔdann aamɔɔdapuul. Le kinipaak ki kuun ni u chee. Le u tuk bi Uwumbɔr aabɔr, waah nani pu n-yoonn mɔmɔk na.

² Le Farisii yaab bibaa dan u chee, ki ban bi tɔŋ u, le ki baa u ke, "Uja yaa jenn upuu lii kan, timi aakaal kii kina aa?"

³ Le u baa bi, "Moses nan len kinye?"

⁴ Le bi bui ke, "Moses nan len ke uja yaa ban u jenn upuu kan, u ga nmaa njmee kigban pu ke u jenn u a, ki di tii u, le ki nin jenn u."

⁵ Le Yesu bui bi, "Nitafal aah pɔɔ pu na, nima le Moses nan njmee nkaal mue tii nimi.

⁶ Uwumbɔr le aa len kina. Buyoonn u nan naan dulnyaa wee na, u nan naan uja ni upii.*

⁷ Nima pu na, uja yaa yoor upii kan, bi ga nya cha bitetiib ni binatiib, ki kpaan tɔb chee,

⁸ ki nja unibaan. Nima pu na, baa ki ye binib bilee, bi ye unibaan la.†

⁹ Uwumbɔr aah di bi kpaan na, unibɔn taa yakr bi."

¹⁰ Le Yesu ni waadidiliib koo lidichal libaa ni. Baah bi kidiik ni na, le waadidiliib ki baa u tibɔr ngbaan.

¹¹ Le u bui bi, "Uja umɔk jenn upuu lii, ki ki yoor upii uken na, uja ngbaan ye udagoor la.

¹² Upii mu yaa yii uchal, ki ki mɔn uja uken kan, upii ngbaan ye udagoor la."

Yesu aah nja Uwumbɔr aanyoor nja mbim pu pu na

(*Matiu 19.13-15; Luk 18.15-17*)

¹³ N-yoonn ngbaan le binib bibaa joo ni mbim Yesu chee, ki ban ke u di unjaal paan bi pu. Le waadidiliib kae bi.

¹⁴ Waah kan ke bi kae bi na, le u gee linjuul, ki bui waadidiliib ke, "Cha mbim ngbaan dan m chee man. Taa ki jenn bi man. Binib bi aabimbin bi ke mbim aah bi pu na, bima le yeh Uwumbɔr aanaan.

¹⁵ M tuk nimi mbamɔn la, unii umɔk kaa gaa Uwumbɔr aanaan ke ubo aah gaal tiwan pu na, waan koo mu ni."

¹⁶ Le u yoor mbim ngbaan nɔmam, ki di unjaal paan bi pu, ki nja Uwumbɔr aanyoor nja bi pu.

Yesu aah tuk uwankpadaan ubaa pu na

(*Matiu 19.16-30; Luk 18.18-30*)

¹⁷ Yesu aah nyan nima chee na, le uja ubaa san choo u chee, le ki nan gbaan unimbiin ni, ki baa u ke, "Umɔmɔkr nyaan, m ga nja kinye ki kan limɔfal li kaa kpa ndoon na?"

¹⁸ Le Yesu baa u ke, "Ba pu aa yin mi ke Umɔmɔkr nyaan? Ubaa aa njan, see Uwumbɔr baanja.

¹⁹ Aa nyi Uwumbɔr aakaal: 'Taa ku binib; taa gɔr kidagook; taa su kinaayuk; taa li ye nnyamɔn aaseeraadaan; taa ji binib pem pem; li pak aate ni aana.' †‡

²⁰ Le uja ngbaan bui u ke, "Umɔmɔkr, m joo ikaal imina mɔmɔk tibir ni la."

²¹ Le Yesu lik u, ki gee u, le ki bui u ke, "Tiwan nibaa le gur. Buen ti kooh saah kpa tiwan nimɔk na, ki di njimombil ngbaan tii bigiim, aan ki li kpa liwangol paacham, aan ki dan nan li dii mi."

²² Yesu aah len kina na, le uja ngbaan aanimbil wɔb nja gbilngbilen. Ni nja u mpombiin; ba pu? u kpa liwankpal sakpen a. Le u siir nima.

²³ Le Yesu fenn lik waadidiliib, ki bui bi ke, "Ni pɔɔ sakpen ke binib bi kpa liwankpal na koo Uwumbɔr aanaan ni."

* **9:48** : Lik Aisaya 66.24. * **10:6** : Lik Mpiin 1.27, 5.2. Ikaal 5.16-20.

† **10:8** : Lik Mpiin 2.24. ‡ **10:19** : Lik Nnyam 20.12-16;

²⁴ Waah len kina na, le ni gar waadidiliib pam. Le u ki bui bi, “Maabim, ni pɔɔ sakpen ke binib [bi tii liwankpal naadii na] koo Uwumbɔr aanaan ni.

²⁵ Uwankpadaan aah ga koo Uwumbɔr aanaan ni pu na, ni pɔɔ ki jer laakumii aah ga koo seerkaa aaboln ni pu na.”

²⁶ Le ni gar bi ki ti nyanj. Le bi baa tɔb ke, “Ni yaa ye kina kan, nɔma ga tee nɔmar?”

²⁷ Le Yesu lik bi, ki bui bi ke, “Ni pɔɔ binib le chee. Naa pɔɔ Uwumbɔr chee; nibaa aa pɔɔ Uwumbɔr chee.”

²⁸ Le Piita bui u ke, “Tima kan, ti nan di tiwan mɔmɔk di lii, ki dii si la.”

²⁹ Le Yesu bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, unii umɔk di cha waadichal, bee ukpetiib, bee unaatiib, bee uninkpatiib, bee una, bee ute, bee waabim, bee waasaak, m pu, ni tibnyaan tee pu na,

³⁰ u ga kan nɔdichal, ni kpetiib, ni naatiib, ni ninkpatiib, ni natiib, ni mbim, ni tisar, ni mɔmɔk nɔm nkub dandana aayoonn. Binib mu ga nɔ u falaa, le n-yoonn mu choo na, u ga nan kan limɔfal li kaa kpa ndoon na.

³¹ Tɔ, binib bi ye bisalolm na pam le ga nan nɔ puwɔb yaab. Binib bi ye puwɔb yaab na pam le ga nan nɔ bisalolm.”

Yesu aah ki len waakun aabɔr taataa pu na

(Matiu 20.17-19; Luk 18.31-34)

³² Yesu ni waadidiliib nan dii nsan ki cha Jerusalem. Le Yesu loln bi pu nsan. Le ni gar waadidiliib. Binib bi dii bi na mu san ijawaan. Le u di waadidiliib kipiik ni bilee na nyan n-gbaan, ki tuk bi binib aah ga nɔ u pu na.

³³ U nan bui bi, “Li pel man, ti yaa fuu Jerusalem kan, bi ga di min Unibɔn Aabo ki di nɔ Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkɔb aanjaal ni, le bi ji mi tibɔr, ki ga len ke ni nɔer bi ku mi, ki ga di mi nɔ binib bi kaa ye Juu yaab na aanjaal ni.

³⁴ Le bi ga yook mi, ki teei timɔɔtan nɔ m pu, ki lue mi nɔnaalab, le ki nin ku mi. Iwiin itaa daal le m ga fikr nkun ni.”

Jems ni Jɔnn aah ban pu na

(Matiu 20.20-28)

³⁵ N-yoonn ngbaan le Sebedee aajapɔtiib Jems ni Jɔnn nan dan Yesu chee, ki nan bui u ke, “Umɔmɔkr, ti ban ke aa nɔ taah ga mee si pu na le ki tii timi.”

³⁶ Le u baa bi ke, “Ni ban ke m nɔ ba ki tii nimi?”

³⁷ Le bi bui u, “Aa yaa ji saanaan ki kan mpɔɔn kan, cha ti ponn ni ubaa li ka aanjangii wɔb, uken mu li ka aanjangang wɔb.”

³⁸ Le u bui bi ke, “Naa nyi naah mee mi pu na aatataa. Ni ga nɔmaa ji falaa ke maah ga ji falaa pu na aa?”

³⁹ Le bi bui u, “Ti ga nɔman.”

Le u bui bi, “Ni ga sil ji falaa ke maah ga ji pu na.

⁴⁰ Tɔ, binib bi ga kal nɔngangii, ni nɔngangan wɔb na ma kan, Uwumbɔr le ga lee bi; naa ye min le ga lee bi.”

⁴¹ Le waadidiliib kipiik bi gur na nɔn Jems ni Jɔnn aah tuk u pu na. Baah nɔn kina na, le bi gee liɔnuul bi pu.

⁴² Le u yin bi mɔmɔk ke bi dan u chee, le ki nan bui bi, “Ni nyi ke dulnyaa wee ni aanib aayidam yoor bibaa paacham la. Binib bi kpa tininkpir na mu joo baanib mpɔɔn pu la.

⁴³ Nima taa li bi kina man. Ni ponn ni ubaa yaa ban ke u li ye uninyuun kan, u nɔ ubaa ni mɔmɔk aatutunn.

⁴⁴ Ubaa yaa ban ke u li ye usaloln kan, u nɔ ubaa ni mɔmɔk aanaagbiija.

⁴⁵ Min Unibɔn Aabo aa dan dulnyaa wee ni ke bi nan tun lituln tii mi. M dan ke m nan tun lituln tii binib, ki kpo ke m gaa binib pam lii.”

Yesu aah likr ujoon ubaa aanibil pu na
(Matiu 20.29-34; Luk 18.35-43)

⁴⁶ Le Yesu ni waadidiliib fuu Jeriko aatin ni, ki jer cha. Le kinipaak sakpen dii bi. Baah cha na, le ujoon u ye uwanmeer na, ka nsan aamogbeln, bi yin u ke Batimeus, u ye Timeus aajapɔɔn na.

⁴⁷ Le u nɔn ke Yesu u ye Nasaref aatin aanii na ban u jer. Le u tar ke, “Yesu, u ye Ubɔr David aayaabil na, san mi kinimbaak.”

⁴⁸ Le binib pam kae u ke u nɔmin. Le u moo tar ke, “Ubɔr David aayaabil, san mi kinimbaak.”

⁴⁹ Le Yesu sil nsan ni, ki bui bi, “Yin ni u.”

Le bi yin u ke u dan, le ki bui u, “Li kpa mpopiin, ki fii sil. U yin si la.”

⁵⁰ Le u chuu peer waakekeln, ki fii mala, ki dan Yesu chee.

⁵¹ Le Yesu baa u ke, “Aa ban ba?”

Le u bui u ke, “Umɔmɔkr, m ban ke aa likr nnibil le tii mi.”

⁵² Le Yesu bui u ke, “Saah tii mi naadii na le cha aa likr. Li dii saasan.”

Libuul ngbaan ni le unimbil likr, le u dii Yesu nsan ni nima.

11

Jerusalem aanib aah nyuɔ Yesu pu na

(Matiu 21.1-11; Luk 19.28-40; Jɔnn 12.12-19)

¹ Le bi peen Jerusalem, ki fuu Befej ni Betani aatim, mu bi lijoon li bi yin li ke Olif aasui aajool na paab.

² Baah ti fuu nima chee na, le u bui waadidiliib ponn ni bilee ke, “Li cha man naah si gbɔk kitinj ki na ni. Ni yaa koo ki ponn ni kan, libuul ngbaan ni, ni ga kan ubon u laa diin na si gbin. Ubaa aa kee diɔ u pu. Chuu gbiln u, ki li joo ni u m chee man.

³ Unii ubaa yaa baa nimi, 'Ba ŋa ni chuu gbiln u?' kan, ni bui u, 'Tidindaan le ban u. U ga giin ni u dandana wee.' "

⁴ Le bi buen ki ti kan ubon u laa diin na gbin lipaal, mbisamɔb chee, ki mal nsan. Le bi chuu gbiln u.

⁵ Le binib bi si nima chee na bibaa baa bi ke, "Ba ŋa ni chuu gbiln ubon ngbaan?"

⁶ Le bi tuk bi Yesu aah tuk bi baah ga bui bi pu na. Le binib ngbaan cha bi buen.

⁷ Le bi joo ni ubon ngbaan Yesu chee, ki di baakeken biin u pu. Le Yesu diŋ u pu.

⁸ Le binib pam di baakeken ter nsan ponn ni. Bibaa mu koo timoor ni, ki bar tisufar ki di ter nsan ponn ni.

⁹ Le binib bi loln nsan na, ni bi paan puwɔb na nan tar ke, "Hosiana,* Uwumbɔr ŋa tɔnyoor ŋa unii u choo waayimbil ni na pu.†

¹⁰ Uwumbɔr aanyoor bi tiyaaja David aanaan mu choo na pu. Hosiana bi paacham."

¹¹ Le Yesu fuu Jerusalem, ki koo Uwumbɔr Aadichal ni, ki lik tiwan mɔmɔk. Le nwiin ban mu lir. Nima pu na, u nan nyan, le u ni waadidiliib buen Betani aatiŋ ni.

*Yesu aah bui busub bubaa pu na
(Matiu 21.18-19)*

¹² Naah woln kitaak na, le bi nyan Betani aatiŋ ni. Baah cha na, le nkon joo u.

¹³ Le u kan likakaln li kpa tifar na si dandar. Le u buen u ti lik ke ŋisubil bi aan ŋaa bi. Waah ti fuu bu taab na, waa kan nibaa see tifar ŋmeen. Naa nan kee ŋeer ŋikakan lu.

¹⁴ Le u bui busub ngbaan ke, "Ubaa aan ki kan lisubil libaa aa pu ki ŋmɔ n-yoonn mu kaa kpa ndoon na."

Le waadidiliib ŋun waah len pu na.

*Yesu aah toor Uwumbɔr Aadichal pu na
(Matiu 21.12-17; Luk 19.45-48; Jɔnn 2.13-22)*

¹⁵ Le bi fuu Jerusalem. Le u koo Uwumbɔr Aadichal ni, ki jenn nyan binib bi kooh tiwan ki daa tiwan na li ponn ni, ki labr bilikpelm aateebul mam chin, ki labr binib bi kooh ŋinanjel na mu aajal chin.

¹⁶ Waa nan kii ke unii ubaa ki li tu lituln ki dii Uwumbɔr Aadichal ponn ni jer.

¹⁷ Le u bui bi ke, "Ni ŋmee Uwumbɔr Aagbaŋ ni ke Uwumbɔr len ke, 'Maadichal ga li ye mmeen aadichal, nin chee ŋinibol mɔmɔk mee mi na la;' le nimi di li ŋa bififiirb aakakaa chee."‡

¹⁸ Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb ŋun Yesu aah ŋa pu na. Nima le bi kpokl baah ga ŋa pu ki ku u na. Bi nan san u ijawaan, ba pu?

waah tuk kinipaak ngbaan Uwumbɔr aabɔr pu na, ni gar bi mɔmɔk pam.

¹⁹ Nwiin aah ban mu lir na, le Yesu ni waadidiliib ki nyan Jerusalem aatiŋ ni.

*Likakaln ngbaan aamɔkm
(Matiu 21.20-22)*

²⁰ Naah woln kitaak kichakpinaanyeeek ni, aan bi chuuu nsan ni ki ti jer likakaln ngbaan aah bi nin chee na, le bi mui busub ngbaan kuur ki nan saa taab.

²¹ Le Piita teer Yesu aah fe ŋa pu na, le ki bui u ke, "Umɔmɔkr, lik, saah fe puun lii busub bu pu na, bu kuur a."

²² Le Yesu bui bi, "Tii Uwumbɔr naadii man.

²³ M tuk nimi mbamɔn la, unii umɔk ga bui lijool limina ke li fii ki ti lir nnyusakpem ni na, u yaa pak ke ni ga ŋa waah len pu na, ki yaa kaa joo beeni usui ni kan, ni ga ŋa kina ki tii u.

²⁴ M tuk nimi la, naah ga mee Uwumbɔr tiwan nimɔk na, ni tii u naadii ke ni kan ni, le ni ga sil kan.

²⁵ Ni yaa bi mee Uwumbɔr kan, di cha pinn binib bimɔk tun nimi taani na. Ni yaa di cha pinn bi kan, Nite Uwumbɔr u bi paacham na mu ga di cha pinn nimi aatunwanbir: [

²⁶ Ni yaa kaa di cha pinn biken kan, Nite Uwumbɔr u bi paacham na mu aan di cha pinn nimi aatunwanbir:"]

*Baah baa Yesu waatuln pu pu na
(Matiu 21.23-27; Luk 20.1-8)*

²⁷ Le bi ki fuu Jerusalem. Waah chuun Uwumbɔr Aadichal ni na, le Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb, ni Juu yaab aaninkpiib dan u chee,

²⁸ le ki nan baa u ke, "Aa kpa nsan ke aa ŋa saah ŋani pu na aa? Njma tii si nsan ngbaan ke aa ŋa kina?"

²⁹ Le u bui bi, "M mu ga baa nimi mbaan. Ni yaa ŋmaa gar kan, m mu ga tuk nimi maah kpa nsan pu ki ŋa maah ŋani pu na.

³⁰ Jɔnn aah nan muin binib nnyun ni na, ŋma nan tii u nsan? Uwumbɔr aan binib? Tuk mi man."

³¹ Le bi kpokl tɔb ke, "Ti yaa bui ke Uwumbɔr le tii u nsan kan, u ga baa timi ke ba ŋa taa nan gaa u ki kii.

³² Taah san kinipaak ngbaan ijawaan pu na, taan ŋmaa len ke binib le tii u nsan, ba pu? bi mɔmɔk len ke Jɔnn nan ye Uwumbɔr aabɔnabamɔnn la."

³³ Nima le bi bui Yesu ke, "Taa nyi."

Le Yesu bui bi ke, "M mu aan tuk nimi maah kpa nsan pu ki ŋani maah ŋani pu na."

* 11:9 : Hosiana aataataa le ye ke "Gaa timi lii." † 11:9 : Lik Ilahn 118.25-26. ‡ 11:17 : Lik Aisaya 56.7; Jeremia 7.11.

12

Bikpaab bi kaa ŋan na aayatanɔakl
(*Matiu 21.33-46; Luk 20.9-19*)

¹ Le Yesu ki ŋakl bi ŋiyatanɔak ke, “Uja ubaa le nan naan kisaak, le ki ŋum isui i lu ŋisubil na ki ponn ni, le ki di idɔ gob kisaak ngbaan, le ki gbii libuul li bi ga di ŋisubil ŋa li ponn ni aan ki muen nyan ŋaanyun na, le ki maa libimbifɔfɔŋ ke unii li ka li paab ki kiir kisaak ngbaan, le ki yin bikpaab bibaa, ki di kisaak ngbaan ŋa binjaal ni ke bi li lik ki. Isui ngbaan yaa nan lun ŋisubil kan, bi ker tii u, aan ki ker bibaa mu. Waah ŋa kina na, le u siir ki buen kitin ki daa na ni.

² Buyoonn ŋisubil ngbaan nan pur na, le u di unaagbiija tun bikpaab ngbaan chee, u ti gaa ni waasubil kisaak ngbaan ponn ni, ki li joo ni.

³ Le bi ti chuu u, ki gbaa u, ki giin ni u, kaa tii u nibaa.

⁴ Le usadaan ngbaan ki di unaagbiija uken tun bi chee. Le bi ti gbaa u mu aayil wɔb, ki yook u.

⁵ Le usadaan na ki di unaagbiija uken tun bi chee. Le bi ti ku u. Le u ki di binaagbiiib pam tun bi chee; le bi gbaa bibaa, ki ku bibaa mu.

⁶ Unii ubaa le ti gur u chee. Ujapɔnbaal u, u gee u na le gur. Kookoo yaan le u di ujapɔn ngbaan tun bikpaab ngbaan chee, le ki bui ke, ‘Bi ga pak ŋjapɔn ma.’

⁷ Le bikpaab ngbaan kpokl tɔb, ‘Uma le ye waafaajil. Cha ti ku u man, aan ki ji waafaal.’

⁸ Le bi chuu u, ki ku u, le ki di linikpol ngbaan nyan n-gbaan.

⁹ “Tɔ, usadaan ngbaan ga ŋa kinye? U ga dan nan ku bikpaab ngbaan, ki di kisaak na tii bikpaab biken.

¹⁰ Naa karn Uwumbɔr Aagban aah len pu na aa? ke, ‘Litakpal li bidimaab yii li na, lima le ye litakpajal.

¹¹ Uwumbɔr le ŋa kina, le ni gar timi pam.’”*

¹² Le Juu yaab aaninkpiib bee ke Yesu di liyatanɔakl ngbaan ŋan bima la. Nima pu le bi nan ban bi chuu u, ki mu san kinipaak ngbaan ijawaan, ki di cha u, ki siir.

Baah pen Yesu nlan pu na
(*Matiu 22.15-22; Luk 20.20-26*)

¹³ Le bi di Farisii yaab bibaa, ni Ubɔr Herod aanib bibaa tun Yesu chee bi ti pen u nlan.

¹⁴ Baah fuu ni u chee na, le bi bui u ke, “Umɔmɔkr, ti bee ke aa len mbamɔn la, kaa san ubaa ijawaan, kaa pak ubaa ki jer uken. Aa mɔk timi Uwumbɔr aasan mbamɔm la. Ni ŋan ti pa lampoo tii Ubɔrkpaan Siisa aan naa ŋan? Ti pa aan ti taa pa?”

¹⁵ Le u bee ke bi ban bi pen u nlan la, le ki baa bi, “Ba ŋa ni tɔŋ mi? Li joo ni limombil m lik man.”

¹⁶ Le bi joo ni li. Le u baa bi, “Ŋma aanan ni liyimbil bi li pu?”

Le bi bui u ke, “Siisa yaan.”

¹⁷ Le u bui bi ke, “Di ni ye Siisa yaan na, ki di tii u man, ki di ni ye Uwumbɔr yaan na tii Uwumbɔr.”

Waah len kina na, le ni gar bi pam.

Binib bi ga fikr nkun ni na aah ga li bi pu na

(*Matiu 22.23-33; Luk 20.27-40*)

¹⁸ Le Sajusii yaab bibaa dan u chee. Bima le len ke binib aan fikr nkun ni na.

¹⁹ Le bi bui u ke, “Umɔmɔkr, Moses nan ŋmee nkaal ki di tii timi ke, ‘Uja yaa kpo, ki cha upuu, kaa kpa ubo kan, unaal di ukpooii ngbaan kpan, ki ma mbim ki tii ukpel.’”

²⁰ Tɔ, naabitiib bilole nan bi. Upol nan yoor upii, le ki kpo, kaa kpa ubo.

²¹ Le unaal di ukpooii ngbaan kpan, ki mu kpo, kaa kpa ubo. Le utatar mu di ukpooii ngbaan kpan ki mu kpo, kaa kpa ubo.

²² Bijab ngbaan mɔmɔk bilole mu ŋa kina, ki kpo doo, kaa nan kpa ubo. Kookoo yoo le upii ngbaan mu kpo.

²³ Binib yaa nan fikr nkun ni kan, upii ngbaan ga li ye ŋma aapuu? Bi mɔmɔk bilole nan joo u la.”

²⁴ Le Yesu bui bi, “Naa bee Uwumbɔr Aagban aah len pu na, kaa bee Uwumbɔr aah kpa mpɔn pu na. Nima le cha ni yenn nimi aaliin ni.

²⁵ Binib yaa nan fikr nkun ni kan, baan yoor bipiib, bipiib mu aan mɔn bijab. Bi ga li bi ke Uwumbɔr aatuuntiib bi bi paacham na aah bi pu na la.

²⁶ Joo cha binib aah ga fikr nkun ni pu na aabɔr, naa karn Moses aah nan ŋmee busub bu nan gaal mmii na aabɔr nin chee na aa? Nima chee le ni ŋmee ke Uwumbɔr nan bui Moses, ‘Min le ye Abraham, ni Aisak, ni Jakob Aawumbɔr.’”

²⁷ Uwumbɔr yaa len ke u ye binib bi kpo na Aawumbɔr kan, nima le mɔk ke bi kpa limɔfal. Nimi, naah len ke binib aan fikr nkun ni na, ni yenn sakpen a.”

Mulakaal ye nkaal kpaan?

(*Matiu 22.34-40; Luk 10.25-28*)

²⁸ Le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb ponn ni ubaa nan bi nima, le ki ŋun baah gbaa tɔb chee tibɔr pu na, ki bee ke Yesu aah len pu na, u gar bi mbamɔm la. Le u dan Yesu chee, ki nan baa u ke, “Mulakaal ye nkaal kpaan?”

²⁹ Le Yesu bui u ke, “Nkaal kpaan le ye ke, ‘Israel yaab, li ŋun man, Tidindaan Uwumbɔr ye Dindaan baan la.

* 12:11 : Lik Iahh 118.22-23. † 12:19 : Lik Ikaal 25.5.

‡ 12:26 : Lik Nnyam 3.6.

³⁰ Aa li gee Aadindaan Uwumbør aasui mòmæk ni, ni saawiin mòmæk, ni saalandak mòmæk, ni saapøon mòmæk.[§]

³¹ Nkaal mu paa na le ye ke, 'Aa li gee aana aabo ke saah gee aabaa pu na.* Nkaal mubaa aa jer ikaal ilee yee."

³² Le u bui Yesu ke, "Umòmæk, aa len mbamøn la. Saah bui ke Uwumbør ye Uwumbør baan na, ti gbii la. Ubaa aa bi ki kpee u pu.

³³ Unii yaa gee Uwumbør usui mòmæk ni, ni waalandak mòmæk, ni waapøon mòmæk, ki gee una aabo ke waah gee ubaa pu na kan, nima le ñan ki jer u di tiwakor toor kitork ki see mmii ni tii Uwumbør."

³⁴ Le Yesu bee ke u len nlan aabør la. Le u bui u, "Saa daa Uwumbør aanaan ni."

Baah len tibør ngbaan doo na, ubaa aa ki kaa u baa Yesu mbaan kpee.

Kristo aabør

(Matiu 22.41-46; Luk 20.41-44)

³⁵ Yesu nan bi Uwumbør Aadichal ni, ki tuk binib Uwumbør aabør, ki baa bi, "Uwumbør aakaal aamòmækb ña kinye pu ki bui ke Kristo u ga gaa binib lii na ga li ye Ubør David aayaabil?"

³⁶ Uwumbør Aafuur Nyaan nan cha Ubør David ubaa len ke, 'Uwumbør bui Ndindaan ke: Kal ñjangii wøb

ki ti saa buyoonn m ga nyan saadim mòmæk na.†

³⁷ "Ubør David ubaa aah nan yin Kristo ngbaan ke Udindaan kina na, Kristo ga li ñmaa ye uyaabil aa?"

Bi li nyi Uwumbør aakaal aamòmækb aabør

(Matiu 23.1-36; Luk 20.45-47)

Le kinipaak ngbaan pel Yesu aah len pu na, ki nan kpa mpopiin.

³⁸ Waah tuk bi Uwumbør aabør na, le u bui bi, "Ni li nyi man Uwumbør aakaal aamòmækb aabør. Baageeh le ye ke bi li pee ñbøkul fəfək, ki gee ke binib doon bi mbamøn kinyan ni,

³⁹ ki ban ke bi kal bininyuum aakakaa chee mmeen aadir ni, ni ñjim chee.

⁴⁰ Bi ji bikpopiib durm la, le ki mee Uwumbør ni yunni ke bi ñmann ke bi ye bininyaam la. Uwumbør ga daa bitafal ki jer waah ga daa binib biken aatafal pu na."

Ukpoppii ubaa aah tii sakpen pu na

(Luk 21.1-4)

⁴¹ Yesu nan ka mal Uwumbør aapiin aadakaa, ki lik kinipaak ngbaan aah joo ñimombil ñani daka ngbaan ponn ni pu na. Le biwankpadam pam nan di ñimombil pam ña u ponn ni.

⁴² Le ukpoppiigin ubaa mu dan nan di janjan mam bilee, ni ye kpakpaln na, ki di ña u ponn ni.

⁴³ Le Yesu yin waadidiliib, ki bui bi, "M tuk nimi mbamøn la, ukpoppiigin wee tii ñimombil ki jer bi mòmæk aah tii pu na.

⁴⁴ Bi mòmæk tii, ki gur ñimombil sakpen a. U ye ugiin la, le ki di waamombil mòmæk tii, kaa ki gur nibaa."

13

Baah ga gbaa wii Uwumbør Aadichal pu na

(Matiu 24.1-2; Luk 21.5-6)

¹ Yesu nan nyan Uwumbør Aadichal ngbaan ni. Waah nyan ni na le waadidiliib ponn ni ubaa bui u ke, "Umòmæk, lik ñitakpal ñi bi di maa lidichal lee na aah ñan pu na, lik tidir tee aah wiir pu na."

² Le Yesu bui u, "Aa kan tidir sakpiin tee ee? Bi ga nan gbaa wii lidichal limina mòmæk. Litakpal libaa aan ki li paa liken pu."

Falaa aayoonn aah ga li bi pu na

(Matiu 24.3-14; Luk 21.7-19)

³ Le u buen ki ti kal Olif aasui aajool li bi tok Uwumbør Aadichal na paab. Le Piita, ni Jems, ni Jonn, ni Andru dan u chee bibaa, ki nan bui u ke,

⁴ "Tuk timi, bi ga ña kina bayoonn? Ba ga li ye liməkl ki mək timi ke ni ñeer bi ña kina?"

⁵ Le u bui bi ke, "Ni li nyi man, ubaa taa ñmann nimi.

⁶ Binib pam le ga nan dan, ki pur maayim-bil, ke bima le ye min Yesu, ki ñmann binib pam.

⁷ Ni ga ñun ke binib to butəb kənkəni do, ni dandar mu. Ni taa cha ni li muk nimi man. Uwumbør le siin ke nimina mòmæk ga ña. Nima le aan mək ke dulnyaa wee ga doo libuul ngbaan ni.

⁸ Linibol libaa ga to linibol liken butəb. Nnaan mubaa aanib ni nnaan muken aanib ga to təb butəb. Kitin ga den ñipepel, ñipepel. Nkon ga lir ntim pam ponn ni. Nimina mòmæk le ga li ye ñjan aafalaa.

⁹ "Nimi nibaa, li nyi man. Bi ga nan chuu nimi, ki di buen bibəjirb chee. Bi ga gbaa nimi mmeen aadir ni. M pu, le ntim aaninkpiib ni bibərb ga ji nimi tibər. Le ni ga tuk bi tibənyaan tee.

¹⁰ Binib ga di tibənyaan tee tuk ñinibol mòmæk waahr, aan dulnyaa wee nin doo.

¹¹ Bi yaa chuu nimi, ki di buen bibəjirb chee kan, ni taa puen dak nisui ni ke ni ga len kinye. N-yoonn ngbaan yaa nan fuu ni kan, ni len Uwumbør aah ga tuk nimi pu na. Naa ye nimi le ga len. Uwumbør Aafuur Nyaan le ga len.

§ 12:30 : Lik Ikaal 6.4-5.

* 12:31 : Lik Liifai Yaab 19.18.

† 12:36 : Lik Ilahn 110.1.

¹² N-yoonn ngbaan le unii ga di una aabo na binib aanaal ni ke bi ti ku u. Tetiib mu ga di baabim na binib aanaal ni ke bi ti ku bi. Binib mu ga yii bitetiib ni binatiib, ki cha binib ku bi.

¹³ M pu, le binib mòmək ga li nan nimi. Unii umək jin limər ki dii ni ki ti saa liməfal aadoon na, uma le ga nmar.”

Tiwan ni kaa nan na aabər

(*Matiu 24.15-28; Luk 21.20-24; Daniel 9.27*)

¹⁴ “Ni ga kan tiwanbir ni bii tiwan nimək bi chain na si naah kaa ba ga li si nin chee na.” (Tə, nimi bi karni na, ni li beer nimina aataaa.) “N-yoonn ngbaan yaa nan fuu ni kan, binib bi bi Judea aatiŋ ponn ni na san buen njoo paab.

¹⁵ Unii yaa bi kidiik paab* kan, u taa ki koo waadiik ni ke u ti yoor nibaa, u san mala.

¹⁶ Unii yaa bi kisaak kan, u taa ki gir kun linampal ke u ti yoor waakekeln.

¹⁷ N-yoonn ngbaan kan, bipiib bi kpa njpuu na, ni bipiib bi kpa mbim bi laa na libiil na ga li kpa kinimbaak.

¹⁸ Mee Uwumbər man ke u taa cha tibər tee na kakab aayoonn.

¹⁹ N-yoonn ngbaan, binib ga ji falaa sakpen a. Buyoonn Uwumbər nan naan dulnyaa na, ki nan saa dandana wee na, baa kee jin falaa ngbaan aaboln, ki mu aan ki ji falaa kina.

²⁰ Uwumbər yaa kaa bar falaa ngbaan aayoonn aawiin pu kan, ubaa aan nmar. Le waanigeekaab aanimbaasaln pu na, u ga bar falaa ngbaan aayoonn aawiin pu.

²¹ “N-yoonn ngbaan unii ubaa yaa bui nimi ke, ‘Lik, Kristo u ga gaa binib lii na so,’ ki yaa ki bui ke, ‘U bi nima chee’ kan, ni taa gaa waah len pu na man.

²² Ba pu? biŋmanŋmannim ga li bi. Bibaa ga bui ke bi ye Kristo la. Biken ga bui ke bi ye Uwumbər aabonabtiib la. Bi ga tun lijinjiir aatun ki nmann binib; bi ga pəon bibaa ke bi nmann Uwumbər aanib mu.

²³ Ni li nyi man. M puun tuk nimi tibər timina mòmək.”

Yesu aah ga gir ni pu na

(*Matiu 24.29-31; Luk 21.25-28*)

²⁴⁻²⁵ “N-yoonn ngbaan aafalaa aapuwb, le paacham aawan aan ki li bi mbaməm. Nwiin ga bəln. Uŋmal mu aan ki li wiin. Inmabi mu ga lir.

²⁶ N-yoonn ngbaan le ni ga kan min Unibən Aabo bi ntaalangbam ni ki choo, ki wiin chain, ki joo mpəon.

²⁷ N-yoonn ngbaan le m ga tun Uwumbər aatuuntiib dulnyaa wee ponn ni mòmək,

liwipuul, ni liwilir, ni nŋangan, ni nŋangii wəb, bi ti kuuni maanib mòmək, ki di dan m chee.”

Bukpasəm aayatanakl

(*Matiu 24.32-35; Luk 21.29-33*)

²⁸ “Bukpasəm le ye liyatanakl ki tii nimi. Bu aabon yaa bi nani tifar kan, ni bee ke ni yaa kpee siib na kan, kiseek ga seer.

²⁹ Kina na, ni yaa kan nimina bi nani kan, ni bee ke ni yaa kpee siib na kan, m ga gir ni.

³⁰ M tuk nimi mbamən la, dandana aanib aan jer le tiwan nimina mòmək puen na.

³¹ Paacham ni taab ga jer. Maaməbon ma aan jer.”

Ubaa aa nyi bundaln Yesu ga gir ni na

(*Matiu 24.36-44*)

³² “Ubaa aa nyi buyoonn m ga gir ni na. Uwumbər aatuuntiib bi bi paacham na aa nyi. Min Uwumbər Aajapəon mu aa nyi. Nte Uwumbər baanja le nyi.

³³ Ni li nyi man, ki li ka lik man, aan ki li mee Uwumbər; ba pu? naa nyi buyoonn m ga gir ni na.

³⁴ Ni naahn uja u nan ban u chuun nsan, ki tuk waatutum ke bi li joo waadichal mbaməm, ki mək bi mòmək baah ga tun lituln li na, ki tuk ukikiir na ke u li kii, le ki nin buen.

³⁵ Ni mu li nyi man. Naa nyi bundaln min Nidinaan ga gir ni na, nibaakan kijoobəŋ, nibaakan kinyetaasiik, nibaakan ikooja aah wii buyoonn na, nibaakan lichakpitaawoln.

³⁶ Ni li nyi man, aan m yaa lir nima ki fuu ni kan, maan nan muin ni də geen.

³⁷ Maah tuk nimi pu na, m tuk binib mòmək la, li nyi man.”

14

Baah kpokl ke bi ga ku Yesu pu na

(*Matiu 26.1-5; Luk 22.1-2; Jənn 11.45-53*)

¹ N-yoonn ngbaan, ni nan gur iwiin ilee, bi kuun ki ti ji njim mu bi yin mu ke Lakr-jer aajim na.* N-yoonn ngbaan, le bi nmo boroboro u kaa kpa nnyək na. Le Uwumbər aatotoorninkpiib, ni Uwumbər aakaal aaməməkəb nan kal ki kpokl baah ga na pu ki loon chuu Yesu ki ku u na,

² le ki bui təb ke, “Ti taa chuu u njim ngbaan aayoonn man. Ti yaa chuu u n-yoonn ngbaan kan, kinipaak na ga nmo tijar.”

Upii ubaa aah nyuŋ Yesu pu na

(*Matiu 26.6-13; Jənn 12.1-8*)

³ Tə, Yesu nan bi Betani aatiŋ ni, ki bi Simonn u nan ye ukondaan na do, ki ka ji tijikaar. Waah ka ji tijikaar kina na, le upii ubaa koo ni ki joo ni tulalee u kpa kidaak

* **13:15** : Bi yaa maa kidiik kan, baa di timoor pinn ki, kaa maa lidikokoln. Bi nan di idə paan puln tidir paab, le ki di titan pər biin. Bi nan maa njimbim le ki taa joi kidiik aapaacham. * **14:1** : Israeŋ yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbər nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijpt aatiŋ ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

sakpen na, bi yin mu ke naad, ki bi kpalba nyaan u bi yin u ke alabasta na ponn ni. Upii ngbaan nan chuu gii kpalba ngbaan aaneen ni, ki di tulalee na mómək kpir Yesu aayil pu.

⁴ Waah ŋa kina na, le bi ponn ni bibaa gee linjuul, ki baa tob ke, “Ba ŋa u bii tulalee ngbaan kina?”

⁵ Ti ba ga ŋmaa di u kooh ki kan ilik ni jer iwiin ikui itaa aapal na, ki di tii bigiim.” Le bi ŋulni u pu.

⁶ Le Yesu bui bi, “Di cha u man. Ba ŋa ni muk u kina? U tun lituln li ŋan na le ki tii mi.

⁷ Bigiim ga li bi ni chee n-yoonn mómək. Naah ga li ban ni ter bi buyoonn na kan, ni ga ŋmaa ter bi. Mma aan li bi ni chee n-yoonn mómək.

⁸ U ŋa waah ga ŋmaa ŋa pu na la. U di tulalee ngbaan kpir m pu ki puen toor nwon ke bi ti sub mi la.

⁹ M tuk nimi mbamən la, baah ga moon tibənyaan tee nin chee itingbaan mómək ni na, bi ga len waah ŋa pu na ke binib li teer waabər.”

Judas aah ban ke u kooh Yesu pu na

(Matiu 26.14-16; Luk 22.3-6)

¹⁰ Le Yesu aadidiliib kipiik ni bilee ponn ni ubaa, bi yin u ke Judas Iskariot, buen Uwumbər aatotoorninkpiib chee, ki ti tuk bi ke u ban u di Yesu ŋa binjaal ni la.

¹¹ Baah ŋun kina na, le ni ŋa bi mpopiin. Le bi puu tipuur ke bi ga tii u ŋimombil. Le u ban nsan mu u ga di Yesu ŋa binjaal ni na.

Yesu ni waadidiliib aah jin ŋjim ngbaan pu na

(Matiu 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jənn 13.21-30)

¹² Lakt-jer aajim, buyoonn bi ga ŋmə boroboro u kaa kpa nnyək na aajan aawiindaal, bundaln bi ga kər upihbo na, le Yesu aadidiliib dan nan baa u ke, “Aa ban ke ti gor ŋjim ngbaan aajikaar la chee ki tii si?”

¹³ Le u bui waadidiliib ponn ni bilee ke, “Ni li cha kitin ngbaan ponn ni man. Ni yaa koo ki ponn ni kan, uja u tu nnyun na ga ton nimi nsan ponn ni.

¹⁴ Ni li dii u man, ki ti koo waah ga koo lidichal li ponn ni na, ki bui udichadaan ngbaan, “Umóməkr bui ke u ni waadidiliib ga ji ŋjim ngbaan aajikaar kiladiik ni?”

¹⁵ Le u ga mək nimi paacham aadisakpen ki bi puun toor ki na. Ni gor ŋjim ngbaan aajikaar nima chee ki tii timi.”

¹⁶ Le bi siir, ki buen kitin ngbaan ni, ki ti kan Yesu aah tuk bi ke bi ga kan pu na. Le bi gor ŋjim ngbaan aajikaar.

¹⁷ Kijook aah joor na, le Yesu ni waadidiliib kipiik ni bilee na koo kidiik ngbaan ponn ni, ki kal ke bi ji.

¹⁸ Baah bi ji na, le u bui bi, “M tuk nimi mbamən la, ni ponn ni ubaa ga koo mi. Nimi bi bi ji m chee na ponn ni ubaa le ga ŋa kina.”

¹⁹ Bisui nan bii. Le bi baa u ubaaba ubaaba, “Ni ye min la aa?”

²⁰ Le u bui bi, “Nimi kipiik ni bilee bimina ponn ni ubaa le ga ŋa kina. Ni ye m ni unii u kpaan bi ji lisambil libaa ponn ni na la.

²¹ Min Unibən Aabo ga kpo ke naah ŋmee Uwumbər Aagban ponn ni ke m ga kpo pu na. Tibəbir mu ga li bi uja u ga koo mi na pu. Bi yaa kaa ba ma u kan, ni ba soor ki tii u.”

Tidindaan aajim

(Matiu 26.26-30; Luk 22.14-20; 1 Korint Yaab 11.23-25)

²² Baah bi ji tijaakar na, le Yesu yoor boroboro, le ki doon Uwumbər, ki gii, ki di tii waadidiliib, le ki bui ke, “Gaa man. Maawon le na.”

²³ Le u yoor kiyinyook, ki doon Uwumbər, ki di tii bi. Le bi mómək nyun.

²⁴ Le u bui bi, “Maasin le na. Maasin pu, le Uwumbər puu tipuupəln tii nimi. Binib pam aatunwanbir pu le maasin ngbaan ga nya.

²⁵ M tuk nimi mbamən la, maan ki nyu ŋisubil aanyun ngbaan ki ti saa bundaln m ga ti nyu ŋisubil aanyunpəm Uwumbər aanaan ni na.”

²⁶ Le bi ga Uwumbər aalahn, ki buen Olif aasui aajool paab.

Yesu aah bui ke Piita ga nee u pu na

(Matiu 26.31-35; Luk 22.31-34; Jənn 13.36-38)

²⁷ Le Yesu ti bui bi, “Ni mómək ga san cha mi. Ni ŋmee Uwumbər Aagban ni ke, ‘Uwumbər ga ku upihdaan, le ipih yaa.’†

²⁸ Buyoonn Uwumbər ga fikr mi nkun ni na, le m ga loln ni pu nsan, ki buen Galilee.”

²⁹ Le Piita bui u, “Bi mómək yaa san ki cha si kan, mma aan san cha si.”

³⁰ Le Yesu bui u, “M tuk si mbamən la, kinyeek kimina, aa ga len nftum mutaa ke saa nyi mi le lelee aakooja nin wii.”

³¹ Le Piita po beenin len ke, “Bi yaa po ban bi ku m ni si kan, maan len ke maa nyi si.”

Le waadidiliib mómək mu len kina.

Yesu aah mee Uwumbər pu na

(Matiu 26.36-46; Luk 22.39-46)

³² Le bi ti fuu nibaa chee, bi yin nima chee ke Getsemane. Le u bui waadidiliib, “Kal do man, m buen ti mee Uwumbər.”

³³ Le u di Piita, ni Jems, ni Jənn buen. Le usui bii pam. Mpombiin ni nsugar nan muk u sakpen.

³⁴ Le u bui bi, “Nsui bii sakpen, ki ti nyan. Ni wu ke nkun aah wu pu na. Kal do ki li lik man.”

† 14:27 : Lik Sekaria 13.7.

³⁵ Le u foor siib, ki doon kitiŋ lichichikr, ki mee Uwumbor ke ni yaa ga ŋmaa ŋa aan u taa ji falaa u choo na kan, u taa cha u ji falaa ngbaan,

³⁶ ki bui ke, “Nte, aa ga ŋmaa ŋa tiwan mɔmɔk. Nyan mi falaa u choo na ni. Aa mu tee ŋa saageehn, ki taa ŋa maageehn.”

³⁷ Le u gir buen waadidiliib bitaa ngbaan chee, ki ti muin bi dɔ geen; le u bui Simonn Piita ke, “Simonn, aa dɔ geen la aa? Saa ŋmaa li ka lik kikiruk kibaa aa?”

³⁸ Ni li ka lik man, aan ki li mee Uwumbor, aan ki taa koo ntɔŋ ni. Nisui ban ni li lik, le tiwon aa pɔɔ.”

³⁹ Le u ki foor siib ki ti mee Uwumbor, ki ki bui u tibor tichachaan ngbaan,

⁴⁰ le ki ki gir buen waadidiliib chee, ki ti muin bi ki dɔ geen la; ngeen nan joo bi sakpen. Le baa nyi baah ga len pu na.

⁴¹ Le u ki buen ti mee Uwumbor, ki ki gir ni taataa, ki ki muin bi dɔ geen; le u baa bi, “Ni beenin fuur ki dɔ geen la aa? Ni ŋeer a. N-yoonn fuu a. U kooh min Unibon Aabo, ki di ŋa titunwanbirdam aanaal ni la.

⁴² Fii, ti li cha man. Lik, unii u kooh mi na peen ni a.”

Baah chuu Yesu pu na

(*Matiu 26.47-56; Luk 22.47-53; Jɔnn 18.3-12*)

⁴³ Waah laa bi len kina na, le Judas u ye waadidiliib kipiik ni bilee ponn ni ubaa na fuu ni. Le kinipaak dii u. Bi nan joo kijaak aajum ni jagbaali mam. Bi nan nyan ni Uwumbor aatotoorninkpiib, ni Uwumbor aakaal aamɔmɔkb, ni Juu yaab aaninkpiib chee la.

⁴⁴ Judas u kooh Yesu na, nan bui kinipaak ngbaan ke bi yaa ti kan u moor unii u aatakpiln[‡] na kan, uma le na. Bi chuu u mpɔɔn, ki di u buen.

⁴⁵ Judas aah fuu ni na, le u kpaan buen Yesu chee, ki ti bui ke, “Umɔmɔkr,” le ki moor utakpiln.

⁴⁶ Le bi chuu Yesu mpɔɔn pu.

⁴⁷ Waadidiliib ponn ni ubaa nan yoor waajaak aajuk ki gaa per Uwumbor aatotoorninkpel aanaagbiija aatafal.

⁴⁸ Le Yesu baa binib bi dan bi nan chuu u na ke, “Ni joo kijaak aajum ni jagbaali mam ke ni nan chuu mi ke maah ye ufifiir le na aa?”

⁴⁹ Iwiin mɔmɔk m nan bi ni chee Uwumbor Aadichal ni, ki tuk binib Uwumbor aabɔr, le naa chuu mi. Tɔ, nimina ŋa ke ni gbiin Uwumbor Aagban aah len pu na la.”

⁵⁰ Le waadidiliib mɔmɔk san cha u.

⁵¹ Unachipɔɔn ubaa nan bi nima chee, ki pee likepɔɔn, ki paani Yesu pu. Le bi laan chuu unachipɔɔn ngbaan aakekeln.

⁵² Le u san cha waakekeln, ki san cha uŋmeen.

Juu yaab aaninkpiib aah jin Yesu tibor pu na

(*Matiu 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jɔnn 18.13-14, 19-24*)

⁵³ Le bi di Yesu buen Uwumbor aatotoorninkpel aadichal ni. Uwumbor aatotoorninkpiib, ni Juu yaab aaninkpiib, ni Uwumbor aakaal aamɔmɔkb mu kuun ni nima chee.

⁵⁴ Le Piita paa Yesu pu, ki bi dandar, le ki ti fuu Uwumbor aatotoorninkpel aachiln ni, ki koo, ki ti kal bikikiirb chee wol mmii.

⁵⁵ Le Uwumbor aatotoorninkpiib ni bibɔjirb aaninkpiib mɔmɔk ban biseeraadam bi ga bii Yesu aan bi ku u na.

⁵⁶ Le biseeraadam pam mɔln inyamɔn paan u, ki bii u. Baah len pu na, naa kpaan. Nima pu na, baa kan waataani.

⁵⁷ Le bijab bibaa fii sil, ki mɔln inyamɔn paan u, le ki bui ke,

⁵⁸ “Ti ŋun u len ke u ga gbaa wii Uwumbor Aadichal li binib maa li na, ki ki maa liken li binib aa maa li na, iwiin itaa.”

⁵⁹ Le bijab bimina mu aah len pu na, naa kpaan.

⁶⁰ Le Uwumbor aatotoorninkpel ngbaan fii sil bi mɔmɔk aanimbiin ni, le ki baa Yesu, “Saan len tibaa aa? Binib ngbaan aah bii si pu na, ti gbiin aan taa gbii?”

⁶¹ Le Yesu si ŋmin, kaa len tibaa. Le Uwumbor aatotoorninkpel ki baa u, “Aa ye Kristo u ga gaa binib lii na aan saa ye? Aa ye Uwumbor u ti pak u na Aajapɔɔn aa?”

⁶² Le Yesu bui ke, “M ye. Ni ga kan min Unibon Aabo ka Uwumbor aanaŋangii wɔb. Ni ga kan m bi ntaalangbam ni paacham ki choo.”

⁶³ Waah len kina na, le Uwumbor aatotoorninkpel chuu kar ubaa aawanpeenkaan, le ki bui ke, “Taa ki ban seeraadam. U di ubaa ŋan Uwumbor la.

⁶⁴ Ni ŋun waah sii Uwumbor pu na. Ni dak kinye?”

Le bi mɔmɔk bui ke u ŋeer bi ku u la.

⁶⁵ Le bi ponn ni bibaa piin ki bi teei timɔtan ŋani u pu, le ki di likekeln poo unimbil, ki gbaa u, ki baa u ke, “Ulaa faa si?” Bikikiirb ngbaan mu nan gaa u ki gbaa u.

Piita aah nee Yesu pu na

(*Matiu 26.69-75; Luk 22.56-62; Jɔnn 18.15-18, 25-27*)

⁶⁶ Piita aah nan bi lichiln ngbaan ni na, le Uwumbor aatotoorninkpel aanaagbiipii ubaa dan

⁶⁷ ki nan kan Piita bi wol mmii. Le u lik u mbamɔm, le ki bui u, “Aa mu nan bi Yesu u ye Nasaref aatiŋ aanii na chee.”

[‡] 14:44 : ...moor utakpiln: Israel yaab nan doon tob kina le ki mɔk ngeehn.

⁶⁸ Le Piita nee, ki bui u, “Maa bee saah len pu na aataataa,” le ki nyan lipaal kikaakpaak ponn ni. N-yoonn ngbaan le ukooja wii.

⁶⁹ Le unaagbiipii ngbaan ki kan u, le ki bui binib bi si nima chee na ke, “Umina ye Yesu aadidiliib ponn ni ubaa la.”

⁷⁰ Le Piita ki nee lelee.

Le ni ki kpee siib, le binib bi si u chee na bui u ke, “Ni ye mbamɔn, aa ye Yesu aadidiliib ponn ni ubaa la; aa mu ye Galilee aatinj aanii la.”

⁷¹ Le Piita puu Uwumbɔr, ki bui ke, “Maa nyi naah len unii u na. M yaa mɔn nnyamɔn kan, Uwumbɔr daa ntafal.”

⁷² Libuul ngbaan ni, le lelee aakooja wii. Le Piita teer ke Yesu ba bui u ke, “Aa ga len nfum mutaa ke saa nyi mi le lelee aakooja nin wii.” Piita aah teer kina na, le u wii pam.

15

Pailat aah jin Yesu tibɔr pu na

(*Matiu 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jɔnn 18.28-38*)

¹ Kichakpinaanyeeek ni le Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Juu yaab aaninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb, ni bibɔjirb aaninkpiib mɔmɔk kal ki kpokl baah ga ɲa pu na. Le bi buu Yesu tikululn, ki di u buen kitinj ngbaan aaninkpel u bi yin u ke Pailat na chee, ki di u ɲa unjaal ni.

² Le Pailat baa u, “Aa ye Juu yaab aabɔr la aa?”

Le u bui u, “Saah len pu na, ni ye kina.”

³ Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib ngbaan bii u sakpen.

⁴ Le Pailat ki baa u, “Saan len tibaa aa? Li pel baah bii si sakpen pu na.”

⁵ Le Yesu aa ki len tibaa. Waah kaa len tibaa na, le ni gar Pailat pam.

Baah len ke bi ga ku Yesu pu na

(*Matiu 27.15-26; Luk 23.13-25; Jɔnn 18.39-19.16*)

⁶ Njim ngbaan aayoonn nan saa kan, Pailat ga nyan unaagbiija u kinipaak ban u na lii.

⁷ N-yoonn ngbaan, unaagbiija ubaa nan bi kiyondiik ni, bi yin u ke Barabas. U ni bakadam bi nan dii u na nan tukni kitinj ngbaan aaninkpiib, ki ku binib. Nima pu le bi nan di bi ɲa kiyondiik ni.

⁸ Le kinipaak ngbaan dan Pailat chee, ki bui u ke u ɲa waah ti ɲani pu njim ngbaan yoonn mɔmɔk na, ki nyan unaagbiija ubaa lii.

⁹ Le u baa bi, “Ni ban m nyan ni Juu yaab aabɔr la aa?”

¹⁰ Pailat bee ke Uwumbɔr aatotoorninkpiib kpa lipiipoln Yesu pu, nima le cha bi di u ɲa unjaal ni.

¹¹ Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib bui kini-paak ngbaan ke bi tuk Pailat ke u nyan Barabas lii, naa ye Yesu.

¹² Kinipaak ngbaan aah tuk Pailat kina na, le u ki baa bi, “Kina kan, uja u ni yin u ke Juu yaab aabɔr na, m ga ɲa u kinye?”

¹³ Le bi teen ke, “Kpaa u ndɔpuinkoo pu.”

¹⁴ Le Pailat baa bi, “Ba ɲa? U tun bakaa bayoo?”

Le bi moo tar sakpen ke, “Kpaa u ndɔpuinkoo pu.”

¹⁵ Le Pailat ban ke u sɔɲ bisui. Kina pu na, u nan nyan Barabas lii, le ki cha waajab lue Yesu ɲinaalab, ki di u ɲa binjaal ni, bi ti kpaa u ndɔpuinkoo pu.

Butɔb aajab aah yook Yesu pu na

(*Matiu 27.27-31; Jɔnn 19.2-3*)

¹⁶ Le butɔb aajab ngbaan di u buen Pailat aachiln ni, ki yin bijab biken ke bi kuun ni.

¹⁷ Le bi chuu peer waawanpeenkaan, le ki di libɔkumaln peen u, ki di ikokon luu kiyikpupuk ki di chinj u,

¹⁸ le ki doon u ke, “Juu yaab aabɔr, aa pɔɔ ɔɔ?”

¹⁹ ki joo lidabil gbaa uyil paab, le ki teei timɔɔtan lɛe u, ki gbaan unimbiin ni ki doon u.

²⁰ Baah ɲa u mbɔnyun ki ti doo na, le bi chuu peer libɔkumaln ngbaan, ki di waawanpeenkaan peen u, ki di u nyan, bi ti kpaa u ndɔpuinkoo pu.

Baah kpaa u ndɔpuinkoo pu pu na

(*Matiu 27.32-44; Luk 23.26-43; Jɔnn 19.17-27*)

²¹ Baah cha na, le bi ton uja ubaa nsan ni, bi yin u ke Simonn, u ye Sairene aatinj aanii la. U nyan ni ntingbaan ni, le ki choo Jerusalem. U nan ye Aleksanda ni Rufus aate la. Le bi chuu u mpɔɔn ke u tun Yesu aadɔpuinkoo.

²² Le bi di Yesu buen nibaa chee, bi yin nima chee ke Golgota. Golgota aataataa le ye ke “Kiyikpanj aapepel.”

²³ Baah ti fuu nima chee na, le binib bibaa ban bi tii Yesu ndaan mu nnyɔk ɲmal mu ponn ni na ke u nyun. Le u yii, kaa nyun.

²⁴ Le butɔb aajab ngbaan kpaa u ndɔpuinkoo pu, ki di waawanpeenkaan yakr tɔb. Bi nan too inaan ke bi lik bimɔk aah ga kan ni na.

²⁵ Ni nan ye kichakpiik ni, tikur tiwae yoonn la, le bi kpaa u ndɔpuinkoo pu.

²⁶ Le bi ɲmee kigbanj budabu cha bi ku u na, ki di tam waadɔpuinkoo pu, uyil paab. Bi nan ɲmee ke, “Juu yaab aabɔr.”

²⁷ Bi nan di bififiirb bilee kpaa idɔpuinkeke pu. Bi di ubaa kpaa unjangii wɔb, ki di uken kpaa unjangan wɔb. [

²⁸ Le ne ni gbiin Uwumbɔr Aagban aah len pu na ke, “Bi ŋa u ke baah ŋani titunwanbir-dam pu na.”*]

²⁹ Waah lee ndɔpuinkoo pu na, le binib bi jer nima chee na seei u, ki gbakr biyil, le ki bui u, “Aa mu. Si u len ke aa ga gbaa wii Uwumbɔr Aadichal ki kɔmaa li iwiin itaa na,

³⁰ sunn ni ndɔpuinkoo ngbaan pu ki ŋmar.”

³¹ Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb mu ŋa u mbɔnyun, ki bui tɔb ke, “U gaal biken le bi ŋmar, kaan ŋmaa gaa ubaa lii.

³² Kristo u ga gaa binib lii ki ye Juu yaab aabɔr na, u sunn ni ndɔpuinkoo pu dandana wee, aan ti kan ki gaa u ki kii.”

Le baah di biffiirb bilee bi kpaa u chee idɔpuinkee pu na, bi mu sii u.

Yesu aah kpo pu na

(*Matiu 27.45-56; Luk 23.44-49; Jɔnn 19.28-30*)

³³ Nwiin kaasisik ni, le itingbaan mɔmɔk bɔln, ki ti saa nwiin aah kpar pu na.

³⁴ Nwiin aah kpar na, le Yesu teen mpɔɔn pu ke, “Eloi, eloi, lama sabaktani.” Naatataa le ye ke “Maawumbɔr, Maawumbɔr, ba pu aa siir cha mi?”†

³⁵ Binib bi nan si nima chee na ŋun waah teen pu na, le bibaa bui ke, “Li pel man, u yin Elaija la.”

³⁶ Le bi ponn ni ubaa san buen ki ti yoor nkiisuk, ki nan di bɔn ndaan mu mɔɔn na ni, le ki di ŋa lidabil pu, ki di ŋa Yesu aamɔb chee ke u moor, le ki bui ke, “Di cha man, aan ti lik ke Elaija ga dan ki nan sunn ni u aan waan dan.”

³⁷ Le Yesu ki teen mpɔɔn pu, le ki kpo.

³⁸ Le likekeln li yakr Uwumbɔr aadiik ni nɔm mulee na, chuu kar paacham ki ti saa kitij.

³⁹ Le butɔb aajab aaninkpel u si ndɔpuinkoo ngbaan taab na kan Yesu aah kpo pu na, le ki bui ke, “Mbamɔn, uja ngbaan sil ye Uwumbɔr Aajapɔɔn la.”

⁴⁰ Bipiib bibaa mu nan bi nima chee, ki si dandar, ki si lik. Bi ponn ni ubaa ye Mari Magdalene, uken mu ye Salome, uken mu ye Mari u ye Jems waatiir ni Joses aana na.

⁴¹ Yesu aah nan bi Galilee na, le bipiib ngbaan nan dii u, ki tun lituln ter u. Bipiib bi wiir ki nan dii u dan Jerusalem na mu nan bi nima chee.

Baah sub Yesu pu na

(*Matiu 27.57-61; Luk 23.50-56; Jɔnn 19.38-42*)

⁴² Kijook aah joor na, le uja ubaa fuu ni, bi yin u ke Josef. U nan ye Arimatea aatiŋ aani la, ki ye bibɔjirb aaninkpiib ponn ni ubaa, ki kpa liyimbil.

⁴³ U mu nan bi kii Uwumbɔr aanaan aah ga fuu ni buyoonn na. Ni nan ye kitaak ki ga woln Juu yaab aakpaakool daal na, buyoonn bi gor ke bi ji likpaakool daal na. Le Josef buen Pailat chee ni lipobil, ki ti bui u, “Tii mi Yesu aawon.”

⁴⁴ Pailat aah ŋun ke u kpo na, le ni gar u. Le u yin ni bijab aaninkpel na, ki nan baa u ke, “Yesu aah kpo na, ni yunn aa?”

⁴⁵ Le u tuk u waah kpo buyoonn na. Pailat aah ŋun ke u kpo na, le u tii Josef nsan ke u yoor waawon.

⁴⁶ Josef nan daa likekenyaan, ki nyan Yesu aawon ndɔpuinkoo pu, ki di u poo likekeln ngbaan ni, ki di u ti sub kitakpalun ni. Bi nan gbii kitakpalun ngbaan litakpasakpeln libaa aasikakl ni la. Le u di litakpapapaln lej mbisamɔb. ⁴⁷ Le Mari Magdalene, ni Mari u ye Joses aana na, kan baah di Yesu aawon sub nin chee na.

16

Yesu aah fikr nkun ni pu na

(*Matiu 28.1-8; Luk 24.1-12; Jɔnn 20.1-10*)

¹ Juu yaab aakpaakool daal aajook, le Mari Magdalene ni Salome, ni Mari u ye Jems aana na, buen ti daa tulalee, bi ti di ŋa Yesu aawon pu.

² Le ki woln kitaak kichakpinaanyeeek ni, nwiin aah laa puu na, le bi buen likaakul ngbaan chee.

³ Tɔ, litakpal li lek kitakpalun ngbaan aamɔb na ye lisakpeln la. Nima pu na, baah cha na, le bi baa tɔb ke, “Ŋma ga ti biln litakpal na tii timi?”

⁴ Le bi lik, ki kan ke litakpal na aa ki lek.

⁵ Le bi koo likaakul na ponn ni ki kan unachipɔɔn ubaa ka ŋŋangii wɔb ki pee libɔkupiln fɔfɔk. Le ni gar bi pam.

⁶ Le u bui bi, “Ni taa cha ni gar nimi man. Ni ban Yesu u ye Nasaref aatiŋ aani u bi nan kpaa u ndɔpuinkoo pu na la. U fikr nkun ni a. Waa bi do. Lik man baah nan di u bil nin chee na.

⁷ Ni li cha ki ti tuk Piita ni waadidiliib biken ke u loln bi pu nsan, ki cha Galilee aatiŋ ni. Bi ga ti kan u nima, waah nan tuk bi pu na.”

⁸ Le ni gar bipiib na pam, le biwon gbaa. Le bi nyan likaakul na ni, ki san. Ijawaan aah chuu bi na, le baa tuk unii ubaa.

Yesu aah di ubaa mɔk binib pu na

(*Matiu 28.9-10; Jɔnn 20.11-18; Luk 24.13-35*)

[

⁹ Juu yaab aakpaakool daal aah jin ki woln kitaak na aachakpitaawoln, Yesu aah fikr nkun ni na, le u puen di ubaa mɔk Mari Magdalene. Mari le ye upii u Yesu nan nyan tiyayaar tilole u ni na.

† 15:34 : Lik Ilahn 22.1.

¹⁰ Le Mari buen binib bi nan dii Yesu na chee. Bi nan kpa mpombiin ki ka wii. Le Mari tuk bi ke u kan Yesu, u fikr nkun ni a.

¹¹ Baah n̄un kina na, le baa pak ti.

¹² Nimina aapuwɔb, le bi ponn ni bilee nan chuun cha ntingbaan ni. Baah cha na, le Yesu nan di ubaa mɔk bi. Waa nan bi ke waah nan bi pu buyoonn Mari Magdalene kan u na.

¹³ Le bi gir buen biken chee, ki ti tuk bi ke bi kan Yesu. Le baa pak baah len pu na.

*Yesu aah di ubaa mɔk waadidiliib pu na
(Matiu 28.16-20; Luk 24.36-49; Jɔnn 20.19-23; Lituln 1.6-8)*

¹⁴ Nimina aapuwɔb, le waadidiliib kipiik ni ubaa ka ji tijikaar. Baah bi ji na, le Yesu di ubaa mɔk bi, le ki kae bi, ke ba ɲa baa pak binib bi kan u, waah fikr nkun ni aapuwɔb na aah len pu na, ke bitafal le pɔɔ. Baa gaa u ki kii mbamɔm.

¹⁵ Le u ki tuk bi, “Ni li cha dulnyaa mɔmɔk ni, ki di tibɔnyaan tee tuk binib mɔmɔk.

¹⁶ Unii u gaa mi ki kii, ki cha bi muin u nnyun ni na, u ga ɲmar. Unii u kaa gaa mi ki kii na, Uwumbɔr ga bui ke waabɔr bii.

¹⁷ Binib bi gaa mi ki kii na ga tun lijnjiir aatun. Maayimbil pu le bi ga nyan tiyayaar binib ni; bi ga len iliin yayan;

¹⁸ bi ga chuu iwaa, le yaan ɲa bi nibaa. Bi yaa nyu liluul kan, laan ɲa bi nibaa. Bi ga di biɲaal paan bibum pu, le bi ga pɔɔk.”

Uwumbɔr aah di Yesu buen paacham pu na

(Luk 24.50-53; Lituln 1.9-11)

¹⁹ Tidindaan Yesu aah len bi chee tibɔr doo na, le Uwumbɔr di u buen paacham, le u ti kal uɲangii wɔb.

²⁰ Le waadidiliib buen ɲipepel mɔmɔk ni, ki ti tuk binib tibɔnyaan tee. Le Tidindaan ter bi, ki cha bi tun lijnjiir aatun. Baah tun lijnjiir aatun na, nima le mɔk binib ke baah len tibɔnyaan ti na, ti gbii. Amii.]

Tibɔnyaan ti LUK ɲmee ti na

¹ Maaninkpel Teofilus, binib pam nan pɔɔn bibaa ki ɲmee kigbarɔn ponn ni tibɔr ti nan ɲa tikaasisik ni na.

² Binib bi kan tibɔr ngbaan aah piin ki ti doo pu na mooni ti, ki tuk timi. Le bi ɲmee baah tuk timi pu na.

³ Min Luk, m mu bee mbamɔm tibɔr ngbaan aah piin pu ki ti doo pu na. Nima le m dak ke ni ɲan m mu ɲmee ti, taah piin ki ti saa pu na, ki tii si,

⁴ aan aa mu bee baah tuk si tibɔr ti na aabamɔn.

*Uwumbɔr aatuun aah len ke bi ga maa
Jɔnn pu na*

⁵ Buyoonn Herod nan ye Judea aatin aabɔr na, le Uwumbɔr aatotoor ubaa nan bi, bi nan yin u ke Sekaria. U nan ye Abija aamaal ponn ni aanii la. Upuu aayimbil nan ye Elisabef. U mu nan ye Uwumbɔr aatotoor Aaronn aamaal ponn ni aanii ubaa la.

⁶ Sekaria ni upuu mɔmɔk nan ye bininyaam Uwumbɔr chee, ki dii waakaal mɔmɔk, ki ɲani waah ban pu na, kaa kpa taani ubaa.

⁷ Baa nan kpa ubo. Elisabef nan ye upiɲoob la. Bi mɔmɔk mu nan por la.

⁸⁻⁹ Uwumbɔr aatotoorb aakaal aah dii pu na, le bi lee Sekaria, u ti koo Uwumbɔr Aadichal ni ki see tulalee aayon. Waayoonn aah fuu ni na, le u koo Uwumbɔr Aadichal ni, u ti tun lituln limina.

¹⁰ Buyoonn u bi seer tulalee aayon ngbaan ti Uwumbɔr na, le kinipaak sakpenj bi lipaal, ki mee Uwumbɔr.

¹¹ Le u kan Uwumbɔr aatuun, baah seer tulalee aayon libimbiln li paab na aanjangii wɔb.

¹² Sekaria aah kan u na, le ni muk u, le ijawaan chuu u.

¹³ Le Uwumbɔr aatuun ngbaan bui u, “Sekaria, taa san ijawaan. Uwumbɔr ɲun saameen a. Aapuu Elisabef ga maa ubijabo, ki tii si. Le aa ga yin u ke Jɔnn.

¹⁴ U yaa ma u kan, le aa ga li kpa mpopiin pam. Binib pam mu ga li mɔɔni.

¹⁵ U ga li ye uninyuun Uwumbɔr chee. Waan nyu ɲisubil aadaan, ki mu aan nyu ndaan mubaa. U ga li gbii Uwumbɔr Aafuur Nyaan buyoonn bi ga maa u na, ki li joo cha.

¹⁶ U ga cha nimi Israel yaab pam gir ti dii Bidindaan Uwumbɔr.

¹⁷ U ga li kpa Uwumbɔr Aafuur Nyaan, ni mɔɔn, ke Uwumbɔr aabɔnabr Elaija aah nan kpa pu na, ki ga loln ni Tidindaan pu

nsan. U ga cha tetiib ni baabim ki kpaan.* U ga cha binib bi kaa kii Uwumbɔr aamɔb na li kpa nlan, aan bi kpeln, ki li dii bininyaam aah dii pu na. U ga toor binib, bi li ye binib bi gor ki kii Uwumbɔr na.”

¹⁸ Le Sekaria bui Uwumbɔr aatuun ngbaan, “M por a, mpuu mu por a; m ga ɲa kinye ki bee ke saah len pu na ga sil ɲa.”

¹⁹ Le Uwumbɔr aatuun ngbaan bui u, “M ye Gabriel u si Uwumbɔr aanimbiin ni na la. U tun ni mi ke m nan tuk si tibɔnyaan tee.

²⁰ Ni yaa nan ɲeer kan, maah len pu na ga gbiin. Saah kaa pak maah len pu na, le aa ga ɲa ubir, kaa ki ɲmaa len tibɔr ki ti saa buyoonn tiwan nimina ga ɲa na.”

²¹ Le kinipaak ngbaan si lipaal, ki si kii buyoonn Sekaria ga nya ni Uwumbɔr Aadichal ni na. U nan yunn kaa nyan ni, le ni gar bi pam.

²² Waah nan nyan ni na, waa ɲmaa len bi chee tibɔr. Nima le cha bi bee ke u kan lijinjir aawan Uwumbɔr Aadichal ni. Le u beenin len libir, kaa ɲmaa len tibɔr.

²³ Waawiin aah ye pu u tun lituln Uwumbɔr Aadichal ni na aah doo na, le u kun.

²⁴ Ni bi ki cha, le upuu Elisabef dek lipuul, ki di ubaa bɔr inɲmal inɲmu,

²⁵ le ki bui ke, “Uwumbɔr lik maah bi pu na la, le ki ɲa mi tibulchinn kina ki tii mi, ki nyan mi inimɔɔn ni.”

*Uwumbɔr aatuun aah bui Mari ke u ga
maa Yesu pu na*

²⁶ Lipuul aah ɲa inɲmal iloob aapuul na, le Uwumbɔr tun waatuun Gabriel ke u buen Galilee aatin kibaa ni, bi yin ki ke Nasaref,

²⁷ ke u buen usapɔɔn ubaa chee, bi yin u ke Mari. Waa nyi uja. Bi nan puu ke bi ga tii u tichar. Bi yin uchal Josef, u ye Ubɔr David aamaal ponn ni aanii ubaa la.

²⁸ Le Uwumbɔr aatuun ngbaan fuu ni Mari chee ki doon u, le ki bui u, “Uwumbɔr ɲa si tibulchinn sakpen a, ki bi aa chee, ki ɲa tinyoor ɲa aa pu ki jer waah ɲa bipiib mɔmɔk pu na.”

²⁹ Waah len kina na, le ni gar Mari sakpen. Le u dakl lik waah len pu na aataata.

³⁰ Le u ki bui u, “Mari, taa san ijawaan. Uwumbɔr ɲa si tibulchinn la.

³¹ Aa ga dek lipuul, ki maa ubijabo ki yin u ke Yesu.

³² U ga li ye uninyuun la. Bi ga yin u Uwumbɔr u kaa kpa ɲeen aato na Aajapɔɔn. Tidindaan Uwumbɔr ga tii u uyaaaja Ubɔr David aanaan.

³³ U ga li ye uyaaaja Jakob aayaabitiib† aabɔr n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Waanaan aan doo.”

* 1:17 : Lik Malakai 4.5-6. † 1:33 : Jakob aayaabitiib ye Israel yaab la.

³⁴ Le Mari baa Uwumbør aatuun ngbaan ke, “Maah kaa nyi uja na, m ga ña kinye ki maa ubo?”

³⁵ Le u bui u, “Uwumbør Aafuur Nyaan ga sunn ni aa pu. Uwumbør u kaa kpa ñeen aato na aapoon ga cha aa deklipuul. Nima pu na, saah ga maa ubo u na ga li ye chain. Bi ga yin u ke Uwumbør Aajapoon la.

³⁶ Lik, aana aabo Elisabef, u por na, u mu pil ubijabo aapuul. Baah nan yin u ke upiirjoob na kpa inmal iloob aapuul la;

³⁷ ñibaa aa pəo Uwumbør chee.”

³⁸ Le Mari bui Uwumbør aatuun ngbaan, “M ye Uwumbør aanaagbiipii la. Saah len pu na, u cha ni ña kina.” Le Uwumbør aatuun ngbaan buen.

Mari aah mann Elisabef pu na

³⁹ N-yoonn ngbaan le Mari gor mala ki buen ñjoo ponn ni, le ki ti buen kitinj kibaa ni, ki bi Juda aatinj ponn ni,[‡]

⁴⁰ le ki koo Sekaria do, ki doon Sekaria aapuu Elisabef.

⁴¹ Elisabef aah ñun idoon pu na, le waabo fii uponn ni. Le Uwumbør Aafuur Nyaan gbiin Elisabef.

⁴² Le u len mpəon pu ki bui Mari, “Uwumbør ña tinyoor ña aa pu ki jer waah ña bipiib məmək pu na, ki ña tinyoor ña ubo u bi aaponn ni na mu la.

⁴³ Ba ña Uwumbør nyuj mi kina ki cha Ndindaan aana dan nan mann mi?

⁴⁴ Ntaval aah ñun saadoon na, le maabo fii mponn ni, waah kpa mpoopiin pu na.

⁴⁵ Si u gaa Uwumbør ki kii na, u ña tinyoor ña aa pu la, ki ga ña waah nan tuk si ke u ga ña pu na.”

Mari aah gaa nlahn ki pak Uwumbør pu na

⁴⁶ Le Mari bui ke,

“M nyujni Uwumbør nsui ni la.

⁴⁷ M kpa mpoopiin sakpen, Uwumbør u gaa mi lii na pu.

⁴⁸ U teer mi u ye waanaagbiipiigiin na bər.

Dandana ki joo cha, binib məmək ga len ke Uwumbør ña tinyoor ña m pu la,

⁴⁹ ba pu? Uwumbør u kpa mpəon na tun litukpaan ki tii mi.

Waayimbil ye chain la.

⁵⁰ Binib bi san u na, u san bi kinimbaak, ni biyaabitiib, ni biyaabisəsək ponn ni ki joo cha.

⁵¹ U mək binib waapəon, ki jenn kalmbaanidam bi dak ke bi ye bininyuum na.

⁵² U nyan bibərkaam baanaan ni, ki nyuj bigiim.

⁵³ Binib bi nkon joo bi na, u tii bi tijikaar nyaan, bi ji bab.

U cha biwankpadam chuun ni injaalpeen.

⁵⁴ Waah nan puu tipuur ti tii tiyaajatiib na, u ña kina la, ki ter waatutum Israel yaab.

⁵⁵ U teer ki san Abraham ni uyaabitiib kinimbaak

n-yoonn mu kaa kpa ndoon na la.”

⁵⁶ Tə, Mari nan bi Elisabef do inmal itaa, le ki nin gir kun.

Baah ma Jənn u muini binib nnyun ni na pu na

⁵⁷ Le ni ñeer Elisabef maa ubo. Le u ma ubijabo.

⁵⁸ Le udoyaab ñun ke Uwumbør san u kinimbaak sakpen. Le u ni bi kpaan ki məoni.

⁵⁹ Waabo aawiin iniin daal, le bi dan bi nan gii uchakpaln, le ki ban bi yin u ke Sekaria ke baah yin ute pu na.

⁶⁰ Le una aa kii, ki bui ke bi ga yin u ke Jənn la.

⁶¹ Le bi bui u, “Unii ubaa aa kpa liyimbil limina nimi aamaal ponn ni.”

⁶² Le bi di binjaal len ute chee, ki baa u ke u ban ke bi yi waabo kinye.

⁶³ Le u bui bi ke bi ti u kigban. Baah tii u na, le u ñmee ke, “Waayimbil le ye Jənn.” Le ni gar bi məmək pam.

⁶⁴ Libuul ngbaan ni le Sekaria aalambil ləkr. Le u piin ki bi len ki pak Uwumbør.

⁶⁵ Le ijawaan chuu bidoyaab məmək. Le Judea aatim mumək bi ñjoo ponn ni na aanib ñun tibər ngbaan.

⁶⁶ Ni nan ña binib bimək ñun ti na ilandak. Le bi baa ke, “Ubo ngbaan ga li ye ba aani-bol?” Ba pu? Uwumbør aarjaal nan bi u pu.

Sekaria aah pak Uwumbør pu na

⁶⁷ Le Uwumbør Aafuur Nyaan gbiin Sekaria, u ye Jənn aate na, le ki cha u len Uwumbør aabər:

⁶⁸ “Cha ti pak Tidindaan u ye timi Israel yaab Aawumbør na.

U dan nan ter waanib, ki nyan bi tinaagbiir ni,

⁶⁹ ki tii timi unii u ga gaa timi lii, ki kpa mpəon,

ki ye waatutunn U bər David aamaal ponn ni aanii ubaa na.

⁷⁰ U nan cha waabənabtiib chain len kina n-yaayoonn na ki joo cha.

⁷¹ U nan puu tipuur ke u ga nyan timi, timi aadim aarjaal ni,

ni bimək nan timi na aarjaal ni, aan ti ñmar.

⁷² U nan len ke u ga san tiyaajatiib kinimbaak,

ki teer waah puu tipuur ti ye chain na bər.

⁷³ U nan puu tipuur tii tiyaaja Abraham,

⁷⁴ ke u ga nyan timi, timi aadim aarjaal ni,

[‡] 1:39 : Ni nan ye iwiin inaa bee inmu aasachuln la.

aan ti dii u ki taa li san ijawaan,
 75 ki li bi chain,
 ki li kpa mbimbinyaan u chee n-yoonn
 mómok.
 76 Si, maabo, bi ga yin si ke Uwumbor u kaa
 kpa
 njeen aato na aabonabr
 Aa ga loln ni Tidindaan pu nsan,
 ki toor nsan ti u,
 77 ki tuk waanib ke u ga di cha baatunwan-
 bir pinn bi,
 ki gaa bi lii;
 78 ba pu? timi Aawumbor kpa tibulchinn,
 ki san timi kinimbaak.
 U yaa gaa timi lii kan,
 ni ga li bi ke nwiin aah puu ni pu na.
 79 Ni ga woln binib bi bi mbombon
 ni ki san nkun ijawaan na pu,
 ni ga mək timi nsan mu ga tii timi nsu-
 doon na.”
 80 Le ubo ngbaan muun, ki dii Uwumbor
 ni usui mómok, le ki nan bi nteersakpiin ni,
 ki ti saa buyoonn u piin ki bi tuk Israel yaab
 Uwumbor aabor na.

2

Baah ma Yesu pu na (Matiu 1.18-25)

1 N-yoonn ngbaan le Uborkpaan Siisa
 Agustus len ke binib mómok kuun ni ki nan
 njeem baayimbil, u lik baah wiir pu na.
 2 Baah kahn binib kina njan pu na,
 Kirinius le nan ye Siria aatinj aaninkpel.
 3 Le binib mómok buen bido aatinj ni, bi ti
 njeem baayimbil.
 4 Josef nan ye Ubor David aamaal ponn
 ni aanii ubaa la. Nima pu na, u nan nyan
 Nasaref, kitiñ ki bi Galilee aatinj ni na, le
 ki buen Ubor David aatinj, ki bi yin ki ke
 Betlehem, ki bi Judea aatinj ni na.
 5 Le u ni upuu Mari, u kpa lipuul na, buen
 bi ti njeem baayimbil.
 6 Baah bi Betlehem aatinj ni na, le ni njeer u
 maa ubo.
 7 Le u ma waajan aabijabo, ki di u poo
 likekeln ni, ki di u di na tiwakor aah njeem
 timoor daka a u ponn ni na; mpaan aa nan
 ki bi bicham aadiik ponn ni ke bi koo.

Uwumbor aatuuntiib aah fuu ni bipih- dam chee pu na

8 Bipihdam bibaa nan bi nima chee tim-
 oor ni, ki kpa baapiih ki lik i kinyeek.
 9 Le Uwumbor aatuun dan bi chee. Le
 Uwumbor aawiihn woln bi pu. Le ijawaan
 chuu bi sakpen.
 10 Le Uwumbor aatuun ngbaan bui bi,
 “Taa san ijawaan man. M joo ni tibonyaan
 ti ga tii binib mómok mpopiin sakpen na la.

11 Kinyeek kee bi ma unii u ga gaa nimi
 lii na, Ubor David aatinj ni. Uma le ye Tidin-
 daan Kristo.*

12 Ni ga kan ubo ngbaan aah poo njikeen
 ni, ki do tiwakor aah njeem timoor daka a u
 ponn ni na. Nima le ga li ye limokl ki tii
 nimi.”

13 Libuul ngbaan ni le Uwumbor aatuun-
 tiib bi wiir sakpen na fuu ni ntuun ngbaan
 chee, le ki pak Uwumbor, ki len ke,

14 “Cha ti nyunj Uwumbor u bi paacham na.
 Lifuur ga li bi dulnyaa wee ni.
 Uwumbor san binib kinimbaak la.”

15 Le Uwumbor aatuuntiib ngbaan gir
 buen paacham. Le bipihdam ngbaan bui
 tob, “Cha ti buen Betlehem aatinj ni dan-
 dana, ki ti lik Uwumbor aah tuk timi ke
 tiwan ni na nima na.”

16 Le bi buen mala, ki ti kan Mari, ni Josef,
 ni ubo ngbaan. Ubo ngbaan do tiwakor aah
 njeem timoor daka a u ponn ni na.

17 Bipihdam ngbaan aah kan u na, le bi
 tuk binib Uwumbor aatuun ngbaan aah tuk
 bi ubo ngbaan aabor pu na.

18 Binib bimok njan bipihdam ngbaan aah
 len pu na, le ni gar bi.

19 Mari le teer tibor timina mómok, ki dakl
 lik taataaa usui ni.

20 Le bipihdam ngbaan gir buen baapiih
 chee timoor ni. Baah cha na, le bi nyunji
 Uwumbor ki pak u, baah kan ki njan pu na
 mómok pu; bi kan ki njan Uwumbor aatuun
 ngbaan aah tuk bi pu na.

Baah yin Yesu liyimbil pu na

21 Ubo ngbaan aawiin iniin daal le ni
 njeer bi gii uchakpaln. Le bi yin u ke Yesu.
 Buyoonn Mari aa nan kee dek lipuul na, le
 Uwumbor aatuun ngbaan nan bui u ke bi
 yin u kina.

Baah di Yesu ki di tii Uwumbor pu na

22 Buyoonn ni njeer bi na Mari chain,
 Moses aakaal aah mək pu na, le bi di ubo ng-
 baan buen Jerusalem, bi ti di u tii Uwumbor.

23 Ni njeem Uwumbor aakaal aagbanj ni ke
 bi di njan aabijabo mək ki di tii Uwumbor.

24 Le Josef ni Mari toor kitork ki tii
 Uwumbor, waakaal aah len pu na. Nkaal
 ngbaan len ke bi di njinanjel njilee, bee
 mbornanjibim mulee ki di toor kitork ng-
 baan.

25 Uja ubaa nan bi Jerusalem aatinj ni. Bi
 nan yin u ke Simeonn. U nan ye uninyaan
 la, ki dii Uwumbor aakaal mómok mbamam,
 ki lik bundaln Uwumbor ga nyan Israel
 yaab baafalaa ni na. Uwumbor Aafuur
 Nyaan nan bi u chee,

* 2:11 : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Masiya aataata le ye ke bi di olif aakpan kpir unii aayil pu ki mək ke u
 ye Uwumbor yoo.

²⁶ ki nan mək u ke waan kpo, see u kan Uwumbər aanii Kristo u ga gaa binib lii na waahr.

²⁷ Uwumbər Aafuur Nyaan nan cha u koo Uwumbər Aadichal ni, le Yesu aate ni una joo ni Yesu ki di koo ni Uwumbər Aadichal ni, bi ti di u tii Uwumbər. Buyoonn bi di u koo ni na

²⁸ le Simeonn gaa u uŋaal ni, le ki pak Uwumbər, ki bui ke,

²⁹ “Uwumbər, aa ga ŋmaa cha saatutunn nya dulnyaa wee ni, nsuudoon ni;

ba pu? dandana aa ŋa saah nan len pu na,
³⁰ ki cha nnimbil kan Saabo u ga gaa timi lii na.

³¹ Aa nan len ke aa ga tun ni u dulnyaa wee ni.

Dandana wee u ga nya, aan binib məmək bee waabər

³² U ye nwiihn ki ga woln binib bi kaa ye Israel yaab na aanimbil.

U pu, le binib ga nyuŋ saanib Israel yaab.”

³³ Simeonn aah len ubo ngbaan aabər kina na, le ni gar ute ni na.

³⁴ Le Simeonn ŋa Uwumbər aanyoor ŋa bi pu, le ki bui ubo ngbaan aana Mari, “Uwumbər nyan ubo ngbaan ke u sunn timi Israel yaab ponn ni pam taab, ki nyuŋ ti ponn ni pam mu. U ye liməkl li binib pam ga yii li na.

³⁵ Nima le ga kpiir baah dak pu bisui ni na. Aasui mu ga bii sakpen a, ki ga li wu ke unyoohn na.”

³⁶ Le upininkpel ubaa, u ye Uwumbər aabənabpii, aan bi yin u ke Ana na, mu nan bi. U nan ye Fanuel aabisal, ki ye Aser aanibol ponn ni aanii ubaa la. U nan por sakpen a. U nan bi uchal chee ŋibin ŋilole, le uchal kpo cha u, le u ye ukpopii.

³⁷ U nan ye ŋibin imonko inaa ni ŋinaa aanii la. U nan bi Uwumbər Aadichal ni n-yoonn məmək, ki dooni u nwiin pu ni kinyeek, ki lulni buməb, ki mee u.

³⁸ N-yoonn ngbaan le u mu fuu ni, ki dooni Uwumbər ubo ngbaan pu, le ki di waabər tuk Jerusalem aanib bimək lik buyoonn Uwumbər ga gaa bi lii na.

Baah gir ni Nasarefaatiŋ ni pu na

³⁹ Yesu aate ni una nan ŋa Uwumbər aakaal aah len pu na məmək, le ki gir kun bido aatiŋ Nasaref ki bi Galilee aatiŋ ni na.

⁴⁰ Le ubo ngbaan muun, ki moo kan mpəon, ki kpa nlan sakpen. Le Uwumbər aanyoor nan bi u pu.

Yesu aah bi Uwumbər Aadichal ni pu na

⁴¹ Libiln mək, ute ni una nan chaa Jerusalem, buyoonn Juu yaab ji Lakr-jer aajim†

⁴² Yesu aah nan ti saa ŋibin kipiik ni ŋilee na, le bi buen Jerusalem bi ti ji ŋjim ngbaan, baah ŋani pu ŋibin məmək na.

⁴³ Bi nan bi nima ki ti saa buyoonn ŋjim ngbaan aawiin doo na, le ki gir chaa kun. Le Yesu u nan laa ye ubo na gaar Jerusalem ni. Ute ni una mu aa nyi.

⁴⁴ Bi dak ke u bi usachun ŋeen aatətiib ponn ni. Le bi chuun nwimən aasachuln, le ki nin ban u bidoyaab ponn ni, kaa kan u.

⁴⁵ Baah kaa kan u na, le bi gir buen Jerusalem ponn ni, ki ti chuun ban u.

⁴⁶ Iwiin itaa daal le bi ti kan u Uwumbər Aadichal ni. U ka biməkninkpiib aakaasisik ni, ki pel baah len pu na, ki mu baa bi mbaan,

⁴⁷ ki kpa nlan ki bee baah len pu na aataata, ki giin kii bi mbaməm. Nima le ni gar binib bimək ŋun na.

⁴⁸ Ute ni una aah kan u na, le ni gar bi pam. Le una baa u, “Maabo, ba ŋa aa ŋa timi kina? M ni aate ban si ni mpombiin.”

⁴⁹ Le u baa bi, “Ba pu ni ban mi? Naa nyi ke ni ye ke m li bi Nte Uwumbər aatuln ni ii?”

⁵⁰ Le baa bee waah len pu na aataata.

⁵¹ Le u dii bi ki gir Nasaref aatiŋ ni, le ki kii biməi. Le una joo tibər timina məmək usui ni.

⁵² Yesu nan muun ki moo kan nlan, le ki kan kipak binib ni Uwumbər mu chee.

3

Jonn u muini binib nnyun ni na aah moon Uwumbər aabər pu na

(Matuu 3.1-12; Mak 1.1-8; Jonn 1.19-28)

¹ Buyoonn Ubərkpaan Tiberius Siisa nan jin waanaan ŋibin kipiik ni ŋijmu ni, aan Pontius Pailat mu ye Judea aatiŋ aaninkpel, Herod mu ye Galilee aabər, aan unaal Filip mu ye Iturea aatiŋ, ni Trakonitis aatiŋ aabər, Lisanius mu ye Abilene aatiŋ aabər,

² aan Anas ni Kayafas mu ye Uwumbər aatotoorninkpiib na, n-yoonn ngbaan le Jonn u ye Sekaria aajapəon na nan bi nteersakpiin ni. Le Uwumbər len u chee tibər nima.

³ Le u bə dii Jəədann aaməol aatingbaan ni, ki mooni ke, “Kpeln nimi aabimbin man, aan m muin nimi nnyun ni, le Uwumbər ga di cha nimi aatunwanbir pinn nimi.”

⁴ Waah ŋa kina na, le ni gbiin Uwumbər aabənabr Aisaya aah nan ŋmee pu Uwumbər Aagban ni na ke,

“Unii ubaa bi nteersakpiin ni ki tar,

Toor Uwumbər aasan man

ki ŋa waasan mu li tok ki tii u.

⁵ Bi ga di titan gbiin tifatann məmək,

ki ber ŋijoo ni ŋigongon məmək lii taab,

† 2:41 : Bi nan ji Lakr-jer aajim ke bi tee bundaln Uwumbər aatuun u ku binib na nan lakr bi pu jer na. Lik Nnyam 12.1-27; Ikaal 16.1-8.

ki naar isan imək gər na,

ki ɲa isan imək kaa joon na, i li joon tii u.

6 Binib məmək ga kan Uwumbər aah ga gaa bi lii pu na. ”*

7 Le kinipaak nan dan Jənn chee, ki ban ke u muin bi nnyun ni. Le u baa bi, “Nimi ijagen aabim, ɲma sur nimi ke ni nya ntafadaan mu choo na ni?”

8 Ni li tun lituln li ga mək ke ni sil kpeln nimi aabimbin na, ki taa bui ke niyaaja aah ye Abraham na, nima le ga cha ni nyan ntafadaan ni. M tuk nimi la, Uwumbər ga ɲmaa di ɲitakpal ɲimina kpaln Abraham aayaabitiib.

9 Dandana wee Uwumbər toor kichək ke u ti gaa isui imək kaa lu ɲisubil ɲi ɲan na, ki di ɲa mmii ni.”

10 Le kinipaak ngbaan baa u, “Kina kan, ti ga ɲa kinye?”

11 Le u bui bi, “Unii u kpa ɲibəkul ɲilee na, u tii unii u kaa kpa libaa na. Unii u mu kpa tijiikaar na, u yakr tii unii u kaa kpa na.”

12 Bilampoogaab mu nan dan u chee, ki ban ke u muin bi nnyun ni, le ki baa u, “Uməmək, ti mu ga ɲa kinye?”

13 Le u bui bi, “Ni taa gaa ɲimombil ki jer baah siin nimi pu na.”

14 Le butəb aajab mu baa u, “Ti mu ga ɲa kinye?”

Le u bui bi, “Ni taa gaa unii ubaa aamombil mpəon man, ki taa galn unii u kaa kpa taani na. Cha ninimbil gbiin nimi aapal.”

15 Jənn pu, le binib aalandak fii. Bi məmək baa bisui ni ke, “U ye Kristo u ga gaa timi lii na aan waa ye?”

16 Le Jənn bui bi məmək, “Mma muin nimi nnyun ni la. Tə, unii u jer mi na mu choo. Maa ɲeer ke m gbiln waanaatak aarmin ki tii u. Uma le ga muin nimi Uwumbər Aafuur Nyaan, ni mmii ni.

17 U joo waayikpimbik uɲaal ni, u ti chaar waajikaar, ki di ɲjikaabim ɲa lipil ni, ki di tigbengbir see mmii mu kaan junn na ni.”

18 Kina le Jənn nan sur binib ngbaan, ki di ɲiməbon aabəɲ kpee ki sur bi, ki mooni tibənyaan ngbaan.

19 U nan sur Ubər Herod mu. Herod nan gaa unaal aapuu Herodias, ki ki tun titunwanbir sakpen ki kpee. Nima le cha Jənn nan sur u.

20 Le Herod ki tun titunwanbir tiken ki kpee, ki chuu Jənn laɲ kiyondiik ni.

*Jənn aah muin Yesu nnyun ni pu na
(Matiu 3.13-17; Mak 1.9-11)*

21 Jənn aah nan muin binib nnyun ni na, le u muin Yesu mu nnyun ni. Le Yesu mee Uwumbər. Waah bi mee Uwumbər na, le kitaapaak chuu piir.

22 Le Uwumbər Aafuur Nyaan sunn ni, ki nan təɲ u pu, ki naahn linanjel. Le nneel nyan ni paacham ki len, “Aa ye Njapəon u m gee si na la. Nnimbil gbiin si.”†

*Yesu aayaajatiib ponn ni aayimbil
(Matiu 1.1-17)*

23 Buyoonn Yesu naahn ke waah ɲa ɲibin piitaa aanii na, le u piin ki tuk binib Uwumbər aabər. Binib nan dak ke u ye Josef aajapəon la.

Josef nan ye Heli aajapəon,

24 Heli mu nan ye Matat aajapəon, Matat mu nan ye Liifai aajapəon,

Liifai mu nan ye Melki aajapəon, Melki mu nan ye Janai aajapəon,

Janai mu nan ye Josef aajapəon,

25 Josef mu nan ye Matatias aajapəon, Matatias mu nan ye Amos aajapəon,

Amos mu nan ye Nahum aajapəon, Nahum mu nan ye Esli aajapəon,

Esli mu nan ye Nagai aajapəon,

26 Nagai mu nan ye Maaf aajapəon, Maaf mu nan ye Matatias aajapəon,

Matatias mu nan ye Semeinn aajapəon, Semeinn mu nan ye Josek aajapəon,

Josek mu nan ye Joda aajapəon,

27 Joda mu nan ye Joanann aajapəon, Joanann mu nan ye Resa aajapəon,

Resa mu nan ye Serubabel aajapəon, Serubabel mu nan ye Sealtiel aajapəon,

Sealtiel mu nan ye Neri aajapəon,

28 Neri mu nan ye Melki aajapəon, Melki mu nan ye Adi aajapəon,

Adi mu nan ye Kosam aajapəon, Kosam mu nan ye Elmadam aajapəon,

Elmadam mu nan ye Er aajapəon,

29 Er mu nan ye Josua aajapəon, Josua mu nan ye Elieser aajapəon,

Elieser mu nan ye Jorim aajapəon, Jorim mu nan ye Matat aajapəon,

Matat mu nan ye Liifai aajapəon,

30 Liifai mu nan ye Simeonn aajapəon, Simeonn mu nan ye Juda aajapəon,

Juda mu nan ye Josef aajapəon, Josef mu nan ye Jonam aajapəon,

Jonam mu nan ye Eliakim aajapəon,

31 Eliakim mu nan ye Melea aajapəon, Melea mu nan ye Mena aajapəon,

Mena mu nan ye Matata aajapəon, Matata mu nan ye Natann aajapəon,

Natann mu nan ye Ubər David aajapəon,

32 Ubər David mu nan ye Jese aajapəon, Jese mu nan ye Obed aajapəon,

Obed mu nan ye Boas aajapəon, Boas mu nan ye Salmonn aajapəon,

Salmonn mu nan ye Nasonn aajapəon,

33 Nasonn mu nan ye Aminadab aajapəon, Aminadab mu nan ye Adminn aajapəon,

* 3:6 : Lik Aisaya 40.3-5. † 3:22 : Lik Aisaya 42.1.

Adminn mu nan ye Arni aajapoon, Arni mu nan ye Hesronn aajapoon, Hesronn mu nan ye Peres aajapoon, Peres mu nan ye Juda aajapoon,
³⁴ Juda mu nan ye Jakob aajapoon, Jakob mu nan ye Aisak aajapoon, Aisak mu nan ye Abraham aajapoon, Abraham mu nan ye Tera aajapoon, Tera mu nan ye Nahor aajapoon,
³⁵ Nahor mu nan ye Serug aajapoon, Serug mu nan ye Reu aajapoon, Reu mu nan ye Peleg aajapoon, Peleg mu nan ye Eber aajapoon, Eber mu nan ye Sela aajapoon,
³⁶ Sela mu nan ye Kainann aajapoon, Kainann mu nan ye Afaksad aajapoon, Afaksad mu nan ye Sem aajapoon, Sem mu nan ye Nowa aajapoon, Nowa mu nan ye Lamek aajapoon,
³⁷ Lamek mu nan ye Metusela aajapoon, Metusela mu nan ye Enok aajapoon, Enok mu nan ye Jared aajapoon, Jared mu nan ye Mahalaleel aajapoon, Mahalaleel mu nan ye Kenann aajapoon,
³⁸ Kenann mu nan ye Enos aajapoon, Enos mu nan ye Sef aajapoon, Sef mu nan ye Adam aajapoon, Uwumbor le nan naan Adam.

4

Kinimbɔŋ aah tɔŋ Yesu pu na
 (Matiu 4.1-11; Mak 1.12-13)

¹ Yesu, u nan gbii Uwumbor Aafuur Nyaan na nan nyan ɔɔdann aamɔl chee. Le Uwumbor Aafuur Nyaan cha u buen nteersakpiin ni,

² le kinimbɔŋ ti tɔŋ u nima, iwiin imonko ilee. Iwiin imonko ilee ngbaan Yesu aa jin nibaa. Le iwiin ngbaan aah jer na, nkon chuu u.

³ Le kinimbɔŋ bui u, “Aa yaa ye Uwumbor Aajapoon kan, bui litakpal limina aan li kaln tijaakar.”

⁴ Le Yesu bui ki ke, “Ni ɲmee Uwumbor Aagban ni ke, ‘Tijaakar baanja aan ɲmaa tii unii limɔfal.’ ”

⁵ Le kinimbɔŋ di u buen lijoor li fɔk na paab, ki ti mɔk u dulnya wee ni aanaan mɔmɔk libuul ngbaan ni,

⁶ le ki bui u, “M ga di mpɔɔn mumina mɔmɔk, ni mu aawangol tii si. Bi nan di ni mɔmɔk tii mi la. M mu ga ɲmaa di ni tii unii u m ban na.

⁷ Aa yaa gbaan nnimbiin ni ki pak mi kan, sin le ga li yeh ni mɔmɔk.”

⁸ Le Yesu bui ki ke, “Ni ɲmee Uwumbor Aagban ni ke, ‘Li pak Aadindaan Uwumbor ki dii uma baanja.’ ”

⁹ Le kinimbɔŋ di u buen Jerusalem, ki ti di u tɔŋ Uwumbor Aadichal paab, le ki bui

u, “Aa yaa ye Uwumbor Aajapoon kan, lir ni kitiŋ;

¹⁰ ni ɲmee Uwumbor Aagban ni ke, ‘U ga tuk waatuuntiib ke bi li lik si.

¹¹ Le bi ga li joo si biŋaal ni, aataal taa gbeer litakpal.’ ”

¹² Le Yesu bui ki ke, “Uwumbor Aagban len ke, ‘Taa tɔŋ Aadindaan Uwumbor.’ ”

¹³ Kinimbɔŋ aah tɔŋ Yesu ntɔŋ mɔmɔk ki ti doo na, le ki laa siir cha u.

Yesu aah piin waatuln Galilee aatiŋ ni pu na

(Matiu 4.12-17; Mak 1.14-15)

¹⁴ N-yoonn ngbaan le Yesu gir kun Galilee aatiŋ ni. Uwumbor Aafuur Nyaan aapoon mu bi u ni. Le waayimbil moon Galilee aatingbaan mɔmɔk ni.

¹⁵ Le u koo mmeen aadir ni, ki tuk binib Uwumbor aabɔnyaan. Le binib mɔmɔk nyun u.

Nasaref aatiŋ aanib aah yii Yesu pu na
 (Matiu 13.53-58; Mak 6.1-6)

¹⁶ Yesu nan ti fuu Nasaref aatiŋ, baah nan kpiin u nin chee na. Juu yaab aakpaakool daal, le u koo mmeen aadiik ni, waah ɲani pu n-yoonn mɔmɔk na. Le u fii sil ke u karn Uwumbor Aagban ni.

¹⁷ Le bi nan di Uwumbor aabɔnabr Aisaya aagban di tii u. Le u kpar kigban ngbaan, ki kan nin chee ɲmee ke,

¹⁸ “Uwumbor Aafuur Nyaan bi m ni; u nyan mi ke m tuk bigiim tibɔnyaan tee.

U tun ni mi ke m nan sɔŋ binib bi kpa mpombiin na aasui,

ki tuk binaagbiib ke m gaa bi lii la,

ki tuk bijoom ke m likr binimbil,

ki nyan bifalaadam baafalaa ni,

¹⁹ ki tuk binib ke buyoonn Uwumbor ga gaa waanib lii na fuu ni.”*

²⁰ Le Yesu ki kpar kigban ngbaan, ki ki giin ki tii mmeen aadiik ni aatotoor ngbaan, le ki kal. Le binib bimɔk bi mmeen aadiik ni na animbil kal u pu.

²¹ Le u bui bi, “Naah ɲun Uwumbor Aagban ni aabɔr ti din wee na gbiin la.”

²² Le bi mɔmɔk pak u. Waah len iliinyaan pu na, le ni gar bi pam. Le bi baa tɔb, “Waa ye Josef aajapoon la aa?”

²³ Le u bui bi, “M bee ke ni ga bui mi liyatanɔk limina, ‘Dokta, tii aabaa laafee.’ Ni ga ki bui mi, ‘Ti ɲun saah tun lijinjiir aatun Kapenaum aatiŋ ni pu na. Tun kina do chee na, saatiŋ ponn ni.’ ”

²⁴ M tuk nimi mbamon la, binib aan nyun Uwumbor aabɔnabr ubaa udo aatiŋ ni.

²⁵ “Li pel man, Elaija aayoonn na, utaal aa nan nun ɲibin ɲitaa ni ɲmal iloob. Le nkon sakpem lir kitiŋ ngbaan ni. N-yoonn

* 4:19 : Lik Aisaya 61.1-2.

ngbaan Israel yaab ponn ni bikpopiib nan bi ki wiir:

²⁶ Uwumbør mu aa nan tun Elaija u ti ter bi ponn ni ubaa. U nan tun u Sarefaf aatiñ, ki bi Saidonn aatiñ ni na, ke u ti ter ukpopii u bi nima na.

²⁷ Uwumbør aabønabr Elaisa aayoonn na, bikøndam nan bi Israel yaab ponn ni ki wiir; le Uwumbør aa cha bi ponn ni ubaa pòk. Naamann, u nan ye Siria aatiñ aanii na baanja le u nan cha u pòk.”

²⁸ Yesu aah len kina na, le binib bimøk bi mmeen aadiik ni na gee liñuul sakpen,

²⁹ Le ki fii, ki chuu nyan u kitiñ ngbaan ni, ki di u buen baatiñ aah bi lijoöl li paab na, bi ti di u lii lijoöl ngbaan aataab.

³⁰ Le u bõ dii bikaasisik ni ki buen.

*Yesu aah nyan tiyayaar uja ni pu na
(Mak 1.21-28)*

³¹ U nan fuu Kapenaum, kitiñ ki bi Galilee aatiñ ni na. Le Juu yaab aakpaakool daal u koo mmeen aadiik ni, ki ti tuk binib Uwumbør aabør.

³² Waah tuk bi tìbør ti na, le ni gar bi pam. Ba pu? waabør nan kpa mpòon.

³³ Le uja u tiyayaar joo u na bi mmeen aadiik ngbaan ni, le ki teen mpòon pu ke,

³⁴ “Sin Yesu u ye Nasaref aatiñ aanii na, aa ban ba ti chee? Aa dan aa nan ña timi yòli la aa? M nyi si. Aa ye Uwumbør aanii u ye chain na la.”

³⁵ Le Yesu kae tiyayaar ngbaan, ki len ke, “Ñmim. Di uja ngbaan lii.” Le tiyayaar ngbaan di u lii kitiñ, ki nyan cha u. Taah lii u kitiñ na, naa ña u nibaa.

³⁶ Le ni gar bi mòmøk pam. Le bi baa tøb, “Ba aabòboln sò? U kpa yiko ni mpòon le ki tuk tiyayaar ke ti di binib lii. Le ti kii waamòb.”

³⁷ Le Yesu aayimbil moon ñjipepel mòmøk, nima chee.

*Yesu aah tii bimum pam laafee pu na
(Matiu 8.14-17; Mak 1.29-34)*

³⁸ Yesu nan nyan mmeen aadiik ni, ki buen Simonn aadichal ni. Le Simonn aapuu aana aawon tor sakpen. Le bi mee Yesu ke u ter u.

³⁹ Le Yesu dan nan sil jonn u pu, le ki kae iween i joo u na. Le uwon sòñ. Libuul ngbaan ni le u fii, ki chann bi tichann.

⁴⁰ Tò, nwiin aah bi lir na, le binib bimøk kpa bibum bido na joo ni bi Yesu chee. Le iween aabòñ aabòñ joo bi. Le u di unjaal paan bi mòmøk pu, ki cha bi pòk.

⁴¹ Le tiyayaar mu di binib pam lii, ki teen ke, “Aa ye Uwumbør Aajapòon la.”

Tiyayaar ngbaan bee ke u ye Kristo u gaa binib lii na. Nima pu le u kae ti, kaa cha ti len tibaa.

*Yesu aah tuk binib Uwumbør aabør Judea aatiñ ni pu na
(Mak 1.35-39)*

⁴² Naah woln kichakpinaanyeeek ni na, le u nyan nima, ki buen nibaa chee, ki ti bi ubaa. Le kinipaak ngbaan bi ban u. Baah ti kan u na, le bi gan u ke u taa buen cha bi.

⁴³ Le u bui bi, “See m buen ntim muken ponn ni, ki ti tuk bi mu Uwumbør aanaan aabønayaan. Nima le cha Uwumbør tun ni mi.”

⁴⁴ U nan bõ dii Juu yaab aatim ni, le ki koo mmeen aadir ni, ki tuk binib Uwumbør aabør.

5

*Yesu aah yin njan aadidiliib pu na
(Matiu 4.18-22; Mak 1.16-20)*

¹ Daalbaadaal le Yesu nan si Genesaret Aanyusakpem aagbaan,* le kinipaak gob u, ki mueni u, bi ñun Uwumbør aabør.

² Le u kan injoi ilee nnyusakpem aagbaan. Bijanbam aa bi i ponn ni. Bi nan bi nibaa chee, ki bi finni baapor.

³ Le Yesu koo bunjòb bubaa ponn ni, bu ye Simonn yaab na, le ki bui u ke u foor buen nnyun ponn ni siib. Baah foor siib na, le u kal nima chee bunjòb na ponn ni, le ki tuk kinipaak ngbaan Uwumbør aabør.

⁴ Waah tuk bi ti doo na, le u bui Simonn, “Buen nnyun aah nyoo nin chee na, aan ni ti mee tipør ngbaan ki chuu ijan.”

⁵ Le Simonn bui u, “Ndindaan, ti ban ijan kinyeeek na møk linimaln, kaa kan nibaa. Tò, saah len pu na, m ga mee tipør na nnyun ni.”

⁶ Le bi mee tipør, ki chuu ijan pam. Le tipør ngbaan ban ti kar.

⁷ Le bi kab binjaal ki yin binjeen aatòtiib bi bi bunjòb buken ponn ni na ke bi dan nan ter bi. Le bi dan, ki nan nyan ijan ki gbiin injoi ilee ngbaan mòmøk. Nima le cha injoi ngbaan ban i muin.

⁸ Simonn Piita aah kan kina na, le u gbaan Yesu aanimbiin ni, ki bui u, “Ndindaan, siir m chee. M ye titunwanbirdaan la.”

⁹ Baah chuu ijan sakpen pu na, le ni gar Simonn ni binib bimøk bi u chee na,

¹⁰ ni Sebedee aajapatiiib Jems ni Jonn bi nan ye Simonn aatutunjeertiib na. Le Yesu bui Simonn, “Taa san ijawaan. Dandana ki joo cha, aa ga li ban binib tii Uwumbør la.”

¹¹ Le bi dar baanjoi cha n-gbaan, ki di cha ni mòmøk, ki dii Yesu.

*Yesu aah cha ukòndaan pòk pu na
(Matiu 8.1-4; Mak 1.40-45)*

¹² Yesu nan bi kitiñ kibaa ni. Ukòndaan ubaa mu bi nima. Waah kan Yesu na, le u dan nan gbaan unimbiin ni, ki di unimbiil chinj kitiñ, ki gar u, le ki bui u, “Ndindaan, aa yaa gee kan, aa ga ñmaa cha m pòk.”

* 5:1 : Genesaret Aanyusakpem: Bi ki yin mu ke Galilee Aanyusakpem la.

¹³ Le Yesu taln unjaal ki meeh u, ki bui u, “M gee. Aa pook.” Libuul ngbaan ni, le u pook.

¹⁴ Le Yesu bui u, “Taa tuk unii ubaa. Li cha Uwumbor aatotoor chee, ki ti di aabaa mək u, ki toor kitork tii Uwumbor ke Moses aakaal aah siin pu na. Nima le ga mək binib ke aa pook a.”

¹⁵ Le Yesu aayimbil moo moon njipepel məmək. Le kinipaak sakpenj kuun u chee ke bi njun waah len pu na, ki ban ke u cha bi ponn ni bi ye bibum na pook.

¹⁶ N-yoonn, n-yoonn kan, le u ti nya bi chee, ki buen kipook ni, u ti mee Uwumbor.

Yesu aah cha uja u aawon faan na pook pu na

(Matiu 9.1-8; Mak 2.1-12)

¹⁷ N-yoonn ngbaan le Yesu nan bi tuk binib Uwumbor aabor. Le Farisii yaab ni ikaal aaməmək bi nyan ni Galilee aatingbaan ni, ni Judea aatingbaan ni, ni Jerusalem na, nan ka u chee. Uwumbor aapoon nan bi u chee, le u cha bibum pook.

¹⁸ Le bijab bibaa luln ni uja u aawon faan na likekeln ni, ki ban bi di u koo ni kidiik ni, ki di u bil Yesu aanimbiin ni.

¹⁹ Binib aah nan wiir pu na, baa kan mpaan bi koo ni. Le bi jon kidiik ngbaan paab,† le ki chee liboln, ki di u di luln ni, ki di u bil kidiik ponn ni, Yesu aanimbiin ni.

²⁰ Le Yesu kan baah gaa u ki kii pu na, le ki bui uja u aawon faan na, “Njə, m di cha saatunwanbir pinn si.”

²¹ Waah len kina na, le Uwumbor aakaal aaməmək ni Farisii yaab dak bisui ni ke, “U ye nma ki sii Uwumbor? Ubaa aan nmaa di cha pinn titunwanbir see Uwumbor baanja.”

²² Yesu nan bee baah dak pu na, le ki baa bi, “Ba pu ni dak kina nisui ni?”

²³ Maah len ke m di cha waatunwanbir pinn u na le poo aan m yaa len ke ‘Fiin ki li chuun’ le poo?

²⁴ M ga mək nimi ke min Unibon Aabo kpa mpəon dulnyaa wee ni ke m di cha pinn titunwanbir.” Waah len kina na, le u bui uja u aawon faan na, “M bui si la, fii ki yoor saawandookaan ki li chaa kun.”

²⁵ Libuul ngbaan ni le u fii binimbil ni, ki yoor waawandookaan, ki chaa kun, le ki chuun nyuɲni Uwumbor.

²⁶ Le ni gar bi məmək pam. Le bi nyunj Uwumbor, ki san ijawaan, ki bui ke, “Din, le ti kan lijnjiir aawan.”

Yesu aah yin Liifai pu na

(Matiu 9.9-13; Mak 2.13-17)

²⁷ Nee aapuwoɔb, le Yesu nyan nima. Waah cha na le u kan ulampoogaar ubaa, bi nan

yin u ke Liifai. U ka baah gaal lampoo nin chee na. Le Yesu bui u, “Li dii mi.”

²⁸ Le u di cha waawan məmək ki fii, ki dii u.

²⁹ Le Liifai nja tijikaar sakpen waadichal ni ki tii Yesu. Le bilampoogaab pam ni binib biken dan nan ka ji bi chee tijikaar.

³⁰ Le Farisii yaab ni Uwumbor aakaal aaməmək bi mu ye Farisii yaab na bi njulni, le ki baa Yesu aadidiliib, “Ba nja ni ni bilampoogaab ni titunwanbirdam kpaan ki ji tijikaar ki nyu?”

³¹ Le Yesu bui bi, “Binib bi kpa laafee na aa ban dəkta, see bi bun na le ban dəkta.

³² Maa dan ke m nan yin bininyaam. M dan ke m nan yin titunwanbirdam ke bi nan kpeln baabimbin la.”

Kiməlul aabor

(Matiu 9.14-17; Mak 2.18-22)

³³ Binib bibaa nan dan ki nan tuk Yesu, “Jonn aadidiliib ni Farisii yaab aadidiliib lulni buməb kpala kpala, ki mee Uwumbor. Le saadidiliib ma ji ki nyu.”

³⁴ Le u baa bi, “Ni ga nmaa cha bicham bi dan bi nan ji ubəndinn aajim na lul buməb buyoonn upiidinn bi bi chee na aa? Aayii.

³⁵ N-yoonn choo, le bi ga chuu nyan upiidinn na bi chee mpəon. N-yoonn ngbaan le bi ga lul buməb.”

³⁶ Le u ki njak bi liyatanak le, “Ubaa aan chuu gii lekr libəkupəln aakekengeln ki ti di len libəkupokl. U yaa nja kina kan, u ga bii lipəln na. Libəkupəln aageln ni libəkupokl ngbaan aa njak.

³⁷ Ubaa mu aan di ndawiin ki di nja kilokpok ponn ni. U yaa nja kina kan, kilokpok ngbaan ga puu ki bii. Ndaan na mu ga kpir.

³⁸ See bi di ndawiin nja kiloopənj ni.

³⁹ Unii mu yaa nyu ndakpaan kan, waan ki ban ndapəm. U ga len ke mu kpok na le mə.”

6

Juu yaab aakpaakool daal aabor

(Matiu 12.1-8; Mak 2.23-28)

¹ Juu yaab aakpaakool libaa daal, le Yesu ni waadidiliib bə dii kisaak kibaa ponn ni. Le waadidiliib geei tijikaar ki per ki nma.

² Le Farisii yaab bibaa nan baa bi, “Ba nja ni njani kina? Timi aakaal aa kii ke ni nja kina likpaakool daal.”

³ Le Yesu baa bi, “Naa karn Ubor David aah nan nja pu na aa? Nkon nan joo u ni waanib.

⁴ Le u koo Uwumbor Aadichal ni, ki di Uwumbor aaboroboro nman, ki joo tii waanib mu, bi nman. Baah nja kina na, le bi

† 5:19 : Bi yaa maa kidiik kan, baa di timoor pinn ki, kaa maa lidikokoln. Bi nan di idə paan puln tidir paab, le ki di titan por biin. Bi nan maa njimbil le ki taa joi kidiik aapaacham.

bii Moses aakaal mu len ke Uwumbɔr aatoorɔb baanja le ga ŋmɔ boroboro ngbaan na.
 5 “Tɔ, min Unibɔn Aabo le ye likpaakool daal mu Aadindaan.”

Yesu aah cha uja u aanjaal faan na pɔɔk pu na

(Matiu 12.9-14; Mak 3.1-6)

6 Juu yaab aakpaakool liken daal, le Yesu ki koo mmeen aadiik ni, ki tuk binib Uwumbɔr aabɔr. Le uja u aanjarii faan na bi nima.

7 Le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb ni Farisii yaab lik Yesu, ke u ga cha u pɔɔk likpaakool daal aan waan cha u pɔɔk. Bi ban bi kan nsan aan ki galn u, ke u bii likpaakool daal.

8 Le Yesu bee baalandak, le ki bui uja u aanjaal faan na, “Dan nan sil do binib aanimbiin ni.” Le u fii ti sil nima.

9 Le Yesu baa bi, “Likpaakool daal kan, ti ŋa ni ŋan na aan ni kaa ŋan na? Ti tii unii limɔfal aan ti ku u? Timi aakaal mɔk timi kinye?”

10 Le u lik bi mɔmɔk, le ki bui uja u aanjaal faan na, “Taln aanjaal.” Le u taln unjaal. Le mu pɔɔk.

11 Le bi gee liŋuul Yesu pu pam, le ki kpokl baah ga ŋa u pu na.

Yesu aah nyan waakpambalb kipiik ni bilee pu na

(Matiu 10.1-4; Mak 3.13-19)

12 N-yoonn ngbaan le Yesu jon lijuol paab, u ti mee Uwumbɔr, le ki mee u kinyeek ngbaan ki ti woln kitaak.

13 Naah woln kichakpinaanyeek ni na, le u yin waadidiliib ke bi dan u chee, le ki nyan bi ponn ni bijab kipiik ni bilee, ki yin bi ke waakpambalb.

14 Baayimbil sɔ; Simonn u Yesu duln u ke Piita na, ni unaal Andru; ni Jems, ni Jonn, ni Filip, ni Batolomiu,

15 ni Mati, ni Tomas, ni Jems u ye Alfeus aajapɔɔn na; ni Simonn u nan ban u kuln waatiŋ aadim na;

16 ni Judas u ye Jems aajapɔɔn na; ni Judas Iskariot u ga nan kooh Yesu na.

Yesu aah moon Uwumbɔr aabɔr ki cha bibum pɔɔk pu na

(Matiu 4.23-25)

17 Le Yesu sunn ni lijuol ngbaan paab, ki nan sil nin chee ŋak na. Waakpambalb ngbaan mu bi u chee. Binib bi dii u na mu bi u chee ki wiir. Kinipaak ki nyan ni Judea aatingbaan mɔmɔk ni, ni Jerusalem, ni nnyusakpem aatim Taya ni Saidonn aatingbaan ni na, mu bi nima.

18 Bi dan ke bi nan ŋun waaliin, ki ban ke u tii bi ponn ni bi ye bibum na laafee. Le u cha bi pɔɔk, ki cha binib bi tiyayaar joo bi na mu pɔɔk.

19 Le kinipaak ngbaan mɔmɔk ban ke bi di binjaal meeh u; ba pu? mɔɔn nyan u ni, ki cha bi mɔmɔk pɔɔk.

Uwumbɔr aanyoor ni tibɔbir aabɔr (Matiu 5.1-12)

20 Yesu nan lik waadidiliib le ki bui ke:

“Nimi bi ye bigiim na,

Uwumbɔr aanyoor bi ni pu;

nimi le yeh Uwumbɔr aanaan.

21 Nimi bi nkon joo nimi dandana na,

Uwumbɔr aanyoor bi ni pu;

ni ga nan ji ki bab.

Nimi bi wii dandana na,

Uwumbɔr aanyoor bi ni pu;

ni ga nan laa.

22 “Binib yaa nan nimi, ki yakr ni chee, ki sii nimi, ki yin nimi mbiindam, min Unibɔn Aabo pu kan, Uwumbɔr aanyoor bi ni pu.

23 Bi yaa ŋa nimi kina kan, ni li kpa mpopiin sakpen ki li mɔɔni; ba pu? ni ga nan kan tinyoor sakpen paacham. Kina le biyaaatiib nan ŋa Uwumbɔr aabɔnabtiib falaa.

24 Nimi biwankpadam, tibɔbir ga li bi ni pu; ba pu? ni puen kan ni mɔ na la.

25 Nimi bi ji babr dandana na, tibɔbir ga li bi ni pu.

Nkon ga nan chuu nimi.

Nimi bi laa dandana na, tibɔbir ga li bi ni pu.

Ni ga nan li kpa mpombiin ki li wii.

26 “Binib mɔmɔk yaa pak nimi kan, tibɔbir ga li bi ni pu. Kina le biyaaatiib nan pak binmanmannim bi nan ŋmanni ke bi ye Uwumbɔr aabɔnabtiib na.”

Naah ga ŋa nimi aadim pu na (Matiu 5.38-48; 7.12a)

27 “M tuk nimi bi pel na, ni li gee nimi aadim man, ki ŋa binib bi nan nimi na tiŋann,

28 ki ŋa Uwumbɔr aanyoor ŋa binib bi seei nimi na pu, ki mee Uwumbɔr tii binib bi ŋa nimi bakaa na.

29 Unii yaa faa si kitapak kibaa kan, cha u faa kiken mu. Unii yaa gaa saakekeln aa chee kan, di saabɔkul mu ki kpee u.

30 Unii umɔk mee si tiwan na kan, tiin u. Unii yaa yoor saawan kan, taa bui u ke u giini ni.

31 Naah ban ke binib li ŋani nimi pu na, ni mu li ŋani bi kina.

32 “Ni yaa gee binib bi gee nimi na baanja kan, ni kpa tinyoor Uwumbɔr chee ee? Titunwanbirdam mu gee binib bi gee bi na la.

33 Ni yaa ter binib bi ter nimi na baanja kan, ni kpa tinyoor Uwumbɔr chee ee? Titunwanbirdam mu ŋani kina la.

34 Ni yaa pinn binib bi ga giin tii nimi na baanja kan, ni kpa tinyoor Uwumbɔr chee

ee? Titunwanbirdam mu pinni titunwanbirdam ke bi ki giin baah pinn bi pu na tii bi.

³⁵ Ni ma kan, ni li gee nimi aadim, ki ŋa bi tiŋann, ki pinn binib tiwan, ki taa ki li ban ni. Le Uwumbør ga tii nimi tinoor sakpen. Ni ga li ye Uwumbør u kaa kpa ŋeen aato na aabim. Uma le ŋani titunwanbirdam ni binib bi kaa dooni u na tulbulchinn.

³⁶ Ni li kpa linimbaasaln ke Nite Uwumbør aah kpa pu na.”

*Ni taa galni binib
(Matiu 7.1-5)*

³⁷ “Ni taa ji binib tibør, le Uwumbør mu aan ji nimi tibør. Ni taa galni binib, le Uwumbør mu aan galn nimi. Ni di cha pinn binib man, le Uwumbør mu ga di cha pinn nimi.

³⁸ Tiin binib man, le Uwumbør mu ga tii nimi. U ga tii nimi sakpen. Mbamøn, u ga lee gbii nimi lisambil, le ki yek yek, ki ki lee kpee, le ki nyii nyii ki moo lee kpee aan li ti bar kpir, aan ki di tii nimi. Naah tii binib pu na, Uwumbør mu ga giin kina le ki tii nimi.”

³⁹ Le Yesu ŋakl bi liyataŋakl ke, “Ujoon ga ŋmaa mək ujoon nsan aa? Bi məmək bilee aan lir libuul ponn ni ii?

⁴⁰ Unii u bae mbaem na aa jer waaməmək: Unii umək bae mbaem ki chikr na ga li bi ke waaməmək aah bi pu na la.

⁴¹ “Ba ŋa aa lik ki waa lidəchəl li bi aana aabo aanimbil ni na, kaa tee waa jaatəlk u bi aayaan ni na?

⁴² Aa yaa kaa waa jaatəlk u bi aabaa aanimbil ni na kan, aa ga tee ŋa kinye ki bui aana aabo ke, ‘Nna aabo, cha m nyan lidəchəl li bi aanimbil ni na?’ Sin uŋmanŋmann, chuu nyan jaatəlk u bi aanimbil ni na waahr, aan ki li waa mbaməm, aan ki nan nyan aana aabo yaan ni lidəchəl.”

*Naah ga ŋa pu ki bee unii aabimbin na
(Matiu 7.16-20; 12.33-35)*

⁴³ “Busub bu ŋan na aan lu ŋisubil ŋi kaa ŋan na. Busub bu kaa ŋan na mu aan lu ŋisubil ŋi ŋan na.

⁴⁴ Busub aasubil pu, le aa ga bee bu aah ye busub bu na. Binib aa ker saasaa bukokom pu, kaa ker nkakan ichakpeejagar pu.

⁴⁵ Ilandak nyaan bi uninyaan aasui ni, le ki cha u len ni ŋan na. Ilandakbir bi mbiindaan aasui ni, le ki cha u len ni bir na. Ba pu? Ilandak i gbii unii aasui ni na, ima le u ga len.”

*Bidimaab bilee aabør
(Matiu 7.24-27)*

⁴⁶ “Ba pu ni yin mi ke ‘Dindaan, Dindaan,’ kaa ŋani maah tuk nimi ke ni ŋa pu na?

⁴⁷ Unii umək dan m chee, ki ŋun maaliin, ki ŋani kina na, m ga mək nimi waah naahn udaan u na.

⁴⁸ U naahn uja u ban u maa kidiik, ki gbii ni nyoo, ki maa lidinyikl ŋitakpal pu na la. Le nwam nyan, ki puu ki yur kidiik ngbaan, le kaa deŋni; ba pu? u maa ki mbaməm.

⁴⁹ Unii u ŋun maaliin, kaa ŋani kina na naahn uja u maa kidiik kitin pu, kaa puen gbii mbuu ki maa lidinyikl na la. Le nwam nyan ki puu yur ki. Libuul ngbaan ni le ki lir kookoo.”

7

*Yesu aah cha butəb aajab aaninkpel
aanaagbiija pəək pu na
(Matiu 8.5-13)*

¹ Waah len tibør timina binib aatafal ni ki ti doo na, le u buen Kapenaum aatin ni.

² Le butəb aajab nkub aaninkpel ubaa nan kpa unaagbiija ubaa ki gee u sakpen. Le unaagbiija ngbaan bun, ki ban u kpo.

³ Le butəb aajab aaninkpel ngbaan ŋun Yesu aabør, le ki tun ni Juu yaab aaninkpiib u chee, bi nan bui u ke u dan nan cha waanaagbiija pəək.

⁴ Juu yaab aaninkpiib ngbaan aah fuu ni Yesu chee na, le bi gar u ki bui ke, “Butəb aajab aaninkpel ŋeer ke aa ter u.

⁵ U gee timi aanib, ki maa mmeen aadiik tii timi.”

⁶ Le Yesu dii bi buen. Waah ti peen butəb aajab aaninkpel ngbaan aadichal na, le uninkpel ngbaan tun ni ujoitiib ke bi tooh u nsan ni, ki ti bui u, “Tidindaan, butəb aajab aaninkpel ke: Taa ki ŋani falaa, ke waa ŋeer aa dan udo ki koo waadiik ni.

⁷ U mu aa dak ke u ŋeer u dan aa chee. Aa yaa po sil nsan ni ki len kan, waanaagbiija ga pəək.

⁸ Uma ubaa kii uninkpel aaməb, ki mu ye butəb aajab aaninkpel la, le ki bui ubaa, ‘Li cha,’ le u buen; ki bui ubaa mu, ‘Dan,’ le u dan; le ki bui waanaagbiija, ‘Ŋa kina,’ le u ŋa.”

⁹ Yesu aah ŋun waah len pu na, le ni gar u pam. Le u fenn ki toŋ kinipaak ki dii u na, le ki bui bi, “M tuk nimi la, maa kee kan unii u bi Israel yaab ponn ni ki gaa mi ki kii mbaməm kina na.”

¹⁰ Le binib bi tooh Yesu nsan ponn ni na gir kun butəb aajab aaninkpel do, le ki ti mui waanaagbiija ngbaan pəək a.

*Yesu aah fikr ukpopii aajapəən nkun ni pu
na*

¹¹ Naa yunn le Yesu buen kitin kibaa ni, bi yin ki ke Neenn. Le waadidiliib ni kinipaak pam dii u.

¹² Waah peen kitin ngbaan aagoln aabisaməb na, le u kan uja ubaa kpo, bi tu ni u. Una nan ye ukpopii la. U mu ye ujaəpəbaal la. Le waatin aanib pam mu dii u ki wiir.

¹³ Tidindaan aah kan ukpooii ngbaan na, le kinimbaak chuu u. Le u bui u, "Taa ki wii."

¹⁴ Le ki too foor duun linikpol na aawan-dookaan chee, ki meeh ni. Le binib bi tu ni u na sil. Le Yesu bui ke, "Unachipɔɔn, m bui si, fiin."

¹⁵ Le uja u kpo na fii kal, ki piin ki bi len. Le Yesu di u tii una.

¹⁶ Le ijawaan chuu bi mɔmɔk. Le bi nyunɔni Uwumbɔr, ki bui ke, "Uwumbɔr aabɔnabr kpaan bi tikaasisik ni. Uwumbɔr dan u nan ter waanib la."

¹⁷ Le bi mooni tibɔr timina itingbaan i bi nima chee na ni, ni Judea aatingbaan mɔmɔk ni, ki mooni Yesu aayimbil.

Jɔnn aah tun ni waadidiliib Yesu chee pu na

(Matiu 11.2-19)

¹⁸ Jɔnn aadidiliib nan tuk u Yesu aah nani pu na mɔmɔk.

¹⁹ Le u yin bi ponn ni bilee, le ki tun bi ke bi buen Tidindaan chee, ki ti baa u ke u ye unii u Uwumbɔr aabɔnabtiib nan len ke u ga dan na aan waa ye? Bi ga li ban uken aa?

²⁰ Le Jɔnn aadidiliib ngbaan fuu ni Yesu chee ki nan bui u ke, "Jɔnn u muini binib nyun ni na tun ni timi aa chee ti nan baa si ke, 'Aa ye unii u Uwumbɔr aabɔnabtiib nan len ke u ga dan na aan saa ye, bee ti ga li ban uken la aa?'"

²¹ N-yoonn ngbaan le Yesu cha bibum pam pɔɔk, ki nyan tiyayaar binib ni, ki likr bijoom bi wiir na aanimbil;

²² Le ki bui Jɔnn aadidiliib, "Gir buen Jɔnn chee, ki ti tuk u naah nɔn pu ki kan pu na, ke m likr bijoom aanimbil, ki cha biwɔb, ni bikɔndam, ni bitafakpaab pɔɔk, ki fikr binib bi kpo na nkun ni, ki tuk bigiim Uwumbɔr aabɔnyaan tee.

²³ Unii u kaa joo mi beeni na, Uwumbɔr aanyoor bi u pu."

²⁴ Le Jɔnn aadidiliib aah buen na, Yesu len kinipaak ngbaan chee Jɔnn aabɔr ke, "Naah nan buen Jɔnn chee nteersakpiin ni na, ni nan dak ke ni ga kan kinye? Ni nan dak ke ni ga kan lipul li libuln fiini li na la aa?"

²⁵ Ni nan buen ni ti kan uja u pee ti-wanyaana na la aa? Binib bi pee tiwanyaana ki ji mmɔɔn na bi bibɔrb aadichal ni la.

²⁶ Ni nan buen ni ti kan Uwumbɔr aabɔnabr la aa? Mbamɔn, m tuk nimi la, u jer Uwumbɔr aabɔnabr.

²⁷ Ni nɔmee Uwumbɔr Aagbar ni ke Uwumbɔr bui ke, 'Maatutunn sɔ. M tun ni u ke u loln ni nsan, ki nan toor nsan siin si.*' Jɔnn le ye ututunn ngbaan.

²⁸ M tuk nimi la, baa kee ma unii ubaa u jer Jɔnn. Le unii u ye uwaatiir Uwumbɔr aanaan ni na jer Jɔnn."

²⁹ Binib mɔmɔk ni bilampoogaab nan nɔn Jɔnn aaliin, ki cha u muin bi nyun ni. Nima le mɔk ke bi kii ki tii Uwumbɔr aabamɔn.

³⁰ Farisii yaab ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkɔk aa nan cha u muin bi nyun ni. Nima le mɔk ke bi yii Uwumbɔr aamɔboln.

³¹ Tɔ, Yesu nan ki bui kinipaak ngbaan ke, "M ga di ba ki di nɔn dandana aanib ngbaan? Bi bi ke ba na?"

³² Bi bi ke mbim mu ka kinyan ni ki tuk biɔneen aatɔtiib, "Ti pii njwul le ki tii nimi, le naa saar. Ti wii ikpowiil, le naa kaani."

³³ Dandana aanib ngbaan mu bi kina la; Jɔnn nan dan ki nan lul bumɔb, kaa nyu ndaan, le bi bui ke u kpa kinimbɔn.

³⁴ Min Unibɔn Aabo dan le ki ji ki nyu, le bi bui ke m ye upusakpiindaan ki ye udanyur, ki jɔnni bilampoogaab ni titunwanbirdam la.

³⁵ Tɔ, binib bimɔk kpa nlan mbamɔm na, bi bee ke Uwumbɔr aah nani pu na, ni nɔn."

Upii ubaa aah nyun Yesu pu na

³⁶ Farisii aanii ubaa nan bui Yesu ke u dan nan ji u chee tijikaar. Le u koo waadichal ni, ki kal ki bi ji.

³⁷ Le upii u ye titunwanbirdaan na bi kitiɔ ngbaan ni, ki nɔn ke Yesu ka ji tijikaar Farisii aanii ngbaan do. Le u joo ni nkpan mu nun mɔ na, kpalba nyaan u bi yin u ke alabasta na ponn ni,

³⁸ Le ki dan nan sil Yesu aapuwɔb, utaa chee, le ki wii, ki cha tinyunyunn lir Yesu aataa pu, ki finn utaa, le ki joo waayikpir per utaa, ki moor utaa, ki di tulalee ngbaan njmir utaa.

³⁹ Farisii aanii ngbaan aah kan sil na, le u dak usui ni ke, "Uja wee yaa ni ye Uwumbɔr aabɔnabr kan, u ba ga bee upii u meeh u na aabimbin aah bi pu na, ke u ye titunwanbirdaan la."

⁴⁰ Le Yesu tuk Farisii aanii ngbaan ke, "Simonn, m ban m bui si tibɔr tibaa la."

Le u bui u, "Umɔmɔkr, lem."

⁴¹ Le Yesu bui u, "Bijab bilee le nan bi, le ki joo uwankpadaan aapɔln. Ubaa joo waapɔln njimobil ni nɔn iwiin ikui njmu aapal na, ubaa mu joo waapɔln njimobil ni nɔn iwiin piinjmu aapal na.

⁴² Bi mɔmɔk bilee aah kaa kpa nibaa bi giin tii u na, le u di cha pinn bi mɔmɔk. Bijab bilee ngbaan ponn ni, ulau ga li gee u ki jer uken?"

⁴³ Le Simonn bui u, "Waah di cha pinn unii u aapɔln wiir na le ga li gee u ki jer u aapɔln kaa wiir na."

Le Yesu bui u, "Aa len mbamɔn la,"

⁴⁴ Le ki fenn toɔn upii ngbaan, ki bui Simonn, "Aa kan upii wee ee? M koo ni saadichal ni, le saa tii mi nyun ke m finn

* 7:27 : Lik Malakai 3.1.

ntaa. Upii wee ma kan, u di tinyunyunn le finn ntaa, ki di waayikpir per ntaa.

⁴⁵ Saa moor ntakpilm.† Uma le moor ntaa buyoonn m koo ni na ki nan saa dandana.

⁴⁶ Saa di nkpan nmir n-yil. Uma le di tulalee nmir ntaa.

⁴⁷ M tuk si la, m di cha waatunwanbir ti wiir na ki pinn u. Nima le cha u gee mi sakpen. M yaa di cha pinn unii titunwanbir siib na kan, udaan ga li gee mi siib la.”

⁴⁸ Yesu nan bui Simonn kina, le ki tuk upii ngbaan. “M di cha pinn si saatunwanbir la.”

⁴⁹ Le binib bi bi ji u chee tijikaar na baa bibaa bisui ni, “U ye nma ki di cha pinn titunwanbir?”

⁵⁰ Le Yesu bui upii ngbaan, “Saah gaa mi ki kii pu na, nima le cha aa nmar. Li cha ki li kpa nsuudoon.”

8

Bipiib bi dii Yesu na

¹ Naa yunn le Yesu bɔ dii ntisakpem ni ntiwaatiir ni, ki mooni Uwumbɔr aanaan aabɔnyaan tee. Waakpambalb kipiik ni bilee mu dii u.

² Bipiib bi u nan cha bi pɔɔk na mu dii u. Iween le nan joo bibaa. Tiyayaar mu nan joo biken. Bi ponn ni ubaa nan ye Mari, u bi yin u ke Magdalene na. Tiyayaar tilole le nan joo u, le Yesu nan jenn nyan ti u ni.

³ Bi ponn ni ubaa mu ye Joana, u ye Ubɔrkpaan Herod aatutunn Chusa aapuu na. Ubaa mu ye Susana. Bipiib biken mu nan bi ki dii u ki wiir. Le bi mɔmɔk di baawan ter u ni waakpambalb.

Unii u yaa njikaabim na aayatanajkl (*Matiu 13.1-9; Mak 4.1-9*)

⁴ Le binib nyan itingbaan mɔmɔk ni, ki dan Yesu chee, ki nja kinipaak sakpenj. Le u njakl bi liyatanajkl:

⁵ “Ukpaal ubaa nan buen u ti yaa njikaabim. Waah yaa na, le mubaa lir nsan ponn ni. Le binib taa taa mu pu. Le inyoonn i laani paacham na dan nan peei jin.

⁶ Le mubaa mu lir ntakpateer pu. Le mu guu punn mala, ki mu ki yɔl mala; ba pu? nima chee aa soon.

⁷ Le mubaa mu lir ikokon ponn ni. Le mu ni ikokon kpaan muun. Le ikokon ku mu.

⁸ Le mubaa mu lir kitinj ki njan na ponn ni, ki muun, ki mar, ki lu nkub nkub.”

Yesu aah len kina ti doo na, le u teen ke, “U kpa litafal na kan, u njan.”

Nitaa nji pu u njakl bi njiyatanajkl na (*Matiu 13.10-17; Mak 4.10-12*)

⁹ Le waadidiliib dan ki nan baa u liyatanajkl ngbaan aatataa.

¹⁰ Le u bui bi, “Uwumbɔr le cha ni bee waanaan aabɔbɔrkaan. Biken ma kan, u njak

bi njiyatanajkl, aan bi lik, kaan li waa, ki pel, kaan bee naatataa.”*

Unii u yaa njikaabim na aayatanajkl aatataa

(*Matiu 13.18-23; Mak 4.13-20*)

¹¹ “Liyatanajkl ngbaan aatataa le ye ke njikaabim ngbaan le ye Uwumbɔr aabɔr.

¹² Mu lir nsan ponn ni na le ye binib bi njan Uwumbɔr aabɔr na. Le kinimbɔn dan nan nyan ti bisui ni, bi taa gaa Uwumbɔr ki kii, ki nmar.

¹³ Mu lir ntakpateer pu na le ye binib bi njan Uwumbɔr aabɔr ki gaa ti ni mpopiin na. Bi mu aa gaa ti bisui ni mbamɔm. Bi gaa Uwumbɔr ki kii ni yunn siib; tɔ, ntɔn yaa pii bi kan, le bi ga di u lii.

¹⁴ Mu lir ikokon ponn ni na le ye binib bi njan Uwumbɔr aabɔr aan ki cha bitafal bi liwankpal ni, ni dulnyaa ni aawan ni mɔ na ni, ni baabimbin aabɔr ni na. Nima le ku tibɔr ngbaan bisui ni. Le taa mar.

¹⁵ Mu lir kitinj ki njan na ponn ni na le ye binib bi aasui njan ki ye mbamɔn na, ki njan Uwumbɔr aabɔr, ki joo ti mbamɔm, ki kpa limɔr, ki dii Uwumbɔr kaa di cha na.”

Karyaa aayatanajkl (*Mak 4.21-25*)

¹⁶ “Unii yaa see karyaa kan, waan di lisambil ki di chinj u pu, kaan di siin tiwandookaan aataab. U ga di u tɔn tiwan paab la, le u li wiin aan binib bimɔk koo ni na li waa.

¹⁷ “Tibɔr timɔk bɔɔ na, ti ga kpiir. Tibɔrkaan mɔmɔk mu ga nyan mpaan pu.

¹⁸ “Cha nitafal li bi naah njan pu na ni man. Unii u kpa na, Uwumbɔr ga kpee u. Unii u kaa kpa na, Uwumbɔr ga chuu gaa waah dak ke u kpa ti na.”

Binib bi ye Yesu aana ni unaatiib na (*Matiu 12.46-50; Mak 3.31-35*)

¹⁹ Yesu aana ni unaatiib nan fuu ni ki ban u. Kinipaak ngbaan pu le baa nmaa koo ni u chee.

²⁰ Le bibaa tuk u, “Aana ni aanaatiib si lipaal ki ban si la.”

²¹ Le u bui bi, “Nna ni nnaatiib le ye binib bi njan Uwumbɔr aabɔr ki njan taah len pu na.”

Yesu aah nja pu ki cha kibunj nmin na (*Matiu 8.23-27; Mak 4.35-41*)

²² N-yoonn ngbaan le Yesu ni waadidiliib koo bunjɔb ni. Le u bui bi, “Cha ti puur nnyusakpem man.” Le bi buen.

²³ Bunjɔb na aah cha na, le u dɔ bu ponn ni geen. Le kibunj piin ki daar. Le nnyun feei ki koo bunjɔb na ni, le bu ban bu gbii. Ni nan ye linimaln la.

²⁴ Le bi dan ki nan finn Yesu ki bui ke, “Tidindaan, Tidindaan, ti ga bee nnyun ni.”

† 7:45 : ...moor ntakpilm: Israel yaab nan doon tab kina le ki mɔk ngeehn.

* 8:10 : Lik Aisaya 6.9-10.

Le u finn, ki kae kibuj ni tinyunkpenn. Le kibuj ni tinyunkpenn nmin chii.

²⁵ Le u baa bi, “Ba pu naa gaa mi ki kii?”

Yesu aah na pu na, le ni gar bi pam. Le ijawaan chuu bi. Le bi baa tɔb, “Ba aanibol bi na, ki kae kibuj ni nnyun mu, aan ni kii waamɔb.”

*Yesu aah cha uwaar pɔok pu na
(Matiu 8.28-34; Mak 5.1-20)*

²⁶ Bi nan fuu Gerasiin yaab aatinj ki bi Galilee Aanyusakpem aadapuul na.

²⁷⁻²⁹ Le uwaar ubaa nan bi nima, ki chuun uɲmeen ni yunn, ki koo baah sui binib titak-palunn ti ponn ni na, kaa kii u li bi linampal. Tiyayaar chur u kpala kpala. Le udoyaab nan di idɔribi ni tikululn buu u ke bi kiir u. Le u nan keei tikululn ni idɔribi ngbaan. Tiyayaar ngbaan le di u buen nteersakpiin ni. Le Yesu aah nyan buɲɔb ni na, uja ngbaan dan nan tooh u nsan pu. Le Yesu tuk tiyayaar ngbaan, “Nyan u ni.” Nima pu na, waah kan Yesu na, le u teen, ki gbaan kitinj, unimbiin ni, le ki len mpɔɔn pu ke, “Yesu, sin u ye Uwumbɔr u kaa kpa nɛen aatɔ na Aajapɔɔn na, aa ban ba m chee? M garj si, taa na mi falaa.”

³⁰ Le Yesu baa u, “Bi yin si ke ba?”

Tiyayaar pam aah bi u ni na, nima le u bui ke bi yin u ke Kipaak.

³¹ Le tiyayaar ngbaan garj Yesu ke u taa bui ti ke ti buen libuul li nyoo na ni.

³² Igbeer nan bi nima chee ki wiir, ki chuun ji limɔɔgongoln paab. Le tiyayaar ngbaan garj Yesu ke u cha ti koo igbeer ngbaan ni. Le u kii.

³³ Le ti nyan uja ngbaan ni, ki ti koo igbeer na ni. Le igbeer ngbaan mɔmɔk san sunn ni limɔɔgongoln taab, ki ti koo nnyun ni, ki bee nnyun ni.

³⁴ Tɔ, bijab bi kii igbeer ngbaan na aah kan kina na, le bi san buen kitinj ni, ni itingbaan ni, le ki ti tuk binib tibɔr ngbaan.

³⁵ Binib aah nɲun kina na, le bi dan bi nan lik budabu na, le ki fuu ni Yesu chee, ki kan uja u tiyayaar nyan u ni na kaa Yesu chee ki cheer ki pee tiwanpeenkaan, kaa ki chuun uɲmeen. Le ijawaan chuu bi.

³⁶ Le binib bi kan Yesu aah cha uja ngbaan pɔok pu na, tuk bi waah na pu na.

³⁷ Le Gerasiin aatinj aanib, ni itingbaan mɔmɔk aanib san ijawaan pam. Nima le bi garj Yesu ke u nya baatinj ni. Le u koo buɲɔb ni ke u gir buen nnyusakpem aadapuul.

³⁸ Le uja u tiyayaar nyan u ni na garj Yesu ke u cha u dii u.

Le Yesu aa kii, ki bui u,

³⁹ “Gir kun ki ti tuk binib Uwumbɔr aah tun litukpaan tii si pu na.”

Le u siir, ki bɔ dii waatinj ngbaan ni, nɲepel mɔmɔk, ki tuk binib Yesu aah tun litukpaan pu tii u na.

Yesu aah cha upii ubaa pɔok aan ki fikr upiibo nkun ni pu na

(Matiu 9.18-26; Mak 5.21-43)

⁴⁰ Yesu aah puur nnyusakpem na, kinipaak nan si kii u nima, ki kpa mpopiin ki gaa u.

⁴¹ Le uja ubaa, u ye mmeen aadiik ni aaninkpel, aan bi yin u ke Jairus na, dan nan gbaan kitinj Yesu aanimbiin ni, ki garj u ke u dan udo,

⁴² ke ubisabaan, u ye nɲbin kipiik ni nɲilee na bun, ki ban u kpo. Le Yesu dii u ki buen.

Waah cha na, le kinipaak dii u ki mueni u.

⁴³ Le upii u fu tipii nɲbin kipiik ni nɲilee taa door na bi nima. U nan chaa biteteeb chee, ki jin waamombil mɔmɔk doo. Bi ponn ni ubaa mu aa nmaa cha u pɔok.

⁴⁴ Le u dan Yesu aapuwɔb, le ki nan meeh waabɔkul aamɔjuul. Libuul ngbaan ni le u pɔok.

⁴⁵ Le Yesu baa ke, “Nɲma meeh mi?”

Le bi mɔmɔk nee ke baa meeh u. Le Piita ni binib bi bi u chee na bui u, “Ndin-daan, kinipaak ngbaan mɔmɔk bi aa chee ki mueni si kina, le aa baa ke nɲma meeh si?”

⁴⁶ Le Yesu bui ke, “Unii ubaa le meeh mi. M bee ke mpɔɔn nyan m ni.”

⁴⁷ Le upii ngbaan nan bee ke waa bɔr. Ijawaan nan chuu u, le uwon gbaa. Le u dan nan gbaan Yesu aanimbiin ni, ki tuk u binib mɔmɔk aanimbiil ni, budabu cha u meeh u na, ni waah pɔok libuul ngbaan ni pu na.

⁴⁸ Le Yesu bui u, “Mbisal, saah gaa mi ki kii na, nima le cha aa pɔok. Li cha ni mpopiin.”

⁴⁹ Yesu aah len kina na, le unii ubaa nyan ni Jairus do ki tooh jairus nsan pu, ki nan tuk u ke, “Aabisal kpo a. Taa ki cha Umɔmɔkr ngbaan nani falaa ki cha aado.”

⁵⁰ Le Yesu nɲun waah len pu na, ki bui jairus, “Taa san ijawaan. Aa yaa na naadii baanja kan, u ga pɔok.”

⁵¹ Yesu aah fuu jairus do na, le waa cha unii ubaa dii u ki koo ni, see Piita, ni jɔnn, ni jems, ni upiibo ngbaan aate ni una.

⁵² Le binib bi mɔmɔk bi lichiln ni na bi wii ikpowiil ki kaani. Le Yesu bui bi, “Taa wii man. Waa kpo. U geen la.”

⁵³ Le bi laa u pam. Bi bee ke u kpo la.

⁵⁴ Le Yesu chuu unjaal ki bui u, “Upiibo, fiin.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Libuul ngbaan ni le waawiin ki gir koo u ni, le u fi. Le ni gar ute ni una pam. Le Yesu bui bi ke bi taa tuk unii ubaa waah na pu na, le ki bui bi ke bi tii ubo ngbaan tijaakar u ji.

9

Yesu aah tun waadidiliib kipiik ni bilee pu na

(Matiu 10.5-15; Mak 6.7-13)

¹ Yesu nan yin ni waadidiliib kipiik ni bilee ke bi kuun ni u chee, le ki tii bi mpɔɔn bi ti nyan tiyayaar aabɔŋ mɔmɔk binib ni, ki mu cha bibum pɔɔk;

² le ki tun bi, bi ti li tuk binib Uwumbɔr aanaan aabɔr, ki cha bibum pɔɔk, le ki bui bi,

³ “Ni taa li tu lisachuln aatuln libaa. Ni taa li joo kijaangbeek, ki taa li joo litaakɔr, ki taa li joo tijikaar, ki taa li joo ŋimombil, ki taa li joo ŋibɔkul ŋilee.

⁴ Naah ti koo lidichal li ponn ni na, ni li bi li ponn ni ki ti saa bundaln ni ga nyan kitinŋ ngbaan ponn ni na.

⁵ Kitinŋ kibaa aanib yaa kaa gaa nimi kan, ni nyan nima ki kpaar nitaa aatatan ki lii nima. Nimina le ga li ye nsumr ki tii bi.”

⁶ Yesu aah tuk waadidiliib kina ki doo na, le bi siir ki bɔ dii ntim ni, ki mooni tibɔnyaan tee. Baah buen nimɔk na, le bi cha bibum pɔɔk.

Uɔr Herod aah len pu joo cha Yesu wɔb na

(Matiu 14.1-2; Mak 6.14-29)

⁷ Uɔr Herod nan ŋun Yesu aah ŋa pu na, kaa nyi waah ye udaan u na. Bibaa len ke ŋun le fikr nkun ni,

⁸ bibaa mu len ke Elaija, bibaa mu len ke n-yaayoonn na aabɔnabr ubaa le fikr.

⁹ Le Herod bui ke, “M nan chuu gii Jɔnn aayil. Maah ŋun u aabɔr na, u ye ŋma?” le ki ban ke u kan u.

Yesu aah kpiin binib ŋichur ŋiŋmu pu na

(Matiu 14.13-21; Mak 6.30-44; Jɔnn 6.1-14)

¹⁰ Le Yesu aakpambalb ki gir ni, ki nan tuk u baah ŋa pu na. Le u di bi buen Betseda aatinŋ ni, bima bibaa.

¹¹ Le kinipaak ngbaan ŋun ke u buen nima. Le bi mu paan u pu. Le u gaa bi, ki tuk bi Uwumbɔr aanaan aabɔr, le ki cha bi ponn ni bi ye bibum na pɔɔk.

¹² Nwiin aah ban mu lir na, le waakpambalb kipiik ni bilee na dan nan bui u, “Ti bi kipɔk ni la; cha kinipaak ngbaan buen itingbaan ni, ki ti ban tijikaar ni nkookoo yaan.”

¹³ Le u bui bi, “Nimi nibaa tii bi tijikaar man, bi ji.”

Le bi bui u, “Ŋiboroboro kpin ŋiŋmu ni ijan ilee baanja le bi. Aa ban ke ti buen ti daa tijikaar ti ga ŋeer binib ngbaan mɔmɔk na aa?”

¹⁴ Bijab ngbaan ga nan li fuu ŋichur ŋiŋmu.

Le u bui waakpambalb ke bi cha kinipaak ngbaan kal kitinŋ ŋikpuk ŋikpuk, piinŋmu piinŋmu.

¹⁵ Le waakpambalb ŋa kina, ki cha bi mɔmɔk kal.

¹⁶ Le u yoor ŋiboroboro kpin ŋiŋmu, ni ijan ilee ngbaan, le ki waan lik paacham, ki doon

Uwumbɔr, ki gii, le ki di tii waakpambalb ke bi yakr siin kinipaak ngbaan mɔmɔk aanimbii ni.

¹⁷ Le bi mɔmɔk ŋman ki bab. Baah ŋman ki bab ki gur ni na, le waakpambalb yoor tijikaar ti gur na, ki gbiin tibɔkur kipiik ni tilee.

Piita aah len Yesu aabɔr pu na

(Matiu 16.13-19; Mak 8.27-29)

¹⁸ Kitaak kibaa daal, le Yesu nan bi mee Uwumbɔr ubaa. Waadidiliib mu bi u chee. Le u baa bi, “Kinipaak ngbaan bui ke m ye ŋma?”

¹⁹ Le bi bui u, “Bibaa len ke aa ye Jɔnn u nan muini binib nnyun ni na, le biken mu len ke aa ye Uwumbɔr aabɔnabr Elaija u nan bi n-yaayoonn na la; biken mu len ke n-yaayoonn na aabɔnabr ubaa le fikr nkun ni.”

²⁰ Le u baa bi, “Nimi nibaa len ke m ye ŋma?”

Le Piita bui u, “Aa ye Uwumbɔr Aanii Kristo u ga gaa timi lii na la.”

Yesu aah tuk bi waah ga ji falaa pu na

(Matiu 16.20-28; Mak 8.30-9.1)

²¹ Le u sur bi mbamɔm ke bi taa tuk unii ubaa,

²² le ki bui bi, “Min Unibɔn Aabo ga ji falaa sakpen. Juu yaab aaninkpiib, ni Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb ga yii mi, ki ku mi. Iwiin itaa daal le Uwumbɔr ga fikr mi nkun ni.”

²³ Tɔ, u nan bui waadidiliib ni kinipaak ngbaan, “Unii yaa ban u dii mi kan, u yii ubaa, ki yoor waadɔpuinkoo iwiin mɔmɔk aan ki li dii mi.

²⁴ Unii umɔk kaan ŋmaa kpo m pu na kan, waamɔfal ga bee yɔli la. Unii umɔk ga ŋmaa kpo m pu na kan, u ga kan limɔfal li kaa kpa ndoon na.

²⁵ Unii yaa kan dulnyaa wee ni aawan mɔmɔk, ki lann waamɔfal, ki wɔŋ kan, ba aanyoor le u kan?

²⁶ Unii yaa san inimɔɔn m ni maaliin chee u tuk binib biken kan, min Unibɔn Aabo ga nan yii udaan ngbaan. M ga gir ni, ki li kpa m ni Nte Uwumbɔr aapɔɔn. Uwumbɔr aatuuntiib bi ye chain na mu ga nyuy mi. N-yoonn ngbaan le m ga yii udaan ngbaan.

²⁷ M tuk nimi mbamɔn la, binib bi si do na ponn ni bibaa aan kpo see bi puen kan Uwumbɔr aanaan waahr.”

Yesu aawon aah kpeln pu na

(Matiu 17.1-8; Mak 9.2-8)

²⁸ Waah len kina na, ni naahn iwiin iniin aapuɔb le u di Piita, ni Jɔnn, ni Jems, ki di jon lijool paab, u ti mee Uwumbɔr.

²⁹ Waah bi mee Uwumbɔr na, le unimbil wɔb kpeln. Le waawanpeenkaan mu kpaln tiwanpipiln ni ga li deer aanimbil na.

³⁰⁻³¹ Le bi kan bijab bilee bi wiin chain na bi len u chee tibor. Bi nan ye n-yaayoonn na aabonabtiib Moses ni Elaija la. Bi nan len waah ga na Uwumbor aageehn ki kpo Jerusalem ponn ni pu na.

³² Le ngeen joo Piita mam. Baah finn na, le bi kan Yesu aah wiin chain pu na, ki kan bijab bilee bi si u chee na.

³³ Bijab bilee ngbaan aah siir cha u na, le Piita bui u, "Ndindaan, taah bi do na, ni nan. Cha ti na njiboo njitaa, ki di libaa tii si, ki di liken tii Moses, ki di liken tii Elaija." Piita aah len kina na, waa nyi waah len ti cha ni wob na.

³⁴ Waah laa bi len kina na, le ntaalangbam dan nan biin bi pu. Mu aah biin bi pu na, le ijawaan chuu Yesu aadidiliib ngbaan.

³⁵ Le nneel len ntaalangbam na ni ke, "Maabo u m lee u na so. Li nun waah len pu na man."*

³⁶ Nneel ngbaan aah len ki ti doo na, bi nan kan Yesu baanja le si. Le bi joo tibor ngbaan bima baanja, kaa tuk unii ubaa n-yoonn ngbaan baah kan pu na.

*Yesu aah nyan libimbikl ubo ni pu na
(Matiu 17.14-18; Mak 9.14-27)*

³⁷ Kitaak aah woln na, le bi sunn ni lijoon ngbaan taab. Le kinipaak sakpen tooh u nsan ni.

³⁸ Le kinipaak ngbaan ponn ni uja ubaa teen ke, "Umomokr, m gan si, san njapoon kinimbaak. U ye maabobaal la.

³⁹ Libimbikl le lir u ki cha u tar, ki cha uwon gbaa, le umob ponn ni puk tipupukr, ki liin u nsin sakpen, kaa ban li di u lii.

⁴⁰ M gan saadidiliib ke bi nyan u libimbikl ngbaan. Bi mu aa njamaa nyan u."

⁴¹ Le Yesu bui ke, "Nimi dandana aanib, naa gaa Uwumbor ki kii, ki mu aa dii u mbamom. Ni ban ke m yunn ni chee kinye pu, aan ki li kpa limor ni pu?" le ki tuk ubo ngbaan aate, "Li joo ni aajapoon ngbaan m chee."

⁴² Le ubo ngbaan aah choo na, libimbikl lii u kitinj, le ki cha uwon gbaa sakpen. Le Yesu kae libimbikl ngbaan, ki cha ubijabo ngbaan pook, le ki di u giin tii ute.

⁴³ Baah kan Uwumbor aah kpa mpoon sakpen pu na, le ni gar kinipaak ngbaan momok pam.

*Yesu aah ki tuk waadidiliib waakun aabor pu na
(Matiu 17.22-23; Mak 9.30-32)*

Naah gar binib ngbaan momok kina na, le Yesu bui waadidiliib,

⁴⁴ "Bi ga di min Unibon Aabo na binib aanjaal ni la. Cha tibor timina koo nitafal ni man."

⁴⁵ Le baa bee taatataa. Uwumbor le bor taatataa ke bi taa bee. Le baa kaa ke bi baa Yesu taatataa.

*Ulau ye uninyuun?
(Matiu 18.1-5; Mak 9.33-37)*

⁴⁶ Le waadidiliib kpak tob kinikpakpak ke ulau ye uninyuun bi ponn ni.

⁴⁷ Le Yesu bee baah dak pu na, le ki di ubo siin ubaa chee,

⁴⁸ le ki tuk bi, "Unii umok gaa ubo wee maayimbil pu na kan, u gaa mi le na. Unii umok gaa mi na kan, u gaa Uwumbor u tun ni mi na le na. Unii u uwaatiir ni ponn ni na, uma le ye uninyuun."

*Taa kiir unii u tun Uwumbor aatuln na
(Mak 9.38-40)*

⁴⁹ Le Jonn tuk Yesu, "Ndindaan, ti kan unii ubaa nyan tiyayar binib ponn ni, saayimbil pu. U mu aa dii timi, nima le ti bui u ke u di cha."

⁵⁰ Le Yesu bui u, "Taa ki tuk u ke u di cha. Unii u kaa ye nimi aadin na si nichan ni la."

Samaria yaab bibaa aah yii Yesu pu na

⁵¹ Bundaln Yesu ga gir buen paacham na peen ni. Le u pook ubaa ke u buen Jerusalem,

⁵² le ki tun bitutum ke bi loln u pu nsan. Le bi buen, le ki ti fuu Samaria yaab[†] aatinj kibaa ponn ni, bi ti gor kiir u.

⁵³ Le kitinj ngbaan ni aanib kan ke u ban u buen Jerusalem. Nima le bi yii u.

⁵⁴ Waadidiliib Jems ni Jonn aah kan ke bi yii u na, le bi baa u, "Tidindaan, aa ban ke ti mee Uwumbor aan mmii nyan paacham ki gaa bi [ke Elaija aah nan na pu na aa]?"

⁵⁵ Yesu nan fenn tonj Jems ni Jonn le ki kae bi, [ki bui bi, "Naa nyi Mfuur Nyaan mu yeh nimi na aah bi pu na.

⁵⁶ Min Unibon Aabo aa dan m nan ku binib. M dan ke m nan gaa bi lii la.]"

Le bi buen kitinj kiken ni.

*Binib bi ban ke bi dii Yesu na
(Matiu 8.19-22)*

⁵⁷ Baah cha na, le uja ubaa dan nan bui Yesu, "M ga dii si saah cha nin chee na mok."

⁵⁸ Le Yesu bui u, "Inok kpa yaah koo ibuu i ponn ni na. Inyoon i laani paacham na mu kpa yaadil. Min Unibon Aabo aa kpa maah ga doon nin chee na."

⁵⁹ Le Yesu tuk uja uken, "Li dii mi."

Le u bui u, "Ndindaan, m mee si nsan, cha m buen ti sub nte waahr, aan ki nan dii si."

⁶⁰ Le Yesu bui u, "Cha bitekpiib sub tob. Si ma kan, aa li cha ti moon Uwumbor aanaan aabor."

⁶¹ Le uja uken mu tuk Yesu, "Ndindaan, m ga dii si la. M mu mee si nsan, cha m buen

* 9:35 : Lik Aisaya 42.1. † 9:52 : Samaria yaab ni Juu yaab aakaasisik ni aa nan mo.

ti choi maachiln ni aanib waahr, aan ki nan dii si.”

⁶² Le Yesu bui u, “Unii yaa joo unaaja ko kisaak ki lik puwəb kan, waa ñeer Uwumbər aanaan ni aatuln.”[‡]

10

Yesu aah tun waadidiliib imonko itaa ni kipiik pu na

¹ Nee aapuwəb le Tidindaan nyan bijab imonko itaa ni kipiik ki kpee, le ki tun bi bilelee ke bi loln u pu nsan, ki ti koo waah ga buen ntım mu məmək ni na.

² U bui bi, “Idi biir le ki wiir. Bidicheeb aa wiir. Nima pu na, ni li mee kisaak aadindaan man ke u tun bidicheeb bi ti chee waajikaar.

³ Li cha man. Maah tun nimi na, ni ga li bi ke ipihbi i bi ñisapol aakaasisik ni na la.

⁴ Ni taa li joo ñimombil aataakər, ki taa tun ñitun, ki taa li joo ñinaatak, ki taa sil nsan ni ki doon unii ubaa.

⁵ Ni yaa koo lidichal ni kan, njan aawan le ye ke ni bui bi, ‘Uwumbər aanyoor bi lidichal lee aanib pu.’

⁶ Uninyaan yaa bi nima chee kan, Uwumbər aanyoor ga li bi u pu. Uninyaan yaa kaa bi kan, Uwumbər aanyoor ga gir ni ni pu.

⁷ Lidichal libaa aanib yaa gaa nimi kan, ni li bi nima ki ti saa buyoonn ni ga nan nya na, ki taa jir lidichal. Ni li ji ki li nyu baah ga tii nimi ni na; ututunn məmək ñeer waapar.

⁸ Ni yaa koo kitinj kibaa ni aan bi gaa nimi kan, ni li ji baah ga tii nimi ni na,

⁹ ki bui bi ke, ‘Uwumbər aanaan peen ni nimi la,’ ki cha bibum bi bi nima na pək.

¹⁰ Ni yaa koo kitinj kibaa ni, aan baa gaa nimi kan, ni bə dii ki ponn ni ki bui ke,

¹¹ ‘Nimi aatinj aatatan ti bi titaapotan ni na, tima le ti kpaar lii do chee na, ni li ye nsurım ki tii nimi. Ni li nyi ke Uwumbər aanaan peen ni, le ni yii.’

¹² M tuk nimi la, bundaln Uwumbər ga ji binib tibər na, binib ngbaan aatafadaan ga jer Sodom aatinj aanib aatafadaan.”

Binib bi kaa kpeln baabimbin na aabər (Matıu 11.20-24)

¹³ “Korasinn aatinj aanib, tibəbir bi ni pu. Betseda aatinj aanib, tibəbir bi ni mu pu; ba pu? m yaa ba nan tun lıjınjıir aatun Taya ni Saidonn aatım aanib aakaasisik ni ke maah tun lıjınjıir aatun nikaasisik ni pu na kan, bi ba ga kpeln baabimbin ni yunn, ki li pee tiwanpeenkaan ni saak kuub na, ki di nfatan puñ biyil, aan ki mək ke bisui bii baatunwanbir pu.

¹⁴ Bundaln Uwumbər ga ji binib tibər na, nimi aatafadaan ga jer Taya aatinj aanib ni Saidonn aatinj aanib aatafadaan.

¹⁵ Nimi Kapenaum aatinj aanib ma kan, bi ga yoor nimi paacham aa? Aayii. Bi ga sunn nimi tataab tataab la.”

¹⁶ Yesu nan tuk waadidiliib, “Unii u ñun nimi aabər na kan, u ñun maabər le na. Unii u yii nimi na kan, u yii mi le na. Unii u yii mi na kan, u yii Uwumbər u tun ni mi na le na.”

Waadidiliib imonko itaa ni kipiik na aah gir ni pu na

¹⁷ Le bijab imonko itaa ni kipiik ngbaan gir ni Yesu chee ni mpopiin, ki nan bui u, “Tidindaan, tiyayaar mu kii timi aaməb, saayimbil pu.”

¹⁸ Le u bui bi, “M kan kinimbəñ nyan ni paacham ki ña yəli ke utaal aah moor ki lir pu na.

¹⁹ Lik man, m tii nimi mpəon, ni ti taa ikuub ni inyooñ pu, ki tii nimi mpəon, ni nyan timi aadin kinimbəñ aapəon məmək, le tiwan nibaa aan ñmaa ña nimi nibaa.

²⁰ Tə, tiyayaar aah kii nimi aaməb na, ni taa cha nima baanja le li ye nimi aapopiin. Nimi aayimbil aah ñmee paacham na le ye mpopiin mbaməm.”

Yesu aah kpa mpopiin sakpen pu na (Matıu 11.25-27; 13.16-17)

²¹ N-yoonn ngbaan le Uwumbər Aafuur Nyaan cha Yesu kpa mpopiin pam, ki bui ke, “Nte Uwumbər u ye paacham ni taab Aadindaan na, aa bər tibər timina bilankpalb ni binimbiwolm, le ki di mək chapəntiib, nima le m pak si. Nte, saageehn le na, nima le cha aa ña kina.

²² “Nte Uwumbər le tii mi tiwan məmək. Ubaa aa nyi min Uwumbər Aajapəon aah ye udaan u na, see Nte Uwumbər. Ubaa mu aa nyi Nte Uwumbər aah ye udaan u na, see min Ujapəon. Binib bi m ban ke m di Uwumbər mək bi na, bi mu nyi u.”

²³ Le u fenn ki torj waadidiliib, ki bui bi libəəl ni, “Uwumbər aanyoor bi ni pu, ninimbil aah kan tiwan ni na pu.

²⁴ M tuk nimi la, Uwumbər aabənbətiib ni bibərb bi wiir na nan ban bi kan naah kan tiwan ni na, kaa kan. Bi nan ban bi ñun naah ñun tibər ti na, kaa ñun ti.”

Samaria aatinj aaninyaan aah ña pu na

²⁵ Le uja u nyi Uwumbər aakaal mbaməm na ubaa fii sil ki pen Yesu nlan, ki baa u, “Uməmkər, m ga ña kinye ki kan liməfal li kaa kpa ndoon na?”

²⁶ Le Yesu baa u, “Ni ñmee kinye Uwumbər aakaal ponn ni? Aa karn kinye?”

²⁷ Le u bui u, “Ni ñmee ke, ‘Aa li gee Aadindaan Uwumbər aasui məmək ni, ni saawiin məmək, ni saapəon məmək, ni saalandak

[‡] 9:62 : Naatataa le ye ke unii yaa kaa gaa Uwumbər aatuln injaal ilee kan, waa ñeer u tun li.

məmək, ki li gee aana aabo ke saah gee aabaa pu na.’ ”

²⁸ Le Yesu bui u, “Aa len mbamən la. Li njan kina, le aa ga kan liməfal.”

²⁹ Le u ban ke u li kpa mbamən, le ki baa Yesu, “Nma ye nna aabo?”

³⁰ Le Yesu bui u, “Uja ubaa nan nyan Jerusalem ki cha Jeriko. Waah cha na, le u ti lir biffiirb aanaal ni. Le bi chuu peer waawanpeenkaan ki gbaa u, le u ti ban u kpo. Le bi siir cha u.

³¹ Naah kpee siib na, le Uwumbər aatoor ubaa mu jer nima, ki kan u. Waah kan u na, le u gəlɔn u ki jer.

³² Le Liifai* aanii ubaa mu paan ni, ki nan jer nima, le ki kan u, le ki mu gəlɔn u ki jer. ³³ Le Samaria† aatij aanii ubaa mu cha waasachuln, ki nan fuu nima chee. Waah kan u na, le kinimbaak chuu u.

³⁴ Le u buen u chee, ki di nnyək ni nkpan meen ibuun ngbaan, ki di njitan poo u, le ki di u dijɔn uma ubaa aabon pu, ki di u buen tichaandir ponn ni, ki ti lik u nima.

³⁵ Le ni woln kitaak le u di njimobil tii tichaandirdaan, le ki bui u, ‘Lik u tii mi. Aa yaa jin njimobil nji jer njimina kan, man nan gir ni kan, man ga nan pa si.’ ”

³⁶ Le Yesu baa nkaal aaməməkr ngbaan, “Uja u lir biffiirb aanaal ni na, bijab bitaa ngbaan ponn ni, ulau tee ye una aabo? Aa dak kinye?”

³⁷ Le u bui u, “Unii u san u kinimbaak na le ye una aabo.”

Le Yesu bui u, “Li cha ki mu li njani kina.”

Yesu aah mann Mata ni Mari pu na

³⁸ To, Yesu ni waadidiliib aah chuuun lisachuln pu na, le bi ti fuu kitij kibaa ponn ni. Le upii u bi yin u ke Mata na gaa u waadichal ni.

³⁹ Mata nan kpa naal ubaa, bi yin u ke Mari. Le Mari ka Yesu chee, ki pel waah len pu na.

⁴⁰ Mata le tun tichann aatuln ki bi gonni ki ti bak. Nima le u dan nan bui Yesu, “Ndindaan, nnaal cha mi baanja le channi nimi tichann kaa ter mi. Aatafal aa bi ni ni ii? Bui u ke u ter mi.”

⁴¹ Le Tidindaan bui u, “Mata, Mata, aa cha tiwan sakpen le muk si ki nja si ilandak.

⁴² Tiwan nibaa baanja le aa lann. Mari aah lee ni na le njan. Ubaa aan nyan waah lee ni na u chee.”

11

Yesu tuk bi baah ga mee Uwumbər pu na (Matiu 6.9-13; 7.7-11)

¹ Kitaak kibaa daal, le Yesu nan bi nibaa chee ki bi mee Uwumbər. Waah mee u ti doo na, le waadidiliib ponn ni ubaa bui u,

“Ndindaan, mək timi taah ga mee Uwumbər pu na, ke Jonn u nan muini binib nnyun ni na aah nan mək waadidiliib pu na.”

² Le Yesu bui bi, “Ni yaa mee Uwumbər kan, ni bui ke,

‘Tite Uwumbər [u bi paacham na,] cha binib li san saayimbil;

cha saanaan dan.

[Bi li njani saageehn dulnyaa wee ni,

ke baah njani paacham pu na.]

³ Tiin timi din aawiin aajikaar.

⁴ Cha timi aatunwanbir pinn timi; ba pu? ti mu di cha pinn binib bimək koo timi aataani ni na.

Taa cha ti kan ntəj.

[Nyan timi tībəbir ni.]’ ”

⁵ Le Yesu ki bui bi, “Ni ponn ni ubaa yaa buen aajə do kinyetaasiik ki ti sil lipaal ki bui u, ‘Njə, pinn mi njiboroboro kpin njitaa;

⁶ njə ubaa chuun fuu ni ndo; man mu aa kpa tijiir tibaa man tii u’ kan,

⁷ le aajə u bi kidiik ni na ga bui si, ‘Taa muk mi. Man maabilb doon ki lan kidiik a. Maan njmaa fii ki tii si.’

⁸ Naa ye kijətiik pu le u ga fii ki tii si. Aa yaa ganji u ki ganji u ki muk u kan, nima le ga cha u fii ki tii si saah ban pu na məmək.

⁹ Nima pu na, man tuk nimi la, ni li mee Uwumbər man, le u ga tii nimi. Ni li ban Uwumbər chee man, le ni ga kan. Ni li kpaar jaalen man, le u ga piir tii nimi.

¹⁰ Unii umək mee Uwumbər na, u ga tii u. Unii umək ban na, u ga kan. Unii umək kpaar jaalen na, u ga piir tii u.

¹¹ Ni ponn ni ubaa aabo yaa mee si maab kan, aa ga di litakpal tii u uu? U yaa mee si ujan kan, aa ga di uwaa tii u uu?

¹² U yaa mee si likoojiln kan, aa ga di unyoohn tii u uu?

¹³ Nimi titunwanbirdam yaa tee nyi ipiin i njan na ki tii nimi aabim kan, njmaninkabaa Nite Uwumbər u bi paacham na le aan di Waafuur Nyaan tii binib bi mee u ki ban mu na aa?”

Binib bibaa aah sii Uwumbər Aafuur Nyaan pu na

(Matiu 12.22-30; Mak 3.20-27)

¹⁴ Uja u tiyayaar cha u nja ubir na nan bi nima chee. Le Yesu nyan tiyayaar ngbaan u ni, le u len, kaa ki ye ubir. Le ni gar kinipaak ngbaan pam.

¹⁵ Bi ponn ni bibaa mu bui ke kinimbəj ki bi yin ki ke Beelsebul, u ye tiyayaar aayidaan na, le tii u mpəon ke u nyan tiyayaar binib ni.

¹⁶ Bibaa mu təj u ki ban ke u tun lijinjiiir aatuln ki mək bi ke u ye Uwumbər Aanii.

¹⁷ Le u bee baah dak pu na, le ki bui bi, “Nnaan mubaa ni aanib yaa jaa təb kijaak

* **10:32** : Liifai yaab nan tun lituln Uwumbər Aadichal ni la. mo.

† **10:33** : Samaria yaab ni Juu yaab aakaasisik ni aa nan

kan, nnaan ngbaan ga bee yɔli la. Lidichal libaa ni aanib mu yaa jaa tɔb kijaak kan, bi ga lir la.

¹⁸ Ni len ke Beelsebul u ye tiyayaar aayidaan na le tii mi mpɔɔn ke m nyan tiyayaar binib ni. Tiyaara aayidaan kinimbɔɔj yaa ɲa kina kan, ki jan kibaa kijaak la. Kaanaan ga ɲa kinye aan ki sil?

¹⁹ Ni yaa len ke tiyayaar aayidaan Beelsebul le tii mi mpɔɔn ke m nyan tiyayaar binib ni kan, ɲma tii nimi aanib mu mpɔɔn ke bi nyan tiyayaar binib ni? Nimi aanib aah ɲani pu na le ga mɔk ke ni kpa mbamɔn aan naa kpa.

²⁰ Mma kan, Uwumbɔr aapɔɔn pu le m nyani tiyayaar binib ni. Nima le mɔk ke Uwumbɔr aanaan fuu ni ni chee.

Yesu aah nyaj kinimbɔɔj ki bii kaawan pu na

(Matiu 12.29; Mak 3.27)

²¹ “Liwɔkl li kpa tijawan sakpen na yaa lik waadichal kan, ubaa aan bii waawan.

²² Le unii u kpa mpɔɔn jer u na yaa lir u pu ki nyaj u kan, u ga gaa waajawan ti ter u na mɔmɔk, ki ji waawan.

²³ “Unii u kaa dii mi na kan, u ye maadin la. Unii u mu kaa kuuni binib tii mi na kan, u yaani bi la.”

Tiyayaar aah ga gir ni pu na

(Matiu 12.43-45)

²⁴ “Tiyayaar yaa nyan unii ni kan, ti ga li chuun gɔr nnyun aah kaa bi kipɔk ki ponn ni na, ki ban taah ga kal nin chee ki fuur na, kaan kan. Le ti ga len ke, ‘M ga gir kun maah nan nyan unii u ponn ni na la.’

²⁵ Le ti ga gir ni ki nan kan ke bi toor taakookoo yaan, le ni ɲan.

²⁶ Le ti ga buen ki ti joo ni tiyayaar tilole ti bir ki jer ti na. Le ti mɔmɔk ga koo unii ngbaan ponn ni, ki ga li bi u ponn ni, le ki ɲa u yɔli ki jer waah nan bi ɲjan na pu na.”

Binib bi kpa Uwumbɔr aanyoor mbamɔm na

²⁷ Yesu aah len kina na, le kinipaak ngbaan ponn ni upii ubaa len mpɔɔn pu, “Uwumbɔr aanyoor bi upii u ma si ki tii si libii na pu.”

²⁸ Le Yesu bui ke, “Binib bi ɲun Uwumbɔr aabɔr ki kii ti na, Uwumbɔr aanyoor bi bima le pu.”

Baah ban ke Yesu tun lijnjiir aatuln pu na

(Matiu 12.38-42)

²⁹ Kinipaak aah kuun ni Yesu chee na, le u bui ke, “Dandana aanib ye binib bi bir na la. Bi ban ke m mak bi lijnjiir aawan, aan bi nin gaa mi ki kii. Uwumbɔr aah nan ɲa lijnjiir aatuln ki ɲa waabɔnabr Jona pu na,

lituln limina aaboln le bi ga kan. Maan mɔk bi lijnjiir aawan niken.

³⁰ Uwumbɔr aah nan ɲa Jona pu na, ni nan ye limɔkl le ki tii Ninefa aatiɲ aanib. Kina le waah ga ɲa min Unibɔn Aabo pu na ga li ye limɔkl ki tii dandana aanib ngbaan.

³¹ Seba aatiɲ aapiibɔr nan nyan ni dandar ke u nan ɲun Ubar Solomonn aalan aaliin. Min u jer Solomonn na bi do la, le naa ɲun maaliin. Bundaln Uwumbɔr ga ji binib tibɔr na, upiibɔr ngbaan aah nan ɲa pu na, nima le ga mɔk ke dandana aanib aabɔr bii.

³² Jona nan tuk Ninefa aatiɲ aanib Uwumbɔr aabɔr, le bi kpeln baabimbin. Min, u jer Jona na le tuk dandana aanib Uwumbɔr aabɔr, le baa kpeln baabimbin. Bundaln Uwumbɔr ga ji binib tibɔr na, Ninefa aatiɲ aanib aah nan kpeln baabimbin pu na, nima le ga mɔk ke dandana aanib aabɔr bii.”

Tiwon aawiihn

(Matiu 5.15; 6.22-23)

³³ “Unii yaa see karyaa kan, waan di u di bɔr, kaan di lisambil chinj u pu. U ga di u tɔɲ tiwan paab la, le u li wiin binib bimɔk koo ni na chee, bi li waa.

³⁴ Aanimbil ye saawon aakaryaa la. Aanimbil yaa woln ke aa dii Uwumbɔr aasan kan, saabimbin mɔmɔk gbii nwiin la. Aanimbil yaa kaa woln kan, saabimbin gbii mbɔmbɔɔn la.

³⁵ Li nyi ki ta cha nwiin mu bi aa ni na li ye mbɔmbɔɔn.

³⁶ Saabimbin mɔmɔk yaa gbii nwiin, kaa bɔɔn nibaa chee kan, aa ga li bi nwiin ni mbamɔm. Ni ga li bi ke karyaa u wiin chain na aah ga woln saah bi nin chee na pu na la.”

Yesu aah galn Farisii yaab ni ikaal aamɔmɔkb pu na

(Matiu 23.1-36; Mak 12.38-40)

³⁷ Yesu aah len kina ki ti doo na, le Farisii aanii ubaa bui u ke u dan udo ki nan ji tijikaar. Le u koo waadichal ni, ki kal ki bi ji.

³⁸ Le Farisii aanii ngbaan kan ke Yesu ji kaa ɲir unjaal. Le ni gar u.

³⁹ Le Tidindaan bui u, “Nimi Farisii yaab, ni ɲir tiyir ni ɲisambil aapuwoɔb mbamɔm, kaa ɲir ni ponn ni. Kina le ni ban ke binib bui ke ni ye bininyaam; nisui ponn ni mu gbii kinaayuk aatuln ni titunwanbir.

⁴⁰ Nimi bijɔrb bimina, Uwumbɔr u nan naan tiwon na, uma le naan nisui mu.

⁴¹ Di naah kpa tiwan ni na tii bigiim, ki di nibaa mu tii bi. Ni yaa ɲa kina kan, tijɔɲ tibaa aan ki li bi ni chee.

⁴² “Nimi Farisii* yaab, tibɔbɔr bi ni pu; ba pu? ni yakr tikpifar nfum kipiik le ki nyan nibaa le di tii Uwumbɔr, kaa ɲani ni ɲjan na,

* 11:42 : Farisii yaab nan ye Juu yaab bibaa bi aanimbil man ke binib li dii Moses aakaal na.

kaa gee Uwumbor. Ni njan ke ni li njan ni njan na, ki li gee Uwumbor; ki yakr nimi aawan mu ki di ti u.

⁴³ “Nimi Farisii yaab, tibobir bi ni pu; ba pu? ni gee ke ni kal bininyuum aakakaa chee mmeen aadir ni, ki gee ke binib doon nimi mbamom kinyarj ni.

⁴⁴ Tibobir bi ni pu. Ni naahn njakaakul njiboo na, njibinib chuun taar nj pu, kaa nyi na.”

⁴⁵ Le Uwumbor aakaal aamomokr ubaa bui u, “Umomokr, saah len kina na, aa sii ti mu la.”

⁴⁶ Le Yesu bui ke, “Nimi Uwumbor aakaal aamomokb, tibobir bi ni mu pu. Ni di nkaal mu pao sakpen na, le ki di kpee Uwumbor aakaal pu, ki tuk binib ke bi li dii kina. Ni mu aa ter bi ke bi dii kina.

⁴⁷ Tibobir bi ni pu; ba pu? ni maa njakaakul ki tii Uwumbor aabonabtiib bi nan bi n-yaayoonn na. Niyaajatiib le nan ku bi.

⁴⁸ Ni mu nyi baah nan ku bi pu na, ki mu kii baah nan na pu na. Niyaajatiib le nan ku bi. Ni mu maa njakaakul tii bi.

⁴⁹ Nima pu le Uwumbor aah kpa nlan pu na, u bui ke, ‘M ga tun bibonabr ni bitutum bi chee. Le bi ga ku ngem ki na biken mu falaa.’

⁵⁰ Buyoonn dulnyaa wee nan piin ki joo cha na, binib nan ku Uwumbor aabonabtiib. Linikul ngbaan momok pu le Uwumbor ga daa dandana aanib aatafal.

⁵¹ Njan, bi nan ku Abel, le ki ku bininyaam ki joo cha, ki ti pii Uwumbor aabonabr Sekaria, u bi nan ku u, kitorok aabimbiln ni Uwumbor Aadichal aakaasisik ni na. Mbamom, m tuk nimi la, linikul ngbaan momok pu le Uwumbor ga daa dandana aanib aatafal.

⁵² “Nimi Uwumbor aakaal aamomokb, tibobir bi ni pu. Naa mok binib Uwumbor aakaal mbamom. Nimi nibaa aa dii mu, le ki tee lej binib bi ban bi dii mu na nsan.”

⁵³ Yesu aah nyan nima chee na, le Uwumbor aakaal aamomokb, ni Farisii yaab kpak u kinikpakpak pam, ki baa u mbaan tibor ti wiir na pu,

⁵⁴ ki ban bi pen u nlan ki kan waataani aan ki galn u.

12

Yesu tuk waadidiliib ke bi li nyi binib bi njmann bi na

(Matiu 10.26-27)

¹ Binib churbaka aah nan kuun Yesu chee ki ti taar tob pu pu na, le u bui waadidiliib, “Ni li nyi Farisii yaab aabimbiln aah bi pu na, ki taa li bi kina man. Bi njmanni ke bi ye bininyaam, kaa ye.

² Tiboborkaan momok ga kpiir. Tibor timok boo na, ti ga nyan mpaan pu.

³ Naah loon len tibor ti mbombom ni na, binib ga njun ti nwiihn pu. Naah loon tibor ti binib aatafal ni kidiik ponn ni na, bi ga di ti moon lipaal.”

Ni li san Uwumbor baanja
(Matiu 10.28-31)

⁴ “Nimi bi ye njotiib na, m tuk nimi la, ni taa san binib ijawaan man. Bi ga njmaa ku nimi aawon baanja la. Baan ki njmaa na nimi nibaa.

⁵ M sur nimi naah ga li san u ijawaan na. Ni li san Uwumbor. U yaa ku binib kan, u kpa mpoo ke u di bi nj mmii mu kaan junn na ni. Mbamom, m tuk nimi la, ni li san uma.

⁶ “Bi kooh iyaar njmu janjan bilee la. Le Uwumbor aa suln i ponn ni ubaa aabor.

⁷ Ni taa san ijawaan man. Ni jer iyaar pam. Uwumbor nyi nimi aayikpir aakahm.”

Lem binib aanimbil ni ke aaye Kristoyoo la

(Matiu 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ “M tuk nimi la, unii umok len binib aanimbil ni ke min le ye Udindaan na, min Unibon Aabo mu ga len Uwumbor aatuuntiiib aanimbil ni ke udaan ngbaan le ye miyoo.

⁹ Unii umok yii mi binib aanimbil ni na, m mu ga yii udaan ngbaan Uwumbor aatuuntiiib aanimbil ni.

¹⁰ “Unii yaa bii min Unibon Aabo kan, Uwumbor ga njmaa di cha pinn u. Unii yaa sii Uwumbor Aafuur Nyaan kan, Uwumbor aan di cha pinn u.

¹¹ “Bi yaa chuu nimi, ki di nj mmeen aadir ni, bee ntim aaninkpiib aanibiin ni, bi ti ji nimi tibor kan, ni taa baa nsui ni ke ni ga len kinye aan ki nyan nibaa tibor ni.

¹² N-yoonn ngbaan yaa fuu ni kan, Uwumbor Aafuur Nyaan le ga mok nimi naah ga len pu na.”

Uwankpadaan u ye ujor na

¹³ Kinipaak ngbaan ponn ni le uja ubaa tuk Yesu, “Umomokr, bui nkpel ke u yakr tite aafaal ki di min yaan tii mi.”

¹⁴ Le Yesu bui u, “Uja, njaa tii mi nsan ke m ji nimi tibor ki yakr lifaal tii nimi?”

¹⁵ Le ki tuk kinipaak ngbaan, “Ni li nyi man ki taa li kpa iniman. Unii yaa kpa liwangol li wiir na kan, nima le aan tii u limofal.”

¹⁶ Yesu nan njakl bi liyatanakl ke, “Uwankpadaan ubaa aasaak nan nj tijikaar ti wiir na.

¹⁷ Le u dak usui ni, ‘Maa ki kpa maah ga di maajikaar nj tiwan ni ponn ni na. M ga nj kinye?’

¹⁸ M ga nj kina la; m ga gbaa wii maapil momok, ki ki maa njpil nj filk ki jer njimina na. M ga di maajikaar momok nj nj ponn ni.

¹⁹ Le m ga bui mbaa, M kpa tijikaar ti ga fuu mi njibin sakpen na. M ga fuur, ki ji, ki nyu, ki li mɔɔni.

²⁰ To, le Uwumbɔr bui u, 'Si ujɔr wee, kinyeek kee le aa ga kpo. Saah kuun liwangol limɔk siin na, nma ga li yeh li?'

²¹ "Kina le unii umɔk di liwangol bil kiir ubaa, kaa kpa liwangol Uwumbɔr chee na, u mu ye ujɔr."

*Gaa Uwumbɔr ki kii mbamɔm man
(Matiu 6.25-34)*

²² Le Yesu bui waadidiliib, "Nima le m tuk nimi, ni taa cha nimi aalandak li muk nimi tiwon aawan pu, ki taa li dak ke, 'Ti ga ji ba? Ti ga peen ba?'

²³ Limɔfal bi tijikaar baanja pu la aa? Tiwon bi tiwanpeenkaan baanja pu la aa?

²⁴ Dakl lik njikakaa aah bi pu na. Naa ko tijikaar, ki mu aa chee ti, kaa kpa njipil, kaa kpa njiboo. Uwumbɔr le kpiini ni. Naa jer ni sakpen aa?

²⁵ Ni ponni ubaa ga nmaa muk waalandak aan ki yunni ki jer Uwumbɔr aah siin pu na aa?*

²⁶ Naah kaa nmaa nja tiwan ni kaa pɔɔ na, ba pu ni cha ilandak muk nimi ni gur na pu?

²⁷ Dakl lik mmopuun aah bi pu na. Mu aa tun lituln, ki mu aa fik tikokonn. M tuk nimi la, Ubɔr Solomonn u nan pee tiwanpeenkaan nyaan na aawanpeenkaan aa nan njan ke mmopuun aah njan pu na. ²⁸ Timoor bi din, ki ga fe wu mmii fen, le Uwumbɔr nja ti mmopuun mu njan na. Waan tii nimi tiwanpeenkaan aa? Naa gaa Uwumbɔr ki kii mbamɔm. U ga tii nimi.

²⁹ Ni taa cha ninimbil li man tijikaar ni tiwanyukaan pu, ki taa cha ilandak li muk nimi.

³⁰ Tiwan ngbaan mɔmɔk pu le dulnyaa wee ni aanib bi kaa dii Uwumbɔr aasan na aanimbil man. Nite Uwumbɔr nyi ke ni ban tiwan ngbaan.

³¹ Ni cha ninimbil li man Uwumbɔr aanaan pu, le u ga di tiwan ngbaan mɔmɔk kpee nimi."

*Paacham aawankpal
(Matiu 6.19-21)*

³² "Maanib bi bi siib na, ni taa san ijawaan man. Nite Uwumbɔr le ban ke u tii nimi nnaan. Waageehn le na.

³³ Ni kooh naah kpa tiwan ni na man, ki di njimobil ngbaan tii bigiim, aan ki li kpa njimobil ni kaan doo na. Ni ga li kpa liwankpal li kaan doo na paacham. Unaayuk ubaa aan buen nima. Njikaambil aan li bi nima ki bii ni.

³⁴ Saawankpal aah bi nin chee na, aasui mu bi nima chee la."

Bitutum bi si kii na aayataɲakl

³⁵ "Ni gor nibaa pu man, ki see nimi aakaryaa mam,

³⁶ ki li bi ke bitutum bi si kii buyoonn bidindaan ga nya tibɔndinn aajikaar aajim ni, ki fuu ni na. U yaa nan fuu ni ki kpaar jaalen kan, libuul ngbaan ni le bi ga chuu piir tii u.

³⁷ Bitutum bi lik bidindaan aah ga fuu ni pu na, Uwumbɔr aanyoor bi bi pu. M tuk nimi mbamɔn la, u ga cha bi kal, ki ga di tijikaar siin binimbiin ni.

³⁸ U yaa fuu ni kinyetaasiik, bee u yaa fuu ni likoojawiil yoonn, ki kan ke bi gor kan, Uwumbɔr aanyoor bi bi pu la.

³⁹ Ni nyi ke udichadaan yaa ba nyi buyoonn unaayuk ga fuu ni na kan, waa ba ga doon ki geen, u ba ga li ka lik, unaayuk ngbaan taa koo ni waadichal ni.

⁴⁰ Ni mu gor man; ba pu? buyoonn naan li dak ke m ga gir ni na, n-yoonn ngbaan le m ga gir ni."

*Ututunn u njan na, ni u kaa njan na
(Matiu 24.45-51)*

⁴¹ Le Piita baa Yesu, "Ndindaan, aa njakl liyatanjakl ngbaan ki tii timi baanja le aan aa njakl ki tii binib mɔmɔk la?"

⁴² Le Tidindaan bui u, "Uyidaan ubaa yaa tii waatutunn ubaa tininkpir ke u li lik waachiln ni aanib ki tii bi tijikaar naah njeer buyoonn na kan, ututunn ngbaan ga nja kinye ki li kpa nlan, ki li tun waatunl mbamɔm?"

⁴³ Udindaan yaa nan fuu ni ki mui waatutunn njan uma udindaan aah ban pu na kan, Uwumbɔr aanyoor bi ututunn ngbaan pu.

⁴⁴ M tuk nimi mbamɔn la, u ga tii u tininkpir u li lik waawan mɔmɔk.

⁴⁵ To, ututunn ngbaan mu yaa dak usui ni ke udindaan ga yunn, ki yaa piin ki gbaa ututunjeen aatstiib, bijab ni bipiib mɔmɔk, ki ji ki nyu ndaan gbii kan,

⁴⁶ udindaan ga gir ni buyoonn waan li dak ke u ga gir ni na, ki ga gbaa u njinaalab mbamɔm, ki ga di u nja binib bi yii waamɔb na aah bi nin chee na.

⁴⁷ "Ututunn u nyi udindaan aah ban pu na, kaa gor, kaa njan kina na, bi ga gbaa u sakpen.

⁴⁸ Ututunn u kaa nyi udindaan aah ban pu na, ki tun lituln li njeer njinaalab aagbaan na kan, bi ga gbaa u siib la. Uwumbɔr yaa tii unii nlan sakpen kan, u ga li ban ke u di nlan ngbaan tun litunyaan jer biken. Uwumbɔr yaa tii unii tininkpir kan, u ga li ban ke udaan ngbaan tun ki jer biken aah tun pu na."

*Binib aah ga yakr tɔb chee Yesu pu pu na
(Matiu 10.34-36)*

* 12:25 : Bee "...aan ki di lisanj libaa kpee waafɔɔk pu uu?"

49 “M dan m nan tuur mmii dulnyaa wee ni. Mu yaa puun gaal kan, m ba gee.

50 M ga ji falaa ki ti nyan. Nsui aan doon see m jin falaa ngbaan ki ti doo.

51 Maah dan dulnyaa wee ni na, ni dak ke nima le ga cha binib mɔmɔk li kpaan kimɔbaan aa? Aayii. M tuk nimi la, m pu le bi ga yakr tɔb chee.

52 Dandana ki joo cha, binib biŋmu yaa bi lidichal libaa ni kan, bi ga yakr tɔb chee la. Bitaa ga kpak bilee bi gur na. Bilee ngbaan mu ga kpak bitaa na.

53 Uja ga yakr ujaɔɔn chee; jaɔɔn mu ga yakr ute chee; upii mu ga yakr ubisal chee; bisal mu ga yakr una chee; upii mu ga yakr ubipuu chee; bipuu mu ga yakr uchapii chee.”

*Baa bee Uwumbɔr aah ŋani pu na
(Matiu 16.2-3)*

54 Le Yesu bui kinipaak ngbaan, “Ni yaa kan utaal yun ki bɔln liwilir wɔb kan, libuul ngbaan ni le ni ga bui ke, ‘Utaal ga nu la,’ le u nu.

55 Libuln yaa nyan ni ŋŋangii aasikakl wɔb kan, le ni ga bui ke, ‘Kitotoŋ koo a,’ le ki koo.

56 Nimi biŋmaŋmannim, kitin ni paacham pu le cha ni beer naah ga li bi pu na. Ba ŋa naa bee Uwumbɔr aah ŋani pu dandana na?”

*Aa yaa koo unii aataani ni kan, chuu utaal mala
(Matiu 5.25-26)*

57 “Ba ŋa naa ŋmaa dakt lik ki bee ni ŋan na?”

58 Aa ni unii yaa kpa tibɔr, u ban u di ti buen bibɔjirb chee kan, chuu utaal mala, u taa kee fuu bi chee, ki taa di si ŋa binjaal ni, bi di si ŋa kiyondiik ni.

59 M tuk si la, saan nya nima ki nan saa buyoonn aa ga pa kooti ni aamɔmbil mɔmɔk doo na.”

13

Kpeln nimi aabimbin man

1 N-yoonn ngbaan le binib bibaa dan nan bui Yesu ke Galilee aatin aanib aah nan bi toor kitork tii Uwumbɔr na, Pailat nan ku bi.

2 Le Yesu baa bi, “Ni dak ke Galilee aatin aanib ngbaan nan ye titunwanbirdam ki jer Galilee yaab biken aa? Nima le cha u ku bi ii?”

3 Aayii. M tuk nimi la, ni yaa kaa kpeln nimi aabimbin kan, ni mɔmɔk ga kpo kina la.

4 Tɔ, libimbifɔfɔn aah nan lir ki ku bijab kipiik ni biniin Siloam aatin ni na, ni dak ke bi nan kpa taani ki jer Jerusalem aanib mɔmɔk aa?”

5 Aayii. M tuk nimi la, ni yaa kaa kpeln nimi aabimbin kan, ni mɔmɔk ga kpo kina la.”

Busub bu kaa lu ŋisubil na

6 Le u ŋakl bi liyataŋakl ke, “Uja ubaa nan bun busub bubaa waasaak ponn ni; ki joo cha, le u dan nan lik ke ŋisubil bi aa ŋaa bi, le kaa kan nibaa.

7 Le u bui waatutunn, ‘Ŋibin ŋitaa le na, le m choo m nan lik busub bue. Maa kan lisubil libaa. Gaa bu lii. Taa cha bu li si ki gaa kitin yɔli.’

8 Le ututunn ngbaan bui u, ‘Ndindaan, di cha bu libiln lee, m gbii bu taab, ki ban tinaabin ki bil bu.

9 Libiln li choo na, bu yaa lun kan, ni ŋan. Bu yaa kaa lun kan, aa gaa bu lii.’ ”

Yesu aah cha upii u boo gui na pɔɔk pu na

10 Juu yaab aakpaakool daal le Yesu bi mmeen aadiik ni, ki bi tuk binib Uwumbɔr aabɔr.

11 Le upii ubaa bi nima. Tiyayaar le joo u ki ŋa u ubun ŋibin kipiik ni ŋiniin. U boo gui, kaa ŋmaa yaar.

12 Yesu aah kan u na, le u yin u ke u dan u chee, le ki bui u, “Upii, aa kan aabaa saaween chee.”

13 Le ki di unjaal paan u pu. Libuul ngbaan ni le u yaar, le ki nyun Uwumbɔr.

14 Yesu aah cha upii ngbaan pɔɔk lik-paakool daal na, nima le cha mmeen aadiik ni aaninkpel gee liŋuul Yesu pu, le ki bui kinipaak ngbaan, “Iwiin iloob le bi lik-paakool aakaasisik ni, ti li tun lituln, ki cha likpaakool daal. Nima pu na, ni dan iwiin iloob ngbaan aakaasisik ni aan u cha ni pɔɔk. Ni taa ki dan nan ban laafee lik-paakool daal.”

15 Le Tidindaan bui u, “Nimi biŋmaŋmannim, likpaakool daal kan, ni ga chuu gbiln nimi aanaaja, bee nimi aabon, ki di u buen nkpen ni ke u ti nyu nnyun.

16 Upii wee ye Abraham aayaabil la, le kinimbɔŋ buu u ŋibin kipiik ni ŋiniin le ki ŋa u u boo gui na. Maah chuu buur u likpaakool daal na, naa ŋan aa?”

17 Yesu aah len kina na, le inimɔn chuu binib bimɔk kpak u kinikpakpak na. Waah tun lijinjir aatun pam pu na, le kinipaak ngbaan mɔmɔk nan kpa mpopiin pam.

Tisufar aabil aayataŋakl

(Matiu 13.31-32; Mak 4.30-32)

18 Le Yesu baa bi, “Uwumbɔr aanaan naahn ba? M ga di ba ki di ŋar mu?”

19 Mu naahn linaanyiimbil li uja ubaa nan di bun waakpaab ni na la. Le li muun ki ŋa busub. Le inyoon i laani paacham na dan nan ter yaadil bu aabon pu.”

Boroboro aanyɔk aayataŋakl

(Matiu 13.33)

20 Yesu nan ki baa bi, “M ga di ba ki di ŋar Uwumbɔr aanaan?”

²¹ Mu naahn nnyok mu bi joo njani boroboro ni aan upii ubaa nan di ja boroboro aayon ponn ni na, le boroboro ngbaan mok duun.”

Naah ga dii pu na
(*Matiu 7.13-14, 21-23*)

²² Le Yesu cha Jerusalem. Waah cha na, le u bo dii ntisakpem ni ntiwaatiir ni, le ki tuk binib Uwumbor aabor:

²³ Le unii ubaa baa u, “Ndindaan, binib bi njmar na le bi siib aa?”

²⁴⁻²⁵ Le Yesu bui bi, “Cha ninimbil li man ni li dii mbisamob mu kaa waa na. M tuk nimi la, buyoonn udichadaan na ga nan fi ki lan kidiik na, nee aapuwob le binib pam ga li ban bi koo ni, kaan njmaa koo ni. Ni ga li si lipaal, ki kpaar jaalen, ki bui ke, ‘Tidindaan, chuu piir tii timi.’ Le u ga bui nimi, ‘Maa nyi nimi. Ni nyan ni la chee?’

²⁶ Le ni ga bui ke, ‘Ti ni si le nan kpaan ji ki nyun. Aa nan tuk binib Uwumbor aabor timi aati nj la.’

²⁷ Le u ga ki bui nimi, ‘M tuk nimi la, maa nyi nimi. Ni nyan ni la chee? Nimi titunwanbirdam, ni momok siir m chee man.’

²⁸ Le u ga jenn nimi. Le ni ga li waa Abraham, ni Aisak, ni Jakob, ni Uwumbor aabonabtiib momok Uwumbor aanaan ni. Ni ga li bi lipaal, ki wii ki njman njnyin nima chee.

²⁹ Binib ga nya liwipuul wob, ni liwilir wob, ni isikakl mok, ki ga li ka ki ji tjikaar Uwumbor aanaan ni.

³⁰ Li pel man, puwob yaab bibaa ga nan ja bisalolm. Bisalolm bibaa mu ga nan ja puwob yaab.”

Yesu aah gee Jerusalem aanib pu na
(*Matiu 23.37-39*)

³¹ N-yoonn ngbaan le Farisii yaab bibaa dan Yesu chee, ki nan bui u, “Nya do chee, ki li cha. Ubor Herod ban u ku si la.”

³² Le Yesu bui bi, “Ni li cha ti tuk unok ngbaan. ‘Din ni fen le m ga nyan tiyayaar binib ni, ki cha bibum pook. Iwiin itaa daal le maatuln ga doo.’

³³ Nima le m cha Jerusalem din, ni fen, ni daalpu. Baan ku Uwumbor aabonabr ubaa nibaa chee, see Jerusalem ponn ni.

³⁴ “Jerusalem aanib, nsui bii ni pu la. Ni ku Uwumbor aabonabtiib, ki yur waatutum njitakpal ki ku bi. N-yoonn momok le m nan ban m kuun nimi ja mbaa chee ke ukola aah kuuni waakoobi pu ki njani ufeen ni na, le naa kii.

³⁵ Lik, Uwumbor siir cha nimi. M tuk nimi la, naan ki kan mi ki nan saa bundaln ni ga nan bui ke, ‘Uwumbor aanyoor bi unii u choo uma Uwumbor aayimbil ni na pu.’”*

14

Yesu aah cha ubun pook pu na

¹ Juu yaab aakpaakool daal le Yesu nan buen Farisii yaab aaninkpel ubaa do, u ti ji tjikaar. Le bi lik waah ga ja pu na momok.

² Le uja u taakpachoo fuukoo nan chuu u na mu bi nima, le ki dan Yesu chee.

³ Le Yesu baa Uwumbor aakaal aamomokb ni Farisii yaab, “Timi aakaal kii ke unii cha bibum pook likpaakool daal aa?”

⁴ Le baa len tibaa. Le Yesu chuu uja ngbaan ki ti cha waaween doo, ki cha u buen.

⁵ Le u baa bi, “Unii ubaa aabon, bee waanaaja yaa lir nnyunbun ni likpaakool daal kan, waan nyan u likpaakool daal ngbaan aa?”

⁶ Le baa ki njmaa len tibaa.

Binib bi Uwumbor ga nyun bi na

⁷ Le Yesu kan ke binib bi dan bi nan ji tjikaar na buen ti kal bininyuum aakakaa chee. Nima le u njak bi liyatanjakl:

⁸ “Unii ubaa yaa yin si ke aa dan nan ji u chee tjikaar kan, taa kal bininyuum aakakaa chee. Nibaakan, unii u jer si na ga fuu ni.

⁹ Le udichadaan ngbaan ga dan nan bui si, ‘Cha uja wee kal do chee.’ Le inimoon ga chuu si. Le aa ga fi ki ti kal uwaatiir aakakaa chee.

¹⁰ Unii yaa yin si ke aa dan nan ji u chee tjikaar kan, ti puen kal unii waatiir aakakaa chee. Le udichadaan ngbaan ga dan nan bui si, ‘Njo, nan kal nkakaa mu njan na chee.’ Le binib bimok ji aa chee tjikaar na ga nyun si.

¹¹ Naatataa le ye ke unii umok nyun ubaa na, Uwumbor ga sunn u taab. Unii umok sunn ubaa taab na, Uwumbor ga nyun u.”

¹² Le Yesu bui Farisii yaab aaninkpel u yin u ke u dan nan ji tjikaar na, “Aa yaa ja njim kan, taa yin aajotiib, bee saamaal aanib, bee aanaabitiib, bee aanjen aatotiib bi ye biwankpadam na, ke bi dan nan ji; ba pu? bi mu ga ki yin si ke aa nan ji bi chee tjikaar ki teen.

¹³ Aa yaa ja njim kan, yin bigiim, ni bitaageeb, ni biwob, ni bijoom, ke bi dan nan ji.

¹⁴ Bima le aa kpa nibaa ke bi ki giin tii si. Uwumbor le ga ja tnyoor ja aa pu. Buyoonn bininyuum ga fikr nkun ni na, le Uwumbor ga tii si saapal.”

Njim sakpem aayatanjakl
(*Matiu 22.1-10*)

¹⁵ Binib bi ji u chee tjikaar na ponn ni ubaa njun waah len pu na, le ki bui u, “Binib bi ga ji tjikaar Uwumbor aanaan ni na, waanyoor bi bi pu la.”

* 13:35 : Lik Ilahn 118.26.

¹⁶ Le Yesu bui u, “Uja ubaa nan bui binib pam ke u ga nja tijikaar bi dan nan ji. Le u nja tijikaar pam.

¹⁷ Tijikaar aajim yoonn, le u tun waatu-tunn u ti bui bi, ‘Ni njeer a. Dan man.’

¹⁸ Waah bui bi kina na, le bi məmək kpaan yii. Njan yoo na bui u, ‘M daa bukpaab la, ki ban ke m buen ti lik bu aah bi pu na. M nja si gafara la.’

¹⁹ Le ubaa mu bui u, ‘M daa inaaja i ko kisaak na kipiik la. M cha m ti lik yaah bi pu na la. M nja si gafara.’

²⁰ Le ubaa mu bui u, ‘M laa kunn upii la, le kaan nja dan.’

²¹ “Le ututunn ngbaan gir kun udindaan chee, ki ti tuk u bi məmək aah len pu na. Le lijjuul chuu u. Le u bui waatutunn ngbaan, ‘Li cha kinyan ni mala, ki ti yin ni bigiim, ni bitaageeb, ni bijoom, ni biwəb, ke bi dan nan ji.’

²² Le waatutunn nja kina, ki dan nan bui u, ‘Ndindaan, m nja saah len pu na. Mpaan gur bi.’

²³ Le udindaan bui u, ‘Li cha isan ni, ki ti gan binib ke bi dan nan ji, aan maadichal gbiin.

²⁴ M tuk nimi la, binib bi m nan puen bui bi ke bi dan nan ji na, bi ponn ni ubaa aan lak maajikaar.’ ”

Unii u kaa nja yii tiwan məmək na aan nja dii Yesu

(Matiu 10.37-38)

²⁵ Le kinipaak pam dii Yesu. Le u fenn toj bi, ki bui bi,

²⁶ “Unii yaa dan u nan dii mi, ki yaa kaa gee mi ki jer waah gee ute ni una, ni upuu, ni waabim, ni unaatiib, ni ukpetiib, ni uninkpatiib, ni waaməfal pu na kan, waan nja dii mi.

²⁷ Unii umək kaan yoor waadəpuinkoo ki dii mi na kan, waan nja li ye maadidiir.

²⁸ “Ni ponn ni ubaa yaa ban ke u maa kidifəfəŋ kan, u ga puen dakt lik ke waamombil ga fuu aan njaan fuu.

²⁹ U yaa piin ki bi maa kidiik, kaa puen dakt lik waamombil aah bi pu na kan, nibaakan, waamombil aan fuu. Le waan nja maa kidiik ngbaan doo. Binib bimək kan na ga laa u, ki bui ke,

³⁰ ‘Uja wee nan piin ki bi maa kidiik, kaan nja doo.’

³¹ “Tə, ubər u kpa butəb aajab njichur kipiik na yaa ban u buen ti to ubər u kpa butəb aajab njichur moninko na butəb kan, u ga puen dakt lik ke u ga njan aan waan njan.

³² U yaa nyi ke waan nja nyan u kan, waah laa bi ni daa na, u ga tun bitutum bi ti tooh u nsan ni, ki bui u ke u pək ubaa aan bi ti kpokl ki kuln kijaak ngbaan.

³³ Niyatanjak ngbaan aatataa le ye ke aa yaa kaa yii saah kpa nimək na kan, saan nja dii mi.”

N-yaan aayatanjakl

(Matiu 5.13; Mak 9.50)

³⁴ “Tə, n-yaan njan la. Mu yaa bii, ki yaa kaa ki mək kan, nibaa aa bi ki ga ki nja mu aan mu mək.

³⁵ Mu nja yəli le na. Mu aan ki li kpa nterm tii nibaa. Bi ga di kpir la. U kpa litafal na kan, u njan.”

15

Kiwakork ki wəŋ na aayatanjakl

(Matiu 18.12-14)

¹ Bilampoogaab ni titunwanbirdam pam nan bi kuuni Yesu chee ke bi ti pel waah len tibər ti na.

² Le Farisii yaab ni Uwumbər aakaal aaməmək b nuli u pu ke, “Uja wee gaal titunwanbirdam ki ji bi chee tijikaar.”

³ Nima pu le Yesu njakl bi liyatanjakl,

⁴ “Ni ponn ni ubaa yaa kpa ipiih nkub, ubaa yaa wəŋ kan, u ga di cha ipiih imonko inaa ni kipiik ni iwae i gur na timoor ni, ki buen ti ban upiih u wəŋ na, ki ti saa buyoonn u ga kan u na.

⁵ U yaa ti kan u kan, u ga li məəni, ki di u buj usil, ki chaa kun.

⁶ U yaa ti fuu linampal kan, le u ga yin ni ujtətib ni udoyaab, ki nan bui bi, ‘Maapiih u wəŋ na, m kan u. Cha ti li məəni man.’

⁷ Liyatanjakl lee aatataa le ye ke titunwanbirdaan ubaa yaa kpeln waabimbın kan, paacham yaab ga li məəni unii u kpeln waabimbın na pu, ki jer baah ga li məəni bininyaam imonko inaa ni kipiik ni biwae bi kaa ban bi kpeln baabimbın na pu.”

Nimombil ni wəŋ na aayatanjakl

⁸ “Upii ubaa yaa kpa tikunabr aamombil kipiik, libaa yaa wəŋ kan, u ga see karyaa, le ki njal lidichal ni, ki lik mbaməm ki ti kan li.

⁹ Tə, u yaa ti kan li kan, u ga yi ni unaakoontiib ni udoyaab, ki nan bui bi, ‘Maamombil li wəŋ na, m kan li. Cha ti li məəni man.’

¹⁰ Liyatanjakl lee aatataa le ye ke titunwanbirdaan ubaa yaa kpeln waabimbın kan, u pu le Uwumbər aatuuntiib ga li məəni paacham.”

Japəən u wəŋ na aayatanjakl

¹¹ Yesu nan ki bui bi, “Uja ubaa nan bi ki nan kpa japətiib bilee.

¹² Le uwaatiir na bui u ke, ‘Nte, yakr maafaal ki di tii mi dandana.’ Le ute yakr bimək aafaal ki di tii bi.

¹³ Iwiin ilee aah jer na, le uwaatiir na kuun waafaal məmək, ki di buen kitinj ki daa

na ni. Waah ti bi nima na, le u jin waafaal məmək yəl yəl, le li ti doo.

¹⁴ Waah jin ni məmək ti doo na, le nkon sakpem lir nima chee. Igiin le nan gur joo u.

¹⁵ Le u di ubaa ti kpaan kitin ngbaan ni aani ubaa chee. Le u tun u igbeer chee timoor ni ke u ti li nani i tijikaar.

¹⁶ Nkon aah joo u sakpen pu na, u ga nmaa nmaa igbeer ngbaan aajikaar. Unii ubaa mu aa tii u nibaa.

¹⁷ Le u njan nlan le ki bui ke, 'Nte aatutum məmək ji ki gur. Le nkon ban mu ku mi do chee na.

¹⁸ M ga gir kun nte do, ki ti bui u ke, Nte, m koo aa ni Uwumbər mək aataani ni.

¹⁹ Naa ki njan ke aa yin mi aajapəən. Nja mi saah nani saatutum pu na.'

²⁰ Le u fii ki cha ute do.

"Waah laa bi ni daa na, le ute waa u, ki san u kinimbaak, le ki san tooh u nshan ni, ki ti di unjaal kpal u, le ki moor utakpiln.*

²¹ Le ujaapəən bui u, 'Nte, m koo aa ni Uwumbər mək aataani ni. Naa ki njan ke aa yin mi aajapəən.'

²² Le ute bui waatutum, 'Li cha mala ki ti yoor ni lininkpebəkul nyaan na, ki nan di peen u, ki di kibəmbik nmaan u, ki di njinaatak tan u,

²³ ki li joo ni unaabo u filk na, ki nan kor u, aan ti ji ki li məəni.

²⁴ M nan nyi ke njapəən umina kpo a, le u bi. U nan wəŋ a, le m ki kan u.' Le bi piin ki bi məəni.

²⁵ "Tə, ujaapəol na nan bi kisaak. Waah nyan ni kisaak ki peen ni linampal na, le u njan bi gbaa tibar ki gaa ilahn.

²⁶ Le u yin bitutum ponn ni ubaa, le ki nan baa u, 'Ni ye kinye?'

²⁷ Le u bui u, 'Aanaal na fuu ni a. Waah fuu ni ni laafee na, le aate cha bi kor unaabo u filk na.'

²⁸ Ukpel aah njan kina na, le u gee linjuul, kaa ban u koo ni. Le ute nyan ni lipaal, ki nan gan u ke u koo ni.

²⁹ Le u bui ute, 'Lik, m tun lituln njibin sakpen le ki tii si, kaa kee yii saaməb. Le saa po tii mi unjəbə ke m ni njətiib ji ki li məəni.

³⁰ Aajapəən umina le nan dii bipiidagoob ki ti bii saawangol məmək doo, le waah fuu ni na, aa kor unaabo u filk na ki tii u.'

³¹ Le ute bui u, 'Maabo, aa bi m chee n-yoonn məmək la. Sin le yeh maah kpa tiwan ni na məmək.

³² Aanaal umina, m nan nyi ke u kpo a, le u bi. U nan wəŋ a, le m ki kan u. Nima le ni njan ke ti li məəni ki li kpa mpopiin.' "

16

Ututunn u kpa nlan na

¹ Tə, Yesu nan bui waadidiliib, "Uwankpadaan ubaa le nan bi ki kpa ututunn u lik waawan məmək na. Le bibaa dan nan bii u udindaan aanimbiin ni ke u joo waawan ji la.

² Le udindaan yin u ki nan baa u, 'Maah njan saabər ti na, ti ye kinye? Mək mi saah nja maawan pu na məmək. Saan ki li ye maatutunn.'

³ Le ututunn ngbaan dak usui ni, 'Ndinnaan ga nyan mi waatuln ni. M ga nja kinye? Maan nmaa ko kisaak. M mu yaa kpaln uwanmeer kan, iniməən ga li joo mi.

⁴ M nyi maah ga nja pu na, aan ndindaan yaa nyan mi waatuln ni kan, bibaa gaa mi baadichal ni.'

⁵ Le u buen ti yin ni binib bi joo udindaan aapəln na ke bi dan u chee ubaabaa ubaabaa, le ki baa njan yoo na, 'Aa joo ndindaan aapəln nja?'

⁶ Le u bui u, 'Nkpan ankəra nkub.' Le u bui u, 'Yoor saapəln aagban ji kal mala ki nmeə ankora piinmu.'

⁷ Le u baa uken, 'Si, aa mu joo waapəln nja?' Le u bui u, 'Idi bətə nkub.' Le u bui u, 'Yoor saapəln aagban ji nmeə bətə imonko inaa.'

⁸ Tə, ututunn u kaa njan na aadindaan aah njan ni pu na, le u pak u, ke waah nja pu na, u kpa nlan la. Naatataa le ye ke dulnyaa wee aanib kpa nlan baabər ni ki jer Uwumbər aanib aah kpa pu na.

⁹ "M tuk nimi la, ni di dulnyaa wee ni aawankpal ter bigiim, aan ni yaa doo kan, ni ga koo nkookoo yaan mu ga li bi ki cha n-yoonn mu kaa kpa ndoon na ni.

¹⁰ Unii u tun lituwaatiir mbaməm na, u ga tun litusakpeln mu mbaməm. Unii u kaa tun lituwaatiir mbaməm na, waan tun litusakpeln mu mbaməm.

¹¹ Ni yaa kaa joo dulnyaa wee ni aawankpal mbaməm kan, nja ga di Uwumbər aatuln nja aanaal ni?'

¹² Ni yaa kaa nja dulnyaa wee ni aawan mbaməm kan, Uwumbər aan tii nimi paacham aawan.

¹³ "Unaagbiija ubaa aan nmaa tun lituln ki tii dindatiib bilee. U ga li nan ubaa, le ki li gee uken. U ga li si ubaa aachan ni, le ki lik uken fam. Naan nmaa li dii Uwumbər ni liwankpal mu."

Yesu aah ki len pu na

(*Matiu 11.12-13; 5.31-32; Mak 10.11-12*)

¹⁴ Le Farisii yaab, bi gee njimobil sakpen na, njan Yesu aah len tibar timina məmək pu na, le ki laa u.

* **15:20** : ...moor utakpiln: Israel yaab nan doon təb kina le ki mək ngeehn.

¹⁵ Le u bui bi, “Nimi le ban ke binib li dak ke ni ye bininyaam. Uwumbør le nyi nisui ni aah bi pu na. Binib aah nyuŋni tiwan ni na ye fam le Uwumbør chee.

¹⁶ “Uwumbør aakaal ni waabonabtiib aaliin nan joo binib ki nan saa Jønn u nan muini binib nnyun ni na aayoonn. Waayoonn ngbaan ki joo cha, le bi mooni Uwumbør aanaan aabõnyaan tee. Le binib mòk aabõŋ koo Uwumbør aanaan ni mpõõn.

¹⁷ Uwumbør aakaal mubaa aah ga ŋa yali pu na, ni põõ ki jer paacham ni taab aah ga jer pu na.

¹⁸ “Uja umæk jenn upuu lii ki ki yoor upii uken na, uja ngbaan kpaln udagoor la. Upii aachal yaa jenn u lii aan uja uken ki yoor u kan, uja ngbaan mu kpaln udagoor la.”

Uwankpadaan ni uwanmeer Lasarus aabør

¹⁹ “Tõ, uwankpadaan ubaa nan bi, ki peeni tiwanpeenkaan nyaan, ki ji tijikaar ti mõ na iwiin mòmæk.

²⁰ Le uwanmeer ubaa mu nan bi, bi nan yin u ke Lasarus. Le ibusoon joo u. Le bi joo u ti bilni uwankpadaan ngbaan aabisamõb chee.

²¹ Le u ban ke u li peei ŋisaabol ŋi nyan uwankpadaan ngbaan aateebul paab ki lir kitin na ji. Le ibõ mu choo nan lakr waabuun ngbaan.

²² Naah joo cha na, le uwanmeer ngbaan nan kpo. Le Uwumbør aatuuntiib dan nan yoor u ki di buen paacham, Abraham chee.

²³ Le uwankpadaan ngbaan mu nan kpo. Le binib di u ti sub. Waah kpo na, le u ti bi mmii mu kaan junn na ni, ki ji falaa sakpen, le ki waan lik paacham, ki waa Abraham dandar, ki waa Lasarus mu bi u chee nima.

²⁴ Le u teen, ‘Nte Abraham, m ji falaa sakpen mmii mue ponn ni; san mi kinimbaak, ki tun Lasarus u ti di unanbik tu nnyun ki nan di meeh nlabmil aan li sõŋ.’

²⁵ “Le Abraham bui u, ‘Maabo, teer ke saah nan bi limofal ni na, aa nan bi ji saamõõn la. Lasarus mu nan bi ji falaa la. Dandana wee Lasarus aasui sõŋ do chee na. Aa mu bi ji falaa la.

²⁶ Libuusakpeln mu bi ti ni saakaasisik ni, aan binib bi ban bi nyan do ki puur buen aa chee na taa ŋmaa puur; ubaa mu taa nyan aa chee ki dan do chee na.’

²⁷ Le uwankpadaan ngbaan bui u, ‘Nte, ni yaa ye kina kan, m ganj si, tun Lasarus u buen nte do

²⁸ ki ti sur nnaatiib biŋmu bi gur na, bi taa dan do chee na, ki mu nan ji falaa wee.’

²⁹ “Le Abraham bui u, ‘Bi kpa Uwumbør Aagban, Bi li ŋun kigban ngbaan aah len pu na.’

³⁰ Le u bui ke, ‘Nte Abraham, aayii, baan ŋun; unii yaa fikr nkun ni ki buen bi chee kan, nima le bi ga kpeln baabimbin.’

³¹ Le Abraham bui u, ‘Bi yaa kaa ŋun Uwumbør Aagban aah len pu na kan, unii yaa fikr nkun ni kan, nima le aan cha bi kpeln baabimbin.’ ”

17

Taa tõŋ unii ke u tun titunwanbir (Matiu 18.6-7, 21-22; Mak 9.42)

¹ Yesu nan bui waadidiliib, “Ntõŋ ga sil li bi; tibõbir mu bi unii u tõŋni binib ke bi tun titunwanbir na pu.

² Bi yaa ba tee di kinaasakpen ki di tul leen uneen ni, ki tur u lii nnyusakpem nin chee nyoo na ni kan, ni ba soor ki tii u, ni u tõŋ maadidiliib ponn ni uwaatiir ubaa u tun titunwanbir.

³ Ni li nyi man.

“Aana aabo yaa ŋa si bakaa kan, sur u. U yaa kpeln waabimbin kan, di cha pinn u.

⁴ U yaa ŋa si bakaa nfum mulole nwiin mbaa ponn ni, ki yaa dan aa chee nfum mulole ki nan bui si, ‘M ŋa si gafara la,’ kan, aa di cha pinn u.”

Gaa Uwumbør ki kii

⁵ Le waakpambalb bui u, “Tidindaan, too kpee timi aanaadii pu.”

⁶ Le u bui bi, “Ni yaa gaa Uwumbør ki kii siib na kan, ni ga ŋmaa bui busub ngbaan ke bu ŋõb libuul ngbaan ni ki ti ŋum nnyusakpem ponn ni, le bu ga kii nimi aamõb.”

Unaagbiija aatuln aah ye pu na

⁷ “Tõ, ni ponn ni ubaa yaa kpa unaagbiija u ko kisaak, bee u kpaap ipiih na kan, u yaa nyan ni kisaak kan, saan bui u libuul ngbaan ni, ‘Nan ji tijikaar.’

⁸ Aa ga bui u, ‘Ŋa tijikaar ki siin mi aan m ji ki nyu. M yaa jin doo kan, aa mu ga ji ki nyu.’

⁹ Saanaagbiija yaa ŋa saah ban pu na kan, aa ga doon u ke u ni lituln aa? Aayii.

¹⁰ Ni mu bi ke unaagbiija ngbaan aah bi pu na la. Ni yaa ŋa Uwumbør aah tuk nimi ke ni ŋa pu na mòmæk kan, ni bui ke, ‘Taa ŋeer ubaa pak timi. Ti po ŋa taah ba ga ŋa pu na la.’ ”

Yesu aah cha bikõndam kipiik põõk pu na

¹¹ Yesu aah cha Jerusalem na, le u dii Samaria ni Galilee aatiŋ aanaanmæk.

¹² Waah bi koo kitin kibaa ni na, le bikõndam kipiik ton u nsan ni, ki si ni daa siib,

¹³ le ki teen ke, “Tidindaan Yesu, san timi kinimbaak.”

¹⁴ Yesu aah waa bi na, le u bui bi, “Li cha Uwumbør aatotoortiib chee, aan bi ti ŋan nimi.”

Baah cha na, le bi pook.

¹⁵ Le bi ponn ni ubaa aah kan ke u pook na, u gir ni, ki nyun ni Uwumbor mpoon pu,

¹⁶ le ki nan gbaan Yesu aanimbiin ni, ki doon u.

¹⁷ Uja ngbaan nan ye Samaria* aatin aanii la. Le Yesu baa ke, "Maa cha bikondam kipiik pook la aa? ke biwae na bi la chee?"

¹⁸ Ubaa aa gir ni u nan nyun Uwumbor see uwowonja ngbaan baanja aa?"

¹⁹ le ki bui u, "Saah gaa mi ki kii na, nima le cha aa pook. Fiin ki li dii saasan."

*Uwumbor aanaan aah ga fuu ni pu na
(Matiu 24.23-28, 37-41)*

²⁰ Le Farisii yaab nan baa u, "Uwumbor aanaan ga fuu ni bayoonn?" Le u bui bi, "Uwumbor aanaan aah ga fuu ni pu na, binib aanimbiil aan li waa mu.

²¹ Baan nmaa bui ke, 'Lik, mu bi do,' kaan nmaa bui ke, 'Mu bi nima la.' Uwumbor aanaan bi ni ni."

²² Le u tuk waadidiliib, "N-yoonn choo, le ninimbiil ga li man min Unibon Aabo aah ga gir ni bundaln na, kaan kan.

²³ Le bi ga bui nimi, 'Lik, u bi nima,' ki ga ki bui ke, 'Lik, u bi do.' Ni taa buen ti lik, ki taa dii bi man.

²⁴ Bundaln min Unibon Aabo ga nan gir ni na, ni ga li bi ke utaal aah moor ki wolni paacham moomok pu na, aan binib moomok ga li waa pu na la.

²⁵ Dandana aanib ga yii mi, le m ga ji falaa sakpen waahr, aan ki nin buen paacham aan ki gir ni.

²⁶ Min Unibon Aabo aah ga gir ni buyoonn na ga li bi ke Nowa aayoonn aah nan bi pu na la.†

²⁷ Bi nan ji ki nyu, bijab nan yoor bipiib, bipiib mu nan mon bijab, ki ti saa bundaln Nowa nan koo bunjob ni na, le nnyusakpem fuu ni ki nan jin bi moomok.‡

²⁸ To, maah ga gir ni bundaln na mu ga li bi ke Lot aayoonn aah nan bi pu na la. Bi nan ji ki nyu, ki daa tiwan ki kooh, ki bu tijaakar, ki maa tidir.

²⁹ Bundaln Lot nyan Sodom aatin ni na, le mmii ni chirbil nyan ni paacham ki lir ni, ki ku bi moomok.§

³⁰ Kina le ni ga li bi bundaln min Unibon Aabo ga nan nya ni mpaan pu na.

³¹ "N-yoonn ngbaan, unii yaa bi kidiik paab* kan, u taa koo waadiik ponn ni u ti yoor waawan ni bi ki ponn ni na. Unii u bi kisaak na mu taa gir kun.

³² Teer man tibor ti nan nja Lot aapuu na.†

³³ Unii umok kaa di ubaa tii Uwumbor na kan, waamofal ga bee yoli la. Unii umok di ubaa tii Uwumbor na kan, u ga kan limofal li kaa kpa ndoon na.

³⁴ M tuk nimi la, buyoonn m ga gir ni na, binib bilee ga li do kidiik kibaa ponn ni kinyeek. M ga nan yoor ubaa ki di buen, ki cha uken.

³⁵ Bipiib bilee ga li boo nan idi. M ga nan yoor ubaa ki di buen, ki cha uken. [

³⁶ Bijab bilee ga li bi kisaak. M ga nan yoor ubaa ki di buen, ki cha uken.]"

³⁷ Le waadidiliib baa u, "Tidindaan, la chee?"

Le u bui bi, "Liwankpol aah bi nin chee na, nangba mam mu kuuni nima chee la."

18

Ukpopii ni ubajir aabor

¹ Le Yesu njal bi liyatanjaki, u di mok bi ke ni njan bi li mee Uwumbor n-yoonn moomok, ki taa cha bitaakpab yal.

² "Ubjir ubaa nan bi kitinj kibaa ni, kaa san Uwumbor, ki mu aa pak binib.

³ Ukpopii ubaa mu nan bi kitinj ngbaan ponn ni, le ki choo u chee n-yoonn moomok, ki nan bui u ke u nyan u waadin aanjaal ni.

⁴ N-yoonn moomok le u yii ni ti yunn. Naah joo cha kina na, le u ti len usui ni, 'Maa san Uwumbor, ki mu aa pak binib.

⁵ To, ukpopii wee mu aah choo m chee n-yoonn moomok ki nan muk mi sakpen pu na, m ga tii u waabamon, u taa ki beenin choo nan muk mi kina aan nsui ti nyan mbaa ponn ni."

⁶ Le Yesu ki bui waadidiliib, "Li njun man ubajir u kaa njan na aah len pu na.

⁷ Waah len ke u ga tii u waabamon pu na, Uwumbor aan ti waanib bi mee u n-yoonn moomok nwiin pu ni kinyeek na baabamon aa? U ga taan aa?

⁸ M tuk nimi la, u ga tii bi baabamon mala. Min Unibon Aabo mu yaa nan gir ni kan, m ga kan binib beenin tii mi naadii dulnyaa wee ni ii?"

Farisii aanii ni ulampoogaar aabor

⁹ Le Yesu njal liyatanjaki tii binib bi dak ke bima le njan ki jer unibon moomok, kaa lik pak ubaa na ke,

¹⁰ "Bijab bilee nan koo Uwumbor Aadichal ni ke bi ti mee Uwumbor. Ubaa nan ye Farisii aanii la, uken mu nan ye ulampoogaar.

¹¹ Farisii aanii na nan sil ubaa ki mee Uwumbor ki bui ke, 'Uwumbor, m doon si ke maa bi ke binib moomok aah bi pu na. Maa

* **17:17** : Samaria yaab ni juu yaab aakaasisik ni aa nan mo.

† **17:26** : Lik Mpiin 6.5-8.

‡ **17:27** : Lik Mpiin 7.6-24.

§ **17:29** : Lik Mpiin 18.20-19.25.

* **17:31** : Bi yaa maa kidiik kan, baa di timoor pinn ki, kaa maa lidikokoln. Bi nan di ido paan puln tidir paab, le ki di titan por biin. Bi nan maa njibimbin le ki taa joi kidiik aapaacham.

† **17:32** : Lot aapuu

nan fenn lik upuwob le ki kpaln n-yaan aatakpal. Lik Mpiin 19.26.

kpa iniman, kaa tun lituln li kaa njan na, kaa gɔr kidagook, kaa bi ke ulampoogaar umina aah bi pu na.

¹² Likpaakool mɔmɔk ponn ni, m lulni bumɔb iwiin ilee la. Maah kan tinyoor timɔk na, m yakr nfum kipiik ki nyan tibaa tii si.'

¹³ "Ulampoogaar ngbaan nan sil dandar, kaa kaa u waan lik paacham. U nan po si jik uyil, le ki bui ke, 'Uwumbɔr, san mi titunwanbirdaan kinimbaak,' le ki siir kun.

¹⁴ M tuk nimi la, Uwumbɔr len ke ulampoogaar ngbaan aabɔr le njan, waa len ke Farisii aanii ngbaan aabɔr njan; ba pu? unii umɔk nyuj ubaa na, Uwumbɔr ga sunn u taab. Unii umɔk sunn ubaa taab na, Uwumbɔr ga nyuj u."

Yesu aah na Uwumbɔr aanyoor na mbim pu pu na

(Matiu 19.13-15; Mak 10.13-16)

¹⁵ Le binib bibaa joo ni mbipɔm, ki di dan Yesu chee, ki ban ke u di unjaal paan bi pu. Waadidiliib aah kan kina na, le bi kae bi.

¹⁶ Le Yesu yin mbim ngbaan ke bi dan u chee, le ki bui waadidiliib, "Cha mbim ngbaan dan m chee man. Taa ki jenn bi man. Binib bi aabimbin bi ke mbim aah bi pu na, bima le yeh Uwumbɔr aanaan.

¹⁷ M tuk nimi mbamɔn la, unii umɔk kaa gaa Uwumbɔr aanaan ke ubo aah gaal tiwan pu na aan koo mu ni."

Yesu aah tuk uwankpadaan ubaa pu na

(Matiu 19.16-30; Mak 10.17-31)

¹⁸ Uyidaan ubaa nan baa Yesu, "Umɔmɔkr nyaan, m ga na kinye ki kan limɔfal li kaa kpa ndoon na?"

¹⁹ Le Yesu baa u, "Ba pu aa yin mi ke Umɔmɔkr nyaan? Ubaa aa njan, see Uwumbɔr baanja.

²⁰ Aa nyi Uwumbɔr aakaal: 'Taa gɔr kidagook; taa ku binib; taa su kinaayuk; taa li ye nnyamɔn aaseeraadaan; li pak aate ni aana.'

²¹ Le u bui u, "M joo nkaal mumina mɔmɔk tibir ni la."

²² Yesu aah njan kina na, le u bui u, "Tiwan nibaa le gur. Kooh saah kpa tiwan ni na mɔmɔk, ki di njimɔbil ngbaan tii bigiim, aan ki li kpa liwangol paacham, aan ki dan nan dii mi."

²³ Waah njan kina na, le ni na u mpombiin sakpen; ba pu? u nan kpa liwankpal pam.

²⁴ Yesu aah kan kina na, le u bui ke, "Ni pɔɔ sakpen binib bi kpa liwankpal na koo Uwumbɔr aanaan ni.

²⁵ Uwankpadaan aah ga koo Uwumbɔr aanaan ni pu na, ni pɔɔ ki jer laakumii aah ga koo seerkaa aaboln ni pu na."

²⁶ Le binib bi njan kina na bui ke, "Ni yaa ye kina kan, nja ma ga tee njmar?"

²⁷ Le Yesu bui ke, "Tiwan ni pɔɔ binib chee na aa pɔɔ Uwumbɔr chee."

²⁸ Le Piita bui u, "Tima kan, ti nan di taah kpa nimɔk na ki di lii, ki dii si la."

²⁹ Le Yesu bui bi, "M tuk nimi mbamɔn la, unii umɔk di cha waadichal, bee upuu, bee unaabitiib, bee ute, bee una, bee waabim, Uwumbɔr aanaan pu na kan,

³⁰ u ga kan ki jer waah di cha tiwan nimɔk na sakpen dandana wee. N-yoonn mu choo na, u ga nan kan limɔfal li kaa kpa ndoon na."

Yesu aah ki len waakun aabɔr taataa pu na

(Matiu 20.17-19; Mak 10.32-34)

³¹ Yesu nan di waadidiliib kipiik ni bilee na nyan n-gbaan, le ki ti bui bi, "Li pel man, ti yaa fuu Jerusalem kan, bi ga na min Unibɔn Aabo ke Uwumbɔr aabɔnabitiib aah nan njmee ke bi ga nan na mi pu na mɔmɔk.

³² Bi ga di mi na binib bi kaa ye Juu yaab na aanjaal ni, bi ti na mi mbɔnyun, ki yook mi, ki teei timɔotan nani m pu,

³³ ki lue mi njinaalab, ki ga ku mi. Iwiin itaa daal le m ga fikr nkun ni."

³⁴ Le baa bee iliin imina aatataa. Uwumbɔr le bar yaatataa. Nima le baa bee waah len pu na aatataa.

Yesu aah likr ujoon aanimbil pu na

(Matiu 20.29-34; Mak 10.46-52)

³⁵ Le Yesu aah peen Jeriko aatin ni na, ujoon ubaa ka nsan aamɔgbeln, ki mee binib tiwan.

³⁶ Le u njan kinipaak aah choo pu na, ki baa ke, "Ba na?"

³⁷ Le bi bui u, "Yesu u ye Nasaref aatin aanii na le choo."

³⁸ Le u teen ke, "Yesu, u ye Ubɔr David aayaabil na, san mi kinimbaak."

³⁹ Le binib bi loln Yesu pu nsan na kae u ke u njmin. Le u moo tar, "Ubɔr David aayaabil, san mi kinimbaak."

⁴⁰ Le Yesu sil nsan ni, le ki bui bi, "Li joo ni u man." Waah duun ni u na, le Yesu baa u,

⁴¹ "Aa ban ba?"

Le u bui u, "Ndindaan, m ban ke aa likr nnimbil le tii mi."

⁴² Le u bui u, "Aa likr a. Saah gaa mi ki kii na, nima le cha aanimbil likr."

⁴³ Libuul ngbaan ni le unimbil likr; le u dii u, le ki nyujni Uwumbɔr. Binib ngbaan mɔmɔk aah kan kina na, le bi pak Uwumbɔr.

19

Yesu aah tuk bilampoogaab aaninkpel pu na

¹ Yesu nan koo Jeriko aatin ni, ki bɔ dii ki ponn ni.

² Uja ubaa nan bi nima, bi nan yin u ke Sakeus, u ye bilampoogaab aaninkpel, ki mu ye uwankpadaan la.

³ Le u ban ke u kan Yesu aah bi pu na, ki mu ye kinigengenj. Kinipaak ngbaan pu, waa nmaa kan Yesu.

⁴ Le u san ki loln kinipaak ngbaan pu nsan, le ki ti jon likakaln aasub pu ke u li waa Yesu aah ga jer nima chee pu na.

⁵ Yesu aah nan fuu ni nima chee na, le u waan lik, ki bui u, "Sakeus, sunn ni mala. Din, m ga doon aado."

⁶ Le u sunn ni mala, ki gaa u, ki kpa mpopiin pam.

⁷ Kinipaak ngbaan aah kan ke u koo Sakeus do na, le bi mómək nju u pu, ke u buen titunwanbirdaan do la.

⁸ To, Sakeus nan fii sil, ki bui u, "Ndindaan, lik, m ga di maawankpal ligeln tii bigiim la. Maah nan jin binib bi aawan na, m ga giin kina nfum muna le ki di tii bi."

⁹ Le Yesu bui u, "Din le lidichal limina aanib nmar; ba pu? aa mu ye Abraham aayaabil la.

¹⁰ Min Unibən Aabo dan m nan ban binib bi wəŋ na ke bi nmar la."

Bitutum aah yoo bidindaan aapiin pu na (Matiu 25.14-30)

¹¹ Yesu nan njakl binib bi njun tibər timina na liyataŋakl, bi taa li dak ke waah peen Jerusalem na Uwumbər aanaan ga fuu ni libuul ngbaan ni.

¹² U nan bui bi, "Uyidaan ubaa nan ban u buen kitinj ki daa na ni, u ti ji nnaan ki gir ni.

¹³ Le u yin waatutum kipiik, le ki di salmaa aamombil kipiik, ki di yakr bi ubaabaa, le ki bui bi, 'Li joo tiir kitiiir man, ki ti saa buyoonn m ga nan gir ni na,' le ki buen.

¹⁴ Le waatiŋ ni aanib nan nan u, ki tun binib ke bi paan u pu ki ti bui ubər kpaan na, 'Taa ban ke uja ngbaan le ye timi aabər.'

¹⁵ "Le u jin nnaan ngbaan, le ki gir kun, ki yin waatutum bi u nan tii bi njimombil ngbaan na, ke bi dan u chee, aan u lik bimək aah tiir kitiiir ki kan tinyoor pu na.

¹⁶ Le njan yoo dan nan bui u, 'Ndindaan, saah nan tii mi limombil libaa li na, m kan tinyoor njimombil kipiik ki kpee.'

¹⁷ Le u bui u, 'Nfaan. Aa ye ututunn nyaan la. Saah joo tiwan waatiir mbaməm na, m ga nja si ntisakpem kipiik ni aaninkpel la.'

¹⁸ Le lelee yoo mu dan nan bui u, 'Ndindaan, aa nan tii mi limombil libaa la. M kan tinyoor njimombil njumu le ki kpee.'

¹⁹ Le u bui u mu, 'M ga nja si ntisakpem munju ni aaninkpel la.'

²⁰ "Le uken na mu dan nan bui u, 'Ndindaan, lik, saamombil le na. M nan di likekegeln le poo li, ki di bil.

²¹ Aa ye unii u chur binib mpəon na la. Aa gaal saah kaa yeh tiwan ni na, ki chee saah kaa nan bun tijikaar ti na. Nima le m san si jawaan.'

²² Le u bui u, 'Si ututunn u kaa njan na, saah len pu na, nima le bii si. Aa bui ke aa nyi ke m ye unii u chur binib mpəon na ki gaal maah kaa yeh tiwan ni na, ki chee maah kaa nan bun tijikaar ti na.

²³ Saah nyi kina na, ba nja saa nan di maamombil ti bil banki ponn ni? Maah fuu ni na, m ba ga kan maamombil ni tinyoor ki kpee.'

²⁴ Le ki bui binib bi si u chee na, 'Chuu gaa waamombil libaa ngbaan man, ki di kpee ututunn u joo njimombil kipiik na.'

²⁵ Le bi bui u, 'Tidindaan, u kpa njimombil kipiik la.'

²⁶ Le u bui bi, 'M tuk nimi la, unii umək kpa na, bi ga kpee u. U kaa kpa na, bi ga chuu gaa waah kpa ni pəkaa na.

²⁷ To, maadim bi kaa nan ban ke m li ye baabər na, li joo ni bi do chee na, ki nan ku bi nnimbiin ni.' "

Jerusalem aanib aah nyuŋ Yesu pu na

(Matiu 21.1-11; Mak 11.1-11; Jənn 12.12-19)

²⁸ Yesu aah njakl bi liyataŋakl ngbaan ti doo na, le u loln bi pu nsan ki cha Jerusalem.

²⁹ Waah nan peen ni Befej ni Betani aatim mu bi lijool li bi yin li ke Olif aasui aajool paab na, ³⁰ le u tuk waadidiliib ponn ni bilee, "Li cha man naah si gbək kitinj ki na. Ni yaa koo ki ponn ni kan, ni ga kan ubon u laa diin na si gbin. Ubaa aa kee diŋ u pu. Chuu gbiln u, ki li joo ni u m chee man.

³¹ Unii ubaa yaa baa nimi, 'Ba nja ni chuu gbiln u?' kan, ni bui u, 'Tidindaan le ban u.'

³² Yesu aah tun bi pu na, le bi buen, ki ti kan ubon u laa diin na waah tuk bi ke bi ga kan pu na.

³³ Baah bi gbilni u na, le binib bi yeh u na baa bi, "Ba nja ni bi gbilni ubon ngbaan?"

³⁴ Le bi bui bi, "Tidindaan le ban u,"

³⁵ Le ki joo ni u Yesu chee, ki di baakeken paan u pu, ki di Yesu diŋ u pu.

³⁶ Le waah cha na, kinipaak ngbaan di baakeken ter nsan ponn ni.

³⁷ Le u peen Jerusalem, ki fuu baah sunni Olif aasui aajool nin chee na. Baah fuu nima chee na, le kinipaak kimək dii u na piin ki bi məoni. Baah kan u tun lijinjiiir aatun mómək pu na, le bi pak Uwumbər mpəon pu,

³⁸ ki bui ke, "Uwumbər aanyoor bi Ubər kpaan u choo waayimbil ni na pu. Lifuur bi paacham. Ni li nyuŋni Uwumbər paacham na."

³⁹ Le Farisii yaab bi bi kinipaak ngbaan ponn ni na bibaa bui Yesu, "Umómək, tuk saadidiliib ngbaan ke bi kpa kifuk."

⁴⁰ Le Yesu bui bi, "M tuk nimi la, bi yaa njin kan, njitakpal njimina ga li tar la."

Yesu aah wii Jerusalem aanib aafalaa u choo na pu na

⁴¹ Yesu aah peen Jerusalem aatin na, le u waa ki, ki wii sakpen ki pu,

⁴² ki bui ke, "Jerusalem aatin aanib, ni yaa ba nyi nsuudoon aasan din kan, ni ba ga li njan ki tii nimi. Dandana wee, mu bor ke ninimbil taa li waa mu.

⁴³ Buyoonn Uwumbor ban u ter nimi na, ni yii a. Nima le nimi aadim ga nan gob nimi aatin, ki yuu lakr kaagoln pu,

⁴⁴ ki kuln ni mómok, ki gbaa wii nimi aadir mómok. Tidir ngbaan aatakpal nilee aan ki li bi ki tok tób pu."

Yesu aah toor Uwumbor Aadichal pu na (Matiu 21.12-17; Mak 11.15-19; Jónn 2.13-22)

⁴⁵ Yesu nan koo Uwumbor Aadichal ponn ni, le ki jenn nyan binib bi koo tiwakor na,

⁴⁶ le ki tuk bi, "Ni njeer Uwumbor Aagban ni ke Uwumbor len ke, 'Bi ga yin maadichal ke Mmeen Aadichal,' tó, nimi le nja li bififiirb aakaka chee."*

⁴⁷ Iwiin mómok Yesu nan bi Uwumbor Aadichal ponn ni, ki tuk binib Uwumbor aabor. Le Uwumbor aatotoorninkpiib, ni Uwumbor aakaal aamómokb, ni Juu yaab aaninkpiib ka ki kpokl baah ga nja pu ki ku Yesu na,

⁴⁸ kaa nmaa kan baah ga ku u pu na; ba pu? binib ngbaan mómok aanimbil man ke bi njan waah len pu na.

20

Baah baa Yesu waatuln pu pu na (Matiu 21.23-27; Mak 11.27-33)

¹ Kitaak kibaa daal, le waah bi Uwumbor Aadichal ni ki tuk binib Uwumbor aaliin, ki mooni tibonyaan tee na, le Uwumbor aatotoorninkpiib, ni Uwumbor aakaal aamómokb, ni Juu yaab aaninkpiib dan u chee,

² le ki nan baa u, "Aa kpa nsan ke aa nja saah nani pu na aa? Nma tii si nsan ngbaan? Tuk timi."

³ Le u bui bi, "M mu ga baa nimi mbaan.

⁴ Jónn aah nan muini binib nnyun ni na, nma nan tii u nsan? Uwumbor aan binib? Tuk mi man."

⁵ Le bi kpokl tób, "Ti yaa bui ke Uwumbor len nan tii u nsan kan, u ga baa timi ke ba nja taa nan gaa u ki kii.

⁶ Ti yaa ki len ke binib le tii u nsan kan, binib ngbaan mómok ga mae timi njitakpal; bi mómok len ke Jónn nan ye Uwumbor aabonabr la."

⁷ Nima le bi bui Yesu ke baa nyi udaan u tii Jónn nsan na.

⁸ Le Yesu bui bi, "M mu aan tuk nimi maah kpa nsan pu ki nani maah nani pu na."

Bikpaab bi kaa njan na aayatanjaki (Matiu 21.33-46; Mak 12.1-12)

⁹ Le u njaki binib ngbaan liyatanjaki, "Uja ubaa nan naan kisaak, ki num isui i lu njisubil na ki ponn ni, le ki yin bikpaab bibaa, ki di kisaak ngbaan nja binjaal ni ke bi li lik ki. Isui ngbaan yaa nan lun njisubil kan, bi ker tii u, aan ki ker bibaa mu. Waah nja kina na, le u siir ki buen kitinj ki daa na ni, ki ti yunn nima.

¹⁰ Buyoonn njisubil ngbaan nan pur na, le u di unaagbiija ubaa tun bikpaab ngbaan chee ke bi tii ni u kisaak ngbaan ponn ni aasubil. Le bi gbaa u, ki giin ni u, kaa tii u nibaa.

¹¹ Le u ki di unaagbiija uken tun bi chee. Le bi ti gbaa u mu, ki yook u, le ki giin ni u, kaa tii u nibaa.

¹² Le u ki tun unaagbiija tatar bi chee. Le bi ti gbaa u mu, ni ti nja u iween, le ki jenn nyan u nima.

¹³ Le usadaan ngbaan bui ke, 'M ga nja kinye? M ga di maabogeehn le tun bi chee. Nibaakan, bi ga pak uma.'

¹⁴ Le bikpaab ngbaan aah kan waabo ngbaan choo na, le bi kpokl tób, 'Uma le ye waafaajil. Cha ti ku u man, aan ki ji waafaal.'

¹⁵ Le bi chuu u, ki di nyan n-gbaan, le ki ti ku u.

"Kina pu na, usadaan ngbaan ga nja bi kinye?"

¹⁶ U ga dan nan ku bikpaab ngbaan, ki di kisaak ngbaan tii bikpaab biken."

Kinipaak ngbaan aah njan kina na, le bi bui ke, "Uwumbor taa cha ni pii bi."

¹⁷ Le Yesu lik bi, ki bui bi, "U yaa kaa nja bi kina kan, Uwumbor Aagban aah len pu na aataata ye kinye? ke, 'Litakpal li bidimaab yii li na,

lima le ye litakpajal.'"

¹⁸ Unii umok lir litakpal ngbaan pu na, u ga kool. Unii u litakpal ngbaan lir u pu na, li ga nan u, u nja ke ntayon na."

Baah pen Yesu nlan pu na (Matiu 22.15-22; Mak 12.13-17)

¹⁹ Uwumbor aakaal aamómokb, ni Uwumbor aatotoorninkpiib nan bee ke Yesu di liyatanjaki ngbaan njan bima la. Nima pu, le bi nan ban bi chuu u libuul ngbaan ni, ki mu san kinipaak ngbaan ijawaan.

²⁰ Le bi ban nsan mu pu bi ga chuu u na, ki di bipepekb tun u chee, bi ti njemann ke bi ye bininyaam la, aan ki pen u nlan, aan ki chuu u, ki di nja kitinj ngbaan aayidaan aanjaal ni.

²¹ Le bi dan nan bui u, "Umómokr, ti nyi ke aa len mbamón, ki tuk binib Uwumbor aabor mbamón, kaa pak ubaa ki jer uken. Aa po mok bi Uwumbor aasan mbamón la.

* 19:46 : Lik Aisaya 56.7; Jeremia 7.11. * 20:17 : Lik Ilahn 118.22.

²² Tuk timi, ni ñan ti pa lampoo ki di tii Uborkpaan Siisa aan naa ñan?"

²³ Le Yesu bee ke bi pen u nlan la, le ki bui bi,

²⁴ "Møk mi limombil man." Baah møk u na le u baa bi, "Ñma aanaj ni liyimbil bi li pu?" Le bi bui u, "Siisa yaan."

²⁵ Le u bui bi, "Nima pu na, ni di ni ye Siisa yaan na tii u man, ki di ni ye Uwumbør yaan na tii Uwumbør."

²⁶ Yesu aah len kina na, le ni gar bi pam. Baa ñmaa chuu u taani waabølen pu, binib aanimbil ni. Le bi ñmin.

Binib bi ga fikr nkun ni na aah ga li bi pu na

(*Matiu 22.23-33; Mak 12.18-27*)

²⁷ Le Sajusii yaab bibaa dan u chee. Bima le len ke binib aan fikr nkun ni na.

²⁸ Le bi bui u, "Umòmøkr, Moses nan ñmee nkaal tii timi ke, 'Uja yaa kpa puu ki yaa kpo, kaa kpa ubo kan, unaal di ukpopii ngbaan kpan, ki maa mbim tii ukpel.'"

²⁹ Tø, naabitiib bilole nan bi. Upol na nan yoor upii, le ki kpo, kaa kpa ubo.

³⁰ Le unaal di ukpopii ngbaan kpan, ki mu kpo, kaa kpa ubo.

³¹ Le u paa u pu na mu ña kina. Le bijab bilole ngbaan mømøk ña kina, ki kpo doo, kaa kpa ubo.

³² Kookoo yoo le upii ngbaan mu kpo.

³³ Kina pu na, binib yaa nan fikr nkun ni kan, upii ngbaan ga li ye ñma aapuu? Bi mømøk bilole nan joo u la."

³⁴ Le Yesu bui bi, "Dulnyaa wee ponn ni, bijab yoor bipiib la. Bipiib mu møn bijab la.

³⁵ Binib bi ñeer ke bi fikr nkun ni ki li bi dulnyaa u choo na ni na aan yoor bipiib. Bipiib mu aan møn bijab.

³⁶ Bi ga li bi ke Uwumbør aatuuntiib aah bi pu na, kaa ki kpo. Baah ga fikr nkun ni na, bi ga li ye Uwumbør aabim la.

³⁷ Tø, Moses mu nan møk timi ke binib bi kpo na ga fikr nkun ni. Buyoonn u nan bi busub bu gaal mmii na chee na, u nan yin Uwumbør ke Abraham, ni Aisak, ni Jakob Aawumbør la.‡

³⁸ Uwumbør yaa len ke u ye binib bi kpo na Aawumbør kan, nima le møk ke bi kpa limøfal. Bi mømøk ye binifuub Uwumbør chee la."

³⁹ Le Uwumbør aakaal aamømøkb bibaa bui Yesu, "Umòmøkr, saah len pu na, ni ñan la."

⁴⁰ Le baa kaa bi ki baa u mbaan.

Kristo u ga gaa binib lii na aabør

(*Matiu 22.41-46; Mak 12.35-37*)

⁴¹ Le Yesu baa bi, "Binib ña kinye pu ki bui ke Kristo u ga gaa binib lii na ye Ubør David aayaabil?"

⁴² David ubaa nan len Uwumbør aalahn aagbanj ponn ni ke,

'Uwumbør bui Ndindaan ke: Kal ññangii wøb,

⁴³ ki ti saa buyoonn m ga nyanj saadim mømøk na.‡

⁴⁴ David aah nan yin Kristo ngbaan ke Udindaan kina na, Kristo ga li ñmaa ye uyaabil aa?"

Bi li nyi Uwumbør aakaal aamømøkb aabør

(*Matiu 23.1-36; Mak 12.38-40*)

⁴⁵ Kinipaak ngbaan aah pel Yesu aah len pu na, le u bui waadidiliib,

⁴⁶ "Ni li nyi man Uwumbør aakaal aamømøkb aabør. Baagehn le ye ke bi li pee ñjøkul føk, ki gee ke binib li dooni bi kinyan ni, ki gee ke bi kal bininyuum aakakaa chee mmeen aadir ni, ni ñjim chee.

⁴⁷ Bi ji bikpooiib durm la, le ki mee Uwumbør ni yunni ke bi ñmann ke bi ye bininyaam la. Uwumbør ga daa bitafal ki jer waah ga daa binib biken aatafal pu na."

21

Ukpopii ubaa aah tii sakpen pu na

(*Mak 12.41-44*)

¹ Yesu nan yaar lik, ki kan biwankpadam joo ñimombil pam ñani Uwumbør aapiin aadakaa ni,

² ki kan ukpopiigiin ubaa mu di janjan bilee ki di ña u ponn ni.

³ Le Yesu bui ke, "M tuk nimi mbamøn la, ukpopiigiin wee tii ñimombil ki jer bi mømøk aah tii pu na.

⁴ Bi mømøk tii ki gur ñimombil sakpen. U ye ugiin la, le ki di waamombil mømøk tii, kaa ki gur libaa."

Baah ga gbaa wii Uwumbør Aadichal pu na

(*Matiu 24.1-2; Mak 13.1-2*)

⁵ Tø, binib bibaa nan bi len Uwumbør Aadichal aah ñan pu na, ki kpa ñitakpanyaan, ni ipiin i binib tii Uwumbør na.

⁶ Le Yesu bui bi, "N-yoonn choo, bi ga nan gbaa wii lidichal limina mømøk. Litakpal libaa aan ki li paa liken pu."

Falaa aayoonn aah ga li bi pu na

(*Matiu 24.3-14; Mak 13.3-13*)

⁷ Le Yesu aadidiliib baa u, "Umòmøkr, bi ga ña kina bayoonn? Ba ga li ye limøkl ki møk timi ke ni ñeer bi ña kina?"

⁸ Le u bui bi, "Ni li nyi man, aan ubaa taa ñmann nimi. Binib pam ga nan dan ki pur maayimbil ke bima le ye min Yesu, ki ga bui ke ni ñeer a. Ni taa dii bi man.

⁹ Ni yaa ñun ke ntim mubaa aanib to tøb butøb, aan ntim muken aanib kpa tibør kan,

ni taa san ijawaan man. Uwumbor le siin ke nimina momok ga na. Nima le aan mok ke dulnyaa wee ga doo libuul ngbaan ni.

¹⁰ "Linibol libaa ga to linibol liken butob. Nnaan mubaa aanib ni nnaan muken aanib ga to tab butob.

¹¹ Kitin ga den sakpen njipepel njipepel. Nkon mu ga lir. Iween mu ga lir, ki ku binib pam ntim ntim ponn ni. Lijinjiir aawan, ni tiwan ni faani binib na mu ga li bi paacham.

¹² "Nimina momok aa kaa kee na buyoonn na, le bi ga chuu nimi, ki na nimi falaa, ki di nimi na mmeen aadir ni ki ji nimi tibor, ki di nimi na kiyondiik ponn ni. M pu, le bi ga di nimi siin biborb ni ntim aaninkpiib aanimbiin ni ke bi ji nimi tibor.

¹³ Nima le ga tii nimi nsan le ni tuk bi tibanyaan tee.

¹⁴ Ni di na nisui ni man ke naan puen baa nisui ni ke ni ga len kinye?

¹⁵ M ga tuk nimi naah ga len pu na, aan nimi aadim ubaa taa ki nmaa kpak nimi, kaa ki nmaa len tibaa.

¹⁶ Nitetiib, ni ninatiib, ni ninaabitiib, ni nidoyaab, ni nijotiib, ga kooch nimi. Le binib ga ku ni ponn ni bibaa.

¹⁷ Binib momok ga li nan nimi m pu.

¹⁸ Ni mu aan bee yoli; nimi aayikpirk kibaa le aan bee yoli.

¹⁹ Ni yaa ji limor falaa momok ponn ni kan, ni ga kan limofal li kaa kpa ndoon na."

*Baah ga bii Jerusalem aatin pu na
(Matiu 24.15-21; Mak 13.14-19)*

²⁰ "Ni yaa kan butob aajab si gob Jerusalem aatin kan, ni li nyi man, naan yunn, le bi ga bii kitin ngbaan doo.

²¹ N-yoonn ngbaan yaa nan fuu ni kan, binib bi bi Judea aatin ponn ni na san buen njoo paab. Binib bi bi Jerusalem ponn ni na mu li nya ki ni. Binib bi bi itingbaan ni na, bi taa koo ni Jerusalem aatin ni.

²² N-yoonn ngbaan le Uwumbor ga daa Jerusalem aatin aanib aatafal, aan ni gbiin waagban aah nmee pu na momok.

²³ N-yoonn ngbaan, bipiib bi kpa njipuu na, ni bipiib bi kpa mbim bi laa naa libiil na ga li kpa kinimbaak; ba pu? Uwumbor ga gee linuul sakpen kitin ngbaan aanib pu. Bi ga ji falaa pam.

²⁴ Bi ga di kijaak aajum ku bibaa, ki ga chuu bibaa mu tinaagbiir ki di buen njinibol momok aakaasisik ni. Le binib bi kaa ye Juu yaab na ga bii Jerusalem ki ti saa baayoonn aah ga doo pu na."

*Yesu aah ga gir ni pu na
(Matiu 24.29-31; Mak 13.24-27)*

²⁵ "Lijinjiir aawan ga li bi nwiin, ni unmal, ni njimabil ponn ni. Nnyusakpem ga na tinyunkpenn sakpiin, ki faa kifuuk sakpen,

ki na binib ilandak. Baan ki li nyi baah ga na pu na.

²⁶ Paacham aawan aan ki li bi mbamom. Nima le binib ga lik naah ga li bi pu dulnyaa wee ni na, ki ga san ijawaan ki ti fik.

²⁷ N-yoonn ngbaan le bi ga kan min Unibon Aabo bi ntaalangbam ni ki choo, ki wiin chain, ki joo mpoon.

²⁸ Ni yaa kan tiwan nimina momok bi nani kan, chuu nibaa man, ki pook nitaakpab. Naan yunn le ni ga nmar."

*Isui aayatanakl
(Matiu 24.32-35; Mak 13.28-31)*

²⁹ Yesu nan nakl bi liyatanakl ke, "Ni li lik bukpasom ni isui momok man.

³⁰ Ni yaa nan kan yaabon bi nani tifar kan, ni bee ke ni yaa kpee siib kan, kiseek ga seer.

³¹ Kina na, ni yaa kan nimina bi nani kan, ni bee ke ni yaa kpee siib kan, Uwumbor aanaan ga fuu ni.

³² "M tuk nimi mbamom la, dandana aanib aan jer le tiwan nimina momok puen na.

³³ Paacham ni taab ga jer. Maamobon ma aan jer."

Yesu aagirndaal aabor

³⁴ "Ni li nyi man, ki taa nyu ndaan gbii ki li kpa ndaan aaween, ki taa cha nimi aabimbin aabor gbiiin nimi aalandak momok, aan maagirndaal taa yuk nipobil.

³⁵ Maagirndaal kan, dulnyaa wee ni aanib momok aapobil ga yuk ke gaawob aah chuu upeel kan, upobil yukr pu na.

³⁶ Li nyi man n-yoonn momok, ki mee Uwumbor u tii nimi mpoon ke ni nya falaa umok choo na ni, ki nan sil min Unibon Aabo aanimbiin ni."

³⁷ Iwiin momok le Yesu nan bi Uwumbor Aadichal ni, ki tuk binib Uwumbor aabor. Tinyer momok le u buen Olif aasui aajool paab ki ti da geen.

³⁸ Kichakpinaanyeeek ni momok le binib chaa u chee Uwumbor Aadichal ni, bi ti nun waah len pu na.

22

*Baah kpokl ke bi ga ku Yesu pu na
(Matiu 26.1-5; Mak 14.1-2; Jonn 11.45-53)*

¹ N-yoonn ngbaan, naa nan ki daa ke bi ji Lakr-ger aajim,* ki nmob boroboro u kaa kpa nnyok na.

² Le Uwumbor aatotoorninkpiib, ni Uwumbor aakaal aamomokb nan kpokl baah ga na pu ki ku Yesu na. Bi mu nan san binib na ijawaan.

*Judas aah nan ban ke u kooch Yesu pu na
(Matiu 26.14-16; Mak 14.10-11)*

* 22:1 : Israel yaab nan ji Lakr-ger aajim ke bi teer buyoonn Uwumbor nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijiti aatin ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

³ Le kinimbəŋ koo Judas Iskariot aasui ni. Judas nan ye Yesu aadidiliib kipiik ni bilee na ponn ni ubaa.

⁴ Kinimbəŋ aah koo Judas aasui ni na, le u buen Uwumbəŋ aatotoorninkpiib, ni Uwumbəŋ Aadichal aakikiirb aaninkpiib chee, u ti kpokl bi waah ga ŋa pu ki di Yesu ŋa biŋaal ni na.

⁵ Le bi nan kpa mpopiin, ki puu tipuur ke bi ga tii u ŋimombil.

⁶ Le u kii, ki ban nsan mu u ga di Yesu ŋa biŋaal ni, buyoonn kinipaak ngbaan aa bi u chee na.

Baah toor ŋjim ngbaan pu na

(*Matiu 26.17-25; Mak 14.12-21; Jənn 13.21-30*)

⁷ Lakr-ŋer aajim, buyoonn bi ga ŋmɔ boroboro u kaa kpa nnyək na aawiin mu daal bi ga kər upihbo na,

⁸ le Yesu bui Piita ni Jənn, “Li cha ti gor ŋjim ngbaan aajikaar aan ti ji.”

⁹ Le bi baa u, “Aa ban ke ti gor ti la chee?”

¹⁰ Le u bui bi, “Ni yaa koo kitin ngbaan ni kan, uja u tu nnyun na ga ton nimi nsan ponn ni. Ni li dii u man, ki ti koo waah ga koo lidichal li ponn ni na,

¹¹ ki bui udichadaan na, ‘Uməməkr bui ke u ni waadidiliib ga ji ŋjim ngbaan aajikaar kiladiik ni?’

¹² Le u ga mək nimi paacham aadisakpen ki bi puen toor ki na. Ni gor ŋjim ngbaan aajikaar nima chee.”

¹³ Le bi buen, ki ti kan Yesu aah tuk bi ke bi ga kan pu na. Le bi gor ŋjim ngbaan aajikaar.

Tidindaan aajim

(*Matiu 26.26-30; Mak 14.22-26; 1 Korint Yaab 11.23-25*)

¹⁴ Tijikaar aajim yoonn aah fuu ni na, le Yesu ni waadidiliib dan nan kal.

¹⁵ Le u bui bi, “Nnimbil nan man ke m ni nimi kpaan ji ŋjim mue waahr aan m nin ji maafalaa ngbaan.

¹⁶ M tuk nimi la, maan ki ji ŋjim mue ki ti saa buyoonn Uwumbəŋ ga nan ŋa mu aah mək pu na waanaan ni.”

¹⁷ Yesu nan yoor kiyinyook, le ki doon Uwumbəŋ, le ki bui bi, “Gaa man ki yakr tɔb.

¹⁸ M tuk nimi la, maan ki nyu ŋsubil aanyun ngbaan ki ti saa buyoonn Uwumbəŋ aanaan ga fuu ni na.”

¹⁹ Le u yoor boroboro, le ki doon Uwumbəŋ, ki gii, ki di tii waadidiliib ki bui bi, “Maawon le na. Nimi aatunwanbir pu le m tii tiwon tee. Ni li ŋmɔ kina aan ki li teer mbər.”

²⁰ Baah jin tijikaar ngbaan ti doo na, le u yoor kiyinyook, ki doon Uwumbəŋ, ki di tii bi, le ki bui bi, “Tiwanyukaan ngbaan ye maasin aaməkl la. Maasin ga nya nimi

aatunwanbir pu la. Maasin pu, le Uwumbəŋ puu tipuupəln tii nimi.

²¹ “Lik, unii u ga kooh mi na, m ni uma le aajaal kpaan bi lisambil ni na.

²² Min Unibəŋ Aabo ga sil kpo, Uwumbəŋ aah nan len ke m ga kpo pu na. Tibəbir mu ga li bi uja u ga kooh mi na pu.”

²³ Le waadidiliib baa tɔb, “Ti ponn ni, ulau ga tee ŋa kina?”

Ulau ye uninyuun?

²⁴ Tɔ, Yesu aadidiliib nan kpak tɔb kinikpakpak ke ulau tee ye uninyuun bi ponn ni.

²⁵ Le u bui bi, “Dulnyaa wee ni aanibol aabərb yoor bibaa paacham la. Binib bi kpa tininkpir na, baanib yin bi baateterb la.

²⁶ Nimi, ni taa li bi kina man. Unii u ye uninyuun ni ponn ni na kan, u ŋa ubaa ke uwaatiir na. Unii u ye usaloln na kan, u ŋa ubaa ke nimək aatutunn na.

²⁷ Unii u ŋa tijikaar na, ni unii u ji na, ŋma ŋer uken? Naa ye unii u ji na aa? Mma kan, m bi ke ututunn na le ni ponn ni.

²⁸ “Tɔ, maah bi ntəŋ ni na, nimi le sil ncharŋ ni.

²⁹ M ga ŋa nimi bibərb ke Nte Uwumbəŋ aah ŋa mi ubər pu na.

³⁰ Le ni ga ji tijikaar ki nyu nnyun m chee maanaan ni, ki kal ŋibərjal pu, ki ji Israel yaab aanibol kipiik ni ŋilee tibər.”

Yesu aah bui ke Piita ga nee u pu na

(*Matiu 26.31-35; Mak 14.27-31; Jənn 13.36-38*)

³¹ Le Yesu bui Simonn Piita, “Simonn, Simonn, lik, kinimbəŋ kan nsan ke ki tɔŋ nimi, aan ni lir.

³² Le m mee Uwumbəŋ tii si, aa taa di cha maasan. Aa yaa ki gir ni ki nan dii mi kan, pɔon aanaabitiiib aataakpab.”

³³ Le Piita bui u, “Ndindaan, m ga ŋmaa kpaan aa chee kiyondiik ni. M ni si ga ŋmaa kpaan ki kpo.”

³⁴ Le Yesu bui u, “Piita, m tuk si la, din, aa ga len nfum mutaa ke saa nyi mi, le ukooja nin wii.”

Litaakər ni kijaak aajuk aabər

³⁵ Tɔ, Yesu nan baa bi, “Maah nan tun nimi ki nan bui nimi ke ni taa li joo ŋimombil aataakər, ki taa li joo litaakər mu, ki taa li joo ŋinaatak na, ni nan lann nibaa aa?”

Le bi bui u, “Taa nan lann nibaa.”

³⁶ Le u bui bi, “Dandana wee, naa ki bi ke naah nan bi pu na. Unii u kpa ŋimombil aataakər na kan, u li joo li. Unii u kpa litaakər mu na kan, u li joo li. Unii u kaa kpa kijaak aajuk na kan, u di waabəkul kooh, ki daa kibaa.

³⁷ M tuk nimi la, ni ŋmee Uwumbəŋ Aag-ban ponn ni ke bi ga ŋa mi ke baah ŋani titunwanbirdam pu na. Le bi ga sil ŋa mi

kina. Baah nan ñmee maabør pu na, ni mòmøk bi gbiini la.”

³⁸ Le bi bui u, “Ndindaan, lik, ti kpa kijaak aajum mulee la.”

Le u bui bi, “Ni ñeer a.”

*Yesu aah mee Uwumbør pu na
(Matiu 26.36-46; Mak 14.32-42)*

³⁹ Le u nyan nima, le ki buen Olif aasui aajool paab, waah chaa nima n-yoonn mòmøk pu na. Waadidiliib mu dii u.

⁴⁰ Waah ti fuu nima chee na, le u bui bi, “Ni li mee Uwumbør man, aan ki taa koo ntøj ni.”

⁴¹ Le u siir cha bi, ki foor siib, le ki gbaan kitinj ki mee Uwumbør ke,

⁴² “Nte, ni yaa ye saageehn kan, nyan mi falaa u choo na ni. Tø, ña saageehn, ki taa ña maageehn.”

⁴³ Le Uwumbør aatuun nyan ni paacham ki dan u chee ki nan pøk utaakpab.

⁴⁴ Le Yesu aasui ponn ni wu ki ti nyan. Le u ki mee Uwumbør linimaln. Le kitotonj naa u, ki ye nsin ki tuu lir kitinj.

⁴⁵ Le u mee Uwumbør ti doo, le ki fii, ki gir buen waadidiliib chee, ki ti mui bi dø geen, mpombiin pu.

⁴⁶ Le u baa bi, “Ba ña ni dø geen? Fiin, ki li mee Uwumbør man, aan ki taa koo ntøj ni.”

*Baah chuu Yesu pu na
(Matiu 26.47-56; Mak 14.43-50; Jønn 18.3-11)*

⁴⁷ Waah laa bi len kina na, le kinipaak fuu ni bi chee. Judas u ye waadidiliib kipiik ni bilee ponn ni ubaa na, loln kinipaak ngbaan pu nsan, le ki buen Yesu chee ke u moor utakpilm.†

⁴⁸ Le Yesu baa u, “Judas, aa moor ntakpilm ke aa kooh min Unibøn Aabo oo?”

⁴⁹ Yesu aadidiliib aah kan ke binib ngbaan ban bi chuu u na, le bi baa u, “Tidindaan, ti di kijaak aajum jan bi ii?”

⁵⁰ Le waadidiliib ponn ni ubaa di kijaak aajuk ki gaa per Uwumbør aatotoorninkpel aatutunn aatafagiir.

⁵¹ Le Yesu bui bi, “Di cha kina man,” le ki di unjaal meeh utafal le ki cha li pøk.

⁵² Le Yesu baa Uwumbør aatotoorninkpiib, ni Uwumbør Aadichal ni aakikiirb, ni juu yaab aaninkpiib bi dan bi nan chuu u na, “Ni joo kijaak aajum ni jagbaali mam ke ni nan chuu mi, ke maah ye ufifiir le na aa?”

⁵³ M nan bi ni chee Uwumbør Aadichal ni iwiin mòmøk, le naa nan chuu mi. Tø, dandana wee le ye n-yoonn mu Uwumbør sin ki ti nimi ni kinimboj ki tun mbømbøon aatuln na.”

*Piita aah nee Yesu pu na
(Matiu 26.57-58, 69-75; Mak 14.53-54, 66-72; Jønn 18.12-18, 25-27)*

⁵⁴ Le bi chuu Yesu ki di u buen Uwumbør aatotoorninkpel aadichal ni. Le Piita paa u pu ki bi dandar.

⁵⁵ Le bi tuur mmii lichiln ngbaan ni, ki ka gob mu. Piita mu nan ti kal bi chee ki ka bikaasisik ni.

⁵⁶ Mmii aah woln unimbil wøb na, le usapøon u ye ututunn na kan u, ki ka lik u sulm, le ki ti bui ke, “Uja umina mu nan bi Yesu chee.”

⁵⁷ Le u nee, ki bui u, “Upii, maa nyi u.”

⁵⁸ Le ni kpee siib, le unii uken mu kan u, ki mu bui u, “Aa mu ye bi ponn ni ubaa la.”

Le Piita bui u, “Uja, maa ye.”

⁵⁹ Le ni ki kpee siib, le uja uken bui ke, “Ni ye mbamon, uja wee mu nan bi u chee. U mu ye Galilee aatij aanii la.”

⁶⁰ Le Piita bui u, “Uja, maa nyi saah len pu na aataata.”

Waah laa bi len kina na, libuul ngbaan ni, le ukooja wii.

⁶¹ Tidindaan nan fenn ki lik Piita. Le Piita teer Tidindaan aah ba tuk u pu na ke, “Din, aa ga len nfum mutaa ke saa nyi mi le ukooja nin wii.”

⁶² Le Piita nyan lipaal, ki ti wii pam.

*Baah yook Yesu ki gbaa u pu na
(Matiu 26.67-68; Mak 14.65)*

⁶³ Le bijab bi joo Yesu na ña u mbønnyun, le ki gbaa u,

⁶⁴ ki di likekeln poo unimbil, le ki baa u, “Uwumbør aabønabr, ulau faa si?”

⁶⁵ le ki seei u ñisiibil pam.

*Juu yaab aaninkpiib aah jin Yesu tibør pu na
(Matiu 26.59-66; Mak 14.55-64; Jønn 18.19-24)*

⁶⁶ Ki woln kitaak kichakpiik ni, le juu yaab aaninkpiib, ni Uwumbør aatotoorninkpiib, ni Uwumbør aakaal aamòmøk ki kuun ni tøb chee, le ki di Yesu siin binimbiin ni,

⁶⁷ le ki baa u, “Aa ye Kristo u ga gaa timi lii na aa? Tuk timi.”

Le u bui bi, “M yaa tuk nimi kan, naan li pak maah len pu na.

⁶⁸ M mu yaa baa nimi mbaan kan, naan giin tii mi, [kaan di mi lii.]

⁶⁹ Dandana ki joo cha, min Unibøn Aabo ga kal Uwumbør u yeh mpøon mòmøk na aanjangii wøb.”

⁷⁰ Le bi mòmøk baa u, “Aa ye Uwumbør Aajapøon la aa?”

Le u bui bi, “Ni ye naah len pu na la.”

⁷¹ Le bi bui ke, “Taa ki ban seeraadam. Timi tibiaa ñun waah len umøb ni pu na.”

† 22:47 : ...moor utakpilm: Israel yaab nan doon binaabitiib kina le ki møk ngeehn.

23

Pailat aah jin Yesu tibør pu na

(*Matiu 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Jønn 18.28-38*)

¹ Bi mòmæk nan fii, le ki di Yesu buen kitinj ngbaan aaninkpel chee, bi nan yin u ke Pailat,

² Le ki piin ki bi galni u, ki bui ke, “Ti kan uja wee ñmanni timi aanibol la. U tuk bi ke bi taa ki pa lampoo tii Ubørkpaan Siisa, ke uma ubaa le ye Kristo u ga gaa binib lii na, ki ye Ubør.”

³ Le Pailat baa u, “Aa ye Juu yaab aabør la aa?”

Le u bui u, “Saah len pu na, ni ye kina.”

⁴ Le Pailat bui Uwumbør aato-toorninkpiib ni kinipaak ngbaan, “Maa kan uja wee aataani ubaa.”

⁵ Le bi moo galni u, ki bui ke, “U tuk binib waallin la, le bi ñma tjar. U nan piin Galilee aatinj ni, le ki bõ dii Judea aatim mòmæk ni, ki nan fuu ni kitinj kee ni.”

Ubør Herod aah jin Yesu tibør pu na

⁶ Pailat aah ñun kina na, le u baa bi, “U ye Galilee aatinj aanii la aa?”

⁷ Tõ, Ubør Herod le nan joo Galilee aatinj aanib. Pailat aah ñun ke Yesu nyan nima na, le u di u tun Herod chee. U mu nan bi Jerusalem aatinj ni n-yoonn ngbaan.

⁸ Ubør Herod aah kan Yesu na, le u kpa mpopiin sakpen. U nan ñun waabør, ki ban u kan u ni yunn, ki mak ke u ga tun lijinjir aatuln aan u kan.

⁹ Le u baa Yesu mbaan pam. Yesu ma aa len tibaa.

¹⁰ Le Uwumbør aato-toorninkpiib, ni Uwumbør aakaal aamòmækb mu si nima ki galni u mpõon pu.

¹¹ Le Ubør Herod ni waatõb aajab lik u fam, ki ña u mbõnyun, ki di kikpalk nyaan peen u, ki di u giin Pailat chee.

¹² Liyaadaal ngbaan le Herod ni Pailat ki ña kijõtii. Bi nan ye tõi aadim la.

Baah len ke bi ga ku Yesu pu na

(*Matiu 27.15-26; Mak 15.6-15; Jønn 18.39-19.16*)

¹³ Pailat nan yin Uwumbør aato-toorninkpiib, ni Juu yaab aaninkpiib, ni kinipaak ngbaan,

¹⁴ Le ki bui bi, “Ni joo ni uja wee m chee, ki bui ke u ñmanni binib la. Le m jin u tibør ninimbil ni. Nimi aagalm ngbaan ponn ni, maa kan u ña tibaa.

¹⁵ Ubør Herod mu aa kan waataani, le u di u giin ni ti chee. Waa ña nibaa ni ñeer u nkun.

¹⁶ M ga cha bi lue u ñinaalab, le ki di u lii.”

[

¹⁷ Njim ngbaan mòmæk yoonn kan, see Pailat nyan unaagbiija ubaa lii.]

¹⁸ Le bi mòmæk kpaan ki teen ke, “Ku uja wee. Di Barabas di lii.”

¹⁹ Barabas nan tukni kitinj ngbaan aaninkpiib, ki ku binib, le bi lanj u kiyondiik ni.

²⁰ Pailat nan ban u di Yesu lii, nima pu le u ki len kinipaak ngbaan chee.

²¹ Le bi ki teen ke, “Kpaa u ndõpuinkoo pu. Kpaa u ndõpuinkoo pu.”

²² Le Pailat baa bi, “Ba ña? U tun bakaa bayoo? Maa kan u ña nibaa ni ñeer u nkun. M ga cha bi lue u ñinaalab, le ki di u lii.”

²³ Le bi beenin tar mpõon pu, “Kpaa u ndõpuinkoo pu.” Baah tar kina na, le bi nyan Pailat.

²⁴ Le u kii ke u ga ña baah ban pu na,

²⁵ le ki di Barabas u nan tukni kitinj ngbaan aaninkpiib ki ku binib, ki bi kiyondiik ni na lii, baah ban pu na, le ki di Yesu ña biñaal ni, bi ti ña u baah ban pu na.

Baah kpaã Yesu ndõpuinkoo pu pu na

(*Matiu 27.32-44; Mak 15.21-32; Jønn 19.17-27*)

²⁶ Le butõb aajab di Yesu buen. Baah cha na, le bi ton uja u nyan ni ntingbaan ni na nsan ni. Bi nan yin u ke Simonn, u ye Sairene aatinj aanii na. Le bi chuu u ke u tun Yesu aadõpuinkoo ki li paan u pu.

²⁷ Le kinipaak sakpenj paa Yesu pu. Bi ponn ni bibaa ye bipiib bi wii ki kaani u pu na.

²⁸ Le Yesu fenn ki tonj bi, le ki bui bi, “Jerusalem aatinj aapiib, ni taa wii m pu. Ni li wii nimi nibaa ni nimi aabim pu;

²⁹ ba pu? falaa aayoonn choo. N-yoonn ngbaan le bi ga len ke, ‘Bipiinjoo bi kaa ma mbim kaa tii bi libiil na, bima le kpa mpopiin.’

³⁰ N-yoonn ngbaan le bi ga bui ñjoo ni ñjogongon, ‘Lir ti pu, ki biin ti pu.’*

³¹ Bi yaa di ndõsoon ña mmii ni aan mu gaa kan, ndõkuun ga li bi kinye?”†

³² Le bi di bakadam bilee kpee Yesu pu, ki di buen ke bi ti ku bi mu.

³³ Le bi ti fuu nibaa chee, bi yin nima chee “Kiyikpanj.” Baah ti fuu nima na, le bi di u kpaã ndõpuinkoo pu, le ki di bakadam bilee na mu kpaã idõpuinkee pu. Bi kpaã ubaa unjangii wõb, ki kpaã uken unangan wõb. Le u bui ke kpaã Yesu ndõpuinkoo pu na, le u baah ke, “Nte Uwumbør, di cha pinn bi. Baa nyi baah ñani pu na.”

Le butõb aajab ngbaan yoor waawan-peenkaan bi ti yakr tõi, le ki too inaan ke bi lik bimæk aah ga kan ni na.

³⁵ Le kinipaak ngbaan si ki lik u. Le Juu yaab aaninkpiib sii u, ki bui ke, “U gaal

* 23:30 : Lik Hosea 10.8. † 23:31 : Naatataa le ye ke, uninyaan yaa ji falaa kina kan, bibiindam ga li bi kinye?

biken le bi nmar; u yaa ye Kristo u ga gaa timi lii, aan Uwumbor nyan u na kan, u gaa ubaa mu lii.”

³⁶ Butob aajab ngbaan mu nan na u mbonyun, ki di ndaan mu mon na nyunn u,

³⁷ le ki bui u, “Aa yaa ye Juu yaab aabor kan, gaa aabaa lii.”

³⁸ Bi nan nmeee kigbar tam waadapuinkoo pu, uyil paab. Ni nmeee ke, “Juu yaab Aabor le na.”

³⁹ Le baah nan kpaa bakadam bilee bi idapuinkee pu na ponn ni ubaa mu sii u, ki baa u, “Saa ye Kristo u ga gaa binib lii na aa? Gaa aabaa lii aan ki gaa ti mu lii.”

⁴⁰ Le bakadaan uken na kae u, le ki bui u, “Saa san Uwumbor aa? Aa ni u kpaan kan ntafadaan mubaa la.

⁴¹ Timi le neer ntafadaan ngbaan. Bi na timi, timi aatuln aah neer pu na la. Uma le aa na bakaa ubaa,”

⁴² le ki bui Yesu, “Ndindaan, aa yaa jin saanaan kan, aa teer mbor.”

⁴³ Le Yesu bui u, “M tuk si mbamon la, din aa ga li bi m chee Paradais ni.”*

Yesu aah kpo pu na

(*Matiu 27.45-56; Mak 15.33-41; Jonn 19.28-30*)

⁴⁴ Ni nan ye nwiin kaasisik ni. Le dulnyaa mak boln, ki ti saa nwiin aah kpar pu na.

⁴⁵ Nwiin aa ki wiin. Le likekeln li yakr Uwumbor aadiik ni nfum mulee la chuu kar paacham, ki ti saa kitiŋ.

⁴⁶ Le Yesu teen mpoon pu, le ki bui ke, “Nte Uwumbor, m di maawin na anjaal ni la.” Waah len kina na, le u kpo.

⁴⁷ To, butob aajab aaninkpel aah kan naah na pu na, le u nyun Uwumbor, le ki bui ke, “Uja ngbaan sil ye uninyaan la.”

⁴⁸ Le kinipaak kimak kuun nima chee ke bi lik na aah kan tiwan ni momak na, bi nan kpa mpombiin ki labr kun.

⁴⁹ Le ujotiib momak, ni bipiib bi nyan ni Galilee aatin ni ki dii u na si dandar, ki waa ni momak.

Baah sub Yesu pu na

(*Matiu 27.57-61; Mak 15.42-47; Jonn 19.38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Uja ubaa nan bi, bi nan yin u ke Josef, u nyan ni Juu yaab aatin ki bi yin ki ke Arimatea na ni. U nan ye uninyaan la, ki kii Uwumbor aanaan aah ga fuu ni buyoonn na. U nan ye bibojirb aaninkpiib ponn ni ubaa la. Le waa kii baah kpokl pu ki ku Yesu na.

⁵² Le u buen Pailat chee, ki ti bui u, “Di Yesu aawon ti mi.”

⁵³ Le Pailat kii. Le u nyan waawon ndapuinkoo pu, le ki di u poo likekenyaan

ni, ki di u ti sub kitakpalun ni. Bi nan gbii kitakpalun ngbaan litakpasakpeln aasikakl ni la. Baa nan kee sub unii ubaa ki ponn ni.

⁵⁴ Ni nan ye kitaak ki ga woln Juu yaab aakpaakool daal na la.

⁵⁵ Le bipiib bi nan nyan Galilee aatin ni ki dii Yesu na paan Josef pu, le ki ti kan kitakpalun ngbaan, ki kan baah di Yesu aawon ki di na ki ponn ni pu na.

⁵⁶ Le bipiib ngbaan gir kun, ki ti ban tulalee ni nkpan mu nun mo na.

Juu yaab aakpaakool daal, le bi fuur, baakaal aah len pu na.

24

Yesu aah fikr nkun ni pu na

(*Matiu 28.1-10; Mak 16.1-8; Jonn 20.1-10*)

¹ Juu yaab aakpaakool aah jin ki woln kitaak na, le bipiib ngbaan yoor tulalee ni nkpan ngbaan bi ti toor Yesu aawon, ki di buen likaakul ngbaan chee kichakpinaanyeek ni.

² Baah ti fuu nima na, le bi kan ke litakpal li bi nan di len kitakpalun aamob na, aa ki bi.

³ Le bi koo, le kaa kan Tidindaan Yesu aawon.

⁴ Baa nyi baah ga li dak pu na. Libuul ngbaan ni le bijab bilee bi aawanpeenkaan wiin chain na sil bi chee.

⁵ Le ijawaan chuu bipiib ngbaan, le bi gbaan kitiŋ binimbiin ni. Le bijab ngbaan baa bi, “Ba pu ni ban unifuub bitekpiib ponn ni?”

⁶ Waa bi do. U fikr nkun ni a. Teer man waah nan tuk nimi pu buyoonn u nan laa bi Galilee ni na,

⁷ ke Uwumbor siin ke bi ga di uma Unibon Aabo, ki di na titunwanbirdam anjaal ni, bi ti kpaa u ndapuinkoo pu, ke iwiin itaa daal u ga fikr nkun ni.”

⁸ Le bipiib ngbaan teer waabor timina.

⁹ Le bi nyan kitakpalun ngbaan chee, ki gir kun, le ki di tibor timina tuk waakpambalb kipiik ni ubaa na, ni waadidiliib bi gur na momak.

¹⁰ Bipiiib ngbaan aayimbiil le nan ye Mari Magdalene, ni Joana, ni Mari u ye Jems aana na. Bi ni bipiib bi nan dii bi na nan di tibor timina tuk waakpambalb.

¹¹ Le waakpambalb aa pak baah len pu na. Bi dak ke ni ye kijork aaliin la.

¹² Le Piita fii ki san buen kitakpalun ngbaan chee, ki ti boon ki gbuun lik, le ki muin njeken ngbaan baanja le do. Ni nan gar u pam. Le u gir kun.

Yesu aadidiliib ponn ni bilee aah kan u pu na

(*Mak 16.12-13*)

* 23:43 : Paradais ye Uwumbor do paacham la.

¹³ Liyaadaal ngbaan le bi ponn ni bilee cha kitiŋ ki bi yin ki ke Emaus na ni. Kitiŋ ngbaan ni Jerusalem aah daa tɔb chee pu na ye mal bilole la.

¹⁴ Baah cha na, le bi gbaa tɔb chee tibɔr, le ki len tiwan nimɔk ŋa na.

¹⁵ Baah gbaa tɔb chee tibɔr kina na, le Yesu ubaa pii bi nsan ni, ki dii bi.

¹⁶ Le Uwumbɔr doŋ binimbil ke bi taa bee u.

¹⁷ Le u baa bi, “Naah chuun gbaa tɔb chee tibɔr ti na, ti ye bɔr bayaar, aan ninimbil wɔb bi gbilngbiln kina?”

¹⁸ Le bi ponn ni ubaa, bi nan yin u ke Kleopas, baa u, “Bicham bi bi Jerusalem ponn ni na, si baanja le aa nyi tibɔr ti ŋa nima chee dandana na aa?”

¹⁹ Le u baa bi, “Tilabɔr?”

Le bi bui u, “Yesu u nan ye Nasaref aatiŋ aanii na aabɔr. U nan ye Uwumbɔr aabɔnabr la. U nan kpa mpɔɔn ki tun lijnjiir aatun; waaliin mu nan kpa mpɔɔn. U piir Uwumbɔr ni binib mɔmɔk aasui.

²⁰ Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni timi Israel yaab aaninkpiib di u ŋa binib aarjaal ni, ke u ŋeer nkun. Le bi kpa u ndɔpuinkoo pu.

²¹ Ti nan kpa limakl ke uma le ga gaa timi Israel yaab lii. Baah nan ŋa u kina na, din le ye iwiin itaa.

²² Ti ponn ni bipiib bibaa mu tuk timi tibɔr ti gar timi sakpen na. Bi buen kitakpalun ngbaan chee kichakpinaanyeeek ni,

²³ kaa ti kan waawon, le ki gir ni ki nan tuk timi ke bi kan Uwumbɔr aatuuntiib bi tuk bi ke u fikr na.

²⁴ Le ti ponn ni bibaa buen kitakpalun ngbaan chee, ki ti kan ni bi ke bipiib ngbaan aah len pu na. Uma le baa kan.”

²⁵ Le Yesu bui bi, “Nimi aalan par la. Naa gaa Uwumbɔr aabɔnabtiib aah nan len pu na mɔmɔk mala.

²⁶ Uwumbɔr le nan siin ke Kristo u ga gaa binib lii na ga ji falaa kina, le ki nin kan mpɔɔn.”

²⁷ Le Yesu ŋeer waabɔr ti ŋmee Uwumbɔr Aagbanj ni na mɔmɔk tuk bi. Njan u tuk bi Moses aah nan ŋmee ti pu na, le ki nin tuk bi Uwumbɔr aabɔnabtiib mɔmɔk aah nan ŋmee ti pu na.

²⁸ Le bi duun baah cha kitiŋ ki na ni. Le Yesu ŋa ke waah ga piln jer le na.

²⁹ Le bi gaŋ u, “Doon ti chee. Kijook joor a. Naan yunn le ni ga mue.” Le u koo ni bi chee.

³⁰ Le bi ti kal ke bi ji tijikaar. Waah kal bi chee ke u ji tijikaar na, le u yoor boroboro, ki doon Uwumbɔr, ki gii, ki di tii bi.

³¹ Le Uwumbɔr likr binimbil ke bi bee u. Libuul ngbaan ni le baa ki kan u.

³² Le bi bui tɔb, “Waah dii timi nsan ni ki len ti chee ki ŋeer Uwumbɔr Aagbanj aaliin

aatataa tuk timi na, tisui aa ba piin u pu sakpen aa?”

³³ Libuul ngbaan ni, le bi fii, ki gir buen Jerusalem, ki ti kan Yesu aakpamball kipiik ni ubaa na, ni waadidiliib biken kuun tɔb chee,

³⁴ ki bi len ke, “Tidindaan sil fikr nkun ni. Simonn le kan u.”

³⁵ Le waadidiliib bilee ngbaan mu tuk bi Yesu aah pii bi nsan ni pu na, ni baah bee u buyoonn u gii boroboro na.

Yesu aah di ubaa mɔk waadidiliib pu na (Matiu 28.16-20; Mak 16.14-18; Jɔnn 20.19-23; Lituln 1.6-8)

³⁶ Baah len tɔb chee tibɔr kina na, libuul ngbaan ni le Yesu ubaa sil bikaasisik ni, le ki bui bi, “Ni li kpa nsuudoon man.”

³⁷ Le bipobil yuk; ijawaan chuu bi sakpen a. Bi nan dak ke bi kan utekpiir aawiin la.

³⁸ Le u baa bi, “Ba ŋa ni san ijawaan? Ba ŋa ni beeni nisui ni?”

³⁹ Lik ŋjaal ni ntaa, ki bee ke m sil ye. Taln niŋaal ki di meeh mi ki lik man. Utekpiir aawiin aa kpa tinann ni ŋjikap ke naah kan m kpa pu na.”

⁴⁰ Waah len kina na, le u mɔk bi baah nan kpa ŋjaal ni utaa ponn ni ipiin pu na.

⁴¹ Bi nan kpa mpopiin sakpen, ki mu aa kee gaa kii mbamɔm. Ni nan gar bi pam. Le u baa bi, “Tijikaar tibaa bi do oo?”

⁴² Le bi tii u lijangeln li bi pul li mmii ni na.

⁴³ Le u gaa, ki ŋman li binimbil ni.

⁴⁴ U nan bui bi, “Maabɔr timɔk ŋmee Moses aakaal ponn ni, ni Uwumbɔr aabɔnabtiib aagbann ni, ni Uwumbɔr aalah aagbanj ni na, Uwumbɔr le siin ke ni mɔmɔk ga gbiin. Maah nan laa bi ni chee na, m nan tuk nimi kina la.”

⁴⁵ Le u woln binimbil ke bi bee Uwumbɔr Aagbanj aaliin aatataa,

⁴⁶ le ki bui bi, “Ni ŋmee ke Kristo u ga gaa binib lii na ga ji falaa, ki fikr nkun ni, iwiin itaa daal.

⁴⁷ Ni li mooni binib maayimbil pu, ke bi yaa kpeln baabimbin kan, Uwumbɔr ga di cha baatunwanbir pinn bi. Ni piin ki li mooni Jerusalem aatiŋ aanib ni, aan ki nin moon ŋjinibol mɔmɔk mu ni.

⁴⁸ Nimi le ye maabɔr mɔmɔk aaseer-aadam.

⁴⁹ Nte Uwumbɔr aah puu tipuur ti ke u ga tii nimi Waafuur Nyaan na, m ga tun ni Nfuur Nyaan ngbaan ni chee. Ni li bi Jerusalem ni ki ti saa bundaln ni ga kan mpɔɔn mu ga nyan ni paacham na.”

Uwumbɔr aah di Yesu buen paacham pu na

(Mak 16.19-20; Lituln 1.9-11)

⁵⁰ Le Yesu di bi buen Betani aatiŋ chee. Baah ti fuu nima na, le u yoor ŋjaal paacham, ki ŋa Uwumbɔr aanyoor ŋa bi pu.

⁵¹ Waah laa bi ɲani kina na, le u nyan bi chee, Uwumbɔr di u buen paacham.

⁵² Le bi gbaan kitinɔ ki doon u, ki nin gir buen Jerusalem ni, ki kpa mpopiin sakpen,

⁵³ ki pak Uwumbɔr, waadichal ponn ni, n-yoonn mɔmɔk.

Tibɔnyaan ti JÖNN ɲmee ti na

Unii u bi yin u ke Limɔboln na aabɔr

¹ Uwumbɔr aah kaa nan kee naan dulnyaa na, ubaa nan bi, bi yin u ke Limɔboln. U nan bi Uwumbɔr chee, ki bi ke Uwumbɔr aah bi pu na.

² U nan bi Uwumbɔr chee ki nyan ni mpiin la.

³ Uwumbɔr nan cha u naan tiwan mɔmɔk. Tiwan nibaa aa gur waa naan ni.

⁴ Uma le ye umɔfadaan. Limɔfal ngbaan tii binib nwiihn mu woln binimbil na.

⁵ Nwiihn ngbaan wolni mbɔmbɔɔn ni. Mbɔmbɔɔn aa junn nwiihn ngbaan.

⁶ Uwumbɔr nan tun ni uja ubaa, bi nan yin u ke Jönn.

⁷ U dan ke u nan tuk binib nwiihn ngbaan aabɔr, aan binib mɔmɔk ɲun waah len pu na, aan ki gaa nwiihn ngbaan.

⁸ Jönn aa nan ye nwiihn ngbaan. U dan ke u nan tuk binib nwiihn ngbaan aabɔr la.

⁹ Nwiihn ngbaan le ye nwiihn bamɔnn, le ki dan dulnyaa wee ni ki nan woln binib mɔmɔk aanimbil.

¹⁰ Baah yin u ke Limɔboln na nan naan dulnyaa, ki dan nan bi dulnyaa ni, le dulnyaa aanib aa bee u.

¹¹ U dan udo aatiɲ ni, le udo aatiɲ ni yaab yii u.

¹² Binib bimɔk gaa u na, u tii bi nsan ke bi kpaln Uwumbɔr aabim. Bima le ye binib bi gaa u ki kii na.

¹³ Baah kpaln Uwumbɔr aabim na, naa ye ke binibɔm le ma bi Uwumbɔr aamaal ni, kaa ye binibɔm aageehn pu. Uwumbɔr le ma bi waamaal ponn ni.

¹⁴ Baah yin u ke Limɔboln na nan kpaln unibɔn, ki nan bi tikaasisik ni. U gee binib chob, ki len ibamɔn baanja la. Le ti kan waah kpa mɔɔn pu na. Waah ye Uwumbɔr Aajapɔnbaal na, u kpa mɔɔn ke Ute Uwumbɔr aah kpa pu na.

¹⁵ Jönn nan tuk binib waabɔr, ki len ke, “M nan tuk nimi ke unii u ga paan ni mpuwɔb na jer mi; baah kaa nan kee ma mi na, u nan bi. Uma le na.”

¹⁶ Uwumbɔr aah bi pu na, u mu bi kina le chob. Le ti mɔmɔk gaa waabimbin. U ɲa Uwumbɔr aanyoor ɲa ti pu, ki beenin ɲani timi tinyoor n-yoonn mɔmɔk.

¹⁷ Uwumbɔr nan tuk Moses waakaal ke u di tuk timi. Yesu Kristo dan nan tuk timi Uwumbɔr aah gee timi pu na, ki tuk timi tibɔr ti ye mbamɔn na.

¹⁸ Ubaa aa kee kan Uwumbɔr. Ujapɔnbaal Yesu Kristo, u bi ke Ute Uwumbɔr aah bi pu na, ki bi u chee na, uma le tuk timi Uwumbɔr aah bi pu na.

Jönn u nan muini binib nnyun ni na aah len pu na

(Matuu 3.1-12; Mak 1.1-8; Luk 3.1-18)

¹⁹ Juu yaab bi nan bi Jerusalem aatiɲ ni na nan tun ni Uwumbɔr aatotoorb ni Liifai yaab Jönn chee ke bi ti baa u, “Aa ye ɲma?”

²⁰ Le Jönn tuk bi mbamɔn, kaa gur tibaa. U nan tuk bi mbamɔn, ki len ke, “Maa ye Kristo u ga gaa binib lii na.”

²¹ Le bi ki baa u ke, “Aa ye ɲma? Aa ye Elaija aa?”

Le u bui bi, “Maa ye.”

Bi nan ki baa u ke, “Aa ye Uwumbɔr aabɔnabr u bi bui ke u ga dan aa?”

Le u bui bi, “Aayii.”

²² Nima pu na, bi nan ki baa u ke, “Aa ye ɲma? Tuk timi, aan ti ti tuk binib bi tun ni timi na. Aa ga len saabɔr ngbaan kinye?”

²³ U nan bui ke,

“M ye nneel mu tar nteersakpiin ni na ke:

‘Toor Uwumbɔr aasan man.’ ”*

Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya nan len kina la.

²⁴ Binib bi nan baa Jönn mbaan ngbaan na nyan ni Farisii yaab chee la.

²⁵ Le bi ki baa u ke, “Saah kaa ye Kristo u ga gaa timi lii na, kaa ye Elaija, kaa ye Uwumbɔr aabɔnabr ngbaan mu na, ba pu aa muini binib nnyun ni?”

²⁶ Le u bui bi, “Mma muini binib nnyun ni la. Ubaa mu bi nikaasisik ni. Nimi le aa nyi u.

²⁷ U ye unii u paan ni mpuwɔb na. Maa ɲeer ke m chuu gbiin waanaatak aarɲmin tii u.”

²⁸ Bi nan len tɔb chee tibɔr ngbaan Betani aatiɲ, ki bi Jɔɔdann aamɔɔdapuul, Jönn aah muini binib nnyun ni nin chee na ni.

Unii u ye Uwumbɔr Aapihbo na

²⁹ Ki woln kitaak le Jönn kan Yesu choo u chee, le u bui ke, “Lik, Uwumbɔr Aapihbo u nyani dulnyaa ni aanib aatunwanbir na.

³⁰ M nan len ke uja ubaa paan ni mpuwɔb ki mu tee jer ni, baah kaa nan kee ma mi na, u nan bi. Uma le na.

³¹ Min mbaa aa nan nyi u; m muini binib nnyun ni ke nimi Israel yaab bee u la.”

³² Le Jönn jin seeraa ki tuk binib, “M kan Uwumbɔr Aafuur Nyaan nyan ni paacham ki naahn linanjel, ki nan tɔɲ u pu.

³³ Min mbaa aa nan nyi u; Uwumbɔr u tun ni mi ke m nan muin binib nnyun ni na, uma le bui mi ke m ga kan Waafuur Nyaan sunn ni ki nan tɔɲ uja ubaa pu, ke uma le ye unii u ga gbiin binib Uwumbɔr Aafuur Nyaan na.

* 1:23 : Lik Aisaya 40.3.

³⁴ Le m kan kina, ki ji seeraa ki tuk binib ke uma le ye Uwumbør Aajapøon.”

Binib bi puen ηa Yesu aadidiliib na

³⁵ Ki woln kitaak le Jønn ni waadidiliib bilee nan ki bi nima,

³⁶ ki kan Yesu bi chuun nima. Jønn nan lik u, le ki len ke, “Lik, Uwumbør Aapihbo.”

³⁷ Jønn aadidiliib bilee ngbaan ηun waah len pu na, le ki di paan Yesu pu.

³⁸ Le Yesu fenn, ki kan bi paan ni u pu. Le u baa bi, “Ni ban ba?”

Le bi baa u, “Umamøkr, aa koo la chee?”

³⁹ Le u bui bi, “Dan ki nan ti lik man.” Le bi dii u ki ti kan waah koo nin chee na. Ni nan ye tikur tinaa aayoonn la, le bi nan doon udo liyaadaal ngbaan.

⁴⁰ Bijab bilee bi nan ηun Jønn aah len pu aan ki dii Yesu na, bi yin bi ponn ni ubaa ke Andru, u nan ye Simonn Piita aanaal na.

⁴¹ Libuul ngbaan ni le u buen ti kan ukpel Simonn, ki tuk u, “Ti kan Masiya u ga gaa timi lii na.” Masiya ni Kristo ye liyimbibaan la.

⁴² Le u di u dan Yesu chee.

Le Yesu lik Piita, ki bui u, “Bi yin si le ke Simonn, Jønn aajapøon. Bi ga li gur yin si ke Siifas la.” Siifas aataata le ye ke “litakpal.” Siifas ni Piita ye liyimbibaan la.

Yesu aah yin Filip ni Natanael pu na

⁴³ Ki woln kitaak le Yesu ban u buen Galilee aatij ni, ki kan Filip, le ki bui u, “Li dii mi.”

⁴⁴ Filip do le ye Betseda aatij ni. U ni Andru ni Piita nyan ni kitinbaan ni la.

⁴⁵ Filip mu nan ti kan Natanael le ki tuk u, “Ti kan unii u Moses ni Uwumbør aabonabtiib mu nan ηmee waabør Uwumbør aakaal aagban ni na. Uma le ye Josef aajapøon Yesu, u ye Nasaref aatij aanii na.”

⁴⁶ Le Natanael baa u, “Tiwanyaan nibaa ga ηmaa nyan ni Nasaref aatij ni ii?”

Le Filip bui u, “Dan nan lik.”

⁴⁷ Yesu nan waa Natanael choo u chee, le ki bui ke, “Lik, Israel aabobamønn. Nnyamøn aa bi u ni.”

⁴⁸ Le Natanael baa u, “Aa ηa kinye ki ti nyi mi?”

Le Yesu bui u, “Saah ba bi likakaln taab na, m puen kan si, Filip aa kee yin si.”

⁴⁹ Le Natanael bui u, “Umamøkr, aa sil ye Uwumbør Aajapøon. Aa ye Israel yaab Aabørkpaan la.”

⁵⁰ Le Yesu baa u, “Maah bui ke m kan si likakaln taab na, nima le cha aa gaa mi ki kii ii? Aa ga kan lijnjiir aawan ki jer nimina.

⁵¹ M tuk nimi mbamøn la, ni ga kan kitaapaak chuu piir, ki ga kan Uwumbør aatuuntiib cha paacham ki ki sunni, min Unibøn Aabo pu.”

2

Yesu aah tun lijnjiir aatuln Kana aatij ni pu na

¹ Iwiin itaa daal le bi nan ji ubøndinn aajim Kana aatij ki bi Galilee ni na. Yesu aana mu nan bi nima.

² Bi nan yin Yesu ni waadidiliib ke bi mu dan nan ji.

³ Ni nan bi cha, le ηisubil aadaan na ti doo. Le Yesu aana bui u, “Baa ki kpa ndaan.”

⁴ Le Yesu bui u, “Nna, ni ye maabør aa? Maayoonn aa kee fuu.”

⁵ Le una bui bitutum na, “U yaa tuk nimi pu na kan, ni ηa kina.”

⁶ Ikin sakpiin iloob nan si nima. Galon piitaa, bee moninko ga ηmaa koo mubaa ponn ni. Juu yaab joo ikin ngbaan aanyun le finni bibaa, baakaal aah dii pu na.

⁷ Le Yesu tuk bitutum ngbaan, “Ban nnyun gbiin ikin ngbaan man.” Le bi ban nnyun gbiin i mømøk paapaa.

⁸ Le u tuk bi ke bi kab ti ti njim aaninkpel. Le bi kab ti ti u.

⁹ Baah kab nnyun ngbaan ti tii u na, le mu kpaln ndaan. Le u wub lik, kaa nyi mu aah nyan nin chee na. Bitutum bi kab tii u na le nyi. Le u yin uja u din upii na,

¹⁰ ki nan bui u, “Binib mømøk yaa ban bi tii ndaan kan, bi puen tii mu mō na la. Binib yaa nyun ti bab kan, le bi nin tii bi ndaan mu kaa mō na. Si ma kan, saah tii bi mu puwøb na le mō ki jer saah puen tii bi mu na.”

¹¹ Nima le ye njan aajinjiir aatuln li Yesu tun na. U nan tun lituln ngbaan Kana aatij ki bi Galilee ni na ni la. Le binib kan waah kpa Uwumbør aapøon pu na. Le waadidiliib gaa u ki kii.

¹² Ubøndinn aajim ngbaan aah doo na, le u ni una ni unaatiib ni waadidiliib buen Kapenaum aatij ni, ki ti ηa iwiin ilee nima.

Yesu aah toor Uwumbør Aadichal pu na (Matiu 21.12-13; Mak 11.15-17; Luk 19.45-46)

¹³ Ni nan gur siib ke Juu yaab ji Lakr-jer aajim.* Le Yesu buen Jerusalem aatij ni ¹⁴ ki ti koo Uwumbør Aadichal ni, le ki kan binib ka nima ki koo inaaaja, ni ipiih, ni ηinanjel. Binib bi kpelni ηimombil na mu ka nima.

¹⁵ Le u di inpin ηa linaalab, ki di jenn nyan inaaaja, ni ipiih ngbaan mømøk lipaal, le ki labr binib bi kpelni ηimombil na aateebul tiib chinj, le ηimombil yaa tøb chee.

* **2:13** : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbør nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijiti aatij ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

¹⁶ U nan tuk binib bi kooh njanjel na, “Di njanjel ngbaan nyan lipaal man. Ni taa ki di Nte Uwumbor Aadichal na kinyan.”

¹⁷ Le waadidiliib teer ke ni nje Uwumbor Aagban ni ke, “Uwumbor, maah neen saadichal pu na bi ke mmii le aah wu mponn ni na.” Le bi bee ke ni ye Yesu aabor la.

¹⁸ Le Juu yaab baa u, “Aa ga na ba aajinjiir aawan ki mak timi ke aa kpa nsan ke aa na saah nani pu na?”

¹⁹ Le u bui bi, “Gbaa wii Uwumbor Aadichal limina, aan m di iwiin itaa ki fiin li.”

²⁰ Le bi bui ke, “Njibin imonko ilee ni njiloob le bi nan di maa Uwumbor Aadichal ngbaan. Le aa bui ke aa ga di iwiin itaa fiin li ii?”

²¹ To, u mu aa nan len Uwumbor Aadichal aabor la. Uma ubaa aawon le u nan len.

²² N-yoonn mu u fikr nkun ni na, le waadidiliib teer ke u nan len kina. Le bi pak waah len pu na, ni Uwumbor Aagban aah len pu na.

Yesu nyi binib mɔmɔk aabimbin

²³ Yesu aah bi Jerusalem aatin ni, njim ngbaan aayoonn na, le kinipaak kan waah tun lijnjiir aatun pu na, le ki gaa u ki kii.

²⁴ Uma aa tee gaa bi ki kii;

²⁵ Ba pu? u nyi binib mɔmɔk aabimbin. Waa ban ke ubaa nyaa u binib aabor. Uma ubaa nyi binib aasui ni aabor.

3

Yesu aah tuk Nikodemus pu na

¹ Uja ubaa mu nan bi nima, bi nan yin u ke Nikodemus, u nan ye Farisii aanii la, ki ye Juu yaab aaninkpel ubaa.

² Le u buen Yesu chee kinyeek ki nan bui u ke, “Umɔmɔkr, ti nyi ke aa ye Umɔmɔkr u nyan ni Uwumbor chee na la; ba pu? ubaa aan nmaa tun lijnjiir aatun ke saah tun pu na, see Uwumbor bi u chee.”

³ Le Yesu bui u, “M tuk si mbamɔn la, bi yaa kaa ma unii lelee kan, waan nmaa koo Uwumbor aanaan ni.”

⁴ Nikodemus nan baa u, “Unii yaa por kan, bi ga na kinye ki ki ma u lelee? U ga nmaa gir koo una aaponn ni aan bi ki ma u uu?”

⁵ Le Yesu bui u, “M tuk si mbamɔn la, Uwumbor Aafuur Nyaan yaa kaa ma unii lelee aan bi muin u nnyun ni kan, waan nmaa koo Uwumbor aanaan ni.

⁶ Unibɔn aah ma u na ye unibɔn la. Uwumbor Aafuur Nyaan aah ma u na ye Uwumbor Aafuur Nyaan yoo la.

⁷ M tuk si la, see bi ki ma nimi lelee. Maah tuk si pu na, taa cha ni gar nimi.

⁸ Libuln daar cha laah ban nin chee na, le aa njan laah kpa kifuuk pu na, kaa nyi laah nyan ni nin chee na, ki mu aa nyi laah cha

nin chee na. Ni bi kina le ki tii unii umok Uwumbor Aafuur Nyaan ma u na.”

⁹ Le Nikodemus baa u, “Ni ga na kinye aan ki na kina?”

¹⁰ Le Yesu baa u, “Aa ye unii u mak Israel yaab Uwumbor aakaal na, le kaa bee maah len pu na aataataa aa?”

¹¹ M tuk si mbamɔn la, ti len taah nyi pu na la, ki tuk binib tinimbil aah kan pu na, le naa gaa taah len pu na.

¹² M tuk nimi dulnyaa wee ni aabor, le naa pak ti, ka m yaa tuk nimi paacham aabor kan, ni ga na kinye ki pak ti?

¹³ Ubaa aa kee buen paacham see min Unibɔn Aabo u [bi paacham ki] nyan ni paacham na.

¹⁴ “Moses aah nan di uwaa fin ndo pu ki di chɔɔn paacham nteersakpiin ni pu na, see bi di min Unibɔn Aabo mu chɔɔn paacham kina,

¹⁵ aan unii umok gaa mi ki kii na li kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na.”

¹⁶ Uwumbor aah gee dulnyaa aanib sakpen pu na, nima le u di Ujapɔnbaal tii ni ke unii umok gaa u ki kii na taa kpo, u li kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na.

¹⁷ Uwumbor tun ni Ujapɔn dulnyaa ni. Waa tun ni u ke u nan ji dulnyaa wee ni aanib tibor, u tun ni u ke u gaa bi lii la.

¹⁸ Unii umok gaa u ki kii na, Uwumbor aa len ke waabor bii. Unii umok kaa gaa u ki kii na, Uwumbor len ke waabor bii a. Waah kaa gaa Uwumbor Aajapɔnbaal ki kii na, nima le cha Uwumbor len ke waabor bii.

¹⁹ Uwumbor aah ga ji bi tibor pu na le ye ke nwiihn dan dulnyaa ni, le binib yii mu, le ki gee mbɔmbɔn ni; ba pu? baatun aa njan.

²⁰ Unii umok tun lituln li kaa njan na, u nan nwiihn la, kaa dan nwiihn ponn ni, binib taa kan waah tun pu na.

²¹ Unii umok tun lituln li njan na kan, u choo nwiihn ponn ni ke unii mɔmɔk nan kan waah tun pu na, ke u tun Uwumbor aah gee pu na la.

Jonn aah len Yesu aabor pu na

²² Yesu aah len tibor timina ki ti doo na, le u ni waadidiliib buen Judea aatin ni, ki ti bi nima ki muini binib nnyun ni.

²³ Jonn mu nan bi muini binib nnyun ni. U nan bi Enonn aatin ni, Salim aatin chee, nnyun aah wiir nima chee pu na. Le binib choo u chee, le u muini bi nnyun ni.

²⁴ Baa nan kee chuu u na kiyondiik ni n-yoonn ngbaan.

²⁵ Le Jonn aadidiliib ni Juu aanii ubaa nan kpak tɔb kinikpakpak, baah muini binib nnyun ni pu na pu.

²⁶ Le bi dan Jonn chee ki nan tuk u, “Umɔmɔkr, lik, unii u nan bi aa chee Jɔɔdann aamɔɔdapuul na, aan aa nan tuk binib

waabər na, u mu gur bi muini binib nnyun ni, le binib məmək gur chaa u chee.”

²⁷ Le Jonn bui bi, “Ubaa aan n̄maa n̄a nibaa see Uwumbər le tii u.

²⁸ Nimi nibaa n̄un m len ke maa ye Kristo u ga gaa binib lii na; Uwumbər tun ni mi ke m li ye Kristo aasaloln ki toor nsan tii u.

²⁹ Usapəon yaa kun uchal do kan, uchal le yeh u. Le uchal aajə u si u chee ki n̄un waaneel na kpa mpopiin pam. Nima le cha m mu kpa mpopiin mbaməm.*

³⁰ Ni n̄an ke uma Kristo li moo kani mpəon, le m ma gur.”

Unii u nyan ni paacham na aabər

³¹ Uma u nyan ni paacham na le jer binib məmək. Unii u nyan ni dulnyaa ni na ye dulnyaa ni aanii la, ki len dulnyaa ni aabər la. Yesu u nyan ni paacham na le jer binib məmək.

³² U tuk binib waah kan pu na, ni waah n̄un pu na. Ubaa mu aa gaa waah len pu na.

³³ Unii umək gaa waah len pu na, u kii ke Uwumbər ye mbaməndaan la.

³⁴ Yesu u Uwumbər tun ni u na le len uma Uwumbər aabər; ba pu? Uwumbər di Waafuur Nyaan mu kaa kpa n̄an̄ na gbiin u.

³⁵ Uwumbər gee Ujapəon Yesu ki di mpəon məmək n̄a n̄aal ni.

³⁶ Unii umək gaa Uwumbər Aajapəon ki kii na le kpa liməfal li kaa kpa ndoon na. Unii umək kaa kii Uwumbər Aajapəon aaməb na, waan kan liməfal li kaa kpa ndoon na. Uwumbər gee li n̄uul u pu n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

4

Yesu aah tuk Samaria aatiŋ aapii pu na

¹ Le Farisii yaab n̄un ke Yesu n̄a binib waadidiliib ki muin bi nnyun ni ki jer Jonn aah n̄a pu na.

² Yesu ubaa mu aa muin binib nnyun ni. Waadidiliib na le muini bi.

³ Tə, waah bee ke Farisii yaab n̄un kina na, le u nyan Judea aatiŋ ni, ki ki gir buen Galilee aatiŋ ni.

⁴ Waah cha na, le u neen ke u dii Samaria* aatiŋ ni.

⁵ Le u ti fuu Samaria aatiŋ kibaa ni, bi yin ki ke Saika. Bukpaab bu Jakob nan di tii u japəon Josef na aa daa nima chee.

⁶ Jakob aanyunbun mu bi nima chee. Le Yesu aah chuun na, u bak a. Nima le u kal nnyunbun ngbaan aaməgbeln pu. Nwiin nan bi kaasisik ni.

⁷ Le Samaria aapii ubaa dan u nan lu nnyun. Le Yesu bui u, “Pu mi nnyun m nyu.”

⁸ Waadidiliib na puun buen kitij ponn ni bi ti daa tijikaar.

⁹ Le upii ngbaan bui u, “Aa ye Juu aanii la, m mu ye Samaria aapii la. Ba pu aa bui mi ke m tii si nnyun?” Juu yaab ni Samaria yaab aa kpaani təb chee, nima le cha u len kina.

¹⁰ Le Yesu bui u, “Aa yaa ba nyi Uwumbər aah tii binib pu na, ki yaa ba nyi unii u mee si nnyun na kan, aa ba ga bui u ke u tii si nnyun mu ye liməfal aanyun na, le u ba ga tii si.”

¹¹ Le upii ngbaan bui u, “Maaninkpel, saa kpa goomaa, nnyunbun ngbaan nyoo, aa ga kan liməfal aanyun ngbaan la chee?”

¹² Tiyaaja Jakob, ni u japətib, ni waawakor nan nyu nnyunbun ngbaan ni la. Uma le nan tii timi nnyunbun ngbaan. Aa jer uma la aa?”

¹³ Le Yesu bui u, “Unii umək nyu nnyun mue na, nnyunyuu ga ki chuu u.

¹⁴ Unii umək nnyun maah ga tii u nnyun mu na, nnyunyuu aan ki chuu u. Maah ga tii u nnyun mu na, mu ga li ye nnyunbun mu bu u ponn ni kaan for na, mu ga tii u liməfal li kaa kpa ndoon na.”

¹⁵ Le upii ngbaan bui u, “Maaninkpel, tii mi nnyun ngbaan aan nnyunyuu taa ki chuu mi, aan m taa ki dan do nan lu nnyun.”

¹⁶ Le Yesu bui u, “Li cha ki ti yin ni aachal, aan ki gir ni.”

¹⁷ Le u bui u, “Maa kpa chal.”

Le Yesu bui u, “Saah len ke saa kpa chal na, ni ye mbamən la.

¹⁸ Aa nan kpa chatiib bi n̄mu la. Saah bi uja u chee dandana na aachal aa ye u. Saah len pu na, aa len mbamən la.”

¹⁹ Le upii ngbaan bui u, “Maaninkpel, m bee ke aa ye Uwumbər aabənabr la.

²⁰ Timi Samaria yaab aayaajatiib nan dooni Uwumbər li jool limina paab la, le nimi Juu yaab ma bui ke ni n̄an ke binib li dooni Uwumbər Jerusalem aatiŋ ni.”

²¹ Le Yesu bui u, “Upii, pakn maah ga len pu na, n-yoonn choo, binib aan nan ki doon Tite Uwumbər li jool limina paab, ki mu aan ki doon u Jerusalem aatiŋ ni.

²² Nimi Samaria yaab dooni Uwumbər u naa nyi u na. Timi Juu yaab ma dooni Uwumbər u ti nyi u na la. Unii u ga gaa dulnyaa ni aanib lii na nyan ni Juu yaab aakaasisik ni la.

²³ N-yoonn choo, ki mu fuu ni a, le binib bi dooni Tite Uwumbər mbamən na ga li dooni u bisui ni, Waafuur Nyaan aapəon pu. Uwumbər ban binib kina aaboln le bi li dooni u.

* 3:29 : Uja ni usapəon ngbaan si Yesu ni waanib aasisii la, Jonn le ye uja.

* 4:4 : Samaria yaab ni Juu yaab aakaasisik

ni aa nan mə.

²⁴Uwumbər ye kifuurk la. Le binib bimək dooni u na li dooni u bisui ni, Waafuur Nyaan aapɔn pu.”

²⁵Le upii ngbaan bui u, “M nyi ke Masiya† u bi yin u ke Kristo na ga dan. U yaa fuu ni kan, u ga nan tuk timi tiwaan məmək aah bi pu na.”

²⁶Le Yesu bui u, “Min u bi len aa chee na, m ye uma.”

²⁷Libuul ngbaan ni le waadidiliib fuu ni. Baah nan mui u ni upii bi len tɔb chee tibər na,[‡] le ni gar bi pam; ubaa mu aa baa upii ngbaan. “Aa ban ba?” kaa baa Yesu mu, “Ba pu aa len u chee tibər?”

²⁸Le upii ngbaan di waanyunbuul siin, ki buen kitij ni, ki ti bui binib ke,

²⁹“Dan nan lik man uja u tuk mi maah nan tun pu na məmək na. Uja ngbaan ga li ye Kristo u ga gaa timi lii na la aa?”

³⁰Le bi nyan kitij ni ki cha u chee.

³¹Upii ngbaan aah gir buen kitij ni na, le Yesu aadidiliib nan bi ganji u ke, “Uməmək, ji tijaakar.”

³²Le u bui bi, “M kpa tijaakar ti naa nyi tibər na m ji.”

³³Waah len kina na le waadidiliib baa tɔb, “Ubaa le taanin joo ni tijaakar nan tii u uu?”

³⁴Le u bui bi, “Maajikaar le ye ke m ɲa Uwumbər u tun ni mi na aah gee pu na, ki tun waatun doo.

³⁵Ni ɲakl liyatanakl ke, ‘Ni gur inmal inaa le ni ɲeer lijikaacheel.’ Tɔ, m tuk nimi la, yaa lik man, tijaakar ɲeer licheel a.

³⁶Unii u chee na ga kan tipar, ki ga di binib koon Uwumbər aanaan ni, aan bi kan limɔfal li kaa kpa ndoon na. Nima le ga cha unii u bun na, ni unii u chee na məmək li kpa mpopiin.

³⁷Bi len ke ‘Ubaa bun, le uken chee,’ le ti gbii;

³⁸ba pu? m tun nimi, ni ti chee tijaakar ti naa tun taatun na. Biken aatun pu, le ni jin tinyoor.”

³⁹Le upii ngbaan tuk Samaria yaab bi bi kitij ngbaan ni na ke Yesu tuk u waah nan tun pu na məmək, nima le cha bi ponn ni pam gaa Yesu ki kii.

⁴⁰Le bi dan u chee, ki ganj u ke u li bi bi chee. Le u ɲa bi chee iwiin ilee.

⁴¹Le binib bi gaa u ki kii waaliin pu na wiir ki jer binib bi gaa u ki kii upii ngbaan aaliin pu na.

⁴²Le bi tuk upii ngbaan, “Ti gaa u ki kii la; naa ki ye saaliin pu le ti gaa u ki kii. Timi tibaa ɲun waah len pu na, ki bee ke u sil ye Kristo u ga gaa dulnyaa ni aanib lii na.”

Yesu aah cha uninkpel ubaa aabo pɔək pu na

⁴³Yesu aah bi bi chee iwiin ilee na, le u nyan nima ki buen Galilee aatinj ni.

⁴⁴Uma ubaa le len ke Uwumbər aabɔnabr ma kan, udo aatinj ni aanib aan nyun u.

⁴⁵Waah ti fuu Galilee aatinj ni na le bi gaa u; ba pu? bi mu nan buen Jerusalem bi ti ji njim ngbaan, ki kan waah tun lijinjiiir aatun njimək na, njim ngbaan yoonn.

⁴⁶Le u ki dan Galilee aatinj kibaa ni, bi yin ki ke Kana, waah nan cha nnyun kpaln ndaan nin chee na. Le ubɔrkpaan aakpambalb ponn ni ubaa bi Kapenaum aatinj ni. Le uɲapɔn bun.

⁴⁷Uninkpel ngbaan nan ɲun ke Yesu nyan ni Judea aatinj ni ki bi Galilee aatinj ni. Le u buen Yesu chee, le ki ti ganj u ke u dan udo, ki nan cha uɲapɔn u ban u kpo na aaween sɔɲ.

⁴⁸Le Yesu bui u, “Ni yaa kaa kan lijinjiiir aatun kan, naan gaa mi ki kii.”

⁴⁹Le uninkpel ngbaan bui u, “Ndindaan, dan mala. Aa yaa taan kan, aa ga nan mui maabo kpo a.”

⁵⁰Le Yesu bui u, “Li dii saasan. Aajapɔn kan limɔfal la.”

Le uja ngbaan pak Yesu aah len pu na, ki labr kun.

⁵¹Waah paan ni nsan pu na le waatutum tooh ni u nsan ni ki nan bui u ke waabo na kan limɔfal a.

⁵²Le u baa bi, “Bayoonn ni sɔɲ?” Le bi bui u, “Fen na, nwiin aah kpar buyoonn na, le uwon sɔɲ.”

⁵³Le uja ngbaan mu bee ke n-yoonn mu Yesu fe bui u ke uɲapɔn kan limɔfal na le na. Kina pu le cha u ni waachiln ni aanib məmək gaa Yesu ki kii.

⁵⁴Nimina le nan ɲa lijinjiiir aatun leler le u tun waah nyan ni Judea aatinj ni ki bi Galilee ni na.

5

Yesu aah cha uja pɔək nnyunbun chee pu na

¹Nee aapuwɔb le Juu yaab aajim mubaa nan bi. Le Yesu buen Jerusalem.

²Jerusalem ponn ni le nnyunbun mu waa na bi ipiih aabisamɔb chee. Juu yaab aaliin ponn ni bi yin nnyunbun ngbaan ke Bet-sata. Tinaamboln tinjmu nan si gob nnyunbun ngbaan.

³Le bibum wiir ki dɔ tinaamboln ngbaan ponn ni. Bi nan ye bijoom, ni biwɔb, ni binib bi aawon faan na, [ki dɔ kii buyoonn nnyun ga fi yeɲ na;

⁴ba pu? nwiin nwiin le Uwumbər aatuun ubaa sunn ni ki nan koo nnyunbun ni, ki ti kur nnyun. Bundaln u yaa ti dan nan kur

† 4:25 : Hiibru aaliin ni, bi yin u ke Masiya, le ki yin u ke Kristo, Griik aaliin ni. Naatataa le ye ke “Unii u ga gaa binib lii na.” ‡ 4:27 : Juu yaab aabimbin aah nan bi pu na, uja ni upii u kaa ye upuu na aan gbaa tɔb chee tibər.

nyun na kan, ubun u puen koo nnyun ni na kan, le u pöök.]

⁵ Le uja ubaa bi nima ki bun njibin piitaa ni njiniin.

⁶ Le Yesu kan u, u dö nima, le ki bee ke u bun ni yunn. Le u baa u, “Aa ban aa pöök aa?”

⁷ Le u bui u, “Ndindaan, nnyun yaa fii yer kan, maa kpa unii u ga di mi koon nnyun ni na. M yaa ban m koo nnyun ni kan, le ubaa puen mi ki koo.”

⁸ Le Yesu bui u, “Fiin ki yoor saawandookaan ki li chuun.”

⁹ Libuul ngbaan ni le u pöök, le ki yoor waawandookaan, ki bi chuun.

Liyaadaal ngbaan nan ye Juu yaab aakpaakool daal la.

¹⁰ Nima pu le Juu yaab bui uja u pöök na, “Din ye likpaakool la. Saah yoor saawandookaan na, aa bii timi aakaal.”

¹¹ Le u bui bi, “Uja u tii mi laafee na, uma le bui mi ke m yoor maawandookaan ki li chuun.”

¹² Le bi baa u, “Nma ye u bui si ke aa yoor saawandookaan ki li joo chuun na?”

¹³ Le uja u pöök na aa nyi unii u ye na; ni ba ye kinipaak ni la, le Yesu nyan nima ki buen.

¹⁴ Nee aapuwob le Yesu kan u Uwumbör Aadichal ni le ki bui u, “Lik, aa pöök a. Aa taa ki tun titunwanbir aan ki taa ki kan falaa u jer saah kan u na.”

¹⁵ Le uja ngbaan buen ti tuk Juu yaab ke Yesu le ye uja u cha u pöök na.

¹⁶ Nima pu le Juu yaab nan muk Yesu, ke ba ja u tii ubun laafee likpaakool daal.

¹⁷ Le Yesu bui bi, “Nte Uwumbör beenin tun lituln le ki nan saa dandana wee, le m mu bi tun.”

¹⁸ Waah len kina na, le Juu yaab moo ban bi ku u; ba pu? naa ye waah bii likpaakool daal aakoobil na baanja, u yin Uwumbör ke Ute. Waah yin u ke Ute na, u di ubaa njan Uwumbör la.

Yesu aah kpa tininkpir pu na

¹⁹ Le Yesu bui bi, “M tuk nimi mbamön la, min Uwumbör Aajapöön aa njmaa ja nibaa mbaa pu. Maah kan Nte Uwumbör aah njani pu na, le m njani; waah njani pu na, le min Ujapöön mu njani kina;

²⁰ ba pu? Nte Uwumbör gee mi Ujapöön, ki mök mi waah tun pu na mämök. U ga mök mi lituln li jer limina na ke m tun, aan ni moo gar nimi.

²¹ Nte Uwumbör aah fikr binib bi kpo na nkun ni, ki tii bi limöfal pu na, kina le min Ujapöön mu tii maah lee bi na limöfal.

²² Nte Uwumbör aa ji unii ubaa tibör, u cha min Ujapöön le ji binib mämök aabör,

²³ aan binib mämök nyun min Ujapöön ke baah nyun Nte Uwumbör pu na. Unii umök

kaa nyun min Uwumbör Aajapöön na, waa nyun Uwumbör u tun ni mi na le na.

²⁴ “M tuk nimi mbamön la, unii umök njun maaliin ki gaa Uwumbör u tun ni mi na ki kii na, u kpa limöfal li kaa kpa ndoon na. Uwumbör aan ji u tibör. U nyan nkun ni, ki kan limöfal a.

²⁵ M tuk nimi mbamön la, n-yoonn choo, ki mu fuu ni a, le binib bi kpo na ga njun min Uwumbör Aajapöön aaneel pu, le bi njun na ga kan limöfal.

²⁶ Nte Uwumbör ye Umöfadaan la, le ki ja min Ujapöön mu Umöfadaan,

²⁷ ki tii mi mpöön ke m ji binib tibör; ba pu? m ye Unibön Aabo la.

²⁸ Ni taa cha nimina gar nimi man. N-yoonn choo, le binib bimök bi njikaakul ni na ga njun maaneel pu,

²⁹ ki nyan ni. Binib bi nan tun lituln li njan dulnyaa wee ni na ga fikr ki kan limöfal li kaa kpa ndoon na. Binib bi nan tun lituln li kaa njan na ga fikr ki kan ntafadaan.”

Tiwan ni mök ke Yesu sil nyan ni Uwumbör chee na

³⁰ “Maa njmaa ja nibaa mbaa pu. M ji binib tibör, Uwumbör aah tuk mi pu na la. Maah ji bi tibör pu na, ni njan; ba pu? maa ban maageehn, m ban Uwumbör u tun ni mi na aageehn la.

³¹ “M yaa tuk nimi maah ye pu na kan, ni ga len ke taa gbiin.

³² Ubaa mu bi ki len maah ye pu na. Uma le ye Uwumbör. M nyi ke waah len pu na, ti gbiin.

³³ Ni nan tun binib Jönn chee. U mu nan tuk nimi maah ye pu na, ki tuk nimi mbamön.

³⁴ Naa ye ke m ban unibön aaseeraa la. M ban ke ni njmar, nima le cha m teer nimi Jönn aah len pu na.

³⁵ Jönn nan bi ke karyaa u gaal mmii ki wiin na la. Ni nan gee ke ni li bi waawiihn ni, ni yunn siib, ki nan kpa mpopiin.

³⁶ Jönn nan tuk nimi maah ye pu na. Tiwan nibaa mu bi ki ji seeraa ki tii mi, ki jer Jönn aaseeraa. Nte Uwumbör tii mi lituln ke m tun li ki doo. Lima le m tun. Lituln ngbaan le ji seeraa ki tii mi ke Nte Uwumbör tun ni mi dulnyaa wee ni.

³⁷ Nte Uwumbör u tun ni mi na, uma ubaa le ji seeraa ki tii mi. Naa kee njun waaneel, ki mu aa kee kan unimbil wöb.

³⁸ Waaliin aa bi nisui ni; u tun ni mi ni chee, le naa pak maah len pu na; nima le mök ke waaliin aa bi nisui ni.

³⁹ Ni karni Uwumbör Aagban ke ni bee kaah len pu na; ba pu? ni dak ke ni ga kan limöfal li kaa kpa ndoon na ki ponn ni. Kigban ngbaan len maabör le na.

⁴⁰ Le naa kii ke ni dan m chee, aan ki kan limöfal.

41 “U nyuŋni mi na aa ye unibɔn.

42 M nyi nimi ke naa gee Uwumbɔr.

43 M dan ni chee Nte Uwumbɔr aayimbil pu, le naa gaa mi. Ubaa mu yaa dan ni chee uma ubaa aayimbil pu kan, ni ga gaa uma.

44 Ni nyuŋni tɔb la, kaa ban ke Uwumbɔr; u ye Uwumbɔr baan na, li nyuŋni nimi. Ni ga ŋa kinye aan ki gaa mi ki kii?

45 Ni taa dak ke m ga bii nimi Nte Uwumbɔr chee. Ubaa le bi ki ga bii nimi. Uma le ye Moses. Ni mak ke ni ga ŋmar waamɔbon pu.

46 Tɔ, ni yaa ba pak waamɔbon kan, ni ba ga pak m mu aaliin; ba pu? maabɔr le u ŋmee.

47 Ni yaa kaa pak waah ŋmee pu na kan, ni ga ŋa kinye ki pak maah len pu na?”

6

Yesu aah kpiin binib ŋichur ŋijmu pu na
(*Matiu 14.13-21; Mak 6.30-44; Luk 9.10-*

17)

1 Yesu aah len kina ki ti doo na, le u puur Galilee Aanyusakpem. Bi yin mu ke Galilee, le ki ki yin mu ke Tiberias.

2 Kinipaak nan dii u. Bi kan waah tun li-jinjiiir aatun ki tii bibum laafee pu na, nima le cha bi dii u.

3 Le u jon lijool paab, le u ni waadidiliib kal kitin nima.

4 Ni nan gur siib Juu yaab ji njim mu bi yin mu ke Lakr-jer aajim na.*

5 Le Yesu yaar lik, le ki kan kinipaak choo u chee. Le u baa Filip, “Ti ga daa tijikaar la chee aan binib ngbaan ji?”

6 Uma ubaa nyi waah ga ŋa pu na, le ki baa Filip kina ke u lik ke u ga len kinye.

7 Le Filip bui u, “Ti yaa di iwiin ikui ilee aapal daa tijikaar kan, taan fuu bi mɔmɔk kan siisii ki ji.”

8 Le waadidiliib ponn ni ubaa, bi yin u ke Andru aan u ye Simonn Piita aanaal na, bui u ke,

9 “Unachipɔnbo ubaa bi do ki joo ŋiboroboro kpin ŋijmu ni njanbim mulee; binib ngbaan mu aah wiir pu na, nimina ga ŋa bi ba?”

10 Le Yesu bui bi, “Cha binib ngbaan kal kitin.” Timosɔnn nan wiir nima chee. Le bi kal kitin. Bijab ga nan li fuu ŋichur ŋijmu.

11 U nan yoor ŋiboroboro kpin ŋijmu ngbaan, le ki doon Uwumbɔr; ki geei geei ki tii binib bi ka kitin na, le ki geei geei njanbim mulee na mu, ki tii bi, bimɔk aah ban pu na.

12 Le bi mɔmɔk ŋman ki ti bab. Baah ŋman ki ti bab na, le u bui waadidiliib, “Kuun ni baah ŋman gur ni na man, nibaa taa bii.”

13 Baah ŋman ŋiboroboro kpin ŋijmu ki ti bab ki gur ni na, bi nan kuun ni gbiin tibɔkur kipiik ni tilee la.

14 Binib ngbaan aah kan Yesu aah tun lijinjiiir aatun ngbaan pu na, le bi bui ke, “Uja wee sil ye Uwumbɔr aabɔnabr u bi nan len ke u ga dan dulnyaa wee ni na la.”

15 Yesu nan bee ke bi ban bi chuu u mpɔɔn ki di ŋa baabɔr. Nima pu le u nyan bi chee, ki ki buen lijool ngbaan paab ubaa.

Yesu aah chuun nnyun pu pu na
(*Matiu 14.22-33; Mak 6.45-52*)

16 Kijook aah joor na, le waadidiliib buen nnyusakpem ni,

17 ki ti koo buɔɔb ni, ki cha nnyusakpem aadapuul, Kapenaum aatin ni. Waa nan kee fuu bi chee, le ni mue.

18 Le libuln daar ki pɔɔ sakpen, le tinyunkpenn feeni.

19 Baah ŋaal buɔɔb ki pii mal bitaa, bee binaa na, le bi kan u chuun nnyun pu ki choo, ki duun ni baarɔb chee. Le ijawaan chuu bi.

20 Le u bui bi, “Min ye. Taa san ijawaan man.”

21 Waah len kina na, le bi nan kpa mpopiin ki yoor u ŋa buɔɔb na ni. Libuul ngbaan ni le bi fuu baah cha kitin ki ni na.

Kinipaak ngbaan aah ban Yesu pu na

22 Ki woln kitaak le kinipaak ki gur nnyusakpem aadapuul na kan ke buɔɔb bubaa aa ki bi bi chee nima, ki nyi ke buɔɔb bubaa baanja le fe bi nima, ki nyi ke Yesu aa fe koo buɔɔb ngbaan ni, waadidiliib chee, bi fe buen bibaa la.

23 Le iŋɔi nyan ni Tiberias aatin ni, ki duun ni nin chee Yesu fe doon Uwumbɔr ki tii bi tijikaar bi ji na.

24 Kinipaak ngbaan kan ke Yesu ni waadidiliib aa ki bi. Nima pu le bi koo iŋɔi ni, ki cha nnyusakpem aadapuul, Kapenaum aatin ni, bi ti ban Yesu.

Yesu le ye limɔfal aajikaar

25 Le bi ti kan u nnyusakpem aadapuul, le ki baa u ke, “Umɔmɔkr; aa fuu ni do bayoonn?”

26 Le u bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, naah fe jin tijikaar bab na, nima le ni ban mi, naa ye ke ni bee lijinjiiir aatun ngbaan aataa la.

27 Ni taa cha ninimbil li man tijikaar ti ga bii na pu. Ninimbil li man tijikaar ti ga tii nimi limɔfal li kaa kpa ndoon na pu. Min Unibɔn Aabo le ga tii nimi tijikaar ngbaan; ba pu? min Unibɔn Aabo le Nte Uwumbɔr mɔk ke m ye Waanii.”

28 Le bi baa u, “Ti ga ŋa kinye aan ki tun Uwumbɔr aatun waah ban pu na?”

* 6:4 : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbɔr nan nyan bi tinaagbiir ni, liipt aatin ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

29 Le Yesu bui bi, “Ni gaa mi, u Uwumbør tun ni na, ki kii man. Uwumbør aatuln le na.”

30 Le bi baa u, “Aa ga tun lijnjiir aatuln bayaar, aan ti kan ki pak saah len pu na? Aa ga tun bayaar?”

31 Tiyaajatiib nan ji tijikaar ti bi yin ti ke mana na, nteersakpiin ni; ni ηmee Uwumbør Aagbanj ni ke, “U tii bi tijikaar ti nyan ni paacham na ke bi ji.”†

32 Le Yesu bui bi, “M tuk nimi mbamøn la, naa ye Moses le nan tii bi tijikaar ti nyan ni paacham na. Nte Uwumbør le tii nimi tijikaar bamøn ti nyan ni paacham na.”

33 Tijikaar ti Uwumbør tii nimi na le ye tijikaar ti nyan ni paacham ki tii dulnyaa ni aanib limofal li kaa kpa ndoon na.”

34 Le bi bui u, “Tidindaan, li tii timi tijikaar ngbaan n-yoonn mòmæk.”

35 Le u bui bi, “Min le ye limofal aajikaar. Unii umæk dan m chee na kan, nkon aan ki chuu u. Unii umæk gaa mi ki kii na, nnyunyuu aan ki chuu u.”

36 M nan tuk nimi ke ni kan mi, ki mu aa gaa mi ki kii.

37 Binib bimæk Uwumbør di bi tii mi na, bi ga dan m chee. Unii umæk dan m chee na, maan yii u, m ga gaa u.

38 M nyan ni paacham ke m nan ηa Uwumbør u tun ni mi na aageehn la. Maa dan m nan ηa mbaa aageehn.

39 Uwumbør aah tii mi binib bimæk na, u ban ke m taa cha bi ponn ni ubaa wøj. U ban ke m fikr bi mòmæk nkun ni, kookoo aataadaal. Waageehn le na.

40 U ban ke unii umæk bee ke m ye Ujapøon, ki gaa mi ki kii na, u li kpa limofal li kaa kpa ndoon na. Le m ga fikr u nkun ni, kookoo aataadaal. Nte Uwumbør aageehn le na.”

41 Le Juu yaab ηul u pu, ke ba ηa u bui ke u ye tijikaar ti nyan ni paacham na.

42 Le bi baa tøb ke, “Uja wee aa ye Josef aajapøon Yesu uu? Ti nyi ute ni una. Ba ηa u len ke u nyan ni paacham?”

43 Le Yesu bui bi, “Ni taa ηulni tøb chee man.

44 Unii ubaa aan ηmaa dan m chee see Nte Uwumbør u tun ni mi na daa foor ni u m chee. Unii umæk dan m chee na le m ga fikr u nkun ni, kookoo aataadaal.

45 Uwumbør aabønabtiib nan ηmee ke Uwumbør ga mæk bi mòmæk waasan.‡ Unii umæk ηun Nte Uwumbør aah len pu na, ki bae waakaal na, u ga dan m chee.

46 Ubaa aa kee kan Nte Uwumbør. Min u nyan ni u chee na baanja le kan u.

47 M tuk nimi mbamøn la, unii umæk gaa mi ki kii na kpa limofal li kaa kpa ndoon na.

48 Min le ye limofal aajikaar.

49 Niyaajatiib bi nan jin mana ngbaan nteersakpiin ni na, bi kpo a.

50 Unii umæk ji tijikaar ti nyan ni paacham na aan kpo.

51 Min le ye tijikaar ti nyan ni paacham ki tii binib limofal na. Unii yaa ji tijikaar ngbaan kan, u ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Tijikaar ti m ga tii u na, tima le ye maawon. M ga di maawon tii dulnyaa ni aanib, aan bi kan limofal.”

52 Waah len kina na, le Juu yaab kpak tøb kinikpapak, “Uja ngbaan ga ηa kinye ki tii timi waawon, aan ti ji?”

53 Le u bui bi, “M tuk nimi mbamøn la, ni yaa kaa ji min Unibøn Aabo aawon, kaa nyu maasin kan, naa kpa limofal li kaa kpa ndoon na.

54 Unii umæk ji maawon ki nyu maasin na, u kpa limofal li kaa kpa ndoon na, le m ga nan fikr u nkun ni, kookoo aataadaal.

55 Maawon ye tijikaar bamøn la. Maasin ye tiwanyukaan bamøn la.

56 Unii umæk ji maawon ki nyu maasin na, u bi m ni, le m mu bi u ni.

57 Nte Uwumbør u ye limofal daan ki tun ni mi na, u pu le m kpa limofal. Unii umæk ji mi na, m pu le u mu ga li kpa limofal.

58 Timina le ye tijikaar ti nyan ni paacham na. Unii umæk ji ti na ga li bi, ki nan saa n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Tijikaar timina aa bi ke tijikaar ti niyaajatiib nan jin ti na; tijikaar ngbaan aa nan tii bi limofal li kaa kpa ndoon na.”

59 Yesu nan bi mmeen aadiik ni, Kape-naum aatinj ni, le ki len kina.

Limofal li kaa kpa ndoon na aabør

60 Binib bi dii u na aah ηun kina na, le bi ponn ni pam bui ke, “Ti ye tibør ti pøø na la. Ubaa aa ηmaa pel ti.”

61 Le u bee usui ni ke bi ηulni tibør ngbaan pu, le ki baa bi, “Timina le kiir nimi maasan ni ii?”

62 Ni yaa ti kan min Unibøn Aabo gir buen paacham maah nan bi nin chee na kan, ni ga len kinye?”

63 Uwumbør Aafuur Nyaan le tii binib limofal. Tiwon aa kpa tinyoor tibaa. Tibar ti m len ni chee na le tii nimi Nfuur Nyaan ni limofal.

64 Ni ponn ni bibaa mu aa gaa mi ki kii.” Yesu aah nan piin waatuln buyoonn na, u nan nyi binib bi kaa gaa u ki kii na, ki nyi udaan u ga nan di u kooh waadim pu na.

65 Le u ki bui bi, “Nima le cha m tuk nimi ke ubaa aa ηmaa dan m chee, see Nte Uwumbør cha u dan.”

66 Nee aapuwbø le binib bi dii u na ponn ni pam gir puwbø kaa ki dii u.

67 Le u baa waadidiliib kipiik ni bilee na, “Ni mu ga buen cha mi ii?”

† 6:31 : Lik Nnyam 16.4, 15; Ilahn 78.24. ‡ 6:45 : Lik Aisaya 54.13.

⁶⁸ Le Simonn Piita bui u, “Ndindaan, ti ga buen n̄ma chee? Sin le kpa liməfal li kaa kpa ndoon na aaliin.

⁶⁹ Ti pak saah len pu na, ki bee ke aa ye Uwumbər Aanii u ye Chain na la.”

⁷⁰ Le u bui bi, “M nyan nimi binib kipiik ni bilee, le ni ponn ni ubaa ye kinimbəŋ aanii.”

⁷¹ U len Judas u ye Simonn Iskariot aajapɔɔn na aabər la; uma Judas mu nan ye waadidiliib kipiik ni bilee na ponn ni ubaa, u ga nan di Yesu kooh waadim pu na.

7

Yesu ni unaatiib aah len tɔb chee tibər pu na

¹ Nee aapuwəb le Yesu bɔ dii Galilee aatingbaan ni. Waa gee u bɔ dii Judea aatingbaan ni; ba pu? Juu yaab bi bi nima na ban ke bi ku u la.

² Ni nan gur siib, Juu yaab ji njim mu bi yin mu ke Tikakar Ajim na.*

³ Le unaatiib bui u, “Siir do, ki li cha Judea aatiŋ ni, aan binib bi dii si na mu ti kan saah tun lijnjiir aatun pu na.

⁴ Unii u ban u li kpa liyimbil na, waan bər waah tun pu na. Aa yaa tun lijnjiir aatun kan, cha binib məmək kan saah tun pu na.”

⁵ Unaatiib mu aa nan gaa u ki kii.

⁶ Le u bui bi, “Maayoonn aa kee fuu. Nimi aayoonn bi n-yoonn məmək la.

⁷ Dulnyaa aanib aa n̄maa li nan nimi. Bi nan mi la; ba pu? m tuk bi ke baatun aa n̄an.

⁸ Ni li cha ti ji njim ngbaan. Maan kee buen; maayoonn aa kee fuu.”

⁹ U nan len bi chee kina, ki gaar Galilee aatiŋ ni.

Yesu aah jin njim ngbaan pu na

¹⁰ Unaatiib aah buen bi ti ji njim ngbaan na, le u mu paan. Waa dii nsan binib aanimbil ni, ubaa aa nyi ubər.

¹¹ Le Juu yaab aaninkpiib ban u binib bi ji njim na ponn ni, ki baa ke u bi la.

¹² Le kinipaak na looni len waabər tɔb chee. Bibaa len ke u ye unibamənn la. Biken len ke waa ye, u n̄manni binib la.

¹³ Ubaa mu aa len waabər lipaal; bi san Juu yaab aaninkpiib ijawaan la.

¹⁴ Njim ngbaan aakpaakool aakaasisik ni le Yesu koo Uwumbər Aadichal ni, le ki tuk binib Uwumbər aabər.

¹⁵ Le ni gar Juu yaab aaninkpiib, ke uja ngbaan aa bae mbaem; u n̄a kinye ki nyi kigban?

¹⁶ Le u bui bi, “Maah mək binib na, naa ye min mbaa aaməkm, ni ye Uwumbər u tun ni mi na aaməkm la.

¹⁷ Unii ubaa yaa ban ke u n̄a Uwumbər aagehn kan, u ga bee ke maah mək binib

pu na, ni ye Uwumbər aaməkm la, naa ye min mbaa aaməkm.

¹⁸ Unii u len ubaa pu na, u ban ke binib nyun u la. Unii u ban ke binib nyun unii u tun ni u na, uma le ye mbaməndaan, kaa n̄manni binib.

¹⁹ Moses nan tii nimi nkaal. Ni ponn ni ubaa aa dii nkaal ngbaan. Ba n̄a ni ban ni ku mi?”

²⁰ Le kinipaak ngbaan bui u, “Aa kpa kinimbəŋ la. N̄ma ban u ku si?”

²¹ Le u bui bi, “Maah tun lijnjiir aatun libaa likpaakool daal na, le ni gar ni məmək.

²² Moses nan tii nimi nkaal ke ni li geei n̄chakpan. Tɔ, naa ye Moses le puen tii nimi nkaal ngbaan, niyaajatiib le nan puen tii nimi. Likpaakool daal, ubo u n̄eer ni gii uchakpaln na kan, ni geei la.

²³ Ni geei ubo aachakpaln likpaakool daal ke ni taa bii Moses aakaal. Le maah cha ubun aawon məmək pək likpaakool daal na, ni gee liŋuul m pu uu?

²⁴ Ni taa bii unii, kaa nyi tibər ti bi usui ni na. Puen bee tiwan ni bi usui ni na, aan ki nin len waabər mbaməm.”

Baah len Yesu aabər tɔb chee pu na

²⁵ Yesu aah len kina na, le Jerusalem yaab bibaa baa ke, “Uja wee le bi ban bi ku u na aa?

²⁶ Lik waah len binib aanimbil ni pu na, le ubaa aa len tibaa. Ni ye ke timi aaninkpiib sil nyi ke u ye Kristo u ga gaa timi li na aa?

²⁷ Kristo na yaa fuu ni kan, ubaa aan bee waah nyan nin chee na. Uja wee ma kan, ti məmək nyi waah nyan nin chee na.”

²⁸ Yesu nan bi Uwumbər Aadichal ni, ki bi tuk binib waaliin, le ki len mpɔɔn pu, “Ni sil nyi mi ii? Ni nyi maah nyan nin chee na aa? Maa dan mbaa pu. U tun ni mi na ye mbaməndaan la. Le naa nyi u.

²⁹ Min le nyi u; uma le tun ni mi. M nyan ni u chee la.”

³⁰ Waah len kina na, le bi ban bi chuu u. Ubaa mu aa n̄a u nibaa; ba pu? waayoonn aa nan kee fuu.

³¹ Kinipaak ngbaan ponn ni binib pam le gaa u ki kii, le ki bui ke, “Kristo yaa fuu ni kan, waan tun lijnjiir aatun ki jer uja ngbaan aah tun pu na.”

Baah ban ke bi chuu Yesu pu na

³² Farisii yaab nan n̄un kinipaak ngbaan looni len Yesu aabər kina. Le bi ni Uwumbər aatotoorninkpiib tun baatutum ke bi ti chuu ni u.

³³ U nan bui kinipaak ngbaan, “M ga li bi ni chee ni yunn siib, le ki nin gir buen u tun ni mi na chee.

* 7:2 : Lik Liifai Yaab 23.34; Ikaal 16.13.

³⁴ Ni ga nan ban mi, kaan kan mi. Maah ga ti li bi nin chee na, naan nmaa buen nima chee.”

³⁵ Juu yaab nan baa tɔb ke, “Uja ngbaan ga buen la chee, aan taan kan u? U ga buen juu yaab aah yaa nin chee Griik yaab aat-ingbaan ni na, ki ti tuk Griik yaab Uwumbɔr aabɔr aa?”

³⁶ U len ke ti ga ban u, kaan kan u, kaan nmaa buen waah ga li bi nin chee na. Waah len pu na aatataa ye kinye?”

Limɔfal aanyun aabɔr

³⁷ Bundaln njim ga doo na, liyaadaal le nan ye njim sakpem. Liyaadaal ngbaan le Yesu sil ki len mpɔɔn pu, “Nnyunyuu yaa chuu u na kan, udaan dan m chee ki nan nyu.

³⁸ Uwumbɔr Aagban len ke, “Unii umɔk gaa mi ki kii na, limɔfal aanyun ga puu nyan ni usui ni.”

³⁹ Waah len pu na aatataa le ye ke binib bi gaa u ki kii na, bi ga gaa Uwumbɔr Aafuur Nyaan. N-yoonn ngbaan Uwumbɔr aa nan kee tii binib Waafuur Nyaan; ba pu? waa nan kee yoor Yesu paacham.

Kinipaak ngbaan aah len Yesu aabɔr tɔb chee pu na

⁴⁰ Kinipaak ngbaan aah nyan Yesu aah len pu na, le bibaa bui ke, “Uja ngbaan sil ye Uwumbɔr Aabɔnabr na la.”

⁴¹ Bibaa mu bui ke u ye Kristo u ga gaa binib lii na la.

Biken mu bui ke, “Waa ye, ke Kristo aan nyan ni Galilee aatij ni.

⁴² Uwumbɔr Aagban len ke u ga li ye tiyaaja David aayaabil, ki ga nyan ni Betlehem aatij ni, kitij ki ye David do na.”

⁴³ Kinipaak ngbaan mɔk aamɔi nan bi ibaabaa la le Yesu aabɔr pu.

⁴⁴ Bibaa mu nan ban bi chuu u mpɔɔn. Ubaa mu aa nja u nibaa.

Juu yaab aaninkpiib aah kaa gaa Yesu ki kii pu na

⁴⁵ Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Farisii yaab aah tun bitutum ke bi ti chuu ni Yesu na, le bitutum ngbaan gir ni bi chee. Le bi baa bi, “Ba nja naa chuu ni u?”

⁴⁶ Le bi bui bi, “Unii ubaa aa kee len ke waah len pu na.”

⁴⁷ Le Farisii yaab na baa bi, “U njmann ni mu la aa?”

⁴⁸ Timi Farisii yaab ni nimi aaninkpiib ponn ni ubaa gaa u ki kii ii?”

⁴⁹ Kinipaak bi kaa nyi Uwumbɔr aakaal na ma kan, tibɔbir bi bi pu la.”

⁵⁰ Nikodemus u nan buen Yesu chee kinyeek na, u mu nan ye Farisii yaab ponn ni ubaa, le ki baa bi,

⁵¹ “Timi aakaal aah dii pu na, ti ga nmaa bii unii kaa puen jin u tibɔr ki bee waah tun pu na aa?”

⁵² Le Farisii yaab na baa u, “Aa mu nyan ni Galilee aatij ni la aa? Aa yaa karn Uwumbɔr Aagban ni kan, aa ga bee ke Uwumbɔr aabɔnabr ubaa aa nyan ni nima.”

[

⁵³ Le bi mɔmɔk kun.

8

Upii u nja kidagook na

¹ Yesu nan buen lijoal libaa paab, bi yin li ke Olif aasui aajool.

² Le ki woln kitaak kichakpinaanyeeek ni, le u gir buen Uwumbɔr Aadichal ni. Le kinipaak kuun u chee, le u kal ki tuk bi Uwumbɔr aabɔr.

³ Le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb ni Farisii yaab joo ni upii u bi pii u, u bi nani kidagook na, le ki di u siin kinipaak ngbaan aanimbiin ni,

⁴ ki bui Yesu, “Umɔmɔkr, upii wee bi nani kidagook, le bi pii u.

⁵ Moses aakaal len ke unii yaa nja kina kan, bi yur u njitakpal ki ku u, tɔ, aa len waabɔr kinye?”

⁶ Baah baa Yesu kina na, bi nan bi tɔjni u ke bi kan waataani aan ki galn u. Le u boon ki joo unjanbil nmeee kitij.

⁷ Bi nan beenin baa u, le u yaar ki bui bi, “Ni ponn ni u kaa kpa taani na kan, u puen mee upii wee litakpal,”

⁸ ki ki boon ki joo unjanbil ki nmeee kitij.

⁹ Baah nyan u len kina na, le bi mɔmɔk bolni ubaabaa; [ba pu? baalandak galn bi]. U ye uninkpel na puen boln siir, le bi mɔmɔk bolni ubaabaa, ki ti cha upii ngbaan si Yesu aanimbiin ni.

¹⁰ Le Yesu yaar ki baa u, “Upii, bi bi la chee? Ubaa aa galn si ii?”

¹¹ Le u bui u, “Ndindaan, ubaa aa galn mi.”

Le Yesu bui u, “M mu aan galn si. Li cha, ki taa ki tun titunwanbir.”]

Yesu le ye dulnyaa ni aawiihn

¹² Yesu nan ki len kinipaak ngbaan chee ki bui bi, “Min le ye dulnyaa ni aawiihn ki wolni binib aanimbiil. Unii umɔk dii mi na aan li bi mbɔmbɔɔn ni. U ga li kpa limɔfal, ki ga li bi nwiihn ni.”

¹³ Waah len kina na, le Farisii yaab bui u, “Aa ji seeraa ki tii aabaa la. Saaseeraa aa ye mbamɔn.”

¹⁴ Le u bui bi, “M yaa ji seeraa ki tii mbaa kan, maaseeraa ye mbamɔn; ba pu? m nyi maah nyan ni nin chee na, ki nyi maah cha nin chee na mu. Nimi le aa nyi maah nyan ni nin chee na, kaa nyi maah cha nin chee na mu.

15 Ni len maabər binibəm aah len tibər pu na la. Maa len unii ubaa aabər.

16 M yaa len binib aabər kan, m len mbamən la; ba pu? naa ye min baanja le len baabər, m ni Uwumbər u tun ni mi na le len.

17 Nimi aakaal ponn ni, ni nmee ke binib bilee yaa ji seeraa ki len tibəbaan kan, baaseeraa ye mbamən la.

18 M ji seeraa ki tii mbaa la. Nte u tun ni mi na mu ji seeraa ki tii mi.”

19 Le bi baa u, “Aate bi la?”

Le u bui bi, “Naa nyi mi, kaa nyi Nte mu. Ni yaa ba nyi mi kan, ni ba ga li nyi Nte mu.”

20 Waah len kina na, u nan bi Uwumbər Aadichal ni, baah tii Uwumbər njimombil nin chee na. Le ubaa aa chuu u; ba pu? waayoonn aa kee fuu.

Yesu aah sur juu yaab pu na

21 Le u ki tuk bi, “M ga buen nibaa chee. Ni ga ban mi, kaan kan mi, ki ga nan kpo; le Uwumbər aan di cha pinn nimi. Maah cha nin chee na, naan nmaa buen nima chee.”

22 Le juu yaab baa tɔb, “U ga ku ubaa la aa? U len ke waah cha nin chee na, taan nmaa buen nima chee.”

23 Le u bui bi, “Ni nyan ni taab, le m na nyan ni paacham. Ni ye kitij pu yaab la. Maa ye kitij pu yoo.

24 Nima le cha m tuk nimi ke ni ga kpo, le Uwumbər aan di cha pinn nimi; ba pu? ni yaa kaa gaa mi ki kii ke m ye maah tuk nimi pu na kan, ni ga kpo, le Uwumbər aan di cha pinn nimi.”

25 Le bi baa u, “Aa ye nmaa?”

Le u bui bi, “Maah tuk nimi n-yoonn məmək pu na, m ye kina la.

26 M ga nmaa len tibər sakpenn ti ga bii nimi na. U tun ni mi na ye ubaməndaan la. Le m nyan waah len pu na, ki tuk dulnyaa ni aanib.”

27 Yesu aah len kina na, baa bee ke u len Ute Uwumbər aabər la.

28 Nima pu le u bui bi, “Ni yaa nan yoor min Unibən Aabo kitij paacham kan, ni ga bee ke m ye maah ye u na. Ni ga bee ke maa tun nibaa mbaa pu. M len Nte Uwumbər aah tuk mi pu na la.

29 U tun ni mi na bi m chee la. Waa cha m bi mbaa; ba pu? n-yoonn məmək m tun litul ni piir usui na la.”

30 Yesu aah len kina na, le binib pam gaa u ki kii.

Titunwanbir aah chuu binib tinaagbiir pu na

31 Le u tuk juu yaab bi gaa u ki kii na, “Ni yaa beenin joo maaməbon kan, ni sil ye maadidiliib la.

32 Le ni ga li beer tibəbamənn. Tibəbamənn tee le ga nya nimi tinaagbiir ni.”

33 Le bi bui u, “Ti ye Abraham aayaabitiib la. Ubaa aa kee chuu timi tinaagbiir. Ba nja aa bui ke ti ga nya tinaagbiir ni?”

34 Le u bui bi, “M tuk nimi mbamən la, unii umək tun titunwanbir na kan, u ye titunwanbir aanaagbiija la.

35 Unaagbiija aan li bi udindaan do n-yoonn məmək. Udindaan aajapəon ma ga li bi n-yoonn məmək.

36 Nima pu na, min Uwumbər Aajapəon yaa nyan nimi tinaagbiir ni kan, ni ga sil nya tinaagbiir ni.

37 M nyi ke ni ye Abraham aayaabitiib, le ki tee ban ni ku mi. Ni yii maaliin la. Nima le cha ni ban ni ku mi.

38 M tuk nimi maah kan Nte Uwumbər chee pu na la. Ni mu njan naah nyan nite chee pu na la.”

39 Le bi bui u, “Tite le ye Abraham.”

Le u bui bi, “Ni yaa ba ye Abraham aabibaməm kan, ni ba ga tun waah nan tun pu na.

40 M nyan tibəbamənn Uwumbər chee, le ki tuk nimi. Le ni ban ni ku mi. Abraham aa nan njan kina.

41 Ni njan ke nite aah njan pu na la.”

Le bi bui u, “Taa ye mbənbim. Tite ye ubaa la. Uma le ye Uwumbər.”

42 Le u bui bi, “Nite yaa ba sil ye Uwumbər kan, ni ba ga li gee mi; ba pu? m nyan ni u chee le ki dan do. Maa dan mbaa pu. Uma le tun ni mi.

43 Ba nja naa bee maah len pu na aatataa? Ni ye ke naa gee ke ni nyan maaliin la.

44 Kinimbənj aabim le ye nimi, kima le ye nite. Le ni ban ni li njan kaah gee pu na. Dulnyaa aah nan piin buyoonn ki nan saa dandana na, ki ye unikur la. Kaa len ibamən. Mbamən aa bi ki ni. Ki yaa len inyamən kan, ki len tibər ti bi ki ni na la. Ki ye unyaməndaan la. Kima le naan inyamən.

45 M ma len ibamən la. Nima le cha naa pak maaliin.

46 Ni ponn ni, nmaa ga nmaa mək maatunwanbir? M len ibamən la. Ba nja naa pak maah len pu na?

47 Unii umək ye Uwumbər yoo na kan, uma le nyan waaliin. Nimi le aa nyan waaliin. Ba pu? Naa ye waanib. Nima le cha naa nyan waaliin.”

Unii umək kii Yesu aabər na aan kpo

48 Le bi bui u, “Taah len ke aa ye Samaria aatinj aanii ki kpa kinimbənj na, ti len mbamən la.”

49 Le u bui bi, “Maa kpa kinimbənj. M nyunj Nte Uwumbər la. Le ni sii mi.

50 Min le aa nyunjni mbaa; Uwumbər le nyunjni mi. Uma le ga ji binib tibər.

51 M tuk nimi mbamən la, unii yaa joo maaliin kan, waan kpo.”

⁵² Le bi bui u, “Dandana wee ti bee ke aa kpa kinimbɔŋ la. Tiyaaja Abraham nan kpo. Uwumbɔr aabɔnabtiib mu nan kpo, le aa len ke unii yaa joo saaliin kan, waan kpo.

⁵³ Aa jer tiyaaja Abraham la aa? U nan kpo. Uwumbɔr aabɔnabtiib mu nan kpo. Aa len ke aa ye ŋma?”

⁵⁴ Le u bui bi, “M yaa nyuŋni mbaa kan, ni ye fam la; Nte le nyuŋni mi. Uma le ni len ke u ye nimi Aawumbɔr.

⁵⁵ Le naa nyi u. Min le nyi u. M yaa len ke maa nyi u kan, m ga li ye unyamɔndaan la, ke naah ye binyamɔdam pu na. M sil nyi u, ki joo waaliin.

⁵⁶ Niyaaaja Abraham nan mɔoni; ba pu? u ga nan kan buyoonn m ga dan na. Waah sil kan n-yoonn mue na, nima le u nan kpa mpopiin.”

⁵⁷ Le bi baa u, “Saa ye ŋibin piirjmu aanii, ki bui ke aa nyi Abraham aa?”

⁵⁸ Le u bui bi, “M tuk nimi mbamɔn la, baah kaa nan kee ma Abraham buyoonn na, m nan bi.”

⁵⁹ Le bi yoor ŋitakpal bi ti mae u. Le u miln ki nyan Uwumbɔr Aadichal ni.

9

Yesu aah likr ujoon aanimbi pu na

¹ Waah chuun cha na, le u kan ujoon ubaa. Baah ma u na, u nan ye ujoon la.

² Le Yesu aadidiliib baa u, “Umɔmɔkr, uja ngbaan le tun titunwanbir, aan ute ni una le tun, aan bi ma u ujoon.”

³ Le Yesu bui bi, “Naa ye uja ngbaan aatunwanbir pu, ki mu aa ye ute, bee una aatunwanbir pu. U ye ujoon aan binib kan Uwumbɔr aah ga tun lijinjir aatun pu ki tii u na.

⁴ Ni ŋan ke ti tun Uwumbɔr u tun ni mi na aatun nwiin aah laa bi pu na; mbɔmbɔɔn choo, le ubaa aan ki ŋmaa tun.

⁵ Maah laa bi dulnyaa ni na, m ye dulnyaa ni aawiihn ki wolni binib aanimbi la.”

⁶ Waah len kina ki ti doo na, le u tii timɔtan lii kitin, ki di ujaal lee, le ni ŋa titan, le ki di pɔl ujoon ngbaan aanimbi,

⁷ ki bui u, “Li cha ki ti finn aanimbi nnyunbun mu bi yin mu ke Siloam na ni.” Siloam aataa le ye ke “Bi tun u.” Le ujoon ngbaan buen ti finn unimbi, le unimbi likr, le u gir ni.

⁸ Le udoyaab, ni binib bi nyi ke u ye uwan-meer na baa tab, “Naa ye uja wee le nan ka ki mee na aa?”

⁹ Bibaa bui ke u ye. Biken mu bui ke bi naahn la, waa ye.

Le uma ubaa bui ke u ye.

¹⁰ Le bi baa u, “Aa ŋa kinye aan ki likr?”

¹¹ Le u bui bi, “Uja u bi yin u ke Yesu na, uma le nan di titan pɔl nnimbi, le ki bui mi

ke m li cha Siloam aanyunbun ni ki ti finn nnimbi. Le m buen ti finn, le nnimbi likr.”

¹² Le bi baa u, “U bi la chee?”

Le u bui bi, “Maa nyi.”

Farisii yaab baa u waah ŋa pu aan ki likr na

¹³ Le bi di u buen Farisii yaab chee.

¹⁴ Bundaln Yesu ŋa titan ki likr unimbi na nan ye Juu yaab aakpaakool daal la.

¹⁵ Le Farisii yaab baa uja u nan ye ujoon na, “Aa ŋa kinye aan ki ti likr?” Le u bui bi, “U di titan le pɔl nnimbi, le m finn, le nnimbi likr.”

¹⁶ Le Farisii yaab bibaa bui ke, “Uja ngbaan aa joo likpaakool daal aakaal, nima le mɔk ke waa nyan ni Uwumbɔr chee.”

Le biken mu bui ke, “Unii yaa ye utunwanbir daan kan, u ga ŋa kinye ki tun lijinjir aatun ke waah tun pu na?” Le bi mɔmɔk aamɔi nan bi ibaaba.

¹⁷ Le bi ki baa uja u nan ye ujoon na, “Waah likr aanimbi na, aa len waabɔr kinye?”

Le u bui bi, “U ye Uwumbɔr aabɔnabr la.”

¹⁸ Le baa pak ke u nan ye ujoon le ki likr. Le bi yin ni ute ni una,

¹⁹ ki nan baa bi, “Nijapɔɔn le na aa? Naah ma u na, u ye ujoon la aa? tɔ, u ŋa kinye ki likr dandana wee?”

²⁰ Le ute ni una bui bi, “Ti nyi ke tijapɔɔn ye. Taah nan ma u na, u ye ujoon la.

²¹ Ti mu aa nyi waah ŋa pu ki likr dandana wee na, ki mu aa nyi udaan u likr unimbi na. U mu aa ki ye ubo. Baa u man. U ga tuk nimi waabɔr.”

²² Budabu cha bi len kina na le ye ke bi san Juu yaab aaninkpiib ijawaan; ba pu? Juu yaab aaninkpiib nan puun len ke unii yaa bui ke Yesu le ye Kristo u ga gaa binib lii na kan, bi ga nyan udaan mmeen aadiik ni.

²³ Nima le ute ni una bui ke, “Waa ki ye ubo. Baa u man.”

²⁴ Le Farisii yaab ki yin uja u nan ye ujoon na, le ki nan bui u, “Nyun Uwumbɔr. Ti nyi ke uja ngbaan le ye titunwanbir daan.”

²⁵ Le u bui bi, “Maan ŋmaa bee ke u ye titunwanbir daan, bee waa ye. Maah nyi ni na le ye ke m nan ye ujoon la. Dandana wee nnimbi likr a.”

²⁶ Le bi baa u, “U ŋa kinye aan ki likr aanimbi?”

²⁷ Le u bui bi, “Dandana wee le m tuk nimi. Le naa gee ke ni ŋun. Ba pu ni ban ke m ki gir tuk nimi? Ni mu ban ke ni ŋa waadidiliib la aa?”

²⁸ Waah len kina na, le bi sii u, ki bui u, “Aa ye waadidir la. Tima kan, ti ye Moses aadidiliib la.

²⁹ Ti nyi ke Uwumbɔr nan len Moses chee tibɔr. Uja ngbaan ma kan, taa nyi waah nyan nin chee na.”

³⁰ Le u bui bi, “U likr nnimbil la. Le naa nyi waah nyan nin chee na. Ni gar mi pam.

³¹ Ti nyi ke Uwumbor aan nun titunwanbirdam aameen. Unii yaa dii Uwumbor ki na Uwumbor aageehn kan, uma le Uwumbor ga nun waameen.

³² Dulnyaa aah piin ki nan saa din na, baa kee nun ke unii likr unii u bi ma u ijooon ni na aanimbil.

³³ Uja ngbaan yaa kaa nyan ni Uwumbor chee kan, waa ba ga nmaa na nibaa.”

³⁴ Le bi bui u, “Bi ma si aa ye titunwanbirdaan la. Aa ye nmaa ki mək timi?” le ki jenn nyan u mmeen aadiik ni.

Yesu aah wolni binib aanimbil pu na

³⁵ Yesu nan nun ke bi nyan u. Le u ti kan u, le ki baa u, “Aa gaa Uwumbor Aajapoon ki kii ii?”

³⁶ Le u baa u, “Ndindaan, nmaa ye Uwumbor Aajapoon? Tuk mi aan m gaa u ki kii.”

³⁷ Le Yesu bui u, “Aa waa u. Uma le len aa chee tibor na.”

³⁸ Le u bui u, “Ndindaan, m gaa si ki kii,” le ki gbaan unimbiin ni, ki pak u.

³⁹ Le Yesu bui ke, “M dan dulnyaa wee ni, m nan ji binib tibor, ki woln binib bi aanimbil aa woln na aanimbil, ki job binib bi aanimbil woln na aanimbil.”

⁴⁰ Le Farisii yaab bi bi u chee na nun waah len pu na, le ki baa u, “Ti mu aanimbil aa woln aa?”

⁴¹ Le u bui bi, “Ninimbil yaa kaa ba woln kan, naa ba ga li kpa ngalm. Le ni len ke ninimbil woln, nima pu le ni kpa ngalm.”

10

Ipiih aabokpuj aayatanakl

¹ “M tuk nimi mbamən la, unii u loon ki koo ipiih aabokpuj ni, kaa dii mbisaməb na, u ye unaayuk la, ki ga peel ipiih mpəon.

² Unii u dii mbisaməb koo ni na, uma le ye upihdaan.

³ Unii u kii mbisaməb na ga piir tii u. Le ipiih nun waaneel. U yin uma ubaa aapiih aayimbil, le i nyan ni.

⁴ U yaa nyan waapiih məmək kan, le u loln nsn, le i paa u pu; ba pu? i nyi waaneel.

⁵ Yaan dii uniyayan. I ga san u chee; ba pu? yaa nyi waaneel.”

⁶ Yesu nak bi liyatanakl ngbaan, le baa bee laatataa.

Yesu aah ye upihdaanyaana pu na

⁷ Baah kaa bee liyatanakl ngbaan aatataa na, le u ki bui bi, “M tuk nimi mbamən la, min le ye ipiih aabokpuj aabisaməb.

⁸ Binib bimək puen mi ki dan na, bi nan ye binaayukb la, ki nan ban bi peel ipiih mpəon. Ipiih aa nan pel baaneel.

⁹ Min le ye Uwumbor aanaan ni aabisaməb. Unii yaa dii mi ki koo ni kan, u ga nmar, ki ga koo ki nya ki gir koo, ki ga kan timosoon la.*

¹⁰ Unaayuk yaa dan kan, u ban ke u su ipiih, ki ku i, ki bii i la. M dan m nan tii binib liməfal li kaa kpa ndoon na la.

¹¹ “Min le ye upihdaanyaana na. Upihdaanyaana ga nmaa kpo waapiih pu.

¹² Unii u kpa ipiih nimombil pu, kaa ye upihdaan na, u yaa kan lisapol choo kan, u ga san cha i. Lisapol ga chur i, ki cha i yaa.

¹³ U kpa ipiih nimombil pu la. Utafal aa bi i ni. Nima le cha u san cha i.

¹⁴ Min le ye upihdaanyaana na, ki nyi maapiih. Le maapiih mu nyi mi,

¹⁵ ke Nte Uwumbor aah nyi mi pu na, kina le m mu nyi u. Le m ga kpo maapiih pu; ba pu? m ye upihdaanyaana na la.

¹⁶ M kpa ipiih iken i kaa ye kibokpuj kee ponn ni aapiih na. M ga li joo ni i mu. Le i ga nun maaneel. I məmək ga na ipihbaan la, ki ga li kpa upihdaan ubaa la.

¹⁷ “M ga di maaməfal bil maanib pu, ki ga fikr nkun ni. Nima le cha Nte Uwumbor gee mi.

¹⁸ Ubaa aan nyan maaməfal m chee. M ga di li bil maageehn pu la. M kpa mpəon ke m di li bil, ki kpa mpəon ke m ki yoor li. Nte Uwumbor le tuk mi ke m na kina.”

¹⁹ Yesu aah len kina ki ti doo na, le Juu yaab aaməb bi ibaaba.

²⁰ Bi ponn ni pam nan bui ke, “Tiyayaar le joo u. U waar la. Ba na ni pel waah len pu na?”

²¹ Le biken mu len ke waah len pu na, naa ye unii u tiyayaar joo u na aaliin, ke unii u tiyayaar joo u na aan nmaa likr bijoom aanimbil.

Juu yaab aah yii Yesu pu na

²² N-yoonn ngbaan le Juu yaab ji njim Jerusalem ponn ni, ki teer baah nan toor Uwumbor Aadichal buyoonn na. Ni nan ye kakab aayoonn la.

²³ Le Yesu nan bi chuun Solomonn aakaakpaak ki bi Uwumbor Aadichal ni na ni.

²⁴ Le Juu yaab kuun ki si gob u, le ki baa u, “Aa ga cha ti li joo beeni ni yunn aa? Aa yaa ye Kristo u ga gaa timi lii na kan, tuk timi mbamən.”

²⁵ Le u bui bi, “M nan tuk nimi, le naa pak maah len pu na. M tun lituln Nte Uwumbor aayimbil pu. Lituln ngbaan le mək maah ye udaan u na.

²⁶ Nimi, naa ye maanib. Nima le cha naa pak maah len pu na.

²⁷ Maanib nun maaneel, le m nyi bi, le bi dii mi.

* 10:9 : Naatataa le ye ke binib dii Yesu na kan lifuur ni liməfal aajikaar.

28 M tii maanib limɔfal li kaa kpa ndoon na. Baan kpo, ubaa mu aan ŋmaa nyan bi ŋɔaal ni.

29 Nte Uwumbɔr u di bi tii mi na aapɔɔn jer mpɔɔn mɔmɔk. Ubaa aan ŋmaa nyan bi uma Uwumbɔr aɔɔaal ni.

30 M ni Nte Uwumbɔr ye unibaan la.”

31 Waah len kina na, le Juu yaab ki yoor ŋitakpal bi ti mae u.

32 Le u bui bi, “M tun litunyaan pam Nte Uwumbɔr aapɔɔn pu ninimbil ni. Lilatuln pu ni ban ni mae mi ŋitakpal?”

33 Le Juu yaab bui u, “Naa ye litunyaan pu le cha ti ban ti mae si ŋitakpal. Aa sii Uwumbɔr la. Aa po ye unibɔn, le ki len ke aa ye Uwumbɔr la.”

34 Le u bui bi, “Ni ŋmee nimi aakaal ponn ni ke Uwumbɔr len ke, ‘Ni ye maabim la.’ Ubaa aan ŋmaa ŋa Uwumbɔr aaliin yɔli.

35 Waah di waaliin ŋa binib bi aɔɔaal ni na, u bui ke bi ye waabim.

36 M ma kan, Uwumbɔr nyan mi ki tun ni mi dulnyaa wee ni, le maah len ke m ye Ujapɔɔn na, ni bui ke m sii u uu?”

37 M yaa kaa tun Nte Uwumbɔr aatuln kan, ni taa pak maah len pu na.

38 Ni yaa kaa pak maah len pu na kan, ni gaa mi ki kii Uwumbɔr aatuln li m tun na pu, aan ki bee mbamɔm ke Nte Uwumbɔr bi m ni, m mu bi u ni.”

39 Waah len kina na, le bi ki ban bi chuu u mpɔɔn, le u miln bi chee.

40 Le u ki puur Jɔɔdann aamɔɔdapuul, le ki ti fuu nin chee Jɔɔn nan muin binib nnyun ni njan na, ki nan bi nima.

41 Le kinipaak dan u chee, ki nan bui ke, “Jɔɔn aa nan tun lijnɔjir aatuln; tɔ, u mu aah len uja wee aabɔr ti na mɔmɔk gbii.”

42 Le binib gaa u ki kii nima chee, ki wiir.

11

Lasarus aah nan kpo pu na

1 Tɔ, uja ubaa nan bi, le ki bun, bi nan yin u ke Lasarus. U ni uninkpatiib Mari ni Mata nan bi kitin kibaa ni, bi yin ki ke Betani.

2 Mari ngbaan le ye upii u nan di tulalee kpir Tidindaan aataa pu, ki di waayikpir per na. Uma le aaninja Lasarus nan bun.

3 Waah bun na, le uninkpatiib tun unii u ti tuk Yesu, “Tidindaan, unii u aa gee u na bun.”

4 Yesu aah ŋun kina na, le u bui ke, “Iween ngbaan aadoon aan li ye nkun. Yaadoon le ga cha binib nyun Uwumbɔr aan ki nyun min Ujapɔɔn mu.”

5 Tɔ, Yesu nan gee Mata, ni unaal, ni Lasarus.

6 Waah ŋun ke u bun na, le u gaar waah bi nin chee na iwiin lele.

7 Iwiin ilee ngbaan aah jer na, le u bui waadidiliib, “Cha ti ki gir buen Judea aatin ni man.”

8 Le waadidiliib baa u, “Umɔmɔkr, naa ye dandana le Juu yaab ban bi mae si ŋitakpal nima aa? Le aa ki ban aa gir buen nima aa?”

9 Le u baa bi, “Nwiin mubaa aa ye tikur kipiik ni tilee ee? Unii yaa chuun nwiin pu kan, waan gbeer ki lir; ba pu? dulnyaa ni aawiihn le cha u waa.

10 Unii mu yaa chuun kinyeek kan, u ga gbeer ki lir; ba pu? nwiin aa ki bi u chee.”

11 Yesu aah len kina ki ti doo na, le u ki len ke, “Tijo Lasarus dɔ geen. M cha m ti finn u la.”

12 Le waadidiliib bui u, “Tidindaan, u yaa geen le kan, u ga pɔɔk.”

13 Yesu mu aah len pu na le ye ke u kpo a. Waadidiliib ma nyi ke waah len pu na le ye ke u dɔ geen ngeenbamɔm la.

14 Nima le Yesu nin tuk bi chob chob, “Lasarus kpo a.

15 Ni ŋa mi mpopiin maah kaa nan bi u chee aan u kpo na; ba pu? nima le ga cha ni moo gaa mi ki kii. Cha ti li cha u chee man.”

16 Le waadidiliib ponn ni ubaa, u bi yin u ke Tomas ki ki yin u ke Kijaan* na le bui biken, “Cha ti mu dii u man, bi yaa ti ku u kan, ti mu kpo u chee.”

U fikr binib nkun ni na le ye Yesu

17 Le bi buen. Yesu aah ti fuu Betani aatin ni na, le bi bui u, “Taah sub Lasarus na, iwiin inaa le na.”

18 Jerusalem ni Betani aa daa tɔb, naa pii mal bilee.

19 Juu yaab pam le nan nyan nima, ki dan Mata ni Mari chee, bi nan sɔɔ bisui, bininja aah kpo pu na.

20 Le Mata ŋun ke Yesu choo, le u tooh u nsan ni. Mari ma beenin ka kidiik ni.

21 Le Mata ti bui Yesu, “Ndindaan, aa yaa ba bi do kan, nninja aa ba ga kpo.

22 Dandana wee mu, m nyi ke aa yaa mee Uwumbɔr tiwan nimɔk pu na kan, u ga tii si.”

23 Le Yesu bui u, “Aaninja ga fikr nkun ni.”

24 Le Mata bui u, “M nyi ke u ga nan fikr nkun ni, kookoo aataadaal, bundaln binib mɔmɔk ga fikr nkun ni na.”

25 Le Yesu bui u, “U fikr binib nkun ni, ki tii bi limɔfal na le ye min. Unii umɔk gaa mi ki kii na, u yaa kpo kan, u ga li kpa limɔfal.

26 Unii umɔk bi ki gaa mi ki kii na, waan kpo. Aa pak maah len pu na aa?”

27 Le u kii ke, “Een, Ndindaan, m pak ke aa ye Uwumbɔr Aajapɔɔn. Aa ye Kristo† u bi nan len ke u ga dan dulnyaa ni na.”

Yesu aah wii pu na

* 11:16 : Kijaan: Baaliin ni, bi yin u ke Didimus la. † 11:27 : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Naatataa le ye ke unii u ga gaa binib lii na.

²⁸ Mata aah len kina na, le u buen ti loon yin unaal Mari, le ki bui u, “Uməməkr fuu ni, ki yin si.”

²⁹ Mari aah n̄un kina na, le u kpaan fii mala, ki buen u chee;

³⁰ Yesu aa nan kee fuu ni kitinj ni, u nan laa bi nsan ni, Mata aah tooh u nin chee na.

³¹ Juu yaab bi nan bi lidichal ni Mari chee ke bi sɔŋ usui na aah kan ke u kpaan fii nyan lipaal na, le bi mu fii paan u pu. Bi nan nyi ke u cha likaakul chee le u ti wii.

³² Le u ti fuu Yesu aah bi nin chee na. Waah kan u na, le u gbaan unimbiin ni, ki bui u, “Ndindaan, aa yaa ba bi do kan, nninja aa ba ga kpo.”

³³ Le Yesu kan ke u bi wii. Juu yaab bi mu dii u na, mu bi wii. Le usui bii. Le u fuur kaa lii u ponn ni,

³⁴ Le ki baa bi, “Ni sub u la chee?”

Le bi bui u, “Ndindaan, dan nan lik.”

³⁵ Le Yesu wii.

³⁶ Le Juu yaab bui ke, “Lik waah gee u sakpen pu na.”

³⁷ Le bibaa mu bui ke, “Uja u likr ujoon aanimbil na, waa ba ga n̄maa cha Lasarus taa kpo oo?”

Yesu aah fikr Lasarus nkun ni pu na

³⁸ Le Yesu ki fuur kaa lii u ponn ni, le ki ti fuu likaakul na chee. Ni nan ye kitakpadandaj aakaakul la. Le litakpal lek mbisaməb.

³⁹ Le u bui bi, “Chuu lekr litakpal na man.”

Mata, u ye uja u kpo na aaninkpan na nan bui u, “Ndindaan, waah kpo na, iwiin inaa din. Naah saa pu na, u ga li nuŋ a.”

⁴⁰ Le Yesu baa u, “Maa tuk si ke aa yaa gaa mi ki kii kan, aa ga kan Uwumbər aah kpa mpɔɔn pu na aa?”

⁴¹ Waah len kina na, le bi chuu lekr litakpal na. Le u waan lik paacham ki bui ke, “Nte Uwumbər, maah len aa chee pu na, aa n̄un la. Nima le m dooni si.

⁴² M nyi ke n-yoonn məmək aa n̄un maah len aa chee pu na. Kinipaak ki si do na pu, le m len kina, ke bi pak ke sin le tun ni mi.”

⁴³ Waah len kina na, le u teen mpɔɔn pu, “Lasarus, nya ni.”

⁴⁴ Le utekpiir ngbaan fikr, ki nyan ni likaakul ni. Likekeln beenin poo urjaal, ni utaa, ni unimbil wəb. Le Yesu bui bi, “Chuu poor likekeln ngbaan man, ki cha u li cha.”

Baah kpokl ke bi ga ku Yesu pu na

(Matiu 26.1-5; Mak 14.1-2; Luk 22.1-2)

⁴⁵ Tɔ, Juu yaab bi dii Mari ki kan Yesu aah tun lijnjiir aatun ngbaan pu na, bi ponn ni pam le nan gaa u ki kii.

⁴⁶ Bi ponn ni bibaa mu nan buen Farisii yaab chee ki ti tuk bi waah n̄a pu na.

⁴⁷ Farisii yaab aah n̄un kina na, le bi ni Uwumbər aatotoorninkpiib yin bibəjirb

aaninkpiib, le bi kuun ni bi chee. Le bi baa bi, “Ti ga n̄a kinye? Uja ngbaan tun lijnjiir aatun pam.

⁴⁸ Ti yaa cha u beenin n̄ani kina kan, binib məmək ga gaa u ki kii, le Rom yaab ga dan nan bi timi aatiŋ, ki kuln timi aatimbol aanib məmək.”

⁴⁹ Bi yin bi ponn ni ubaa ke Kayafas; uma le nan ye Uwumbər aatotoorninkpel libiln ngbaan; le u bui biken, “Naa nyi nibaa,

⁵⁰ kaa nyi ke ni n̄an ke uja ubaa kpo binib məmək pu, aan litimbol ngbaan məmək taa kuln.”

⁵¹ Waah len pu na, naa ye ubaa pu le u len. U nan ye Uwumbər aatotoorninkpel le libiln ngbaan. Nima pu na, Uwumbər Aafuur Nyaan nan cha u len ke Yesu ga kpo litimbol ngbaan aanib məmək pu.

⁵² Naa ye litimbol ngbaan baanja pu le u ga kpo. U ga kpo ki kuun Uwumbər aanib bi yaa ki bi n̄ipepel məmək ni na, ki kpaan bi ke bi n̄a unibaan.

⁵³ Uwumbər aatotoorninkpel ngbaan aah len kina na, liyaadaal ngbaan ki joo cha, bi nan kpokl baah ga n̄a pu ki ku Yesu na.

⁵⁴ Nima pu le Yesu aa nan ki chuun mpaan pu Juu yaab aatiŋ ni. U nan nyan nima ki buen kitinj kibaa ni, bi yin ki ke Efraim, le u ni waadidiliib ti bi nima. Kaa daa nteersakpiin chee.

⁵⁵ Tɔ, ni nan gur siib le Juu yaab ji njim mu bi yin mu ke Lakr-jer aajim na.[‡] Njim aawin aa nan kee fuu, le kinipaak nyan itingbaan ni ki buen Jerusalem, bi ti n̄a bibaa chain.

⁵⁶ Le bi ban Yesu. Baah si Uwumbər Aadichal ni na, le bi baa tɔb, “Ni dak kinye? U ga tee dan njim mue ni aan waan dan?”

⁵⁷ Le Uwumbər aatotoorninkpiib ni Farisii yaab nan bui bi ke unii ubaa yaa nyi waah bi nin chee na kan, u mək bi, aan bi buen ti chuu u.

12

Upii ubaa aah nyuŋ Yesu pu na
(Matiu 26.6-13; Mak 14.3-9)

¹ Tɔ, ni nan gur iwiin iloob le Juu yaab ji Lakr-jer aajim ngbaan, le Yesu buen Betani aatiŋ ni. Lasarus, u Yesu nan fikr u nkun ni na, mu nan bi nima.

² Le bi n̄a tijikaar ti n̄an na nima tii Yesu. Mata nan yoor tijikaar ngbaan siin bi. Lasarus nan ye binib bi nan ji Yesu chee tijikaar na ponn ni ubaa.

³ Le Mari yoor tulalee u kpa kidaak sakpen na kpalba ubaa, ki di n̄mir Yesu aataa, ki di uyikpir per utaa. Tulalee ngbaan aah nu mɔ na, waabaam gaa kidiik ni. Bi yin tulalee ngbaan ke naad.

[‡] 11:55 : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbər nan nyan bi tinaagbiir ni, Ijpt aatiŋ ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

⁴ Le Yesu aadidiliib ponn ni ubaa, bi yin u ke Judas Iskariot, u ga nan kooh Yesu na, baa ke,

⁵ “Ba na baa di tulalee ngbaan kooh ki kan njimombil ni neer iwiin ikui itaa aapal ki di tii bigiim?”

⁶ Judas aatafal aa nan bi bigiim ni. U nan ye unaayuk la, ki nan ye unii u joo njimombil aataakor na, ki su baah di njimombil ni na li ponn ni na. Nima le cha u len kina.

⁷ Le Yesu bui Judas, “Di cha Mari. U joo tulalee wee u toor mi kiir maasub daal la.

⁸ Bigiim ga li bi ni chee n-yoonn mómák. Mma aan li bi ni chee n-yoonn mómák.”

Baah kpokl ke bi ga ku Lasarus pu na

⁹ To, Juu yaab pam nan nun ke Yesu bi Betani aatiñ ni, le ki choo u chee. Naa ye Yesu baanja pu le bi dan. Bi nan ban bi kan Lasarus, u Yesu nan fikr u nkun ni na mu.

¹⁰ Nima pu le Uwumbor aatotoorninkpiib kpokl ke bi ga ku Lasarus mu;

¹¹ ba pu? u pu le juu yaab pam gaa Yesu ki kii, kaa ki dii bima Uwumbor aatotoorninkpiib.

Jerusalem aanib aah nyuj Yesu pu na

(Matiu 21.1-11; Mak 11.1-11; Luk 19.28-40)

¹² Ki woln kitaak le kinipaak ki bi Jerusalem ke bi ti ji njim na nun ke Yesu choo.

¹³ Le bi yoor tibokpafar ki ti tooh u nsan ni, le ki tar, “Hosiana,* Uwumbor na tinyoor na unii u choo waayimbil ni na pu. Uwumbor na tinyoor na Israel yaab Aaborkpaan pu.”†

¹⁴ Le Yesu kan ubonsal ki diñ u pu ke Uwumbor Aagban aah len pu na ke,

¹⁵ “Sionn aatiñ aanib, taa san ijawaan man. Lik man, nimi Aaborkpaan choo ki dik ubon u laa diin na pu.”

¹⁶ Kinipaak ngbaan aah tooh Yesu nsan pu kina na, n-yoonn ngbaan le waadidiliib aa bee naataata. Uwumbor aah yoor Yesu paacham na, n-yoonn ngbaan le bi teer ke ni njmee Uwumbor Aagban ni ke bi ga na u kina, le ki teer kinipaak ngbaan aah nan na u pu na.

¹⁷ Kinipaak ki nan bi Yesu chee bundaln u yin Lasarus ke u nyan likaakul ni ki fikr u nkun ni na le nan mooni tibor ngbaan.

¹⁸ Le binib pam nun waah tun lijinjiir aatuln ngbaan pu na. Nima le cha bi tooh u nsan ni.

¹⁹ Farisii yaab aah kan kina na, le bi bui tob, “Ni kan aa? Taa ki kpa tinyoor tibaa. Dulnyaa ni aanib mómák dii uma la.”

Griik yaab bibaa aah ban Yesu pu na

²⁰ Binib bi dan Jerusalem bi nan ji njim ngbaan ki doon Uwumbor na, bi ponn ni bibaa nan ye Griik yaab.

²¹ Le bi dan Filip chee. Filip nan ye Betseda aatiñ ki bi Galilee aatiñ ni na aanii la. Le bi bui u, “Uninkpel, ti ban ti kan Yesu.”

²² Le Filip buen ti tuk Andru. Le bi mómák bilee buen ti tuk Yesu.

²³ Le u bui bi, “Buyoonn Uwumbor ga yoor min Unibon Aabo paacham na fuu ni a.

²⁴ M tuk nimi mbamon la, bi yaa di lidibil libaa bun kan, li ga kpo le ki nin na tijikaar sakpen; bi yaa kaa di li bun kan, laan kpo, ki mu aan na tijikaar, li ga li ye libil libaa la.

²⁵ Unii umók gee waamofal ki jer min Yesu na, waamofal ga bee yoli la. Unii umók gee min ki jer waamofal dulnyaa wee ni na, u ga li kpa limofal li kaa kpa ndoon na, kaan bee yoli.

²⁶ Unii yaa ban ke u tun lituln tii mi kan, udaan li dii mi. Maah bi nin chee na, maatu-tunn mu ga li bi nima. Unii yaa tun lituln tii mi kan, Nte Uwumbor ga nyuj udaan.”

Yesu aah len waakun aabor pu na

²⁷ “Dandana, nsui bii sakpen a. M ga len kinye? M ga len ke, ‘Nte, nyan mi falaa u choo na ni ii?’ Maan len kina; ba pu? njtaa ni pu m dan dulnyaa wee ni na le ye ke m ji falaa ngbaan.

²⁸ Nte, cha binib nyuj si.”

Waah len kina na, le nneel nyan ni paacham ki len ke, “M cha bi nyuj mi, ki ga ki cha bi nyuj mi.”

²⁹ Kinipaak ki si u chee ki nun nneel ngbaan pu na, bi ponn ni bibaa nan bui ke utaal le gbenni, biken mu bui ke Uwumbor aatuun le len u chee.

³⁰ Le u bui bi, “Nneel ngbaan aa len m chee min baanja pu la. Mu len ni mu pu la.

³¹ Dandana wee, Uwumbor ga ji dulnyaa wee ni aanib tibor, ki ga jenn nyan kinimbony ki ye dulnyaa aanib aayidaan na, ki na ki yoli.

³² Bi yaa yoor mi kitiñ paacham kan, m ga daa foor binib mómák dan mbaa chee.”

³³ U nan len kina ke bi bee waah ga kpo pu na.

³⁴ Le kinipaak ngbaan bui u, “Ti nun Uwumbor Aagban len ke Kristo u ga gaa timi lii na ga li bi n-yoonn mómák. Aa na kinye ki len ke bi ga yoor Unibon Aabo kitiñ paacham? Nma ye Unibon Aabo ngbaan?”

³⁵ Le u bui bi, “Min u ye nwiihn na, maan ki li bi nikaasisik ni, ni yunn. Dii nwiihn mu aah laa bi pu na man, aan mbombon taa pii nimi. Unii umók chuun mbombon ni na kan, waa nyi waah cha niwob na.

* 12:13 : Hosiana aataataa le ye ke “Gaa timi lii.” † 12:13 : Lik Iahh 118.25, 26.

³⁶ Buyoonn min u ye nwiihn na laa bi ni chee na, gaa mi ki kii man, aan ki ŋa nwiihn ni aabin.”

Juu yaab aah kaa gaa Yesu ki kii pu na

Yesu aah len kina na, le u nyan nima ki b̄or ke bi taa ki kan u.

³⁷ U nan tun lijn̄jiir aatun pam binimbil ni. Bi mu aa nan gaa u ki kii.

³⁸ Baa gaa u ki kii, aan ni gbiin Uwumb̄or aab̄onabr Aisaya aah nan len pu na ke,

“Uwumb̄or, ŋma pak taah len pu na?”

Ŋma bee saah kpa mp̄oon pu na?”[‡]

³⁹ Aisaya aah len kina na, le baa ŋmaa gaa Yesu ki kii; Aisaya mu ki len ke,

⁴⁰ “Uwumb̄or j̄ob binimbil ke bi taa li waa; ki cha bitafal p̄oo, bi taa bee waaliin aataataa, ki taa fenn dan uw̄ob ke u tii bi laafee.”[§]

⁴¹ Aisaya nan len kina; ba pu? u nan kan Yesu aah nyuun sakpen pu na, le ki len waab̄or.

⁴² T̄o, Juu yaab aaninkpiib pam nan gaa Yesu ki kii; Farisii yaab pu, le baa len lipaal ke bi gaa u ki kii. Bi yaa len ke bi gaa u ki kii kan, Farisii yaab ngbaan ga nyan bi mmeen aadiik ni.

⁴³ Nima le m̄ok ke Juu yaab aaninkpiib ngbaan gee binib aapak ki jer Uwumb̄or yaan.

Tib̄or aajim aah ga li bi pu na

⁴⁴ Le Yesu teen ke, “Unii um̄ok gaa mi ki kii na kan, naa ye min baanja le u gaa ki kii, u gaa u tun ni mi na mu ki kii.

⁴⁵ Unii um̄ok kan mi na kan, u kan Uwumb̄or u tun ni mi na mu.

⁴⁶ M ye nwiihn le ki dan dulnyaa ni ke m nan woln binib aanimbil, aan unii um̄ok gaa mi ki kii na kan, waan ki li bi mb̄omb̄oon ni.

⁴⁷ Unii yaa ŋun maaliin, ki yaa kaa kii i kan, maan ji u tib̄or; maa dan ke m nan ji dulnyaa ni aanib tib̄or; m dan ke m gaa bi lii la.

⁴⁸ Unii um̄ok yii mi, kaa gaa maaliin na kan, tiwan nibaa bi ki ga m̄ok ke waab̄or bii a. Kookoo aataadaal kan, maaliin le ga m̄ok ke waab̄or bii,

⁴⁹ ba pu? maa len mbaa pu. Nte Uwumb̄or u tun ni mi na, uma le tuk mi maah ga len pu na.

⁵⁰ M bee ke unii um̄ok kii waaliin na ga li kpa lim̄fal li kaa kpa ndoon na. Nima pu na, waah tuk mi pu na, m len kina la.”

13

Yesu aah finn waadidiliib aataa pu na

¹ Ni nan ye kitaak ki ga nan ji aan ki woln Lakr-*jer aajim*^{*} daal na. Le Yesu nyi ke ni ŋeer u nya dulnyaa wee ni, ki buen

Ute Uwumb̄or chee. N-yoonn m̄om̄ok u nan gee waanib bi bi dulnyaa ni na. U gee bi mbam̄m ki ti saa ndoon.

² Le ni ŋeer bi ji kijook aajikaar. Le kinimb̄or dan nan koo Judas Iskariot u ye Simonn aajar̄oon na aasui ni ke u kooh Yesu.

³ Yesu nyi ke Ute Uwumb̄or tii u mp̄oon m̄om̄ok, ki nyi ke u nyan ni Uwumb̄or chee, ki ga ki gir buen u chee la.

⁴ U ni waadidiliib nan kal ke bi ji tijikaar, le u fii sil, ki chuu peer waawanpeenkaan, ki di linaapuul buu uchar̄ ni,

⁵ le ki ban nnyun ŋa lisambil ni, ki piin ki bi finni waadidiliib aataa, ki joo linaapuul li bi uchar̄ ni na per bitaa.

⁶ Waah ti fuu Simonn Piita chee na le Simonn Piita bui u, “Ndindaan, sin le tee labr finn ntaa aa?”

⁷ Le Yesu bui u, “Dandana, saa bee maah ŋani pu na aataataa. N-yoonn choo le aa ga nan bee.”

⁸ Le Piita bui u, “Saan finn ntaa daal-baadaal.”

Le Yesu bui u, “M yaa kaa finn aataa kan, saan ki li ye maanii.”

⁹ Le Simonn Piita bui u, “Ndindaan, kina kan, taa finn ntaa baanja. Finn ŋjaal ni n-yil mu.”

¹⁰ Le Yesu bui u, “Unii yaa fu nnyun kan, waan ki li ban u finn uwon, see utaa baanja le u ga finn; ba pu? uwon m̄om̄ok bi chain. T̄o, nimi le bi chain; ni mu aa ye ni m̄om̄ok.”

¹¹ Yesu nyi ke udaan u ga kooh u na bi bi ponn ni, nima le cha u len ke naa ye bi m̄om̄ok le bi chain.

¹² Waah finn bitaa ti doo, ki ki peen waawanpeenkaan, ki gir kal waakakaa chee na, le u baa bi, “Ni bee maah ŋa pu na aataataa aa?”

¹³ Ni yin mi ke Um̄om̄okr, ki ki yin mi ke Nidindaan. Ni len mbam̄on la; ba pu? m ye kina la.

¹⁴ T̄o, min u ye Nidindaan ni nimi Aam̄om̄okr na aah finn nita pu na, ni ŋan ke ni mu li finni t̄ob aataa kina.

¹⁵ M m̄ok nimi lim̄okl la, ke ni mu li ŋani t̄ob ke maah ŋa nimi pu na.

¹⁶ M tuk nimi mbam̄on la, unaagbiija ubaa aa jer udindaan. Unii u bi tun ni u na ubaa aa jer unii u tun u na.

¹⁷ Ni yaa bee maah len pu na aataataa, ki yaa ŋani kina kan, ni ga li kpa mpopiin.

¹⁸ “Maa len ni m̄om̄ok pu. M nyi maah nyan bi na aasui ni aah bi pu na, ki nyan nimi ke ni gbiin Uwumb̄or Aagbar̄ aah len pu na ke, “M ni unii u kpaan ni ji lisambil ni na, uma le fii sil m pu.”[†]

[‡] 12:38 : Lik Aisaya 53.1.   [§] 12:40 : Lik Aisaya 6.10.   ^{*} 13:1 : Israel yaab nan ji Lakr-*jer aajim* ke bi teer buyoonn Uwumb̄or nan nyan bi tinaagbiir ni, l̄jipt aatiŋ ni na. Lik Nnyam 12.1-27.   [†] 13:18 : Lik Ilahn 41.9.

¹⁹ M tuk nimi tiwan ni kaa kee ŋa na aabər dandana, ke ni yaa nan ŋa kan, ni ga pak ke m ye maah ye u na.

²⁰ M tuk nimi mbamən la, unii yaa gaa maah ga tun unii u na, u gaa mi le na. Unii yaa gaa mi kan, u gaa Uwumbər u tun ni mi na le na.”

Yesu aah tuk bi ke bi ponn ni ubaa ga kooh u pu na

(*Matiu 26.20-25; Mak 14.17-21; Luk 22.21-23*)

²¹ Yesu aah len kina na, le usui bii sakpen. Le u bui bi, “M tuk nimi mbamən la, ni ponn ni ubaa ga kooh mi.”

²² Le waadidiliib lik tɔb, kaa bee waah len u na.

²³ Waadidiliib ponn ni ubaa, u Yesu gee u na nan ka gbok u ki ji tijikaar.

²⁴ Le Simonn Piita di unjaal mək u ke u baa Yesu ke u len ŋma.

²⁵ Le udidiiir ngbaan foor duun Yesu ki baa u, “Ndindaan, ŋma ye?”

²⁶ Le Yesu bui u, “M yaa war bisaa, ki di ŋa tikpin ni, ki di tii u na kan, uma le na.” Waah len kina na, le u war bisaa ki di ŋa tikpin ni, ki di tii Judas, u ye Simonn Iskariot aajapɔɔn na.

²⁷ Judas aah gaa bisaa ngbaan na, le kinimbəŋ koo usui ni. Le Yesu bui u, “Saah ga ŋa pu na kan, ŋa mala.”

²⁸ Binib bi nan bi ji tijikaar na ponn ni ubaa aa nyi nɔtaa ŋi pu Yesu tuk u kina na.

²⁹ Judas le joo ŋimombil aataakər. Nima pu le bibaa dak ke Yesu tuk u ke u buen ti daa baah ban ŋjim aajikaar ti na la. Le biken mu dak ke Yesu tuk u ke u buen ti tii bigiim le ŋimombil.

³⁰ Judas aah gaa bisaa ngbaan na, libuul ngbaan ni le u nyan kidiik ni. Ni nan ye kinyeek la.

Yesu aah tii bi nkaal pɔɔn pu na

³¹ Judas aah nyan na, le Yesu bui bi, “Dandana, Uwumbər ga nyuŋ min Unibɔn Aabo. M pu, le binib ga nyuŋ Uwumbər.

³² Bi yaa nyuŋ Uwumbər m pu kan, Uwumbər mu ga nyuŋ mi ubaa chee. U ga nyuŋ mi dandana wee la.

³³ Maabim, m ga li bi ni chee ni yunn siib la. Ni ga li ban mi. Maah nan tuk Juu yaab pu na, kina le m ki tuk ni mu dandana, ke naan ŋmaa buen maah cha nin chee na.

³⁴ M tii nimi nkaal pɔɔn la, ke ni li gee tɔb. Maah gee nimi pu na, ni mu li gee tɔb kina.

³⁵ Ni yaa gee tɔb kan, nima le ga cha binib məmək bee ke ni ye maadidiliib.”

Yesu aah bui ke Piita ga nee u pu na

(*Matiu 26.31-35; Mak 14.27-31; Luk 22.31-34*)

³⁶ Le Simonn Piita baa u, “Ndindaan, aa ga buen la chee?”

Le Yesu bui u, “Maah cha nin chee na, saan ŋmaa dii mi dandana. N-yoonn choo, le aa ga nan buen.”

³⁷ Le Piita baa u, “Ndindaan, ba pu maan ŋmaa dii si dandana? M ga ŋmaa kpo aa pu.”

³⁸ Le Yesu baa u, “Aa ga sil ŋmaa kpo m pu uu? M tuk si mbamən la, aa ga len nfum mutaa ke saa nyi mi, le ukooja nin wii.”

14

Yesu le ye nsan mu cha Uwumbər chee na

¹ “Ni taa cha ilandak li muk nimi. Ni gaa Uwumbər ki kii man, ki gaa m mu ki kii man.

² Tidir wiir Nte Uwumbər do. Ti yaa kaa ba wiir kan, m ba ga tuk nimi. M cha m ti toor nkookoo yaan ki kiir nimi la.

³ M yaa buen ti toor nkookoo yaan ki kiir nimi kan, m ga gir ni, ki nan yoor nimi buen mbaa chee, ni ti li bi maah ga li bi nin chee na.

⁴ Ni nyi maah cha nin chee na aasan.”

⁵ Le Tomas bui u, “Ndindaan, taa nyi saah cha nin chee na. Ti ga ŋa kinye ki li nyi nsan mu cha nima na?”

⁶ Le Yesu bui u, “Min le ye nsan ngbaan, ni mbamən, ni limɔfal. Ubaa aan dan Nte Uwumbər chee, see u dii mi.

⁷ Ni yaa ba nyi mi kan, ni ba ga li nyi Nte Uwumbər mu. Dandana ni nyi u, ki kan u.”

⁸ Le Filip bui u, “Ndindaan, mək timi Aate. Nima le tinimbil ga gbiin.”

⁹ Le Yesu baa u, “Filip, m bi ni chee ni yunn kina, le saa bee mi ii? Unii umək kan mi na, u kan Nte Uwumbər mu le na. Ba pu aa bui mi ke m mək nimi Nte?”

¹⁰ M bi Nte Uwumbər ni, Nte Uwumbər mu bi m ni. Saa pak kina aa? Maah tuk nimi iliin i na, maa len mbaa pu. Nte Uwumbər u bi m ni na le cha m tun waatuln.

¹¹ “Ni li pak ke m bi Nte Uwumbər ni, Nte Uwumbər mu bi m ni. Ni yaa kaa pak maah len pu na kan, gaa mi ki kii lituln ngbaan pu man.

¹² M tuk nimi mbamən la, unii umək gaa mi ki kii na kan, u ga tun lituln ke maah tun pu na. U mu ga tun lituln li jer lituln ngbaan na; ba pu? m cha Nte Uwumbər chee la.

¹³ Ni yaa mee Uwumbər tiwan nimək maayimbil pu na kan, m ga ŋa naah ban pu na tii nimi, aan binib nyuŋ Uwumbər; min Ujapɔɔn pu.

¹⁴ Ni yaa mee mi tiwan maayimbil pu kan, m ga ŋa naah ban pu na tii nimi.”

Uwumbər Aafuur Nyaan aah ga fuu ni pu na

¹⁵ “Ni yaa gee mi kan, ni ga kii maamɔb,

¹⁶ le m ga mee Nte Uwumbər; le u ga tii nimi Uteter uken, u li bi ni chee n-yoonn məmək.

¹⁷Uma le ye Uwumbør Aafuur Nyaan mu ye mbamøn na. Dulnyaa aanib aa ñmaa gaa mu; ba pu? baa waa mu, ki mu aa nyi mu. Nimi le nyi mu; ba pu? mu bi ni chee, ki ga li bi ni ni.

¹⁸“Maan di nimi lii nibaa. M ga gir ni ni chee.

¹⁹Ni gur siib le dulnyaa aanib aan ki kan mi. Nimi le ga kan mi. Maah kpa limofal na, nima pu le ni mu ga li kpa limofal.

²⁰Liyaadaal ngbaan le ni ga bee ke m bi Nte Uwumbør ni, le ni mu bi m ni, le m mu bi ni ni.

²¹“Unii umək nyi maakaal ki kii mu na, uma le gee mi. Unii yaa gee mi kan, Nte Uwumbør ga li gee udaan ngbaan. M mu ga li gee u, ki ga di mbaa mək u.”

²²Le Judas uken na, naa ye Judas Iskariot, baa u, “Ndindaan, ba pu aa ga di aabaa mək timi, kaan di mək dulnyaa ni aanib?”

²³Le Yesu bui u, “Unii yaa gee mi kan, u ga kii maaliin, le Nte Uwumbør ga li gee u, le ti ga dan u chee, ki ga li bi u chee.

²⁴Unii yaa kaa gee mi kan, waan kii maaliin. Maah tuk nimi iliin i na aa ye maaliin, i ye Uwumbør u tun ni mi na aaliin la.

²⁵“Maah laa bi ni chee na, le m tuk nimi tibør timina.

²⁶Nte Uwumbør ga tun ni Uteter, maayimbil pu. Uteter ngbaan ye Waafuur Nyaan la. Uma le ga mək nimi tibør məmək aatataa, ki ga teer nimi maah tuk nimi tibør timək na.

²⁷“M tii nimi nsuudoon la. Maah kpa nsuudoon pu na, kina le m tii nimi. Dulnyaa aawan aa ñmaa tii nimi nsuudoon ke maah tii nimi pu na. Ni taa cha ilandak li muk nimi, ki taa san ijawaan man.

²⁸Ni ñun m len ke m ga buen ki ga ki gir ni, ni chee. Ni yaa gee mi kan, ni ba ga li kpa mpopiin ke m buen Nte Uwumbør chee; ba pu? Nte jer mi.

²⁹M tuk nimi tiwan ni kaa kee ña na aabør dandana, ke ni yaa nan ña kan, ni gaa mi ki kii.

³⁰Maan ki len ni chee tibør ni yunn; ba pu? dulnyaa wee aayidaan kinimbøj le choo. Ki mu aan ñmaa ña mi nibaa.

³¹M ban ke dulnyaa ni aanib bee ke m gee Nte Uwumbør, nima le m ñani waah tuk mi pu na məmək.

“Fiin, ti li cha man.”

15

Yesu aah ye lisupuul bamøn pu na

¹“Min le ye ndaan aasubil aasupuul bamøn na. Nte Uwumbør le ye ukpaal a lik busub ngbaan na.

²Ibon imək bi m pu kaa lu ñisubil na, u ga per i lii. Ibon imək lu ñisubil na, u ga toor i, i moo lu ñisubil.

³Maah tuk nimi maaliin na, ima le toor nimi aabimbin.

⁴Ni li kpaan m chee man, m mu kpaan ni chee. Mbon yaa bi mubaa, kaa tuu busub pu kan, mu aan ñmaa lu ñisubil. Kina le ni mu yaa kaa kpaan m chee kan, naan ñmaa li ñani tinyoor tii Uwumbør.

⁵“Min le ye lisupuul ngbaan. Le ni ye ibon. Unii umək kpaan m chee, m mu kpaan u chee na, udaan ngbaan ñani tinyoor sakpen tii mi; ni mu yaa kaa kpaan m chee kan, naan ñmaa ña nibaa.

⁶Unii yaa kaa kpaan m chee kan, u ga ña yoli ke mbon mu kaa tuu busub pu na aah kur pu na la. Le Uwumbør ga mee u lii ke binib aah pee ibokuun pu ki joo tuur mmii na. ⁷Ni yaa kpaan m chee, ki yaa joo maaliin nisui ni kan, mee Uwumbør naah ban pu na man, le u ga ña kina tii nimi.

⁸Ni yaa ñani tinyoor sakpen tii Nte Uwumbør kan, nima le ga nyun u, ki ga mək ke ni sil ye maadidiliib.

⁹Nte Uwumbør aah gee mi pu na, kina le m mu gee nimi. Ni li beenin ye maah gee bi na.

¹⁰M ñani Nte Uwumbør aah tuk mi pu na, le u beenin gee mi. Ni mu yaa ñani maah tuk nimi pu na kan, m mu ga li beenin gee nimi.

¹¹“M tuk nimi tibør timina ke ni li kpa mpopiin ke maah kpa pu na. M ban ke ni li kpa mpopiin mbaməm.

¹²Maakaal le ye ke ni li gee tøb ke maah gee nimi pu na.

¹³Unii yaa kpo ujtiiib pu kan, ubaa aa ki bi, ki kpa ngeehm ki ti jer kina.

¹⁴Ni yaa ñani maah tuk nimi pu na kan, ni ye njotiiib la.

¹⁵Maan ki yin nimi ke bitutum; m yin nimi ke njotiiib la. Ututunn aa nyi udindaan aabør məmək; m tuk nimi tibør timək m ñun Nte Uwumbør chee na.

¹⁶Nimi le aa nyan mi. Min le nyan nimi, ki siin ke ni li ñani tinyoor ti ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, ke ni yaa mee Nte Uwumbør tiwan maayimbil pu kan, u ga tii nimi.

¹⁷Ni li gee tøb. Maah tii nimi nkaal mu na le na.”

Dulnyaa aanib aah ga li nan Yesu aanib pu na

¹⁸“Dulnyaa aanib yaa nan nimi kan, ni li nyi ke bi puen nan mi la, le ki nin nan ni mu.

¹⁹Ni yaa ba ye dulnyaa yaab kan, dulnyaa yaab ba ga li gee nimi ke baah gee tøb pu na; ni mu aa ye dulnyaa yaab. M nyan nimi dulnyaa ni aanib aakaasisik ni, nima le cha dulnyaa yaab nan nimi.

²⁰Teer man maah nan tuk nimi pu na ke, ‘Unaagbiija ubaa aa jer udindaan.’ Bi yaa nan ña mi falaa kan, bi ga ña ni mu falaa. Bi

yaa nan kii maaliin kan, bi ga kii nimi aaliin mu.

²¹ Baa nyi Uwumbør u tun ni mi na. Nima le bi ga ña nimi falaa m pu.

²² M yaa kaa ba dan dulnyaa ni ki nan tuk bi maabør kan, baa ba ga li kpa taani; naah bi pu na, bi kpa taani; ba pu? maah tuk bi maabør na, baan ki ñmaa len ke baa nyi ti.

²³ Unii yaa nan mi kan, naa ye min baanja le u nan, u nan Nte Uwumbør mu la.

²⁴ M tun lijnjinir aatun binimbil ni. Ubaa aa ki bi, ki ga ñmaa tun lijnjinir aatun kina. M yaa kaa ba tun lijnjinir aatun ngbaan binimbil ni kan, baa ba ga li kpa taani; naah bi pu na, bi kpa taani; ba pu? bi kan maah tun pu na, ki nan m ni Nte Uwumbør mæk.

²⁵ Bi nan timi kina ke ni gbiin Uwumbør Aagbañ aah len pu na ke, 'Bi po nan mi fam la, naa ye ke m ña bi nibaa.*

²⁶ "Tò, Uteter na ga fuu ni. Uma le ye Nte Uwumbør Aafuur Nyaan mu ye mbamøn, ki nyan ni Uwumbør chee na. Min le ga tun ni mu ni chee. Muma le ga nan tuk nimi maabør.

²⁷ Ni mu ga tuk binib maabør; ba pu? ni nan bi m chee, maah piin maatuln buyoonn ki nan saa dandana na.

16

¹ "M tuk nimi binib aah ga nan ña nimi falaa pu na, ke ni yaa nan ña kan, ni taa gir puwòb.

² Bi ga nyan nimi mmeen aadir ni; n-yoonn mbaa mu choo, unii yaa ku nimi kan, u ga li dak ke u tun Uwumbør aatuln le na.

³ Baa nyi Nte Uwumbør, kaa nyi m mu. Nima le ga cha bi ña nimi kina.

⁴ M tuk nimi baah ga ña nimi pu na, ke n-yaayoonn yaa nan fuu ni kan, ni ga teer ke m nan tuk nimi kina."

Uwumbør Aafuur Nyaan aatuln

"Maah nan bi ni chee na, nima le cha maa nan puen tuk nimi tibør tee.

⁵ Dandana, m ga ki gir buen u tun ni mi na chee, le ni ponni ni ubaa aa baa mi ke m cha la chee.

⁶ Maah bui ke m ga buen cha nimi na, nima pu le nisui bii sakpen.

⁷ M tuk nimi mbamøn la, m yaa buen kan, ni ñan ki tii nimi; ba pu? m yaa kaa buen kan, Uteter ngbaan aan dan. M yaa buen kan, m ga tun ni u ni chee.

⁸ U yaa fuu ni kan, u ga mæk dulnyaa ni aanib ke bi ye titunwanbirdam, ki ga mæk bi ke m ye uninyaan la, ki ga mæk bi ke Uwumbør ga ji bi tibør.

⁹ U ga mæk bi ke bi ye titunwanbirdam; ba pu? baa gaa mi ki kii.

¹⁰ U ga mæk bi ke m ye uninyaan la; ba pu? m ga buen Nte Uwumbør chee, le naan ki kan mi.

¹¹ U ga mæk bi ke Uwumbør ga ji bi tibør; ba pu? u jin kinimbørñ ki ye dulnyaa wee ni aayidaan na tibør.

¹² "M kpa tibør pam ki ga tuk nimi; ti mu ye nnan aabør la, naan ñmaa gaa ti dandana.

¹³ Uwumbør Aafuur Nyaan mu ye mbamøn na yaa nan fuu ni kan, mu ga tuk nimi mbamøn mòmæk; mu aan len mubaa pu; mu aah ñun Uwumbør chee ti na, tima le mu ga len, ki ga tuk nimi budabu ga nan ña n-yoonn mu choo na na.

¹⁴ Mu ga nyunj mi; mu ga di maabør tuk nimi.

¹⁵ Nte Uwumbør aabør mòmæk ye maabør la. Nima le cha m bui nimi ke mu ga di maabør tuk nimi."

Mpombiin ni mpopiin pu

¹⁶ "Ni yaa kpee siib kan, naan ki kan mi. Le ni ki kpee siib kan, ni ga ki kan mi."

¹⁷ Le waadidiliib bibaa baa tób, "Waah len pu na aatataa ye kinye? U bui ke ni yaa kpee siib kan, taan ki kan u, ni ki kpee siib kan, ti ga ki kan u, ki bui ke u ga buen Ute Uwumbør chee.

¹⁸ "Ni kpee siib' aatataa ye kinye? Taa nyi waah len pu na aatataa."

¹⁹ Le u bee ke bi ban bi baa u tibør ngbaan aatataa. Le u bui bi, "M len ke ni yaa kpee siib kan, naan ki kan mi, ni ki kpee siib kan, ni ga ki kan mi. Ni baa tób maah len pu na aatataa la aa?

²⁰ M tuk nimi mbamøn la, nimi le ga li kaani ki wii; dulnyaa aanib ma ga li kpa mpopiin. Ni ga li kpa mpombiin; nimi aapombiin ngbaan mu ga nan kpaln mpopiin.

²¹ Upii yaa ban u maa ubo kan, u ga li kpa mpombiin waafalaa pu. U ti ma ubo doo kan, waan ki teer falaa ngbaan aabør; u ga li kpa mpopiin la; ba pu? unipòon koo ni udo.

²² Ni bi kina le ni mu chee. Dandana, ni kpa mpombiin la. M ni nimi ga nan ki kan tób, le ni ga li kpa mpopiin. Ubaa aan ñmaa nyan mpopiin ngbaan nisui ni.

²³ "Liyaadaal ngbaan, naan ki baa mi tiwan nibaa pu. M tuk nimi mbamøn la, ni yaa mee Nte Uwumbør tiwan nimæk maayimbiil pu na kan, u ga tii nimi.

²⁴ Naa kee mee Uwumbør tiwan nibaa maayimbiil pu, ki nan saa din. Ni li mee u, le ni ga kan, ki li kpa mpopiin mbamøn."

Yesu aah nyañ dulnyaa pu na

²⁵ "M ñakl ñiyatanjak le ki tuk nimi tibør timina. N-yoonn choo, maan ki ñakl ñiyatanjak tuk nimi. M ga di iliin i diin na le tuk nimi Nte Uwumbør aabør.

* 15:25 : Lik Ilahn 35.19; 69.4.

²⁶ Liyaadaal ngbaan le ni ga mee Uwumbor maayimbil pu. Maa len ke m ga mee Nte Uwumbor ki tii nimi;

²⁷ uma ubaa le gee nimi; ba pu? ni gee mi, ki pak ke m nyan ni u chee.

²⁸ To, m nyan ni Nte Uwumbor chee, le ki dan dulnyaa ni. Dandana, m ga nya dulnyaa ni, ki gir buen Nte Uwumbor chee.”

²⁹ Le waadidiliib bui u, “Dandana, aa len iliin i diin na. Saa ki nakl njiyatarjak.

³⁰ Dandana ti bee ke aa nyi tiwan mamok. Binib aa kee baa si, le aa bee baah ban bi baa si pu na. Nima le cha ti pak ke aa nyan ni Uwumbor chee.”

³¹ Le u baa bi, “Ni sil gaa mi ki kii dandana wee la aa?

³² N-yoonn mbaa choo, ki mu fuu ni a, le ni mamok ga yaa, ki kun, ki cha mi mbaa; m mu aa bi mbaa, Nte Uwumbor bi m chee.

³³ M tuk nimi tibor timina ke ni li kpa nsuudoon m pu. Ni ga kan falaa dulnyaa ni. Ni li kpa lipobil man; ba pu? m nyan dulnyaa a.”

17

Yesu aah mee Uwumbor tii waadidiliib pu na

¹ Yesu aah len kina na, le u waan lik paacham, ki bui ke, “Nte Uwumbor, n-yoonn fuu ni a. Nyun min Aajapoon, le m mu nyun si Nte;

² ba pu? aa na mi binib mamok Aadindaan ke m di limofal li kaa kpa ndoon na, ki di tii saah tii mi binib bi na mamok.

³ Sin baanja le ye Uwumbor bamoon. Binib bi nyi si, ki nyi mi Yesu Kristo u aa tun ni u na, bima le kpa limofal li kaa kpa ndoon na.

⁴ M nyun si dulnyaa wee ni; m tun saah tii mi lituln li na ki doo.

⁵ Nte Uwumbor, dulnyaa aah kaa nan kee bi buyoonn na, m nan bi aa chee, le aa nyun mi. Nte, ki nyun mi kina aa chee.

⁶ “M mak bijab bimina saah bi pu na. Aa nyan bi dulnyaa ni aanib ponn ni ki di tii mi la. Bi nan ye saanib la, le aa di bi tii mi, le bi joo saaliin.

⁷ Dandana bi bee ke saah tii mi tiwan nimok na, ni nyan ni aa chee la;

⁸ ba pu? m tuk bi saah tuk mi tibor ti na, le bi gaa ti, ki nyi ke ni ye mbamon ke m nyan ni aa chee, ki pak ke si le tun ni mi.

⁹ “M mee si tii bi. Maa mee si tii dulnyaa aanib. M mee si tii binib bi aa tii mi na la; ba pu? bi ye saanib la.

¹⁰ Maanib mamok ye saanib la. Le saanib mu ye maanib. Le bi nyun mi.

¹¹ Dandana, m choo aa chee la. Maan ki li bi dulnyaa ni; bima le ga li bi dulnyaa ni. Nte Uwumbor u ye chain na, aa tii mi saayimbil. Cha liyimbil ngbaan aapoon li lik

bi, bi li ye unibaan ke m ni si aah ye unibaan pu na.

¹² Maah bi bi chee buyoonn na, m lik bi saayimbil li aa tii mi na aapoon pu la. M lik bi, le bi ponn ni ubaa aa bee yoli, see nifam na baanja. Waah bee fam na, ni gbiin Uwumbor Aagban aah len pu na.

¹³ Dandana m choo aa chee la. Maah laa bi dulnyaa ni na, nima le m len aa chee tibor timina ke bi li kpa mpopiin ke maah kpa pu na.

¹⁴ M tuk bi saaliin. Maah kaa ye dulnyaa yoo na, kina le bi mu aa ye dulnyaa yaab. Nima le cha dulnyaa aanib nan bi.

¹⁵ Maa mee si ke aa nyan bi dulnyaa ni. M mee si ke aa taa cha kinimbom na bi nibaa.

¹⁶ Maah kaa ye dulnyaa yoo na, kina le bi mu aa ye dulnyaa yaab.

¹⁷ Na bi chain. Cha saaliin i ye mbamon na na bi chain.

¹⁸ Saah tun ni mi dulnyaa wee ni pu na, kina le m mu tun bi dulnyaa ni.

¹⁹ Bi pu le m di mbaa tii si ke bi mu li ye saanib bi bi chain mbamon na.

²⁰ “Maa mee si tii bijab bimina baanja. M mee si tii binib bi ga gaa mi ki kii baaliin pu na la.

²¹ M mee si ke bi mamok li ye unibaan. Nte Uwumbor; aa bi m ni, le m mu bi aa ni. Cha bi mu li bi ti ni, aan dulnyaa ni aanib pak ke aa sil tun ni mi.

²² Saah tii mi saabimbinyaan pu na, kina le m mu tii bi, aan bi li ye unibaan ke m ni si aah ye unibaan pu na.

²³ M bi bi ni, le aa mu bi m ni, ke bi kpaan unibaan mbamon, aan dulnyaa ni aanib bee ke aa tun ni mi, ki bee ke aa gee saanib ke saah gee mi pu na.

²⁴ “Nte Uwumbor; saah tii mi binib bi na, m ban bi mu li bi maah bi nin chee na, ki kan saah nyun mi pu na; saah kaa nan kee naan dulnyaa buyoonn na, aa nan gee mi.

²⁵ Nte Uwumbor u njan ni njan na, dulnyaa aanib aa nyi si. Min le nyi si. Binib bimina mu bee ke aa tun ni mi la.

²⁶ M mak bi saah bi pu na, ki ga li beenin mak bi, ke bi mu li gee tob ke saah gee mi pu na, aan m mu li bi bi ni.”

18

Baah chuu Yesu pu na

(*Matiu 26.47-56; Mak 14.43-50; Luk 22.47-53*)

¹ Yesu aah len kina ki ti doo na, le u ni waadidiliib puur nkpen mu bi yin mu ke Kidronn na. Isui i lu njisubil jikee na aasaak kibaa bi nima chee. Le bi koo kisaak ngbaan ni.

² Le Judas, u ga kooh Yesu na, mu nyi nima chee; Yesu ni waadidiliib nan kuuni nima chee kpala kpala.

³ Le Judas nan di butəb aajab ni bitutum bi nyan ni Uwumbər aatotoorninkpiib ni Farisii yaab chee na, ki buen kisaak ngbaan ni bi ti chuu Yesu. Bi nan joo ni karyaa mam, ni tijawan.

⁴ Le Yesu nyi budabu ga ŋa u na. Le u tooh bi nsan ni, le ki ti baa bi, “Ni ban ŋma?”

⁵ Le bi bui u, “Ti ban Yesu u ye Nasaref aatiŋ aanii na la.”

Le u bui bi, “Min ye.”

Judas u kooh u na mu nan si butəb aajab ngbaan chee.

⁶ Yesu aah len ke uma ye na, le bi sur puwəb, ki lir kitiŋ.

⁷ Nima le u ki baa bi, “Ni ban ŋma?”

Le bi bui ke, “Yesu u ye Nasaref aatiŋ aanii na.”

⁸ Le u bui bi, “M tuk nimi ke min ye. Ni yaa ban mi kan, ni cha maadidiliib na li cha.”

⁹ U len kina ke ni gbiin waah len pu na, ke Uwumbər aah tii u binib bi na, waa cha bi ponn ni ubaa bee fam.

¹⁰ Le Simonn Piita joo kijaak aajuk, le ki di gaa per Uwumbər aatotoorninkpel aanaag-biiija aatafagiir. Bi yin unaagbiiija ngbaan ke Malkus.

¹¹ Le Yesu bui Piita, “Di saajuk ngbaan fu kijuchook ni. M taa ji falaa u Nte Uwumbər siin mi na aa?”

Baah di Yesu buen uninkpel Anas chee pu na

¹² Le butəb aajab, ni baaninkpel, ni bitutum ngbaan chuu Yesu ki buu unjaal,

¹³ le ki pue di u buen Anas chee. Anas nan ye Kayafas aachool la. Kayafas nan ye Uwumbər aatotoorninkpel le libiln ngbaan,

¹⁴ ki ye uja u nan tuk Juu yaab ke ni ŋan ke unibaan kpo binib məmək pu na.

Piita aah nee Yesu pu na
(Matiu 26.69-70; Mak 14.66-68; Luk 22.55-57)

¹⁵ Baah di Yesu buen na, le Simonn Piita ni Yesu aadiiir ubaa paan u pu. Uwumbər aatotoorninkpel nyi Yesu aadiiir ngbaan. Nima le u dii Yesu ki koo ni Uwumbər aatotoorninkpel aachiln ni.

¹⁶ Le Piita nan sil mbisaməb chee li-paal. Le Yesu aadiiir u Uwumbər aatotoorninkpel nyi u na buen ti len usapəon u si kii mbisaməb na chee, le ki di Piita koo ni.

¹⁷ Le usapəon ngbaan baa Piita, “Aa mu ye uja ngbaan aadiiir ubaa la aa?”

Le u bui u, “Maa ye.”

¹⁸ Tiwoor nan bi. Le Uwumbər aatotoorninkpel aatutum, ni Juu yaab aatutum nan di nkoon tuur mmii, ki si wol. Le Piita mu si bi chee, ki si wol mmii.

Uwumbər aatotoorninkpel aah jin Yesu tibər pu na

(Matiu 26.59-66; Mak 14.55-64; Luk 22.66-71)

¹⁹ Le Uwumbər aatotoorninkpel baa Yesu waadidiliib aabər, ki baa u waah mək binib pu na aabər.

²⁰ Le Yesu bui u, “N-yoonn məmək, le m len binib məmək aanimbil ni, ki tuk bi Uwumbər aaliin, mmeen aadir ni, ni Uwumbər Aadichal ni, Juu yaab məmək aah kuuni nin chee na. Maa len tibər tibaa libəəl ni.

²¹ Ba ŋa aa baa mi? Baa binib bi ŋun maah len pu na ke m tuk bi kinye. Bi nyi maah len pu na.”

²² Yesu aah len kina na, le ututunn u si u chee na di unjaal faa u, le ki baa u, “Uwumbər aatotoorninkpel chee le aa len kina aa?”

²³ Le Yesu bui u, “M yaa len tibəbir kan, mək binib ngbaan taah bir pu na. Maah len pu na yaa ŋan kan, ba ŋa aa faa mi?”

²⁴ Le Anas di Yesu tun Kayafas u ye Uwumbər aatotoorninkpel na chee. Tikul-uln beenin buu unjaal.

Piita aah ki nee Yesu pu na
(Matiu 26.71-75; Mak 14.69-72; Luk 22.58-62)

²⁵ Simonn Piita aah si wol mmii pu na, le bi baa u, “Aa mu ye waadidiliib ponn ni ubaa la aa?”

Le u nee ki bui ke waa ye.

²⁶ Le Uwumbər aatotoorninkpel aanaag-biib ponn ni ubaa, u ye uja u Piita gaa per utafal na aana aabo ubaa na, baa u, “Maa ba kan si Yesu chee kisaak ngbaan ni ii?”

²⁷ Le Piita ki nee. Libuul ngbaan ni le ukooja wii.

Pailat aah jin Yesu tibər pu na
(Matiu 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Luk 23.1-5)

²⁸ Le bi di Yesu nyan Kayafas aadichal ni, ki di u buen kitiŋ ngbaan aaninkpel aadichal ni, bi yin u ke Pailat. Ni nan ye lichakpitaawoln la. Juu yaab aaninkpiib nan ban ke bi li bi chain ki ji Lakr-jer aajim,* nima le baa nan koo ni lidichal ngbaan ni.

²⁹ Nima pu le Pailat nyan lipaal bi chee, ki ti baa bi, “Ni galn uja ngbaan kinye?”

³⁰ Le bi bui u, “Uja ngbaan yaa kaa ba ye bakadaan kan, taa ba ga chuu u ŋa anjaal ni.”

³¹ Le Pailat bui bi, “Nimi nibaa gaa u ki ti ji u tibər, nimi aakaal aah dii pu na.”

Le bi bui u, “Taa kpa nsan ti ku unii.”

³² Baah len kina na, ni gbiin Yesu aah nan len pu ki mək binib waah ga nan kpo pu na.

* 18:28 : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbər nan nyan bi tinaagbiir ni, lijt aatiŋ ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

³³ Le Pailat ki labr koo lidichal na ni, le ki yin Yesu, ki nan baa u, “Sin le ye Juu yaab aabør aa?”

³⁴ Le Yesu baa u, “Saah len pu na, aa len aabaa pu le aan binib le tuk si ke m ye Juu yaab aabør.”

³⁵ Le Pailat baa u, “M ye Juu yaab aanii la aa? Sin aabaa aanib ni Uwumbør aatoorninkpiib le di si ɲa ɲɲaal ni. Aa ɲa ba?”

³⁶ Le Yesu bui u, “Maanaan aa ye dulnyaa wee ni aanaan. Maanaan yaa ba ye dulnyaa wee ni aanaan kan, maadidiliib ba ga jan ki-jaak, Juu yaab taa ɲmaa chuu mi. Maanaan aa ye dulnyaa wee ni aanaan.”

³⁷ Le Pailat baa u, “Aa sil ye ubør la aa?”

Le Yesu bui u, “Ni ye saah len pu na. M dan dulnyaa wee ni ke m nan tuk binib mbamøn la. Nima le cha bi ma mi. Unii umøk ban mbamøn na kan, u ga kii maah len pu na.”

³⁸ Le Pailat baa u, “Mbamøn ye kinye?”

*Baah len ke bi ga ku Yesu pu na
(Matiu 27.15-31; Mak 15.6-20; Luk 23.13-*

25)

Pailat aah len kina na, le u ki nyan lipaal Juu yaab chee, ki ti bui bi, “Maa kan waataani ubaa.

³⁹ Nimi aakaal le ye ke m nyan unaagbiiya ubaa lii Lakr-jer aajim yoonn. Ni ban ke m di Yesu, u ye Juu yaab Aabør na lii ii?”

⁴⁰ Le bi teen, “Taa di uja ngbaan lii. Di Barabas lii.” Barabas nan ye uffiiir la.

19

¹ Le Pailat di Yesu ɲa waatøb aajab aarjaal ni ke bi lue u ɲinaalab.

² Le biluu ikokon aayikpupuk ki di chɪɲ u, ki di libøkumaln peen u,

³ Le ki choo ki nan dooni u, ki bui u, “Juu yaab Aabør, aa doon aa?” le ki joo birjaal gbaa u.

⁴ Le Pailat ki nyan lipaal, ki ti bui Juu yaab, “M ga di u nyan ni lipaal ni chee, aan ni bee ke maa kan waataani ubaa.”

⁵ Le Yesu nyan ni lipaal, ki beenin chik ikokon aayikpupuk ki pee libøkumaln ngbaan. Le Pailat bui bi, “Lik man, uja ngbaan so.”

⁶ Uwumbør aatotoorninkpiib ni baatum aah kan u na, le bi teen ke, “Kpaa u ndøpuinkoo pu, kpaa u ndøpuinkoo pu.”

Le Pailat bui bi, “Nimi nibaa kpaa u ndøpuinkoo pu man. Maa kan waataani ubaa.”

⁷ Le bi bui u, “Ti kpa nkaal la. Nkaal ngbaan aah dii pu na, u ɲeer nkun; ba pu? u len ke u ye Uwumbør Aajapøon la.”

⁸ Pailat aah ɲun ke Yesu bui ke u ye Uwumbør Aajapøon na, le ijawaan moo chuu u.

⁹ Le u ki gir koo lidichal ngbaan ni, ki ti baa Yesu, “Aa nyan ni la chee?”

Le Yesu aa len tibaa.

¹⁰ Le Pailat baa u, “Saan gar mi tibaa aa? Li nyi. M kpa mpøon, ki ga ɲmaa di si lii, ki kpa mpøon ki ga ɲmaa kpaa si ndøpuinkoo pu.”

¹¹ Le Yesu bui u, “Uwumbør yaa kaa tii si mpøon kan, saan ɲmaa li kpa mpøon ki ɲa mi nibaa. Nima pu na, unii u di mi ɲa aarjaal ni na, waatunwanbir jer siyaan.”

¹² Waah len kina na, nima le Pailat ban ke u di u lii; le Juu yaab teen ke, “Aa yaa di uja ngbaan lii kan, saa ye Ubørkpaan Siisa aajo; unii umøk len ke u ye ubør na, u ye Siisa aadin la.”

¹³ Pailat aah ɲun kina na, le u ki nyan Yesu lipaal ki ti kal ubøjr aajal pu, bi yin nima chee ke “Ntakpateer paab.” Juu yaab aaliin ponn ni, bi yin nima chee ke “Gabata.”

¹⁴ Ni nan ye Lakr-jer aajim yoonn la. Liyaadaal ngbaan nan ye kitaak ki ga ji ki woln Juu yaab aakpaakool daal na la. Ni nan ye kichakpiik ni, ki naahn tikur tiloob yoonn. Le Pailat bui Juu yaab, “Lik man, nimi aabør so.”

¹⁵ Le bi teen, “Nyan u nima, nyan u nima, kpaa u ndøpuinkoo pu.”

Le Pailat baa bi, “M di nimi aabør kpaa ndøpuinkoo pu uu?”

Le Uwumbør aatotoorninkpiib bui u, “Taa ki kpa ubør ubaa ki kpee Siisa pu.”

¹⁶ Baah len kina na, le u di Yesu ɲa birjaal ni, bi ti kpaa u ndøpuinkoo pu.

*Baah kpaa Yesu ndøpuinkoo pu pu na
(Matiu 27.32-44; Mak 15.21-32; Luk 23.26-43)*

Le bi gaa u,

¹⁷ ki cha u yoor waadøpuinkoo, le bi di u nyan kitɪɲ ponn ni, ki buen nibaa chee, bi yin nima chee ke “Kiyikpaɲ aapepel.” Juu yaab aaliin ponn ni, bi yin nima chee ke “Golgota.”

¹⁸ Le butøb aajab ngbaan kpaa u ndøpuinkoo pu nima chee, le ki kpaa bijab bilee mu idøpinkee pu. Bi kpaa ubaa unjanan wøb, ki kpaa uken unjanii wøb. Le Yesu nan bi bikaasisik ni.

¹⁹ Pailat nan ɲmee ɲɲmeen ke, “Yesu u ye Nasaref aatiɲ aanii, ki ye Juu yaab Aabør na,” le ki di ɲɲmeen ngbaan tam waadøpuinkoo pu.

²⁰ Ni ɲmee Juu yaab aaliin ponn ni, ni Rom yaab aaliin ponn ni, ni Griik yaab aaliin ponn ni. Baah nan kpaa Yesu ndøpuinkoo pu nin chee na aa daa kitɪɲ ni, nima pu na, Juu yaab pam le nan karn ɲɲmeen ngbaan.

²¹ Le Juu yaab aatotoorninkpiib bui Pailat, “Taa ɲmee ke u ye Juu yaab Aabør. Nmeen ke uma le len ke u ye Juu yaab Aabør.”

²² Le Pailat bui bi, “Maah ηmee pu na, ni ηmee a.”

²³ Le butɔb aajab bi kpa a u ndɔpuinkoo pu na yakr waawanpeenkaan nfum munaa, bima binib binaa; le ki yoor waakpalk mu. Kikpalk ngbaan nan ye litamuln, kaa kpa baah ηal nin chee na.

²⁴ Nima pu le bi bui tɔb, “Taa cha ti kar kikpalk ngbaan. Cha ti too inaan, ki lik ke ulau ga ji ki.” Baah ηa pu na, ni gbiin Uwumbɔr Aagban aah len pu na ke:

“Bi di maawanpeenkaan yakr tii tɔb,

ki too inaan maakpalk pu.”*

Nima le cha butɔb aajab ngbaan ηa kina.

²⁵ Le Yesu aana, ni unawaa, ni Mari u ye Klopas aapuu na, ni Mari Magdalene, nan si gbɔk Yesu aadɔpuinkoo.

²⁶ Le Yesu kan una ni waadidiir u u gee u na si gbɔk u. Le u bui una, “Nna, lik, aajapɔn sɔ,”

²⁷ le ki bui waadidiir ngbaan mu, “Lik, aana sɔ.” Liyaadaal ngbaan, le udidiir ngbaan di Yesu aana koon waachiln ni.

Yesu aah kpo pu na

(*Matiu 27.45-56; Mak 15.33-41; Luk 23.44-49*)

²⁸ Le Yesu bee ke u tun waatuln doo a. Le u bui ke, “Nnyunyuu chuu mi.” Waah len kina na, ni gbiin Uwumbɔr Aagban aah len pu na.

²⁹ Le tiwanyukaan ni mɔn na gbii lisambil ki si nima chee. Le bi di nkiisuk bɔn ni ni, ki di ηa ndɔ pu, ki di ηa umɔb ni ke u moor.

³⁰ Waah moor ni na, le u bui ke, “Maatuln doo a,” le ki gaa tiin, ki cha waawiin nyan, le u kpo.

Baah saa Yesu aasikakl pu na

³¹ Ni nan ye kitaak ki ga woln Juu yaab aafuur daal na la. Likpaakool daal ngbaan nan ye nwiin sakpiin daal la. Nima le Juu yaab aa ban ke ηinikpol li beenin bi idɔpuinke pu likpaakool daal. Nima le bi bui Pailat ke u cha waajab ti gbaa kool bitaa, aan bi kpo mala, aan bi chuu nyan bi idɔpuinke pu.

³² Le waajab dan nan gbaa kool bijab bi lee idɔpuinke pu Yesu chee na aataa. Bi gbaa kool ubaa aataa, ki ti gbaa koo uken mu aataa.

³³ Baah ti fuu Yesu chee na, bi mui u kpo a, nima le baa gbaa kool utaa.

³⁴ Le butɔb aaja ubaa di kigbalk saa Yesu aasikakl. Libuul ngbaan ni, le nsin ni nnyun nyan.

³⁵ Uja u kan kina na tuk binib waah kan pu na, aan ni mu tii naadii. Waah len pu na, ti gbii. U nyi ke u len mbamɔn la.

³⁶ Bi ηa Yesu kina ke ni gbiin Uwumbɔr Aagban aah len pu na ke, “Waakpab ponn ni libaa aan koo.”†

³⁷ Uwumbɔr Aagban ki len ke, “Bi ga lik uja u bi saa u na.”‡

Baah sub Yesu pu na

(*Matiu 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56*)

³⁸ Tɔ, Josef, u nan ye Arimatea aatin aanii na, mu nan bi nima. U nan ye unii u dii Yesu na, ki mu san Juu yaab ijawaan, kaa cha binib nyi. Uja ngbaan nan buen ti mee Pailat ke u cha u nyan Yesu aawon ndɔpuinkoo pu. Le Pailat kii. Le u buen ti nyan u ndɔpuinkoo pu.

³⁹ Nikodemus, u nan dan Yesu chee njan kinyeek na, mu nan fuu ni, ki joo ni tulalee. Ni nan ye tulalee u bi yin u ke mir na, ni tulalee u bi yin u ke alos na, aan bi di ηmal tɔb ni la. Tulalee ngbaan aanyunyuu ga pii bɔtmɔn.

⁴⁰ Le bi di likekenyaan ni tulalee ngbaan poo Yesu aawon. Juu yaab yaa ban bi sub linikpol kan, bi ηani kina la.

⁴¹ Baah kpa a Yesu nin chee na, ηisubil aasui aasaak kibaa nan bi nima. Bi nan gbii kitakpaluj kibaa nima chee. Baa nan kee sub unii ubaa ki ponn ni.

⁴² Kitakpaluj ngbaan aah kaa daa nima chee na, le bi di Yesu aawon ti sub ki ponn ni. Ni nan ye kitaak ki ga woln Juu yaab aakpaakool daal na la.

20

Yesu aa ki bi likaakul na ni

(*Matiu 28.1-8; Mak 16.1-8; Luk 24.1-12*)

¹ Juu yaab aakpaakool daal aah jin ki woln kitaak na, le Mari Magdalene buen likaakul ngbaan chee. Ni nan ye lichakpi-taawoln, ki laa bɔn. Waah ti fuu likaakul chee na, le u kan ke litakpal li bi nan di lenj likaakul aamɔb na, aa ki bi.

² Le u san buen Simonn Piita ni Yesu aadidiir uken u Yesu gee u na chee, le ki ti bui bi, “Bi nyan Tidindaan aawon likaakul ni a. Taa nyi baah di ti ηa nin chee na.”

³ Le Piita ni Yesu aadidiir uken ngbaan fii san buen likaakul ngbaan chee.

⁴ Le Yesu aadidiir uken ngbaan san jer Piita ki puen fuu li chee,

⁵ le ki ti boon ki gbuun lik, ki mui ηikeken ngbaan le dɔ. Waa koo likaakul na ni.

⁶ Le Simonn Piita, u paan ni puwɔb na mu fuu ni, le ki koo likaakul na ni, ki mui ηikeken ngbaan dɔ.

⁷ U mui likekeln li bi nan di poo uyil na kpab, ki dɔ libaa.

⁸ Le Yesu aadidiir u puen fuu ni likaakul chee na mu koo, ki kan, le ki tii naadii.

* 19:24 : Lik Ilahn 22.18. † 19:36 : Lik Nnyam 12.46; Nkahn 9.12; Ilahn 34.20. ‡ 19:37 : Lik Sekaria 12.10.

⁹ Baa nan kee bee Uwumbør Aagban aah len pu na aataata, ke Yesu ga fikr nkun ni.

¹⁰ Le bi gir kun.

Yesu aah di ubaa mək Mari Magdalene pu na

(*Matiu 28.9-10; Mak 16.9-11*)

¹¹ Tø, Mari nan beenin si likaakul na chee ki wii. Waah si wii na, le u boon ki gbuun lik li ponn ni,

¹² Le ki kan Uwumbør aatuuntiib bilee bi pee tiwanpiln na ka Yesu aawon aah ba do nin chee na. Ubaa nan ka uyil aah ba bi ni wøb na, le uken mu ka utaa aah ba bi ni wøb na.

¹³ Le bi baa u, “Upii, ba ŋa si aa wii?”

Le u bui bi, “Bi nyan Ndindaan aawon la. Maa nyi baah di ti ŋa nin chee na.”

¹⁴ Waah len kina na, le u fenn lik upuwøb, ki mui Yesu si, kaa nyi ke Yesu ye.

¹⁵ Le Yesu baa u, “Upii, ba ŋa si aa wii? Aa ban ŋma?”

Mari nan nyi ke uja u kii kisaak na ye. Le u bui u, “Maaninkpel, aa yaa di waawon ŋa nin chee na kan, mək mi, m ti yoor.”

¹⁶ Le Yesu bui u ke, “Mari.”

Le u fenn, ki bui u Juu yaab aaliin ni ke, “Raboni.” Naataata le ye ke “Uməməkr.”

¹⁷ Le Yesu bui u, “Taa meeh mi. Maa kee buen paacham, Nte Uwumbør chee. Li cha ki ti tuk nnaabitiib ke m cha paacham, Nte u ye Maawumbør na chee la, u ye ni mu Aate, ki ye ni mu Aawumbør na.”

¹⁸ Le Mari Magdalene buen ti tuk bi, “M kan Tidindaan a,” le ki tuk bi Yesu aah tuk u tibør ti na.

Yesu aah di ubaa mək waadidiliib pu na
(*Matiu 28.16-20; Mak 16.14-18; Luk 24.36-49*)

¹⁹ Tø, Juu yaab aakpaakool daal aah jin ki woln kitaak na aajook le Yesu aadidiliib bi kidiik ni, ki laj; ba pu? bi nan san Juu yaab ijawaan. Le Yesu dan nan sil bikaasisik ni, le ki bui bi, “Ni li kpa nsuudoon man.”

²⁰ Waah len kina na, le u taln unjaal ki mək bi baah nan kpa a unjaal ponn ni ipiin pu na, le ki mək bi baah nan saa usikakl kigbalk pu na. Waadidiliib aah kan u na, le bi kpa mpopiin pam.

²¹ Le u ki bui bi, “Ni li kpa nsuudoon man. Nte Uwumbør aah tun ni mi pu na, kina le m mu tun nimi.”

²² Waah len kina na, le u fuur lii bi pu, le ki bui bi, “Gaa Uwumbør Aafuur Nyaan man.

²³ Ni yaa di cha pinn binib baatunwanbir kan, bi ga kan chapinn. Ni yaa kaa di cha pinn bi kan, baan kan chapinn.”

Yesu aah tuk Tomas pu na

²⁴ Tomas, u bi yin u ke Kijaan, aan u ye Yesu aadidiliib kipiik ni bilee ponn ni ubaa

na, aa nan bi bikaasisik ni buyoonn Yesu dan na.

²⁵ Le Yesu aadidiliib biken tuk u, “Ti kan Tidindaan a.”

Le u bui bi, “M yaa kaa kan baah nan kpa a unjaal ponn ni ipiin pu na aabue, ki di ŋjanbik baan ŋibue ngbaan ponn ni, ki di ŋjaal baan baah nan saa usikakl kigbalk pu na aabuer ponn ni kan, maan pak naah len pu na.”

²⁶ Tø, le iwiin iniin jer. Le Yesu aadidiliib nan ki bi kidiik ni. Tomas mu nan bi bi chee. Bi nan laj kidiik a. Le Yesu dan nan sil bikaasisik ni, le ki bui ke, “Ni li kpa nsuudoon man,”

²⁷ Le ki bui Tomas, “Di aajanbik baan ŋjaal aabue ponn ni, ki di aajaal baan nsikakl aabuer mu ponn ni, aan ki gaa mi ki kii, aan ki taa ki beeni.”

²⁸ Tomas nan bui u, “Aa ye Ndindaan ni Maawumbør la.”

²⁹ Le Yesu bui u, “Saah kan mi na le aa gaa mi ki kii. Uwumbør aanyoor bi binib bi kaa kan mi aan ki gaa mi ki kii na pu.”

Njita ŋi pu bi ŋmee kigban kee na

³⁰ Tø, Yesu nan tun lijnjijir aatun ŋiken pam waadidiliib aanimbil ni. Ni məmək mu aa bi kigban kee ni.

³¹ Bi ŋmee nimina ke ni pak ke Yesu le ye Kristo u gaa timi lii na, ki ye Uwumbør Aajapəən. Ni yaa gaa u ki kii kan, u pu le ni ga li kpa liməfal.

21

Yesu aah ki di ubaa mək waadidiliib pu na

¹ Nee aapuwøb le Yesu di ubaa mək waadidiliib nnyusakpem chee, bi yin mu ke Tiberias (ki ki yin mu ke Galilee). Kina le u nan di ubaa mək bi.

² Simonn Piita ni Tomas u bi yin u ke Kijaan na, ni Natanael u nyan ni Kana aatinj ki bi Galilee aatinj ni na, ni Sebedee aajapətiib bilee na, ni Yesu aadidiliib bilee biken nan bi tøb chee.

³ N-yoonn ngbaan le Simonn Piita bui bi, “M cha m ti chur ijan la.”

Le bi bui u, “Ti mu ga dii si.” Le bi buen ti koo bujəb ni, ni di ti woln, baa kan nibaa.

⁴ Nwiin aah laa puu ni na, le Yesu sil nnyun aagbaan. Bididiliib ngbaan aa nan nyi ke Yesu ye.

⁵ Le u baa bi, “Binachipəm, naa kan ijan aa?”

Le bi bui u, “Taa kan.”

⁶ Le u bui bi, “Di kipək ngbaan di mee bujəb aanjangii wøb man, le ni ga kan.” Le bi mee ki chuu ijan pam, le kaa ŋmaa yoor.

⁷ Le Yesu aadidiir u Yesu gee u na bui Piita, “Tidindaan ye.” Baah nan bi ban ijan na, bi nan yii ŋjkatambinn baanja la. Simonn

Piita aah n̄un ke Tidindaan ye na, le u yoor waabəkul ki di peen, le ki lir nnyun ni ki cha u chee.

⁸ Waadidiliib bi gur na nan bi buŋəb ngbaan ni ki dar kipək ki gbii ijan na, ki choo nnyun aagbaan. Nnyun aagbaan aa nan daa. Ni naahn n̄isan̄ ikui ilee la.

⁹ Baah ti fuu nnyun aagbaan ki nyan buŋəb ni na, bi mui nkoon aamii bi, ujan pu mu ni, le boroboro mu bi.

¹⁰ Le Yesu bui bi, “Li joo ni naah chuu ijan i na ngem.”

¹¹ Le Simonn Piita ki koo buŋəb na ni ki ti gbiln kipək na, ki joo dar cha n-gbaan. Kipək ngbaan nan gbii ijan sakpiin. Ijan ngbaan nan ye nkub ni piin̄mu ni itaa. Yaah po wiir kina na, kipək ngbaan aa nan kar.

¹² Le Yesu bui bi, “Dan nan ji man.” Waadidiir ubaa aa nan kaa u baa u, “Si n̄ma ye?” ba pu? bi nyi ke Tidindaan ye.

¹³ Le Yesu dan nan yoor boroboro ni ijan ki di tii bi.

¹⁴ Yesu aah nan fikr nkun ni ki joo ubaa mək waadidiliib na, nimina le nan n̄a taataa.

Yesu aah tuk Piita pu na

¹⁵ Baah jin tijikaar ngbaan doo na, le Yesu baa Simonn Piita, “Simonn, Jonn aajapəən, aa gee mi ki jer tiwan nimina aa?”

Le u bui u, “Ndindaan, een, aa nyi ke m gee si.”

Le Yesu bui u, “Kpiin maapihbi,”

¹⁶ le ki ki baa u lelee, “Simonn, Jonn aajapəən, aa gee mi ii?”

Le u ki bui u, “Ndindaan, een, aa nyi ke m gee si la.”

Le Yesu bui u, “Li kii maapiih,”

¹⁷ le ki ki baa u taataa, “Simonn, Jonn aajapəən, aa gee mi ii?”

Le Simonn Piita aasui bii; ba pu? u nan baa u nfum mutaa mək, “Aa gee mi ii?” Le u bui u, “Ndindaan, aa nyi tiwan məmək. Aa nyi ke m gee si.”

Le Yesu bui u, “Kpiin maapiih.

¹⁸ M tuk si mbamən la, saah nan ye unachipəən na, aa nan peeni saawan-peenkaan, ki chaa saah gee nin chee na. Aa yaa ti por kan, aa ga taln aarjaal, unii ubaa le ga peen si, ki yoor si buen saah kaa gee nin chee na.”

¹⁹ U nan bui Piita kina ke u mək u, uma Piita aah ga kpo ki nyuŋ Uwumbər pu na. Waah len kina na, le u bui u, “Li dii mi.”

²⁰ Le Piita fenn upuwəb, ki kan Yesu aah gee waadidiir u na paa ni bi pu. Waadidiir ngbaan ye unii u nan foor duun Yesu, baah nan bi ji tijiir buyoonn na, ki nan baa u ke, “Ndindaan, n̄ma ga kooh si?” na.

²¹ Piita aah kan u paani bipuwəb na, le u baa Yesu, “Ndindaan, ba ga n̄a uja wee?”

²² Le Yesu bui u, “M yaa gee ke u li bi ki nan saa buyoonn m ga nan gir ni na kan, ti ye saabər aa? Li dii mi.”

²³ Nima le Yesu aanib bui ke waadidiir ngbaan aan kpo. Yesu ma aa bui ke waan kpo, u po bui le ke, “M yaa gee ke u li bi ki nan saa buyoonn m ga nan gir ni na kan, ti ye saabər aa?”

²⁴ Waadidiir ngbaan le ye unii u tuk binib tibər tee, ki n̄mee ti kigban̄ kee ni na. Ti bee ke waah len pu na gbii.

²⁵ Tiwan pam aabəŋ le Yesu n̄a, bi mu aa n̄mee ni məmək. Bi yaa ba n̄mee ni məmək kan, maa dak ke bi ba ga kan mpaan dulnyaa ni ki bil baah n̄mee tigbann ti na.

Yesu Aakpambalb aah tun LITULN pu na

¹ Njɔ Teofilus, min Luk nan n̄mee njan aagbarj ke m tuk si Yesu aah nan n̄a pu na m̄m̄m̄k, ni waah m̄k binib pu na m̄m̄m̄k, n-yoonn mu u nan piin waatuln

² ki ti saa n-yoonn mu Uwumbɔr di u buen paacham na. Waah nan bi dulnyaa wee ni na, le u lee waakpambalb. Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapɔɔn pu le u nan tuk waakpambalb ngbaan baah ga n̄a pu na, le Uwumbɔr nin di u buen paacham.

³ Waah kpo ki fikr nkun ni na, le u di ubaa m̄k bi n-yoonn n-yoonn, le ki ti saa iwiin imonko ilee, ki m̄k bi chain ke u sil kpa limɔfal. Binimbil nan kan u. Le u len bi chee, ki tuk bi Uwumbɔr aanaan aah bi pu na.

⁴ Waah nan laa bi bi chee na, le u bui bi, “Ni taa nya Jerusalem ni. Ni li bi nima, ki ti saa bundaln Nte Uwumbɔr ga tii nimi Waafuur Nyaan, waah nan puu tipuur ti na. Ni nan n̄un tipuur ngbaan pu m chee la.

⁵ Mhamɔn, Jɔnn nan muin binib nnyun ni. Naan ki yunn, le m ga di Uwumbɔr Aafuur Nyaan gbiin nimi.”

Uwumbɔr aah di Yesu buen paacham pu na

⁶ Yesu aakpambalb aah kuun u chee na, le bi baa u, “Tidindaan, dandana wee, aa ga nyan timi Israel yaab timi aadim aanjaal ni, ki ki giin timi aanaan tii timi ii?”

⁷ Le Yesu tuk bi, “Bundaln Nte Uwumbɔr ga n̄a waah ban pu na, aa ye nimi aabɔr. Ti bi u chee la.

⁸ Waafuur Nyaan yaa nan gbiin nimi kan, ni ga li kpa waapɔɔn, ki ga li ye maaseer-aadam Jerusalem ponn ni, ni Judea aatim m̄m̄m̄k ni, ni Samaria aatim ni, ni dulnyaa aanaan m̄m̄m̄k ni.”

⁹ Waah len kina na, le Uwumbɔr di u buen paacham, binimbil ni. Le ntaalangbam biin u pu. Baa ki waa u.

¹⁰ Le bi beenin si lik waah cha paacham pu na. Libuul ngbaan ni, le bijab bilee nan sil bi chee,* ki pee n̄jikepipiini,

¹¹ ki baa bi, “Galilee aanib, ba pu ni si lik paacham kina? Yesu, u Uwumbɔr nyan u ni chee buen paacham na, u ga gir ni. Ni kan waah buen pu na. Kina, le u ga nan ki gir ni.”

Baah nyan unii ke u lenj Judas aalelenj pu na

¹² N-yoonn ngbaan, Yesu aakpambalb nan bi lijoole libaa paab, bi yin li ke Olif

aasui aajool. Naa daa Jerusalem. Ni naahn limalgeln la. Le bi nyan nima, ki gir buen Jerusalem.

¹³ Baah ti fuu Jerusalem na, le bi koo baah koo kidiik ki ponn ni na. Kidiik ngbaan nan ye paacham aadiik la. Le Piita, ni Jɔnn, ni Jems, ni Andru, ni Filip, ni Tomas, ni Batolomiu, ni Matiu, ni Jems u ye Alfeus aajapɔɔn na, ni Simonn u nan ban u kuln waatinj aadim na, ni Judas u ye Jems aajapɔɔn na, m̄m̄m̄k nan bi kidiik ngbaan ni.

¹⁴ Le bi ni Mari u ye Yesu aana na, ni bipiib bibaa, ni Yesu aanaatiib, m̄m̄m̄k kuuni tɔb chee, ki kpaani kimɔbaan, ki mee Uwumbɔr n-yoonn m̄m̄m̄k.

¹⁵ N-yoonn ngbaan, le binib bi dii Yesu na nan kuun tɔb chee. Bi ga nan li fuu binib nkub ni moninko. Le Piita fii sil bikaasisik ni, ki bui bi,

¹⁶ “Nnaabitiib, n-yaayoonn na, Uwumbɔr Aafuur Nyaan nan cha Ubɔr David len Judas aabɔr. Ni n̄mee Uwumbɔr Aagban ponn ni. Naah n̄mee pu Uwumbɔr Aagban ponn ni na, see ni n̄a kina. Judas le nan m̄k binib Yesu aah bi nin chee na, le bi ti chuu u.

¹⁷ Judas nan ye timi Yesu aakpambalb ponn ni ubaa la. Yesu nan nyan u, ke u tun Uwumbɔr aatuln ti chee.”

¹⁸ U n̄a tiwan ni kaa n̄an na, le ki kan n̄imombil, ki daa bukpaab. Le u lir kitinj bukpaab ngbaan ponn ni, ki kpo. Upuul nan puu, le tineer m̄m̄m̄k nyan.

¹⁹ Binib bim̄k bi Jerusalem na nan n̄un waabɔr. Nima pu na, baaliin ponn ni, bi yin bukpaab ngbaan ke Akeldama aakpaab. Naatataa le ye ke “Nsin aakpaab.”

²⁰ “N-yaayoonn na, Ubɔr David nan n̄mee Judas aabɔr, Uwumbɔr aalahn aagban ponn ni ke,

“Taa cha tiwan nibaa ki li bi waadichal ni.

Taa cha unii ubaa ki li bi li ponn ni.”†

U nan ki n̄mee Judas aabɔr ke,
‘Cha unii uken lenj waalelenj.’‡

²¹⁻²² Piita nan ki len ke, “Nima pu na, ni n̄eer ke unii ubaa ki kpee ti pu, ki li ye seeraadaan, ki tuk binib ke Tidindaan Yesu fikr nkun ni. Ti ban unii u nan chuun n̄isachun ti ni Tidindaan Yesu chee, n-yoonn mu Jɔnn nan muin Yesu nnyun ni na, ki ti saa bundaln Uwumbɔr nyan Yesu ti chee ki di u buen paacham na.”

²³ Piita aah len kina na, le bi nyan bijab bilee. Bi yin ubaa ke Josef Basabas Justus ki yin uken ke Matias.

²⁴⁻²⁵ Le bi mee Uwumbɔr ke, “Tidindaan, aa nyi binib m̄m̄m̄k aasui ni aah bi pu na. M̄k timi unii u aa lee u na bijab bilee ngbaan ponn ni aan u li ye saakpambal ki gaa lituln li Judas nan di cha ki buen nin chee n̄eer u na.”

* 1:10 : Bijab bilee ngbaan nan ye Uwumbɔr aatuuntiib la.

† 1:20 : Lik Ilahn 69.25.

‡ 1:20 : Lik Ilahn 109.8.

²⁶ Baah mee Uwumbør doo na, le bi di n̄itakpabil tii bi, ke bi lik baah ga lee uja u na. Nimina nan mək bi ke bi ga lee Matias la. Le bi di u kpee Yesu aakpambalb kipiik ni ubaa na pu.

2

Uwumbør Aafuur Nyaan aah nan fuu ni pu na

¹ Juu yaab aawinyaan mubaa nan saa. Bi yin mu ke Pentekost daal. Le binib bi dii Yesu na məmək bi kidiik kibaa ni.

² Libuul ngbaan ni, le bi n̄un kifuuk nyan ni kitaapaak. Ni nan bi ke libuln pəpəəl aah kpa kifuuk pu na, ki nan gbiin lidichal li bi ka li ponn ni na.

³ Le bi kan tiwan nibaa, ni bi ke imiigaal na, ki nan t̄əj bi məmək aayil paab.

⁴ Le Uwumbør Aafuur Nyaan gbiin bi məmək. Le bi len iliin yayan, Uwumbør Aafuur Nyaan aah cha bi len pu na.

⁵ N-yoonn ngbaan le Juu yaab nan bi Jerusalem ni. Bi nan ye ninib bi pak Uwumbør na, ki nyan ni n̄inibol məmək ponn ni dulnyaa wee ponn ni.

⁶ Le bi n̄un Yesu aanib len iliin yayan. Le bi kuun ni nima, ki wiir. Le bi məmək n̄un bi len baaliin ibaabaa. Le ni muk bi nima chee, ki gar bi pam.

⁷ Le bi bui ke, “Bijab bi len kina na məmək ye Galilee aatinj aanib la.

⁸ Bi n̄a kinye aan ki len timi aaliin aabəj kina? Ti n̄un bi len ti məmək aaliin ibaabaa la.

⁹ Timi bibaa nyan ni Patia aatinj ni, bibaa mu nyan ni Media aatinj ni, bibaa mu nyan ni Elam aatinj ni, bibaa mu nyan ni Mesopotamia aatinj ni, bibaa mu nyan ni Judea aatinj ni, bibaa mu nyan ni Kapadosia aatinj ni, bibaa mu nyan ni Pontus aatinj ni, bibaa mu nyan ni Asia aatinj ni,

¹⁰ bibaa mu nyan ni Frijia aatinj ni, bibaa mu nyan ni Pamfilia aatinj ni, bibaa mu nyan ni Ijpt aatinj ni, bibaa mu nyan ni Libia aatim mu bi Sairene aatinj chee na, bibaa nan ye Juu yaab, ni Biniyayam bi kpeln bibaa ki dii Juu yaab aasan na, ki nyan ni Rom aatinj ni na,

¹¹ bibaa mu nyan ni Krete aatinj ni, bibaa mu nyan ni Arabia aatinj ni. Ti məmək n̄un bi len timi aaliin ki mooni Uwumbør aah tun lijn̄jiir aatun pu na.”

¹² Le ni gar bi məmək, ki cha bilan n̄mal. Le bi baa t̄əb, “Naatataa ye kinye?”

¹³ Le bibaa mu n̄ani bi m̄bonyun ki bui ke bi nyun ndaan le ki gbii.

Piita aah tuk bi Uwumbør aaliin pu na

¹⁴ Le Piita ni Yesu aakpambalb kipiik ni ubaa na fi sil. Le Piita len mpəən pu, ki

tuk kinipaak ngbaan, “Nnaabitiib, Juu yaab, ni nimi bimək bi Jerusalem ni na, ni li pel mbaməm, ki n̄un maah ga len pu na.

¹⁵ Ni dak ke binib ngbaan nyun ndaan gbii la. Baa nyun. Dandana, ni ye tikur tiwae kichakpiik ni la. Nima pu na, baa nyun ndaan.

¹⁶ Baah len iliin yayan pu na, ni ye Uwumbør aabənabr Joel aah nan len pu na la. Joel nan len ke Uwumbør len ke:

¹⁷ ‘N-yoonn mu choo na,
m ga di Maafuur Nyaan n̄a binib məmək pu.

Nijap̄ətiib ni nibisatiib ga nabr min Uwumbør aah len pu na.

Nimi aanachipəm ga kan lijn̄jiir aawan.

Nimi aaninkpiib ga danj tidan̄.

¹⁸ N-yoonn ngbaan, m ga nan di Maafuur Nyaan

n̄a maanaagbiijab ni maanaagbiipiib mu pu,

le bi ga nabr maah len pu na.

¹⁹ M ga n̄a lijn̄jiir aatun kitaapaak ni, ni kitin̄ pu;

nsin, ni mmii, ni in̄manyuu ga li bi;

²⁰ n̄wiin ga b̄əln, le un̄mal mann ke n̄sin na, waahr aan Uwumbør aawiin daal nin fuu ni.

Mu ga li ye n̄wiin sakpiin mu kpa liyim-bil na.

²¹ Liyaadaal ngbaan, unii umək mee Uwumbør na le ga n̄mar.’”*

²² T̄ə, Piita ki len ke, “Israel yaab, li pel man. Uwumbør ban ke u mək binib ke uma le tun ni Yesu, u ye Nasaref aatinj aanii na. Nima pu le u cha u n̄ani lijn̄jiir aatun, ni lituln li kpa liyimbil na, nimi ponn ni. Nimi nibaa nyi kina.

²³ Uwumbør aageehn pu le bi nan di Yesu n̄a nījaal ni. Uwumbør nan nyi ke bi ga n̄a kina. Le ni di u n̄a mbiindam aan̄aal ni ke bi ti kpa u nd̄əpuinkoo pu, ki ku u. Nima pu na, nimi le ku u.

²⁴ Uwumbør le fikr u nkun ni ki bii nkun aap̄əən, kaa cha nkun joo u.

²⁵ Ub̄ər David nan len Yesu aab̄ər ke, ‘M nan kani Tidindaan m chee n-yoonn məmək.

U bi n̄n̄angii w̄əb, ki biin m pu,
ke tiwan nibaa taa muk mi.

²⁶ Nima pu na, m kpa mpopiin, ki len mpopiin aaliin,

²⁷ le ki kpa limakl ke saan cha maawiin bee kitekpiitin̄ ni.

M ye saabo u ye chain na, le saan cha maa-won bur.

Nima le m bi dulnyaa wee ni ki kpa nsuudoon.

²⁸ Aa nan mək mi lim̄əfal aasan.

* 2:21 : Lik Joel 2.28-32. † 2:28 : Lik Ilahn 16.8-11.

Saah bi m chee pu na, le m kpa mpopiin pam.'”‡

²⁹ Le Piita ki len ke, “Nnaabitiib, m ban m tuk nimi tiyaaja David aabɔr chain la. U nan kpo, le bi sub u. Din pu na, waakaakul bi do.

³⁰ U nan ye Uwumbɔr aabɔnabr ubaa la, ki nyi ke Uwumbɔr puu tipuur ke u ga nja ama David uyaabil ubaa ubɔr, ke uma David aah ye ubɔr pu na.

³¹ David nan nyi Uwumbɔr aah ga nja pu na. Nima pu na, u nan len ke Uwumbɔr ga nan fikr Kristo u gaa timi lii na nkun ni, kaan cha u bee kitekpiitiinj ni. Waawon aabur.

³² Uwumbɔr fikr Yesu nkun ni. Tinimbil kan u, le ti tuk binib.

³³ Uwumbɔr nyunj Yesu, ki di u kaan unɔngii wɔb. U gaa Nfuur Nyaan Ute Uwumbɔr chee, uma Uwumbɔr aah nan puu tipuur ti ke u ga tii u na. Naah kan pu na, ni naah njan pu dandana wee na, ye Uwumbɔr Aafuur Nyaan le u di nja ti ni.

³⁴ David aa nan buen paacham. U mu nan len ke,

‘Uwumbɔr bui Ndindaan ke: Kal nɔngii wɔb,

³⁵ ki ti saa buyoonn m ga nyanj saadim mɔmɔk na.’”‡

³⁶ Le Piita ki len ke, “Israel yaab mɔmɔk, m ban ke ni sil bee ke ni ye Yesu aabɔr le m len. Nimi le kpa a u ndɔpuinkoo pu. Uwumbɔr le mɔk ke uma Yesu le ye Kristo u gaa timi lii na, ki ye Tidindaan.”

³⁷ Kinipaak ngbaan aah njan Piita aah len pu na, le ni muk bi sakpen. Le bi baa Piita ni Yesu aakpambalb biken na, “Tinaabitiib, ti ga nja kinye?”

³⁸ Le Piita bui bi, “Ni mɔmɔk kpeln nimi aabimbin, ki cha ti muin nimi nnyun ni, Yesu Kristo aayimbil pu. Le Uwumbɔr ga di cha nimi aatunwanbir pinn nimi, ki tii nimi ipiin i ye Waafuur Nyaan na.

³⁹ Tidindaan Uwumbɔr nan puu tipuur ke u ga di Waafuur Nyaan tii nimi, ni nimi aabim, ni binib bi bi ni daa na: u ga tii binib bi u ga yin bi na mɔmɔk.”

⁴⁰ Le Piita di tibar ti wiir na tuk bi Yesu aabɔr, le ki sur bi ki bui bi, “Pɔɔn nibaa man ki nmar, ki nya ntafadaan mu ga pii titunwanbirdam ngbaan na ni.”

⁴¹ Le bi muin binib bi ga Piita aah len pu na nnyun ni. Liyaadaal ngbaan le binib njichur njitaa nmar, ki kpee bi pu.

⁴² Binimbil nan man ke bi bae Yesu aabɔr, waakpambalb chee. Bi mɔmɔk nan kpaan kimɔbaan, ki ji tɔb chee tijikaar, ki kpaani tɔb chee ki mee Uwumbɔr.

⁴³ Uwumbɔr nan cha Yesu aakpambalb tun lijinjir aatun pam. Nima pu na, binib mɔmɔk nan san Uwumbɔr.

⁴⁴ Le binib bimɔk gaa Yesu ki kii na kpaan tɔb chee, ki di baawan yakr tɔb.

⁴⁵ Binib nan kooh baah kpa tiwan ni na, ki di njimombil ngbaan yakr tɔb, baah ban pu na.

⁴⁶⁻⁴⁷ Idaa mɔmɔk bi nan kuuni Uwumbɔr Aadichal ni, ki kpaani bido ki ji tijikaar, ki pak Uwumbɔr, ki kpa mpopiin, ni tibulchinn. Le binib mɔmɔk pak bi. Tidindaan nan joo binib bi nmar na kpa e waanib pu idaa mɔmɔk la.

3

Baah cha uwɔb pɔɔk pu na

¹ Daalbaadaal, tikur titaa yoonn, Piita ni Jɔnn nan buen Uwumbɔr Aadichal ni. Ni nan ye limeel yoonn la.

² Uja ubaa nan bi nima ki ye uwɔb. Baah nan ma u na, u nan ye uwɔb la. Bi nan yoor u kaani Uwumbɔr Aadichal aabisamɔb chee idaa mɔmɔk. Bi yin mbisamɔb ngbaan ke “Mbisamɔb Nyaan.” Bi nan joo u kaani nima chee ke u li mee binib bi koo ni Uwumbɔr Aadichal ni na, ke bi tii u njimombil.

³ Le u kan Piita ni Jɔnn bi koo Uwumbɔr Aadichal ni. Waah kan bi na, le u mee bi ke bi tii u tiwan.

⁴ Le Piita ni Jɔnn lik u. Le Piita bui u, “Lik timi.”

⁵ Le u lik bi, ki dak ke bi ga tii u tiwan la.

⁶ Le Piita bui u, “Maa kpa njimombil. M ga tii si maah kpa ni na la. Yesu Kristo u ye Nasaref aatinj aanii na aayimbil pu, m tuk si la, fii chuun.”

⁷ Le Piita chuu unɔngii, ki fiin u. Le u fii sil. Libuul ngbaan ni, le utaagben pɔɔk.

⁸ Le u fii yuk, ki sil utaa pu, ki piin ki chuun gonni, le ki dii bi, ki koo Uwumbɔr Aadichal ni, ki bi chuun, ki yukr, ki pak Uwumbɔr.

⁹ Le kinipaak mɔmɔk kan u bi chuun ki pak Uwumbɔr.

¹⁰ Le bi bee ke u ye uwanmeer u nan ka Uwumbɔr Aadichal aabisamɔb nyaan chee na. Waah pɔɔk na, le ni gar bi pam.

Piita aah tuk binib Uwumbɔr Aadichal ni pu na

¹¹ Uja ngbaan aah laa joo Piita ni Jɔnn na, le binib ngbaan mɔmɔk san buen bi chee kikaakpaak kibaa ni, bi yin ki ke “Solomonn aakaakpaak.” Ni nan gar bi pam.

¹² Tɔ, Piita aah kan bi na, le u baa bi, “Israel yaab, ba pu ni gar nimi? Ba pu ni lik timi kina? Ni dak ke ni ye tibiaa aapɔɔn le cha uja wee pɔɔk aa? Ni dak ke ni ye timi

Yesu aanib aabimbin aah nan bi pu na

aabimbin mu bi chain na pu uu? Ni mu aa ye kina.

¹³ Uwumbor le cha u pook. Abraham, ni Aisak, ni Jakob Aawumbor, u ye tiyaajatiib Aawumbor na, nyurj Waabo Yesu la. Nimi le nan di Yesu kooh, le ki yii u Pailat chee. Pailat nan ban u di u lii, le naa kii.

¹⁴ Yesu le ye unii u Uwumbor nyan u aan u ye uninyaan na. Le ni yii u, ki bui Pailat ke u di unikur lii.

¹⁵ Ni ku Yesu u tii timi limofal na. Le Uwumbor fikr u nkun ni. Timi le ye waaseeraadam ke u fikr nkun ni a.

¹⁶ Ni kan uja wee, ki bee u. Yesu aayimbil le kpa mpoon, le ki cha u pook. Waah na Yesu aayimbil naadii pu na, nima le cha u pook. U gaa Yesu ki kii, le uma Yesu tii u laafee ninimbil ni.

¹⁷ “Nnaabitiib, m nyi ke ni ni nimi aaninkpiib aah ku Yesu pu na, naa nyi naah tun lituln li na.

¹⁸ N-yaayoonn na, Uwumbor nan cha waabonabtiib moomok len ke Waanii Kristo* ga nan ji falaa. Baah len pu na, le Uwumbor cha ni na kina.

¹⁹ Nima pu na, kpeln nimi aabimbin man, ki dii Uwumbor aasan. Ni yaa na kina kan, Uwumbor ga di cha pinn nimi aatunwanbir, ki tii nimi lifuur,

²⁰ ki ki tun ni Yesu ni chee, aan ni nmar. Uma le ye Kristo, u Uwumbor nan puu tipuur ke u ga tii nimi na.

²¹ Uma Yesu le ga li bi Uwumbor do ki ti saa n-yoonn mu Uwumbor ga toor tiwan moomok na. N-yaayoonn na, Uwumbor aabonabtiib bi bi chain na nan len tibor timina.

²² Uwumbor aabonabr Moses nan len ke, ‘Nidindaan Uwumbor ga tun ni ubonabr ubaa ni chee, ke waah tun ni mi pu na. U mu ga li ye ninaabitiib ponn ni ubaa la. Li keei waah ga len tibor ti na moomok man.

²³ Unii umok kaa kii ubonabr ngbaan aah ga len pu na, Uwumbor ga yakr u, ki nyan ni u waanib ponn ni, ki ku u.”†

²⁴ Uwumbor aabonabtiib bimok nan len tibor na, Samuel ni bibonabr bi mu nan paan ni u pu na, mu nan len tibor timina.

²⁵ Nimi le ye bibonabtiib ngbaan aayaabitiib. Uwumbor nan puu tipuur tii niyaajatiib. Nimi le yeh tipuur ngbaan. Uwumbor nan tuk Abraham ke u ga na tinyoor na njinibol njimok bi dulnyaa wee ni na pu, uma Abraham aayaabil pu.‡

²⁶ Nima pu na, Uwumbor nan nyan Waabo, ki nan tun ni u ni chee njan, ke u nan na nimi tinyoor; u cha ni di cha nimi aatunwanbir; tinyoor ngbaan le na.”

4

Juu yaab aaninkpiib aah jin Piita ni Jonn tibor pu na

¹⁻² Piita ni Jonn nan laa beenin len tibor kinipaak ngbaan chee, ki tuk bi ke Yesu fikr nkun ni a, ke waah fikr nkun ni na, binib bi kpo na mu ga nan fikr nkun ni. Le Uwumbor aatotoortiib, ni Uwumbor Aadichal aakiki-irb aaninkpel, ni Sajusii yaab mu fuu ni nima, kaa gee Piita ni Jonn aah tuk kinipaak ngbaan pu na,

³ le ki gee linjuul bi pu, ki chuu bi, ki di na kiyondiik ni. Naah ye kijook na, le bi cha bi bi kiyondiik ni, ki ti woln kitaak.

⁴ Binib bi nun Piita ni Jonn aah len pu na, bi ponn ni pam nan gaa Yesu ki kii. Bijab bi gaa u ki kii na ga nan li fuu njichur njimmu.

⁵ Naah woln kitaak na, le Juu yaab aayidam, ni bibojirb aaninkpiib, ni Uwumbor aakaal aamomokb nan kuun Jerusalem ponn ni.

⁶ Bi ni Uwumbor aatotoorninkpel u bi yin u ke Anas na, ni Kayafas, ni Jonn, ni Aleksanda, ni utotoorninkpel do yaab biken, nan kuun tob chee.

⁷ Le bi cha Piita ni Jonn sil binimbiin ni, le ki baa bi, “Ni na kinye aan ki cha uwob ngbaan pook? Ni kpa ba aapoon? Ni di nma aayimbil ki tii u laafee?”

⁸ Le Uwumbor Aafuur Nyaan fir Piita pu. Le u bui bi, “Juu yaab aayidam, ni bibojirb aaninkpiib,

⁹ taah ter uwob ngbaan na, le ni ji timi tibor din, ki baa timi ke ti na kinye ki cha u pook.

¹⁰ Mban ke nimi ni Juu yaab biken moomok bee ke Yesu Kristo, u ye Nasaref aatin aanii na, waayimbil aapoon le cha uja wee pook. Uma Yesu pu, le u kpa laafee mbamom, ki si ninimbiin ni. Nimi le kpa Yesu ndopuinkoo pu, le Uwumbor fikr u nkun ni.

¹¹ Yesu aabor nmeee Uwumbor Aagban ni ke,

‘Litakpal li bidimaab yii li na,

lima le ye litakpajal.*

¹² Uma Yesu pu, le ti ga nmar. Uwumbor di Yesu aayimbil tii timi, ke ti nmar. Ubaa aa bi dulnyaa wee ni ki ga nmaa gaa timi lii, see Yesu baanja. Uma baanja pu, le ti ga nmar.”

¹³ Bininkpiib ngbaan nan bee ke Piita ni Jonn aa ye binib bi nyuun na, kaa bae mbaem, le ki kpa lipobil ki len. Baah kpa lipobil pu na, le ni gar bininkpiib ngbaan. Bi bee ke bi nan ye Yesu aajotiib la.

¹⁴ Bi kan uja u Piita ni Jonn cha u pook na si bi chee. Nima pu na, baa nan ki nmaa kpak bi.

* 3:18 : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Naatataa le ye ke unii u ga gaa binib lii na. † 3:23 : Lik Ikaal 18.15, 18. 19. ‡ 3:25 : Lik Mpiin 22.18; 26.4. * 4:11 : Lik Ilahn 118.22.

¹⁵ Le bi tuk bi ke bi nya kidiik ngbaan ni. Baah nyan kidiik ngbaan ni na, le bininkpiib ngbaan kpokl tób baah ga rja pu na,

¹⁶ ki baa tób, “Ti ga rja bijab ngbaan kinye? Binib bimök bi Jerusalem ni na nyi ke bi tun lijnjiiir aatun li kpa liyimbil na. Taan rjmaa nee.

¹⁷ Ti mu aa ban ke tibör ngbaan ki moon. Nima pu na, cha ti faan bijab ngbaan aan bi taa ki tuk binib Yesu aabör, ki taa ki pur waayimbil.”

¹⁸ Le bi yin bi ke bi gir koo ni, le ki nan kpaab bi pu ke bi taa ki tuk binib Yesu aabör, ki taa ki pur waayimbil.

¹⁹ Le Piita ni Jönn bui bi, “Ti yaa kii nimi aamöb, bee ti yaa kii Uwumbör aamöb le kan, nilani rjan Uwumbör chee? Ni dakl ki lik.

²⁰ Ti ga li beenin tuk binib taah kan pu na, ni taah rjun pu na. Taan rjmaa yii.”

²¹ Baah len kina na, le bininkpiib ngbaan ki faan bi, le ki di bi lii. Kinipaak ngbaan pu le baa rjmaa daa bitafal. Kinipaak ngbaan mömök nan bi nyunrni Uwumbör, lijnjiiir aatun ngbaan pu.

²² Uja u bi cha u pök na nan jer rjibin imonko ilee aanii. Nima pu le ni gar kini-paak ngbaan mömök.

Yesu aanib aah mee Uwumbör ke u tii bi lipobil pu na

²³ Baah di Piita ni Jönn lii na, le bi gir buen bijötiib chee, ki ti tuk bi Uwumbör aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib aah tuk bi pu na mömök.

²⁴ Baah rjun kina na, le bi mömök kpaan kimöbaan, ki mee Uwumbör, ki len ke, “Mprönsakpiindaan, sin le nan naan paacham, ni kitiñ, ni nnyusakpem, ni tiwan nimök bi ni mömök ponn ni na.

²⁵ N-yaayoonn na, aa nan cha tiyaaja Ubör David len saabör. U nan ye saatutunn la. Saafuur Nyaan aapöon pu le u nan len ke, ‘Binib bi kaa ye Juu yaab na gee lijjuul fam la.

Njinibol mu dakl ilandak i kaa kpa tinyoor na.

²⁶ Dulnyaa wee ni aabörb gor bibaa, binib aayidam kuun tób chee, bi ti jan Uwumbör ni Waanii Kristo kijaak.”†

²⁷ Tö, David aah nan len pu na, ni ye mbamön la. Ubör Herod, ni Pontius Pailat, ni Juu yaab, ni binib bi kaa ye Juu yaab na nan kuun kitiñ kee ponn ni, ke bi nan ku Saatutunn Yesu u ye chain na. Uma le aa nyan ke u gaa timi lii.

²⁸ Bi nan kuun bi ti rja saah nan len ke bi ga rja pu na. Saapöon, ni saageehn pu, le aa nan siin ke bi ga rja kina.

²⁹ Uwumbör, lik baah faani timi nfaan pu na. Ter timi saatutum, ki tii timi lipobil, aan ti di tuk binib saabör.

³⁰ Di saapöon tii bibum laafee. Cha ti tun lijnjiiir aatun, ki mök binib ke Saabo Yesu u ye chain na aayimbil kpa mpöon.”

³¹ Baah mee Uwumbör doo na, le baah bi kidiik ki ponn ni na derj. Le Uwumbör Aafuur Nyaan gbiin bi mömök. Le bi kan lipobil, le ki tuk binib Uwumbör aabör.

Yesu aanib aah di baawan yakr tób pu na

³² Binib bimök nan gaa Yesu ki kii na nan kpaan kimöbaan, ni nlandakbaan. Ubaa aa len ke waawan nibaa le ye uyaan. Le bi mömök yakr baawan mömök, ki di tii tób.

³³ Le Yesu aakpambalb kpa mpöon ki jin seeraa ke Tidindaan Yesu sil fikr nkun ni. Le Uwumbör ter bi mömök sakpen.

³⁴⁻³⁵ Binib nan kooh baah kpa tisar ni rjidichal rji na, ki joo ni rjimobil rji bi kan na, ki nan di tii Yesu aakpambalb. Le bi yakr tii bimök aah ban pu na. Ubaa aa ki bi bi ponn ni ki lann nibaa.

³⁶ Uja ubaa nan bi bi ponn ni, bi yin u ke Josef, le Yesu aakpambalb duln u ke Banabas. Naatataa le ye ke, “U söñni binib aasui na”. U nan ye Liifai yaab aanii ubaa la. Bi nan ma u Saiprus aatiñ ni la.

³⁷ U nan kpa kisaak, ki kooh, ki di rjimobil rji u kan na, ki nan tii Yesu aakpambalb.

5

Ananias ni upuu Safaira aah rja pu na

¹ Uja uken nan bi nima, bi nan yin u ke Ananias, ki yin upuu ke Safaira. U nan kpa kisaak, ki kooh ki, ki kan rjimobil,

² ki di ngem nan tii Yesu aakpambalb, ki gur ubaa mu ngem. Upuu mu nan nyi waah rja pu na.

³ Le Piita baa u, “Ananias, ba rja aa cha kinimbörj koo aasui ni, ki cha aa ban ke aa rjmann Uwumbör Aafuur Nyaan, ki gur aabaa rjimobil ngem?”

⁴ Kisaak ngbaan aah nan bi aa chee na, ki nan ye siyaan la. Saah kooh ki na, rjimobil ngbaan mu ye siyee la. Ba rja aa dak aasui ni ke aa ga rja kina? Saa mən nnyamön ki tuk binib baanja. Uwumbör le aa mən nnyamön tuk u.”

⁵ Ananias aah rjun waah len pu na, le u kpo ki lir kitiñ. Le ijawaan chuu binib bimök rjun tibör ngbaan na.

⁶ Le binachipam nan di likekeln poo u, ki yoor u nyan lipaal, ki ti di sub.

⁷ Ni nan kpee siib, le upuu mu koo ni, kaa nyi tibör ngbaan.

⁸ Le Piita baa u, “Naah kooh kisaak ngbaan na, rjimobil ngbaan mömök le na aa?”
Le u kii ke, “Een, rjima le na.”

† 4:26 - Lik Ilahn 2.1-2.

⁹Le Piita baa u, “Ba ŋa aa ni aachal məmək kpaan kiməbaan ke ni ga tɔŋ Uwumbər Aafuur Nyaan? Lik, binachipəm bi sub aachal na fuu ni mbisaməb. Le bi ga yoor aa mu ki nya lipaal.”

¹⁰Libuul ngbaan ni, le u mu kpo, ki lir kitin, unimbiin ni. Le binachipəm ngbaan koo ni ki kan u kpo a. Le bi yoor u mu, ki ti di sub uchal chee.

¹¹Le Yesu aanib məmək, ni binib bimək ŋun tibər ngbaan na san ijawaan sakpen.

Yesu aakpambalb aah tun lijnjin aatun pu na

¹²Yesu aakpambalb nan tun lijnjin aatun pam. Lijnjin aatun ngbaan le mək binib ke Uwumbər bi bi chee. Le binib bimək gaa Yesu ki kii na kuun tɔb chee, Solomonn aakaakpaak ni, Uwumbər Aadichal ni.

¹³Binib bi kaa gaa Yesu ki kii na aa nan kaar ke bi li kpaani bi chee. Binib məmək mu nan pak bi.

¹⁴Binib pam nan gaa Tidindaan ki kii, ki kpaə n-yoonn məmək, ki kpaani bi chee. Bi nan ye bijab ni bipiib mu, ki wiir.

¹⁵Yesu aakpambalb aah tun lijnjin aatun pu na, le binib yoor bibum paan ikan pu, ni tiwandookaan pu, ki di kaan nsan ni, ki ban ke Piita yaa chuun jer kan, waajunjun pinn jer bi pu, ki cha bi pɔək.

¹⁶Le kinipaak mu nyan ni Jerusalem aatingbaan ni, ki joo ni bibum, ni binib bi tiyayaar joo bi na. Le Yesu aakpambalb cha bi məmək pɔək.

Baah ŋa Yesu aakpambalb falaa pu na

¹⁷Le Uwumbər aatotoorninkpel, ni binib bimək dii u ki nan ye Sajusii yaab na, nan kpa lipiipoln Yesu aakpambalb pu,

¹⁸le ki dan nan chuu bi, ki di laŋ kiyondiik ni.

¹⁹Kinyeek ngbaan le Uwumbər aatuun dan nan chuu piir kiyondiik aajaalen, le ki nyan bi, ki bui bi,

²⁰“Li cha ti sil Uwumbər Aadichal ni, ki tuk binib liməfal ngbaan aabər məmək.”

²¹Le bi kii Uwumbər aatuun ngbaan aaməb. Kichakpinaanyeek ni, le bi koo ni Uwumbər Aadichal ni, ki nan tuk binib liməfal aabər na.

Le Uwumbər aatotoorninkpel, ni binib bi dii u na dan nan yin bibəjirb aaninkpiib, ni juu yaab aaninkpiib məmək, le ki tun bikikiirb, ke bi buen kiyondiik ni ki ti li joo ni Yesu aakpambalb.

²²Baah ti fuu nima kaa kan bi na, le bi labr ki nan tuk bibəjirb aaninkpiib,

²³“Ti fuu kiyondiik ni, ki kan ni lak mbaməm. Bikikiirb mu si kii jaalen mam chee. Le ti chuu piir kidiik, kaa kan unii ubaa ni ni.”

²⁴Uwumbər Aadichal aakikiirb aaninkpel, ni Uwumbər aatotoorninkpiib aah ŋun kina na, le ni muk bi pam. Baa ki nyi baah ga ŋa pu na.

²⁵N-yoonn ngbaan le unii ubaa koo ni, ki nan bui bi, “Lik, bijab bi ni di ŋa kiyondiik ni na bi Uwumbər Aadichal ni, ki bi tuk binib Yesu aabər.”

²⁶Le Uwumbər Aadichal aakikiirb ni baaninkpel buen ti joo ni Yesu aakpambalb ngbaan. Bi nan joo ni bi suuna, kaa chuu bi mpɔɔn; ba pu? bi san ijawaan ke kinipaak na ga mae bi ŋitakpal.

²⁷Baah joo ni Yesu aakpambalb kidiik ponn ni na, le bi di bi siin bibəjirb aaninkpiib aanimbiin ni. Le Uwumbər aatotoorninkpel bui bi,

²⁸“Ti tuk nimi ke ni taa ki tuk binib Yesu aabər, ki taa ki pur waayimbil. Le ni beenin mooni waabər Jerusalem məmək ni, ki len ke waasin bi tinjaal ni la.”

²⁹Le Piita ni Yesu aakpambalb biken na bui bi, “Ni ye ke ti kii Uwumbər aaməb la, naa ye binib aaməb.

³⁰Nimi le kpaə Yesu ndɔpuinkoo pu, ki ku u. Le tiyaajatiib Aawumbər fikr u nkun ni,

³¹ki nyun u, ki di u kaan unjängii wəb, u li ye timi Aayidaan u gaal timi lir, ki tii timi Israel yaab nsan ke ti kpeln timi aabimbin na, aan Uwumbər di cha timi aatunwanbir pinn timi.

³²Timi ni Uwumbər Aafuur Nyaan le ye Yesu aaseeraadam ki tuk binib tibər ngbaan. U di Waafuur Nyaan tii binib bi kii waaməb na.”

³³Bibəjirb aaninkpiib aah ŋun baah len pu na, le bi gee linjuul sakpen, ki ban bi ku bi.

³⁴Le bibəjirb aaninkpiib ponn ni ubaa fii sil binimbiin ni. Bi nan yin u ke Gamaliel. U nan ye Farisii yaab aanii ubaa la, ki mu ye Uwumbər aakaal aaməməkəb aaninkpel, ki kpa liyimbil juu yaab məmək chee. Le u tuk bi ke bi di Yesu aakpambalb ngbaan nyan lipaal siib.

³⁵Baah nyan lipaal na, le u bui bi, “Israel yaab, ni li nyi naah ga ŋa bijab ngbaan pu na.

³⁶N-yaayoonn na, uja ubaa nan bi, bi yin u ke Tudas. U nan yoor ubaa ke uma le ye uninyuun, le bijab ikui inaa nan dii u. Binib nan ku u, le bijab bimək dii u na nan yaa, ki bee fam.

³⁷Uja umina aayoonn aah jer na, le Galilee aatin aanii ubaa nan yoor ubaa paacham, bi yin u ke Judas. U nan bi buyoonn bi nan chuun kahn binib na. Kinipaak nan dii u. Le bijab ku u mu. Waadidiliib bimək dii u na mu yaa.

³⁸Nima le m tuk nimi, nyan ninjaal bijab ngbaan aabər ni, ki taa ŋa bi nibaa. Baah

kpokl pu na, ni baah tun lituln pu na, yaa ye binibəm aatuln kan, li ga bee yoli.

³⁹ Ni yaa ye Uwumbər aatuln kan, naan ŋmaa nyan bi. Ni yaa jan bi kijaak kan, ni li nyi man, nibaakan, ni ga kan ke ni jan Uwumbər le kijaak.”

Bi nan kii Gamaliel aah len pu na.

⁴⁰ Le bi yin Yesu aakpambalb ngbaan, ke bi gir koo ni, le ki gbaa bi, ki tuk bi ke bi taa ki tuk binib Yesu aabər daalbaadaal, ki taa ki pur waayimbil, le ki di bi lii.

⁴¹ Le Yesu aakpambalb ngbaan siir bi chee, ki nan kpa mpopiin; ba pu? Uwumbər pak bi ke bi ye binib bi ga ŋmaa ji iniməon Yesu aayimbil pu na.

⁴² Idaa məmək le bi chaa Uwumbər Aadichal ni, ni binib do, ki ti tuk binib Uwumbər aabər ki mooni tibənyaan tee, ke Yesu le ye Kristo u gaa binib lir na.

6

Baah nyan biteterb bilole pu na

¹ Binib nan gaal Yesu ki keei idaa məmək ki kpaee waadidiliib pu. N-yoonn ngbaan le Juu yaab bi len Griik aaliin na ŋulni Juu yaab bi len Juu aaliin na pu, le ki bui ke baah yakr tijaakar idaa məmək na, bi sulni baakpopiib bər.

² Le Yesu aakpambalb kipiik ni bilee na yin Yesu aadidiliib məmək, ki nan bui bi, “Naa ŋan ti li yakr tijaakar ki di cha Uwumbər aaliin.

³ Nnaabitiib, nima pu na, ni nyan ni ponn ni bijab bilole bi gbiin Uwumbər Aafuur Nyaan, ki kpa nlan mbaməm, ki kpa liyimbil na, ki cha bi li ye lituln ngbaan aaninkpiib.

⁴ Tima aanimbil ga li man limeel, ni Uwumbər aabər aamoon pu la.”

⁵ Yesu aakpambalb aah len pu na, le ni piir bi məmək aasui. Le bi nyan uja ubaa, bi yin u ke Stiifen, u gaa Yesu ki kii mbaməm ki gbiin Uwumbər Aafuur Nyaan na. Bi nan nyan Filip, ni Prokorus, ni Nikanor, ni Timonn, ni Pamenas, ni Nikolas, u nan ye Antiok aatin aani na mu. Nikolas aa nan ye Juu aani. U nan kpeln le ki dii Juu yaab aasan.

⁶ Le bi nyan bijab bilole bimina, ki cha bi sil Yesu aakpambalb aanimbiin ni. Le bi mee Uwumbər tii bi, ki di biŋaal paan bi pu.

⁷ Le Uwumbər aabər nan mooni ŋipepel məmək. Le binib moo gaal Yesu ki keei, ki kpaee waadidiliib pu ki wiir, Jerusalem ponn ni. Uwumbər aatotoorb pam mu nan gaa Yesu aabənyaan tee ki kii.

Baah chuu Stiifen mpəon pu na

⁸ Uwumbər nan ter Stiifen mbaməm, ki tii u mpəon sakpen, ki cha u tun lijnijiir aatuln Juu yaab aakaasisik ni.

⁹ Le Juu yaab bibaa fii ki kpak u. N-yoonn mubaa, Juu yaab ngbaan nan ye binaagbiib, ki nan gaa bibaa. Bi nyan ni Sairene aatin ni, ni Aleksandria aatin ni, ni Silisia aatin ni, ni Asia aatin ni. Bijab ngbaan le kpak Stiifen kinikpakpak.

¹⁰ Uwumbər Aafuur Nyaan aah tii Stiifen nlan sakpen pu na, baa ŋmaa len ki nyan u.

¹¹ Nima pu le bi tii bijab bibaa ŋimombil ke bi məlŋ inyaməon paan u. Le bijab ngbaan len ke bi ŋun u sii Moses ni Uwumbər.

¹² Baah len pu na, le Juu yaab, ni baaninkpiib, ni Uwumbər aakaal aaməmək gee liŋuul Stiifen pu. Bi dan nan chuu u mpəon, ki di u siin bibəjirb aaninkpiib aanimbiin ni,

¹³ le ki joo ni binib bi ga məlŋ inyaməon paan u na. Le bi len ke, “N-yoonn məmək uja wee bii Moses aakaal, ki seei Uwumbər Aadichal.

¹⁴ Ti ŋun u len ke Yesu, u ye Nasaref aatin aani na, ga gbaa wii Uwumbər Aadichal ngbaan, ki kpeln Moses aah nan tii timi ikaal i məmək na.”

¹⁵ Le bibəjirb aaninkpiib məmək lik Stiifen ki kan ke unimbil wəb wiin chain ke Uwumbər aatuun aanimbil wəb na.

7

Stiifen aah len pu na

¹ Uwumbər aatotoorninkpel nan baa Stiifen, “Baah len pu na, ti gbiin ii?”

² Le Stiifen bui ke, “Ntetiib ni nnaabitiib, ni li pel man. Uwumbər u nyuun na nan dan tiyaaja Abraham chee. Waah nan dan u chee na, u nan laa bi Mesopotamia aatin ni, kaa kee buen Harann aatin ni, ke u ti kal nima.

³ Le Uwumbər bui u, ‘Nya aado yaab aatin ni, ni saanib chee, ki li cha maah ga mək si kitin ki na ponn ni.’*

⁴ Nima pu le u fii Kaldii yaab aatin ni, ki buen Harann aatin ni, ki nan ti bi nima. Waah bi nima na, le ute kpo. Ute aah kpo na, le Uwumbər nyan u nima chee, ki di u dan taah bi kitin ki ponn ni dandana wee na.

⁵ N-yoonn ngbaan, Uwumbər aa nan tii u kitin kibaa do chee na. Waa nan po tii u lisan libaa. U nan puu tipuur tii u ke u ga di kitin kee tii u ni uyaabitiib. N-yoonn mu Uwumbər nan puu tipuur tee tii u na, Abraham aa nan kee kpa ubo.

⁶ Le Uwumbər bui u, ‘Aayaabitiib ga li ye bicham kitiyayan ponn ni. Kitin ngbaan aaniib ga di bi ŋa binaagbiib, ki ŋa bi bakaa ŋibin ikui inaa.

* 7:3: Lik Mpiin 12.1. † 7:7: Lik Mpiin 12.7; 15.13-14; 17.8; Nnyam 3.12.

⁷ Kitiŋ ngbaan aanib aah ga di bi ŋa bi-naagbiib na, le m ga daa bitafal. N-yoonn ngbaan le aayaabitiib ga nya kitiŋ ngbaan ni, ki dan kitiŋ kee ponn ni, ki nan li dooni mi do chee na.[†]

⁸ Le Uwumbør puu tipuur tii Abraham, ki tii u nkaal, ke u ni uyaabitiib mòmæk gii ŋhachapan, aan ni mæk ke bi kii uma Uwumbør aah puu tipuur ti na. Le Abraham ma ubijabo, ki yin u ke Aisak, le ki gii uchakpalm, u nan laa ye iwiin iniin aabo la. Le Aisak ma waabo Jakob. Jakob mu ma japøtiib kipiik ni bilee bi ye tiyaajaninkpiib na. Le bi mòmæk gii ŋhachapan.

⁹ “Le Jakob aajapøtiib nan kpa lipiipoln binaal Josef pu, ki di u kooh binib pu, u li ye unaagbiija kitiŋ kibaa ponn ni, bi yin ki ke Ijpt. Le Uwumbør mu nan bi u chee,

¹⁰ ki ter u, ki nyan u waafalaa mòmæk ponn ni. N-yoonn ngbaan Faro nan ye Ijpt aatiŋ aabør. Le Uwumbør tii Josef nlan, ki cha Faro gee waabør. Le Faro di u ŋa kitiŋ ngbaan aayidaan, ni waachiln aayidaan.

¹¹ N-yoonn ngbaan le nkon lir Ijpt aatiŋ ni, ni Kanaann aatiŋ ni. Binib nan kan falaa sakpen. Tiyaajatiib nan bi Kanaann aatiŋ ni. Baa nan kan tijikaar.

¹² Le bite Jakob ŋun ke tijikaar bi Ijpt aatiŋ ni. Nima pu na, u nan cha ujaapøtiib buen nima chee bi ti daa tijikaar. Le bi buen ti daa, ki gir ni, ki ki buen lelee.

¹³ Baah buen lelee na, le Josef ti di ubaa mæk bi, le ki di waamaal mu mæk Ubør Faro,

¹⁴ le ki tun bi ute Jakob chee, ke bi ti yin ni u ni waamaal mòmæk, bi dan u chee Ijpt aatiŋ ni. Bi nan ye binib imonko itaa ni kipiik ni binjmu la.

¹⁵ Le bi mòmæk buen u chee Ijpt aatiŋ ni, ki nan bi nima kina ki ti kpo.

¹⁶ Baah kpo na, le bi yoor bi ki di dan Sekem aatiŋ ki bi do chee na ni, ki ti di bi sub. Bi nan sub bi nfal mu Abraham nan di ŋimombil daa Hamor yaab chee na ponn ni la.

¹⁷ “Tø, Uwumbør nan puu tipuur tii Abraham. Le n-yoonn mu u ga ŋa waah puu tipuur ti na peen ni. N-yoonn ngbaan le Israel yaab too pør kpee Ijpt aatiŋ ni.

¹⁸ Ni nan yunn pam, le ubørkpaan u kaa nan nyi Josef aabør na jin nnaan Ijpt aatiŋ ni.

¹⁹ Le u nan ŋmanni tiyaajatiib ki ŋani bi bakaa, le ki tuk waanib ke bi di tiyaajatiib aabim mee timoor ni aan bi kpo.

²⁰ N-yoonn ngbaan le bi ma Moses, u nan ye ubo u ŋan sakpen na la. Le bi kpiin u ute do injmal itaa.

²¹ Waah ŋa injmal itaa aabo na, le bi di u bil timoor ni. Le Faro aabisal ti kan u, ki yoor u, ki kpiin u, ki di u ŋa waabo.

²² Le bi mæk u Ijpt yaab aalan aabørŋ aabørŋ. Le u kpalm unii u nyi tibør na, ki tun lituln li kpa liyimbil na.

²³ “Waah ŋa ŋibin imonko ilee aaja na, u nan ban ke u mann unaabitiib Israel yaab.

²⁴ Le u mann bi, ki kan Ijpt aanii ubaa ŋa Israel aanii ubaa bakaa. Le u buen ti ter Israel yaab aanii ngbaan, ki gbaa Ijpt aanii ngbaan teen ki ku u.

²⁵ U nan dakl ke unaabitiib ga bee ke Uwumbør ga cha u nyan bi baadim aanjaal ni. Le baa bee.

²⁶ Le ni woln le u ti kan Israel yaab bilee bi jaa. U nan ban ke u par bi, le ki bui bi, ‘Njøtiib, ni ye naabitiib la. Ba ŋa ni ŋani tøb bakaa?’

²⁷ Le unii u ŋa ujeen aatø bakaa na nan tur Moses foor bibaa chee, ki bui u, ‘Nma ŋa si timi aayidaan ni ubøjr?’

²⁸ Aa ban ke aa ku mi ke saah fe ku Ijpt aaja na pu na la aa?[‡]

²⁹ Waah len kina na, le Moses san nyan Ijpt aatiŋ ni, ki buen Midiann aatiŋ ni, ki nan ti ye uchaan nima. Le upuu ma mbi-jabim bilee nima.

³⁰ “Njibin imonko ilee aah jer na, le Uwumbør aatuun di ubaa mæk Moses. N-yoonn ngbaan le Moses nan bi nteer-sakpiin ni, lijool li bi yin li ke Sainai na chee. Uwumbør aatuun ngbaan nan bi mmii ponn ni, busub bu bi ke bu aah gaal mmii le na pu.

³¹ Moses aah kan ni na, le ni gar u pam. Le u foor mal mmii ngbaan u ti lik. Waah foor mal mu na, le u ŋun Uwumbør aaneel len ke,

³² ‘Min le ye aayaajatiib Abraham, ni Aisak, ni Jakob Aawumbør.’ Ijawaan chuu Moses, le uwon gbaa. Waa ki kaa u ki lik.[§]

³³ Le Uwumbør bui u, ‘Saah si nin chee na ye kitiŋ ki bi chain na la. Chuu takl saanaatak ngbaan.

³⁴ M kan maanib Israel yaab aah bi ji falaa sakpen Ijpt aatiŋ yaab aanjaal ponn ni pu na, ki ŋun baah wii pu na, le m sunn ni ke m nan gaa bi lii. Li pel, m ga tun si Ijpt aatiŋ ni, aa ti nyan bi nima chee.*

³⁵ “Tø, Moses le ye unii u Israel yaab nan yii u, ki bui u ke, ‘Nma ŋa si timi aayidaan ni ubøjr?’ Uma le Uwumbør nan tun waatuun u chee, busub bu bi ke bu aah gaal mmii le na pu, u ti tuk u ke u buen ti nyan ni waanib tinaagbiir ni, ki li joo ni bi.

³⁶ Uma Moses le nyan bi Ijpt aatiŋ ni, ki tun lijinjir aatun nima chee, ni Limøkål

[‡] 7:28: Lik Nnyam 2.14. [§] 7:32: Lik Nnyam 3.6. * 7:34: Lik Nnyam 3.1-10. [†] 7:36: Limøkål Aanyusakpem—bi ki yin mu ke Nnyusakpem Mamam la. [‡] 7:37: Lik Ikaal 18.15, 18.

Aanyusakpem[†] ni, le ki ti nin tun lijnjiir aatun timoor ni, njibin imonko ilee.

³⁷ Uma Moses le tuk Israel yaab,[‡] 'Uwumbor ga tun ni ubonabr ubaa ni chee, be waah tun ni mi pu na. U mu ga li ye ninaabitiib ponn ni ubaa la.'

³⁸ Uma Moses, ni tiyaajatiib, ni Uwumbor aatuun nan bi nteersakpiin ni, Sainai aajool chee, le Uwumbor aatuun len u chee tibor lijool ngbaan paab, ki tuk u limofal aabor ke u nan tuk timi.

³⁹ "Le tiyaajatiib aa gee ke bi kii waamob. Bi yii u, ki ban ke bi ki labr buen ljipt aatin ni,

⁴⁰ le ki bui Moses aanaal Aaronn, 'Maa njwaa tii timi, ti li dii ni. Moses u nyan ni timi ljipt aatin ni na, taa ki nyi waah bi niwob na.'[§]

⁴¹ N-yoonn ngbaan le bi di salmaa moo unaabo, le ki toor kitork tii u. Baah moo unaabo ngbaan na, le bi jin njim ki maa ni sakpen.

⁴² Le Uwumbor daak bi chee, le ki siir cha bi, le bi dooni njimabil ni bi kitaapaak na. Uwumbor aabonabr nan njmee tibor ngbaan Uwumbor Aagbanj ponn ni, ke Uwumbor len ke,

'Israel yaab, ni nan kor tiwakor
ki toor kitork njibin imonko ilee timoor ni.
Naah toor kitork na, ni toor tii min aa?
Aayii.

⁴³ Ni nan yoor liwaal li bi yin li ke Molek na aabool,
ni liwaal Refann* li ye lijimabil aanan na.
Ni nan maa njwaa njimina, ke ni li dooni ni.

Nima pu na, m ga di nimi buen tinaagbiir ni, kitinj ki bi Babilonj aatinj apuwob na ni.[†]

⁴⁴ "To, tiyaajatiib nan joo ngban aabool timoor ni. Uwumbor nan joo ubaa mok bi libool ngbaan ponn ni la. U nan tuk Moses waah ga na pu ki na libool ngbaan na. Le Moses na li Uwumbor aah mok u pu na.

⁴⁵ Tiyaajatiib nan di libool ngbaan tii baabim. Baabim ni baayidaan Josua mu nan yoor libool ngbaan, le ki buen bi ti gaa kitinj ki Uwumbor jenn binib nima na. Le libool ngbaan nan bi nima, ki ti saa Ubor David aayoonn.

⁴⁶ Uwumbor nan gee Ubor David. Le David nan ban ke u maa lidichal tii Uwumbor, u nan ye uyaaja Jakob Aawumbor na. David mu aa nan maa lidichal tii Uwumbor.

⁴⁷ Ujapoon Solomonn le nan maa lidichal tii Uwumbor.

⁴⁸ "To, Uwumbor u kaa kpa njee aatoo na aa bi binib aah maa njidichal ni na ponn ni baanja. Uwumbor aabonabr nan len ke Uwumbor len ke,

⁴⁹ 'Kitaapaak le ye maaborjal,
le kitinj ye ntaa aah taa ni pu na:
ni ga maa ba aadichal aaboln ki tii mi?

Ba aapaan ni ga kan tii mi aan m li koo nima?

⁵⁰ Min mbaa le nan naan tiwan nimina momok.'^{††}

⁵¹ To, Stiifen nan ki len ke, "Nitafal moo, naa dii Uwumbor aasan nisui ni, kaa pel waaliin. N-yoonn momok ni ban ni yii Uwumbor Aafuur Nyaan, ke niyaajatiib aah nan yii mu pu na.

⁵² Niyaajatiib nan muk Uwumbor aabonabtiib momok, le ki ku binib bi tuk bi ke Uwumbor Aatutunyaan ga dan na. U fuu ni, le ni kooch u, ki ku u.

⁵³ Uwumbor nan tun ni waatuuntiib bi nan tii nimi waakaal. Le ni yii, kaa kii nkaal ngbaan."

Baah mae Stiifen njitakpal ki ku u pu na

⁵⁴ Stiifen aah len kina na, le lijool chuu binib ngbaan, le bi njoo njinyin.

⁵⁵ Le Stiifen u Uwumbor Aafuur Nyaan gbii u na, waan lik paacham, le ki kan Uwumbor aah wiin chain pu na, le ki kan Yesu si unangii wob.

⁵⁶ Le u bui ke, "Lik, m kan kitaapaak chuu piir, ki kan Unibon Aabo na si Uwumbor aanangii wob."

⁵⁷ Waah len kina na, le bi teen mpoon pu, ki di binjal neeb bitafal, le ki kpaan ber bi ti chuu u,

⁵⁸ ki nyan u kitinj ponn ni, ki di buen n-gbaan, ki ti mae u njitakpal. Le biseer-aadam ngbaan chuu peer baabokul, ki di bil unachipoon ubaa chee, bi yin u ke Soal.

⁵⁹ Le bi mae Stiifen njitakpal u ti kpo. Baah bi mae u njitakpal na, le u mee Tidindaan ke, "Tidindaan Yesu, gaa maawiin,"

⁶⁰ le ki gbaan utaanjaayil pu, le ki teen mpoon pu, "Tidindaan, taa teen bi baah na bakaa u na." Waah len kina na, le u kpo.

8

Soal aah na Yesu aanib falaa pu na

¹ Baah ku u pu na, le Soal kii. Liyaadaal ngbaan le bi piin ki bi muk Yesu aanib bi bi Jerusalem ni na, ki na bi falaa sakpen. Nima pu na, bi momok nan yaa, ki buen Judea ni Samaria aatim momok ponn ni. Yesu aakpambalb baanja le nan gur Jerusalem ponn ni, kaa yaa.

§ 7:40 : Lik Nnyam 32.1. * 7:43 : Refann nan ye n-yaayoonn na aawaal li bi nan len ke lima le joo lijimabil li bi yin li ke Saturin na. Binib bi kaa dii Uwumbor na nan dooni liwaal ngbaan. † 7:43 : Lik Amos 5.25-27. ‡ 7:50 : Lik Aisaya 66.1-2.

² Le bijab bi san Uwumbør na sub Stiifen ki wii mpəəən pu.

³ Le Soəl pəən ubaa, u ti bii Yesu aanib ki ŋa bi fam. U nan koo ŋidichal ŋidichal ponn ni ki ban bi, ki chuu nyan bijab ni bipiib mpəən, ki ti di ŋa kiyondiik ni.

Filip aah buen Samaria aatiŋ ni pu na

⁴ Tə, binib bi dii Yesu na nan yaa koo ntim məmək ni, le ki tuk binib waabənyaan.

⁵ Le Filip buen Samaria aatiŋ ni ki ti tuk binib Kristo u gaa binib lii na aabər,

⁶ ki tun lijnjiir aatun. Baah kan lijnjiir aatun ngbaan ki ŋun waah len pu na, le kinipaak pel waabər ngbaan mbaməm.

⁷ U nan nyan tiyayaar binib pam ponn ni, le ti teen mpəən pu, ki nyan biwon ni. Le binib bi awon faan na, ni biwəb mu pam kan laafee.

⁸ Nima pu le Samaria aatiŋ aanib nan kpa mpopiin sakpen.

⁹ Le uja ubaa nan bi nima bi nan yin u ke Simonn; u nan ye ubəə la, ki tun lijnjiir aatun ŋi gar Samaria aatiŋ aanib na pam, le ki yoor ubaa ke uma le ye uninyuun.

¹⁰ Le binib məmək, bigiim ni bipəəndam kii tii u, ki len ke u kpa Uwumbør aapəən, ki yin u ke Mpəən Sakpiindaan.

¹¹ U nan tun inyək aatun ni yunn, ki cha ni gar binib pam. Nima pu na, bi nan kii tii u.

¹² Le Filip dan nan tuk bi Uwumbør aanaan aabənyaan, ni Yesu Kristo aabənyaan ngbaan. Le bi kii waah len pu na. Baah kii waah len pu na, le u muin bi nnyun ni, bijab ni bipiib mək.

¹³ Le Simonn, u ye ubəə ngbaan na, mu kii Filip aah len pu na. Le Filip muin u nnyun ni. Le u dii Filip idaa məmək, ki kan u tun lijnjiir aatun pam. Le ni gar u ki ti nyan.

¹⁴ Le Yesu aakpambalb bi bi Jerusalem ni na ŋun ke Samaria aatiŋ aanib gaa Uwumbør aaliin. Baah ŋun kina na, le bi cha Piita ni Jənn buen bi chee.

¹⁵ Le Piita ni Jənn ti fuu nima, ki mee Uwumbør tii binib bi gaa Uwumbør aaliin na, ke u tii bi Waafuur Nyaan.

¹⁶ Waafuur Nyaan aa nan kee sunn ni bi ponn ni ubaa pu. Filip nan muin bi nnyun ni baanja, Tidindaan Yesu aayimbil pu la.

¹⁷ Nima pu na, Piita ni Jənn nan mee Uwumbør tii bi, le ki di biŋaal paan bi pu. Baah ŋa kina na, le Uwumbør Aafuur Nyaan gbiin binib ngbaan.

¹⁸ Le Simonn kan ke Yesu aakpambalb aah di biŋaal paan binib pu na, Uwumbør tii binib ngbaan Waafuur Nyaan. Waah kan kina na, le u ban ke u pa bi ŋimombil,

¹⁹ bi tii u mpəən mumina, ke u yaa di unjaal paan binib pu kan, bi ga kan Uwumbør Aafuur Nyaan.

²⁰ Le Piita baa u, “Aa dak ke aa ga ŋmaa di ŋimombil daa Uwumbør aapiin aa? Saah dak pu na, naa ŋan. Aa ni saamombil bee fam.

²¹ Aasui aa ŋan Uwumbør chee. Aanjaal aa bi waabənyaan ni.

²² Kpeln aapobil, ki di cha saatunwanbir ngbaan, ki mee Uwumbør ke u di cha saalandakbir pinn si.

²³ M kan ke aasui to sakpen a. Titunwanbir le joo si.”

²⁴ Le Simonn bui Piita ni Jənn, “Mee Uwumbør tii mi, aan saah len tibər ti na, ti taa pii mi.”

²⁵ Tə, Piita ni Jənn nan tuk Samaria aatiŋ aanib Tidindaan aabər, ki sur bi mbaməm, le ki nin gir buen Jerusalem. Baah chuun ki cha na, le bi bə dii Samaria aatim pam ponn ni, ki tuk binib Yesu aabənyaan.

Itiopia aatiŋ aaninkpel aah gaa Yesu ki kii pu na

²⁶ N-yoonn ngbaan le Uwumbør aatuun tuk Filip ke u gor ki dii ŋŋangii wəb, ki dii timoor ni aasan mu nyan Jerusalem ki cha Gasa aatiŋ ni na. Dandana wee, nsan ngbaan ŋa nsankpok a.

²⁷⁻²⁸ Le Filip fii ki cha. Uja ubaa nan ka itaan aah dar təroku sakpiin u na ponn ni, nsan ni. U nan ye Itiopia aatiŋ aanii la, ki mu ye unii u bi lee nyan ŋikookpimbil na, ki mu ye uninyuun la. Uma le nan lik Itiopia aatiŋ aamombil məmək, ki kpa mpəən sakpen, ki tun lituln tii Itiopia aabərpii, u bi yin u ke Kandake na. Uja ngbaan nan dan Jerusalem u nan doon Uwumbør; ki labr cha, ki laa beenin bi nsan ni. Filip aah kan u na, u nan bi waatəroku sakpiin ponn ni, ki karni kigbaŋ ki Uwumbør aabənabr Aisaya nan ŋmee ki na.

²⁹ Le Uwumbør Aafuur Nyaan tuk Filip ke u li cha təroku ngbaan chee.

³⁰ Le Filip san buen u chee ki ti ŋun u bi karni kigbaŋ ki Uwumbør aabənabr Aisaya nan ŋmee ki na. Le Filip baa u, “Saah bi karni kigbaŋ ki na, aa bee naatataa aa?”

³¹ Le u bui ke, “Unii yaa kaa mək mi kan, m ga ŋa kinye ki bee?” le ki tuk Filip ke u koo ni u chee ki nan kal təroku na ponn ni.

³² Tə, waah bi karni Uwumbør Aagbaŋ ponn ni nin chee na ŋmee ke,

“Bi yaa chuu upiib bi ti kər u kan, waa wii.

Bi yaa chee upihbo aakokor pu kan, u mu aa wii.

U mu bi kina la.

Baah chuu u mpəən pu na,

waa len tibiaa ke u nyan ubaa tibər ngbaan ni.

³³ Bi nan di u ŋa bibəjirb chee, ki məln inyamən paan u, ki jinn u iniməən.

Bi nan ku u, le unii ubaa aan ηmaa len uyaabitiib pu.*

³⁴ Tɔ, le uja ngbaan baa Filip, “Uwumbør aabønabr aah nan len pu na, u len ηmaa aabør? U len ubaa aabør le aan u len uken aabør la?”

³⁵ Le Filip tuk u ηηmeen ngbaan aatataa, ke ni ye Yesu aabør la, le ki tuk u tibənyaan na.

³⁶ Baah bi tɔroku na ponn ni ki cha na, le bi ti fuu nkpen mubaa ni, le ki kan nnyun dɔ. Le uja ngbaan bui Filip, “Lik, nnyun sɔ. Aa ga ηmaa muin mi nnyun ni dandana wee ee?”

[
³⁷ Le Filip bui u, “Aa yaa gaa Yesu ki kii mbaməm kan, m ga ηmaa muin si nnyun ni.”

Le u bui u, “M pak ke Yesu Kristo ye Uwumbør Aajapəɔn la.”]

³⁸ Le u cha waatɔroku sil. Le u ni Filip məmək bilee sunn sil ni kitij, ki koo nnyun ni. Le Filip muin u nnyun ngbaan ni.

³⁹ Le bi nyan ni nnyun ni. Baah nyan ni nnyun ni na, le Uwumbør Aafuur Nyaan yoor Filip, ki di u buen. Uja ngbaan aa ki kan u. Le u ki koo waatɔroku ponn ni, ki cha, ki nan kpa mpopiin pam.

⁴⁰ Binib nan kan Filip kitij kibaa ni, bi yin ki ke Asotus. Le u bɔ dii ntim məmək ni, nima chee, ki tuk binib Yesu aabənyaan, le ki ti fuu Siisarea aatiŋ ni.

9

*Sɔl aah gaa Yesu ki kii pu na
(Lituln 22.6-16; 26.12-18)*

¹⁻² Sɔl na nan beenin kpa linjuul Tidindaan aadidiliib pu, ki ban ke u chuu bi ki ku bi. U nan ban ke u buen Damaskus aatiŋ ni, ki ti ban bi, bijab ni bipiib məmək, ki chuu bi mpəɔn, ki di tikululn buu bi, ki di gir dan Jerusalem. Le u buen Uwumbør aatotoorninkpel chee, ke u ηmee kigbanj tii u. U yaa ti fuu Damaskus aatiŋ ni kan, u ga di kigbanj ngbaan mak mmeen aadir aaninkpiib, ke bi cha u chuu binib bi dii Yesu aasan na.

³ Tɔ, le u siir ki cha. Waah laa bi nsan ni ki tipeen Damaskus aatiŋ ni na, libuul ngbaan ni le nwiihn nyan ni paacham, ki woln ki mann gonn u.

⁴ Le u lir kitij, ki ηun nneel len ke, “Sɔl, Sɔl, ba ηa aa ηani mi falaa?”

⁵ Le Sɔl baa u, “Ndindaan, ηmaa ye?”

Le u bui u, “Min le ye Yesu, u aa ηa u falaa na.

⁶ Fii sil, ki li cha kitij ngbaan ni. Aa yaa ti fuu kan, bi ga tuk si saah ga ηa pu na.”

⁷ Binib bi nan dii Sɔl na si ηmin, kaa ηmaa len tibaa. Bi ηun nneel len, kaa waa unii.

⁸ Le Sɔl fii sil, ki likr unimbil, kaa ki waa. Le bi chuu unjaal, ki dar u cha Damaskus aatiŋ ni.

⁹ Waa nan waa ki ti saa iwiin itaa, kaa ki ji, kaa ki nyu mu.

¹⁰ Le Yesu aadidiir ubaa nan bi Damaskus aatiŋ ni, bi nan yin u ke Ananias. Le Tidindaan len u chee tidan ponn ni, ki bui u, “Ananias.”

Le u bui ke, “Ndindaan, m sɔ.”

¹¹ Le Tidindaan bui u, “Fiin, ki li cha nsan mu bi yin mu ke Nsan Mu Tok na ni, ki li cha Judas do, ki li ban uja u bi yin u ke Sɔl, aan u ye Tasus aatiŋ aanii na. U bi mee Uwumbør,

¹² le ki danj tidanj ki kan uja u bi yin u ke Ananias na koo ni u chee, ki nan di unjaal paan u pu, ke unimbil ki likr.”

¹³ Le Ananias bui ke, “Ndindaan, binib pam tuk mi uja ngbaan aabør, ke u ηani saanib bakaa sakpen Jerusalem ponn ni.

¹⁴ U fuu ni do, ki kpa nsan mu Uwumbør aatotoorninkpiib tii u ke u chuu saanib məmək, ki buu bi tikululn na.”

¹⁵ Le Tidindaan bui u, “Li cha u chee. M nyan u la, u ti li joo maabør tuk bibɔrb, ni Juu yaab, ni binib bi kaa ye Juu yaab na, ki cha bi bee mbør.

¹⁶ Min mbaa ga mək u waah ga ji falaa u məmək maayimbil pu na.*”

¹⁷ Le Ananias fii ki buen Judas do, ki ti koo Sɔl chee, ki di unjaal paan u pu, le ki bui u, “Nna aabo Sɔl, Tidindaan le tun ni mi aa chee. Yesu u di ubaa mək si, saah bi nsan ponn ni ki choo na, uma le tun ni mi, ke m cha aa ki likr, ki gbiin Uwumbør Aafuur Nyaan.”

¹⁸ Waah len kina na, libuul ngbaan ni le tiwan ni naahn tijanpəkr na nyan Sɔl aanimbil ni. Le unimbil ki likr, le u fii sil. Le bi muin u nnyun ni.

¹⁹ Le u jin tijikaar, ki ki kan mpəɔn.

*Sɔl aah moon Uwumbør aabør
Damaskus aatiŋ ni pu na*

Sɔl nan laa bi Yesu aadidiliib chee iwiin ilee, Damaskus aatiŋ ni.

²⁰ Libuul ngbaan ni le u koo mmeen aadir ni, ki ti tuk binib Yesu aabør, ke u ye Uwumbør Aajapəɔn la.

²¹ Le ni gar binib bimək ηun waah len pu na. Le bi baa tɔb, “Naa ye uja ngbaan le nan ηa Yesu aanib falaa Jerusalem ponn ni ii? U dan do, ke u nan chuu bi, ki di tikululn buu bi, ki di bi buen Jerusalem, ki ti di bi ηa Uwumbør aatotoorninkpiib aajaal ni.”

²² Sɔl nan moo kani mpəɔn u di tuk binib Yesu aabør, le ki len ki nyan Juu yaab bi bi Damaskus aatiŋ ni na, ki mək bi ke Yesu sil ye Kristo u gaa binib lii na.

²³ Ni nan ηa iwiin ilee, le Juu yaab kuun tɔb, ki kpokl baah ga ηa pu ki ku Sɔl na.

* 9:16 : Lik Kolose Yaab 1.24.

²⁴ Idaa məmək, kinyeek ni nwiin pu, le bi ka kii kitiŋ ngbaan aagoln aabisaməb chee, ke Səəl yaa nan nyan ni kan, bi chuu u ki ti ku u. Le Səəl ŋun baah kpokl pu na.

²⁵ Kitiŋ ngbaan aagoln nan kpa takolu mam. Le Səəl aadidiliib yoor u ŋa kibəkuuk sakpenj ponn ni, ki di u dii takolu nyan.

Baah nan muk Səəl Jerusalem ni pu na

²⁶ Le Səəl buen Jerusalem. Waah ti fuu nima na, le u ban u kpaan Yesu aadidiliib chee. Le bi san u ijawaan, kaa pak ke u ye Yesu aadiiir ubaa.

²⁷ Le Banabas dan nan di u buen Yesu aakpambalb chee, ki ti tuk bi ke Səəl nan kan Tidindaan nsan ni, ke Tidindaan nan len u chee, ke Səəl nan kpa lipobil ki di Yesu aabər tuk binib bi bi Damaskus aatiŋ ni na.

²⁸ Banabas aah tuk bi kina na, le bi cha Səəl kpaan bi chee. Le u dii bi baah cha nin chee na Jerusalem ponn ni, ki kpa lipobil u tuk binib Tidindaan aabər.

²⁹ N-yoonn, n-yoonn le u ni Juu yaab bi len Griik aaliin na kpak təb kinikpakpak, le bi ban bi ku u.

³⁰ Le Yesu aanib ŋun ke bi ban bi ku u. Baah ŋun kina na, le bi yoor u buen Siisarea aatiŋ ni, ki cha u kun Tasus aatiŋ ni.

³¹ Nima pu na, Yesu aanib bi nan bi Judea aatim ni, ni Galilee aatim ni, ni Samaria aatim ni na nan gaa bibaa. Unii ubaa aa ki muk bi. Le bi moo bae Tidindaan aaliin n-yoonn məmək, ki pak u. Le Uwumbər Aafuur Nyaan ter bi, ki cha binib moo kpee bi pu.

Piita aah tun lijinjir aatun pu na

³² Tə, Piita nan bə dii ntim məmək ponn ni nima chee. U nan buen Lida aatiŋ mu ni, ki mann Uwumbər aanib bi bi nima na.

³³ Waah bi nima na, le u kan uja ubaa, bi yin u ke Eneas, u nan ye uja u aawon faan na la. Ŋibin ŋiniin u po də kidiik ni la, kaa ŋmaa fii.

³⁴ Le Piita bui u, “Eneas, Yesu Kristo tii si laafee dandana wee. Fii sil, ki kpab saawandookaan.” Libuul ngbaan ni, le u kpaan fii sil.

³⁵ Le binib bimək bi Lida aatiŋ ni, ni Saronn aatiŋ ni na kan u, ki kpeln baabimbini, ki dii Tidindaan aasan.

³⁶ Kitiŋ kibaa mu bi, ki bi gbək nima chee, bi yin ki ke Jəpa. Upii u dii Yesu aasan na nan bi nima, bi yin u ke Tabita. Griik aaliin ponn ni, bi yin u ke Dokas. Waayimbil aataata le ye ke upeeyun. U nan ye litunyaandaan la.

³⁷ N-yoonn ngbaan le u buŋ, ki kpo. Le bi fu linikpol ngbaan nnyun, ki di u ti bil paacham aadiik ni.

³⁸ Jəpa aatiŋ, ni Lida aatiŋ aa daa təb. Le Yesu aadidiliib bi bi Jəpa aatiŋ ni na ŋun ke Piita bi Lida aatiŋ ni. Le bi tun bijab bilee, ke bi ti yin ni Piita, ke u pəon ubaa ki dan mala.

³⁹ Le Piita fii dii bi. Waah ti fuu ni nima na, le bi di u buen paacham aadiik ngbaan ni. Le bikpopiib kuun nima, ki si Piita chee, ki wii, le ki mək u ŋibəkul ŋi Dokas nan ŋa tii bi, waah nan bi na.

⁴⁰ Le Piita jenn nyan bi məmək kidiik ngbaan ni, le ki gbaan utaŋaayil pu, ki mee Uwumbər, le ki lik linikpol ngbaan ki len ke, “Tabita, fii sil.” Le u likr unimbil. Waah kan Piita na, le u fii kal.

⁴¹ Le Piita chuu uŋaal, ki ter u, u fii sil, le ki yin Uwumbər aanib ni bikpopiib ngbaan, ki di u mək bi, ke u fikr a.

⁴² Le binib bimək bi Jəpa aatiŋ ni na ŋun tibər ngbaan. Nima pu na, binib pam nan gaa Tidindaan ki kii.

⁴³ Piita nan bi Jəpa aatiŋ ni, ki yunn. U nan koo uja u bi yin u ke Simonn, aan u ye ugbanjab na do la.

10

Uninkpel Konelius aah yin Piita pu na

¹ Tə, uja ubaa nan bi Siisarea aatiŋ ni, bi nan yin u ke Konelius. U nan ye butəb aajab nkub aaninkpel la. Bi yin butəb aajab ngbaan ke “Itali aatiŋ aajab.”

² Konelius nan ye uninyaan la. U ni waachiln ni aanib məmək pak Uwumbər. U nan ŋani Juu yaab aagiim tiŋann sakpen, ki mee Uwumbər idaa məmək la.

³ Le kijook wəb, tikur titaa aayoonn, u daŋ tidan ki kan Uwumbər aatuun koo ni u chee ki nan bui ke, “Konelius.”

⁴ Waah kan Uwumbər aatuun ngbaan na, le u san ijawaan, ki baa u, “Maaninkpel, aa ban ba?”

Le Uwumbər aatuun ngbaan bui u, “Uwumbər ŋun saameen, ki nyi saah ter bigiim pu na, ki teer aa bər.

⁵ U ban ke aa cha bijab bibaa buen Jəpa aatiŋ ni, ki ti yin ni uja ubaa, bi yin u ke Simonn Piita.

⁶ U koo ugbanjab ubaa aadichal ni, bi yin u ke Simonn. Waadichal bi nnyusakpem na aagbaan.”

⁷ Le Uwumbər aatuun ngbaan ki gir buen. Waah buen na, le Konelius yin waatutum ponn ni bilee, ni butəb aaja u ye uninyaan ki bi u chee idaa məmək ki tun lituln tii u na.

⁸ Konelius nan tuk bi waah kan pu na məmək, le ki tun bi, ke bi buen Jəpa aatiŋ ni.

⁹ Naah woln kitaak na, le bi bi nsan ni, ki peen Jəpa aatiŋ ni. Nwiin kaasisik ni, le Piita jon kidiik paab* u ti mee Uwumbər.

* 10:9 : Bi yaa maa kidiik kan, baa di timoor pinn ki, kaa maa lidikokoln. Bi nan di idə paan puln tidir paab, le ki di titan por biin. Bi nan maa ŋibimbini le ki tao joo kidiik aapaacham.

¹⁰ Le nkon chuu u, le u ban u ji tijaakaar. Baah bi mən bisaa ke bi tii u na,

¹¹ le u dan tidan ki kan kitaapaak chuu piir, ki kan tiwan nibaa sunn ni kitin, Ni nan naahn likekeln ki pee. Le bi joo ikekefeen inaa pu, ki sunn ni kitin.

¹² Ipeel, ni iwaa, ni tiwan nimək baar kitin na, ni inyoon məmək aabəŋ nan bi likekeln ngbaan pu.

¹³ Le nneel len ke, “Piita, fii, ki ku ki ŋmə.”

¹⁴ Le Piita bui ke, “Ndindaan, aayii. Maa kee ŋman tiwan ni kə ke nee na.”

¹⁵ Le nneel ngbaan ki len ke, “Uwumbər yaa len ke aa ga ŋmaa ji tiwan ni na kan, aa taa bui ke ni kə.”

¹⁶ Le ni ŋa kina nfum mutaa. Le tiwan ngbaan gir buen paacham.

¹⁷ Le Piita dakl lik ke u bee lijnjiir aawan ngbaan aatataa. Ni nan ŋa u ilandak. N-yoonn ngbaan binib bi nyan ni Konelius do na baa binib, ki bee Simonn do, ki si mbisaməb chee,

¹⁸ le ki teen ke, “Simonn Piita bi do oo?”

¹⁹ Le Piita laa beenin bi kidiik paab, ki bi dak lijnjiir aawan ngbaan aatataa. Le Uwumbər Aafuur Nyaan bui u, “Lik, bijab bitaa fuu ni do, ki ban si. Min le tun ni bi.

²⁰ Fii ki sunn ni, ki dii bi, ki taa joo beeni.”

²¹ Le Piita sunn ni kitin, ki bui bijab ngbaan, “Min le ye unii u ni ban na. Ni chuun kinye?”

²² Le bi bui u, “Konelius, u ye butəb aajab nkub aaninkpel na le tun ni timi. U ye unibamənn u pak Uwumbər na. Juu yaab məmək pak u sakpen. Le Uwumbər aatuun mubaa tuk u ke u yin si, ke aa dan udo, u nan pel saah ga len pu na.”

²³ Le Piita bui bi ke bi koo ni, le ki chann bi tichann. Le bi doon udo.

Naah woln kitaak na, le u gor ki dii bi. Le Yesu aanib bi nan bi Jəpa aatinj ni na bibaa mu dii u.

²⁴ Ki woln kitaak, le bi fuu Siisarea aatinj ni. Le Konelius nan yin waamaal, ni ujtiiḅ dan udo, ki nan ka kii Piita. Le Piita ti fuu ki koo bi chee.

²⁵ Waah koo ni na, le Konelius dan nan gbaan unimbiin ni, ki doon u.

²⁶ Le Piita fiin u, ki bui u, “Fii sil. M po ye unibən la.”

²⁷ Piita nan beenin bi len u chee le ki ti koo kidiik ni, ki kan binib pam kuun nima chee.

²⁸ Le Piita bui bi, “Ni nyi ke timi Juu yaab aakaal aa kii ke ti mann binib bi kaa ye Juu yaab na, kaa kii ke ti kpaan bi chee. Le Uwumbər mu mək mi ke m taa li dak ke unii ubaa kə.

²⁹ Nima pu na, naah yin mi pu na, le m dan, kaa yii. Ni yin mi ba pu?”

³⁰ Le Konelius bui u, “Daanab na, tikur titaa kijook wəb, kinakokoona, le m nan bi maadiik ni, ki bi mee Uwumbər. Maah

bi mee Uwumbər na, le m kan uja u pee likekeln li wiin chain na si nimbiiin ni

³¹ ki bui ke, ‘Konelius, Uwumbər ŋun saameel, ki teer saah ter bigiim pu na.

³² U ban ke aa cha binib buen Jəpa aatinj ni, bi ti yin ni uja u bi nima aan bi yin u ke Simonn Piita na, ke u koo ugbanjab ubaa do, bi yin u ke Simonn na. Waadichal bi nnyusakpem na aagbaan.’

³³ Waah tuk mi kina na, libuul ngbaan ni le m tun binib bi ti yin si. Saah dan pu na, ni ŋan. Dandana wee, ti məmək bi do, Uwumbər aanimbiin ni. Ti ban ti ŋun tibər ti Tidindaan tuk si ke aa tuk timi na.”

Piita aah tuk Konelius mam Uwumbər aabər pu na

³⁴ Le Piita bui bi, “M bee ke ni ye mbamən ke Uwumbər aa pak ubaa ki jer uken. U po pak ti məmək la.

³⁵ Njibol məmək ponn ni, unii yaa bi, ki pak Uwumbər ki tun lituln li ŋan na kan, u piir Uwumbər aasui.

³⁶ Ni nyi ke Uwumbər tuk Israel yaab tibənyaan. Tibənyaan tee le ye ke Uwumbər ga tii bi nsuudoon Yesu Kristo pu. Uma le ye ti məmək Aadindaan.

³⁷ Jənn nan tuk binib ke bi yaa kpeln baabimbin kan, u ga muin bi nnyun ni. N-yoonn ngbaan aah jer na, le Yesu u ye Nasaref aatinj aanii na piin ki bi tun waat- uln Galilee aatim ni, ki bə dii Judea aatim məmək ni.

³⁸ Ni nyi waabər. Uwumbər nan nyan u, ki di Waafuur Nyaan gbiin u ki tii u mpənn, ki nan bi u chee. Uwumbər aah bi u chee na, le u buen njipepel məmək, ki tun lituln li ŋan na, ki cha binib bimək nan bi kinimbəŋ aanjaal ni na pək.

³⁹ Ti kan waah ŋani tiwan nimək Jerusalem ni Juu yaab aatim məmək ponn ni na. Le bi kpaa u ndəpuinkoo pu, ki ku u.

⁴⁰ Iwiin itaa daal, le Uwumbər fikr u nkun ni, ki cha binib kan u.

⁴¹ Naa ye binib məmək le kan u. Uwumbər nyan timi le ke ti kan u, ki li ye waaseer- aadam. Waah fikr nkun ni na, ti ni u kpaan jin tijaakaar, ki kpaan ki nyu nnyun.

⁴² U tuk timi ke ti buen njipepel məmək, ki ti tuk binib waabər, ki ji seeraa ke Uwumbər nyan u, u ti ji binifuub ni bitekpiib tibər.

⁴³ N-yaayoonn na, Uwumbər aabənbatiib məmək nan len Yesu aabər, ke unii umək gaa u ki kii na, Uwumbər ga di cha pinn u, uma Yesu aayimbil pu.”

⁴⁴ Tə, Piita aah laa bi len kina na, le Uwumbər Aafuur Nyaan sunn ni ki nan gbiin binib bimək ŋun waah len pu na.

⁴⁵ Yesu aanib bi nyan Jəpa ki dii Piita na nan ye Juu yaab, le ni gar bi pam, ba pu? Uwumbər di Waafuur Nyaan tii binib bi kaa ye Juu yaab na mu,

⁴⁶ le bi n̄un bi len iliin yayan ki nyun̄ni Uwumb̄or.

⁴⁷ T̄o, Piita bui ke, “Uwumb̄or di Waafuur Nyaan tii binib bimina, ke waah tii timi pu na. Ubaa ga n̄maa len ke ti taa muin bi n̄nyun ni ii?”

⁴⁸ Waah len kina na, le u bui bi ke bi muin bi n̄nyun ni, Yesu Kristo aayimbil pu. T̄o, Konelius mam nan gan̄ Piita ke u n̄ja bi chee iwiin ilee.

11

Piita aah tuk Yesu aanib tib̄or ngbaan pu na

¹ Yesu aakpambalb ni Judea aatin̄ aanib bi nan gaa Yesu ki kii na, nan n̄un ke binib bi kaa ye Juu yaab na mu gaa Uwumb̄or aab̄or.

² Le Juu yaab bibaa len ke binib bi kaa ye Juu yaab na yaa gaa Uwumb̄or aab̄or kan, ni n̄an ke bi gii n̄ichakpan. Le Piita ki gir buen Jerusalem. Waah ti fuu nima na, le Juu yaab ngbaan kpak u kinikpakpak,

³ ke ba n̄ja u mann binib bi kaa ye Juu yaab na, ki jin bi chee tijiir, Juu yaab aah k̄o pu na.

⁴ Le Piita n̄eer tib̄or m̄om̄ok aah piin ki ti saa pu na, ki tuk bi:

⁵ “M nan bi J̄opa aatin̄ ni, ki bi mee Uwumb̄or, le ni n̄ja mi ke tidan̄ pu na, le m kan tiwan nibaa nyan ni paacham. Ni naahn likekeln, ki pee. Le bi joo ikekefeen inaa pu, ki sunn ni kitij m chee.

⁶ Le m lik ni mbam̄om, ki kan tiwakor, ni ipeel, ni iwaa, ni tiwan nim̄ok baar kitij na, ni inyoon, ni pu.

⁷ Le m n̄un nneel len ke, ‘Piita, fii, ki ku ki n̄m̄o.’

⁸ Le m len ke, ‘Ndindaan, aayii. Maa kee n̄man tiwan ni k̄o ke nee na.’

⁹ Le nneel ngbaan ki len paacham ke, ‘Uwumb̄or yaa len ke aa ga n̄maa ji tiwan ni na kan, aa taa bui ke ni k̄o.’

¹⁰ Le ni n̄ja kina nfum mutaa. Le tiwan ngbaan ki gir buen paacham.

¹¹ Libuul ngbaan ni le bijab bitaa fuu ni maah bi lidichal li ni na aabisam̄ob chee. Bi nan nyan ni Siisarea aatin̄ ni la. Konelius le tun ni bi, ke bi nan yin mi.

¹² Le Uwumb̄or Aafuur Nyaan bui mi, ‘Dii bi, ki taa joo beeni.’ Le m dii bi. Le Yesu aanib biloob bimina mu dii mi, le ti buen Siisarea aatin̄ ni, ki ti fuu ki koo Konelius do.

¹³ Le Konelius tuk timi ke u nan kan Uwumb̄or aatuun si udo ki tuk u ke u cha binib buen J̄opa aatin̄ ni, ki ti yin uja ubaa, bi yin u ke Simonn Piita,

¹⁴ u ga tuk u tib̄or ti ga cha u ni waachiln ponn ni aanib m̄om̄ok n̄mar na.

¹⁵ Le m piin ki bi tuk bi Yesu aab̄or. Maah laa bi tuk bi na, le Uwumb̄or Aafuur Nyaan sunn ni bi pu, ke mu aah nan sunn ni ti pu njan pu na.

¹⁶ Le m teer ke Tidindaan nan tuk timi ke, ‘Jonn nan muin binib n̄nyun ni. Mma ga gbiin nimi Uwumb̄or Aafuur Nyaan.’

¹⁷ T̄o, Uwumb̄or di Waafuur Nyaan tii timi bi gaa Tidindaan Yesu Kristo ki kii na, le ki tii binib bi kaa ye Juu yaab na mu, ke waah tii timi pu na. M mu ye n̄ma ki ga n̄maa yii Uwumb̄or?”

¹⁸ Juu yaab ngbaan aah n̄un Piita aah len pu na, le baa ki kpak u. Bi nan nyun̄ Uwumb̄or, le ki bui ke, “Kina pu na, Uwumb̄or cha binib bi kaa ye Juu yaab na mu kpeln baabimb̄in ki kan lim̄ofal.”

Binib aah gaa Yesu ki kii Antiok aatin̄ ni pu na

¹⁹ T̄o, binib bi ku Stiifen na nan muk Yesu aanib ki n̄ani bi falaa. Le bi yaa, ki buen n̄tim m̄om̄ok ni, ki ti saa Foniaa aatin̄ ni, ni Saiprus aatin̄ ni, ni Antiok aatin̄ ni, ki joo Yesu aab̄or tuk Juu yaab baan̄ja.

²⁰ Le Yesu aanib bibaa, bi nyan ni Saiprus aatin̄ ni, ni Sairene aatin̄ ni na mu buen Antiok aatin̄ ni, ki ti tuk binib bi kaa ye Juu yaab na mu Tidindaan Yesu aab̄oryaan.

²¹ Tidindaan aap̄oon nan bi bi chee, le binib pam gaa Tidindaan ki kii, ki kpeln baabimb̄in, ki dii waasan.

²² Yesu aanib bi nan bi Jerusalem na n̄un bi pu. Nima pu le bi tun Banabas ke u buen Antiok aatin̄ ni.

²³⁻²⁴ U nan ye unibam̄onn, ki gaa Yesu ki kii mbam̄om, ki gbii Uwumb̄or Aafuur Nyaan. Le u di ti fuu nima. Waah ti fuu nima, ki kan Uwumb̄or aah san binib ngbaan kinimbaak pu pu na, le ni n̄ja u mpopiin. Le u sur bi m̄om̄ok ke bi cha binimb̄il li man bi dii Tidindaan aasan mbam̄om. Le binib pam gaa Tidindaan ki kii ki kpee waanib pu.

²⁵ Le Banabas buen Tasus aatin̄ ni, u ti ban Sōol,

²⁶ le ki ti kan u, ki di u dan Antiok aatin̄ ni. Libim̄aln le Banabas, ni Sōol, ni Yesu aanib nan kuuni nima chee; le bi tuk binib pam Uwumb̄or aab̄or, Antiok aatin̄ ni, le bi naan Yesu aadidiliib liyimbil lee, ke Kristo Yaab.

²⁷ N-yoonn ngbaan le Uwumb̄or aab̄orab̄tib bibaa nyan ni Jerusalem, ki dan Antiok aatin̄ ni.

²⁸ Bi yin ubaa ke Agabus. Le Uwumb̄or Aafuur Nyaan cha u len ke nkon sakpem ga lir dulnyaa wee ponn ni. Ub̄orkpaan Klodius aayoonn le mu nan lir.

²⁹ Agabus aah len kina na, le Yesu aadidiliib len ke bi m̄om̄ok ga tii n̄jimombil, baah ga n̄maa tii pu na, ki di tii Yesu aanib bi bi Judea aatin̄ ni na.

³⁰ Le bi m̄om̄ok tii kina. Le Banabas ni Sōol di n̄jimombil ngbaan buen Judea, ti di tii Yesu aanib aaninkpiib.

12

Ubər Herod aah ɲa Yesu aanib falaa pu na

¹ N-yoonn ngbaan le Ubər Herod piin ki bi ɲani Yesu aanib bibaa falaa.

² U cha binib di kijaak aajuk ku Jems u ye Jənn aakpel na.

³ Waah ɲa kina na, le ni piir Juu yaab aasui. Nima pu le u cha binib chuu Piita mu. Ni nan ye n-yoonn mu Juu yaab ji Lakr-jer aajim* ki ɲmɔ boroboro u kaa kpa nnyək na.

⁴ Baah chuu Piita na, le bi di u ɲa kiyondiik ni. Le butəb aajab kipiik ni biloob si kii u. Binaa yaa kiir ki ti saa tikur titaa kan, le binaa mu nan gaa. Ubər Herod nan len ke Lakr-jer aajim ngbaan yoonn yaa jer kan, u ga nyan Piita kiyondiik ni, ki di u siin Juu yaab aanimbiin ni, ki ji u tibər.

⁵ Piita aah laa bi kiyondiik ni na, le Yesu aanib mu nan bi mee Uwumbər linimaln, ki tii u.

Uwumbər aatuun aah nyan Piita kiyondiik ni pu na

⁶ Kinyeek ngbaan yaa woln kan, Ubər Herod ga nyan Piita ki ji u tibər. Le Piita da geen bikikiirb bilee aakaasisik ni. Bi nan di tikululn buu ɲaala mamək ilee, ki di tibiaa gbɪn dar ukikiir wee, ki di tiken gbɪn dar uken. Le bikikiirb biken si kii mbisaməb chee.

⁷ Kinyeek ngbaan, le Tidindaan aatuun dan ki nan sil u chee. Le nwiihn woln kidiik ponn ni. Le u gbaa finn Piita, ki bui u ke, “Fii sil mala mala.” Waah len kina na, le tikululn ngbaan chuu leer lir.

⁸ Le Tidindaan aatuun ngbaan bui u, “Di saagbapapaln buu aachan, ki di saanaatak tan.” Le Piita ɲa kina. Le u ki bui u, “Di saakekeln peen, ki dii mi.”

⁹ Le Piita dii u ki buen, ki dak ke ni ye tidan la. Waa dak ke ni sil ye ibamən.

¹⁰ Baah cha na, le bi jer ukikiir ubaa, ki ki foor, le ki ki jer uken, ki ti fuu tikur aajaalen, u lek lipaal aabisaməb na. Le jaalen ngbaan piir ubaa pu. Le bi nyan, ki bɔ dii nsan mubaa. Libuul ngbaan ni le Tidindaan aatuun ngbaan buen, ki cha Piita.

¹¹ Le Piita aanimbiil woln. Le u len ke, “M bee ke ni sil ɲa kina. Tidindaan tun ni waatuun ke u nan nyan mi Ubər Herod aajaal ni, ki nyan mi Juu yaab aah ban bi ɲa mi pu na ni.”

¹² Tɔ, Piita nan bee waabər aah bi pu na, le ki buen Mari, u ye Jənn Mak aana na do. Kinipaak nan bi nima, ki bi mee Uwumbər.

¹³ Le Piita kpaar lipaal aajaalen. Le utu-tunn u ye upii aan bi yin u ke Roda na, dan nan lik udaan u kpaar jaalen na,

¹⁴ le ki bee Piita aaneel. Le ni ɲa u mpopiin sakpen. Le u gir buen biken chee, kaa piir jaalen, ki ti tuk bi ke Piita si lipaal.

¹⁵ Le bi tuk u ke u waar la. Le u beenin len ke ni ye mbamən. Le bi bui u ke ni ga li ye Piita aawiin la.

¹⁶ Le Piita beenin si kpaar jaalen. Le bi piir jaalen, ki kan u. Baah kan u na, le ni gar bi sakpen.

¹⁷ Le Piita yoor ɲaala ki nyii bi pu, ke bi ɲmin, le ki tuk bi Tidindaan aah ɲa pu ki nyan u kiyondiik ni na, ki bui bi ke bi tuk Jems ni Yesu aanib biken. Piita aah len kina na, le u siir buen nibaa chee.

¹⁸ Kitaak aah woln na, le bikikiirb ngbaan aapobil yuk. Le bi baa tɔb budabu ɲa Piita na.

¹⁹ Le Ubər Herod bui bi ke bi ban u. Le bi ban u, kaa kan u. Le Herod yin bikikiirb ngbaan, ki nan baa bi tibər ngbaan, le ki len ke baabər bii, ki ku bi.

Tɔ, Herod nan nyan Judea aatin ɲi, ki buen Siisarea aatin ɲi, ki ti yunn nima siib.

Ubər Herod aah kpo pu na

²⁰ Herod nan gee linuul ki ɲa Taya aatin aanib, ni Saidonn aatin aanib pu. Le bi məmək kuun ki buen u chee. Bi nan puen buen uja ubaa chee la. Bi yin u ke Blastus, u ye Herod aatutum aaninkpel la. Le Taya aanib ni Saidonn aanib buen u chee bi ti jənn u kijiit, le ki nin buen Ubər Herod chee, ki ti mee u ke u taa cha bi li kpa kijaak. Bi gaal baajikaar Ubər Herod aatin ɲi la. Nima pu na, baa ban ke bi li kpa kijaak.

²¹ Le Herod siin nwiin mundaln bi ga kuun tɔb na. Liyaadaale u di waabərkekeln peen, ki kal waabərjal pu, le ki len bi chee tibər.

²² Waah len tibər pu na, le bi məmək tar ke, “Ni ye Uwumbər aaneel la, naa ye unibən.”

²³ Tɔ, libuul ngbaan ni le Tidindaan aatuun cha iween chuu u; ba pu? waa tii Uwumbər lisil. Le ɲkpaambil ɲman u, le u kpo.

²⁴ Tɔ, Uwumbər aabər nan moo mooni ɲipepel məmək. Le binib too kpaɛ ki gaal i.

²⁵ Banabas ni Səəl ma kan, baah nan di ɲimombil tii Yesu aanib aaninkpiib na, le bi di Jənn Mak nyan Jerusalem ni, ki labr buen Antiok aatin ɲi.

13

Uwumbər Aafuur Nyaan aah nyan Banabas ni Səəl pu na

¹ Yesu aanib bibaa nan bi Antiok aatin ni. Bi ponn ni bibaa nan ye Uwumbər aabənabtiib, bibaa mu nan ye Yesu aabər

* 12:3 : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbər nan nyan bi tinaagbiir ni, lijt aatin ni na. Lik Nnyam 12.1-27. * 13:1 : Baalini ni, bi yin Unibəmən ke Niger.

aaməmək. Bi yin ubaa ke Banabas, ki yin uken ke Simeonn, ki ki yin u ke Unibəmbən,* ki yin uken ke Lusius, u nan ye Sairene aatiŋ aanii na, ki yin uken ke Manaenn u Ubər Herod aate nan kpiin u na, ki yin uken ke Səəl.

² Le bi məmək dooni Uwumbər ki lul buməb. Baah ŋani kina na, le Uwumbər Aafuur Nyaan tuk bi ke bi nya Banabas ni Səəl bi ti tun waah siin bi lituln li na.

³ Le Yesu aaniḅ lul buməb, ki mee Uwumbər, ki di biŋaal paan bi pu, le ki cha bi buen.

Banabas ni Səəl aah ŋa pu Saiprus aatiŋ ni na

⁴ Tə, Uwumbər Aafuur Nyaan aah tun Banabas ni Səəl pu na, le bi buen, ki ti fuu kitin kibaa ni, bi yin ki ke Selusia, le ki koo buŋəb ni, ki puur ki ti fuu lidikl pu, bi yin lidikl ngbaan ke Saiprus,

⁵ le ki fuu kitin ki bi lidikl ngbaan paab na, bi yin ki ke Salamis. Baah fuu nima na, le bi koo Juu yaab aameen aadir ni, ki tuk binib Uwumbər aabər. Jənn Mak mu nan dii bi, ki ter bi.

⁶ Le bi ki buen lidikl ngbaan aapepel liken wəb, ki ti fuu kitin kibaa ni, bi yin ki ke Pafos. Baah ti fuu nima na, le bi kan ubəə ubaa, bi yin u ke Bariyesu. U nan ye Juu yaab aanii le ki ŋmann ke u ye Uwumbər aabənabr la.

⁷ Lidikl ngbaan aatim aaninkpel mu nan bi nima, bi yin u ke Sejius Pəəlus. U nan ye unii u kpa nlan na la. Ubəə ngbaan aajə le nan bi na. Le uninkpel ngbaan yin Banabas ni Səəl ke bi dan u chee, ki ban u ŋun Uwumbər aabər.

⁸ Ubəə ngbaan aayimbil leler nan ye Elimas la. Elimas aatataa le ye ke ubəə. Le u kpa Banabas ni Səəl kinikpakpak, ki pəəni ubaa ke uninkpel ngbaan taa gaa Yesu ki kii.

⁹ Le Uwumbər Aafuur Nyaan fir Səəl, u bi duln u ke Pəəl na pu, le u lik Elimas mbaməm,

¹⁰ le ki bui u, “Sin u ye kinimbəŋ aajapəənn na, aa ye litunyaan məmək aadin la, ki ŋmanni binib n-yoonn məmək, ki kpa mbiin sakpen, ki ban aa bii Tidindaan aasan mu tok na.

¹¹ Uwumbər ga daa aatafal, ki cha aa jəb, kaan ki li waa, ki ti saa n-yoonn mu Uwumbər gee na.”

Libuul ngbaan ni le likpakpal bəmbəln biin unimbil pu, le u jəb, ki chuun mann gonni ki ban unii u ga chuu ŋaal ki dar u na.

¹² Uninkpel ngbaan aah kan kina, ki bae Tidindaan aah bi pu na, le ni gar u pam. Le u gaa Yesu ki kii.

Pəəl aah moon Uwumbər aabər Antiok aatiŋ ni pu na

¹³ Pəəl mam nan nyan Pafos aatiŋ ni, le ki koo buŋəb ni, ki ti puur, ki ti fuu kitin kibaa ni, bi yin ki ke Pega, ki bi Pamfilia aapepel ni la. Baah ti fuu nima na, le Jənn Mak gir buen Jerusalem ki cha bi.

¹⁴ Le bi nyan Pega aatiŋ ni, ki buen ti fuu Antiok aatiŋ ki bi Pisidia aapepel ni na. Juu yaab aakpaakool daal, le bi koo kal mmeen aadiik ni.

¹⁵ Le unii ubaa karn Uwumbər Aagbaŋ ponn ni. U karn Moses ni Uwumbər aabənabtiib aah nan ŋmee pu na. Waah karn doo na, le mmeen aadiik aaninkpiib tun unii bi chee, ke u ti tuk bi ke bi yaa ban bi tuk binib tibər ti ga pəək bitaakpab na kan, bi tuk bi.

¹⁶ Le Pəəl fii sil ki yoor ŋaal ki len ke, “Israel yaab, ni nimi bi kaa ye Israel yaab ki pak Uwumbər na, li pel man:

¹⁷ Timi Israel yaab Aawumbər nan nyan tiyaajatiib. Bi nan ye bicham le Ijpt aatiŋ ni. Baah bi nima na, le Uwumbər ter bi, ki cha bi pər. Le Uwumbər nyan bi Ijpt aatiŋ ni, ki mək Ijpt aatiŋ aaniḅ waapəənn sakpiin.

¹⁸ Njibin imonko ilee le Uwumbər kpiin tiyaajatiib timoor ni,

¹⁹ le ki nin jənn nyan njibol njilole Kanaann aatiŋ ni, ki di kitin ngbaan yakr ke lifaal na tii bi. Buyoonn bi nan koo Ijpt aatiŋ ni na, ki ti saa bundaln bi nan gaa Kanaann aatiŋ na, nan ye njibin ikui inaa ni piin mu la.

²⁰ “N-yoonn ngbaan le u tii bi bibəjirb, bi li joo bi, ki ti saa waabənabr Samuel aayoonn.

²¹ N-yoonn ngbaan le bi len ke bi ban ubər, u li joo bi. Baah len kina na, le Uwumbər nyan Səəl, u nan ye Kis aajapəənn na, u li ye baabər. U nan ye Benjaminn aaniḅol ponn ni aanii, ki nan joo bi njibin imonko ilee la.

²² Nee aapuwəb le Uwumbər nyan u bi chee, ki di David ŋa baabər, ki len ke, ‘David u ye Jese aajapəənn na bi maah gee pu na. U ga li ŋani maah gee pu na məmək.’

²³ Tə, Uwumbər nan puu tipuur ke u ga tun unii Israel yaab chee, ke u gaa bi lii. Yesu le u tun ni u bi chee, ke u gaa bi lii. Uma le ye Ubər David aayaabil ubaa.

²⁴ Jənn u nan muini binib nnyun ni na nan loln nsan ki fuu ni, le Yesu nin paan ni. Yesu aah kaa nan kee piin waatuln na, le Jənn tuk Israel yaab ke bi yaa kpeln baabimbin kan, u ga muin bi nnyun ni.

²⁵ Jənn aah kaa nan kee tun waatuln doo na, le u baa bi, ‘Ni dak ke m ye ŋma? Maa ye Kristo u ga gaa binib lii na. Uma le paan ni mpuwəb. Maa ŋeer m chuu gbiln waanaatak aanmin.’

²⁶ Tə, Pəəl nan ki bui bi, “Nnaabitiib, Abraham aayaabitiib, ni binib bi kaa ye Juu yaab ki pak Uwumbər na, timi chee le Uwumbər nan tun ni tibənyaan ke u ga gaa timi lii.

²⁷ Binib bi bi Jerusalem ni na, ni baaninkpiib aa nyi ke Yesu le ga gaa bi lii. Likpaakool mómok daal, bi karni Uwumbor Aagbanj ponn ni, Uwumbor aabonabtiib aah nan len pu na, kaa bee naatataa. Le bi jin Yesu tibor ki len ke waabor bii. Uwumbor aabonabtiib nan len ke bi ga na kina.

²⁸ Juu yaab nan mee Pailat nsan ke bi ku Yesu. Bi mu aa kan waataani ki ga nmaa len ke u neer bi ku u.

²⁹ Ni nmeee Uwumbor Aagbanj ponn ni baah ga nan na Yesu pu ki ku u na. Le bi nan nani naah nmeee pu na mómok, le ki nyan u ndopuinkoo pu, ki di u sub kitakpaluj ni.

³⁰ Le Uwumbor fikr u nkun ni.

³¹ Le u di ubaa mók binib bi nan dii u Galilee ki nan saa Jerusalem na. Le bi kan u iwin pam. Dandana wee, bima le ye waaseeraadam, ki tuk Juu yaab waabor.

³²⁻³³ Timi le joo ni tibonyaan ngbaan nan tuk nimi. Uwumbor nan puu tipuur tii tiyaajatiib. Timi le ye tiyaajatiib aayaabitiib. Waah puu tipuur tii tiyaajatiib na, u gbiin tipuur ngbaan dandana wee tii timi, ki fikr Yesu nkun ni. Uwumbor aalahn aagbanj ponn ni, njyil njilee, le Uwumbor len Yesu chee ke,

‘Sin le ye Maabo, din wee le m ma si.’[†]

³⁴⁻³⁵ To, Uwumbor ki bui ke:

‘M ga sil na tinyoor ti bi chain na na ni pu, ke maah puu tipuur tii Ubor David pu na.’[‡]

Uwumbor ki len kigbanj kibaa ponn ni:

‘Maan cha maabo u ye chain na aawon bur.’[§]

To, Póol nan ki len ke, “Uwumbor aah len pu na, naatataa le ye ke u fikr Yesu nkun ni. Waan ki kpo. Waawon aan bur.

³⁶ Ubor David aah nan bi na, u nan tun Uwumbor aatuln, le ki ti kpo. Le bi sub u uyaajatiib chee, le u bur.

³⁷ Yesu u Uwumbor fikr u nkun ni na, uma aawon aa bur.

³⁸⁻³⁹ Tijotiib, ti tuk nimi ke Uwumbor ga di cha nimi aatunwanbir pinn nimi Yesu pu. Binib bimók gaa Yesu ki kii na, Uwumbor ga di cha pinn bi, ki nyan bi baatunwanbir ni. Moses aakaal aa nmaa di cha pinn binib, kaa nmaa nyan bi baatunwanbir ni. Ti ban ke ni li nyi tibor timina mbamóm.

⁴⁰⁻⁴¹ Uwumbor aabonabtiib nan len ke Uwumbor len ke:

‘Mbonyundam, lik, m bi tun lituln libaa nimi aayoonn.

Unii yaa tuk nimi ke m tun lituln limina kan, naan tii naadii la.

Cha ni gar nimi man, aan ki bee yoli.’^{*}

To, Póol nan ki tuk bi, “Ni li nyi aan Uwumbor aabonabtiib aah len pu na, ni taa na nimi.”

⁴² Póol aah len doo na, le u ni Banabas nyan ni mmeen aadiik ni. Baah nyan ni na, le binib bui bi ke likpaakool li choo na daal bi ki gir ni, ki nan ki tuk bi tibor ngbaan.

⁴³ Binib mómok aah nyan mmeen aadiik ni na, le Juu yaab, ni binib bi nan kpeln ki dii Juu yaab aasan na pam nan dii Póol ni Banabas. Le Póol ni Banabas len bi chee ki tuk bi ke Uwumbor aah san bi kinimbaak pu na, bi li beenin dii waasan.

⁴⁴ To, likpaakool li paan ni na daal, le binib bimók bi kitinj ngbaan ni na nan kuun ni bi nan njun Tidindaan aabor. Ubaabaa baanja le nan gur linampal.

⁴⁵ Juu yaab aah kan kinipaak ngbaan kuun kina na, le bi kpa lipiipoln sakpen, ki kpak Póol kinikpakpak, ki seei u.

⁴⁶ Le Póol ni Banabas kpa lipobil ki bui Juu yaab ngbaan, “Ni njan ke ti puen tuk nimi Uwumbor aabor. Le ni yii, kaa kii, kaa dak ke ni neer ni kan limofal li kaa kpa ndoon na. Kina pu na, ti ga di cha nimi, ki tuk binib bi kaa ye Juu yaab na Uwumbor aabor.

⁴⁷ Uwumbor tuk timi waagbanj ponn ni ke ti na kina. U nan len ke,

‘M nyan si la, ke aa woln binib bi kaa ye Juu yaab na aanimbil,

ki tii dulnyaa wee ni aanib mómok nsan ke bi njamar.’^{††}

⁴⁸ To, binib bi kaa ye Juu yaab na aah njun baah len pu na, le bi kpa mpopiin sakpen, le ki bui ke Uwumbor aabor njan sakpen a. Le binib bi Uwumbor nyan bi ke bi kan limofal li kaa kpa ndoon na gaa Yesu ki kii.

⁴⁹ Le Uwumbor aabor moon itingbaan mómok ni.

⁵⁰ Le bipiib bi kpa mpóon ki pak Uwumbor na bi kitinj ngbaan ponn ni. Kitiinj ngbaan aaninkpiib mu nan bi. Le Juu yaab na, ki cha bi njama tijar Póol ni Banabas pu, ki na bi falaa, ki nyan bi baatiinj ni.

⁵¹ Le Póol ni Banabas kpaar bitaa aatatan lii nima, ni ye nsurm le ki tii bi, ki nyan ni nima, ki buen kitinj kibaa ni, bi yin ki ke Ikonium.

⁵² Le Uwumbor Aafuur Nyaan gbiin binib bi gaa Yesu ki kii Antiok aatiinj ni na. Le bi nan kpa mpopiin pam.

14

Póol mam aah buen Ikonium aatiinj ni pu na

¹ Póol ni Banabas nan ti fuu Ikonium aatiinj ni, ki koo mmeen aadiik ni, ki kpa mpóon ki tuk binib Uwumbor aabor. Nima pu na, binib pam nan gaa Yesu ki kii, bi ye Juu yaab, ni bi kaa ye Juu yaab na mu.

[†] 13:32-33 : Lik Ilahn 2.7. [‡] 13:34-35 : Lik Aisaya 55.3.

1.5. [†] 13:47 : Lik Aisaya 49.6.

[§] 13:34-35 : Lik Ilahn 16.10. ^{*} 13:40-41 : Lik Habakuk

² Le Juu yaab bibaa yii Uwumbør aabør, ki bii Yesu aanib, ki cha binib bi kaa ye Juu yaab na bibaa gee liŋuul bi pu.

³ Le Pøol ni Banabas nan bi nima ki yunn, ki nan kpa lipobil ki tuk binib Tidindaan aabør, ke u gee bi. Le Tidindaan cha bi tun lijnijiir aatun, ki mæk ke baah len pu na, ti gbii.

⁴ Le kitinj ngbaan aanib aa kpa kimøbaan. Bibaa nan si Juu yaab aapuwoþ, biken mu si Yesu aakpambalb aapuwoþ.

⁵ Le Juu yaab ni baaninkpiib, ni binib bi kaa ye Juu yaab na bibaa kpokl ke bi ga ŋa Yesu aakpambalb bakaa ki mae bi ŋitakpal.

⁶ Le Yesu aakpambalb ŋun baah ban bi ŋa bi pu na, ki san ŋmar, ki buen Lистра aatinj ni, ni Debe aatinj ni, ni itingbaan i bi nima na. Lистра aatinj, ni Debe aatinj mømæk bi Likonia aapepel ni la.

⁷ Le bi tuk nima chee aanib tibønyaan ngbaan.

Baah mae Pøol ŋitakpal Lистра aatinj ni pu na

⁸ Uja ubaa nan bi Lистра aatinj ni, le utaafar faan. Una aah nan ma u na, u nan ye uwøþ la. Waa nan chuun.

⁹ U nan ka pel Pøol aah len pu na, le Pøol bee ke u gaa Yesu ki kii, nima le u ga ŋmaa tii u laafee. Le Pøol lik u sulm,

¹⁰ ki len mpøon pu, “Fii sil aataa pu.” Le uja ngbaan fii yuk sil, le ki chuun gonni.

¹¹ Le kinipaak ngbaan kan Pøol aah ŋa pu na. Le bi teen Likonia aatinj aanib aaliin ponn ni, “Ŋiwaa le kpaln binib ki dan ti chee do.”

¹² Le bi yin Banabas ke Seus.* Pøol nan len tibør jer Banabas. Nima pu le bi yin u ke Hemes.†

¹³ Liwaal Seus aadichal nan bi kitinj ngbaan aagoln aabisamøþ chee la. Le unii u toor kitork tii liwaal ngbaan na joo ni inaa ja ni nsupuun ki di dan kitinj ngbaan aagoln aabisamøþ chee. U ni kinipaak ngbaan nan ban ke bi toor kitork tii Uwumbør aakpambalb Banabas ni Pøol la.

¹⁴ Le Banabas ni Pøol ŋun baah ban bi ŋa pu na. Baah ŋun kina na, le bi chuu kar baabøkur, le ki san koo kinipaak ngbaan aakaasisik ni, ki tar ke,

¹⁵ “Ŋjotib, ba pu ni ŋani kina? Ti po ye binibøm ke naah ye pu na la. Ti dan ti nan tuk nimi tibønyaan la. Di cha man, ki taa ki dii ŋiwaa man. Ŋi ye fam la. Ni li dii Uwumbør u fu na. Uma le nan naan paacham ni kitinj, ni nnyusakpem, ni tiwan mømæk.

¹⁶ N-yaayoonn na, u nan cha ŋinibol mømæk ŋani baah gee pu na.

¹⁷ N-yoonn mømæk u mu ŋani nimi tijann, ki tii nimi utaal, ki cha tijikaar ŋani, ki kpiini nimi, ki cha ni kpa mpopiin, u mæk nimi ke u bi.”

¹⁸ Le Pøol ni Banabas len kina ki pøoni bibaa ke bi taa cha kinipaak ngbaan toor kitork ngbaan tii bi, le baa ki toor ki tii bi.

¹⁹ Le Juu yaab bibaa nyan ni Antiok aatinj ni, ni Ikonium aatinj ni, ki dan Lистра aatinj ni, bi nan bii Pøol ni Banabas ki cha binib gee liŋuul bi pu. Le bi mae Pøol ŋitakpal, ki dar fuul u nyan kitinj ni, ki ti di bil, ki dak ke u kpo, le ki siir cha u.

²⁰ Le Yesu aadidiliib dan nan sil gob u. Baah sil gob u na, le u fii sil, ki labr buen kitinj ngbaan ni.

Pøol mam aah labr buen Antiok aatinj ni pu na

Kitaak aah woln na, le Pøol ni Banabas siir buen Debe aatinj ni,

²¹ ki ti tuk nima chee aanib tibønyaan ngbaan. Le binib pam gaa ti, ki dii Yesu aasan. Le Pøol ni Banabas nyan nima ki ki labr buen Listra aatinj ni, ni Ikonium aatinj ni, ni Antiok aatinj ki bi Pisidia aapepel ni na.

²² Baah dii ntim ngbaan ni na, le bi pøok Yesu aanib aataakpab, ki toor tuk bi Uwumbør aabør, le ki tuk bi ke bi sil Yesu aachanj ni, ke binib yaa ban bi koo Uwumbør aanaan ni kan, bi ga ji falaa sakpen le ki nin koo ni.

²³ Ntim mømæk ni, bi nan leer Yesu aanib ponn ni bininkpiib ke bi li joo bi, le ki lul bumøþ, ki mee Uwumbør tii bi. Baah gaa Tidindaan ki kii na, le bi di bi ŋa uŋaal ponn ni, ke u li lik bi.

²⁴ Le bi bø dii Pisidia aatim ponn ni, ki ti ki fuu Pamfilia aapepel ni,

²⁵ le ki ti fuu Pega aatinj ni, ki tuk binib Yesu aabør, le ki buen Atalia aatinj ni.

²⁶ Baah ti fuu nima na, le bi koo buŋøþ ni, ki puur nnyusakpem ki gir buen Antiok aatinj ni, kitinj ki bi nan nyan ni ki ni na. Baah nan ban bi nyan kitinj ngbaan ponn ni na, Yesu aanib nan mee Uwumbør tii bi, ki di bi ŋa uŋaal ni, ke u ter bi waatuln ponn ni. Baah ti tun lituln ngbaan doo na, le bi ki gir ni nima.

²⁷ Baah fuu ni na, le bi yin Yesu aanib ke bi kuun ni, le ki tuk bi tiwan nimøk Uwumbør cha bi ŋa na, ki tuk bi waah ŋa pu ki tii binib bi kaa ye Juu yaab na nsan ke bi gaa Yesu ki kii na.

²⁸ Pøol ni Banabas nan ti bi nima, Yesu aadidiliib chee, ki yunn.

15

Baah kuun Jerusalem ponn ni pu na

* 14:12 : Seus nan ye liwaal sakpeln libaa la. † 14:12 : Hemes nan ye liwaal li bi bui ke li len tibør sakpen na la.

¹ Tə, bijab bibaa nan nyan ni Judea aatin ni, ki dan Antiok aatin ni, le ki nan tuk Yesu aanib ke bi yaa kaa gii njichakpan, Moses aakaal aah mək pu na kan, baan nmar.

² Le bijab ngbaan kpak Banabas ni Pəol kinipakpak sakpen tibər ngbaan pu. Nima pu na, bi məmək nan kii ke bi ga tun Pəol ni Banabas ni binib bibaa aan bi buen Jerusalem, ki ti baa Yesu aakpambalb ni Yesu aanib aaninkpiib bi bi nima na, ki lik.

³ Yesu aanib nan ter bi, le bi gor ki buen. Baah cha na, le bi bə dii Fonisia aatim ni, ni Samaria aatim ni, ke bi ti mann Yesu aanib, ki tuk bi ke binib bi kaa ye Juu yaab na mu gaa Yesu ki kii. Le ni ti bi məmək mpopiin sakpen.

⁴ Le Pəol ni Banabas ti fuu Jerusalem. Baah ti fuu nima na, le Yesu aanib ni baaninkpiib ni Yesu aakpambalb doon bi ni mpopiin. Le Pəol ni Banabas tuk bi tiwan nimək Uwumbər cha bi nana, ki tuk bi waah ter bi pu na.

⁵ Le Farisii yaab bibaa, bi dii Yesu na, fii sil, le ki len ke binib bi kaa ye Juu yaab na yaa dii Yesu kan, ni njan ke bi gii njichakpan, ki kii Moses aakaal.

⁶ Le Yesu aakpambalb ni Yesu aanib aaninkpiib kuun təb chee, ke bi kpokl tibər ngbaan.

⁷ Baah kpokl ki ti yunn na, le Piita fii sil ki bui ke, “Nnaabitiib, ni nyi ke n-yoonn mu jer na Uwumbər nan lee mi ni ponn ni, ke m buen binib bi kaa ye Juu yaab na chee, ki ti tuk bi tibənyaan ngbaan, aan bi njan ki gaa Yesu ki kii.

⁸ Uwumbər u nyi binib məmək aasui ni aah bi pu na nan di Waafuur Nyaan tii binib bi kaa ye Juu yaab na, ke waah tii timi pu na.

⁹ Waah nana kina na, u mək ke u pak binib bi kaa ye Juu yaab na mu. Waa yakr timi. U po dak ke binib məmək ye tiwanbaan la. Baah gaa u ki kii na, le u finn bisui ni titunwanbir.

¹⁰ Nima pu na, ba pu ni muk bi, ki tənji Uwumbər? Timi ni tiyaajatiib aah nan ban ti dii Moses aakaal na, ni nan pəol ti chee. Taa nmaa dii. Ni bi ke lituln ni nyuun na la. Ba pu ni ban ke Yesu aadidiliib ngbaan dii kina?

¹¹ Binib bi kaa ye Juu yaab na yaa gaa Tidindaan Yesu ki kii kan, waanimbaasaln pu le u ga gaa bi lii. Kina le u ga gaa ti mu lii.”

¹² Piita aah len kina na, le bi məmək njan, ki pel Banabas ni Pəol aah len pu na. Le bi tuk bi Uwumbər aah nana pu ki cha bi tun lijinjiiir aatun binib bi kaa ye Juu yaab na aakaasisik ni na.

¹³ Banabas ni Pəol aah len ti doo na, le Jems bui ke, “Nnaabitiib, li pel man.

¹⁴ Dandana wee, Simonn Piita tuk timi Uwumbər aah nana pu njan na, ki mək ke

utafal bi binib bi kaa ye Juu yaab na ni, ki lee bi ponn ni binib bibaa, ke bi li ye waanib.

¹⁵ Uwumbər aabənabitiib nan len ke u ga nana kina. Ni nnee Uwumbər Aagban ponn ni ke

¹⁶ ‘Uwumbər len ke: Ubər David aanaan aah lir na,

m ga gir ni aan ki nan fiin waanaan ngbaan.

M ga nana mu nnaanpəm, ki cha mu sil mbaməm.

¹⁷ Nima pu na, binib bi gur na ga li ban min Uwumbər.

Njinbol njimək ye maanib na ga li ban mi.

¹⁸ Uwumbər le len kina.

N-yaayoonn na ki joo cha,

u nan tuk binib tibər timina.’ ”*

¹⁹ Jems nan ki bui ke, “M dak ke ti taa ki muk binib bi kaa ye Juu yaab ki kpeln baabimbini ki dii Uwumbər aasan na.

²⁰ Cha ti nnee kigban tii bi, ki tuk bi ke bi taa ki njim kitorok aanann, ki taa ki gor kidagook, ki taa ki njim tiwan ni bi tab ku ni na, ki taa ki njim nsin.

²¹ Tiyaajatiib yoonn ki di nan saa din, bi tuk binib Moses aakaal ntim məmək ponn ni. Likpaakool daal məmək bi po karni Moses aakaal mmeen aadir ni.”

Baah nnee kigban ngbaan pu na

²² Jems aah len ti doo na, le Yesu aakpambalb, ni Yesu aanib məmək, ni baaninkpiib kpokl ke bi ga nya bi ponn ni bijab bibaa, ki di kpee Pəol ni Banabas pu, ki tun bi Antiok aatin ni, bi ti di kigban ngbaan tii bi. Le bi nyan bijab bilee. Bi yin ubaa ke Judas Basabas, ki yin uken ke Sailas. Bijab bilee ngbaan nan ye biyidam le Yesu aanib ponn ni.

²³ Le bi nnee kigban ki di tun bi, bi di buen ti tii binib bi kaa ye Juu yaab na. Bi nnee ke:

“Tinaabitiib bi kaa ye Juu yaab ki bi Antiok aatin ni, ni Siria aatin ni, ni Silisia aatin ni na, ti dooni nimi. Timi Yesu aakpambalb, ni Yesu aanib aaninkpiib dooni nimi.

²⁴ Ti njan ke bijab bibaa nyan ti ponn ni, ki dan ni chee, ki ti tuk nimi tibər ti muk nimi ki nana nimi ilandak na. Taa nan tuk bi ke bi tuk nimi kina.

²⁵ Nima pu na, ti kuun təb ki kpaan kiməbaan, ki nyan ti ponn ni bijab bilee, ke ti tun ni bi ni chee. Bi ni tijotiib Banabas ni Pəol, bi ti gee bi na, le ti ga tun ni bi ni chee.

²⁶ Banabas ni Pəol nan di baaməfal paan talmaa Tidindaan Yesu Kristo pu.

²⁷ Bijab bi ti nyan bi na le ye Judas ni Sailas. Bi mu ga tuk nimi tibər ngbaan aah nnee pu na.

* 15:18 : Lik Amos 9.11-12.

²⁸ Ti ni Uwumbør Aafuur Nyaan kpaan kimɔbaan, kaa ban ti di nkaal mu pɔɔ na kpee nimi.

²⁹ Ni ɲan ke ni taa ki ɲmɔ kitorok aanann, ki taa ki ɲmɔ nsin, ki taa ki ɲmɔ tiwan ni bi tab ku ni na, ki taa ki gɔr kidagook. Ni yaa kii kina kan, nima le ɲan. Uwumbør ter nimi.”

³⁰ Le bi di kigban ngbaan tii Banabas mam, ke bi di buen Antiok aatiɲ ni. Baah ti fuu nima na, bi nan kuun ni Yesu aanib mɔmɔk, ki di kigban ngbaan tii bi.

³¹ Baah karn kigban ngbaan ponn ni na, le ni ɲa bi mpoɲin. Ni nan ye tibør ti pɔɔk bitaakpab na la.

³² Le Judas ni Sailas, bi ye Uwumbør aabɔnabtiiɲ na, tuk bi Uwumbør aabɔr pam ki pɔɔk bitaakpab, ki ter bi, bi li dii mbamɔm.

³³ Bi nan yunn nima siib. Baah nan yunn nima siib na, le bi chɔi bi, ki gir buen Yesu akpambalb chee. [

³⁴ Sailas ma nan gaar Antiok aatiɲ ni.]

³⁵ Pɔɔl ni Banabas nan ti bi Antiok aatiɲ ni, ni yunn siib. Le bi ni binib pam tuk binib Tidindaan aabɔnyaan, ki mɔk bi baah ga dii u mbamɔm pu na.

Pɔɔl ni Banabas aah yakr tɔb chee pu na

³⁶ Naah yunn siib na, le Pɔɔl bui Banabas, “Cha ti gir buen taah nan tuk binib Tidindaan aabɔr ntim mu mɔmɔk ni na, ki ti mann Yesu aanib ki lik ke bi joo Yesu aabɔr kinye?”

³⁷ Le Banabas ban ke Jɔnn Mak dii bi.

³⁸ Le Pɔɔl aa kii; ba pu? baah nan bi Pamfilia aatiɲ ni na, Jɔnn Mak nan labr kun ki cha bi, kaa ki ter bi lituln na ponn ni. Nima pu na, Pɔɔl aa nan kii ke u ki dii bi.

³⁹ Le Pɔɔl ni Banabas kpak kinikpakpak ki yakr tɔb chee, kaa ki dii tɔb. Le Banabas ni Jɔnn Mak koo buɲɔb ni, ki buen lidikl libaa pu, bi yin li ke Saiprus.

⁴⁰ Le Pɔɔl nyan Sailas ke u dii u. Le Yesu aanib mee Uwumbør tii bi, ki di bi ɲa Uwumbør aaɲaal ni, u ter bi. Le bi buen,

⁴¹ ki bɔ dii Siria aatim ni, ni Silisia aatim ni, ki pɔɔk Yesu aanib aataakpab, ki toor tuk bi Uwumbør aaliin.

16

Timoti aah dii Pɔɔl ni Sailas pu na

¹ Pɔɔl mam nan ti fuu Debe aatiɲ ni, ni Listra aatiɲ ni. Le Yesu aadiidii ubaa nan bi nima. Bi yin u ke Timoti. Una nan ye Juu yaab aabo la, ki mu gaa Yesu ki kii. Ute nan ye Griik aanii la.

² Yesu aanib bimɔk bi Listra aatiɲ ni, ni Ikonium aatiɲ ni na mɔmɔk nan pak Timoti.

³ Le Pɔɔl ban ke Timoti li dii u. Juu yaab bimɔk bi nima na nan nyi ke Timoti aate ye Griik aanii la. Nima pu na, Pɔɔl nan gii

Timoti aachakpaln ke Juu yaab aah geei pu na, le ki cha u dii bi.

⁴ Le bi bɔ dii ntim ngbaan ponn ni, ki mann Yesu aanib. Pɔɔl mam aah nan bi Jerusalem ni na, le Yesu aakpambalb, ni Yesu aanib aaninkpiib bi nan bi nima na nan kpokl, binib bi kaa ye Juu yaab ki dii Yesu na aah ga ɲa pu na. Le Pɔɔl tuk bi baah nan kpokl ki len pu na, ke bi kii kina.

⁵ Nima pu na, Yesu aanib aataakpab nan pɔɔk waasan ni. Idaa mɔmɔk le binib biken mu gaal u ki kii, ki kpaee waanib pu.

Pɔɔl aah daɲ tidan Troas aatiɲ ni pu na

⁶ Uwumbør Aafuur Nyaan aa nan kii ke Pɔɔl mam buen Asia aatiɲ ni ki ti tuk binib Yesu aabɔr. Le bi bɔ dii Frijiia aatim ni, ni Galasia aatim ni,

⁷ ki ti fuu Misia aatiɲ mɔk, ki ban bi buen Bitinia aatim ni. Le Yesu Aafuur Nyaan aa kii.

⁸ Le bi bɔ dii Misia aatim ni, ki ti fuu Troas aatiɲ ni.

⁹ Kinyeek ngbaan le Pɔɔl daɲ tidan ki kan Masedonia aatiɲ aanii ubaa si u chee ki ganɲi u ke u dan Masedonia aatim ni ki nan ter bi.

¹⁰ Pɔɔl aah daɲ tidan ngbaan kina na, le min Luk ni Pɔɔl mam gor ke ti buen Masedonia aatim ni. Ti nan bee ke Uwumbør le yin timi ke ti buen ki ti tuk kitin ngbaan aanib tibɔnyaan na.

Upii Lidia aah gaa Yesu ki kii pu na

¹¹ Ti nan koo buɲɔb, Troas aatiɲ ni, ki puur nnyusakpem na ki ti jer lidikl libaa, bi yin li ke Samotres. Naah woln kitaak na, le ti fuu Neapolis aatiɲ ni.

¹² Le ti nyan buɲɔb ni, ki chuun kitin ki ti fuu Filipi aatiɲ ni. Ki ye Masedonia aatiɲ kibaa, ki ye kitisakpen. Rom yaab nan bi nima, ki joo kitin ngbaan. Ti nan bi kitin ngbaan ponn ni, ki pii iwiin ilee.

¹³ Juu yaab aakpaakool daal, le ti nyan kitin ngbaan ponn ni, ki buen limɔl aagbaan. Ti nan dak ke likpaakool daal mɔmɔk Juu yaab kuuni nima ke bi mee Uwumbør. Le ti kan bipiib kuun nima. Le ti kal ki tuk bi Uwumbør aaliin.

¹⁴ Upii ubaa nan bi nima ki ɲun taah len pu na. Bi nan yin u ke Lidia. U nan ye Tiataira aatiɲ aapii la, ki chuun kooh ɲitanyaan aakeken ɲi kpa kidaak na. U nan ye upii u pak Uwumbør na la. Le Tidindaan piir usui ke u pel mbamɔm, ki gaa Pɔɔl aah len pu na.

¹⁵ Le bi muin u ni waachiln ni aanib nnyun ni. Le u tuk timi, “Ni yaa dak ke m sil gaa Tidindaan ki kii kan, ni dan nan mann mi, ki li bi ndo.” Le u ganɲ timi, le ti buen.

Baah di Pɔɔl mam ɲa kiyondiik ni pu na

¹⁶ Ti nan ki buen baah mee Uwumbør nin chee na. Taah cha na, le usapæon ubaa ton timi nshan ni. U nan ye unaagbiibo la. Bininkpiib nan dii u, ki cha u tuk binib tiwan ni choo ki ga nan ña na aabør. Waah ñani kina na, le u kan ñimombil pam ki tii udindatiib.

¹⁷ Le u paan ni ti ni Pøal aapuwøb, ki tar ke, “Bijab bimina le ye Uwumbør u kaa kpa ñeen aatø na aanaagbiib. Bi tuk nimi naah ga ña pu ki ñmar na.”

¹⁸ Usapæon ngbaan nan ñani kina iwiin mømæk. Waah ñani kina na, le Pøal gee liñjuul, ki fenn lik u, ki tuk bininkpiib bi dii u na, “M tuk nimi Yesu Kristo aayimbil pu, nya u ni man.” Libuul ngbaan ni le bininkpiib ngbaan nyan u ni.

¹⁹ To, bininkpiib ngbaan aah nyan u ni na, le udindatiib gee liñjuul. Bi bee ke waan ki kan ñimombil tii bi. Le bi chuu Pøal ni Sailas ki dar bi mpæon, ki di buen kitin ngbaan aabøjirb aanimbiin ni,

²⁰ ki ti len ke, “Bijab bimina ye Juu yaab, ki muk do aanib,

²¹ ki tuk bi nkaal mubaa. Taah ye Rom yaab na, naa ñan ke ti gaa nkaal mue ki dii mu.”

²² Baah len kina na, le kinipaak ngbaan mu gee liñjuul Pøal ni Sailas pu.

Le bibøjirb ngbaan chuu peer baawan, ki tuk baatutum ke bi di ñidabil gbaa bi.

²³ Le bi gbaa bi pam, ki tur bi ti ña kiyondiik ni, ki tuk kiyondiik aaninkpel ke u li kii bi mbamøn.

²⁴ Baah tuk u kina na, le u tur bi ña ponn ni aadiik ni, kiyondiik ni, ki baa bi ñbaa.

²⁵ Kinyetaasiik le Pøal ni Sailas bi mee Uwumbør, ki gaa ilahn ki pak u. Le binaagbiib biken ka pel.

²⁶ Libuul ngbaan ni le kitin den sakpen, ki cha kiyondiik aadinyik mu den. Libuul ngbaan ni le kiyondiik aajaalen mam mømæk chuu piir. Le binaagbiib mømæk aakululn chuu gbiln lir.

²⁷ Le kiyondiik aaninkpel finn, ki kan ke jaalen mam mømæk piir a. U nan dak ke binaagbiib mømæk nyan a. Le u yoor waajaak aajuk ke u ku ubaa.

²⁸ Le Pøal teen ke, “Taa ku aabaa. Ti mømæk bi do.”

²⁹ Le kiyondiik aaninkpel teen ke, “Li joo ni karyaa,” ki san koo ni, le ki nan gbaan Pøal ni Sailas aanimbiin ni, le uwon gbaa.

³⁰ Le u nyan bi lipaal, ki baa bi, “Ndin-datiib, m ga ña kinye aan ki ñmar?”

³¹ Le bi bui u, “Aa yaa gaa Tidindaan Yesu ki kii kan, aa ga ñmar, le saachiln ponn ni aanib mu ga ñmar.”

³² Le bi tuk u ni waachiln ni aanib mømæk Tidindaan aabør.

³³ N-yoonn ngbaan le u di nnyun char baabuun ngbaan, baah fe gbaa lakr bi pu

na. Le bi muin u ni waachiln ni aanib mømæk nnyun ni.

³⁴ Le u di Pøal ni Sailas buen waadichal ni, ki ti tii bi tijikaar ke bi ji. U ni waachiln ni aanib aah nan gaa Uwumbør ki kii na, ni ña bi mpooiin pam.

³⁵ Naah woln kitaak na, le bibøjirb ngbaan tun baatutum ke bi buen ti tuk kiyondiik ni aaninkpel ke u di bijab na lii aan bi li cha.

³⁶ Le kiyondiik aaninkpel tuk Pøal, “Bibøjirb ngbaan len ke m di aa ni Sailas lii, ni li cha. Ni nya suuna ki li cha.”

³⁷ Le Pøal aa kii kina. U nan bui bitutum ngbaan, “Bibøjirb ngbaan aah ña pu na, naa ñan. Timi tibaa mu po ye Rom yaab la. Baa jin timi tibør, kaa kan timi aataani, le ki gbaa timi binib aanimbil ni, ki di timi lan kiyondiik ni. Baah ña timi Rom yaab kina na, naa ñan. Dandana wee, bi ban ke ti li cha, ubaa taa li nyi. Taan kii kina. Cha bibøjirb ngbaan bibaa dan nan nyan timi.”

³⁸ Le bitutum ngbaan buen ti tuk bibøjirb ngbaan Pøal aah len pu na. Baah ñun ke Pøal ni Sailas ye Rom yaab na, le ijawaan chuu bi.

³⁹ Le bi buen Pøal ni Sailas chee ki ti søn bisui, ki nyan bi kiyondiik ni, le ki gar bi ke bi nya kitin ngbaan ni.

⁴⁰ Le Pøal ni Sailas siir nima chee, ki buen Lidia aadichal ni, ki ti doon Yesu aanib, ki len bi chee ki pøk bitaakpab, le ki nin siir nima.

17

Binib aah ñma tijar Tesalonika aatinj ni pu na

¹ Baah siir nima na, le bi bø dii Amfipolis aatinj ni, ni Apolonia aatinj ni, le ki ti fuu Tesalonika aatinj ni. Juu yaab aameen aadiik nan bi nima.

² Le Pøal ti koo mmeen aadiik ngbaan ni, waah ti ñani pu ñikpaakoo mømæk na. U nan di ñikpaakoo ñjataa le tuk bi Uwumbør Aagban aah len pu na aatataa,

³ ki mæk bi ke ni ye Kristo u gaa binib lii na aabør, ke Uwumbør Aagban len ke see Kristo na jin falaa, ki kpo, ki fikr nkun ni, le ki len ke waah tuk bi Yesu u aabør na, uma le ye Kristo ngbaan.

⁴ Le Juu yaab bibaa, ni Griik yaab bi pak Uwumbør na ponn ni pam, ni bipiib bi ye mpæondam na kii tii Pøal aah len pu na, ki kpaan u ni Sailas chee.

⁵ Le Juu yaab bi kaa kii tii u na nan kpa lipiipoln u pu, ki kuun ni binib bi kaa ñan, kaa bi tibør tibaa ni na, ki cha kitin ngbaan aanib mømæk gee liñjuul, ki kpa kifuuuk, ki ñma tijar, le ki buen uja u bi yin u ke Jasonn na do, ki ban bi koo ni. Le waa kii. Le bi koo mpæon, ki ti bi ban Pøal ni Sailas, ke bi nyan bi buen kinipaak ngbaan chee,

⁶ le kaa kan bi. Baah kaa kan bi na, le bi chuu Jasonn ni Yesu aanib bibaa mpɔɔn, ki di buen kitinj ngbaan aaninkpiib chee, le ki ti teen ke, “Pɔɔl mam bi muk binib ntim mɔmɔk ponn ni na dan do mu,

⁷ le Jasonn cha bi bi udo. Bi bii Ubɔrkpaan Siisa aakaal mɔmɔk ki len ke ubɔr uken bi, bi yin u ke Yesu.”

⁸ Juu yaab aah len kina na, le kinipaak, ni kitinj ngbaan aaninkpiib gee linjuul Pɔɔl ni Sailas pu.

⁹ Le bi cha Jasonn mam pan njimobil ke bi di bi lii. Le bi pan, le bi di bi lii.

Berea aatinj aanib aah gaa Yesu aabɔr pu na

¹⁰ Kinyeek ngbaan le Yesu aanib cha Pɔɔl ni Sailas siir buen Berea aatinj ni. Baah ti fuu na, le bi buen Juu yaab aameen aadiik ni.

¹¹ Le binib bi bi nima na pel Pɔɔl aah len pu na. Binib ngbaan ye binib ki jer Tesalonika aatinj ni yaab. Le binimbil man Pɔɔl aah len pu na pu. Idaa mɔmɔk bi nan kpar Uwumbɔr Aagbanj ponn ni, ki karni ke bi lik ke ti gbii aan taa gbii.

¹² Nima pu na, bi ponn ni pam nan gaa Yesu ki kii. Griik yaab bi nan ye bininyuum na, bijab ni bipiibi, mu gaa u ki kii ki wiir.

¹³ Le Juu yaab bi bi Tesalonika aatinj ni na njun ke Pɔɔl bi Berea aatinj ni ki bi tuk binib Uwumbɔr aabɔr. Le bi mu buen nima ki ti cha kinipaak na njma tijar Pɔɔl pu.

¹⁴ Libuul ngbaan ni, le Yesu aanib cha Pɔɔl siir buen ki dii nsan mu cha nnyusakpem aagbaan na. Sailas ni Timoti ma nan bee Berea aatinj ni.

¹⁵ Le Yesu aanib bi cheen Pɔɔl na nan cheen u ti saa Atens aatinj ni. Le Pɔɔl tuk bi ke bi ti tuk Sailas ni Timoti ke bi chuun mala ki dan u chee. Waah tuk bi kina na, le binib bi cheen u na gir buen Berea aatinj ni.

Pɔɔl aah moon Yesu aabɔr Atens aatinj ni pu na

¹⁶ Le Pɔɔl ti bi Atens aatinj ni, ki ka kii Sailas ni Timoti. Waah bi nima na, le u kan njiwaa pam kitinj ngbaan ponn ni. Le ni bii usui sakpen.

¹⁷ Likpaakool daal le u koo mmeen aadiik ni, ki tuk Juu yaab, ni binib bi pak Uwumbɔr na Yesu aabɔr. Le bi gbaa tɔb chee tibɔr ngbaan. Idaa mɔmɔk u nan chaa kinyarj ni, ki ti tuk binib bi bi nima na Yesu aabɔr. Le u ni bi gbaa tɔb chee tibɔr ngbaan.

¹⁸ Binib bibaa mu nan bi kitinj ngbaan ponn ni. Bi yin bibaa ke Epikurus* aanib, ki yin bibaa mu ke Stoik† aanib. Baah njun

Pɔɔl aah len pu na, le bibaa baa tɔb, “Ulam-bidaan ngbaan len kinye?”

Le bibaa mu bui ke bi dak ke u len njiwaa yayan njibaa aabɔr la. Pɔɔl ma nan bi len Yesu aabɔnyaan, ke u fikr nkun ni.

¹⁹ Bi nan yin kitinj ngbaan aaninkpiib ke Areopagus‡ aanib. Le bi di Pɔɔl buen bininkpiib ngbaan chee, le ki ti bui u ke waah tuk binib tibɔchann ti na, bi ban ke u tuk bi mu, bi bee,

²⁰ ke waah len pu na, ni gar bi, bi ban ke u tuk bi mu taatataa.

²¹ Atens aatinj aanib, ni bicham bi nan bi nima na, nan gee ke bi li kuun ni ki gbaa tɔb chee tibɔchann n-yoonn mɔmɔk. Nima pu le bi ban bi njun Pɔɔl jaar mu.

²² Le Pɔɔl sil bikaasisik ni, ki len ke, “Atens aatinj aanib, m bee ke nitafal bi njiwaa aabɔr ni pam.

²³ M chuun nimi aatinj ponn ni ki kan naah dooni njiwaa pu na, le ki kan bi nan njmee njmeen naah toor kitork nin chee na. Bi njmee ke, “Taah kaa nyi Uwumbɔr u na.” Ni dooni Uwumbɔr, ki mu aa nyi u. Waabɔr le m ban m tuk nimi dandana wee.

²⁴ Uwumbɔr nan naan dulnyaa wee, ni tiwan nimɔk bi ni ponn ni na. Uma le ye paacham ni taab Aadindaan. Waa bi liwaal aadiik ni.

²⁵ Uma ubaa le tii binib mɔmɔk limɔfal, ni libuln li ti fuur na, ni tiwan mɔmɔk. Waah ban pu na, u kpa. Unii yaa tun lituln tii uma Uwumbɔr kan, naa kpaee Uwumbɔr nibaa.

²⁶ Njan u nan naan uja ubaa, uma le ye njinibol mɔmɔk aayaaja. Uma Uwumbɔr le cha njinibol mɔmɔk bi dulnyaa wee mɔmɔk ponn ni. U nan siin n-yoonn mu binib mɔmɔk ga li bi na, ki siin nin chee bi mɔmɔk ga li bi na.

²⁷ Waah nan naan binib na, u ban ke bi li ban u. U dak ke nibaakan bi ga baa ki ban u, ki kan u. Waa daa unii ubaa chee. U po mal timi la.

²⁸ Uma pu le ti fu, ki chuun, ki bi. N-yaayoonn na, nimi aalankpalb bibaa nan len ke,

‘Ti ye Uwumbɔr aabim la.’

Baah len pu na, ti gbii.

²⁹ Taah ye Uwumbɔr aabim na, taa cha ti li dak ke Uwumbɔr aabimbini bi ke njiwaa na. Njiwaa po ye njitakpal le bi kpaii ni, bee salmaa, bee tikunabr le bi di mɔɔ ni.

³⁰ Binib aah kaa nan kee nyi Uwumbɔr aasan buyoonn na, waa nan gar baah jani pu na. Dandana wee le u len ke u ban ke

* **17:18** : Epikurus yaab nan ye binib bi dii Griik aalandaan ubaa aamɔkm na la. Uma le nan mɔk ke mpopiin ye limɔfal aawanyaan kpaan la. † **17:18** : Stoik aanib nan dii Griik yaab aalandaan u nan bi n-yaayoonn na aamɔkm na la. U nan mɔk ke aa yaa ban mpopiin kan, aatafal taa li bi mmɔn, ni iween ni. ‡ **17:19** : Areopagus ye ligongoln libaa, le ki bi Atens aatinj ni. Nima chee le kitinj ngbaan ni aaninkpiib nan kaa ki jani baakuun. Kina pu na, bi nan yin bininkpiib ngbaan ke Areopagus aanib la.

binib bimæk bi dulnyaa wee mómæk ponn ni na kpeln baabimbin ki dii waasan.

³¹ Ba pu? u siin nwiin bundaln u ga ji binib mómæk tibor na, ki ti saa baah ña ki ñeer pu na. U nyan uja u ga ji binib tibor na. U nan fikr uja ngbaan nkun ni, nima le ye limækli tii binib mómæk.”

³² Binib ngbaan aah ñun Póol len ke Uwumbor fikr unii nkun ni na, le bibaa ñani u mbonyun. Le bibaa mu len ke bi ban bi ki ñun tibor ngbaan.

³³ Le Póol siir nima ki buen.

³⁴ Le bijab bibaa gaa Yesu ki kii, ki kpaan Póol chee. Bi yin ubaa ke Dionisius, u nan ye Areopagus aanii ubaa na. Uken mu nan ye upii u bi yin u ke Damaris na. Binib biken mu nan gaa Yesu ki kii.

18

Póol aah moon Yesu aabor Korint aatiñ ni pu na

¹ Póol nan siir Atens aatiñ ni, ki di buen Korint aatiñ ni.

² Waah bi nima na, le u kan Juu yaab aaja ubaa, bi yin u ke Akuila. Bi nan ma u Pontus aatiñ ni la. Bi yin upuu ke Prisila. Bi nan bi Itali aatisakpen Rom ni. Le Uborkpaan Klodius nan siin nkaal ke Juu yaab mómæk nya Rom aatiñ ponn ni. Nima pu le Akuila ni Prisila nan nyan nima, ki dan Korint aatiñ ni. Bi nan fuu ni naa yunn, le Póol nan ti kan bi.

³ Uja ngbaan ni upuu nan jab igban le ki gaal ñiboo. Baatuln le nan bi na. Póol aatuln ni baatuln kpaal la. Nima pu le u nan ti bi bido. Le bi tun lituln ngbaan tob chee.

⁴ Likpaakool daal mómæk kan, Póol nan chaa mmeen aadiik ni. Juu yaab ni Griik yaab mu nan bi nima. Le u ni bi gbaa tob chee Yesu aabor. Le u pooni ubaa ki ban ke bi gaa Yesu ki kii.

⁵ Sailas ni Timoti nan nyan ni Masedonia aatiñ ni, ki fuu ni Póol chee. Baah fuu ni na, le Póol mooni Yesu aabor linimaln, kaa ki tun lituln liken. U nan ñeer tuk Juu yaab ke Yesu le ye Kristo u gaa binib lii na.

⁶ Le bi kpak u kinikpapak, ki seei u. Baah ña kina na, le Póol chuu waakekeln gbuk ki nyan kitangbaak, ni ye nsurm le ki tii bi, le ki bui bi, “Ni yaa kaa ñmar kan, nimi aasin ga li bi nimi nibaa aanjaal ni la, naa ye maataani. M ga di cha nimi, ki tuk binib bi kaa ye Juu yaab na le Yesu aabor.”

⁷ Le u siir cha bi, ki buen unii ubaa do, bi yin u ke Titius Justus, u nan ye unii u pak Uwumbor na. Udo ni mmeen aadiik si gbak tob la.

⁸ Mmeen aadiik aaninkpel u bi yin u ke Krispus na, ni waachiln ni aanib mómæk gaa Tidindaan ki kii. Le Korint aatiñ aanib pam

mu ñun Yesu aabor, ki gaa u ki kii. Le bi muin bi nnyun ni.

⁹ Kinyeek kibaa daal, le Póol dan tidan, le Tidindaan bui u, “Taa ki san ijawaan. Aa li beenin tuk binib tibonyaan ngbaan. Taa di cha.

¹⁰ M bi aa chee. Ubaa aan ñmaa ña si nibaa. Kitiñ kee ponn ni, binib pam ye maanib la.”

¹¹ Kina pu na, Póol nan bi nima ki ti saa libiln libaa ni ligeln, ki tuk binib Uwumbor aabor.

¹² Korint aatiñ nan bi Akaya aapepel ni la. Akaya ngbaan mómæk aaninkpel nan ye uja u bi yin u ke Galio na. Waayoonn ngbaan le Juu yaab kuun ki nan chuu Póol, ki di u buen uma Galio aanimbiin ni.

¹³ Ki len ke Póol tuk bi baah ga ña pu ki doon Uwumbor na, kaa tuk bi mbamom, ke u bii baatiñ aakaal la.

¹⁴ Póol aah ban ke u len na, le Galio tuk Juu yaab, “U yaa ba ña bakaa ni kinimbor kibaa kan, m ba ga ji u tibor. U mu aa ña nibaa.

¹⁵ Nimi Juu yaab, ni kpak tob iliin pu, ni binib aabor pu, ni nimi aakaal pu la. Ni bi ni chee la, naa ye maabor. Maan ji tibor ngbaan.”

¹⁶ Le u jenn nyan bi bibojirb aadiik ni.

¹⁷ Le bi mómæk chuu mmeen aadiik aaninkpel u bi yin u ke Sosenes na, le ki gbaa u libojil aadiik chee. Le Galio aatafal aa nan bi ni ponn ni.

Póol mam aah gir buen Antiok aatiñ ni pu na

¹⁸ Póol nan bi Korint aatiñ ni ki yunn. Waah bi nima ki yunn na, le u choi Yesu aanib. Le u ni Prisila ni Akuila buen Senkrea aatiñ ni. Póol aah ti bi nima na, le u kuu uyikpir lii. Ni mæk ke waah nan puu tipuur ti tii Uwumbor na le na. Le bi nan ti koo burjib ni, ke bi puur nnyusakpem na ki buen Siria aatiñ ponn ni.

¹⁹ Le bi ti fuu Efesus aatiñ ni, ki nyan burjib na ni. Le Póol buen mmeen aadiik ni. Le u ni Juu yaab ti gbaa tob chee Yesu aabor.

²⁰ Le bi ban ke u yunn bi chee. Le waa kii,

²¹ le ki choi bi, ki tuk bi ke Uwumbor yaa kii kan, u ga ki gir ni bi chee. Le u ki labr ti koo burjib ni, ki cha Prisila ni Akuila nima, ki buen, ki ti fuu Siisarea aatiñ ni.

²² Waah ti fuu nima na, le u nyan burjib na ni, ki buen Jerusalem, ki ti doon Yesu aanib bi nan bi nima na, le ki nyan buen Antiok aatiñ ni,

²³ ki ti yunn nima siib, le ki bo dii Galasia aatiñ ni, ni Frijia aatiñ ni, ki mann Yesu aanib, ki pook bitaakpab.

Uja u bi yin u ke Apolos na aabor

²⁴ Juu yaab aanii ubaa nan bi, bi yin u ke Apolos. Bi nan ma u Aleksandria aatiñ ni la. Le u dan Efesus aatiñ ni. U nan ye unii u nyi

tibər aalem na, ki nyi tibər ti ηmee Uwumbər Aagbaŋ ni na mbaməm.

²⁵ Binib nan tuk u Tidindaan Yesu aasan aabər, le unimbil man tibər ngbaan pu. U nan len binib chee, ki tuk bi Yesu aabər mbaməm. U mu aa nyi Yesu aah gbiini binib Uwumbər Aafuur Nyaan pu na. U po nyi Jonn aah nan muini binib nnyun ni pu na la.

²⁶ Le Apolos koo mmeen aadiik ni, ki tuk binib Yesu aabər ni lipobil. Le Prisila ni Akuila ηun waah tuk bi pu na. Baah ηun na, le bi di u di buen bido, ki ti toor tuk u Uwumbər aasan aabər mbaməm.

²⁷⁻²⁸ Tɔ, Apolos nan ban ke u buen Akaya aatim ni. Le Yesu aanib bi bi Efesus aatiŋ ni na ter u, ke u buen, le ki ηmee kigbaŋ tii u ke u ti tii Yesu aanib bi bi Akaya aatim ni na, ke bi chann u tichann. Waah ti fuu nima na, le Juu yaab bi bi nima na nan kpak u kinikpakpak. Le u len tibər nyaŋ bi, ki mək bi binib aanimbil ni ke Uwumbər Aagbaŋ len ke Yesu sil ye Kristo u gaa binib lii na. Apolos aah ηa kina na, u nan ter binib bi kan Uwumbər aanimbaasaln ki gaa Yesu ki kii na.

19

Pɔɔl aah moon Yesu aabər Efesus aatiŋ ni pu na

¹ N-yoonn mu Apolos nan laa bi Korint aatiŋ ni na, le Pɔɔl bɔ dii ηjoo aatiŋ ni, ki ti fuu Efesus aatiŋ ni. Waah ti fuu nima na, le u kan Yesu aanib bibaa.

² Le u baa bi, “Naah gaa Yesu ki kii na, ni gbiŋ Uwumbər Aafuur Nyaan aa?”

Le bi bui u, “Taa kan, ki mu aa ηun ke Uwumbər Aafuur Nyaan bi.”

³ Le Pɔɔl baa bi, “Ni yaa ye kina kan, bi muin nimi nnyun ni kinye?”

Le bi bui u, “Bi muin timi nnyun ni ke Jonn aah nan ηani pu na la.”

⁴ Le Pɔɔl bui bi, “Jonn nan muin binib bi kpeln baabimbin na nnyun ni, ki tuk bi ke bi gaa unii u ga paan ni upuwɔb na ki kii. Uma le bi yin u ke Yesu.”

⁵ Pɔɔl aah tuk bi kina na, le bi cha u muin bi nnyun ni, Tidindaan Yesu aayimbil pu.

⁶ Le u di unjaal paan bi pu. Le Uwumbər Aafuur Nyaan sunn ni bi pu. Le bi len iliŋn yayan, le ki nabr Uwumbər aah len pu na.

⁷ Bi ga nan li fuu bijab kipiik ni bilee.

⁸ Likpaakool məmək daal kan, Pɔɔl nan chaa mmeen aadiik ni, ki ti saa ηŋmal itaa, ki len binib chee ni lipobil, le ki tuk bi Uwumbər aanaan aabər. Le bi ni Pɔɔl gbaa tɔb chee tibər ngbaan. Pɔɔl nan pɔɔni ubaa ke u mək bi ke waah len ti na gbiŋ.

⁹ Le bi ponn ni bibaa aatafal pɔɔ. Baa kii tii waaliŋ, le ki len tibər ti kaa ηan na Tidindaan aasan pu, kinipaak aanimbil ni. Kina pu le Pɔɔl siir cha bi, ki di binib bi dii Yesu aasan na buen uja u bi yin u ke Tiranus

na aadisakpeŋ ki ponn ni binib ηmaa kuun ni na. Idaa məmək le u ni binib gbaa tɔb chee Yesu aabər nima.

¹⁰ U nan ηani kina ki ti saa ηibin ηilee. Waah ηa kina ηibin ηilee ngbaan pu na, le Asia aatiŋ aanib məmək, bi ye Juu yaab na, ni bi kaa ye Juu yaab na məmək ηun Tidindaan aabər.

Skefa aajapɔtiib aabər

¹¹ Uwumbər nan cha Pɔɔl tun lijŋjiir aatun ki ti nyaŋ. Binib aa nan kee kan kina.

¹² Le bi yoor Pɔɔl aakekengen ηi u joo per unimbil wɔb na, ni ηikeken ηi u joo biini unimbiin ni na, ki ti di paan bibum pu, ni tiyayaar aah joo bi na mu pu. Baah ηani kina na, libuu ngbaan ni le bi pɔɔk.

¹³⁻¹⁴ Tɔ, Juu yaab aanii ubaa mu nan bi nima. Bi yin u ke Skefa. U nan ye Uwumbər aatotoorninkpel ubaa la, ki nan kpa japɔtiib bilole. Ujapɔtiib nan chuun chaa ntim ntim ponn ni, ki nyani tiyayaar binib ni. Le bi ban ke bi di Tidindaan Yesu aayimbil nyan tiyayaar uja ubaa ni, le ki bui tiyayaar ngbaan, “M tuk nimi Yesu u Pɔɔl mooni waabər na aayimbil pu, nya li cha man.”

¹⁵ Le tiyayaar ngbaan bui bi, “M nyi Yesu, ki nyi Pɔɔl. Nimi ma kan, ηma ye nimi?”

¹⁶ Le uja u tiyayaar joo u na nan chuu bi, ki gbaa lakr bi, ki gaa baawanpeenkaan ki nyaŋ bi. Le bi məmək san biŋmeen ki nyan udo.

¹⁷ Le Efesus aatiŋ aanib bi ye Juu yaab na, ni bi kaa ye Juu yaab na məmək ηun tibər ngbaan. Le ijawaan chuu bi məmək. Le bi nyuŋ Tidindaan Yesu.

¹⁸⁻¹⁹ Le binib bi gaa Yesu ki kii na pam nan dan Pɔɔl chee, ki nan kpiir ki tuk u binib aanimbil ni, baah nan ηani inyɔk pu na. Bi ponn ni pam nan kpa inyɔk aagbann. Le bi di inyɔk aagbann ngbaan see mmii ni, binib məmək aanimbil ni. Le bi kahn inyɔk aagbann ngbaan aadaak, le ni ye iwiin ηichur piŋŋmu aapal.

²⁰ Le Tidindaan aaliin moo moon ηipepel məmək, ki moo kan mpɔɔn.

Binib aah ηma tijar Efesus aatiŋ ni pu na

²¹ Nee aapuwɔb, le Pɔɔl nan ban ke u bɔ dii Masedonia aatim ni, ni Akaya aatim ni, ki nin buen Jerusalem. Le u ηa nlandak ke u yaa buen Jerusalem aatiŋ ni kan, u ga ti buen Rom aatiŋ mu ni.

²² Le u nyan binib bi ter u na ponn ni bilee, bi yin ubaa ke Timoti, ki yin uken ke Erastus, le ki cha bi loln u pu nsan ki cha Masedonia aatiŋ ni. Uma Pɔɔl nan laa beenin bi Asia aatiŋ ni, ki yunn siib.

²³ N-yoonn ngbaan, le Efesus aatiŋ aanib ηma tijar Tidindaan aasan pu.

²⁴ Unii ubaa nan bi nima, bi yin u ke Demetrius. U nan di tikunabr le mɔɔ ηidichal waatiir ηi bi ke liwaal li bi yin li ke Atems

na aadichal na, aan ki joo kooh binib pu. Le binib pam mu tun lituln ngbaan, ki kan tinyoor pam.

²⁵ Le Demetrius kuun binib bimək tun lituln ngbaan na, ki bui bi ke, “Njətiib, ni nyi ke timi aatuln kpa tinyoor pam.

²⁶ Pəol mu bi bii timi aatuln la. Ni kan aa? Ni n̄jun waah len pu na. U len ke n̄jwaa n̄ji binib m̄əə n̄ji na aa ye nibaa. Binib bi bi Efesus aatiŋ ni do, ni Asia aapepel m̄əmək ponn ni na pam pak waah len pu na, kaa ki dii n̄jwaa.

²⁷ U yaa beenin n̄jani kina kan, u ga bii timi aatuln. Atemis, li ye liwaal sakpeln na aadichal ga bee fam. Atemis li Asia aatim aanib, ni dulnyaa ni aanib m̄əmək dooni li na, mu ga n̄ja fam, kaa ki li bi tibər tibaa ni.”

²⁸ Binib ngbaan aah n̄jun kina na, le bi gee liŋuul sakpen, ki tar ke, “Atemis li ye Efesus aatiŋ aanib aawaal na ye liwaal sakpeln la.”

²⁹ Le kitij ngbaan aanib m̄əmək kpa kifuk ki n̄jma tijar, le ki chuu Pəol aajotiib bilee, Gayus ni Aristakus, ki di san mala buen binib aah kuuni nin chee na, mpaan sakpiin ni. Gayus ni Aristakus nan ye Masedonia aatiŋ aanib bilee bi dii Pəol waasachuln ponn ni na la.

³⁰ Le Pəol ubaa nan ban ke u buen kinipaak na aah kuun nin chee na, u ti len bi chee. Le Yesu aanib aa cha u buen.

³¹ Kitij ngbaan aaninkpiib ponn ni bibaa nan ye Pəol aajotiib la. Bi mu nan tun unii Pəol chee ke u ti tuk u ke u taa buen kinipaak ngbaan aah kuun nin chee na.

³² Kinipaak ngbaan nan kpa kifuk sakpen; bibaa nan tar ki len tibaa, bibaa mu nan tar ki len tiken. Baa nyi budabu pu bi kuun ni nima chee na.

³³ Le Juu yaab bi nan bi nima na nan nyan uja ubaa bi yin u ke Aleksanda, ke u sil kinipaak ngbaan aanimbiin ni. Nima pu na, binib bibaa mu nan dak ke ni ye uma Aleksanda aabər la. Le u yoor un̄jaal ki nyii bi pu, ki ban ke u tuk bi ke naa ye Juu yaab aabər.

³⁴ Kinipaak ngbaan aah bee ke u ye Juu yaab aanii na, le bi kpaan ki teen nfumbaa ke, “Atemis li ye Efesus aatiŋ aanib aawaal na ye liwaal sakpeln la.” Bi nan tar kina ki ti saa tikur tilee.

³⁵ Le kitij ngbaan aaninkpel ubaa dan nan nyii bi pu, ke bi di cha kifuk. Baah di cha na, le u len ke, “Efesus yaab, binib m̄əmək nyi ke nimi Efesus yaab lik Atemis ni laadichal pu la, ki nyi ke Atemis ye liwaal sakpeln li nyan ni kitaapaak ki sunn ni kitij na.

³⁶ Ubaa aan n̄jmaa nee ke taa gbii. Səŋ nisui man, ki taa tun lituln fam.

³⁷ Nimi le joo ni bijab ngbaan do chee na. Baa sun tiwan liwaal aadichal ponn ni, kaa sii timi aawaal.

³⁸ Demetrius mam ni unii ubaa yaa kpa tibər kan, bi bəjirb bi, libəjil daal mu bi. Cha bi buen nima ki ti len.

³⁹ Nimi aaninkpiib mu yin binib ki kuun bi, ke bi nan ji tibər. Ni yaa kpa tibər kpee kan, bi ga len ti mu.

⁴⁰ Ni kpa kifuk ki n̄jma tijar din. Ni-bakaan, timi aatiŋ aaninkpiib ga ji timi tibər kifuk ngbaan pu. Nibaa aa bi ni ponn ni, ni po kpa kifuk fam la. Bi yaa baa timi kifuk ngbaan pu kan, taa nyi taah ga len pu na.”

⁴¹ Waah len kina na, le u cha bi m̄əmək siir.

20

Pəol aah buen Masedonia ni Griis aapepel ni pu na

¹ Kifuk ngbaan aah ti n̄jmin na, le Pəol yin Yesu aanib ke bi dan u chee, ki nan len bi chee tibər, ki pəək bitaakpab, ki chəi bi, le ki buen Masedonia aatiŋ ni.

² Le u bə dii n̄tim mu bi nima na ni, ki mann Yesu aanib bi bi nima na, ki len bi chee tibər pam, ki pəək bitaakpab, ki ti fuu Griis aatiŋ ni.

³ Ki nan bi nima ki pii in̄mal itaa, le ki ban u koo buŋəb ni, ki buen Siria aatiŋ ni. Le u n̄jun ke Juu yaab kpokl ke u yaa koo buŋəb na ni kan, bi ga ku u. Waah n̄jun kina na, le waa buen, ki len ke u ga labr jer Masedonia aatim.

⁴ Le binib bibaa nan dii u. Binib bi nan dii u na aayimbil nan ye Sopata, u nan ye Berea aatiŋ aanii, ki nan ye Pirus aajarəəon na; ni Aristakus, ni Sekundus, bi nan ye Tesalonika aatiŋ aanib na; ni Gayus, u nan ye Debe aatiŋ aanii na; ni Tikikus, ni Trofimus, bi nan ye Asia aatiŋ aanib na; ni Timoti.

⁵ Le bi m̄əmək loln nsan ki buen Troas aatiŋ ni, ki ti kii timi nima.

⁶ Le ti nan bi Filipi aatiŋ ni, ki ti saa bundaln Juu yaab ji n̄jim ki n̄mə boroboro u kaa kpa nnyək na. Liyaadaal ngbaan aah jer na, le ti koo buŋəb ni ki buen. Ti di iwiin in̄mu le fuu Troas aatiŋ ni, ki ti pii t̄jətiib nima. Le ti nan bi nima ki ti saa iwiin ilole.

Pəol aah buen Troas aatiŋ ni kookoo yaan pu na

⁷ Lipkaakool ponn ni, njan aawiin daal, le ti kuun təb chee ke ti nan ji Tidindaan aajikaar. Le Pəol len bi chee Uwumbər aabər le kitaak ti siir. U nan ban ke kitaak yaa woln kan, u buen cha bi. Nima le cha u len bi chee tibər kitaak ti siir.

⁸ Taah kuun paacham aadiik ni na, karyaa mam nan wiir ki ponn ni.

⁹ Unachipəəon ubaa nan bi nima, bi yin u ke Yutikus. U nan ka kiditatar aatakolu pu, le ngeen chuu u. Pəol aah bi len tibər ki yunn na, le u geen, ki ker lir kitij. Le bi m̄əmək nyan ni, ki sunn ti yoor u. U mu kpo a.

¹⁰ Le Pɔɔl mu nyan ni, ki sunn buen bi chee, ki ti doon paan u pu, le ki di unjaal kpal u, le ki bui bi, “Chuu nibaa man. Waa kpo. U bi.”

¹¹ Le Pɔɔl gir koo paacham aadiik ngbaan ni, ki ti jin bi chee tijikaar, ki ki len bi chee tibɔr ki yunn, hali ki ti woln kitaak. Naah woln na, le u buen cha bi.

¹² Le bi yoor unachipɔɔn ngbaan di buen udo. Waah fikr na, le bisui sɔɔj mbamɔm.

Taah buen Miletus aatiŋ ni pu na

¹³ Le ti loln nsan ki koo buɔɔb ni, ki puur buen Asos aatiŋ ni. Pɔɔl ma nan chuun kitin, ki mu buen nima, le ti ti kelɔn tɔb. Pɔɔl nan tuk timi ke u mu ga koo buɔɔb na ni nima.

¹⁴ Waah ti pii timi Asos aatiŋ ni na, le ti yoor u ŋa buɔɔb na ni, le ti di buen Mitilene aatiŋ ni.

¹⁵ Ti nan nyan nima ki nabr buen. Naah woln kitaak na, le ti fuu lidikl libaa chee, bi yin li ke Kios, ki ki woln kitaak, le ti fuu lidikl liken chee, bi yin li ke Samos, ki ki woln kitaak le ti nan fuu Miletus aatiŋ ni.

¹⁶ Le Pɔɔl ban u fuu Jerusalem mala. U nan ban ke u pɔɔn ubaa ki fuu nima Pentekost aawiindaal. Nima pu na, waa nan ban ke u yunn Asia aatiŋ ni. Le u bui ke u ga gɔln Efesus aatiŋ, waan dii nima.

Pɔɔl aah chɔi Yesu aanib aaninkpiib pu na

¹⁷ Le Pɔɔl tun unii ke u buen Efesus aatiŋ ni ki ti yin ni Yesu aanib aaninkpiib, ke bi dan u chee Miletus aatiŋ ni.

¹⁸ Baah fuu ni u chee na, le u bui bi, “Maah nan fuu Asia aatiŋ ni, ki nan bi ni chee na, ni nan bee maabimbin aah nan bi pu n-yoonn ngbaan mɔmɔk na.

¹⁹ Ni nan bee ke m sunn mbaa taab, ki tun Tidindaan aatuln ni tinyunyunn, ki kan falaa juu yaab chee, baah kpokl n-yoonn mɔmɔk ke bi ŋa mi bakaa pu na.

²⁰ M buen binib aah kuuni nin chee na, ki buen nido mu, ki tuk nimi Yesu aabɔr. M tuk nimi tibɔr timɔk ga ter nimi na, kaa gur tibaa.

²¹ M sur juu yaab ni binib bi kaa ye juu yaab na mu, ke bi kpeln baabimbin ki dii Uwumbɔr aasan ki gaa Tidindaan Yesu ki kii.

²² Dandana wee m kii Uwumbɔr Aafuur Nyaan aamɔb le ki cha Jerusalem ni, kaa nyi baah ga ti ŋa mi nima chee pu na.

²³ M po nyi ke ntim mɔmɔk ponn ni, Uwumbɔr Aafuur Nyaan sur mi ke bi ga di mi ŋa kiyondiik ni, ki ŋa mi falaa.

²⁴ Tɔ, m yaa kpo, bee m yaa bi kan, ntafal aa bi ni ni. Tidindaan Yesu tii mi lituln, ke m tuk binib tibɔnyaan ngbaan, ke Uwumbɔr gee bi. Ntafal bi lituln ngbaan ponn ni, ke m tun li ti doo.

²⁵ “Maah nan bi ni chee na, m nan chuun tuk nimi Uwumbɔr aanaan aabɔr. M nyi ke ni ponn ni ubaa aan ki kan mi.

²⁶ Din, m tuk nimi mbamɔn la, unii ubaa ni ponn ni yaa kaa kan limɔfal li kaa kpa ndoon na kan, naa ye maataani.

²⁷ M tuk nimi Uwumbɔr aabɔr mɔmɔk, kaa gur tibaa.

²⁸ Ni li nyi man, ki taa cha unii ubaa ŋmann nimi. Ni li ter Yesu aanib, ki taa cha unii ubaa ŋmann bi mu. Uwumbɔr Aafuur Nyaan nan ŋa nimi waanib aaninkpiib. Ni li joo waanib ngbaan mbamɔm. Waabo nan dan nan kpo bi pu, ke bi kpaln waanib la.

²⁹ M nyi ke m yaa kaa ki bi ni chee kan, binib ga dan nan bii nimi, ke ŋisapol aah chuun chur ipiih pu na.

³⁰ Binib bibaa mu bi ni ponn ni, ki ga bii Uwumbɔr aaliin ke bi ŋmann Yesu aanib, bi taa ki li dii waasan. Bi ga li ban ke bi dii bima la.

³¹ Nima pu na, ni li nyi man, ki li teer ke ŋjibin ŋitaa le na, m nan bi ni chee ki sur nimi ni tinyunyunn, nwiin pu ni kinyeek.

³² “Nnaabitiib, m di nimi ŋa Uwumbɔr aanaal ni, ke u li lik nimi. M tuk nimi waaliin i mɔk timi waah gee timi pu na. Waaliin ngbaan ga ter nimi, ke ni dii waasan mbamɔm. U ga di lifaal tii nimi, ni binib bimɔk bi chain na.

³³ Maah nan bi ni chee na, maa nan ban unii ubaa aamombil, kaa ban unii ubaa aawanpeenkaan.

³⁴ M ni nɔtiib yaa nan ban tiwan ni na kan, min mbaa le nan tun lituln, le ki kan taah ban tiwan ni na. Nimi nibaa nyi kina.

³⁵ Maah tun lituln kina na, m mɔk nimi ke ni mu li tun kina, ki ter bibum, ki li teer ke Tidindaan Yesu ubaa nan len ke, “Uwumbɔr aanyoor bi unii u tii na pu ki jer u gaa na pu.”

³⁶ Pɔɔl aah len doo na, le bi mɔmɔk gbaan bitaŋaayil pu, ki mee Uwumbɔr.

³⁷ Le bi mɔmɔk ubaaba chaa ki ti joo biŋaal kpalni Pɔɔl, ki joo bumɔb moor utakpiln,* ki wii.

³⁸ Waah tuk bi ke baan ki kan u na, le ni bii bisui sakpen. Le bi cheen u buen u ti gir koo buɔɔb ngbaan ni.

21

Pɔɔl aah buen Jerusalem pu na

¹ Tɔ, ti nan chɔi bi, le ki koo buɔɔb ngbaan ni, le ki puur ki ti fuu lidikl libaa chee, bi yin li ke Kos; ki woln kitaak, le ti fuu Rodes aatiŋ ni, ki nyan nima, ki buen Patara aatiŋ ni,

² le ki ti kan buɔɔb bu ga buen Fonia aatiŋ ni na. Le ti nyan ti koo bu ponn ni, ki cha.

* 20:37 : Bi moor utakpiln: Israel yaab nan doon binaabitiib kina le ki mɔk ngeehn.

³ Taah cha na, le ti jer lidikl libaa bi yin li ke Saiprus, li bi n̄ngan wəb na, le ki ti fuu Taya, kitinj ki bi Siria aatinj ni na. Taah ti fuu nima na, le bi ban bi bi nima ni yunn siib, bi ti nyan n̄junt. ⁴ Le ti nyan bujəb na ni, ki buen kitinj ponn ni, ti ti ban Yesu aanib. Ti nan ti kan bi, ki nan bi bi chee ki ti saa iwiin ilole. Taah bi bi chee na, le Uwumbər Aafuur Nyaan cha bi tuk Pəol ke u taa buen Jerusalem.

⁵ Iwiin ilole ngbaan aah jer na, le ni n̄jer ti gir koo bujəb na ni. Taah gir cha ti ti koo bujəb ni na, le bi məmək, ni bipuutiib, ni baabim cheen timi, ki nyan ni kitinj ngbaan ni. Le ti məmək gbaan n̄nyusakpem na aagbaan, ki mee Uwumbər;

⁶ ki chəi təb. Le bi gir kun.

Le ti mu koo bujəb na ni,

⁷ ki ti nyan Taya aatinj ni, ki puur buen Tolemais aatinj ni. Taah ti fuu nima na, le ti nyan bujəb na ni, ki buen ti doon Yesu aanib bi bi nima na, ki nan bi bi chee n̄wiin mubaa.

⁸ Naah woln kitaak na, le ti nyan kitinj ngbaan ni, ki ti fuu Siisarea aatinj ni. Taah ti fuu nima na, ti nan buen Filip do, ki ti koo udo. U nan ye unii u tuk binib Yesu aabənyaan na la. Baah nan nyan bijab bilole bi Jerusalem ponn ni, ke bi li yakr tijikaar tii Yesu aanib na, u nan ye bijab bilole ngbaan ponn ni ubaa.

⁹ Ubisatiib nan ye binaa, kaa kpa chatiib. Le Uwumbər Aafuur Nyaan cha bi nabr Uwumbər aah len pu na.

¹⁰ Ti nan bi nima ki yunn siib. Le Uwumbər aabənabr ubaa nyan ni Judea ki fuu ni ti chee nima, bi yin u ke Agabus.

¹¹ Le u gaa Pəol aagbapapaln, ki di buu ubaa aataa ni unjaal, ki tuk Pəol ke Uwumbər Aafuur Nyaan bui ke Juu yaab bi bi Jerusalem na ga nan di udaan u yeh ligbapapaln ngbaan na buu utaa ni unjaal kina, ki di u n̄ja binib bi kaa ye Juu yaab na aanjaal ni.

¹² Taah n̄jun kina na, le ti ni binib bi bi nima na nan ganj Pəol ke u taa buen Jerusalem.

¹³ Le Pəol baa bi, “Ni n̄jani ba kina, ki wii, ki bii nsui? Bi yaa ga ti buu mi Jerusalem ni, bee bi yaa ga ti ku mi nima Tidindaan Yesu pu kan, m ga buen. Maan di cha.”

¹⁴ Taa nan n̄maa chuu u ke u taa buen, le ki len ke, “Cha Tidindaan n̄ja waah gee pu na,” le ki n̄min, kaa ki len tibaa.

¹⁵ Ti nan bi nima ki yunn siib, le ki gor ke ti buen Jerusalem.

¹⁶ Le Yesu aanib bi nyan ni Siisarea aatinj ni na bibaa mu dii timi, ki di buen Jerusalem, uja ubaa do, ki ti koo nima. Bi nan yin u ke Menasonn, u ye Saiprus aatinj aanii, ki nan dii Yesu ni yunn.

Pəol aah buen ti mann Jems pu na

¹⁷ Taah ti fuu Jerusalem na, Yesu aanib nan gaa timi ki nan kpa m̄popiin.

¹⁸ Naah woln kitaak na, ti ni Pəol nan buen ti ti doon Jems. Yesu aanib aaninkpiib məmək mu nan bi nima.

¹⁹ Le Pəol doon bi, ki n̄jer tuk bi Uwumbər aah n̄ja tiwan nimək na, binib bi kaa ye Juu yaab na aakaasisik ni, uma Pəol aatuln pu.

²⁰ Baah n̄jun kina na, le bi məmək nyun Uwumbər, ki bui Pəol, “Tina aabo, aa n̄yi ke Juu yaab n̄jichur pam le gaa Yesu ki kii. Bi məmək aanimbil man Moses aakaal pu.

²¹ Le bi n̄jun ke aa mək Juu yaab bimək bi Biniyayam aatinj ni na ke bi taa ki dii Moses aakaal, ki taa ki geei baabim aachakpan, ki taa ki dii Juu yaab aakaal.

²² Bi ga n̄jun ke aa fuu ni. Ti ga n̄ja kinye?

²³ Ti ga tuk si saah ga n̄ja pu na. Bijab binaa bibaa bi do. Bi nan puu tipuur tii Uwumbər.

²⁴ Bi ga buen Uwumbər Aadichal ni, bi ti n̄ja bibaa chain. Aa mu li dii bi cha, ki mu ti n̄ja aabaa chain, ki tii bi n̄jimombil, aan bi ti daa tiwan ki nan toor kitork tii Uwumbər, ki kuu baayikpir. Aa yaa n̄ja kina kan, binib məmək ga bee ke aa mu dii Moses aakaal. Bi ga bee ke binib bi len ke saa dii Moses aakaal na aa len mbamən.

²⁵ Tə, binib bi kaa ye Juu yaab ki gaa Yesu ki kii na ma kan, ti nan n̄mee kigbanj tii bi, ki tuk bi taah kpokl pu na, ke bi taa ki n̄m̄m̄ kitork aanann, ki taa ki n̄m̄m̄ nsin, ki taa ki n̄m̄m̄ tiwan ni bi tab ku ni na, ki taa ki gor kidagook.”

²⁶ Tə, Pəol nan kii baah tuk u pu na. Ki woln kitaak le u yoor bijab binaa ngbaan, le u ni bi ti n̄ja bibaa chain. Le u koo Uwumbər Aadichal ni, ki ti tuk Uwumbər aatotoor bundaln bi ga n̄ja chain doo aan ki toor kitork tii Uwumbər na. Iwiin ilole daal, le bi ga n̄ja chain doo.

Binib aah chuu Pəol Uwumbər Aadichal ni pu na

²⁷ Tə, iwiin ilole ngbaan aa nan kee fuu, le Juu yaab bibaa, bi nyan ni Asia aatinj ni na, kan Pəol Uwumbər Aadichal ni. Le bi cha kinipaak n̄ma tijar Pəol pu, ki chuu u m̄pəən, ki tar ke,

²⁸ “Israel yaab, ter timi man. Uja wee ye unii u buen n̄jipepel məmək na, ki tuk binib məmək ke bi taa li pak timi Juu yaab, ki taa li pak Moses aakaal, ki taa li pak Uwumbər Aadichal. U mu joo ni binib bi kaa ye Juu yaab na, ki di bi koo ni Uwumbər Aadichal li ye chain na ni, ki bii li.”

²⁹ Bi nan kan Pəol ni Trofimus, u ye Efesus aatinj aanii na chuun dii kitinj ngbaan ponn ni. Le bi dak ke Pəol di u koo ni Uwumbər Aadichal ni. Nima pu le bi len ke u joo ni binib bi kaa ye Juu yaab na koo ni Uwumbər Aadichal ni.

³⁰ Le kitin ngbaan aanib mómok nma tijar, ki san kuuni tób chee, ki chuu Póol ki dar nyan ni u Uwumbór Aadichal ni. Libuul ngbaan ni le Uwumbór Aadichal aakikiirb piin jaalen mam.

³¹ Le kinipaak na póon bibaa bi gbaa ku Póol. Le unii ubaa buen Rom aatób aajab aapol chee, le ki tuk u ke Jerusalem aanib mómok bi nma tijar la.

³² Libuul ngbaan ni le upol ngbaan di butób aajab bibaa ni baaninkpiib, ki san buen kinipaak ngbaan chee. Baah kan butób aajab ngbaan ni baapol na, le bi di cha Póol, kaa ki gbaa u.

³³ Le upol ngbaan buen Póol chee, ki ti chuu u, ki tuk waajab ke bi di tikululn tilee buu u, le ki baa ke, “Nma ye uja wee? U nja kinye?”

³⁴ Le bibaa tar baah gee pu na, le biken mu tar baah gee pu na. Kifuuk ngbaan pu, le upol ngbaan aa nmaa bee budabu nja na. Le u tuk waajab ke bi di Póol buen butób aajab aadichal ni.

³⁵ Le bi di u buen ti fuu njibimbini ni bi maa tam lidichal ngbaan na. Baah joo u cha na, le kinipaak ngbaan naa naa ke bi ti chuu nyan u. Nima pu na, baah ti fuu njibimbini taab na, le butób aajab ngbaan yoor u paacham, le binib aa ki pii u.

³⁶ Le bi mómok paa bipuwób ki tar, “Ku u man.”

Póol aah len waabamón pu na

³⁷ Le bi ti fuu lidichal ngbaan aabisamób chee, ki ban bi koo. Le Póol bui upol ngbaan Griik aaliin ponn ni, “Cha m tuk si tibór tibaa.”

Le upol ngbaan baa u, “Aa njan Griik aaliin aa?”

³⁸ Mnyi ke aa ye Ijpt aatin aanii u nan cha kinipaak tukni timi aatin aaninkpiib, ki di binikurb njichur njinaa buen nteersakpiin ni na la.”

³⁹ Le Póol bui u, “M ye Juu yaab aanii la. Bi nan ma mi Tasus aatin ki bi Silisia aatin ni na; ki ye kitin ki kpa liyimbil na la. Pók aabaa ki cha m len kinipaak ngbaan chee.”

⁴⁰ Le u kii ke u len. Le Póol sil njibimbini paab, ki di urjaal nyii bi pu. Baah njin na, le u len bi chee bima Juu yaab aaliin ponn ni.*

22

¹ U nan len ke, “Ntetiib ni nnaabitiib, li pel man, ki cha m tuk nimi maabamón.”

² Baah njan ke u len bima bibaa aaliin na, le bi sil chii.

Le Póol len ke,

³ “M ye Juu yaab aanii la. Bi nan ma mi Tasus aatin ki bi Silisia aatin ponn ni na la. M nan bae mbaem Jerusalem ni, do chee

na la. Gamaliel le nan mók mi. M nan bae tiyaajatiib aakaal mbamóm. Nnimbil nan man Uwumbór aatuln pu, ke ni mómok aah bi pu dandana wee na.

⁴ M nan nja binib bi dii Yesu aasan na falaa, ki ban m ku bi. M nan chuu bijab ni bipiib mpóon, ki di tikululn buu bi, ki di bi nja tiyondir ni.

⁵ Uwumbór aatotoorninkpel ni Juu yaab aaninkpiib ga nmaa tuk nimi ke m len mbamón la. Bi nan njmee kigban ti Juu yaab bi bi Damaskus aatin ni na, ke bi ti mi nsan m ti chuu Yesu aanib bi ni nima na, ki di tikululn buu bi, ki di dan Jerusalem, ke m nan daa bitafal. Le m nan buen.”

Póol aah tuk bi waah nan gaa Yesu ki kii pu na

(Lituln 9.1-19; 26.12-18)

⁶ “M nan bi nsan ni ki ti peen Damaskus aatin. Nwiin kaasisik ni, le nwiin nyan ni paacham, ki nan woln ki mann gonn mi, ki wiin chain.

⁷ Le m lir kitin, ki njan nneel len ke, ‘Sóol, Sóol, ba nja aa nja mi falaa?’

⁸ Le m baa u, ‘Ndindaan, nma ye?’ Le u bui mi, ‘Min le ye Yesu u ye Nasaref aatin aanii na. Aa nani mi le falaa.’

⁹ Bijab bi nan si m chee na nan kan nwiin ngbaan, kaa njan udaan u len m chee na aaneel.

¹⁰ Le m baa u, ‘Ndindaan, m ga nja kinye?’ Le u bui mi, ‘Fii sil ki li cha Damaskus aatin ni. Unii ubaa bi nima, ki ga ti tuk si tiwan nimók Uwumbór ban ke aa nja na.’

¹¹ Nwiin ngbaan aah nan deer nnimbil na, le m job, kaa ki waa. Le binib bi dii mi na dar mi di buen Damaskus aatin ni.

¹² “Uja ubaa nan ni nima, bi nan yin u ke Ananias. U dii Uwumbór aasan mbamóm, ki kii timi aakaal. Juu yaab bimók bi nima na pak u.

¹³ Le u dan nan sil m chee ki bui mi, ‘Nna aabo Sóol, likr.’ Libuul ngbaan ni, le nnimbil kpaan likr, le m kan u, kaa ki ye ujoon.

¹⁴ Le u bui mi, ‘Tiyaajatiib Aawumbór nyan si, ke aa bee waagehn, ki kan Waabonyaani, ki njan waaneel len aa chee.

¹⁵ Aa ga li ye waaseeraadaan, ki tuk binib mómok saah kan pu na, ni saah njan pu na.

¹⁶ Taa taan. Fiin, ki yin waayimbil ki mee u, ki cha m muin si nnyun ni, ki finn aapobil saatunwanbir pu.’ ”

¹⁷ “Nimina aah jer na, le m nan gir buen Jerusalem, ki ti koo Uwumbór Aadichal ni, ki mee Uwumbór. Maah mee Uwumbór na,

¹⁸ le m kan lijnjiir aawan; m kan Tidindaan, ki njan u bui mi ke, ‘Fiin, ki nya Jerusalem ni mala. Aa yaa tuk do chee na aanib maabór kan, bi ga yii, kaan gaa ti.’

* 21:40 : Juu yaab aaliin ye Hiibru aaliin la.

¹⁹ Le m bui u, 'Ndindaan, bi nyi ke m nan buen mmeen aadir ni, ki chur binib bi gaa si ki kii na, ki gbaa bi.

²⁰ Binib aah nan ku saaseeraadaan Stiifen na, m mu nan bi nima, ki kii ke ni njan, ki joo binib bi ku u na aabakul.'

²¹ Le Tidindaan bui mi, 'Li cha. M ga tun si ni daa na, binib bi kaa ye Juu yaab na chee.'

²² Pɔɔl aah len kina na, le kinipaak ngbaan aa ki pel. Le bi mɔmɔk teen mpɔɔn pu, "Ku u man. Naa njan ke u ki li bi dulnyaa wee ni."

²³ Le bi mɔmɔk tar, ki joo baabokul feeni paacham, ki leer titan mae paacham, le kitangbaak feei.

²⁴ Le butɔb aajab aapol ngbaan tuk waa-jab ke bi di Pɔɔl koon ni kidiik ponn ni, ki ti gbaa u njinaalab, aan ki nin baa u waah nja budabu na, ke bi bee budabu nja aan Juu yaab nma tijar u pu na.

²⁵ Le bi di tikululn buu u, bi ti gbaa u njinaalab. Le Pɔɔl bui butɔb aajab aaninkpel u si u chee na, "Naah ban ni gbaa mi na, nkaal kii kina aa? Naa jin mi tibɔr, ki mu aa kan maataani. M ye Rom aanii la."*

²⁶ Uninkpel ngbaan aah njan kina na, le u buen upol ngbaan chee, ki ti bui u, "Li nyi saah ga nja pu na. Uja ngbaan ye Rom aanii la."

²⁷ Le upol ngbaan buen Pɔɔl chee, ki ti baa u, "Aa ye Rom aanii la aa?"

Le Pɔɔl kii ke u ye.

²⁸ Le upol ngbaan bui u, "M nan pan njimombil pam, le ki kpalm Rom aanii."

Le Pɔɔl bui u, "M ye Rom aabo la."

²⁹ Pɔɔl aah len kina na, le bijab bi ban bi gbaa u na aa ki kaa u, le ki sur bipuwɔb. Upol ngbaan aah bee ke Pɔɔl ye Rom aanii na, le u mu san ijawaan. U bee ke waah di tikululn buu u na, naa njan.

Baah jin Pɔɔl tibɔr pu na

³⁰ Tɔ, upol ngbaan nan ban u bee mbamɔm Juu yaab aah len Pɔɔl aah nja pu na. Ki woln kitaak, le u chuu buur tikululn ti bi di buu Pɔɔl na, le ki tuk Uwumbɔr aatotoorninkpiib, ni bibɔjirb aaninkpiib mɔmɔk ke bi kuun ni, le ki di Pɔɔl nan siin binimbiin ni.

23

¹ Le Pɔɔl lik bi, ki len ke, "Nnaabitiib, m bee nsui ni ke maabimbin le njan Uwumbɔr chee ki nan saa din."

² Waah len kina na, le Uwumbɔr aatotoorninkpel Ananias tuk binib bi si Pɔɔl chee na ke bi faa umɔb.

³ Le Pɔɔl bui u, "Uwumbɔr ga faa si. Aa bi ke ligoln li kaa njan, aan bi di pente pipiin pente li na la. Aa ka do, ke aa ji mi tibɔr,

nkaal aah dii pu na. Saah tuk binib ke bi faa mi na, sin le bii nkaal ngbaan."

⁴ Le binib bi si Pɔɔl chee na baa u, "Aa sii Uwumbɔr aatotoorninkpel la aa?"

⁵ Le Pɔɔl len ke, "Nnaabitiib, maa nyi ke u ye Uwumbɔr aatotoorninkpel. M yaa ba nyi kan, maa ba ga len kina; ba pu? ni njee Uwumbɔr Aagban ni ke, "Taa len saanib aaninkpel tibɔbir."*

⁶ Tɔ, Pɔɔl nan bee ke bi ponn ni bibaa ye binib bi dii Sajusii yaab aamɔkm na, bibaa mu ye binib bi dii Farisii yaab aamɔkm na. Le u teen ke, "Nnaabitiib, m ye unii u dii Farisii yaab aamɔkm na la. Nte mu nan ye unii u dii Farisii yaab aamɔkm na la. M kpa limakl ke binib bi kpo na ga fikr nkun ni. Limakl ngbaan pu, le bi ji mi tibɔr."

⁷ Waah len kina na, le binib bi dii Farisii yaab aamɔkm na, ni binib bi dii Sajusii yaab aamɔkm na yakr tɔb chee, ki kpak tɔb kinikpakpak.

⁸ Sajusii yaab len ke binib aan fikr nkun ni, ke Uwumbɔr aatuuntiib aa bi, ke unii aawiin mu aa bi. Farisii yaab mu len ke binib ga fikr nkun ni, Uwumbɔr aatuuntiib bi, unii aawiin mu bi.

⁹ Le bi kpak tɔb kinikpakpak, ki tar mpɔɔn pu, ki kpa kifuk. Le Uwumbɔr aakaal aamɔmɔkb ponn ni bibaa, bi ye Farisii yaab na fii sil, ki kpak sakpen, le ki len ke, "Taa kan uja wee aataani. Nibaakan, Uwumbɔr aatuun, bee unii aawiin le sil len u chee."

¹⁰ Le Farisii yaab ni Sajusii yaab kpak tɔb kinikpakpak sakpen, ki nma tijar. Le butɔb aajab aapol ngbaan dak ke bi ga chuu daa par Pɔɔl. Le u tuk waajab ke bi buen ti gaa ni Pɔɔl, ki nyan u bi chee, ki nan di u nja baadichal ni.

¹¹ Kinyeek ngbaan, le Tidindaan dan nan sil Pɔɔl chee, ki nan bui u, "Chuu aabaa, ki taa san ijawaan. Saah tuk binib maabɔr Jerusalem ponn ni pu na, kina le aa ga tuk bi maabɔr Rom aatin mu ni."

Juu yaab aah kpokl ke bi ga ku Pɔɔl pu na

¹² Naah woln kitaak kichakpiik ni na, le Juu yaab bibaa kuun tɔb chee, ki kpokl, le ki puu ke baan ji tijikaar, kaan nyu nnyun mu see bi ku Pɔɔl.

¹³ Binib bi nan kpokl kina na jer bijab imonko ilee.

¹⁴ Bi nan buen Uwumbɔr aatotoorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib chee, ki ti bui bi, "Ti puu ke taan ji nibaa see ti ku Pɔɔl.

¹⁵ Ti ban ke ni ni bibɔjirb aaninkpiib tun unii ke u buen butɔb aajab aaninkpel chee, ki ti tuk u ke u li joo ni Pɔɔl ni chee, ke ni ban ni nan ki baa u tibɔr tiken kpee la. Bi yaa joo

* 22:25 : Unii yaa ye Rom aanii kan, baakaal aa kii ke bi daa utafal see bi puen jin u tibɔr ki kan waataani.

* 23:5 :

u choo kan, waan fuu ni do. Ti ga ku u nsan ponn ni.”

¹⁶ Le Pööl aaninkpan aajapöön nün baah kpokl pu na. Le u koo butöb aajab aadichal ni, ki ti tuk Pööl.

¹⁷ Le Pööl yin butöb aajab aaninkpel ubaa, ki tuk u ke u di unachipöön na buen butöb aajab aapol chee, aan u ti tuk u tibör tibaa.

¹⁸ Le uninkpel ngbaan di u buen butöb aajab aapol chee, ki ti bui u, “Unaagbiija Pööl le yin mi, ke m dan u chee, le ki ti tuk mi ke m di unachipöön wee dan aa chee, u nan tuk si tibör tibaa.”

¹⁹ Le upol ngbaan chuu unjaal ki dar u buen n-gbaan, ki ti baa u, “Aa ban aa tuk mi bayaar?”

²⁰ Le u bui u, “Juu yaab na kpokl ke bi ga tuk si ke aa fe li joo ni Pööl biböjirb aaninkpiib chee, ke bi nan baa u tibör tiken kpee.

²¹ Bi yaa bui si kina kan, aa taa kii. Bijab bi jer imonko ilee na ga bör ki kiir Pööl bi nan ku u. Bi mämök puu ke baan ji tijikaar kaan nyu nnyun mu, see bi ku u. Dandana wee bi gor ke bi ku u, ki kiir ke bi nün saah ga len pu na.”

²² Le butöb aajab aapol bui unachipöön ngbaan, “Taa ki tuk unii ke aa tuk mi tibör ngbaan,” le ki cha u buen.

Baah di Pööl buen Ubör Feliks chee pu na

²³ Le upol ngbaan yin waajab aaninkpiib ponn ni bilee, ke bi dan u chee, le ki nan tuk bi ke bi ban butöb aajab ikui ilee, ni bitandam imonko itaa ni kipiik, ni butöb aajab bi joo tikpaatunn na ikui ilee, aan bi gor ki nan buen kinyeek ngbaan tikur tiwae Sisarea aatinj ni,

²⁴ ki ban itaan tii Pööl aan u li dinj ni, ki di u buen Ubör Feliks chee, u nyan chakb, nibaa taa na u.

²⁵ Upol ngbaan nan nmeee kigbanj ke bi ti tii Ubör Feliks. U nan nmeee ke:

²⁶ “Min Klödus Laisias, m doon si Ubörkpaan Feliks.

²⁷ Juu yaab nan chuu uja wee, ki gbaa u ki ti ban bi ku u. M nün ke u ye Rom aanii la. Maah nün kina na, le m di butöb aajab buen aan ti ti nyan ni u,

²⁸ ki kpaan di u buen Juu yaab aaböjirb aaninkpiib chee. M nan ban ke m ti bee baah len ke u na pu na.

²⁹ Baah jin u tibör na, le m bee ke waah na pu na, naa njeer ti ku u, kaa njeer ti di u na kiyondiik ni. Baakaal pu, le bi galn u. Bi len ke u bii baakaal.

³⁰ Le unii ubaa tuk mi ke Juu yaab kpokl ke bi ti ku u. Maah nün kina na, libuul ngbaan ni le m di u tun ni aa chee, ki tuk binib bi galn u na, ke bi mu dan aa chee ki nan tuk si waah na pu na.”

³¹ Tö, butöb aajab ngbaan nan na baapol aah tuk bi pu na. Kinyeek ngbaan, le bi nan di Pööl buen Antipatris aatinj ni.

³² Naah woln kitaak na, le butöb aajab bi chuu kitiñ na labr kun baadichal ni, Jerusalem ponn ni. Le bitandam ngbaan cheen Pööl buen Siisarea aatinj ni.

³³ Baah ti fuu nima na, le bi di kigbanj ngbaan tii Ubör Feliks, ki di Pööl kaan u chee.

³⁴ Ubör ngbaan nan karn kigbanj ngbaan, le ki baa Pööl, “Aa nyan ni kilatinj ni?” Le Pööl mu bui u, “M nyan ni Silisia aatinj ni la.” Waah nün ke u nyan ni Silisia aatinj ni na,

³⁵ le u bui u, “Binib bi galn si na yaa fuu ni kan, m ga ji si tibör;” le ki tuk waatöb aajab ke bi di Pööl na lidichal li Ubör Herod nan maa li na ni, ki cha bi li kii u.

24

Juu yaab aah bii Pööl pu na

¹ Iwiin inmu nan jer, le Uwumbör aato-toorninkpel Ananias dan Siisarea aatinj ni. Le Juu yaab aaninkpiib bibaa ni löya ubaa dii u. Bi yin löya ngbaan ke Tetulus. Bi nan sil Ubör Feliks aanimbiin ni, ki bii Pööl.

² Le bi yin Pööl ke u dan. Waah fuu ni na, le Tetulus piin ki bi bii u, le ki bui Ubör Feliks:

“Timi aaninkpel, ti pak si. Aa joo timi tirjann, ki cha timi aatinj kee mō. Aa kpa nlan, ki ter timi aanib sakpen.

³ Ti mämök nyi saah nani pu na, ki dooni si mbamōn.

⁴ Maan len tibör ti li wiir. Maa ban ke ni nün si. Pöön aabaa, ki li pel maah ban m len pu na.

⁵ Ti nyi ke Pööl muk binib sakpen. U muk Juu yaab bi bi dulnyaa wee mämök ni na, ki cha bi nmo tijar. Binib bibaa bi, ki dii Yesu u ye Nasaref aatinj aanii na aasan. Pööl ye bi ponn ni aaninkpel ubaa la.

⁶ U nan ban u bii Uwumbör Aadichal. Nima pu le ti chuu u. [Ti nan ban ti ji u tibör, timi aakaal aah dii pu na.

⁷ Le butöb aajab aapol Laisias dan nan nyan u mpöön ti chee,

⁸ ki tuk binib bi galn u na, ke bi li choo aa chee ki nan len waah na pu na.] Aa yaa jin u tibör ngbaan kan, sin aabaa ga bee tibör ngbaan aah bi pu na.”

⁹ Tetulus aah len pu na, le Juu yaab kpaan kii, ke ti gbii.

Pööl aah tuk Ubör Feliks waabamōn pu na

¹⁰ Le Feliks yoor unjaal ki tii Pööl nsan ke u len.

Le Pööl bui ke, “M nyi ke aa joo maanib ngbaan njibin pam. Kina pu na, m kpa mpopiin ke m tuk si maabamōn.

¹¹ M nan buen Jerusalem m ti doon Uwumbör. Naa jer iwiin kipiik ni ilee. Aa ga nmaa baa binib ke ti gbii aan taa gbii.

¹² Maah nan bi Uwumbør Aadichal ni, ni mmeen aadir ni, ni kitinj ni na, Juu yaab aa kan mi m kpak unii ubaa kinikpakpak, kaa kan mi m muk unii ubaa.

¹³ Bi bii mi la, ki mu aa nmaa mək ke baah len pu na gbii.

¹⁴ M kii ke ti gbii ke maah dooni tiyaaatiib Aawumbør pu na, m dii Yesu aasan la. Juu yaab len ke nsan ngbaan aa ye mbamən. M kii Moses aakaal məmək mu, ki kii tii Uwumbør aabənabtiib aah nan nme pu na məmək.

¹⁵ M kpa limakl ke Uwumbør ga fikr binib bi njan na, ni bi kaa njan na məmək nkun ni. Juu yaab mu kpa limakl kina la.

¹⁶ N-yoonn məmək m pəəni mbaa ke m taa li kpa taani Uwumbør ni binib chee.

¹⁷ “Njibin njibaa le maa nan bi Jerusalem. M nan ki buen nima m ti tii maanib bi ye bigiim na njimobil, ki toor kitork tii Uwumbør.

¹⁸ M nan buen Uwumbør Aadichal ni, m ti nja mbaa chain, aan ki toor kitork tii Uwumbør. Maah nja kina na, le Juu yaab kan mi Uwumbør Aadichal ni. Kinipaak aa nan bi m chee. Kifuuk mu aa nan bi m chee.

¹⁹ Le Juu yaab bibaa, bi nyan ni Asia aatim ni na mu nan bi nima. Bi yaa kaa gee maah nja pu na kan, ni njan ke bima bibaa dan aa chee, ki nan tuk si maah nja pu na.

²⁰ Bibøjirb aaninkpiib jin mi tibør Jerusalem ponn ni. Bi yaa kan maataani kan, cha binib ngbaan tuk si.

²¹ Maah nan si bi chee na, le m teen ke, ‘M pak ke Uwumbør ga fikr bi kpo na nkun ni. Nima pu le ni ji mi tibør din.’ Maah len kina na, nibaakan bi dak ke naa njan.”

²² Feliks nan nyi Yesu aasan aabør. Le u bui bi, “M ga di cha kina la. Butəb aajab aapol Laisias yaa fuu ni kan, m ga lik maah ga nja tibør ngbaan pu na.”

²³ U tuk butəb aajab nkub aaninkpel ke u cha waajab li kii Pəəl, ki taa joo u mpəəon, ki cha ujtiiib li ter u ki tii u waah ban pu na.

²⁴ Iwiin ilee aah jer na, le Ubør Feliks ni upuu Drusila fuu ni. Upuu nan ye Juu aabo la. Le Feliks tun unii ke u ti yin ni Pəəl ke u dan nan len tibør ngbaan aan bi pel. Le Pəəl tuk bi baah ga nja pu ki gaa Yesu Kristo ki kii,

²⁵ ki nja bininyaam, ki li chur bibaa, ki taa tun titunwanbir na; ba pu? Uwumbør ga ji binib məmək tibør. Pəəl aah len kina na, le ijawaan chuu Feliks. Le u bui Pəəl, “Ni njeer aa di cha kina. M yaa kan nfaawom kan, m ga yin si.”

²⁶ Le Feliks dak ke nibaakan Pəəl ga tii u njimobil, aan u piir u lii. Nima pu na, n-yoonn məmək kan, u ti yin ni u ki nan len u chee tibør.

²⁷ Njibin njilee nan jer. Le ubør u bi yin u ke Posius Festus na dan nan len Ubør Feliks aalelen. Feliks nan ban ke u piir Juu yaab aasui.

Nima pu na, waa nan nyan Pəəl kiyondiik ni. U nan cha u beenin pii, le ki buen.

25

Pəəl aah len ke u ban ke Ubørkpaan Siisa ji waabør pu na

¹ Ubør Festus nan fuu Siisarea aatiñ ni, u nan len Ubør Feliks aalelen. Waah bi nima iwiin itaa na, le u buen Jerusalem.

² Waah ti bi nima na, le Uwumbør aato-toorninkpiib ni Juu yaab aaninkpiib dan u chee, ki nan bii Pəəl, ki ganj Ubør Festus

³ ke u pəəon ubaa ki tun binib bi ti yoor ni Pəəl ki di dan Jerusalem. Bi nan puen kpokl ke u yaa choo kan, bi ga ku u nsan ponn ni.

⁴ Le Festus bui bi, “Ti laa beenin joo u Siisarea aatiñ ni. Ni yaa kpee siib kan, m mu ga ki labr buen nima.

⁵ U yaa kpa taani kan, cha nimi aaninkpiib dii mi nima, aan ki ti galn u.”

⁶ Festus nan bi bi chee ki ti saa iwiin kipiik, bee iniin, le ki gir cha Siisarea aatiñ ni, ki ti fuu nima. Naah woln kitaak na, le u koo libøjil aadiik ni, ki ti kal ubøjir aajal pu, le ki tun ke bi ti li joo ni Pəəl.

⁷ Juu yaab bi nyan ni Jerusalem na mu nan bi nima. Pəəl aah fuu ni na, le bi sil goln u, ki bii u ki ti nyan. Le baa nmaa mək ke baah len pu na gbii.

⁸ Le Pəəl bui ke, “Maa bii Juu yaab aakaal, kaa bii Uwumbør Aadichal, kaa bii Rom yaab Aabørkpaan Siisa.”

⁹ Le Festus ban ke u piir Juu yaab aasui. Nima pu le u baa Pəəl, “Aa ga li gee ke aa buen Jerusalem m ti ji si tibør nima aa?”

¹⁰ Le Pəəl bui u, “M bi Ubørkpaan Siisa aabøjir aadiik ni, nin chee ni njeer bi ji mi tibør na. Sin aabaa nyi ke maa nja Juu yaab bakaa.

¹¹ M yaa ba nja bakaa, bee m yaa ti ki nja tiwan ni njeer nkun na kan, maa ba ga ban ke m njar. Baah bii mi pu na yaa kaa gbii kan, ubaa aan nmaa di mi nja binaal ni. M ban ke Ubørkpaan Siisa ji mi tibør.”

¹² Le Ubør Festus len waakpambalb chee ke u lik waah ga nja pu na, nee aapuwəb le u tuk Pəəl, “Aa len ke aa ban ke Siisa ji si tibør. Aa ga buen u chee, ni ti len ti.”

Ubør Festus aah tuk Ubør Agripa pu na

¹³ Naah nja iwiin ilee na, le Ubør Agripa ni uninkpan Beniis dii ni, ki dan Siisarea aatiñ ni, bi nan doon Ubør Festus.

¹⁴ Baah bi nima iwiin ilee na, le Festus tuk u Pəəl aabør ke, “Uja ubaa bi do. Feliks nan buen le ki cha u beenin pii kiyondiik ni.

¹⁵ M nan buen Jerusalem. Maah nan bi nima na, le Uwumbør aato-toorninkpiib, ni Juu yaab aaninkpiib dan nan galn uja ngbaan. Bi ban ke m len ke waabør bii.

¹⁶ Le m tuk bi ke timi Rom yaab aa njan kina. Binib yaa galn unii kan, ti cha bi kuun

ni tɔb la, aan u ti n̄un baah galn u pu na, ki cha u mu len waabamɔn aah bi pu na. Taan daa unii aatafal see ti puen jin u tibɔr kina.

¹⁷ Maah tuk bi kina na, le bi nan dan do. Baah fuu ni na, maa taan. Naah woln kitaak na, m nan buen libɔjil aadiik ni, ki ti kal ubɔjir aajal pu, ki tun binib ke bi ti li joo ni Pɔɔl.

¹⁸ Waah fuu ni na, le binib bi galn u na fii ke bi bii u. M nan dak ke bi ga len ke u n̄a bakaa ki ti nyan̄ la. Ni mu aa ye kina.

¹⁹ Baah kpak u pu na, ni ye baakaal aabɔr, ki mu ye uja u bi yin u ke Yesu na aabɔr pu la. Bi len ke u kpo. Pɔɔl mu beenin len ke u bi.

²⁰ Maa nan nyi maah ga n̄a pu ki bee tibɔr ngbaan na. Le m baa Pɔɔl ke u kii ke u buen Jerusalem aan bi ti ji u tibɔr nima aan waa kii?

²¹ Le u len ke u ban ke Ubɔrkpaan Siisa ji u tibɔr. Nima pu le m cha butɔb aajab kii u, ke ni saa bundaln m ga cha bi di u buen Ubɔrkpaan chee na."

²² Le Ubɔr Agripa bui Festus, "M ban ke m n̄un uja ngbaan aah ga len pu na."

Le Festus bui u, "Aa ga fe n̄un fen."

Baah di Pɔɔl siin Ubɔr Agripa aanimbiin ni pu na

²³ Naah woln kitaak na, le Ubɔr Agripa ni uninkpan Beniis dan ke bininyuum na. Le butɔb aajab aaninkpiib, ni kitinj ni aaninkpiib dii bi, ki nyuɲni bi. Le bi mɔmɔk koo kidisakpen kibaa ni. Kidiik ngbaan ni, le bi ji binib tibɔr. Baah fuu ni na, le Festus tuk binib ke bi li joo ni Pɔɔl. Le bi joo ni u.

²⁴ Le Festus bui ke, "Ubɔr Agripa ni nimi bimɔk bi do na, ti mɔmɔk kan uja wee. Juu yaab nan dan m chee Jerusalem ponn ni, ki ki dan m chee do chee na mu, ki nan tar ke ni n̄eer ti ku u.

²⁵ Le m jin u tibɔr. Maah jin u tibɔr na, le m bee ke waa n̄a tiwan ni n̄eer ke ti ku u na. Le uma ubaa len ke u ban ke Ubɔrkpaan na ji u tibɔr. Nima pu le m ga cha u buen.

²⁶ Le m ban ke m n̄mee kigban̄ tii maaninkpel ki tuk u Pɔɔl aabɔr. M mu aa nyi maah ga n̄mee pu na. Nima pu le m joo ni u, u nan tuk nimi waabɔr. Ubɔr Agripa, m ban ke aa lik waabɔr ngbaan aah bi pu na, aan ki tuk mi maah ga n̄mee pu na.

²⁷ M yaa cha bi di unaagbiija buen Ubɔrkpaan na chee, ki yaa kaa tuk u baah galn u pu na kan, naa n̄an."

26

Pɔɔl aah tuk Ubɔr Agripa waabamɔn pu na

¹ Tɔ, Ubɔr Agripa nan bui Pɔɔl, "Aa ga n̄maa tuk timi saabɔr aah ye pu na."

Le Pɔɔl yoor un̄aal ki doon u, ki bui ke,

² "Ubɔr Agripa, maah bi do din ke m tuk si maabamɔn na, m kpa mpopiin pam. Juu yaab galn mi sakpen a.

³ M nyi ke aa nyi Juu yaab aakaal aah bi pu na. Aa nyi baah kpak tɔb budabu pu baakaal pu na. Kina pu na, maah kpa nsan m tuk si maabamɔn pu na, le m kpa mpopiin. M gan̄ si ke aa li kpa limɔr ki li pel maah ga len pu na.

⁴ "Maah nan ye unachipɔɔn na, m nan bi maanib ponn ni, ni Jerusalem ponn ni.

⁵ Juu yaab mɔmɔk nan nyi maabimbin n-yoonn ngbaan. Bi nyi ke n-yoonn ngbaan mɔmɔk m nan dii Farisii yaab aasan. M nan ye binib bi dii Moses aakaal mbamɔn na ponn ni ubaa la. Bi yaa gee kan, bi ga n̄maa tuk si kina.

⁶ M kpa limakl ke Uwumbɔr ga gbiin tipuur ti u nan puu tii tiyaaajatiib na. Nima le cha ni ji mi tibɔr din.

⁷ Timi Juu yaab aanibol kipiik ni n̄ilee dooni Uwumbɔr nwiin pu ni kinyeek, ki mu kpa limakl ke bi ga kan tipuur ngbaan. Ubɔr Agripa, m mu kpa limakl ngbaan, nima le cha Juu yaab galn mi.

⁸ Ba n̄a ni dak ke Uwumbɔr aan n̄maa fikr binib nkun ni?

⁹ "N-yoonn mubaa, min mbaa nan dak ke ni n̄an ke m pɔɔk mbaa ki bii Yesu u ye Nasaref aatin̄ aanii na aayimbil.

¹⁰ Le m nan n̄a kina Jerusalem ponn ni. M nan buen Uwumbɔr aatotoorninkpiib chee, ke bi tii mi nsan ke m chur Uwumbɔr aanib ki di n̄a tiyondir ni. Juu yaab yaa nan len ke bi ga ku bi kan, m mu nan keei la.

¹¹ N-yoonn mɔmɔk m nan chaa mmeen aadir ni ki ti dar bitafal, ki mukr bi ke bi sii Yesu. M nan gee lin̄juul sakpen bi pu; nima pu na, m nan buen ntim muken ponn ni, ki ti n̄a bi falaa."

Pɔɔl aah tuk bi waah nan gaa Yesu ki kii pu na

(Lituln 9.1-19; 22.6-16)

¹² "Le Uwumbɔr aatotoorninkpiib nan tii mi nsan ke m ti chuu Yesu aanib bi nan bi Damaskus aatin̄ ni na. Le m nan buen nima.

¹³ Ubɔr Agripa, maah nan bi Damaskus aasan pu ki cha nima na, le nwiin kaasisik ni, nwiin nyan ni paacham, ki wiin jer nwiin, ki woln ki mann gonn m ni bijab bi dii na.

¹⁴ Le ti mɔmɔk lir kitinj. Le m n̄un nneel len Juu yaab aaliin ponn ni ke, 'Sɔɔl, Sɔɔl, ba n̄a aa n̄a mi falaa? Ni pɔɔ aa di aataal lee ikokon.'

¹⁵ Le m baa u, 'Ndindaan, n̄maa ye?' Le u bui mi, 'Min le ye Yesu u aa n̄a u falaa na.

¹⁶ Fii sil. M dan aa chee, ke m lee si aan aa tun maatuln, ki ji seeraa, ki tuk binib saah kan mi pu na, ki tuk bi maah ga mɔk si n-yoonn mu choo na pu na.

¹⁷ M ga nyan si Juu yaab aanjaal ni, ni binib bi kaa ye Juu yaab na aanjaal ni, ki cha aa buen bi chee,

¹⁸ aan ki ti tuk bi maaliin, ki cha binimbil woln, ki nyan bi mbambɔɔn ni, ki cha bi li bi nwiiln ni, ki nyan bi kinimbɔɔn aanjaal ni, ki di bi ɲa Uwumbɔr aanjaal ni, aan ki cha bi gaa min Yesu ki kii, aan Uwumbɔr di cha pinn bi baatunwanbir, ki ɲa bi waanib ponn ni bibaa, baah gaa min Yesu ki kii pu na pu.’ ”

Pɔɔl tuk bi waatuln aah bi pu na

¹⁹ “Ubɔr Agripa, maah kan lijnjiir aawan paacham pu na, le m kii Yesu aamɔb.

²⁰ Njan, m tuk binib bi nan bi Damaskus aatinj ni na, ke bi kpeln baabimbin ki dii Uwumbɔr aasan, ki tun lituln li ga mɔk ke bi sil kpeln baabimbin na. Njan, m nan tuk bi kina Damaskus aatinj ni, le ki nin buen Jerusalem, ki nin bɔ dii Judea aatim mɔmɔk ponn ni, le ki nin buen binib bi kaa ye Juu yaab na aatim ponn ni, ki ti tuk bi mu kina.

²¹ Nima pu le Juu yaab chuu mi Uwumbɔr Aadichal ni, ki ban bi ku mi.

²² Le Uwumbɔr mu ter mi n-yoonn mɔmɔk ki nan saa din, ki cha m si do, ki ye waaseeraadaan, ki tuk binib aabɔnj mɔmɔk waabɔr. M po tuk bi Uwumbɔr aabɔnabtiib ni Moses aah nan len pu na. Bi nan len tiwan ni ga nan ɲa na,

²³ ke Kristo u ga gaa binib lii na ga nan ji falaa, ki li ye unii u ga puen fikr nkun ni na, ki tuk Juu yaab ni binib bi kaa ye Juu yaab na tibɔr ti ga woln binimbil na.”

²⁴ Pɔɔl aah len kina na, le Festus teen ke, “Pɔɔl, aa ye uwaar la. Saah bae mbaem sakpen na le cha aa waar.”

²⁵ Le Pɔɔl bui u, “Ubɔr Festus, maa ye uwaar. Maah len pu na, ni ye mbamɔn la. Naa ye uwaar aaliin.

²⁶ Ubɔr Agripa nyi tibɔr ngbaan. Nima pu le m di lipobil len unimbiin ni, m nyi ke u nyi tibɔr timina, tibaa aa bɔr u. Tibɔr ngbaan nan ɲa binib aanimbil ni la.

²⁷ Ubɔr Agripa, aa gaa Uwumbɔr aabɔnabtiib aah nan len pu na ki kii ii? M nyi ke aa gaa kii.”

²⁸ Le Agripa baa Pɔɔl, “Aa dak ke naa pɔɔ m ɲa Kristo yoo la aa?”

²⁹ Le Pɔɔl bui u, “M mee Uwumbɔr ke ni pɔɔye naa pɔɔye, aa ni binib bimɔk pel maah len pu dandana wee na, ɲa Kristo yaab ke min na. M mu aa ban ke bi buu nimi tikululn, ke min na.”

³⁰ Le Ubɔr Agripa, ni Ubɔr Festus, ni Benis, ni binib bi ka bi chee na, fii nyan lipaal.

³¹ Baah nyan lipaal na, le bi ti bui tɔb, “Uja ngbaan aah ɲa pu na, naa ɲeer ti ku u, kaa ɲeer ti di u ɲa kiyondiik ni.”

³² Le Agripa bui Festus, “Uja ngbaan yaa kaa ba len ke u ban ke Ubɔrkpaan Siisa ji u tibɔr kan, ti ba ga ɲmaa di u lii.”

27

Pɔɔl aah buen Rom aatinj ni pu na

¹ Tɔ, bi nan len ke ti ga buen Ubɔrkpaan Siisa chee, Itali aatinj ni. Le bi di Pɔɔl ni binaagbiib biken tii butɔb aajab aaninkpel u bi yin u ke Julius na. Butɔb aajab ngbaan aayimbiil nan ye ke “Ubɔrkpaan aajab.”

² Le ti koo buɲɔb ni. Buɲɔb ngbaan nyan ni kitiɲ kibaa ni, bi yin ki ke Adramitiium. Bi nan gor ke bi di bu buen Asia aatinj ni la. Le ti koo ki buen. Uja ubaa mu nan dii timi, bi yin u ke Aristakus. U nan ye Masedonia aatinj aanii, ki nyan ni Tesalonika aatinj ni.

³ Naah woln kitaak na, le ti fuu kitiɲ kibaa ni, bi yin ki ke Saidonn. Le butɔb aajab aaninkpel Julius gee Pɔɔl aabɔr, ki cha u buen uɲɔtiib chee nima, u ti kan waah ban pu na.

⁴ Tɔ, ti nan nyan nima, le libuln daar took timi. Nima pu le ti penj lidikl libaa, bi yin li ke Saiprus, le libuln aa ki pii timi.

⁵ Le ti jer Silisia aatinj, ni Pamfilia aatinj, ki ti fuu Mira aatinj ki bi Lisia aatinj ni na.

⁶ Taah ti fuu nima na, le butɔb aajab aaninkpel ngbaan kan buɲɔb bu nyan ni Aleksandria aatinj ni, ki ga buen Itali aatinj ni na. Le u cha ti mɔmɔk koo buɲɔb ngbaan ponn ni.

⁷ Buɲɔb ngbaan aa nan chuun mala. Ni nan pɔɔ la. Bu nan yunn nsan ni siib, le ki ti fuu Kenaidus aatinj chee. Libuln aa nan kii le ti nan ti bee nsan ponn ni. Nima pu na, ti nan ti penj lidikl libaa, bi yin li ke Krete. Le ti jer Salmone aatinj,

⁸ ki kpak nnyusakpen na aagbaan. Ni nan pɔɔ sakpen a. Le ti nan ti fuu kilolon kibaa ni, bi yin ki ke Kilolonj Nyaan. Nima chee aa daa Lasea aatinj ni.

⁹ Ti nan yunn nsan ngbaan ponn ni, ki ti pii Juu yaab aamɔlul daal, buyoonn kibunj ga ɲmaa fii na. Naa ba nan ɲan ke ti ki li joo buɲɔb. Ni nan kpa linimaln sakpen. Le Pɔɔl sur bi ke,

¹⁰ “Njɔtiib, ti yaa ki joo buɲɔb kan, m nyi ke ti ga kan linimaln. Njɔn ni buɲɔb na ga bii. Binib pam mu ga kpo ti ponn ni.”

¹¹ Le butɔb aajab aaninkpel aa kii Pɔɔl aah len pu na. U kii uɲɔdaan ni binjɔnab aaninkpel aah len pu na la.

¹² Libuln ni utaal aayoonn yaa ti fuu ni n-yoonn mu na kan, naa ɲan ti li bi kilolonj ngbaan ponn ni. Nima le ti ponn ni binib pam bui ke ni ɲan ti nyan kilolonj ngbaan ponn ni, ki pɔɔk tibaa ke ti fuu Fiiniks, kitiɲ ki bi Krete aadikl paab na. Kilolonj bi nima mu. Libuln ni utaal yaa fuu ni n-yoonn mu na kan, ni ɲan ke timi aanjɔb li bi ki ponn

ni. Kilolonj ngbaan aah bi liwilir wəb pu na, nima le libuln aan n̄maa pii timi nima.

Libupəpəəl aah muk timi bujəb ni pu na

¹³ Le libuln li kaa pəə na nyan ni n̄ngangii wəb. Le bi bui ke ni n̄jeer ke ti nyan kilolonj ngbaan ponn ni. Le bi chuu gbiln bujəb na, le ki di siir. Bi nan joo bu kpak Krete aadikl ngbaan chee la.

¹⁴ Naah kpee siib na, le libupəpəəl nyan ni n̄ngangan wəb ki daar choo,

¹⁵ ki daar yən̄ni bujəb na, ki cha bu sil. Libuln daar tooh bu la. Nima pu na, bu aa nan n̄maa chuun. Le ti cha bu jonn libuln.

¹⁶ Le ti ti fuu lidikl libaa chee, bi yin li ke Koda, li bi n̄ngangan wəb. Ti nan pen lidikl ngbaan, le libuln aa ki pii timi ki pəə. Le timi aanjəsakpem dar bujəb waatiib bubaa. Taah pen lidikl ngbaan na, le ti chuu yoor bujəb waatiib na n̄a busakpem ni.

¹⁷ Bi nan di n̄jmin gbiln punn punn busakpem na. Litambol nan də n̄nyun ni, Libia aatinj chee, le bi dak ke nibaakan bujəb na ga dii litambol ngbaan paab. Nima pu na, bi nan chuu gbiln bujəb aakekeln li nan bi paacham na, ki cha bu jonn libuln.

¹⁸ Libuln nan beenin daar ki pəə, le bujəb na yən̄ni. Naah woln kitaak na, le bi chuu nyan ni n̄jitun na ki di mee lii n̄nyun ni;

¹⁹ ki ki woln kitaak, le ti chuu nyan bujəb aawan mu ki di lii n̄nyun ni.

²⁰ Taah nan bi bu ponn ni na, ni nan yunn le taa n̄maa kan n̄wiin, kaa waa n̄jnmabil mu, n̄taalangbam pu. Libuln mu nan beenin daar, ki pəə. Taa nan ki dak ke ti ga n̄mar.

²¹ Tə, baa nan ki ji tijikaar, ni ti yunn. Baah kaa ki ji tijikaar ni yunn na, le Pəəl fii sil binimbiin ni, ki bui bi, “Njətiib, ni yaa ba pel maah nan len pu na, ki yaa kaa ba nyan ni Krete aadikl ni kan, ni ba ga li n̄jan. Timi aawan aa ba ga bii.

²² Tə, m ganj nimi la, chuu nibaa man. Ti ponn ni unii ubaa aan kpo. Bujəb ngbaan baanja le ga bii.

²³ M ye Uwumbər aanii, le ki dooni u. Kinyeek na, le waatuun ubaa dan nan sil m chee,

²⁴ ki bui mi, ‘Pəəl, taa san ijawaan. Aa ga sil Ubərksaan Siisa aanimbiin ni. Uwumbər ga cha binib bimək bi bujəb bue ponn ni na n̄mar, saanimbaak pu.’

²⁵ Njətiib, nima pu na, chuu nibaa man. M pak ke Uwumbər ga n̄a waah tuk mi pu na.

²⁶ Libuln mu ga daa bujəb na ti tam lidikl libaa, ki bii bu.”

²⁷ Tə, libupəpəəl ngbaan nan daar iwiin kipiik ni inaa. Kinyeek, le libuln nan buenin joo timi n̄nyusakpem na ponn ni. Bi yin n̄nyusakpem ngbaan ke Adria. Kinyetaasiik, le binjəjaab dak ke ti yak kitiŋ kibaa ni.

²⁸ Le bi ban bi tən̄ lik n̄nyun aah nyoo pu na. Bi nan di n̄jmin di gbiln tikur ti nyuun na, ki di lii n̄nyun ni, ki tən̄ lik, ki n̄jan n̄jataa nkub ni moninko. Le bi too foor kpee, le ki ki tən̄ lik, ki n̄jan n̄jataa imonko inaa ni kipiik.

²⁹ Le bi dak ke nibaakan bujəb ngbaan ga duur n̄jatakal ki bii. Nima pu na, bi nan di tikur tinaa gbiln n̄jmin inaa pu, ki di gbiln linjəjuul, le ti doon tam kitiŋ, ki joo bu. Bu aan ki n̄maa chuun. Baah n̄a kina na, le bi mee Uwumbər ke u cha kitaak woln.

³⁰ Le binjəjaab ban ke bi loon nyan bujəb na ni. Le bi chuu nyan bujəb waatiib na di deen n̄nyun pu, ki n̄jman ke bi chuu nyan tikur tibaa le linjəyil pu.

³¹ Tə, Pəəl nan bee baah ban bi n̄a pu na, le ki bui butəb aajab ni baaninkpel, “Binjəjaab ngbaan yaa nyan bujəb ngbaan ponn ni kan, naan n̄maa n̄mar.”

³² Waah len kina na, le butəb aajab chuu bujəb waatiib na aanjmin gi, ki di bu lii, ki cha busakpem na.

³³ Kichakpinaanyeek ni le Pəəl ganj bi məmək ke bi pək bibaa ki ji tijikaar, ki bui bi, “Iwiin kipiik ni inaa le na, nimi aalandak muk nimi, le ni lul buməb.

³⁴ Ni pək nibaa ki ji pəkaa man. Ni ga ter nimi, ni kan m̄pəən. Nibaa aan n̄a unii ubaa do ponn ni.”

³⁵ Pəəl aah len kina na, le u yoor boroboro, ki doon Uwumbər bi məmək aanimbiil ni, ki gi ki n̄jan.

³⁶ Waah n̄a kina na, le bi məmək chuu bibaa, ki mu jin tijikaar.

³⁷ Ti nan ye binib ikui ilee ni imonko itaa ni kipiik ni biloob le bujəb ngbaan ponn ni.

³⁸ Le bi məmək n̄jan ti bab. Baah n̄jan bab na, le bi di tijikaar ti gur na di mee n̄nyun ni. Bi nan ban ke bujəb ngbaan yook la.

Timi aanjəb aah bii pu na

³⁹ Kitaak aah woln na, le ti kan kitiŋ. Le binjəjaab aa nyi kitiŋ ngbaan ni. Le bi kan kilolonj. Litambol mu də kilolonj ngbaan aagbaan. Le bi len ke bi ga pəən bibaa ki cha bujəb na ti nyal litambol ngbaan paab.

⁴⁰ Le bi chuu geei tikur na aanjmin, le ti bee n̄nyun ni. Le bi chuu gbiln tinjəpann aanjmin, ki nan di likekeln gbiln linjəyil ndə pu paacham. Libuln aah daar na, le bi ban ke likekeln ngbaan li joo bujəb chuun cha n̄nyun aagbaan. Le bu chuun buen.

⁴¹ Litambol libaa nan də n̄nyun ponn ni, le baa waa li, ki di dii lipaab. Le linjəyil chəb lipaab, kaan ki n̄maa chuun. Tinyunkpenn nan gbaa bujəb na le linjəjuul ti wii.

⁴² Tə, butəb aajab nan dak ke nibaakan binaagbiib na ga yuk lir n̄nyun ni, ki wo nyan, aan ki san n̄mar. Kina pu na, bi nan ban bi ku bi məmək.

⁴³ Butəb aajib aaninkpel aa nan ban ke bi ku Pəəl, nima pu le waa kii. U nan tuk bi ke binib bi ŋmaa wo nnyun na puen yuk lir nnyun ponn ni, ki wo buen nnyun aagbaan, ki ti nyan;

⁴⁴ ke binib bi kaa ŋmaa wo nnyun na nyoon ŋikpan, ni ŋjəbək, ki li cha nnyun aagbaan, ki ti nyan. Le ti ŋa kina. Le ti məmək ti nyan.

28

Taah fuu Malta aatiŋ ni pu na

¹ Taah nyan nnyun ngbaan ni na, le bi tuk timi ke bi yin lidikl ngbaan ke Malta.

² Le kitinŋ ngbaan aanib gaa timi ki ŋa timi tiŋann pam. Le utaal piin ki bi nu, le tiwoor bi. Le bi tuur mmii ti timi.

³ Le Pəəl ti peei ni idə nan di ŋa mmii ni. Waah di i ŋa mmii ni na, le i tonj. Le uwaa nyan i ni, ki juu dab uŋaal, ki jən.

⁴ Waah juu dab uŋaal ki jən na, le kitinŋ ngbaan ponn ni aanib kan, ki bui tək ke uja ngbaan ye unikur, le ki nyan ni nnyusakpem ni; Uwumbər mu aan cha u ŋmar.

⁵ Tə, Pəəl nan gbək uŋaal, le uwaa na lir mmii ni. Naa ŋa u nibaa.

⁶ Bi dak ke ni ga duun la, ni yaa kaa ye kina kan, u ga kpo. Bi nan lik le ni ti yunn, ki mu aa kan nibaa ŋa u. Le bi ki dak ke u ye liwaal la, le ki kpaln unii.

⁷ Tə, kitinŋ ngbaan aanib aaninkpel mu nan bi. Bi yin u ke Publius. Waasaak aa nan daa taah bi nin chee na. Le u gaa timi, ki chann timi tichann ki ŋa timi tibulchinn iwiin itaa.

⁸ Ute nan bun, ki də kidiik ni. Uwon nan ton, le u peel nsin. Pəəl nan koo u chee kidiik ni, ki ti mee Uwumbər tii u, ki ti di uŋaal paan u pu, le u pək.

⁹ Pəəl aah ŋa kina na, le bimum biken bi bi lidikl ngbaan aatiŋ ni na mu dan Pəəl chee, le u cha bi mu pək.

¹⁰ Le bi tii timi ipiin pam. Taah nan ban ti buen na, bi nan ki tii timi, timi aasachuln aapiin.

Taah nyan Malta aadikl pu ki buen Rom aatiŋ ni pu na

¹¹ Ti nan bi nima inŋmal itaa, le buŋəb bubaa nan bi nima tiwoor ni libuln yoonn. Bu nyan ni kitinŋ kibaa ni, bi yin ki ke Aleksandria. Bi nan yin buŋəb ngbaan ke “Bijaam.” Le ti koo bu ni, ki buen.

¹² Ti nan ti fuu kitinŋ kibaa ni, bi yin ki ke Sirakus, ki nan bi nima iwiin itaa,

¹³ le ki nyan nima, ki buen ki ti fuu kitinŋ kibaa ni, bi yin ki ke Regium. Naah woln kitaak na, le libuln nyan ni tipuwəb, ki daar choo. Le ti nyan nima, ki buen. Iwiin ilee le ti nan ti fuu kitinŋ kibaa ni, bi yin ki ke Puteoli.

¹⁴ Ti nan kan Yesu aanib bibaa nima. Le bi ganj timi ke ti li bi bi chee ki ti saa iwiin ilole. Iwiin ilole ngbaan aah jer na, le ti chuun kitinŋ ki buen Rom aatiŋ ni.

¹⁵ Yesu aanib bi nan bi Rom aatiŋ ni na nan ŋun ke ti choo. Le bi tooh ni timi nsan pu. Bibaa nan tooh ni timi Apius Aanyan ponn ni, le bibaa mu tooh ni timi Tidir Daakaan Titaa na chee. Pəəl aah kan bi na, le u doon Uwumbər, ki kan lipobil.

Pəəl aah moon Yesu aabər Rom aatiŋ ni pu na

¹⁶ Tə, ti nan ti fuu Rom aatiŋ ni. Taah fuu nima na, le bi cha Pəəl koo kidiik kibaa ni, le butəb aaja ubaa si kii u.

¹⁷ Iwiin itaa aah jer na, le Pəəl yin Juu yaab aaninkpiib ke bi kuun ni u chee. Baah kuun ni u chee na, le u bui bi, “Nnaabitiib, maa ŋa timi aanib bakaa, kaa bii tiyaajatiib aakaal. Bi po chuu mi Jerusalem ni ki di mi ŋa Rom yaab aŋaal ni.

¹⁸ Bi nan jin mi tibər, le ki bee ke maa ŋa bakaa, naa ŋeer bi ku mi. Le bi ban ke bi di cha mi.

¹⁹ Le Juu yaab aa kii ke bi di cha mi. Nima pu na, m len ke m ban ke Ubərkaan Siisa le ji mi tibər ngbaan. Naa ye ke m ban ke m galn maanib u chee.

²⁰ Nima pu le m yin nimi ke ni dan m chee, aan ti nan len tək chee tibər. Timi Israel yaab kpa limakl ke unii u ga gaa timi lii na ga dan. Limakl ngbaan pu, le bi buu mi tikululn tee.”

²¹ Le bi bui u, “Judea aatiŋ aanib aa ŋmee saabər kigbanj ni tii ni timi. Tina aabo ubaa aa nyan ni nima, ki nan tuk timi saabər, kaa len tibəbir aa pu.

²² Ti nyi ke bi len ntim məmək ponn ni ke saah dii nsan mu na aa ŋan. Nima pu na, ti ban ti ŋun tibər ti bi aaməb ni na.”

²³ Le bi siin bundaln bi ga ki kuun Pəəl chee na. Liyaadaal aah fuu ni na, bi nan ki kuun ni waadiik ni, ki wiir pam. U nan len bi chee tibər kichakpiik ni ki nan saa kijook, ki tuk bi Uwumbər aanaan aabər, ke Moses ni Uwumbər aabənabitiib nan ŋmee Yesu aabər, Uwumbər Aagbanj ponn ni. Pəəl nan pəoni ubaa ke bi gaa Yesu ki kii.

²⁴ Juu yaab bibaa kii tii waah len pu na, bibaa mu aa kii tii.

²⁵ Le bi kpak tək kinikpakpak. Baah ban bi nyan Pəəl aadiik ni na, le u bui bi, “Uwumbər Aafuur Nyaan nan cha waabənabr Aisaya tuk niyaajatiib mbamən.

²⁶ U nan tuk Aisaya ke,
'Li cha ti tuk binib ngbaan ke Uwumbər len ke:

Ni ga pel ki pel, kaan bee maaliin aatataa.

Ni ga lik ki lik, kaan li waa.

²⁷ Binib ngbaan aasui aa bi nibaa ni. Bitafal kpaal la.

Bi ηub binimbil, kaa ban ke binimbil woln,
 kaa ban ke bitafal ηun,
 kaa ban ke bisui bee maaliin aatataa,
 kaa ban ke bi kpeln baabimbin ki dii
 maasan,
 aan m tii bi laafee.' ^{*}

²⁸ Pɔɔl nan ki bui bi, “M ban ke ni bee ke
 Uwumbɔr tun mi ke m buen binib bi kaa ye
 Juu yaab na chee, ki ti tuk bi waabɔr, aan bi
 mu ηmar. Bima le ga ηun.”

[
²⁹ Pɔɔl aah len kina na, le Juu yaab ng-
 baan nyan waadiik ni, ki beenin kpak tɔb
 kinikpakpak sakpen.]

³⁰ Pɔɔl nan bi kidiik ngbaan ponn ni ηibin
 ηilee. U nan pan ki pu, le ki bi ki ni. Le binib
 choo nan manni u nima. Le u gaa bi mɔmɔk
 ni mpopiin.

³¹ U nan beenin tuk binib Uwumbɔr
 aanaan aabɔr, ni Tidindaan Yesu Kristo
 aabɔr, ki nan kpa lipobil ki len. Ubaa mu aa
 bui ke u di cha.

---

* 28:27 : Lik Aisaya 6.9-10.

Kigban̄ ki Pɔɔl ɲmee ki tii ROM YAAB na

¹ Min Pɔɔl le ɲmee kigban̄ kee. M ye Yesu Kristo aatutunn la. Uwumbɔr nan yin mi ke m li ye Yesu aakpambal, ki nyan mi ke m moon waabɔnyaan tee.

² N-yaayoonn na, Uwumbɔr nan puu tipuur ke u ga tii timi tibɔnyaan tee. Le waabɔnabtiib ɲmee ti waagban̄ ki ye chain na ponn ni.

³ Tibɔnyaan ngbaan le ye Ujapɔɔn aabɔr. Uma le ye Tidindaan Yesu Kristo. Waah nan kpalm unibɔn na, bi nan ma u Ubɔr David aamaal ponn ni.

⁴ Uwumbɔr nan fikr u nkun ni, le Waafuur Nyaan mɔk ke u ye uma Uwumbɔr Aajapɔɔn u kpa mpɔɔn na.

⁵ U pu le Uwumbɔr ɲa tinyoor ɲa m pu, le ki ɲa mi waakpambal, ke m tuk ɲinibol mɔmɔk ke ni ɲan ke bi tii u naadii, ki kii waamɔb.

⁶ Nimi bi bi Rom aatiɲ ni na, Uwumbɔr yin ni mu, ke ni li ye Yesu Kristo aanib.

⁷ Nima le m ɲmee kigban̄ kee m tii nimi bimɔk bi Rom aatiɲ ni na. Uwumbɔr gee nimi ki yin nimi ke ni li ye waanib.

Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ɲa tinyoor ɲa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Idoon aameel

⁸ Yesu Kristo pu, le m dooni Maawumbɔr ni mɔmɔk pu; ba pu? binib bimɔk bi dulnyaan ni na ɲun naah gaa Yesu Kristo ki kii pu na.

⁹ M di nsui mɔmɔk tun lituln tii Uwumbɔr; ki tuk binib Ujapɔɔn Yesu Kristo aabɔnyaan ngbaan. Uma Uwumbɔr le nyi ke ni ye mbamɔn, m teer nibɔr maameen mɔmɔk ponn ni,

¹⁰ ki mee u n-yoonn mɔmɔk ke ni yaa ye waageehn kan, u tii mi nsan ke m dan nan mann nimi dandana wee.

¹¹ M ban ke m kan nimi, ki ter nimi aan ni kan Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapiin i ga pɔɔk nitaakpab na.

¹² Maah len pu na le ye ke m ni nimi aah gaa Yesu Kristo ki kii pu na, ti ga pɔɔk tɔb aataakpab.

¹³ Nnaabitiib, m ban ke ni bee ke n-yoonn mɔmɔk m nan ban ke m dan ni chee, le kaa kee ɲmaa dan. M ban ke m cha binib gaa Yesu ki kii Rom aatiɲ ni, ke maah ɲa pu ntim muken ponn ni na.

¹⁴ Ni ye limukl le ke m di tibɔnyaan tee tuk binib mɔmɔk, bi aanimbil woln na, ni bi aanimbil kaa woln na, ni bi bae mbaem na, ni bi kaa bae mbaem na.

¹⁵ Nima le m ban ke m tuk nimi bi bi Rom aatiɲ ni na mu tibɔnyaan ngbaan.

Tibɔnyaan ngbaan aapɔɔn

¹⁶ Maa san inimɔɔn Yesu aabɔnyaan tee pu. Tibɔnyaan ngbaan kpa Uwumbɔr aapɔɔn. Binib bimɔk ɲun ti ki gaa Yesu Kristo ki kii na ga ɲmar; ɲjan, bi ye juu yaab na ga ɲmar, le bi kaa ye juu yaab na mu ga ɲmar.

¹⁷ Tibɔnyaan ngbaan mɔk timi ke unii yaa gaa Yesu Kristo ki kii kan, Uwumbɔr ga len ke waabɔr ɲan. Ni ɲmee Uwumbɔr Aagban̄ ni ke, “Uninyaan aah gaa Uwumbɔr ki kii na, u ga li kpa limɔfal.”*

Unibɔn aataani

¹⁸ Uwumbɔr mɔk binib ke u gee liɲuul titunwanbirdam pu; bi tun lituln li kaa ɲan na, kaa dii u. Baabiin pu le bi yii mbamɔn.

¹⁹ Uwumbɔr gee liɲuul bi pu la; ba pu? waabɔr ti binib ga ɲmaa bee ti na bi mpaan pu. Uwumbɔr le di ti mɔk bi.

²⁰ Buyoonn Uwumbɔr nan naan dulnyaa wee ki nan saa dandana wee na, binib kani waabimbil aah bi pu na. Naa ye ke binimbil le kan u. Bi kan tiwan ni u naan ni na, ki kan ke u kpa mpɔɔn mu kaan doo na, ki sil ye Uwumbɔr. Nima le baan ɲmaa len ke baa nyi.

²¹ Bi nyi ke u bi, ki mu aa nyuɲni u waah ɲeer pu na, ki mu aa dooni u waaterm pu. Nima le baalandak bee fam. Bisui ni bɔɔn la, kaa kpa nlan.

²² Bi len ke bi ye bilankpalb, le ki tee ye bijɔrɔb.

²³ Baa ki dooni Uwumbɔr u nyuun ki bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Bi ɲa binibɔm aanan̄, ni inyoon aanan̄, ni iwaa aanan̄, ki dooni ɲiwaa ngbaan.

²⁴ Nima le Uwumbɔr di cha bi, le bi dii bisui aah ban pu na, ki tun tiɲɔɲ aatuln, ki tun lituln li jinni biwon inimɔɔn na. Bi yii Uwumbɔr u ye mbamɔn na, ki dii ɲiwaa.

²⁵ Bi dooni tiwan ni Uwumbɔr naan ni na, ki dii ni, kaa dooni Uwumbɔr u naan tiwan mɔmɔk na, kaa dii u. Uma Uwumbɔr le yeh mpakm n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

²⁶ Baah yii Uwumbɔr na, nima le u siir cha bi. Le bi tun inimɔɔn aatuln, bisui aah ban pu na. Bipiib di biɲeen aatɔtiib kpalm bijab, ki doo bi chee.

²⁷ Bijab mu yii bipiib, ki chuun ban bijab, ki di biɲeen aatɔtiib kpalm bipiib ki tun inimɔɔn aatuln, le Uwumbɔr daa bitafal, baatunwanbir aah ɲeer pu na.

²⁸ Baah kaa gee ke bi li nyi Uwumbɔr na, le u siir cha bi. Le bi dak ilandak i ye fam na, ki tun lituln li kaa ɲan na,

* 1:17 : Lik Habakuk 2.4.

²⁹ ki gbii titunwanbir aabɔŋ mɔmɔk. Bi gɔr kidagook ki tun baka baka, ki kpa iman, kaa gee tɔb, ki kpa lipiipoln, ki jaa kijaak, ki ku tɔb, ki ŋmanni tɔb, ki nan tɔb, ki bii tɔb libɔɔl ni,

³⁰ ni mpaan pu. Bi nan Uwumbɔr, le ki seei tɔb, ki kpa kalmbaani, ki puk kipupuk. Bi po dak baah ga ŋa pu ki moo tun titunwanbir na la. Bi yii bite ni bina aamɔi.

³¹ Baa kpa nlan. Bi yaa puu tipuur kan, baa gbiini ti. Baa gee baamaal aanib, kaa cha pinni binib, kaa san binib kinimbaak.

³² Bi nyi ke Uwumbɔr len ke binib bi ŋani kina na ŋeer nkun, le bi tee beenin ŋani kina, ki len ke binib yaa ŋani kina kan, naa bir.

2

Uwumbɔr aah ji binib tibɔr pu na

¹ Tɔ, si u galni binib biken na, saan ŋmaa len tibaa ki nyan aabaa tibɔr ni Uwumbɔr chee; ba pu? aa mu ŋani kina la. Saah galni bi na, le ni mɔk ke saabɔr mu bii; ba pu? si u galni bi na, aa mu ŋani ke baah ŋani pu na la.

² Ti nyi ke Uwumbɔr yaa daa binib bi ŋani kina na aatafal kan, ni ŋan.

³ Si u ŋani kina na, ki galni biken bi ŋani kina na, aa dak ke Uwumbɔr aan daa aatafal aa?

⁴ U ŋa si tibulchinn sakpen, ki kpa limɔr ni suklaa aa pu. Ba ŋa aa lik u fam? Saa nyi ke Uwumbɔr ban ke aa kpeln saabimbin aa? Nima le cha u ŋa si tibulchinn.

⁵ Le aatafal pɔɔ. Saa ban ke aa kpeln aasui. Nima le Uwumbɔr ga moo daa aatafal, bundaln u ga gee liŋuul binib aanimbil ni ki ji bi tibɔr mbamɔn na.

⁶ U ga ŋa binib mɔmɔk baatuln aah ŋeer pu na.*

⁷ Binib bi kpa limɔr ki tun lituln li ŋan na, ki ban mpakm, ni nnyuŋ, ni limɔfal li kaa kpa ndoon na, bima le Uwumbɔr ga tii bi limɔfal li kaa kpa ndoon na.

⁸ Binib bi ban tibɔr, ki yii mbamɔn, ki dii nsn mu kaa ŋan na, bima le Uwumbɔr gee liŋuul sakpen bi pu.

⁹ Binib bimɔk tun titunwanbir na ga kan falaa ni limukl. Njan, Juu yaab ga kan, le binib bi kaa ye Juu yaab na mu ga kan.

¹⁰ Binib bimɔk tun lituln li ŋan na, Uwumbɔr ga nyuŋ bi, ki pak bi, ki tii bi nsuudoon. Njan, u ga tii Juu yaab, le ki ga tii binib bi kaa ye Juu yaab na mu;

¹¹ ba pu? Uwumbɔr aa pak ubaa ki jer uken.

¹² Binib bimɔk kaa nyi Moses aakaal ki tun titunwanbir na aan kan limɔfal li kaa kpa ndoon na. Uwumbɔr aan baa bi ke bi dii Moses aakaal aan baa dii. Binib bimɔk

nyi Moses aakaal ki tun titunwanbir na, Uwumbɔr ga baa bi tibɔr nkaal ngbaan aah dii pu na, ki ga daa bitafal.

¹³ Uwumbɔr aan len ke binib bi nyi waakaal kaa dii mu na aabɔr ŋan. U ga len ke binib bi dii waakaal na le aabɔr ŋan.

¹⁴ Binib bi kaa ye Juu yaab na aa nyi Moses aakaal. Bi yaa ŋani Moses aakaal aah len pu na baageehn pu, ki mu aa nyi nkaal ngbaan kan, baalandak le mɔk bi baah ga dii pu na.

¹⁵ Baah ŋani pu na, nima le mɔk ke Moses aakaal aah len pu na bi bisui ni. Bisui ponn ni, bi nyi ni ŋan na, ni ni kaa ŋan na. Nima le baalandak bii bi n-yoonn mubaa, ki pak bi n-yoonn mubaa mu.

¹⁶ Ni ga li bi kina le bundaln Uwumbɔr ga cha Yesu Kristo ji binib tibɔr, ki baa bi tibɔbɔrkaan ti bi bisui ni na aabɔr. Maah tuk binib tibɔnyaan ti na le mɔk kina.

Juu yaab ni nkaal na

¹⁷ Tɔ, aa len ke aa ye Juu aanii la, ki dak ke saah nyi Moses aakaal na, nima le ga cha aa ŋmar; aa kpa kipupuk ke aa nyi Uwumbɔr,

¹⁸ ki nyi waah gee pu na, ki bae Moses aakaal, ki nyi lituln li ŋan na, ni li kaa ŋan na,

¹⁹ ki dak ke aa ye usanmɔkr le ki tii bijoom, ki ga ŋmaa woln binib bi kaa waa na aanimbil,

²⁰ ki ga ŋmaa mɔk bijɔrb nlan, ki ga ŋmaa mɔk mbim mɔmɔk. Saah nyi Moses aakaal mu na, aa dak ke aa nyi tiwan mɔmɔk, ki dak ke saah len pu na mɔmɔk ye mbamɔn.

²¹ Tɔ, si u mɔk biken na, ba ŋa saa mɔk aabaa? Si u tuk binib ke bi taa su kinaayuk na, ba ŋa aa su?

²² Si u len ke binib taa gɔr kidagook na, ba ŋa aa gɔr? Si u yii ŋiwaan na, ba ŋa aa su ŋaadir ni aawan?

²³ Si u kpa kipupuk Uwumbɔr aakaal pu ki bii nkaal ngbaan na, aa jinn u inimɔn la.

²⁴ Ni ŋmee Uwumbɔr Aagban ponn ni ke, “Nimi Juu yaab aah ŋani titunwanbir pu na, nima le cha binib bi kaa ye Juu yaab na len Uwumbɔr tibɔbir.”†

²⁵ Tɔ, aa yaa joo Moses aakaal kan, lichak-pangeei kpa tinyoor. Aa mu yaa gii lichak-paln ki bii Moses aakaal kan, ni mɔk ke saa gii le na.

²⁶ Binib bi kaa gii njhakpan na yaa joo Uwumbɔr aakaal kan, Uwumbɔr aan yii bi, ke baa gii njhakpan.

²⁷ Binib bi kaa gii njhakpan na yaa joo Uwumbɔr aakaal kan, bi ŋan jer nimi Juu yaab bi gii njhakpan Moses aakaal aah mɔk pu na, ki bii nkaal muken na.

²⁸ Unii u ye Juu aanii mpaan pu baanja na aa ye Juu aanibamɔn. Unii u gii lichakpaln

* 2:6 : Lik Ilahn 62.12; Niyatanjak 24.12. † 2:24 : Lik Aisaya 52.5; Esekiel 36.20-22.

kaa kpeln waabimbin na, naa ye lichakpangeei bamənn.

²⁹ Unii u gii lichakpaln, kaa kpeln waabimbin na aa piir Uwumbər aasui. Unii u dii Uwumbər usui ni na, uma le ye Juu aanibamənn. Unii u Uwumbər Aafuur Nyaan bi u ni na, nima le ye lichakpangeei bamənn. Uwumbər le ga pak udaan, naa ye binib.

3

¹ Lichakpangeei aanyoor ye ba? Juu yaab jer binib bi kaa ye Juu yaab na aa?

² Een, bi jer bi tiwan aabər ni la. Ni jer tiwan məmək na le ye ke Uwumbər nan di waabər ɲa bima le aarjaal ni.

³ Bi ponn ni bibaa yaa kaa gaa Uwumbər ki kii kan, ni ye ba? Baah kaa gaa u ki kii na, Uwumbər aan gbiin waa puu tipuur ti na aa?

⁴ U ga gbiin ti. Binib məmək yaa ye binyaməndam kan, Uwumbər ma ye mbaməndaan la. Ni ɲmee waagban ni ke, “Bi ga kan ke saah len pu na ye mbamən, Aa yaa jin binib tibər kan, aa kpa mbamən la.”*

⁵ Timi aatunwanbir yaa mək ke Uwumbər ɲani ni ɲan na kan, ti ga len ke Uwumbər yaa daa titafal kan, u ɲa ni kaa ɲan na aa? Binib bi kaa dii Uwumbər na le baa kina.

⁶ U ɲa ni ɲan na la; ba pu? ni yaa kaa ɲan kan, u ga ɲa kinye ki ji dulnyaa ni aanib tibər?

⁷ Ubaa ga baa ke, “Maah gee nnyamən na yaa mək ke Uwumbər ye mbaməndaan ki ga cha binib nyuɲ u kan, ba ɲa u daa ntafal ke m ye titunwanbirdaan?”

⁸ Ti ga tun titunwanbir aan ni kpəlɲ tiwan ni ɲan na aa? Taan ɲa kina kpala. Binib bibaa seei timi ki bui ke ti len kina la. Binib ngbaan ga kan ntafadaan mu ɲeer bi na.

Ubaa aa ɲan Uwumbər chee

⁹ Tɔ, timi Juu yaab ɲan ki jer binib bi kaa ye Juu yaab na aa? Taa jer bi. M nan mək nimi ke binib bi ye Juu yaab na, ni bi kaa ye Juu yaab na məmək ye titunwanbirdam la.

¹⁰ Ni ɲmee kina le Uwumbər Aagban ni ke, “Unii ubaa aa ye uninyaan,

¹¹ ubaa aa kpa nlan, ubaa aa ban Uwumbər,

¹² bi məmək di cha waasan, bi məmək bee fam la.

Ubaa aa bi ki tun lituln li ɲan na, ubaa baanja aa bi.†

¹³ Baaliin po ye iliin i bir na la.

Bi geei inyamən ki ɲmanni binib.

Baaliin bii binib ke ujagen

aaluul aah bii binib pu na la.‡

¹⁴ Baamɔi gbii ɲisiibil ni kinanan ɲa. §

¹⁵ Bi yaa ban bi ku binib kan, naa pɔɔ.

¹⁶ Bi muk binib ki ɲani bi falaa n-yoonn məmək la.

¹⁷ Bi chuun ban tibər la.

¹⁸ Baa san Uwumbər.”*

¹⁹ Tɔ, ti nyi ke nkaal aah len pu na məmək len binib bi bi mu chee na la. Nima le dulnyaa wee ni aanib məmək aabər bii Uwumbər chee. Ubaa aan ɲmaa len tibaa ke u nyan ubaa tibər ni Uwumbər chee.

²⁰ Ubaa aan ɲmaa len ke waah joo Uwumbər aakaal mbaməm pu na, waabər ɲan Uwumbər chee. Uwumbər aakaal le mək binib ke bi ye titunwanbirdam la.

Uwumbər aah cha ti ni uma tuuk pu na

²¹ Dandana wee, Uwumbər mək timi waah ga ɲa pu ki len ke timi aabər ɲan na. Waakaal ni waabənabtiib aaliin le bi waagban ponn ni, ki mu tuk timi kina la. Naa ye ke ti dii waakaal mbaməm le cha u len.

²² Binib bimək gaa Yesu Kristo ki kii na, bima le Uwumbər len ke baabər ɲan. Baah gaa Yesu Kristo ki kii na, nima le cha Uwumbər len ke baabər ɲan. Ubaa aa bi ubaa, ki cha biken;

²³ binib məmək tun titunwanbir la, kaa gbiin Uwumbər aanimbil.

²⁴ Le Yesu Kristo daa timi, ki gaa timi lii. Timi bi kpaan u chee na, le Uwumbər len ke timi aabər ɲan. Waabulchinn pu le u len, naa ye ke ti ɲan la.

²⁵ U nan di Yesu siin binib aanimbil ni, ke u nan kpo, aan uma Uwumbər taa ki gee liɲuul ti pu. Ti yaa gaa Yesu ki kii kan, waasin pu le Uwumbər ga di cha pinn timi. Nima le mək ke Uwumbər ɲani ni ɲan na; ba pu? u nan kpa limər; kaa bii binib bi tun titunwanbir buyoonn Yesu Kristo aa kee dan dulnyaa wee ni na.

²⁶ Tɔ, dandana wee, u len titunwanbir aabər ki bui ke binib bi gaa Yesu ki kii na aabər ɲan u chee. Nimina le mək ke uma Uwumbər si chob.

²⁷ Tɔ, ba pu aan ti ga li kpa kipupuk? Taan li kpa kipupuk nibaa pu. Ba pu? Naa ye ke ti dii Uwumbər aakaal mbaməm le cha u gaa timi lii, taah gaa Yesu ki kii na, nima le cha u gaa timi lii.

²⁸ Nima pu na, ti bee ke ti yaa gaa Yesu ki kii kan, Uwumbər ga len ke timi aabər ɲan. Naa ye ke ti joo waakaal mbaməm le cha u len kina.

²⁹ Uwumbər ye Juu yaab baanja Aawumbər la aa? Waa ye binib bi kaa ye Juu yaab na mu Aawumbər aa? Mbamən, u ye.

³⁰ Uwumbər ye Uwumbərbaan la. Juu yaab yaa gaa Yesu ki kii kan, Uwumbər ga

* 3:4: Lik Ilahn 51.4. † 3:12: Lik Ilahn 14.1-3; 53.1-3; Uladaan 7.20. ‡ 3:13: Lik Ilahn 5.9; 140.3. § 3:14: Lik

Ilahn 10.7. * 3:18: Lik Ilahn 36.1.

len ke baabər ɲan. Bi mu kaa ye Juu yaab na yaa gaa Yesu ki kii kan, Uwumbər ga len ke bi mu aabər ɲan.

³¹ Ti yaa len ke binib yaa gaa Yesu ki kii ki ga ɲmar kan, ti yii Uwumbər aakaal aa? Naa bi kina kpala. Ti ɲa mu tibəkpaan la.

4

Abraham aah ye liməkl pu na

¹ Tɔ, cha ti lik tiyaaja Abraham aabər aah nan bi pu na:

² Ni yaa ba ye waatunyaan pu le cha Uwumbər len ke waabər ɲan kan, u ba ga ɲmaa li kpa kipupuk. U mu aa ɲmaa li kpa kipupuk Uwumbər chee.

³ Uwumbər Aagban len ke, “Abraham nan gaa Uwumbər aaməboln ki kii, kina pu na le Uwumbər gaa u ke u ye uninyaan u chee.”*

⁴ Unii u tun lituln ki kan tipar na, tipar ngbaan aa ye ipiin, ni ye waapar la.

⁵ Tɔ, unii u kaa joo nkaal na yaa gaa Uwumbər u di cha pinn titunwanbirdam na ki kii kan, waah gaa Uwumbər ki kii na, nima le Uwumbər ga len ke waabər ɲan.

⁶ Ubər David mu nan len ke binib bi Uwumbər len ke baabər ɲan na le kpa mpopiin. Bi gaa Uwumbər ki kii, nima le cha u len ke baabər ɲan, naa ye ke bi tun litunyaan le cha u len kina. Ubər David nan len ke,

⁷ “Binib bi Uwumbər di cha baatunwanbir pinn bi na
le kpa mpopiin.

Uwumbər aah di cha binib bi aataani pinn bi na

le kpa mpopiin.

⁸ Binib bi Uwumbər aan len ke baabər bii na, bima le kpa mpopiin.”†

⁹ U len ke Juu yaab baanja le kpa mpopiin ngbaan aa? Waa len kina. Binib bi kaa ye Juu yaab na mu kpa. Ti len ke Abraham nan gaa Uwumbər aaməboln ki kii, nima le cha Uwumbər gaa u ke u ye uninyaan u chee.

¹⁰ Bayoonn Uwumbər len ke waabər ɲan? Buyoonn u nan gii lichakpaln na le aan buyoonn waa nan kee gii na? Buyoonn waa nan kee gii na.

¹¹ Waah gii lichakpaln na, nima le nan ye liməkl ki mək ke u gaa Uwumbər ki kii, nima le Uwumbər gaa u ke u ye uninyaan u chee, buyoonn waa nan kee gii lichakpaln na. Nima pu le Abraham ye binib bimək gaa Uwumbər ki kii, kaa gii ɲichakpan na aate. Baah gaa Uwumbər ki kii na, nima le Uwumbər gaa bi ke bi ye bininyaam u chee.

¹² Binib bi gii ɲichakpan, ki tak Abraham aataabuu ponn ni, ki gaa Uwumbər ki kii ke Abraham aah nan gaa u ki kii pu, buyoonn

waa nan kee gii lichakpaln na, bima mu le Abraham ye bite.

Gaakii pu le ti ga kan Uwumbər aah puu tipuur ti na

¹³ Uwumbər nan puu tipuur tii Abraham ni uyaabitiib, ke bima le ga li yeh dulnyaa. Naa ye ke bi joo Uwumbər aakaal le ga cha bi kan tipuur ngbaan. Bi gaa Uwumbər ki kii la, le u len ke baabər ɲan. Nima le ga cha bi kan tipuur ngbaan.

¹⁴ Uwumbər yaa ba puu tipuur ke binib bi joo waakaal na le ga li yeh dulnyaa kan, naadii aa ba ga li kpa tinoor. Tipuur ngbaan mu aa ba ga gbiin; ba pu? ubaa aan ɲmaa joo nkaal məmək mbaməm.

¹⁵ Binib aah bii nkaal na, le Uwumbər gee liɲuul bi pu. Nkaal aah kaa bi nin chee na, binib aa bii nkaal.

¹⁶ Nima le Uwumbər puu tipuur tii binib bi gaa u ki kii na. Uwumbər aah gee binib pu na, nima le u tii Abraham aayaabitiib məmək waah nan puu tipuur ti na. U ga tii Abraham aayaabitiib bi ye Juu yaab ki gaa u ki kii na, ni binib bi kaa ye Juu yaab ki mu gaa u ki kii na ke Abraham aah nan gaa u ki kii pu na. Abraham ye timi bimək gaa Uwumbər ki kii na aayaaja la.

¹⁷ Ni ɲmee Uwumbər Aagban ponn ni ke Uwumbər bui Abraham, “M ɲa si ɲinibol pam aayaaja la.” ‡ Abraham le ye tite Uwumbər chee. U nan tii Uwumbər naadii. Uma Uwumbər le fikr binib bi kpo na nkun ni, le ki yin binib bi kaa kee bi na, ke baah bi le na.

¹⁸ U nan puu tipuur tii Abraham ke u ga ɲa u ɲinibol pam aayaaja, ke uyaabitiib ga li wiir ke ɲmabi aah wiir pu na. Ni nan bi ke tipuur ngbaan aah kaan ɲmaa gbiin le na. Abraham mu nan tee kpa limakl ke ti ga nan gbiin. §

¹⁹ Ni nan gur siib u pii ɲibin nkub. Waah nan por pu na, ni nan naahn ke waan ki ɲmaa maa ubo. Upuu Sara mu nan jer timar. Le Abraham pak Uwumbər aah tuk u pu na, kaa joo beeni.

²⁰ Uwumbər aah puu tipuur ti tii u na, tima le gur ye waalandak. Le u pak tipuur ngbaan mbaməm, kaa joo beeni ke ti ga gbiin bee taan gbiin? U nan moo gaa Uwumbər ki kii le ki nyuɲ u,

²¹ ki sil nyi ke Uwumbər aah puu tipuur ti na, u ga ɲmaa ɲa kina.

²² Waah nan gaa Uwumbər aaməboln ki kii kina na, nima le Uwumbər gaa u ke u ye uninyaan u chee.

²³⁻²⁴ Ni ɲmee kina le Uwumbər Aagban ni. Timi pu le bi nan ɲmee kina, naa ye Abraham baanja pu; ba pu? timi bi gaa

* 4:3 : Lik Mpiin 15.6; Galasia yaab 3.6. † 4:8 : Lik Ilahn 32.1-2. ‡ 4:17 : Lik Mpiin 17.5. § 4:18 : Lik Mpiin 15.5.

Uwumbør u nan fikr Tidindaan Yesu nkun ni ki kii na, le u ga len ke timi aabør ñan.

²⁵ Yesu nan kpo timi aatunwanbir pu, le ki fikr nkun ni. Nima le Uwumbør len ke timi aabør ñan.

5

Saah ga li bi pu ki li ñan Uwumbør chee na

¹ Taah gaa Uwumbør ki kii pu na, nima le u len ke timi aabør ñan. Tidindaan Yesu Kristo pu le ti ni Uwumbør kpaan kijotiik.

² Yesu Kristo pu, le Uwumbør len ke timi aabør ñan. Le ti mæoni ki kpa limakl ke ti ga yakr u chee Uwumbør aamæon.

³ Naa ye nima baanja pu le ti mæoni. Falaa mu pu le ti mæoni. Ba pu? falaa le tii timi suklaa.

⁴ Suklaa mu tii timi mbimbinyaan. Mbimbinyaan mu tii timi limakl.

⁵ Limakl ngbaan aan jinn timi inimæon. Ba pu? Uwumbør aah tii timi Waafuur Nyaan na, Nfuur Nyaan ngbaan le cha ti bee tisui ni waah gee timi sakpen pu na.

⁶ Naah nan ñeer na, le Kristo nan kpo timi bi ye titunwanbirdam na pu, taah kaa kpa mæon buyoonn na.

⁷ Ni pæe ke unii kpo ke u nyan unii u dii mbamem na nkun ni. Nibaakan, unii ubaa ga kaa ki kpo uninyaan pu.

⁸ Tima kan, buyoonn ti nan laa ye titunwanbirdam na le Kristo nan kpo ti pu. Nima le mæk timi Uwumbør aah gee timi sakpen pu na.

⁹ Kristo aasin pu le Uwumbør len ke timi aabør ñan. Nmaninkabaa taah ga nya ntafadaan mu ponn ni u pu na?

¹⁰ Buyoonn ti nan ye Uwumbør aadim na, le Ujapoon nan kpo ti pu. U pu, le ti ni Uwumbør kpaan kijotiik. Ti ni Uwumbør aah kpaan kijotiik na, nmaninkabaa taah ga ñmar waamæfal pu pu na?

¹¹ Naa ye nima baanja pu le ti mæoni. Tidindaan Yesu Kristo pu le ti bee Uwumbør aah ñan pu na, le ki mæoni. U pu le ti ni Uwumbør kpaan kijotiik.

Adam pu le ti kpo, Kristo pu le ti kpa limæfal

¹² Unibaan* le nan joo ni titunwanbir dulnyaa ni, le titunwanbir ngbaan joo ni nkun. Binib mæmæk aah tun titunwanbir na, le nkun yaa gaa dulnyaa mæmæk ni.†

¹³ Buyoonn Moses aa nan kee tuk binib Uwumbør aakaal na, titunwanbir nan bi. Nkaal aah kaa bi nin chee na, Uwumbør aan len ke bi bii mu.

¹⁴ Adam aayoonn ki ti saa Moses aayoonn le nkun pii binib. Bi nan tun titunwanbir la. Baatunwanbir ni Adam u nan yii Uwumbør

aamæb na aatunwanbir aa kpaan. Nkun mu pii bi la.

Ti mæmæk kan Adam aatunwanbir aatafadaan. Kina le ti mæmæk yakr Kristo aatunyaan aanyoor mu.

¹⁵ Uwumbør aah tii timi ipiin i na aa bi ke Adam aatunwanbir na. Ni ye mbamem ke unibaan aatunwanbir pu le nkun pii binib mæmæk. Yesu Kristo aanimbaasaln pu, le Uwumbør san binib mæmæk kinimbaak, ki tii bi ipiin i ye limæfal na.

¹⁶ Uwumbør aapiin aah ña timi pu na aa bi ke Adam aatunwanbir aah ña timi pu na. Adam aatunwanbirbaan pu, le binib aabør bii. Uninyaan ubaa u ye Yesu na pu, le Uwumbør di cha pinn titunwanbirdam pam, ki len ke baabør ñan. Waapiin le na.

¹⁷ Unibaan u bi yin u Adam na aatunwanbir pu, le nkun pii binib mæmæk. Unibaan Yesu Kristo na pu, le binib ga kan Uwumbør aaterm sakpen. U ga len ke baabør ñan. Nima le ye waapiin. Bi ga li kpa limæfal li kaa kpa ndoon na, ki kan linyan.

¹⁸ Unibaan aatunwanbir pu, le binib mæmæk aabør bii. Yesu aatunyaan pu, le Uwumbør ga len ke binib bimæk gaa Yesu ki kii na aabør ñan, ki ga tii bi limæfal li kaa kpa ndoon na.

¹⁹ Unibaan Adam aah nan yii Uwumbør aamæb na, nima le binib mæmæk aabør bii Uwumbør chee. Yesu aah nan kii Uwumbør aamæb na, nima le binib bimæk gaa uma Yesu ki kii na aabør ñan Uwumbør chee.

²⁰ Moses nan tuk binib Uwumbør aakaal. Nkaal ngbaan mæk bi ke baatunwanbir wiir sakpen. Le titunwanbir aah wiir nin chee na Uwumbør aanimbaasaln wiir ki jer titunwanbir.

²¹ Titunwanbir pu le binib kpo. Tidindaan Yesu Kristo pu, le Uwumbør san timi kinimbaak, ki len ke timi aabør ñan, le ti kan limæfal li kaa kpa ndoon na.

6

Taa ki tun titunwanbir man

¹ Kina pu na, ti ga len kinye? Ti ga li beenin tun titunwanbir aan Uwumbør aanimbaasaln kpee ee? Taan li ñani kina kpala.

² Ti kpo ke titunwanbir taa ki li joo timi la. Ti yaa beenin tun titunwanbir kan, naa ñan.

³ Baah muin timi nnyun ni, Yesu Kristo aayimbil pu na, nima le mæk ke ti ni Yesu Kristo kpaan la. Nima pu na, waah nan kpo na, ti mu kpo u chee la. Naa bee kina aa?

⁴ Baah muin timi nnyun ni na, nima le mæk ke ti kpo, le bi sub timi u chee. Uwumbør aapæon pu le u fikr Kristo nkun ni. Waapæon mu pu le ti kpa mbimbipæm ki ñani ni ñan na.

* 5:12 : Unibaan ngbaan nan ye Adam la. † 5:12 : Lik Mpiin 3.6.

⁵ Ti ni u aah kpaan pu na, ti kpo ke waah kpo pu na. Ti mu ga fikr nkun ni, ke waah fikr pu na.

⁶ Ti bee ke baah kpaan u ndɔpuinkoo pu na, bi kpaan timi aabimbikpok mu u chee, ke mbimbikpok mu kaa ŋan na taa ki li bi, aan ti taa ki li ye titunwanbir aanaagbiib.

⁷ Unii u kpo na nyan titunwanbir ni.

⁸ Taah kpo Kristo chee na, ti ŋa naadii ke ti ga li kpa limɔfal u chee.

⁹ Ti nyi ke waah fikr nkun ni na, waan ki kpo. Nkun aa ki kpa mpɔɔn u chee.

¹⁰ Waah kpo na, u kpo ke u kuln titunwanbir nfum mubaa, aan titunwanbir taa ki li joo timi. Waah kpa limɔfal dandana wee na, u bi ke u nyuŋ Uwumbɔr la.

¹¹ Kina pu na, ni mu li nyi ke ni kpo ke titunwanbir taa ki li joo nima la. Naah kpaan Yesu Kristo chee pu na, le ni mu kpa limɔfal ke ni nyuŋ Uwumbɔr.

¹² Nima pu na, ni taa ki cha titunwanbir li joo nima aawon ti ga kpo na, ki taa ki kii tii tiwon aah ban pu na.

¹³ Ni taa di nima aawon tii titunwanbir, ki taa tun lituln li kaa ŋan na. Ni di nibaa tii Uwumbɔr, ke binib bi fikr nkun ni na, ki di nima aawon tii Uwumbɔr, ke ni tun lituln li ŋan na ki tii u.

¹⁴ Nkaal aa ki joo nima. Uwumbɔr aanimbaasaln le joo nima. Nima le titunwanbir aan ki li ye nima aadindaan.

Li ye mbimbinyaan aanaagbiib man

¹⁵ Nkaal aah kaa ki joo timi aan Uwumbɔr aanimbaasaln joo timi na, ti ga tun titunwanbir aa? Taan ŋa kina kpala.

¹⁶ Aa yaa di aabaa tii unii aan ki kii waamɔb kan, aa ye waanaagbiija la. Naa bee kina aa? Aa yaa kii tii titunwanbir kan, aa ye titunwanbir aanaagbiija la, le ki ga kpo. Aa yaa kii Uwumbɔr aamɔb kan, u ga bui ke saabɔr ŋan.

¹⁷ N-yoonn mubaa, ni nan ye titunwanbir aanaagbiib la. Ti dooni Uwumbɔr sakpen, ke baah mɔk nima waasan pu na, ni dii nsan ngbaan nsui mɔmɔk ni,

¹⁸ ki nya ni titunwanbir aanaagbiir ni, ki ŋa litunyaan aanaagbiib.

¹⁹ M di binibɔm aabimbin ŋan Uwumbɔr aabɔr ke ni bee maah len pu na aatataa mbamɔm la. Ni nan joo nima aawon tun tɔŋɔ aatuln, ni titunwanbir aabɔr mɔmɔk la. Dandana wee, ni di nima aawon tun lituln li ŋan na man, aan ki ŋa binib bi bi chain na.

²⁰ Naah nan ye titunwanbir aanaagbiib na, nitafal aa nan bi litunyaan ni.

²¹ Ni yaa teer naah tun titunwanbir ti na kan, ni jinni nima inimɔɔn dandana wee la. Tinyoor nan bi titunwanbir ngbaan ni ii? Aayii. Titunwanbir ngbaan aadoon ye nkun la.

²² Uwumbɔr nyan nima titunwanbir aanaagbiir ni la. Dandana wee, ni ye uma Uwumbɔr aanaagbiib la. Nima aanyoor ye mbimbin mu bi chain na la. Naadoon ga li ye limɔfal li kaa kpa ndoon na.

²³ Titunwanbir aapar ye nkun la. Tidindaan Yesu Kristo pu le Uwumbɔr aapiin ye limɔfal li kaa kpa ndoon na.

7

Lichamɔln aamɔkl

¹ Nnaabitii, ni mɔmɔk nyi nkaal aah bi pu na. Nima le ga cha ni bee maah ga len pu na aatataa. Nkaal dii unii buyoonn u bi na baanja la. U yaa kpo kan, nkaal aa ki dii u.

² Nkaal pu le upii u kpa chal na ye uchal yoo n-yoonn mɔmɔk uchal bi na. Uchal yaa kpo kan, nkaal mu len ke u ye uchal yoo na aa ki dii u.

³ Upii yaa ban uja uken buyoonn uchal bi na kan, bi ga len ke u ye upiidagoor la. Uchal yaa kpo kan, nkaal ngbaan aa ki dii u. U yaa mɔn uja uken kan, waa ye upiidagoor.

⁴ Nnaabitii, nima aabɔr mu bi kina la. Kristo aah nan kpo ndɔpuinkoo pu na, ni mu nan kpo; nkaal aa ki dii nima. Ni kpaan Kristo u fikr nkun ni na chee la, le ki dii Uwumbɔr aasan.

⁵ Taah kaa nan dii Uwumbɔr buyoonn na, tisui nan gee Uwumbɔr aakaal aah kɔ pu na, ki cha ti tun titunwanbir ki dii nkun aasan.

⁶ Dandana wee, taah kpo na, nkaal na aa ki dii timi, ki mu aa ki joo timi tinaagbiir. Le Uwumbɔr Aafuur Nyaan tii timi mbimbipɔm, ke ti tun lituln ti Uwumbɔr. Nkaal na aa ki joo timi.

Nkaal ni titunwanbir

⁷ Nima pu na, ti ga len ke Moses aakaal aa ŋan aa? Mu ŋan. Nkaal na yaa kaa ba bi kan, maa ba ga bee titunwanbir. Nkaal na yaa kaa ba len ke “Taa li kpa iniman” kan, maa ba ga bee ke iniman ye titunwanbir.

⁸ Nkaal aah len kina na, le titunwanbir ti bi nsui ni na yii nkaal ngbaan, ki cha m kpa iniman aabɔr aabɔr. Nkaal yaa kaa ba kan, titunwanbir aa fu.

⁹ N-yoonn mubaa m nan bi, kaa nyi nkaal aatataa mbamɔm. Buyoonn m bee nkaal aatataa mbamɔm na, le titunwanbir fikr nsui ni. Le m bee ke m ŋeer nkun.

¹⁰ Uwumbɔr nan tii timi waakaal ke ti dii mu, aan ki kan limɔfal. Le m bee ke maah kaa ŋmaa joo waakaal mɔmɔk na, m ŋeer nkun.

¹¹ Nkaal pu le titunwanbir ti bi nsui ni na nan kpa nsan ki ŋmann mi, ki cha m ŋeer nkun.

¹² Uwumbɔr aakaal bi chain la. Uwumbɔr aah tuk timi ke ti ŋa pu na le bi chain, ki bi mbamɔm, ki ŋan.

¹³ Waakaal mu ɲan na le ku mi ii? Aayii. Titunwanbir le ku mi. Nkaal mu ɲan na pu, le titunwanbir ku mi, ki cha ti bee ke titunwanbir aa ɲan. Nkaal na le mək timi titunwanbir aah bir sakpen pu na.

¹⁴ Ti bee ke Uwumbɔr aakaal mək timi Uwumbɔr aah ban pu na. M mu aa ɲani kina; ba pu? m ye titunwanbir aanaagbiija la.

¹⁵ Maah ɲani pu na, maa kii kina nsui ni. Maah kaa gee ke m li ɲani tiwan ni na, m ɲani nima la. Maah nan tiwan ni na, nima le m tee ɲani.

¹⁶ M yaa ɲani maah kaa gee ke m li ɲani tiwan ni na kan, nima le mək ke m kii ke Uwumbɔr aakaal ɲan.

¹⁷ Naa ye ke min le ɲani kina, titunwanbir ti bi nsui ni na le cha m ɲani.

¹⁸ M bee ke tiwan ni ɲan na aa bi maabimbikpok ni; m ban ke m tun lituln li ɲan na, kaa ɲmaa tun.

¹⁹ Maah ban m tun litunyaan li na, maa tun kina. Maah kaa ban m tun titunwanbir ti na, m tun tima la.

²⁰ M yaa tun maah kaa gee m tun pu na kan, naa ye ke min le tun kina, titunwanbir ti bi nsui ni na le cha m tun.

²¹ Naah ye pu na, m yaa ban m tun lituln li ɲan na kan, titunwanbir bi m chee la.

²² M gee Uwumbɔr aakaal nsui ni.

²³ M mu kan nkaal muken maawon ni. Nkaal ngbaan jaa Uwumbɔr aakaal mu bi nsui ni na kijaak la. Nima le titunwanbir aakaal i bi maawon ni na joo mi tinaagbiir.

²⁴ M kpa kinimbaak. Titunwanbir bi tiwon tee ni, ki ga ku mi. ɲma ga nyan mi titunwanbir ngbaan ni?

²⁵ M dooni Uwumbɔr u nyan mi titunwanbir ngbaan ni, Tidindaan Yesu Kristo pu na.

Mma kan, maalandak baanja le dii Uwumbɔr aakaal. Maabimbikpok dii titunwanbir aakaal la.

8

Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapɔɔn pu le ti bi

¹ Nima pu na, Uwumbɔr aan len ke binib bi kpaan Yesu Kristo chee na aabɔr bii.

² Taah kpaan Yesu Kristo chee na, le Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapɔɔn tii timi limɔfal; Nfuur Nyaan aapɔɔn ngbaan le nyan mi titunwanbir ni nkun aapɔɔn ni.

³ Nkaal aan ɲmaa ɲa kina; ba pu? binib aa kpa mpɔɔn ke bi joo nkaal ngbaan. Le Uwumbɔr ɲa waakaal aah kaa ɲmaa ɲa pu na; timi aatunwanbir pu le u nan tun ni Ujapɔɔn Yesu dulnyaa wee ni, ke u di tiwon ti naahn timi titunwanbirdam aawon na bii titunwanbir ti bi tsui ni na aapɔɔn,

⁴ ki tii timi bi dii Waafuur Nyaan kaa ki dii mbimbikpok na mpɔɔn ke ti li dii waakaal mbamɔm.

⁵ Binib bi dii mbimbikpok na, bitafal bi mbimbikpok aabɔr ni la. Binib bi dii Uwumbɔr Aafuur Nyaan na, bitafal bi Nfuur Nyaan aabɔr ni la.

⁶ Binib bi aatafal bi mbimbikpok aabɔr ni na ga kpo la. Binib bi aatafal bi Uwumbɔr Aafuur Nyaan aabɔr ni na ga kan limɔfal, ni nsuudoon.

⁷ Binib bi aatafal bi mbimbikpok aabɔr ni na, bi ye Uwumbɔr aadim la; ba pu? baa dii waakaal, ki mu aa ɲmaa dii mu.

⁸ Binib bi dii mbimbikpok aah ban pu na aan ɲmaa piir Uwumbɔr aasui.

⁹ To, Uwumbɔr Aafuur Nyaan yaa bi ni ni kan, naa dii mbimbikpok aah ban pu na, ni dii Nfuur Nyaan aah ban pu na la. Kristo Aafuur Nyaan yaa kaa bi unii ni kan, udaan ngbaan aa ye Kristo yoo.

¹⁰ Titunwanbir pu, le nimi aawon ga kpo. Kristo yaa bi ni ni kan, Uwumbɔr Aafuur Nyaan tii nimi limɔfal; ba pu? u len ke nimi aabɔr ɲan.

¹¹ Uwumbɔr nan fikr Yesu nkun ni. Uwumbɔr u fikr Yesu nkun ni na Aafuur Nyaan yaa bi ni ni kan, uma Uwumbɔr u fikr Yesu Kristo nkun ni na ga fikr nimi aawon ti ga kpo na mu. Waafuur Nyaan mu bi ni ni na aapɔɔn pu, le u ga fikr nimi nkun ni.

¹² Nnaabitiib, nima pu na, ni ɲan ke ti dii Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah ban pu na, ki taa dii unibɔn aabimbin aah ban pu na.

¹³ Ni yaa dii unibɔn aabimbin aah ban pu na kan, ni ga kpo la. Ni yaa kuln nimi aawon aatunwanbir, Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapɔɔn pu kan, ni ga li kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na.

¹⁴ Binib bimək dii Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah ban pu na, bima le ye Uwumbɔr aabim.

¹⁵ Nfuur Nyaan mu Uwumbɔr tii nimi na, mu aa joo nimi tinaagbiir ke ni san ijawaan. Waafuur Nyaan le ɲa nimi waabim, le ki cha ti yin u ke "Nte."

¹⁶ Waafuur Nyaan le kpaan timi aawiin chee, le ki ji seeraa ke ti ye Uwumbɔr aabim.

¹⁷ Taah ye Uwumbɔr aabim na, ti ga kan Uwumbɔr aah di tiwanyaan ni bil kiir timi paacham na. Ti ni Kristo ga kpaan kan tiwanyaan ngbaan. Ti yaa ji falaa u pu kan, ti ni u ga nan kpaan ji mmɔɔn paacham.

N-yoonn mu choo na aanyur

¹⁸ M nyi ke dandana aafalaa aan ɲmaa ɲan mpopiin mu ti ga nan kan mu paacham na.

¹⁹ Tiwan ni Uwumbɔr naan ni na mɔmɔk aanimbil man ke ni kan bundaln Uwumbɔr ga nyan waabim mpaan pu na.

²⁰ Buyoonn Adam nan tun titunwanbir na, Uwumbɔr nan len ke tiwan ni u naan ni na, ni ga li bi, ki bi fam la. Waageehn pu, le u len kina. Naa ye tiwan ni u naan ni na aageehn.

²¹ Uwumbør mu tii tiwan ni u naan ni na limakl ke ni ga ña tiwan ni kaan bur na, ki kan lifuur nyaan ke Uwumbør aabim aah kan pu na.

²² Ti nyi ke Uwumbør aah naan tiwan nimøk na wu ke imalween aah wu pu na, ki du ki nan saa dandana.

²³ Naa ye tiwannaankaan baanja le wu; timi bi Uwumbør puen tii timi Waafuur Nyaan na, ti mu du tisui ni, ki kii bundaln Uwumbør ga møk ke ti sil ye waabim, ki ga tii timi tiwon ti kaan kpo na.

²⁴ Taah ñmar pu na, le ti kpa limakl. Unii yaa kpa limakl ke u ga kan tiwan kan, ni møk ke waa kee kan la. U yaa kan ni kan, waan ki li kpa limakl ni pu.

²⁵ Tò, ti yaa kpa limakl ke ti ga kan tiwan ni tinimbil aa waa ni na kan, le ti ga li kpa limør ki kii bundaln ti ga kan ni na.

²⁶ Le Uwumbør Aafuur Nyaan ter timi, timi aadabur ni. Taa nyi taah ga mee u mbamøn pu na, le Waafuur Nyaan mee u tii timi, ki du, ubaa aah kaa ñmaa len pu na.

²⁷ Uwumbør u lik binib aasui ni aah bi pu na nyi Waafuur Nyaan aalandak aah bi pu na; ba pu? Nfuur Nyaan mee u tii waanib waah ban pu na.

²⁸ Ti nyi ke tiwan nimøk pii timi na, Uwumbør le cha ni mòmøk kpaln tiwan ni ñjan na ki tii binib bi gee u na. Waageehn pu le u nan yin bi.

²⁹ U nan nyi binib bimøk ga kii tii u na, le ki nan nyan bi, ke bi kpaln Ujapøon Yesu Kristo aah bi pu na, aan u li ye ñjan aabo, naabitiib pam ponn ni.

³⁰ Binib bi Uwumbør nyan bi na, le u yin bi. Binib bi u yin bi na, le u len ke baabør ñjan, ki nyuñ bi.

Uwumbør aah gee timi pu na

³¹ Uwumbør aah ña kina mòmøk na, ti ga len kinye? Uwumbør aah si tichañ ni na, ubaa aan ñmaa ña timi nibaa.

³² Uwumbør aa yii ke waan tii timi Ujapøon. U nan di Ujapøon ña binib aanjaal ni ke u ti kpo ti mòmøk aatunwanbir pu la. Waah tii timi Ujapøon na, u ga ki tii timi tiwan mòmøk ki kpee.

³³ Ñma ga ñmaa galn binib bi Uwumbør nyan bi na? Uwumbør ubaa len ke baabør ñjan.

³⁴ Nima le ubaa aan ñmaa galn timi. Yesu Kristo nan kpo ti pu, ki fikr nkun ni, ki bi Uwumbør aanjii wøb, ki mee u ki tii timi.

³⁵ Ba ga ñmaa nyan timi Kristo u gee timi na aanjaal ni? Falaa aa? Tibør aa? Limukl aa? Nkon aa? Igiin aa? Linimaln aa? Nkun aa? Aayii.

³⁶ Ni ñmee Uwumbør Aagbar ni ke,

“Sin pu le bi ku timi iwiin mòmøk,

le ti naahn ipiih i bi ban bi ti kør i na la.”*

³⁷ Tò, Yesu Kristo u gee timi na aapøon pu, le ti kan linyañ kookoo.

³⁸⁻³⁹ Tidindaan Yesu Kristo pu, le Uwumbør gee timi. M sil bee ke nibaa aa bi ki ga ñmaa yakr ti ni waageehm. Nkun, limofal, Uwumbør aatuuntiib, kinimbørj aapøon, dandana aabør, daalbaadaal aabør, mpøon, paacham aawan, taab aawan, tiwan nimøk bi na, ni mòmøk aan ñmaa yakr ti ni Uwumbør aageehm.

9

Uwumbør ni waanib Israel yaab

¹ Tò, maah ye Kristo aanii na, m len mbamøn la. Maa gee nnyamøn. Maalandak ni Uwumbør Aafuur Nyaan ji seeraa ke m len mbamøn la.

² M kpa mpombiin sakpen. Nsui bii n-yoonn mòmøk, mmaal aanaabitiib Juu yaab pu la.

³ M ga li ñmaa ban ke m bee fam Kristo chee, bima taa bee.

⁴ Bi ye Israel yaab la. Uwumbør nan ña bi waabim, ki nyuñ bi, ki puu tipuur tii bi, ki tii bi waakaal, ki møk bi baah ga li dooni u pu na, ki bui bi waah ga ña tinyoor pu ki ña bi pu na.

⁵ Biyaajatiib ye tiyaajaninkpiib la. Kristo* aah nan ña unibøn na, u nan ye bi ponn ni ubaa la. Uma le yeh mpøon mòmøk. Cha ti pak Uwumbør n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

⁶ Uwumbør aah puu tipuur ti tii Israel yaab na, maa len ke waa gbiin tipuur ngbaan. Bi ye Israel aayaabitiib la. Ni mu aa ye bi mòmøk le ye Israel yaab bamøm.

⁷ Bi ye Abraham aayaabitiib la. Ni mu aa ye bi mòmøk le ye uyaabitiib bamøm. Uwumbør nan tuk Abraham ke waabo Aisak aayaabitiib baanja le ga li ye uyaabitiib bamøm.[†]

⁸ Nima le møk ke Abraham aayaabitiib ngem aa ye Uwumbør aabim. Mbim bi Uwumbør nan puu tipuur ke Abraham ga maa na, bima le ye uyaabitiib bamøm.

⁹ Uwumbør nan puu tipuur tii u ke ni yaa nan ñeer kan, u ga dan u chee, le upuu Sara ga maa ubijabo.[‡]

¹⁰ Naa ye nimina baanja. Rebeka aabi-jabim mulee nan kpa te ubaa, u ye tiyaaja Aisak la.

¹¹⁻¹² Le Uwumbør nan bui Rebeka ke ubo u ye uwaatiir na ga jer ukpel.[§] Buyoonn Uwumbør bui u kina na, waa nan kee ma mbim ngbaan. Baa nan kee ña ni ñjan na, bee ni kaa ñjan na. Uwumbør nyan mbim mulee

* 8:36 : Lik Ilahn 44.22.

* 9:5 : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Naataata le ye ke unii u ga gaa binib lii na.

† 9:7 : Lik Mpiin 21.12.

‡ 9:9 : Lik Mpiin 18.10, 14.

§ 9:11-12 : Lik Mpiin 25.23.

ngbaan ponn ni ubaa, waageehn pu, naa ye baatuln pu. Nima le mək ke Uwumbər aageehn pu le u nyan waah ban unii u na.

¹³ Ni ηmee Uwumbər Aagban ponn ni ke u len ke u gee Jakob ki jer Eso.*

¹⁴ Kina kan, ti ga len kinye? Ti ga len ke Uwumbər ηa ni kaa ηan aa? Taan len kina kpala.

¹⁵ U nan bui Moses ke binib bi u ban u san bi kinimbaak na, u ga san bi kinimbaak la.†

¹⁶ Naa ye binib aageehn pu, kaa ye baatuln pu; Uwumbər aanimbaasaln pu, le u san bi kinimbaak.

¹⁷ Ni ηmee Uwumbər Aagban ni ke Uwumbər nan bui Ubər Faro, “M ηa si ubər ke m mək binib maah kpa mpəon ki chiin si pu na, aan maayimbil nya paacham, dulnyaa aapepel məmək ni.”‡

¹⁸ Nima le binib bi u ban u san bi kinimbaak na, u san bi kinimbaak. Binib bi u ban ke u cha bi gaa biyil na, u cha bi gaa la.

Uwumbər aayul, ni waanimaasaln

¹⁹ Nibaakan, aa ga baa mi, “Ni yaa ye kina kan, ba pu Uwumbər galn binib? Nma ga ηmaa yii waageehn?”

²⁰ Njə, aa ye ηma ki kpak Uwumbər? Ti-wanaankan aan baa unii u naan ni na, “Ba ηa aa naan ni kina?”§

²¹ Uyakmaal ga ηmaa yakr tiyakr waageehn pu, ki di tibaa ti maa lisil aasambil, ki di tiken maa lisambil li kaa ye lisil aasambil na.

²² Uwumbər aah ηa pu na, ni bi kina la. U nan ban ke u mək binib ke u gee lijuul titunwanbir pu, ki ban ke u bee waah kpa mpəon pu na. Nima le u ji limər pam binib bi ηa u lijuul ki ηer ntafadaan na pu.

²³ U mu ban ke binib bee waah ηan sakpen pu na, ki san timi kinimbaak, ki ηa timi mpopiin pam. U nan naan timi ke u ηa timi kina la,

²⁴ ki yin timi bi ye Juu yaab na, ni binib bi kaa ye Juu yaab na mu.

²⁵ Ni ηmee Hosea aagban ni ke Uwumbər bui ke,

“Binib bi kaa nan ye maanib na, m ga yin bi maanib.

Njinibol ηi maa nan gee ηi na, m ga yin ηi maanigeehm la.*

²⁶ Baah nan tuk bi ke baa ye maanib nin chee na,

nima chee le bi ga yin bi ke min Uwumbər u fu na aabim.”†

²⁷ Tə, Uwumbər aabənbr Aisaya nan len Israel yaab aabər; u nan len ke Israel yaab wiir ke nnyusakpem aatambol aah wiir pu na, le bi ponn ni, binib siib baanja ga ηmar;

²⁸ ba pu? Uwumbər ga daa dulnyaa aanib aatafal, waah nan len pu na, kaan taan.‡

²⁹ Ni bi ke Aisaya aah nan ki len pu na ke, “Uwumbər Mpəənsakpiindaan yaa kaa ba gur timi yaabitiib siib kan, ti məmək ba ga kuln ke Sodom aatiη aanib ni Gomora aatiη aanib aah nan kuln pu na la.”§

Israel yaab ni tibənyaan ngbaan

³⁰ Nima pu na, ti ga len kinye? Binib bi kaa ye Juu yaab na aanimbil aa nan man ke Uwumbər len ke baabər ηan. Dandana wee, baah gaa Yesu ki kii na, nima le Uwumbər len ke baabər ηan.

³¹ Israel yaab aanimbil nan man ke bi li joo nkaal, aan Uwumbər len ke baabər ηan. Bi mu aa nan ηmaa joo mu;

³² ba pu? baa gaa Uwumbər ki kii. Bi dak ke baatuln pu le Uwumbər ga len ke baabər ηan. Bi yii Yesu Kristo le ki lir;

³³ bi gbeer lifaakuul li Uwumbər Aagban len laabər na ke,

“U di lifaakuul bil Sionn aatiη ni.

Binib ga gbeer li ki lir.

Le unii umək gaa u ki kii na aan ji iniməon.”*

10

¹ Nnaabitiib, m mee Uwumbər tii maanib Israel yaab ke bi ηmar. M ban kina le nsui məmək.

² M ga ηmaa ηa bi seeraa ke binimbil man Uwumbər aatuln pu. Bi mu aa bee u mbaməm.

³ Baa nyi Uwumbər aah ηa pu aan ki len ke binib aabər ηan u chee na. Bi nan ban ke bi dii nkaal aan ki ηmar, ki yii Uwumbər aah ηa pu ki cha binib aabər ηan u chee na.

⁴ Kristo fuu ni ke binib bi gaa u ki kii na aabər li ηan. Naa ye ke baah dii nkaal pu na le cha baabər ηan.

Uwumbər ban ke u gaa binib məmək lii

⁵ Moses nan ηmee ke unii yaa kii nkaal aah mək pu na kan, Uwumbər ga len ke waabər ηan. U nan ηmee ke “Unii yaa ηa nkaal aah mək pu na kan, u ga kan liməfal.”*

⁶ Timi bi gaa Yesu ki kii na, Uwumbər len ke timi aabər ηan. Nima pu le ti len ke, “Taa baa aabaa aasui ni ke, ‘Nma ga buen paacham u ti li joo ni Kristo?’

⁷ ki taa baa ke, ‘Nma ga buen bitekpiib do ki ti fikr Kristo nkun ni?’ ”

⁸ Ti len ke, “Uwumbər aaliin aa daa aa chee. I bi aaməb ni, ni aasui ni.” † Iliin ngbaan le ti mooni ke aa gaa Yesu ki kii. ‡

⁹ Aa yaa len binib aanimbil ni ke Yesu le ye Aadindaan, ki yaa ηa naadii aasui ni ke Uwumbər fikr u nkun ni kan, aa ga ηmar.

* 9:13 : Lik Malakai 1.2-3. † 9:15 : Lik Nnyam 33.19. ‡ 9:17 : Lik Nnyam 9.16. § 9:20 : Lik Aisaya 29.16; 45.9.

* 9:25 : Lik Hosea 2.23. † 9:26 : Lik Hosea 1.10. ‡ 9:28 : Lik Aisaya 10.22-23. § 9:29 : Lik Aisaya 1.9. * 9:33

: Lik Aisaya 8.14; 28.16. * 10:5 : Lik Liifai Yaab 18.5. † 10:8 : Lik Ikaal 30.12-14.

¹⁰ Ti gaa u ki kii tisui ni la, nima le Uwumbor len ke timi aabor nan. Ti len binib aanimbil ni ke ti gaa u ki kii, nima le ti nmar.

¹¹ Uwumbor Aagban len ke unii umok gaa u ki kii na aan ji inimoon.[‡]

¹² Binib bi ye Juu yaab na, ni binib bi kaa ye Juu yaab na momok kpaan la. Uwumbor le ye bi momok Aadindaan, ki na tinyoor sakpen na binib bimok mee u ke bi nmar na pu.

¹³ Waagban len ke unii umok mee Uwumbor ke u gaa bi lii na kan ga nmar.[§]

¹⁴ Bi yaa kaa gaa u ki kii kan, bi ga na kinye aan ki mee u ke u gaa bi lii? Bi yaa kaa nun waaliin kan, bi ga na kinye aan ki gaa u ki kii? Unii yaa kaa mooni waaliin kan, bi ga na kinye aan ki nun?

¹⁵ Uwumbor yaa kaa tun bi ke bi ti moon waaliin kan, bi ga na kinye aan ki moon i? Ni nme Uwumbor Aagban ni ke, "Binib bi joo ni tibanyaana ti tii timi nsuudoon na, bi tii timi mpopiin pam."^{*}

¹⁶ To, naa ye binib momok le kii tii tibanyaana ngbaan. Uwumbor aabonabr Aisaya nan baa ke, "Uwumbor, nma pak taah len pu na?"[†]

¹⁷ To, unii u gaa Kristo ki kii na, u nun waabor, nima le u gaa u ki kii. Unii u nun Kristo aabor na, unii ubaa le moon tibor ngbaan, nima le cha u nun.

¹⁸ Le m baa ke, "Israel yaab aa nan nun aa?" Mbamon, bi nun. Ni nme Uwumbor Aagban ni ke,

"Bineel mu tee chaa dulnyaa wee momok ni, le kitin kee momok pu nun."[‡]

¹⁹ M ki baa ke, "Israel yaab aa nan bee ee?" Bi bee. Njan Moses nan len ke Uwumbor len ke,

"M ga na litimbol li kaa ye tibaa na tinyoor, le ki cha nimi Israel yaab li kpa lipiipoln li pu.

M ga na litimbol li aanib ye bijorb na tinyoor,

le ki cha ni gee linuul bi pu."[§]

²⁰ Aisaya mu nan kpa lipobil pam ki len ke Uwumbor len ke,

"Binib bi kaa chuun ban mi na kan mi la.

M di mbaa mok binib bi kaa baa maabor na."^{*}

²¹ Israel yaab ma kan, Uwumbor len baabor ke, "Iwiin momok m kai njaal ki yin binib bi yii mi kaa kii maamon na."[†]

11

Uwumbor aah ga san Israel yaab kinimbaak pu na

¹ Nima pu le m baa ke, "Uwumbor yii waanib Israel yaab aa?" Naa bi kina kpala.

Min Poo mbaa ye Israel yaab aanii la. M ye Abraham aayaabil, ki ye Benjaminn aanibol aanii la.

² Uwumbor aa yii waanib bi u nan lee bi njan na. Ni bee Uwumbor Aagban aah len Elaija aabor pu na. Elaija nan galn Israel yaab Uwumbor chee,

³ le ki bui ke, "Uwumbor, bi ku saabonabtiib, ki gbaa wii saatork aabimbin. Min baanja le gur saabonabtiib ponn ni. Le bi ban bi ku m mu."

⁴ Uwumbor nan bui u kinye? U nan bui u, "M gur mbaa bijab njichur njilole bi kaa gbaan ki doon liwaal Baal na."

⁵ Ni bi kina le dandana wee. Israel yaab ponn ni, binib siib baanja le nmar. Uwumbor lee bi waanimbaasaln pu.

⁶ Waah lee bi waanimbaasaln pu na kan, naa ye baatuln pu le u lee bi. Ni yaa ye baatuln pu kan, waanimbaasaln aan ki li ye linimbaasaln bamonn.

⁷ Kina kan, ni bi kinye? Israel yaab aah ban pu na, baa kan. Binib bi Uwumbor nyan bi na le kan. Bi gur na gaa biyil.

⁸ Ni nme Uwumbor Aagban ni ke, "Uwumbor chuu nyan nlan biyil ni ke, binimbil taa woln, bitafal mu taa nun, ki nan saa dandana wee."

⁹ Ubor David mu nan len ke,

"Cha baajikaar aajim kpaln gaawob,

cha bi kan ntafadaan ki lir.

¹⁰ Cha binimbil li boon, aan bi taa li waa, ki cha bi kan falaa sakpen."

¹¹ Nima pu le m baa ke: Juu yaab lir ke bi taa ki fii ii? Naa bi kina kpala. Baah lir na, nima le cha binib bi kaa ye Juu yaab na nmar, aan Juu yaab li kpa lipiipoln bi pu.

¹² Juu yaab nan yii Yesu, kaa nmar, nima le dulnyaa ni aanib bi kaa ye Juu yaab na kan tinyoor ki nmar. Juu yaab yaa nan nmar doo kan, nima le binib bi kaa ye Juu yaab na ga kan tinyoor ki jer baah nan kan pu na.

Binib bi kaa ye Juu yaab na aah nmar pu na

¹³ To, m ga len nimi bi kaa ye Juu yaab na chee tibor. Uwumbor aah tun mi ke m tuk nimi waabor na, le m pak lituln ngbaan;

¹⁴ ba pu? m ban ke maanibol Juu yaab kan naah nmar pu na, aan ki li ban ke bi mu nmar.

¹⁵ Uwumbor aah yii Juu yaab na, le u ni binib bi kaa ye Juu yaab na kpaan kijotiik. U yaa ki gaa Juu yaab kan, ni ga li ye limofal le ki tii binib. Nkun aan ki li joo bi.

¹⁶ To, bi yaa di njan aaboroboro tii Uwumbor kan, ni mok ke boroboro umok gur na mu ye uyoo la. Bi yaa di busub aanyaana tii Uwumbor kan, ni mok ke ibon mu ye uyaan la.

[‡] 10:11: Lik Aisaya 28.16.   § 10:13: Lik Joel 2.32.   * 10:15: Lik Aisaya 52.7.   † 10:16: Lik Aisaya 53.1.   ‡ 10:18: Lik Ilaahn 19.4.   § 10:19: Lik Ikaal 32.21.   * 10:20: Lik Aisaya 65.1.   † 10:21: Lik Aisaya 65.2.

¹⁷ Uwumbør nan gaa gii busunyaan aabon ibaa, le ki di timoor ni aasub aabon ki di toŋ bu pu. Juu yaab bi ke busunyaan na la. Nimi bi kaa ye Juu yaab na bi ke timoor ni aasub aabon na. Le Uwumbør chuu nyan ni binib bibaa Juu yaab ponn ni, ki di nimi koon Juu yaab ponn ni, ke ni yakr baanyoor, ni baawanyaan.

¹⁸ Nima pu na, ni taa li kpa kipupuk ke ni jer bi. Ni ga ŋa kinye ki li kpa kipupuk? Ni po ye ibon la. Naa joo inyaan, inyaan le joo nimi. Juu yaab pu le ni ŋmar, naa ye nimi pu le cha Juu yaab ŋmar.

¹⁹ Nibaakan, ni ga len ke, “Uwumbør chuu nyan ni binib bibaa Juu yaab ponn ni, ke u di timi koon bi ponn ni.”

²⁰ Ni ye mbamon, Juu yaab aah kaa gaa Yesu Kristo ki kii na, nima le cha Uwumbør di bi lii. Nimi le gaa u ki kii. Nima le ni lerj baalelerj. Ni taa li kpa kalmbaani. Ni li san Uwumbør.

²¹ U nan daa Juu yaab aatafal. Ni li nyi ke u ga ŋmaa daa ni mu aatafal.

²² Ni kan Uwumbør aah ŋan pu na, ki kan waah dar binib aatafal pu na. U dar binib bi kaa kii tii u na aatafal la, le ki ŋa nimi tiŋann. Ni yaa beenin dii u kan, u ga li beenin ŋani nimi tiŋann. Ni yaa kaa beenin dii u kan, u ga di ni mu lii la.

²³ Juu yaab mu yaa kpeln ki yaa gaa Yesu Kristo ki kii kan, Uwumbør ga ki di bi toŋ waanib pu; u ga ŋmaa ŋa kina.

²⁴ Nimi bi kaa ye Juu yaab na, ni bi ke timoor ni aasub aabon na, le Uwumbør gaa gii nimi ki di toŋ busunyaan pu, binib aah kaa ŋani pu na. Nima le naa pɔɔ u di Juu yaab, bi bi ke busunyaan aabon na, ki ki di toŋ busunyaan ngbaan pu.

Uwumbør aanimbaasaln

²⁵ Nnaabitii, m ban ke ni bee tibɔbɔrkaan tibaa, aan ki taa li dak ke ni kpa nlan sakpen. Juu yaab bibaa kpak tibɔnyaan tee la, ki ga kpak ti ki nan saa buyoonn binib bi kaa ye Juu yaab aan Uwumbør lee bi na ga ŋmar na.

²⁶ N-yoonn ngbaan le Juu yaab mɔmɔk mu ga ŋmar. Ni ŋmee Uwumbør Aagban ni ke, “U gaal binib lir na ga nyan ni Sionn paacham,

ki nyan Jakob aayaabitii aatunwanbir.

²⁷ Maah puu tipuur ti tii bi na le ye ke m ga nyan baatunwanbir bi chee.”

²⁸ Tɔ, baah yii Yesu aabɔnyaan tee na, bi ye Uwumbør aadim la. Nima le ni kan tinyoor ki ŋmar. Uwumbør mu nan lee bi; waah lee bi na, biyaajatiib pu le u gee bi.

²⁹ Uwumbør yaa lee binib ki ŋa tinyoor ŋa bi pu kan, waan kpeln waalandak.

³⁰ Nimi bi kaa ye Juu yaab na, n-yaayoonn na, ni nan yii Uwumbør aamɔb. Le dandana wee u san nimi kinimbaak, Juu yaab aah yii u na pu.

³¹ Uwumbør aah san nimi kinimbaak pu na, nima le ga cha u san Juu yaab bi kaa gaa Yesu ki kii dandana wee na kinimbaak.

³² U len ke Juu yaab ni binib bi kaa ye Juu yaab na mɔmɔk ye titunwanbirdam, aan u san bi mɔmɔk kinimbaak.

³³ Uwumbør kpa nlan ni mbaem sakpen. Ubaa aan ŋmaa bee waah kpa sakpen pu na. Waah siin pu na, ubaa aan ŋmaa bee ŋitaa ŋi pu u siin kina na. Ubaa aan ŋmaa bee waah ŋani pu na.

³⁴ Ni ŋmee Uwumbør Aagban ni ke, “Ŋma nyi Uwumbør aalandak?

Ŋma ga ŋmaa tuk u waah ga ŋa pu na?”

³⁵ Ŋma tii u nibaa aan u giin tii u?”

³⁶ Tiwan nimɔk bi na, ni nyan ni u chee la. U cha tiwan mɔmɔk beenin bi. Tiwan mɔmɔk bi, ke ni pak u. Uma le yeh mpakm n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

12

Taah ga tun Uwumbør aatuln pu na

¹ Nima pu na, nnaabitii, Uwumbør aanimbaasaln pu le m ganj nimi, ni di nimi aawon tii Uwumbør, ki ŋa kitork ki fu, ki bi chain, ki ga piir usui na. Nimina le ye naah ga li dooni u mbamɔm pu na.

² Ni taa ki li bi ke dulnyaa wee aanib aah bi pu na. Kpeln nimi aalandak man aan ki kpeln nimi aabimbin. Nima le ni ga bee Uwumbør aah gee pu na. Ni ga bee naah ga ŋa pu ki li bi mbamɔm ki tun litunyaan ki piir usui na.

³ Tɔ, Uwumbør aah tii mi tininkpir pu na, nima le m bui unii umak bi ni ponn ni na, ke u taa li dak ke u ŋan jer waah ŋan pu na. U li dak suuna, Uwumbør aah cha unii mɔmɔk tii u naadii pu na.

⁴ Ti kpa tiwon aawan ni wiir na tiwonbaan ponn ni la. Tiwon aawan mɔmɔk aatuln bi libaa libaa la.

⁵ Ti mu bi kina la. Ti wiir, le taah kpaan Kristo chee na, ti kpaan tiwonbaan. Ti mɔmɔk toŋ tɔb pu ke tiwon aawan aah toŋ tɔb pu pu na la.

⁶ Uwumbør tii timi Waafuur Nyaan aapiin ibaabaa ke i cha ti tun waatuln libaabaa na. Waah tii timi pu na, cha ti tun kina man. Unii aapiin yaa ye ke u nabr Uwumbør aah len pu na kan, u len iliin ngbaan waah ŋa naadii pu na.

⁷ Uken aapiin yaa ye Uwumbør aatuln kan, u li tun lituln ngbaan. Uken yaa ŋmaa mɔk binib Uwumbør aabɔr kan, u li mɔk bi.

⁸ Uken yaa ŋmaa pɔɔni binib aataakpab kan, u pɔɔk bitaakpab. Uken mu yaa ŋmaa tii digiim kan, u li tii bi ki li kpa tibulchinn.

Uken mu yaa ye Yesu aanib aaninkpel kan, utafal li bi bi ponn ni. Uken mu yaa ter binib baamukl ni kan, u li ter bi ki li kpa mpopiin.

⁹Tɔ, ni li gee binib nisui ni. Ni li nan lituln li kaa njan na, ki li gee lituln li njan na.

¹⁰Ni li gee tɔb mbamɔm, ke mmaalbaan ni aanib aah gee tɔb pu na, ki li pak biken ki jer nibaa.

¹¹Ni taa li san ligbanyakl man. Cha ninimbil li man Tidindaan aatuln pu,

¹²ki li kpa mpopiin nimi aamakl pu, ki li kpa limɔr falaa ponn ni, ki li mee Uwumbɔr n-yoonn mɔmɔk,

¹³ki yakr nimi aawan tii Uwumbɔr aanib bi lann ni na, ki chann bicham tichann.

¹⁴Ni mee Uwumbɔr ke u njan tinyoor njan binib bi njan nimi falaa na pu. Ni bui bi ke, “Uwumbɔr njan tinyoor njan ni pu.” Ni taa sii bi.

¹⁵Ni li kpa mpopiin binib bi kpa mpopiin na chee, ki li wii binib bi wii na chee.

¹⁶Ni li kpa kimɔbaan man. Ni li jɔnni bigiim man, ki taa li kpa kalmbaani. Ni taa li dak ke ni kpa nlan sakpen.

¹⁷Unii yaa njan si bakaa kan, taa teen u. Ni li njan ni njan na binib mɔmɔk aanimbil ni.

¹⁸Ni li pɔɔni nibaa man, ki li bi suuna binib mɔmɔk chee.

¹⁹Maanigeekaab, binib yaa njan nimi bakaa kan, ni taa teen bi. Cha Uwumbɔr le daa bitafal. Ni njan mee Uwumbɔr Aagban ni ke Uwumbɔr len ke, “Min baanja le kpa nsan ke m daa binib aatafal. Min le ga teen bi.”

²⁰Ni ki njan mee Uwumbɔr Aagban ni ke, “Nkon yaa joo saadin kan, tii u tjikaar u ji. Nnyunyuu yaa joo u kan, tii u nnyun u nyu. Aa yaa njan kina kan, inimɔɔn ga ku u.”

²¹Unii yaa njan si bakaa kan, taa cha bakaa ngbaan nyan si. Cha tinann le nyan bakaa.

13

Kii bitinjoob aamɔb

¹Ni njan ke binib mɔmɔk li keei baatin aayidam aamɔb. Uyidaan ubaa aa bi ubaa pu see Uwumbɔr le cha u bi. Biyidam bi bi na, Uwumbɔr le nyan bi siin.

²Nima pu na, unii yaa yii waatin aayidam kan, u yii Uwumbɔr aah siin pu na la. Binib bi yii bi na ga kan ntafadaan.

³Biyidam aa bi ke bi li faani binib bi tun lituln li njan na. Bi bi ke bi li faani binib bi tun lituln li kaa njan na la. Aa ban ke aa li kaar biyidam aa? Tun lituln li njan na, nima le bi ga pak si.

⁴Bi ye Uwumbɔr aatutum ke bi biin aa pu la. Aa mu yaa tun lituln li kaa njan na kan, li san ijawaan. Bi kpa mpɔɔn ke bi daa aatafal. Bi ye Uwumbɔr aatutum ke bi daa binib bi tun lituln li kaa njan na aatafal.

⁵Nima pu na, ni li keei nimi aatin aayidam aamɔi, ki taa kan ntafadaan; nimi aalandak mu taa bii nimi.

⁶Nima pu na, ni njan ke ni li pa lampoo mu. Bi ye Uwumbɔr aatutum bi u nan siin bi ke bi tun lituln ngbaan na la.

⁷Nima pu na, ni li tii nimi aayidam baah njeer pu na. Ni li pa lampoo tii bilampoo gaab. Ni li pak binib bi njeer mpakm na, ki li nyunni binib bi njeer nnyun na.

Ngeehm

⁸Ni taa li joo unii ubaa aapɔln. Naah joo tɔb aapɔln li na le ye ke ni li gee tɔb. Unii u gee binib na, u gbiin Uwumbɔr aakaal mɔmɔk la.

⁹Ba pu? ikaal mɔmɔk nyan ni nkaal mu len ke, “Aa li gee binib biken ke saah gee aabaa pu na” ni la. Ikaal i len ke, “Taa gor kidagook, taa ku binib, taa su kinaayuk, taa gee nnyamɔn paani binib, taa li ban biken aawan” na, ikaal ngbaan, ni ikaal i gur na mɔmɔk nyan ni nkaal ngbaan ponn ni la.

¹⁰Unii u gee binib na aa njan bi bakaa ubaa. Nima pu na, unii u gee binib na gbiin Uwumbɔr aakaal mɔmɔk aah len pu na la.

¹¹Ni li njan kina man. Ba pu? n-yoonn mumina ye linimaln aayoonn la. Ni njeer ke ni finn ngeen pu ki taa ki san ligbanyakl. Tidindaan aah ga gir ni bundaln aar na ki yunn. Le u ga nyan timi falaa mɔmɔk ponn ni.

¹²Naan yunn, kinyeek ga doo. Kitaak aawoln aa ki daa. Nima pu na, cha ti di cha mbɔmbɔɔn ni aatuln, aan ki li kpa mbimbinyaan mu njeer nwiihn na.

¹³Cha ti li bi mbamɔm, ke binib bi bi nwiihn ni na aah bi pu na, ki taa li ye bidanyurb, ki taa nyu ndaan ki gbii, ki taa gor kidagook, ki taa njan yɔl yɔl aatuln, ki taa jaa kijaak, ki taa li kpa lipiipoln.

¹⁴Ni li bi ke Tidindaan Yesu Kristo aah bi pu na, ki taa ki li njan nimi aabimbikpok aah ban pu na.

14

Taa galn aanjeen aato

¹Tɔ, unii u gaa Yesu ki kii, ki mu aa bee waasan mbamɔm na, ni gaa u man. Ni mu taa kpak u kinikpakpak waah joo beeni pu na pu.

²Ubaa ga pak ke tjikaar tibaa aa kɔ. Unii u kaa kee bee Yesu aasan mbamɔm na ga li kɔ tinann.

³Unii u kaa kɔ tjikaar tibaa na, u taa lik unii u kɔ tinann na fam. Unii u kɔ tinann na mu taa galn unii u kaa kɔ tjikaar tibaa na; ba pu? Uwumbɔr gaa u mu la.

⁴Aa ye njan ki galn uken aatutunn? U yaa sil kan, u sil ki tii uma ubaa Aadindaan la. U yaa ti ki lir kan, u lir ki tii uma ubaa

Aadindaan la. Ni ye mbamɔn, u ga sil; ba pu? Uwumbɔr ga ŋmaa cha u sil.

⁵ Unii ubaa pak nwiin mubaa ki jer iken la. Ubaa mu len ke iwiin mɔmɔk kpaan la. Cha unii mɔmɔk li nyi waah dak pu na, ki li ŋani kina.

⁶ Unii u pak nwiin mubaa ki jer iken na, u pak mu ki tii Tidindaan la. Unii u kaa pak nwiin mubaa ki jer iken na, u ŋa kina ki tii Tidindaan la. Unii u kaa kɔ tijikaar tibaa na, u ji ti ki tii Tidindaan la; ba pu? u dooni Uwumbɔr le ki nin ji. Unii u kɔ tijikaar tibaa na, waa ji ti, ki tii Tidindaan, ki mu dooni Uwumbɔr.

⁷ Unii ubaa aa bi ubaa baanja pu, ubaa mu aakun aa ye uma baanja aabɔr.

⁸ Ti yaa bi kan, ti bi ke ti li pak Tidindaan la. Ti yaa kpo kan, ti kpo ke ti li pak Tidindaan la. Nima pu na, ti yaa bi, bee ti yaa kpo kan, ti ye Tidindaan yaab la.

⁹ Kristo nan kpo ki fikr nkun ni, ke u li ye binib bi kpo na, ni binib bi fu na mu Aadindaan la.

¹⁰ Sin, ba ŋa aa galn aana aabo? Sin, ba ŋa aa lik aana aabo fam? Ti mɔmɔk ga sil Uwumbɔr aanimbiin ni, le u ji timi tibɔr.

¹¹ Ni ŋmee Uwumbɔr Aagbarj ni ke uma Uwumbɔr len ke,

“Ni ye mbamɔn, binib mɔmɔk ga dan nan gbaan nnimbiin ni,

ki pak mi, ke min le ye Uwumbɔr.”

¹² Nima pu na, ti mɔmɔk ga tuk Uwumbɔr taah ŋa pu na.

Taa gbii aana aabo pu libuul

¹³ Nima pu na, ti taa ki galni tɔb. Ni li nyi ki taa lej nina aabo Uwumbɔr aasan ni.

¹⁴ Maah kpaan Tidindaan Yesu chee na, le m sil bee ke tiwan nibaa aa kɔ nibaa pu. Unii mu yaa dak ke tiwan nibaa kɔ kan, ni kɔ u chee la.

¹⁵ Aa yaa ji tijikaar ti kɔ aana aabo chee na, ki bii usui kan, naa ye ke aa gee u le cha aa ŋa kina. Kristo le nan kpo u pu. Aa taa ŋa u fam saajikaar pu.

¹⁶ Ni taa ŋani tiwan ni ga cha binib bii nimi aasanyaana na.

¹⁷ Uwumbɔr aanaan aa ye tijikaar ni tiwanyukaan. Mu ye mbimbinyaan, ni nsu-udoon, ni mpopiin, Waafuur Nyaan aah tii timi pu na la.

¹⁸ Unii u dii Kristo ki bi kina na, u ga piir Uwumbɔr aasui. Binib mu ga pak u.

¹⁹ Nima pu na, ni li pɔni nibaa aan ki li kpaan kimɔbaan, aan ki ter tɔb ke ni dii Uwumbɔr aasan mbamɔn.

²⁰ Ni taa bii Uwumbɔr aatun tijikaar pu. Tijikaar tibaa aa kɔ. Aa mu yaa ji tijikaar ti ga bii uken aasui na kan, nima le aa ŋan.

²¹ Ni ŋan ke aa taa kiir aana aabo Uwumbɔr aasan ni; ni taa ŋmɔ kitorok aanann, ki taa nyu ndaan, ki taa ŋa tiwan

nibaa ni ga cha aana aabo tun titunwanbir ki lir na.

²² Aa yaa kɔ tijikaar tibaa, bee aa yaa kaa kɔ tibaa kan, cha ni li bi aa ni Uwumbɔr chee. Unii u ji tijikaar ti ŋan u chee na, kaa galni ubaa na, u kpa mpopiin la.

²³ Unii u ji tijikaar, kaa pak ke ti ŋan na, waabɔr bii la; ba pu? waa ŋa naadii ke ni ŋan. Unii yaa kaa pak ke tiwan ŋan, ki ŋa ni kan, ni ye titunwanbir la.

15

Li pak aaneen aatɔ ki jer aabaa

¹ Timi bi gaa Yesu ki kii mbamɔn na, ni ŋan ke ti li ji limɔr, ki ter binib bi kaa gaa u mbamɔn na, ki taa ŋani tibaa aageehn baanja.

² Cha ti mɔmɔk aatafal li bi tinaabitiib ponn ni, aan ki ter bi, bi dii Uwumbɔr aasan mbamɔn.

³ Kristo aa nan ban ke u li ŋani uma ubaa aageehn. Ni ŋmee Uwumbɔr Aagbarj ni ke, “Njisiibil ŋi ye sin yee na choo min chee la.”

⁴ Tiwan nimɔk ŋmee Uwumbɔr Aagbarj ponn ni na, ni ŋmee ke ti bae ni la. Waagbarj pɔni timi aataakpab, ki ter timi ti li kpa limɔr, ki tii timi limakl.

⁵ Uwumbɔr u tii timi limɔr, ki pɔk timi aataakpab na tii nimi kimɔbaan Yesu Kristo aah ban pu na,

⁶ aan ni mɔmɔk li kpaan kimɔbaan ki nyun Uwumbɔr, u ye Tidindaan Yesu Kristo aate na.

Binib bi kaa ye Juu yaab na mu ŋun tibanyaana ngbaan

⁷ Ni gaa tɔb ke Kristo aah nan gaa nimi pu na, aan ki nyun Uwumbɔr man.

⁸ M tuk nimi la, Kristo nan ter Juu yaab ki gbiiin Uwumbɔr aah nan puu tipuur tii biyaajatiib pu na, ki mɔk ke Uwumbɔr len mbamɔn la,

⁹ ki cha binib bi kaa ye Juu yaab na mu nyun Uwumbɔr waanimbaasaln pu, ke naah ŋmee waagbarj ponn ni ke,

“M ga doon si binib bi kaa ye Juu yaab na aakaasisik ni,

ki gaa ilahn ki pak si.”

¹⁰ Uwumbɔr ki len ke,

“Nimi bi kaa ye Juu yaab na,

ni li kpa mpopiin Uwumbɔr aanib chee,”

¹¹ ki ki len ke,

“Nimi bi kaa ye Juu yaab na,

ni mɔmɔk pak Uwumbɔr man.

Ninibol mɔmɔk, li pak u mbamɔn.”

¹² Uwumbɔr aabɔnabr Aisaya mu nan len ke,

“Jese aayaabil ga fuu ni.

Uwumbɔr ga tii u mpɔn u li ye

binib bi kaa ye Juu yaab na aayidaan.

Le bi ga gaa u ki kii.”

¹³ Uwumbør tii timi limakl la. Naah gaa u ki kii pu na, u gbiin nimi mpopiin ni nsu-udoon mòmæk. Nima le ni ga li kpa limakl sakpen, Waafuur Nyaan aapøon pu.

Naah ña pu aan Pøol ñmee kina na

¹⁴ Nnaabitiib, m nyi nsui ni ke nimi aabimbin ñan pam. Ni bee Uwumbør aaliin mbamøm, ki ga ñmaa sur tøb.

¹⁵ Tø, m mu aah ñmee kigban kimina tii nimi na, m kpa lipobil ki teer nimi tibør tibiaa pu; ba pu? Uwumbør san mi kinimbaak,

¹⁶ ki ña mi Yesu Kristo aatutunn ke m tuk binib bi kaa ye Juu yaab na Uwumbør aabønnyaan, ki di bi tii Uwumbør, ke kitork na. Waafuur Nyaan le ña bi chain ke bi piir usui.

¹⁷ Maah tun lituln tii Uwumbør na, le m ga ñmaa li kpa kipupuk Yesu Kristo pu.

¹⁸ M ban m tuk nimi Kristo aah cha m tun lituln pu na la. Maan len biken aatuln pu. U cha m tuk binib bi kaa ye Juu yaab na waabør ki tun lijinjir aatun, ke bi kii waamøb.

¹⁹ Uwumbør Aafuur Nyaan aapøon pu le m tun lijinjir aatun, ke bi bee waah kpa mpøon pu na. Kina le m mooni Kristo aabønnyaan mòmæk Jerusalem ponn ni, ki di ti saa Ilirikum aatin ni.

²⁰ Nnimbil nan man ke m moon Kristo aabønnyaan tee, binib aah kaa kee ñun ti pu nin chee na. Maa nan ban m buen biken aah puen moon ti nin chee na.

²¹ Ba pu? ni ñmee Uwumbør Aagbanj ponn ni ke,

“Binib bi kaa kee ñun waabør na,

bi ga ñun, ki bee taataataa.”*

Pøol aah ña nlandak ke u mann Rom yaab pu na

²² Tø, maah ban m moon tibønnyaan tee nima chee na, nima pu le maa kee kan nsan ke m dan ni chee.

²³ Njibin pam aakaasisik ni, le nnimbil man ke m dan ni chee. Maah kaa ki kpa lituln do chee na na, m ban ke m dan ni chee dandana wee la.

²⁴ M yaa cha Speenn aatinj ni kan, m ban ke m dii ni chee, ki nan mann nimi, ki yunn ni chee siib, aan ki li kpa mpopiin. Nima kan, ni ga ñmaa ter mi m buen Speenn aatinj ni.

²⁵ Dandana wee, m cha Jerusalem m ti tii Uwumbør aanib bi bi nima na ñimombil la.

²⁶ Ba pu? Yesu aanib bi bi Masedonia aatim ni, ni Akaya aatim ni na, nan too ñimombil baageehn pu ki di ña ñjaal ni, ke m ti di tii Uwumbør aanib bi ye bigiim na Jerusalem ponn ni.

²⁷ Ni ye mbamøn la, baageehn pu le bi nan tii bi. Ni ñan ke bi tii bi; ba pu? tibønnyaan tee nan nyan ni Jerusalem aanib chee le ki fuu ni bi chee. Nima le ni ñan ke bi mu tii bi ipiin.

²⁸ M yaa fuu Jerusalem ki ti tii bi ipiin ngbaan kan, m ga nyan nima chee, ki dii ni chee, le ki nin buen Speenn aatinj ni.

²⁹ M nyi ke m yaa fuu ni ni chee kan, Kristo ga ña tinyoor sakpen ki ña ti pu.

³⁰ Nnaabitiib, Tidindaan Yesu Kristo pu, ni Uwumbør Aafuur Nyaan aageehn pu, m ganj nimi ke ni li mee Uwumbør linimaln ki tii mi,

³¹ ke u biin m pu, aan Judea aatinj aanib bi kaa gaa Yesu ki kii na taa ku mi, ki mee u ke maah ga tii Uwumbør aanib ipiin i na, i ga li møb.

³² Ni yaa mee Uwumbør kina tii mi aan u yaa kii kan, m ga fuu ni ni chee, ki ga li kpa mpopiin. Le m ni nimi aataakpab ga pøæk.

³³ Uwumbør u tii timi nsuudoon na li bi ni mòmæk chee. Amii.

16

Pøol ubaa aadoon

¹ Tø, m ban ke ni gaa tina aabo Fiibi. U ye upii u ter Yesu aanib bi bi Senkrea aatinj ni na la.

² U nan ter binib pam ki ter m mu. Nima na, ni mu gaa u Tidindaan pu, naah ñeer Uwumbør aanib pu na, ki li ter u waah ga li ban pu na.

³ Ni doon Prisila ni uchal Akuila tii mi. Bi ye maatunjeer tiib Yesu Kristo aatuln ponn ni la.

⁴ M pu le bi mòmæk ba ga kpo. Nima le m dooni bi. Naa ye mi baanja le dooni bi. Yesu aanib bi kaa ye Juu yaab na mòmæk mu dooni bi.

⁵ Ni doon Yesu aanib bi kuuni bido na.

Ni doon njø Epanetus, u m gee u na, ki tii mi. Uma le puen gaa Kristo ki kii, Asia aatinj ni.

⁶ Ni doon Mari tii mi. U nan tun lituln pam ki ter nimi.

⁷ Ni doon nnaabitiib Andronikus ni Junia. Bi nan bi kiyondiik ni m chee. Bi kpa liyim-bil Yesu aakpambalb chee, ki nan puen mi ki gaa Kristo ki kii.

⁸ Ni doon njø Ampliatus tii mi. M gee u sakpen Tidindaan pu la.

⁹ Ni doon njø Ubanus tii mi, u ye timi aatunjeer Kristo aatuln ponn ni. Ni doon Stakis u m gee u na ki tii mi,

¹⁰ ki doon Apeles, u nyan ntøj Kristo pu na, ki doon Aristobulus aachiln ni aanib,

¹¹ ki doon nna aabo Herodionn, ki doon Nasisus aachiln ni aanib bi dii Tidindaan na.

* 15:21 : Lik Aisaya 52.15.

¹²Ni doon Traifina ni Traifosa bi tun lituln tii Tidindaan na, ki doon tina aabogeehn Pesis u tun lituln pam tii Tidindaan na,

¹³ki doon Tidindaan aanibamənn Rufus, ni una u kpaln m mu aana na,

¹⁴ki doon Asinkritus ni Flegonn, ni Hemes, ni Patrobas, ni Hemas, ni tinaabitiib bi bi bi chee na,

¹⁵ki doon Filologus, ni Julia, ni Nereus ni uninkpan, ni Olimpas, ni Uwumbər aanib bimək bi bi chee na.

¹⁶Ni li dooni təb mbaməm.* Yesu Kristo aanib bi bi ɲipepel məmək ni na dooni nimi.

Kookoo aasurm

¹⁷Nnaabitiib, m gaɲni nimi ke ni li nyi binib bi jaani nimi ki cha ni lir, ki kpak naah nan bae Uwumbər aabər ti na. Ni nya bi chee man.

¹⁸Binib bi bi kina na aa dii Tidindaan Yesu Kristo. Bi dii bima bibaa aasui aah ban pu na la. Bi kpa mməmənn ki ɲmanni bininyaam.

¹⁹Nimi ma kan, binib məmək nyi naah kii Yesu Kristo aaməb pu na. Nima le m kpa ni pu mpopiin sakpen. M ban ke ni li kpa nlan ki li tun lituln li ɲan na, ki li bi chain, ki taa li tun lituln li kaa ɲan na.

²⁰Naan yunn, le Uwumbər u tii timi nsuudoon na, ga cha ni di nitaa taa kinimbəɲ pu. Tidindaan Yesu Kristo ɲa tinyoor ɲa ni pu.

²¹Timoti, u ye maatutunjeer na dooni nimi. Nnaabitiib Lusius, ni Jasonn, ni Sosi-pata mu dooni nimi.

²²Min Tesius u ɲmee kigbaɲ kee tii Pəəl na, m mu dooni nimi Tidindaan pu.

²³Gayus u chann m ni Yesu aanib məmək tichann na, u mu dooni nimi. Erastus, u joo kitin kee aamombil na, u mu dooni nimi. Tina aabo Kəətus mu dooni nimi.

[
²⁴Tidindaan Yesu Kristo ɲa tinyoor ɲa ni məmək pu. Amii.]

Kookoo aapak aameel

²⁵Cha ti nyun Uwumbər. U kpa mpənn ke u cha ni sil mbaməm. Maah mooni Yesu Kristo aabənyaan ti na le len kina. Ti ye tibəbərkaan ti kpiir na la. N-yaayoonn na ti nan bər la.

²⁶Dandana wee, ti nyan mpaan pu. Uwumbər aabənabitiib nan ɲmee ti waagbaɲ ni. Uwumbər, u bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na le siin ke ɲinibol məmək ɲun tibənyaan ngbaan, aan ki bee, ki tii u naadii, ki kii waaməb.

²⁷Uwumbər baanja le kpa nlan. Ubaa aa ki bi. Uma le yeh mpakm Yesu Kristo pu, n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

* **16:16** : Bi nan ɲmee ke: Moor təb aatakpan ni mbimbin mu bi chain na.

Njan aagban ki Pɔɔl ηmee ki tii KORINT YAAB na

¹ Min Pɔɔl u Yesu Kristo yin mi ke m le ye waakpambal, Uwumbɔr aageehn pu na, m ni tina aabo Sosenes le ηmee kigban kee

² tii Uwumbɔr aanib bi bi Korint aatin ni na. Uwumbɔr Aafuur Nyaan ηa nimi bininyaam Yesu Kristo pu, ki yin nimi ke ni li ye waaninyaam, ni binib bimɔk yin Tidindaan Yesu Kristo aayimbil ntim mɔmɔk ni na. U ye Bidindaan, ni ti mu Aadindaan.

³ Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa ni pu ki tii nimi nsuudoon.

Tinyoor ti bi Yesu Kristo ni na

⁴ N-yoonn mɔmɔk m dooni Maawumbɔr ni pu. Waah ηa nimi tinjann Yesu Kristo pu na, le m dooni u.

⁵ U pu, ni kan Uwumbɔr aanyoor tiwan mɔmɔk ponn ni, ki nyi waabɔr, ki ηmaa len ti mbamɔm.

⁶ Ba pu? taah nan tuk nimi Kristo aabɔr na, ni gaa ti mbamɔm.

⁷ Nima pu na, naa lann Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapiin mubaa, ki bi ki kii bundaln Tidindaan Yesu Kristo ga gir ni na.

⁸ U mu ga pɔɔ nimi aataakpab waasan wɔb, ni taa li kpa taani Tidindaan Yesu Kristo aataak daal.

⁹ Uwumbɔr ηani waah len pu na la. U yin nimi ke ni ni Ujapɔon Tidindaan Yesu Kristo li kpaan kijɔtiik ni tɔb.

N-yakr mu bi Yesu Kristo aadidiliib ponn ni na

¹⁰ Nnaabitiib, m ganj nimi Tidindaan Yesu Kristo aayimbil pu ke ni mɔmɔk li ηun tii tɔb, aan kinikpakpak taa li bi nikaasisik ni; ni li kpa kimɔbaan, ki li kpaan nlandak mubaa.

¹¹ Nnaabitiib, Kloe aachiln ni aanib tuk mi ke kinikpakpak bi nikaasisik ni.

¹² Maah len pu na le ye ke ubaa len ke u dii Pɔɔl la, uken mu len ke u dii Apolos la, uken mu len ke u dii Piita la, uken mu len ke u dii Kristo la.

¹³ Kristo yakr la aa? Bi kpa min Pɔɔl ndɔpuinkoo pu ki tii nimi ii? Bi muin nimi nnyun ni Pɔɔl aayimbil ni la aa?

¹⁴ M dooni Uwumbɔr ke maa muin ni ponn ni ubaa nnyun ni, see Krispus ni Gayus baanja.

¹⁵ Nima pu na, ubaa aan ηmaa len ke bi muin nimi nnyun ni maayimbil ni.

¹⁶ M muin Stefanos aachiln ni aanib mu nnyun ni. M mu aa ki teer ke m muin unii uken kpee.

¹⁷ Ba pu? Kristo aa tun ni mi ke m nan muin binib nnyun ni. U tun ni mi ke m nan tuk bi waabɔnyaan ngbaan la. Naa ye ke m di binib aalan le tuk bi. M yaa ba ηa kina kan, ni ba ga cha Kristo aah kpo ndɔpuinkoo pu na ηa yɔli.

Yesu Kristo le ye Uwumbɔr aapɔon, ni waalan

¹⁸ Binib bi ga kuln na, ti yaa tuk bi ke Kristo nan kpo ndɔpuinkoo pu ki tii bi kan, ni bi ke kijɔrk aaliin na le ki tii bi. Ni mu ye Uwumbɔr aapɔon le ki tii timi bi ηmar na.

¹⁹ Ni ηmee Uwumbɔr Aagban ponn ni ke uma Uwumbɔr bui ke,*

“M ga cha bilankpalb aalan bee yɔli,
m ga yii binibiwolm aalan.”

²⁰ Bilankpalb bi la? Binibiwolm mu bi la? Dandana aanib bi kpak kinikpakpak na mu bi la? Uwumbɔr cha dulnyaa wee aalan ηa yɔli.

²¹ Uwumbɔr u kpa nlan na len ke dulnyaa wee aalan aa ηmaa cha binib bee u. Nima pu na, u gaa binib bi gaa Yesu ki kii na lii, kijɔrk aabɔr ti ti joo tuk binib na pu. Waageehn le na.

²² Juu yaab ban ke bi kan lijnjiir aawan, le ki nin gaa Yesu ki kii, Griik yaab mu ban nlan.

²³ Le ti tuk bi Kristo aah kpo ndɔpuinkoo pu ki tii bi pu na. Ni ye linjuul aabɔr le ki tii Juu yaab, ki ye kijɔrk aabɔr ki tii binib bi kaa ye Juu yaab na mu.

²⁴ Tɔ, Kristo le ye Uwumbɔr aapɔon ni waalan ki tii binib bi u yin bi na, bi ye Juu yaab na, ni bi kaa ye Juu yaab na mu.

²⁵ Ba pu? Uwumbɔr aajɔrk kpa nlan jer binib aalan, le waagiin mu kpa mpɔon jer binib aapɔon.

²⁶ Nnaabitiib, teer naah nan bi pu buyoonn Uwumbɔr yin nimi na. Ni ponn ni, naa ye binib pam le nan kpa nlan, naa ye binib pam le nan ye mpɔondam, naa ye binib pam le nan ye mpɔon aamaal ni aanib.

²⁷ Uwumbɔr nyan binib bi ye bijɔrb dulnyaa ni aanib aanimbil ni na, le ki tee cha binib bi kpa nlan na ji inimɔon. U nyan binib bi ye bigiim dulnyaa ni aanib aanimbil ni na, le ki tee cha bipɔondam ji inimɔon.

²⁸ U nyan bigiim, ki nyan binib bi ye fam binib aanimbil ni na, ki nyan binib bi kaa ye nibaa binib aanimbil ni na mu, aan ki ηa binib bi kpa ipɔon na yɔli.

²⁹ U ηa kina ke unii ubaa taa li kpa kipupuk ubaa pu uma Uwumbɔr chee.

³⁰ Uwumbɔr cha ni ni Yesu Kristo kpaan la, ki cha u ye timi aalan. Yesu pu, le u len ke timi aabɔr ηan, ki ηa timi waaninyaam, ki gaa timi lii.

* 1:19 : Lik Aisaya 29.14. † 1:31 : Lik Jeremia 9.24.

³¹ Nima pu na, ni li nani naah nme Uwumbor Aagban ponn ni pu na ke, "Unii umok ban u li kpa kipupuk na, u li kpa kipupuk Uwumbor pu."[†]

2

Baah kpa Yesu Kristo ndapuinkoo pu pu na aabor

¹ Nnaabitiib, nima pu na, maah nan dan nan tuk nimi Uwumbor aabor na, maa nan di mmomoon ni binib aalan le tuk nimi.

² Ba pu? maa nan ban m dakl tibor tibaa nikaasisik ni see Yesu Kristo aabor, ni waah kpo ndapuinkoo pu pu na aabor.

³ Maah nan bi ni chee na, m nan ye ud-abur la. Ijawaan pu, le nwon nan gbaa.

⁴ M nan joo Uwumbor aaliin tuk nimi, kaa nan joo mmomoon ni binib aalan tuk nimi. M nan tuk nimi Uwumbor aaliin ki mok nimi Waafuur Nyaan aah kpa mpoon pu na;

⁵ ba pu? m nan ban ke ni gaa Yesu ki kii Uwumbor aapoon pu, ki taa li ye binib aalan pu.

Uwumbor aalan

⁶ To, ti len nlan aabor ki tuk binib bi chikr Uwumbor aabor wob na. Nlan ngbaan mu aa ye dulnyaa aalan, ki mu aa ye dulnyaa wee ni aaborb aalan. Dulnyaa wee ni aaborb aapoon bi bar la.

⁷ Ti len Uwumbor aaborbkaan aalan mu nan bor na aabor la. Uwumbor aah kaa nan kee naan dulnyaa wee na, u nan dakl nlan mue, ke ti mu ji waamoon.

⁸ Dulnyaa wee ni aabor ubaa aa nyi nlan ngbaan. Bi yaa ba nyi kan, baa ba ga kpa Tidindaan u yeh tiwan momok na ndapuinkoo pu.

⁹ Ni nme Uwumbor Aagban ni ke,

"Tiwan ni binib aanimbil aa kee kan ni, bitafal mu aa kee nun ni pu,

aan baalandak aa kee dakl naabor na, nima le Uwumbor na tii binib bi gee u na."^{*}

¹⁰ Le Uwumbor cha Waafuur Nyaan kpiir tiwan ngbaan mok timi. Ba pu? Nfuur Nyaan ngbaan nyi tiwan momok, ki nyi Uwumbor aasui ni aabor mu.

¹¹ Unibon ma kan, ubaa aa nyi usui ni aabor. Waawiin mu bi u ni na baanja le nyi. Kina pu na, ubaa aa nyi Uwumbor aasui ni aabor; Uwumbor Aafuur Nyaan baanja le nyi.

¹² Naa ye dulnyaa wee aabimbil le ti gaa. Uwumbor Aafuur Nyaan le ti gaa, aan ki bee tiwan ni Uwumbor tii timi, waabulchinn pu na.

¹³ Tibor ngbaan le ti joo tuk binib. Naa ye iliin i binib aalan mok timi na, le ti joo tuk bi. Ti joo iliin i Uwumbor Aafuur Nyaan mok timi na la. Ti joo Uwumbor Aafuur Nyaan aaliin le tuk binib Waafuur Nyaan aabor.

¹⁴ Unii u kaa kpa Uwumbor Aafuur Nyaan na, u yii Nfuur Nyaan aabor, ki dak ke Nfuur Nyaan aabor ye kijork aabor la. Uwumbor Aafuur Nyaan le cha binib bee mu aabor. Nima pu na, unii u kaa kpa Uwumbor Aafuur Nyaan na aa nmaa bee mu aabor.

¹⁵ Unii u kpa Uwumbor Aafuur Nyaan na nyi tibor momok, le unii ubaa aan bee udaan ngbaan aabimbil.

¹⁶ Nma nyi Uwumbor aalandak? Nma ga nmaa mok u waah ga na pu na? Timi le kpa Kristo aalandak.

3

Uwumbor aatutum aabimbil

¹ Nnaabitiib, maa nmaa len ni chee ke maah ga len binib bi kpa Uwumbor Aafuur Nyaan na chee pu na. M len ni chee ke maah ga len binib bi dii dulnyaa aasan na chee pu na la. Ni laa ye mbipom le Kristo aasan ponn ni.

² Mbipom naa libil la. Baa nmaa nmo tinann. Kina le cha m nan tuk nimi iliin i diin na. Ba pu? naa nan kee nmaa beer iliin i poon na. Dandana wee naa kee nin bee.

³ Ba pu? ni laa beenin bi ke binib bi dii dulnyaa aasan na la. Ni ponn ni bibaa kpa lipipoln ki kpak tob kinikpakpak. Nima le mok ke ni dii ke dulnyaa aanib aah dii pu na, ki nani ke dulnyaa yaab na.

⁴ Ubaa yaa len ke u dii Poo, le uken mu yaa len ke u dii Apolos kan, naa naahn dulnyaa yaab aa?

⁵ Nma ye Apolos? Nma ye Poo? Ti po ye Uwumbor aatutum bi ter nimi ke ni gaa Yesu ki kii na la. Ti momok tun lituln li Uwumbor tii timi ke ti tun na la.

⁶ Min le bun tijikaar, le Apolos nani nnyun; Uwumbor le cha ti punni ki muuni.

⁷ Nima na, unii u bun na, ni unii u nani nnyun na, aa ye nibaa. Uwumbor u cha ti punni ki muuni na, uma le ye u nyuun na.

⁸ Unii u bun na, ni unii u nani nnyun na kpaan la. Uwumbor ga tii unii momok waapar, waatuln aah neer pu na.

⁹ Ba pu? ti ni Uwumbor kpaan le ki tun lituln. Ni bi le ke Uwumbor aasaak na. Ni bi le ke Uwumbor aadiik na.

¹⁰ Uwumbor aah ter mi pu na, le m ye kidiik aatotoor aaninkpel u kpa nlan, ki maa kidiik ngbaan aadinyikl na. Le bi mu paa na maa li pu. Unii momok li nyi waah ga na pu ki maa lidinyikl ngbaan paab na.

¹¹ Yesu Kristo le ye lidinyikl li bi maa na. Ubaa aa nmaa maa lidinyikl liken.

¹² Bibaa ga di salmaa, bibaa tikunabr, bibaa nitakpanyaan maa kidiik ngbaan; bibaa mu ga di ido, bibaa timoor, bibaa njak, ki maa.

* 2:9 : Lik Aisaya 64.4.

¹³ Binib mómok aatuln ga nan nya mpaan pu. Bundaln Uwumbor ga ji binib tibor na, liyaadaal ngbaan ga mək baatuln aah ye pu na. Liyaadaal ngbaan mmii ataak daal le na. Mmii ngbaan ga tərj lik binib mómok aatuln aah bi pu na.

¹⁴ Binib mómok aah maa lidinyikl paab pu na, mmii yaa kaa gaa kan, bi ga kan baatuln aapar.

¹⁵ Mmii ngbaan yaa gaa unii aah maa pu na kan, waan kan waatuln aapar. Uma ubaa ga nmar, ki ga li bi ke unii u nmar mmii ni na.

¹⁶ Naa nyi ke ni ye Uwumbor aadiik aa? Naa nyi ke Uwumbor Aafuur Nyaan bi ni ni ii?

¹⁷ Unii yaa bii Uwumbor aadiik kan, Uwumbor ga bii udaan ngbaan. Ba pu? Uwumbor aadiik bi chain la. Nimi le ye kidiik ngbaan.

¹⁸ Ni taa nmani nibaa. Unii yaa bi nikaa-sisik ni ki dak ke u kpa dulnyaa wee ni aalan kan, cha u di nlan ngbaan lii, aan ki kan Uwumbor aalan.

¹⁹ Ba pu? dulnyaa wee ni aalan ye kijork le Uwumbor chee. Ni nmeee Uwumbor Aagbar ni ke, “U chur bilankpalb baalan ni,”

²⁰ ki ki nmeee ke, “U nyi bilankpalb aalan-dak, ke i ye yoli la.”*

²¹ Nima pu na, ubaa taa li kpa kipupuk binib pu. Tiwan mómok ye nimi yaan la.

²² Min Pəəl, ni Apolos, ni Siifas,† ni dulnyaa wee, ni liməfal, ni nkun, ni tiwan ni bi dandana na, ni tiwan ni ga li bi n-yoonn mu choo na mómok ye nimi yaan la. Ni mu ye Kristo yaab la.

²³ Kristo mu ye Uwumbor yoo la.

4

Yesu Kristo aatutum aabimbin

¹ Ni njan ke ni bee ke ti ye Kristo aatutum la. Uwumbor di waabəbərkaan njan tijaal ni ke ti di tuk binib.

² Bi yaa di tiwan njan unii aanjaal ni kan, ni njan ke u njan ni mbaməm.

³ Mma kan, nimi, bee dulnyaa ni aanib yaa ji mi tibor kan, ntafal aa bi ni ni. M mu aa ji mbaa tibor.

⁴ Maa nyi tiwan nibaa nsui ni aan naa njan. Nimina mu aa mək ke maabor njan Uwumbor chee. Tidindaan le ye u ji mi tibor na.

⁵ Nima pu na, ni yaa kaa kee njeer kan, ni taa ji unii ubaa tibor, see Tidindaan nan gir ni. Uma le ga kpiir tiwan ni bəə mbəmbəən ni na, ki kpiir unibən mómok aalandak. Liyaadaal ngbaan kan, Uwumbor ga pak binibaməm mómok.

⁶ Nnaabitiib, maah len pu na, m len njan m ni Apolos aabər, ke m ter nimi la. M ban ke ni dii Uwumbor Aagbar aah len pu na. Ni taa li kpa kipupuk ubaa pu ki lik uken fam.

⁷ Njan njan si le aa jer uken? Saah kpa ni na, naa ye Uwumbor le tii si ii? Uwumbor aah tii si na, ba njan aa kpa kipupuk ke uma le aah kaa tii si na?

⁸ Ni dak ke ni puun kan tiwan bab a, ki ye bipəəndam, ki kpaln bibərb, ki cha timi a. Ni yaa ba sil ye bibərb aan ti mu li ye bibərb ni chee kan, ni ba ga li mə timi.

⁹ Ba pu? m dak ke Uwumbor njan timi waakpambalb puwəb yaab. Ti naahn bijab bi, bi ga ku bi binib aanimbil ni na la. Ti ye lijnjiir aawan le dulnyaa wee ni. Ti ye lijnjiir aawan, binib ni Uwumbor aatuuntiib aanimbil ni.

¹⁰ Kristo pu, ti ye bijərb la; le nimi ye bilankpalb Kristo aasan ni. Ti ye bigiim la; le nimi ye bipəəndam. Ni kan nnyur binib chee; le tima ye fam bi chee.

¹¹ Nkon le joo timi, nnyunyuu mu joo timi, le ki nan saa dandana wee. Ti peeni tiwanchar la. Le binib gbaa timi. Taa kpa taah ga li koo nin chee na.

¹² Ti tun lituln linimaln, ki joo timi aanjaal imina le ki tun. Binib seei timi la, le ti bui bi ke, “Uwumbor njan tinyor njan ni pu.” Bi njan timi falaa la, le ti ji limər.

¹³ Bi bii timi la, le ti len bi iməliinyaan. Bi njan timi ke dulnyaa aajənj, ni litapuln pu aabir na la, le ki nan saa din.

¹⁴ Maa nmeee tibor ngbaan m jinn nimi iniməən. M ban m sur nimi ke maabigeehm na la.

¹⁵ Ba pu? ni yaa kpa bimómokb njichur kipiik Kristo aasan ni kan, ni kpa te ubaa baanja la. Min le ye nite. Kinye? maah nan tuk nimi tibənyaan tee na, le m kpaln nite Yesu Kristo aasan ni.

¹⁶ Nima pu na, m ganji nimi, ni li dii ke maah dii pu na.

¹⁷ Nima le m ga cha Timoti dan ni chee. U ye maabogeehn Tidindaan aasan ni, ki bi mbaməm. U ga teer nimi maah dii Kristo aasan pu na, ki ga teer nimi ke m tuk Kristo aanib bi bi njipepel mómok ni na ke bi mu dii kina.

¹⁸ Ni ponn ni bibaa kpa kalmbaani, ki dak ke maan dan ni chee.

¹⁹ Tidindaan yaa kii kan, m ga dan ni chee dandana wee, ki nan bee binib bi kpa kalmbaani na aabimbin. Maan lik baaliin. M ga lik ke Uwumbor aapəən bi bi chee aan mu aa bi.

²⁰ Uwumbor aanaan aa ye iliin. Mu ye mpəən la.

* 3:20 : Lik Ilahn 94.11. † 3:22 : Siifas ye Piita aayimbil liken la.

²¹ Ni ban ke m dan ki li joo ni ntafadaan, aan ni ban ke m dan ki li joo ni ngeehm aaliin ni nsuudoon la?

5

Kininsuŋ ki bi nikaasisik ni na

¹ Tɔ, bi tee len ke kininsuŋ aatuln bi nikaasisik ni, ke ni ponn ni ubaa gaa ute aapuu. Hali binib bi kaa dii Uwumbɔr aasan na aa ŋani kina.

² Nimi ŋani kina la, ki mu kpa kalmbaani. Ba ŋa naa bii nisui? Ni ŋan ke ni nyan unii u ŋa kina na nikaasisik ni.

³ Mma kan, nwon aa bi ni chee, maalandak mu tee bi ni ni. Nima pu na, m puun siin unii u ŋa kina na ntafadaan, ke maah bi ni chee le na.

⁴ Ni yaa kuun tɔb chee kan, maawiin, ni Tidindaan Yesu aapɔɔn mu bi ni chee, Tidindaan Yesu aayimbil ni,

⁵ ni di udaan ngbaan ŋa kinimbɔŋ aajaal ni, ke ki cha uwon ji falaa dulnyaa wee ponn ni. Nima le waawiin ga ŋmar bundaln Tidindaan ga ji binib tibɔr na.

⁶ Naa ŋan ke ni li kpa kipupuk. Naa nyi ke boroboro aanyɔk siib le cha boroboromɔn duuni ii?

⁷ Ni ŋan ke ni nyan boroboro aanyɔkɔpɔk, aan ki li ye boroboro u kaa kpa nnyɔk na. Ni sil ye boroboro u kaa kpa nnyɔk na la. Maah len pu na le ye ke titunwanbir siib ga bii ni mɔmɔk. Nima pu na, ni nyan titunwanbir mɔmɔk nikaasisik ni. Ni ye bininyaam la. Ni li ŋani ke bininyaam na. Ba pu? Kristo nan di ubaa toor kitork tii Uwumbɔr, timi aatunwanbir pu.

⁸ Nima pu na, cha ti li ji Lakr-jer aajim,* ki ŋmɔ boroboro u kaa kpa nnyɔk na, ki di boroboro aanyɔkɔpɔk lii. Maah len pu na le ye ke ti li dak ilandak i ŋan na, ki li ŋani mbamɔm, ki di bakaa ni titunwanbir lii.

⁹ Tɔ, m nan ŋmee kigban ji tuk nimi ke ni ni bidagoob taa kpaan tɔb chee.

¹⁰ Maa len dulnyaa aanib pu; dulnyaa aanib bi ye bidagoob, ni binimandam, ni binib bi ji biken pempem na, ni biwaadam na, naa ŋmaa nya bi chee, see ni nyan dulnyaa wee ni.

¹¹ Maah len pu na le ye ke unii u len ke u dii Kristo aasan na, u yaa ye udagoor, bee unimandaan, bee uwaadaan, bee ŋsiitibil daan, bee udagbiir, bee unii u ji binib pempem na kan, ni ni udaan ngbaan taa kpaan. Hali ni taa ji u chee tijikaar.

¹²⁻¹³ Binib bi kaa ye Yesu aanib na, maan siin bi ntafadaan. Naa ye maabɔr Uwumbɔr le ga siin bi ntafadaan. Binib bi ye Yesu aanib na yaa ŋani ni kaa ŋan na kan, nimi nibaa siin bi ntafadaan man. Nima

pu na, ni nya utunwanbirdaan ngbaan nikaasisik ni.

6

Naaŋ joo biken chaa libjil ni pu na

¹ Tɔ, ni ponn ni ubaa ni unjeen aatɔ yaa kpa tibɔr kan, ba ŋa ni chaa bibɔjirb chee, binib bi kaa dii Uwumbɔr aasan na aanimbiin ni, bi ti len tibɔr ngbaan, kaa cha Uwumbɔr aanib len ti?

² Naa nyi ke Uwumbɔr aanib ga ji dulnyaa yaab tibɔr aa? Ni yaa ga ji dulnyaa yaab tibɔr kan, naa ŋmaa toor tibɔr waatiir aa?

³ Naa nyi ke ti ga ji Uwumbɔr aatuuntiib tibɔr aa? Nmaninkabaa dandana wee aabɔr?

⁴ Nima pu na, tibɔr yaa bi nikaasisik ni kan, cha binib bi ye biwaatiib nikaasisik ni na len ti.

⁵ M len ke m jinn nimi inimɔɔn la. Ulankpal ubaa aa bi nikaasisik ni ii? Ni ponn ni ubaa aan ŋmaa len tibɔr tii nimi ii?

⁶ le ki cha ubaa ni una aabo cha bibɔjirb chee, ki ti cha binib bi kaa gaa Yesu ki kii na len baabɔr.

⁷ Ni yaa po kpa tibɔr nikaasisik ni, ki di ŋa bibɔjirb aajaal ni kan, naa dii Yesu aasan mbamɔm. Aana aabo yaa ŋa si bakaa, bee u ji saawan kan, taa gar u. Aa yaa kaa gar u kan, ni soor ni aa di ti buen bibɔjirb chee.

⁸ Ni ye naabitiib la; le nimi nibaa ŋani tɔb bakaa, ki su tɔb kinaayuk.

⁹ Naa nyi ke binib bi aabimbin kaa ŋan na aan kan Uwumbɔr aanaan aa? Ni taa ŋmanni nibaa man; bibɔnbɔnn, ni biwaadam, ni bidagoob, ni bijab bi di bijeen aatɔtiib kpaln bipiib ki doo bi chee na, ni bijab bi mu di bibaa ŋa bipiib ki cha bijab ŋeen aatɔtiib doo bi chee na,

¹⁰ ni binaayukb, ni binimandam, ni bidagbiirb, ni ŋisiibildam, ni binib bi ji biken pempem na, aan kan Uwumbɔr aanaan.

¹¹ Ni ponn ni bibaa nan bi kina la; le Uwumbɔr finn nipobil, ki ŋa nimi binib bi bi chain na, ki len ke nimi aabɔr ŋan, Tidindaan Yesu Kristo aayimbil pu, ni timi Aawumbɔr Aafuur Nyaan pu.

Cha Uwumbɔr kan nnyuŋ saawon pu

¹² Nimi bibaa bui ke tiwan nibaa aa kɔ. Tɔ, ni mu aa ye tiwan mɔmɔk le ga ter nimi. Tiwan nibaa aa kɔ; m mu aan cha tiwan nibaa chuu mi tinaagbiir.

¹³ Bibaa len ke lipuul pu le tijikaar bi, le tijikaar mu pu, lipuul bi. Tɔ, Uwumbɔr ga cha ni mɔmɔk nilee ŋa yoli. Timi aawon tee aa bi kidagook aatuln pu, ti bi Tidindaan aatuln pu la. Tiwon mu ye Tidindaan yaan la.

¹⁴ Uwumbɔr nan fikr Tidindaan nkun ni. Waapɔɔn pu, u ga fikr timi mu nkun ni.

* 5:8 : Israel yaab nan ji Lakr-jer aajim ke bi teer buyoonn Uwumbɔr nan nyan bi tinaagbiir ni, liipt aatinj ni na. Lik Nnyam 12.1-27.

¹⁵ Naa nyi ke nimi aawon ye Kristo aawon aawan aa? M ga di nwon tee, ti ye Kristo aawan na, ki di kpaan upiidagoor aawon ni ii? Maan ŋa kina kpala.

¹⁶ Naa nyi ke unii u doon upiidagoor chee na, bi kpaan tiwon tibaa la aa? Ba pu? Uwumbɔr Aagban len ke, “Upii ni uja yaa nyi tɔb kan, bi kpaan tiwon tibaa la.”

¹⁷ Tɔ, unii u kpaan Tidindaan chee na, bi kpaan nwiinbaan la.

¹⁸ Ni di cha kidagook aatuln. Unii yaa tun titunwanbir kan, naa bi tiwon ponn ni, see kidagook aatuln. Unii u gɔr kidagook na, u ŋa uma ubaa aawon bakaa la.

¹⁹ Naa nyi ke nimi aawon ye Uwumbɔr Aafuur Nyaan aadiik la aa? Uwumbɔr tii nimi Waafuur Nyaan, le mu bi ni ni.

²⁰ Uwumbɔr daa nimi le ki pan. Naa yeh nibaa, Uwumbɔr le yeh nimi. Nima pu na, ni di nimi aawon tun lituln li ga nyun Uwumbɔr na.

7

Lichamɔln aabaan

¹ Naah ŋmee ni kigban tibɔr ti pu na, ni ŋan ke uja taa li nyi upii.

² Tɔ, kidagook aatuln pu, ni ŋan ke uja mɔmɔk li kpa uma ubaa aapuu, upii mɔmɔk li kpa uma ubaa aachal.

³ Upii yaa ban uchal kan, u taa yii, uja mu yaa ban upuu kan, u taa yii.

⁴ Upii aa joo uwon, uchal le joo ti. Uja mu aa joo uwon, upii le joo ti.

⁵ Ubaa taa yii uken, see ni puen kii tii tɔb ki laa di cha siib, aan ki li kpa n-yoonn ki mee Uwumbɔr, [ki lul bumɔb,] le ki ki kpaan tɔb chee. Ni yaa kaa ki kpaan tɔb chee kan, kinimbɔŋ ga tɔŋ nimi ni tun kidagook aatuln. Ba pu? naan ŋmaa chuu nibaa.

⁶ Maah ga len tibɔr ti na le ye ke m ga cha ni ŋa kina, maa len ke see ni ŋa kina.

⁷ Maagehn le ye ke ni mɔmɔk li bi ke maah bi pu na. Uwumbɔr mu tii unii mɔmɔk uma ubaa aapiin. Ti mɔmɔk aapiin aa kpaan. U tii ti mɔmɔk mbaabaa la.

⁸ Bijaakpaab, ni bisapom, ni bikpopiib, m tuk nimi la, ni ŋan ke ni li bi kina, ke maah bi pu na.

⁹ Ni mu yaa kaa ŋmaa chuu nibaa kan, cha bijab din bipiib, bipiib mu mɔn. Bijab ni bipiib yaa yoor tɔb kan, ni soor ni binimbil li man tɔb pu, kaa kan.

¹⁰ Bipiijoob ni bichadam, m ga tuk nimi naah ga ŋa pu na, naa ye min le tuk nimi, Tidindaan le tuk nimi, ke upii taa di uchal lii.

¹¹ U yaa di uchal lii kan, u li bi ubaa, see u ki gir buen uchal chee, bi ti took. Uja mu taa jenn upuu.

¹² Binib bi gur na, Tidindaan aa len baabɔr. Min le tuk bi ke uja u ye Yesu aanii na yaa kpa puu u kaa ye Yesu aanii na kan,

upii ngbaan yaa kii ke u li bi u chee kan, u taa jenn u.

¹³ Upii u mu ye Yesu aanii na yaa kpa chal u kaa ye Yesu aanii na kan, uja ngbaan yaa kii ke u li bi u chee kan, u taa di uchal lii.

¹⁴ Uja u kaa ye Yesu aanii na, Uwumbɔr ga ŋa u ke waanib ponn ni ubaa na, upuu u ye Yesu aanii na pu la. Upii u mu kaa ye Yesu aanii na, Uwumbɔr ga ŋa u ke waanib ponn ni ubaa na, uchal u ye Yesu aanii na pu la. Ni yaa kaa ba ye kina kan, baabim ba ga li bi ke binib bi kaa dii Uwumbɔr aasan na aabim la. Tɔ, naah ye kina na, Uwumbɔr gaal bi ke bi ye waabim.

¹⁵ Unii u kaa ye Yesu aanii na yaa ban u di upuu, bee uchal u ye Yesu aanii na lii kan, cha u li cha. Naa ye limukl. Uwumbɔr yin timi ke ti li kpa nsuudoon.

¹⁶ Upii, aa nyi ke sin pu aachal ga ŋmar aan waan ŋmar? Uja, aa nyi ke sin pu aapuu ga ŋmar aan waan ŋmar?

Tibɔkpaan le ye ke aa kii Uwumbɔr aamɔb

¹⁷ Tɔ, Tidindaan aah tii unii mɔmɔk pu na, u li bi kina. Unii mɔmɔk aah nan bi pu aan Uwumbɔr nan yin u na, u li bi kina. Maah ga tuk nimi pu na, kina le m tuk Yesu aanib bi bi ŋjipepel mɔmɔk ni na.

¹⁸ Ubaa yaa nan ye uchakpangendaan aan Uwumbɔr nan yin u na kan, u li bi kina, u taa toor li. U mu kaa ye uchakpangendaan aan Uwumbɔr nan yin u na kan, u taa ki gii.

¹⁹ Lichakpangeel aa kpa tinyoor. Unii yaa kaa gii kan, ni mu aa kpa tinyoor. Ti yaa kii Uwumbɔr aamɔb kan, nima le kpa tinyoor.

²⁰ Unii mɔmɔk aah nan bi pu aan Uwumbɔr nan yin u na, u li bi kina.

²¹ Uwumbɔr aah nan yin si na, aa yaa ye unaagbiija kan, taa cha ni li wu si. Aa mu yaa ga ŋmaa nya tinaagbiir ngbaan ni kan, nya ki li bi aabaa.

²² Tidindaan mu yaa yin unii u ye unaagbiija na kan, u ye Tidindaan aanii u u gaa u lii na la. Kina le ni ye ke Tidindaan yaa yin unii u kaa ye unaagbiija na kan, u ye Kristo aanaagbiija la.

²³ Yesu daa nimi le ki pan. Nima pu na, ni taa li ye binib aanaagbiib.

²⁴ Nnaabitiiib, unii mɔmɔk aah nan bi pu aan Uwumbɔr nan yin u na, u li bi kina Uwumbɔr chee.

Bijaakpaab aabɔr

²⁵ Binachipom ni bisapom aabɔr kan, Tidindaan aa tuk mi; waanimbaasaln pu, le m ye unibamonn, ki ga tuk nimi maah dak pu na.

²⁶ Dandana aafalaa pu, m dak ke ni ŋan ke unii li bi ke waah bi pu na.

²⁷ Aa yaa kpa puu kan, taa li ban ke aa jenn u. Aa yaa kaa kpa puu kan, taa ki ban.

²⁸ Uja mu yaa din upii kan, naa bir. Usapɔɔn mu yaa mɔn uja kan, naa bir. Bipijiob ni bichadam mu ga kan falaa dulnyaa wee ni. Le maa ban ke ni kan falaa ngbaan.

²⁹ Nnaabitiib, maah len pu na le ye ke n-yoonn mu gur na, mu par a. Nima pu na, binib bi kpa puutiib na, bi li bi ke baah kaa kpa le na;

³⁰ binib bi wii na mu li bi ke baah kaa wii le na, binib bi kpa mpopiin na mu, bi li bi ke baah kaa kpa mpopiin le na, binib bi daa ki tiir na mu, bi li bi ke baah kaa kpa nibaa na.

³¹ Binib bi kpa dulnyaa ni aawan ki joo tun baatun na, bi taa cha binimbil li man ni pu; ba pu? dulnyaa wee, ni waawan bi jer la.

³² Maa ban ke nibaa li muk nimi nisui ni. Uja u kaa kpa puu na, utafal bi Tidindaan aabɔr ni la. U dakl waah ga ŋa pu ki piir Tidindaan aasui na la.

³³ Uja u kpa puu na, utafal bi dulnyaa wee ni aabɔr ni la, u dakl waah ga ŋa pu ki piir upuu aasui na la,

³⁴ le waalandak yakr mfum mulee. Upii u kaa kpa chal na, bee usapɔɔn u kaa nyi uja na, utafal bi Tidindaan aabɔr ni la; u ban ke uwon ni waawiin li bi chain. Upii u kpa chal na, utafal bi dulnyaa wee ni aabɔr ni la, u dakl waah ga ŋa pu ki piir uchal aasui na la.

³⁵ M ban m ter nimi la. Nima le cha m len kina. Naa ye ke m ban m lej nimi la. M ban ke ni li ŋani tiwan mɔmɔk mbamɔm, ninimbil li man Tidindaan aabɔr pu, nibaa taa lej nimi.

³⁶ Uja yaa kpa bisal u jer lichamɔln na, ki yaa dak ke u jinn ubisal inimɔɔn aan ni yaa muk u kan, cha u ŋa waah ban pu na, cha u kunn ubisal ngbaan uchal do. Naa bir.

³⁷ Nibaakan, uja ubaa bi ki kpa nsan ki ga ŋmaa ŋa waah gee pu na, unii ubaa aa chuu u mpɔɔn, waalandak mu aa kpelni, le u di ŋa usui ni ke waan di ubisal kunn uchal do, udaan ngbaan ŋa ni ŋan na la.

³⁸ Nima pu na, uja u kunn ubisal uchal do na, u ŋa ni ŋan na la. Uja u mu kaa kunn ubisal uchal do na, u ŋa ni ŋan na ki jer uja u kunn ubisal uchal do na.

³⁹ N-yoonn mumɔk upii ni uchal bi na, upii ye uchal yoo la. Uchal yaa kpo kan, u ga ŋmaa mɔn uja u dii Tidindaan aasan na aan u gee u na.

⁴⁰ M mu dak ke u yaa bi ke waah bi pu na kan, u ga li kpa mpopiin ki jer u yaa ki mɔn kan. M dak ke m kpa Uwumbɔr Aafuur Nyaan le ki len kina.

8

Niwaa aatork aajikaar aabɔr

¹ Tɔ, joo cha kitorok aanann aabɔr wɔb na, ti nyi ke ti mɔmɔk kpa nnyim. Nnyim cha

binib kpa kipupuk la. Ngeehm le ter binib ke bi dii Uwumbɔr aasan mbamɔm.

² Unii yaa dak ke u nyi tiwan kan, waa kee nyi waah ba ga li nyi pu na.

³ Unii mu yaa gee Uwumbɔr kan, Uwumbɔr beer udaan ngbaan.

⁴ Joo cha kitorok aanann aajim aabɔr na, ti nyi ke ŋiwaa ŋimɔk bi dulnyaa wee ni na aa ye nibaa. Ti nyi ke Uwumbɔr ubaa baanja le bi.

⁵ Niwaa ni tiwan ni binib dooni ni na bi paacham ni taab, ki wiir.

⁶ Tima kan, ti kpa Uwumbɔrbaan, u ye Tite na. Uma le nan naan tiwan mɔmɔk. Ti bi ke ti li ŋani waageehn la. Ti kpa Tidindaan ubaa mu la. Uma le ye Yesu Kristo. Uma le Uwumbɔr nan cha u naan tiwan mɔmɔk. Uma pu le ti bi.

⁷ Binib bibaa mu aa nyi kina. Bi nan dii ŋiwaa ni yunn. Nima pu na, bi yaa ŋman kitorok aanann kan, ti ye kitorok aanann le bi chee, le ni ŋa bi ilandak.

⁸ Tɔ, tijaakaar aan ŋmaa cha ti piir Uwumbɔr aasui; ti yaa jin, bee ti yaa kaa jin kan, naa kpa taani.

⁹ Aa mu yaa nyi ke ŋiwaa aa ye nibaa kan, li nyi ki taa cha unii u kaa kee nyi Uwumbɔr aasan mbamɔm na tun titunwanbir.

¹⁰ Unii u kaa nyi Uwumbɔr aasan mbamɔm na yaa kan si, u kpa nnyim na, ji tijaakaar ŋiwaa aadichal ni kan, u mu ga li kpa lipobil ki ŋmɔ kitorok aanann, ki lir.

¹¹ Saanyim ngbaan pu le ga cha aana aabo u kaa nyi Uwumbɔr aasan mbamɔm na bee yɔli. Aana aabo ngbaan pu, le Kristo nan kpo.

¹² Nima pu na, aa yaa kiir tinaabitiib bi kaa kee nyi Uwumbɔr aasan mbamɔm na kan, aa ŋa bi bakaa le na. Naa ye bima baanja le aa ŋa bakaa, Kristo le aa ŋa bakaa.

¹³ Nima pu na, tijaakaar tibaa yaa kiir nna aabo, Uwumbɔr aasan ni kan, maan ki ji tijaakaar ngbaan kpala, aan ki taa kiir nna aabo, Uwumbɔr aasan aadiim.

9

Yesu Kristo aatutunn aah kpa nsan mu na

¹ Tɔ, maa ye Yesu aakpambal aa? Maa yeh mbaa aa? Maa kan Tidindaan Yesu uu? Naah gaa Yesu ki kii na, maatun le na Tidindaan pu.

² Biken yaa dak ke maa ye Yesu aakpambal kan, ni nyi ke m ye. Naah gaa Tidindaan ki kii na, nima le mɔk ke m ye waakpambal.

³ Kina le m tuk binib bi ban bi baa mi na.

⁴ Maah tuk binib Uwumbɔr aabɔr na, maa ŋeer bi ti mi tijaakaar ni tiwanyukaan aa?

⁵ Maa ŋeer m mu li ŋani ke bikpambalb biken, ni Tidindaan aanaatiib, ni Siifas aah

ɲani pu na, ki li joo upii ubaa u mu li dii mi lisachuln ni ii?

⁶ M ni Banabas baanja le ye binib bi mooni Uwumbər aaliin ki tun lituln liken kee ke ti ji ii?

⁷ Unii yaa ye butəb aaja kan, baa pa u lipal aa? Unii yaa ko kisaak kan, waan ji tijaakaar ti bi ki ni na aa? Unii yaa kpa a inaa kan, waan wub nnaabiin aa?

⁸ Maah len pu na aa ye unibən aalan baanja. Moses aakaal mu len kina la.

⁹ Ni ɲmee nkaal ngbaan ni, Uwumbər Aagban ni ke, “Aa yaa joo unaaja poi idi kan, aa taa buu uməb.”* Uwumbər aatafal bi inaaja aabər baanja ponn ni la aa?

¹⁰ Waah len pu na, waa len ke u ter ti mu la aa? Mbamən, timi pu le ni ɲmee kina. Ba pu? ni ɲan ke unii u ko kisaak na, ni unii u poi nijaabim na li kpa limakl ke bi ga kan ni ponn ni ki ji.

¹¹ Ti nan tuk nimi Uwumbər aabər la. Ti yaa gaa ni chee dulnyaa ni aawan kan, naa ye sakpen.

¹² Binib biken yaa kpa nsan ke bi gaa tiwan ni chee kan, taa kpa nsan ki jer bi ii? Ti kpa nsan, ti mu aa nan gaa; ba pu? taa ban ti leɲ Kristo aabənyaan. Nima pu, le ti nan ji falaa məmək.

¹³ Naa nyi ke binib bi tun lituln Uwumbər Aadichal ni na ji nima la aa? Binib bi toor kitork tii Uwumbər na, bi mu ji nima la.

¹⁴ Kina le Tidindaan nan len ke binib bi mooni tibənyaan tee na, bi mu li ji ti ponn ni.

¹⁵ M mu kpa nsan m mu li ji kina; le maa ɲa kina. Maah ɲmee pu na, maa ɲmee ke binib ɲa kina ki tii mi. Maah kaa gaal nibaa binib chee na, nima le m kpa kipupuk. Maa ban ke m li kpa kipupuk yəli.

¹⁶ M yaa tuk binib tibənyaan tee kan, maan ɲmaa li kpa kipupuk ti pu. Ni muk mi ke m tuk bi. M yaa kaa tuk binib tibənyaan tee kan, tibəbir ga li bi m pu.

¹⁷ M yaa tuk binib tibənyaan tee maageehn pu kan, m ba ga li ban lipal. Ni yaa kaa ye maageehn kan, ni ye lituln li Uwumbər tii mi ke m li tun na la.

¹⁸ Nima pu na, maapar ye ba? Ni ye ke m li mooni tibənyaan tee aan binib ɲun ki taa pa nibaa. M kpa nsan ke m li gaal tiwan bi chee, ki mu aa gaal.

¹⁹ Maa ye unii ubaa aanaagbiija. M mu di mbaa ɲa binib məmək aanaagbiija, aan ki moo kan binib tii Kristo.

²⁰ Juu yaab chee, m bi ke Juu yaab na, aan ki kan Juu yaab ki tii Kristo. Binib bi dii Moses aakaal na chee, m mu bi ke baah bi pu na, aan ki kan binib bi dii Moses aakaal na, ki tii Kristo. Mma aa bi Moses aakaal taab.

²¹ Binib bi kaa dii Moses aakaal na chee, m mu bi ke baah bi pu na, aan ki kan binib bi kaa dii Moses aakaal na, ki tii Kristo. Maa len ke maa dii Uwumbər aakaal. M dii Kristo aakaal la.

²² Binib bi ye bidaburb Kristo aasan ni na, m bi ke baah bi pu na la, aan ki kan bi mu ki tii Kristo. Binib məmək aabəɲ chee, m po bi ke baah bi pu na la. M ɲani tiwan məmək maah ga ɲmaa ɲa pu na, aan ki cha binib bibaa ɲmar.

²³ Tibənyaan tee pu le m ɲani tiwan məmək, aan m ni binib biken mu kpaan ki kan tinyoor ti ponn ni.

²⁴ Ni nyi ke binib yaa kpak ki san litaasaln kan, bi məmək san; le unibaan u ji na, uma le kani ipiin. Kina pu na, ni məmək li san ke unii u ji na aah san pu na, aan ki kan ipiin ngbaan.

²⁵ Unii umək ban u kpak ngbiir ni na kan, u chur ubaa la, kaa ɲani tiwan ni ga bii tiwon na. U ɲani kina ke u kan ipiin i ga bii na. Tima kan, ti kpak ki ban ipiin i kaan bii na la.

²⁶ Nima pu na, maa san ke unii u san kaa nyi budabu pu u san na. Maa gbaa ke unii u gbaa fam na;

²⁷ m muk maawon le ti kii maaməb. Ni yaa kaa ye kina kan, m ga tuk biken tibənyaan tee, le min mbaa ga nan bee yəli.

10

Niwaa aabər

¹ Nnaabitiib, m ban ke ni bee ke ntaalangbam nan sunn ni ki mək tiyaajatiib nsan. Le Uwumbər nan ti bi nsan nnyusakpem aakaasisik ni, bi puur.

² Baah puur nnyusakpem ngbaan ki dii ntaalangbam ngbaan aah mək bi pu na, ni naahn ke bi muin bi nnyun ni ki ɲa bi Moses aadidiliib la.

³⁻⁴ Bi məmək nan ji tijaakaabaan ki nyu nnyunbaan la. Uwumbər Aafuur Nyaan le nan tii bi tijaakaar ni nnyun ngbaan. Nfuur Nyaan ngbaan nan cha nnyun nyan ni litakpal ni, le bi nyu. Nima le nan ye limək ki mək ke Kristo dii bi.

⁵ Le bi ponn ni binib pam mu aa nan piir Uwumbər aasui. Kina pu na, bi nan kpo ki bee kipək ni.

⁶ Tibər timina ye nsurm le ki tii timi, ke ti taa ban tiwan ni kaa ɲan na, ke baah nan ban pu na.

⁷ Ni mu taa dii niwaa, ke bi ponn ni bibaa aah nan dii pu na; ni ɲmee Uwumbər Aagban ni ke, “Binib ngbaan nan kal ki ɲman kitork aanann, ki nyu ndaan gbii, le ki fi ki tun kininsun aatun.”*

* 9:9 : Lik Ikaal 25.4; 1 Timoti 5.18.

* 10:7 : Lik Nnyam 32.6.

⁸ Ni mu taa tun kidagook aatuln ke bi ponn ni bibaa aah nan tun pu ki cha binib njichur moninko ni njitaa kpo liwinbaal na.

⁹ Ni mu taa tɔŋ Tidindaan ke bi ponn ni bibaa aah nan tɔŋ u pu ki cha iwaa junn ku bi na.

¹⁰ Ni mu taa njulni ke bi ponn ni bibaa aah nan njulni pu ki cha Uwumbɔr aakun aatuun ku bi na.

¹¹ Tibɔr ngbaan nan ŋa bi kina ki ye limɔkl le ki mɔk binib. Bi nan ŋmee ti Uwumbɔr Aagban ni, ke ni li ye nsurm le ki tii timi bi bi kookoo aayoonn na.

¹² Nima pu na, unii u dak ke u si chob na, u li nyi ki taa lir.

¹³ Naa kee kan ntɔŋ mu pɔɔ ki jer unibɔn mɔk aah kani pu na. Uwumbɔr ye mbamɔndaan, kaan cha ni kan ntɔŋ mu jer nimi na. Ni yaa kan ntɔŋ kan, u ga toor nsan tii nimi, ni nyar ntɔŋ ngbaan. Nima le ni ga li kpa limɔr ntɔŋ ponn ni.

¹⁴ Njɔtiib, nima pu na, di njiwaa lii ki di cha ŋaabɔr.

¹⁵ M len ni chee ke maah ba ga len bilankpalb chee pu na la. Maah ga len pu na, ni dakt li lik naatataa.

¹⁶ Ti yaa yoor Uwumbɔr aayinyook ki doon u ki pu, ki nyu kan, ni ye Kristo aasin le ti kpaan nyu. Taah gii boroboro ki ŋman na mu, ni ye Kristo aawon le ti kpaan ŋman.

¹⁷ Boroboro ngbaan ye boroboro kpiln libaa la. Nima le mɔk ke ti kpaan tiwon tibaa la; ba pu? ti mɔmɔk kpaan ŋman boroboro kpiln libaa la.

¹⁸ Dakt lik man Juu yaab aah ŋani pu na. Binib bi toor kitork tii Uwumbɔr ki ji na, bi ni u kpaan la.

¹⁹ Maah len pu na le ye ke liwaal ye nibaa aa? Tijikaar ti bi di tii li na ye nibaa aa? Naa ye.

²⁰ Maah len pu na le ye ke binib bi kaa dii Uwumbɔr aasan na yaa toor kitork kan, bi toor ki tii tiwan ni kaa ye Uwumbɔr na la, kinimbɔŋ le bi toor tii. Maa ban ke ni ni kinimbɔŋ li kpaan.

²¹ Naan ŋmaa yoor Tidindaan aayinyook ki nyu, ki gir ki ti nyu kinimbɔŋ aayinyook ni. Naan ŋmaa ŋmɔ Tidindaan aaboroboro, ki gir ti ŋmɔ kinimbɔŋ aanann mu.

²² Ti ban Tidindaan li kpa lipiipoln ti pu uu? Ti kpa mpɔɔn jer u uu?

Ni li nyuŋni Uwumbɔr n-yoonn mɔmɔk

²³ Tɔ, binib bibaa ga bui ke tiwan nibaa aa kɔ. Ni mu aa ye tiwan mɔmɔk le ŋan. Tiwan nibaa aa kɔ. Ni mu aa ye tiwan mɔmɔk le ga ter timi aan ti dii Uwumbɔr aasan mbamɔn.

²⁴ Ubaa taa li lik ki ban ubaa aanyoor baanja. U li lik ki ban unjeen aatɔtiib aanyoor mu.

²⁵ Tinann ti bi kooh kinyar ni na, ni ga ŋmaa daa ti ki ŋmɔ, ki taa baa ke ti ye ba aanann, ki taa cha nimi aalandak li muk nimi ti pu.

²⁶ Ni ŋmee Uwumbɔr Aagban ni ke, "Uwumbɔr le yeh dulnyaa ni tiwan nimɔk bi u ponn ni na."[†]

²⁷ Unii u kaa gaa Yesu ki kii na yaa ŋa tijikaar ki yin nimi kan, ni yaa buen kan, waah di tijikaar ti siin nimi na, jim man, ki taa baa ke ti ye kitork aanann la aa? ki taa cha nimi aalandak li muk nimi.

²⁸ Unii ubaa mu yaa bui nimi ke ti ye kitork aanann le kan, ni taa ji; waah tuk nimi na pu, ni taa ji, aan waalandak taa li muk u.

²⁹ Maah len pu na le ye ke aa yaa jin kan, u mu ga ji, le waalandak ga muk u, ke waah ŋa pu na aa ŋan.

³⁰ Tɔ, nibaakan, unii ubaa ga baa ke ba ŋa waan ŋmaa ŋa waah ban pu na, unii uken aalandak pu, ke u yaa doon Uwumbɔr tijikaar ti u ji na pu kan, bi ga ŋa kinye ki bii u ti pu?

³¹ Maah len pu na le ye ke ni yaa jin kan, jim ke ni nyuŋ Uwumbɔr; ni yaa nyun kan, nyum ke ni nyuŋ Uwumbɔr; ni yaa ŋani tiwan nimɔk na kan, ni li ŋani ke ni nyuŋ Uwumbɔr.

³² Ni taa ŋa tiwan ni ga kiir Juu yaab Uwumbɔr aasan ni na, ki taa kiir binib bi kaa ye Juu yaab na mu, ki taa kiir Uwumbɔr aanib mu.

³³ Ni li ŋani ke maah ŋani pu na. M piir binib mɔmɔk aasui tiwan mɔmɔk ni, ke bi ŋmar. Maa ban mi baanja aanyoor. M ban bi mɔmɔk kan tinyoor, aan ki ŋmar la.

11

¹ Ni li dii maataabuun man, ke maah dii Kristo aataabuun pu na.

Uwumbɔr aadoon aakaal

² M pak nimi; ba pu? ni teer mi tiwan mɔmɔk ponn ni, ki ŋani maah mɔk nimi pu na la.

³ Tɔ, m ban ke ni bee ke uja mɔmɔk aayidaan le ye Kristo; upii mɔmɔk mu aayidaan le ye uchal; Kristo aayidaan le ye Uwumbɔr.

⁴ Uja yaa mee Uwumbɔr, bee u yaa nabr Uwumbɔr aah len pu na, ki laa chik kiyikpupuk kan, u jinn uyidaan inimɔn a.

⁵ Upii mu yaa mee Uwumbɔr, bee u yaa nabr Uwumbɔr aah len pu na, kaa buu kiyibubuuk kan, u jinn uyidaan inimɔn. Ni bi ke waah kuu tiyikpir le na.

⁶ Upii yaa kaa buu kiyibubuuk kan, ni kpa inimɔn ke waah chee tiyikpir le na. Upii u chee tiyikpir, bee u chuu kuu tiyikpir na, ni kpa inimɔn. U yaa kaa buu kiyibubuuk

[†] 10:26: Lik Ilahn 24.1.

kan, ni mu kpa inimɔɔn. Nima pu na, ni njan ke u buu kiyibubuuk.

⁷ Uja yaa mee Uwumbɔr kan, u taa chin kiyikpupuk uyil pu; ba pu? u naahn Uwumbɔr, ki ye waasil la. Upii mu ye uja aasil la.

⁸ Uwumbɔr aah nan naan uja na, u nan nyan uja aasikaakpab le ki di naan upii, naa ye upii aasikaakpab le u nan nyan di naan uja.

⁹ Uja pu, le u nan naan upii. Naa ye upii pu le u nan naan uja.

¹⁰ Nima pu na, Uwumbɔr aatuuntiib mu pu, ni njan upii buu kiyibubuuk uyil pu, ki mɔk ke u bi kichadiik ni.

¹¹ Tɔ, Tidindaan aasan ni, upii ni uja ban tɔb aaterm la. Upii yaa kaa bi kan, uja aan nmaa li bi. Uja yaa kaa bi kan, upii mu aan nmaa li bi.

¹² Upii nan nyan ni uja ni. Uja mu nyan ni upii ni. Le bi mɔmɔk nyan ni Uwumbɔr chee.

¹³ Ni daklik man. Upii yaa mee Uwumbɔr ki yaa kaa buu kiyibubuuk kan, naa njan.

¹⁴ Tiwan mɔmɔk aah bi pu na le mɔk nima ke uja yaa kpa tiyikpir fɔfɔk kan, ni kpa inimɔɔn la.

¹⁵ Upii mu yaa kpa tiyikpir fɔfɔk kan, waanyaen le na. Ba pu? Uwumbɔr tii bipiib tiyikpir fɔfɔk ti li bii bi pu la.

¹⁶ Unii ubaa yaa kaa kii kina ki ban u kpak kinikpakpak kan, m tuk nima la, taa ki kpa nkaal muken. Uwumbɔr aanib mu aa kpa nkaal muken.

Tidindaan aajim

(*Matiu 26.26-29; Mak 14.22-25; Luk 22.14-20*)

¹⁷ Tɔ, maah ban m tuk nima pu na, maan nmaa pak nima. Ni kuuni tɔb chee, kaa njan tiwan ni ga ter nima na, le ki tee njan tiwan ni kaa njan na. Nimina pu, maan nmaa pak nima.

¹⁸ Njan aabɔr le ye ke m njan ke naah kuuni tɔb chee na, ni kpak tɔb kinikpakpak, ki yakr tɔb. Le m pak maah njan pu na tibiaa, ke ni sil njan kina la.

¹⁹ Nnyamɔn aamɔmɔkb ga li bi ni ponn ni ki cha ni bee binib bi ye mbamɔndam na.

²⁰ Naah kuuni nan ji tjikaar ti na, naa ye Tidindaan aajim le ni ji.

²¹ Nimi bibaa puen ji nima yaan nibaabaa. Le ni ponn ni bibaa aa ji babr. Bibaa mu nyu gbii.

²² Naan nmaa ji ki nyu nima aadichal ni ii? Ni lik Uwumbɔr aanib fam ki jinn bigiim inimɔɔn la aa? M ga len kinye? M ga pak nima nimina pu uu? Maan pak nima.

²³ Tidindaan le nan tuk mi, le m mu tuk nima kina, ke kinyeek ki Judas nan kooh u na, kinyeek ngbaan le Tidindaan Yesu nan yoor boroboro

²⁴ le ki doon Uwumbɔr, le ki gii, ki bui bi, “[Gaa man ki nɔmɔ.] Nwon le na. Nimi aatunwanbir pu, le m tii tiwon tee. Ni li nɔmɔ kina aan ki li teer mbɔr.”

²⁵ Baah jin tjikaar ti doo na, le u yoor kiyinyook ki doon Uwumbɔr, le ki bui bi, “Tiwanyukaan ngbaan ye tipuupɔln ti Uwumbɔr puu tii nima na, maasin pu. N-yoonn mumɔk ni ga ti nyu tiwanyukaan ngbaan na, ni li njan kina ki teer mbɔr.”

²⁶ Ba pu? n-yoonn mumɔk ni ga nɔmɔ boroboro ngbaan, ki nyu tiwanyukaan ngbaan na, ni mooni ke Tidindaan nan kpo ni pu la, ki ti saa bundaln u ga gir ni na.

²⁷ Nima pu na, unii yaa njan Tidindaan aaboroboro ngbaan, ki nyu waawanyukaan ngbaan, kaa tii u lisil kan, u sii Tidindaan aawon ni waasin.

²⁸ Nima pu na, cha unii mɔmɔk lik waabimbin aah bi pu na aan ki nin nɔmɔ boroboro ngbaan ki nyu tiwanyukaan ngbaan.

²⁹ Unii yaa njan ki yaa nyun, ki yaa kaa bee Tidindaan aawon aatataa kan, u ga cha Uwumbɔr daa utafal.

³⁰ Nima le cha ni ponn ni pam ye bid-aburb, pam mu aa kpa laafee, pam mu kpo.

³¹ Ti yaa puen lik timi aabimbin aah bi pu na, aan ki nin ji ki nyun kan, Tidindaan aan daa titafal.

³² U mu yaa daa titafal kan, u chiini timi ke u taa bii timi bundaln u ga ji dulnyaa aanib tibɔr na la.

³³ Nnaabitiib, nima pu na, ni yaa kuun tɔb chee ki ti ji kan, ni mɔmɔk li kii tɔb ki kpaan ji.

³⁴ Nkon yaa chuu u na kan, cha u ji udo aan ki nin dan. Nima na, ni yaa nan kuun tɔb chee kina kan, ni taa kan ntafadaan ni pu. Tibɔr ti gur na, m yaa nan dan kan, m ga toor ti mu.

12

Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapiin aabɔn

¹ Nnaabitiib, m ban ke ni bee tibɔr ti joo cha Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapiin wɔb na la.

² Ni nyi ke naah kaa nan kee dii Uwumbɔr aasan na, ni nan dii njiwaa nji ye bibirb na. Nji nan cha ni yenni n-yoonn mɔmɔk la.

³ Nima pu na, m ban ke ni bee ke Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapɔɔn yaa cha unii len tibɔr kan, waan nmaa sii Yesu. Unii ubaa mu aan nmaa len ke Yesu le ye Udindaan see Uwumbɔr Aafuur Nyaan le ga cha u len kina.

⁴ Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapiin aabɔn aabɔn le bi; Nfuur Nyaanbaan ngbaan le tii timi iipiin ngbaan mɔmɔk.

⁵ Lituln aabɔn aabɔn mu bi; Tɔ, Dindaan baan mu le ti tun tii.

⁶Uwumbor aapoon le cha binib tun lituln aabon. Le Uwumbor u cha unii momok tun lituln ngbaan momok na, u ye ubaa.

⁷Uwumbor Aafuur Nyaan tii unii momok waapiin, ke u di ter Uwumbor aanib biken.

⁸Mu cha ubaa len nlan aaliin. Muma muchachaan ngbaan cha ubaa mu beer tibor ki len.

⁹Muma muchachaan le cha ubaa mu gaa Uwumbor ki kii mbamom. Muma muchachaan ngbaan le tii ubaa mu mpoon mu cha bibum pook.

¹⁰Mu tii ubaa mu mpoon u tun lijnjiir aatun. Mu cha ubaa mu nabr Uwumbor aah len pu na. Mu cha ubaa mu beer mu ye Uwumbor Aafuur Nyaan na, ni mu kaa ye na. Mu cha ubaa mu len iliin yayan. Mu cha ubaa mu nabr iliin yayan ngbaan.

¹¹Uwumbor Aafuur Nyaan muchachaan ngbaan le cha unii momok tun lituln ngbaan momok. Mu tii unii momok ipiin aabon aabon mu aah ban pu na la.

Tiwon aawan aabor

¹²Tiwon kpa tiwan pam, ki tee ye tiwon-baan la. Kristo aanib mu bi kina la. Bi wiir, ki mu ye unibaan la.

¹³Ti ponn ni bibaa ye Juu yaab, bibaa mu ye binib bi kaa ye Juu yaab na, bibaa mu ye binaagbiib, bibaa mu ye bimalb, le Yesu gbiin ti momok Nfuur Nyaan baan, ki na timi unibaan. U cha ti momok kan Nfuur Nyaan baan la.

¹⁴To, tiwon aa kpa tiwan nibaa baanja. Ti kpa tiwan kipaak la.

¹⁵Kitaafaak yaa bui ke, "Maah kaa ye kinjaafaak na, maa ye tiwon aawan" kan, naa ye tiwon aawan aa?

¹⁶Litafal mu yaa bui ke, "Maah kaa ye linimbil na, maa ye tiwon aawan" kan, naa ye tiwon aawan aa?

¹⁷Tiwonmon yaa ba ye linimbil nmeen kan, ti ba ga na kinye ki nun? Ti yaa ba ki ye litafal nmeen kan, ti ba ga na kinye ki nun nnun?

¹⁸Naah ye pu na, Uwumbor le di tiwon aawan momok sanj tob ponn ni, waah ban pu na.

¹⁹Tiwonmon yaa ba ye liwanbaal kan, ni ba ga li ye tiwon aa?

²⁰Naah ye pu na, tiwon kpa tiwan aabon aabon, le ki ye tiwonbaan.

²¹Nima pu na, linimbil aan nmaa tuk kinjaafaak, "Maa ban si." Liyil mu aan nmaa tuk titaafar, "Maa ban nimi."

²²Tiwon nin chee kaa kpa mpoon ke niken na, see ni mu li bi.

²³Tiwon nin chee lann lisil na, ti ga tii nima chee lisil ki jer niken. Le tiwon nin chee kaa nan na, ti ga na nima chee ni nan.

²⁴Le tiwon nin chee nan na, naa ki ban nterm. Uwumbor le di tiwon aawan sanj tob ni, ki di lisil tii nin chee ni lann lisil na.

²⁵Nima na, tiwon aawan aan li kpak tob kinikpakpak, ni ga li ter tob ke naah ter nibaa pu na la.

²⁶Tiwon nibaa chee yaa ji falaa kan, ni momok ga kpaan ji falaa kina. Nibaa chee mu yaa kan nnyun kan, ni momok ga li kpa mpopiin.

²⁷Nimi le ye Kristo aawon. Unii momok ye waawon aawan nibaaba la.

²⁸Uwumbor di timi na waanib ponn ni la; nan, bibaa ye Yesu aakpambalb; lelee, bibaa mu ye Uwumbor aabonabtiib; taataa, bibaa mu ye bimomokb; le u tii bibaa mu mpoon bi tun lijnjiir aatun; ki tii bibaa mu mpoon ke bi cha bibum pook; bibaa mu ye biteterb; bibaa mu ye biyidam; bibaa mu len iliin yayan.

²⁹Ti momok ye Yesu aakpambalb aa? Ti momok ye Uwumbor aabonabtiib aa? Ti momok ye bimomokb aa? Ti momok kpa mpoon ki tun lijnjiir aatun aa?

³⁰Ti momok nmaa tii bibum laafee ee? Ti momok len iliin yayan aa? Ti momok nmaa nabr iliin yayan ngbaan aa?

³¹To, cha ninimbil li man ipiin i nan ki jer iken na pu.

Cha momok nimi nsan mu nan ki jer muken na.

13

Ngeehm aabor

¹Unii yaa nmaa len binib aaliin ni Uwumbor aatuuntiib aaliin, ki yaa kaa gee binib kan, u bi ke tiwangbaakaan ni liboluln na la.

²U yaa nmaa nabr Uwumbor aah len pu na, ki yaa bee tibor ti bo na momok, ki yaa bee mbeen momok, ki yaa kpa naadii u ga nmaa foor njoo na, ki yaa kaa gee binib kan, waa ye nibaa.

³U yaa di waawan momok kpiin bigiim, ki yaa cha binib di u pun mmii ni Yesu pu, ki yaa kaa gee binib kan, naa kpa tinyoor Uwumbor chee.

⁴Unii u gee binib na, u kpa limor bi pu, ki kpa tibulchinn. Waa kpa lipiipoln, kaa kpa kipupuk, kaa kpa kalmbaani,

⁵kaa kpa inimpoo, kaa ye ukumondaan, kaa ye unjudaan, kaa dak tilandakbir binib pu,

⁶kaa kpa mpopiin ujeen aat aatunwanbir pu; u kpa mpopiin mbamom pu.

⁷Unii u gee binib na kpa suklaa n-yoonn momok, ki dalk ilandak nyaan ujeen aatotiib pu, ki kpa limakl n-yoonn momok, ki kpa limor falaa momok ni.

⁸Ngeehm ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Uwumbor aabonabr aaliin na

kan, i ga doo. Iliin yayan ma kan, i mu ga doo. Mbeem ma kan, mu ga doo.

⁹ Dandana wee ti nyi ligeln, ki nabr Uwumbor aah len pu na ligeln,

¹⁰ le buyoonn ti ga kan tiwamɔn na kan, ti ga di ligeln lii.

¹¹ Maah nan ye ubo na, m nan len ibiliin la, ki nan beer tiwan mbim aah beer pu na, ki dak mbim aah dak pu na. Maah na unii na, le m di cha mbim aabar.

¹² Dandana, ni bi ke ti lik kinimbilibr, ki lik puu na la; n-yoonn mu choo na, tiwan nibaa aan nan ki li bi tinimbilibr ni ki dorj timi tiwan nibaa chee. Ti ga li waa tiwan mɔmɔk chain. Dandana m nyi ngem. N-yoonn mu choo na, m ga nan li nyi ni mɔmɔk, ke Uwumbor aah nyi maabar mɔmɔk pu na.

¹³ Tɔ, naadii, ni limakl, ni ngeehm, ni mɔmɔk nitaa le bi; ngeehm mu le jer ni mɔmɔk.

14

Uwumbor Aafuur Nyaan aapiin aabar tiken

¹ Pɔɔk nibaa man ki li gee binib, ki cha ninimbil li man Uwumbor Aafuur Nyaan aapiin pu; ni mu tee li ban ipiin i ga cha ni nabr Uwumbor aah len pu na, ki jer naah ban ipiin iken mɔmɔk pu na.

² Ba pu? unii u len iliin yayan na, waa len binib chee, Uwumbor chee le u len; ubaa aa nɔn waa len pu na. Uwumbor Aafuur Nyaan cha u len tibor ti bɔɔ na la.

³ Unii u nabr Uwumbor aah len pu na, u len binib chee, ki ter bi ke bi dii Uwumbor aasan mbamɔm, ki pɔɔk bitaakpab, ki sɔɔni bisui.

⁴ Unii u len iliin yayan na, u ter ubaa ke u dii Uwumbor aasan mbamɔm la. Unii u nabr Uwumbor aah len pu na, u ter Yesu aanib ke bi dii Uwumbor aasan mbamɔm la.

⁵ Ni mɔmɔk yaa len iliin yayan kan, ni ga li mɔ mi; ni mɔmɔk mu yaa nabr Uwumbor aah len pu na kan, ni ga li mɔ mi ki jer kina. Unii u nabr Uwumbor aah len pu na, u jer unii u len iliin yayan na, see unii u ga nabr iliin yayan ngbaan na bi. U yaa nabr iliin yayan ngbaan kan, u ga ter Yesu aanib ke bi dii Uwumbor aasan mbamɔm.

⁶ Nnaabitib, m yaa dan ni chee ki nan len iliin yayan baanja kan, ni ga ter nimi ii? Aayii. Naan ter nimi, see m tuk nimi Uwumbor aah kpiir tibor ti tuk mi na, bee m tuk nimi mbeen mu nyan ni Uwumbor chee na, bee m nabr Uwumbor aah len pu na, bee m mɔk nimi Uwumbor aabar.

⁷ Tɔ, tiwangbaakaan mu yaa kaa wii mbamɔm kan, ni ye fam la. Ni yaa ye liwul, bee ni yaa ye kibee kan, ni yaa kaa wii mbamɔm kan, ubaa aan bee naah wii pu na.

⁸ Unii yaa pii ukpiin, kaa pii mbamɔm kan, baan kuun tɔb chee ke bi ti to butɔb.

⁹ Ni mu bi kina la. Nilambil yaa kaa len iliin i si mbamɔm na kan, binib ga na kinye ki nɔn naah len pu na? Ni len tii libuln la.

¹⁰ M nyi ke iliin aabɔn aabɔn le bi dulnyaa wee ni, le i mɔmɔk mu kpa yaatataa.

¹¹ M mu yaa kaa nɔn unii ubaa aaliin kan, m ga li ye uwɔwɔnja le u chee, u mu ga li ye uwɔwɔnja le m chee.

¹² Nimi, ninimbil aah man Uwumbor Aafuur Nyaan aapiin pu na, ni li ban ipiin i ga ter Yesu aanib ke bi dii waasan mbamɔm na. Ni li ban ipiin ngbaan ki jer naah ban ipiin iken pu na.

¹³ Nima pu na, unii yaa len iliin yayan kan, u li mee Uwumbor ke u cha u nabr iliin yayan ngbaan.

¹⁴ Ba pu? m yaa mee Uwumbor ki len iliin yayan kan, Uwumbor Aafuur Nyaan le cha m mee kina, nlandak aa dak.

¹⁵ Kina pu na, ni nɔn ke m na kinye? M ga mee Uwumbor, Waafuur Nyaan aah ga cha m mee pu na, ki mee maalandak mu aah ga cha m mee pu na. M ga gaa ilahn Waafuur Nyaan aah ga cha m gaa pu na, ki gaa ilahn maalandak mu aah ga cha m gaa pu na.

¹⁶ Aa yaa doon Uwumbor, Waafuur Nyaan aah cha aa doon u pu na kan, unii yaa bi nikaasisik ni, kaa nyi Uwumbor aasan kan, u ga na kinye ki len ke saah doon Uwumbor pu na ye mbamɔn; ba pu? waa nɔn saah len pu na.

¹⁷ Mbamɔn, saah doon Uwumbor pu na, ni nɔn, ni mu aa ter udaan ngbaan ke u dii Uwumbor aasan.

¹⁸ M dooni Uwumbor ke m len iliin yayan ki jer ni mɔmɔk.

¹⁹ M mu yaa bi Yesu aanib aakaasisik ni, ki yaa len maalandak aaliin inɔmu baanja, aan ki mɔk bi Uwumbor aabar kan, ni soor ni m len iliin yayan njichur kipiik.

²⁰ Nnaabitib, ni taa ki li dak ke mbim aah dak pu na. Ni li dak ke binib bi chikr na aah dak pu na. Tɔ, bakaa wɔb ma kan, ni li bi ke mbipɔm na.

²¹ Ni nɔmɔm Uwumbor Aagban ni ke Uwumbor len ke,

“M ga di biwɔwɔm bi len nɔtimbol yayan aaliin na len binib ngbaan chee,

hali m yaa na kina kan, baan pel.”*

²² Nima pu na, iliin yayan aa ye limɔkl ki tii binib bi gaa Yesu ki kii na; i ye limɔkl ki tii binib bi kaa gaa u ki kii na la. Uwumbor aabɔnabr aaliin mu aa ye limɔkl ki tii binib bi kaa gaa Yesu ki kii na; i ye limɔkl ki tii binib bi gaa u ki kii na la.

²³ Nima pu na, Yesu aanib mɔmɔk yaa kuun tɔb chee, aan bi mɔmɔk yaa len iliin yayan kan, binib bi kaa nyi Yesu aasan na,

* 14:21 : Lik Aisaya 28.11-12.

bee binib bi kaa gaa u ki kii na, bi yaa koo ni kan, baan len ke ni waar la aa?

²⁴ Le ni mòmök yaa nabr Uwumbør aah len pu na kan, unii u kaa gaa Yesu ki kii na, bee unii u kaa nyi Yesu aasan na yaa koo ni kan, ni mòmök aah len pu na le ga cha waalandak li muk u, ki cha u bee waatunwanbir aah bi pu na,

²⁵ ki cha usui ni aabør nya mpaan pu. Nima pu le u ga gbaan kitiñ, ki pak Uwumbør, ki len ke ni ye mbamøn, Uwumbør sil bi nikaasisik ni.

Naah ga li dooni Uwumbør pu na

²⁶ Nnaabitiib, maah len pu na ye kinye? Ni yaa nan kuun tøb chee kan, ubaa ga li ban ke u gaa nlahn, uken mu ga li kpa mmæk, ubaa mu ga li kpa Uwumbør aah kpiir pu ki tuk u na, uken mu ga li kpa iliin yayan, ubaa mu ga ηmaa nabr iliin yayan ngbaan. Naah ga ηa tiwan ni mòmök na, ni li ηani tiwan ni ga ter Uwumbør aanib ke bi dii waasan mbamøn na.

²⁷ Ni ponn ni bibaa yaa ban bi len iliin yayan kan, cha binib bilee, bee bitaa len. Binib bi len na taa jer bitaa. Cha bi len ubaaba, ki cha ubaa mu nabr baah len pu na.

²⁸ Unii u ga ηmaa nabr iliin yayan ngbaan na yaa kaa bi kan, cha bi ηmin Uwumbør aadiik ni, ki li len bibaa ni Uwumbør chee.

²⁹ Cha Uwumbør aabønabtiib bilee bee bitaa mu len, ki cha biken lik baah len pu na.

³⁰ Uwumbør yaa kpiir tibør ki mæk unii u mu ka nikaasisik ni na kan, cha unii u puen len na ηmin waahr aan uleler mu len.

³¹ Le ni mòmök ga ηmaa nabr Uwumbør aah len pu na ubaaba. Ni yaa ηa kina kan, ni mòmök ga ηmaa bae Uwumbør aabør, le ni ga pøk ni mòmök aataakpab.

³² Nfuur Nyaan yaa cha unii nabr Uwumbør aah len pu na kan, u ga ηmaa chuu ubaa ki li kii n-yoonn mubaa.

³³ Uwumbør aa ban kifuuk, u ban suuna la.

³⁴ Bipiib li ηmin Yesu aanib aakuun ponn ni na. Baa kpa nsan ke bi len. Ni bi kina Yesu aanib aakuun mòmök ponn ni la. Ni ηan bi li keei bichatiib aamøi. Uwumbør Aagbanj mu len kina la.

³⁵ Bi yaa ban bi bee tiwan kan, cha bi baa bichatiib linampal. Ba pu? upii yaa len Yesu aanib aakuun ni kan, ni kpa inimøon la.

³⁶ Uwumbør aabør puen nyan ni nimi le chee ee? Tibør ngbaan pii nimi baanja la aa?

³⁷ Tø, unii yaa dak ke u ye Uwumbør aabønabr kan, bee u yaa dak ke u kpa Uwumbør Aafuur Nyaan aapiin kan, cha u bee ke maah ηmee pu tiu nimi na, ni ye Tidindaan aah len pu na la.

³⁸ Unii yaa kaa gar maah ηmee pu na kan, ni mu taa gar u.

³⁹ Nnaabitiib, nima pu na, cha ninimbil li man ke ni nabr Uwumbør aah len pu na, ki taa bui unii ubaa ke u taa len iliin yayan.

⁴⁰ Ni mu li ηani tiwan mòmök, ni li dii nsan.

15

Yesu Kristo aah fikr nkun ni pu na

¹ Nnaabitiib, m ban m teer nimi maah nan tuk nimi tibønayaan ti na la. Ni nan gaa tibønayaan ngbaan, ki sil ti pu.

² Tibønayaan ngbaan mu pu le ni ηmar. Ni yaa joo maah tuk nimi ti na mbamøn, ki yaa kaa gaa ti ki kii fam kan, ni ηmar a.

³ Maah nan gaa tibønayaan ngbaan na, tima le m nan di tuk ni mu. Ti ye tibøkpaan ki jer tibør mòmök. Tibønayaan ngbaan le ye ke Kristo nan kpo timi aatunwanbir pu. Ni ηmee kina Uwumbør Aagbanj ni.

⁴ Le bi nan di u di sub. Iwiin itaa daal le Uwumbør fikr u nkun ni. Ni ηmee kina Uwumbør Aagbanj ni.

⁵ Waah fikr nkun ni na, le Piita kan u. Le waakpambalb kipiik ni bilee mu kan u.

⁶ Le waadidiliib bi jer ikui iñmu na mu nan kpaan kan u. Bi ponn ni pam beenin bi, le bibaa mu kpo.

⁷ Jems mu nan kan u, le bikpambalb mòmök mu kan u.

⁸ Gbelngbeln yaan le m mu kan u. Min u bi ke baah ker ubo u lii na, m mu kan u.

⁹ Yesu aakpambalb mòmök jer mi. Maa ηeer ke bi yin mi ke Yesu aakpambal; ba pu? m nan ηa waanib falaa.

¹⁰ Le Uwumbør aah ter mi pu na, m bi ke maah bi pu dandana na. Waah ter mi pu na, waa ter mi yøli. M tun lituln ki jer Yesu aakpambalb mòmök. Ni mu aa ye min le tun lituln ngbaan. Uwumbør aaterm mu bi m chee na le cha m tun.

¹¹ Nima pu na, min le yaa nan tuk nimi tibønayaan ngbaan, bee bima le yaa nan tuk nimi kan, ti mòmök tuk nimi kina la, ni mu gaa ti ki kii kina.

Uwumbør aanib aah ga fikr nkun ni pu na

¹² Tø, taah nan tuk nimi ke Uwumbør fikr Kristo nkun ni na, ni ηa kinye aan ni ponn ni bibaa ki len ke binib bi kpo na aan fikr nkun ni.

¹³ Bi yaa len ke binib bi kpo na aan fikr nkun ni kan, ni mæk ke Uwumbør aa fikr Kristo nkun ni.

¹⁴ Uwumbør yaa kaa nan fikr Kristo nkun ni kan, taah tuk nimi tibønayaan ti na mu ye yøli la. Ni mu gaa ti ki kii yøli la;

¹⁵ ni mu mæk ke ti møn nnyamøn paan Uwumbør; ba pu? ti len ke u fikr Kristo nkun ni. Ni yaa ye mbamøn ke binib bi kpo na aan fikr nkun ni kan, ni mæk ke Uwumbør aa fikr Yesu mu nkun ni.

¹⁶ Ba pu? Bi yaa len ke binib bi kpo na aan fikr nkun ni kan, ni mæk ke Uwumbør aa fikr Kristo mu nkun ni.

¹⁷ Uwumbør yaa kaa nan fikr Kristo nkun ni kan, ni gaa u ki kii yöli, ki beenin bi nimi aatonwanbir aapöön ni.

¹⁸ Binib bi nan dii Yesu ki kpo na mu, ni mæk ke bi mu bee yöli.

¹⁹ Ti yaa kpa limakl Kristo pu dulnyaa wee ponn ni baanja kan, ti kpa kinimbaak ki jer binib mämök.

²⁰ Tö, ni ye mbamön la, Uwumbør sil fikr Kristo nkun ni. Uma le ye njan aanii u puen fikr nkun ni na, le ki mæk ke binib bimæk kpo na mu ga nan fikr nkun ni.

²¹ Uja ubaa pu, le nkun bi. Uja ubaa mu pu, le binib bi kpo na mu ga fikr nkun ni.

²² Adam pu, le binib mämök kpu. Kristo pu, le binib mämök ga kan limöfal.

²³ Kina le bi ga li paa tøb pu. Kristo le ye njan aanii u puen fikr nkun ni na. U yaa gir ni kan, binib bi ye uyaab na mu ga fikr nkun ni.

²⁴ Tiwan nimina mämök yaa ti ja kan, le tiwan mämök ga doo. N-yoonn ngbaan le u ga kuln waadim aaböj mämök aapöön, ki di nnaan na tii Ute Uwumbør,

²⁵ ki ga li joo tiwan mämök ki nan saa buyoonn Uwumbør di waadim mämök ja utaapötan ni na.

²⁶ Kookoo aadin u u ga bii u na le ye nkun.

²⁷ Uwumbør Aagbanj le len ke u di tiwan mämök di ja Kristo aataapötan ni ke ni kii waamöb. Uwumbør Aagbanj aah len ke u cha tiwan mämök kii Kristo aamöb na, nima le aa mæk ke Uwumbør ubaa mu ga kii waamöb.

²⁸ Uwumbør yaa cha tiwan mämök kii Kristo aamöb kan, le Kristo, u ye Uwumbør Aajapöön na, u mu ga kii Uwumbør u nan cha tiwan mämök kii waamöb na aamöb. Nima kan, Uwumbør le ga li joo tiwan mämök pel pel.

²⁹ Tö, ni muin binib bibaa nnyun ni, ke bi sil binib bi kpo na aasisiyyaan la. Bibaa yaa bui ke binib bi kpo na aan fikr nkun ni kan, ba pu ni muin binib nnyun ni baasisiyyaan?

³⁰ Binib yaa kaan fikr nkun ni kan, ba pu ti kani limamaln n-yoonn mämök?

³¹ Nnaabitiiib, idaa mämök m chuun nkun ni la. M kpa kipupuk ni pu Tidindaan Yesu Kristo aasan ni, nima le cha m len kina.

³² Ipeel nan tak mi Efesus aatiñ ni. M yaa po ye unibön u kaan fikr nkun ni kan, m kan tinyoor ni pu uu? Aayii. Binib bi kpo na yaa kaan fikr nkun ni kan, “Cha ti li ji ki li nyu; ba pu? ti ga fe kpo fen.” Tö, ni ye mbamön, binib bi kpo na ga sil fikr nkun ni.

³³ Ni taa cha unii ubaa njmann nimi man. “Ni yaa dii binib bi kaa njan na kan, nimi aabimbinyaan ga bii.”

³⁴ Finn ngeen pu man, ki tun lituln li njan na, ki taa ki tun titunwanbir. Ni ponn ni bibaa aa nyi Uwumbør. M len kina ke m jinn nimi inimöön la.

Tiwan ti fikr nkun ni na aabør

³⁵ Le unii ubaa ga baa ke, “Binib bi kpo na ga ja kinye ki fikr nkun ni? Bi yaa fikr nkun ni kan, tiwan ngbaan aaboln ga li bi kinye?”

³⁶ Ujör, aa yaa di lijikaabuul bun kan, li yaa kaa kpo kan, laan punn.

³⁷ Lijikaabuul li aa di bun na aa bi ke li ga lu na aah ga li bi pu na. Ni po ye lijikaabuul la, nibaakan idi, nibaakan tijikaar tiken.

³⁸ Le Uwumbør tii lijikaabuul ngbaan tiwon, waah gee pu na. U tii lijikaabuul mämök aawon aaböj aaböj la.

³⁹ Tiwan mämök aawon aa kpaan. Binib aawon bi tibaa, tiwakor mu aawon bi tibaa, inyoon mu aawon bi tibaa, ijan mu aawon bi tibaa.

⁴⁰ Paacham aawan mu bi la, le ki cha kitiñ aawan. Paacham aawan kpa kinyaan, kitiñ aawan mu kpa kinyaan. Naanyaan mu aa kpaan.

⁴¹ Nwiin, ni unjmal, ni njijmabil kpa kinyaan; ni mu aanyaan aa kpaan; njijmabil mämök aanyaan mu aa kpaan.

⁴² Binib yaa nan fikr nkun ni kan, ni ga nan li bi kina la. Tiwon ti bi di sub na, ni ye tiwan ni ga bur na la. Ni yaa fikr nkun ni kan, ni ga nan li ye tiwon ti kaan njmaa bur na la.

⁴³ Tiwon ti bi di sub na, aa ye lisil aawon. Tiwon ti ga nan fikr nkun ni na, tima le ga li ye lisil aawon. Tiwon ti bi di sub na aa kpa mpöön. Tiwon ti ga nan fikr nkun ni na, tima le ga li kpa mpöön.

⁴⁴ Tiwon ti bi di sub na, ti ye dulnyaa ni aawon la. Tiwon ti ga nan fikr nkun ni na ga nan njeer Uwumbør Aafuur Nyaan aah ban pu na la. Dulnyaa wee ponn ni aawon aah bi na, tiwon ti ga njeer Uwumbør Aafuur Nyaan aah ban pu na mu bi la.

⁴⁵ Ni njmee Uwumbør Aagbanj ni ke Uwumbør nan naan njan aanii Adam, ki tii u limöfal.* Kookoo yoo le ye Nfuur Nyaan mu tii timi limöfal li kaa kpa ndoon na. Uma le ye Kristo.

⁴⁶ Njan, ti kpa dulnyaa wee ni aawon. Lelee le ti ga kan tiwon ti ga njeer Uwumbør Aafuur Nyaan aah ban pu na paacham.

⁴⁷ Uwumbør nan di titan le naan njan aanii Adam. U nyan ni kitiñ la. Lelee aanii, u ye Kristo na, uma le nyan ni Uwumbør do.

⁴⁸ Binib bi ye kitiñ yaab na bi ke unii u Uwumbør nan di titan ki naan u na aah bi pu na la. Binib bi ye Uwumbør do yaab na,

* 15:45 : Lik Mpiin 2.7.

bi mu bile ke unii u nyan ni paacham na aah bi pu na.

⁴⁹ Ti naahn unii u Uwumbor nan di titan ki naan u na la. Kina le ti ga li naahn unii u nyan ni Uwumbor do na mu.

⁵⁰ Nnaabitiib, maah len pu na le ye ke tiwon ti ye tinann ni nsin na aan nmaa koo Uwumbor aanaan ni paacham. Ni ga bur na mu aan nmaa le ye ni kaan bur na.

⁵¹ Li pel man, m ga tuk nimi tibor ti bo na. Timi bibaa ga kpo, bibaa mu ga pii Kristo aah ga gir ni bundaln na. Le ti momok aawon ga kpeln.

⁵² Kakaan yaa wii kookoo yaan kan, libuul ngbaan ni le ti ga kpeln. Naan pii linimbil aah ga kab pu na. Kakaan ga nan wii, le binib bi kpo na ga fikr nkun ni, kaan ki bur. Le Uwumbor ga kpeln timi aawon.

⁵³ See tiwon ti ga bur na kpaln tiwon ti kaan ki bur na, tiwon ti ga kpo na mu kpaln ti kaan kpo na.

⁵⁴ Tiwon ti ga bur na yaa nan kpaln ti kaan bur na, aan tiwon ti ga kpo na yaa nan kpaln tiwon ti kaan ki kpo na kan, liyaadaal ngbaan le Uwumbor Aagbar aah len pu na ga gbiin ke,

“Uwumbor nyan nkun, ki kuln mu.†

⁵⁵ Nkun aapoon bi la chee?

Nkun aaween ki bi la chee?”‡

⁵⁶ Titunwanbir le ye nkun aaween. Uwumbor aakaal le ye titunwanbir aapoon.

⁵⁷ Le ti dooni Uwumbor; ba pu? Tidindaan Yesu Kristo pu le u tii timi bunyanj.

⁵⁸ Nnaabigeehm, nima pu na, n-yoonn momok ni li tun Tidindaan aatun sakpen, ki taa cha nibaa lej nimi. Ni li bi li ni; ba pu? ni nyi ke ni yaa tun lituln tii Tidindaan kan, naa tun fam.

16

Ipiin i ni ga di tii Uwumbor aanib na

¹ To, tibor ti bi ki joo cha ipiin i ni ga too ki tii Yesu aanib bi bi Judea aatinj ni na, ni li nani maah tuk Yesu aanib Galasia aatinj ponn ni ke bi li nani pu na.

² Likpaakool daal momok, ni momok aah kan tinyoor pu na, ni di ngem bil, ki li kii buyoonn m ga labr ni na. Nima kan, m yaa nan fuu ni kan, naan ki piin ki li too njimobil.

³ Ni lee ni ponn ni bibaa. M yaa nan fuu ni kan, m ga tii bi tighbann, ki tun bi, ke bi di naah too ipiin i na ki di buen ti tii Yesu aanib bi bi Jerusalem na.

⁴ Ni yaa njeer m mu buen nima chee kan, m mu ga dii bi.

Pool aalandak

⁵ M ban m bo dii Masedonia aatim ni. M yaa bo dii nima chee kan, m ga dii ni ni chee.

⁶ Nibaakan, m ga li bi ni chee ki yunn, nibaakan, kakab yoonn ga ti jer. Nima kan, ni ga ter mi m gor ki ki buen maah cha nin chee na.

⁷ M yaa nan fuu ni ni chee kan, maa ban m nan li bi ni chee iwiin siib. Tidindaan yaa kii kan, m ban ke m nan li bi ni chee ki yunn la.

⁸ To, m ga li bi Efesus aatinj ni do ki ti saa Pentekost daal;

⁹ ba pu? m kpa nsan sakpen ke m tuk binib Yesu aabonyaan tee. Le maadim mu wiir.

¹⁰ Timoti yaa nan fuu ni ni chee kan, ni taa njaab ulan; ba pu? u mu tun Tidindaan aatun ke maah tun pu na la.

¹¹ Nima pu na, ubaa taa lik u fam. Ni ter u man aan u gor ki ki chuun buen nibaa chee ni mpopiin, aan ki ki gir ni m chee; m nyi ubar ke u ni tinaabitiib ga fuu ni.

¹² Tina aabo Apolos ma kan, m garj u sakpen ke u dii tinaabitiib ki dan ni chee, le waa ban ke u dan dandana wee. U yaa kan nsan kan, u ga dan ni chee.

Kookoo aabar

¹³ Ni li nyi man, ki li dii Yesu mbamom, ki taa di cha waasan. Ni li kpa lipobil man, ki li kpa mpoon mu Uwumbor tii nimi na.

¹⁴ Naah tun lituln limok na, ni li gee tob man.

¹⁵ Ni nyi Stefanos ni waachiln ni aanib aabar, ke bima li puen Akaya aatinj aanib momok ki dii Yesu aasan. N-yoonn momok bi kpa liyabr ki ter Yesu aanib.

¹⁶ Nnaabitiib, m garj nimi, ni dii binib bimok bi kina na, ni binib bimok kpaan ti chee ki tun Uwumbor aatun linimaln na aasan.

¹⁷ Stefanos, ni Fotunatus, ni Akaikus aah fuu ni na, le m kpa mpopiin. Naah kaa bi m chee na, le bi lej nimi aalelej.

¹⁸ Baah fuu ni na, bi pook ntaakpab, ni ni mu aataakpab. Ni li pak binib bi bi kina na.

¹⁹ Uwumbor aanib bi bi Asia aatim ni na dooni nimi. Akuila ni upuu Prisila, ni Tidindaan Yesu aanib bi kuuni bido na mu dooni nimi mbamom waayimbil pu.

²⁰ Tinaabitiib momok dooni nimi.

Ni mu doon tob ke naabitiib aah gee tob pu na.

²¹ Min Pool le njmee maanmeen ki dooni nimi.

²² Unii yaa kaa gee Tidindaan kan, Uwumbor aabobir li bi u pu.

Tidindaan, dan.

²³ Tidindaan Yesu na tinyoor na ni pu.

²⁴ M gee ni momok Yesu Kristo pu.

† 15:54 : Lik Aisaya 25.8.

‡ 15:55 : Lik Hosea 13.14.

Lelee aagbanj ki Pɔɔl ηmee ki tii KORINT YAAB na

¹ Min Pɔɔl u ye Yesu aakpambal Uwumbɔr aageehn pu na, m ni tina aabo Timoti le ηmee kigbanj kee tii nimi Uwumbɔr aanib bi bi Korint aatinj ni na, ni waanib bimɔk bi Griis aatim mɔmɔk ni na.

² Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Pɔɔl di idoon tii Uwumbɔr

³ Cha ti pak Uwumbɔr u ye Tidindaan Yesu Kristo Aate na. U ye Tite u san timi kinimbaak sakpen ki sɔnj tisui na.

⁴ Timi aafalaa mɔmɔk ponn ni u sɔnɔni tisui, ke ti mu ga ηmaa sɔnj binib bi bi falaa mɔmɔk aabɔnj ni na aasui. Ti mu ga sɔnj bisui ke Uwumbɔr aah sɔnj tisui pu na.

⁵ Kristo pu, le ti ji falaa sakpen. Kristo pu, le Uwumbɔr sɔnj tisui sakpen.

⁶ Taah ji falaa pu na, ni pu le ti ji falaa, ke ti sɔnj nisui ki ter nimi, ni ηmar. Uwumbɔr yaa sɔnj tisui kan, ni pu le u sɔnj tisui, ke ti mu sɔnj nisui, ke ni li kpa limɔr ki ji falaa ke ti mu aah ji falaa pu na.

⁷ Nima pu na, ti dak ke naan gir puwɔb. Ba pu? ti nyi ke ni yaa ji falaa ke taah ji falaa pu na kan, Uwumbɔr ga sɔnj nisui, ke waah sɔnj tisui pu na.

⁸ Tinaabitii, ti ban ke ni bee taah nan ji falaa pu Asia aatinj ni na. Falaa ngbaan nan muk timi ki ti chaar jer. Taa nan dak ke ti ga ki li bi.

⁹ Timi tibaa nan len ke ti ga kpo. Ni ηa kina ke ti bee ke taan ηmaa ter tibaa. Uwumbɔr u fikr binib nkun ni na baanja le ga ηmaa ter timi.

¹⁰ U nyan timi ijawaan aakun ni, ki beenin nyani timi. Ti pak ke u ga ki nyan timi.

¹¹ Ni mu aah mee Uwumbɔr tii timi pu na, ni ter timi la. Binib aah mee Uwumbɔr tii timi ki wiir pu na, le u ga ηa tinyoor ηa ti pu. Nima le binib pam ga doon Uwumbɔr tii timi.

Pɔɔl aalandak aah kpeln pu na

¹² Ti kpa kipupuk; ba pu? ti nyi tisui ni ke ti bi chain. Timi aabimbin bi mbamɔm Uwumbɔr aah ban pu na. Binib aalan le aa cha ti bi mbamɔm, Uwumbɔr aaterm pu, le cha ti bi mbamɔm joo cha dulnyaa wee ni aanib wɔb, ki moo bi mbamɔm joo cha niwɔb.

¹³ Ti yaa ηmee kigbanj tii nimi kan, ti ηmee tibar ti gbii na baanja la. Ni ga ηmaa karn ti, ki bee ti mɔmɔk aataata. M kpa limakl ke ni ga bee ti mɔmɔk doo.

¹⁴ Dandana ni bee timi aabimbin ngem aah bi pu na. M kpa limakl ke bundaln Tidindaan Yesu ga gir ni na, ni ga sil bee ke ni ga li ηmaa kpa kipupuk ti pu, ke ti mu aah ga li kpa kipupuk ni pu pu na.

¹⁵⁻¹⁶ Maah nyi kina na, le m nan ban ke m puen mann nimi. Maah nan cha Masedonia aatinj ni na, m nan ban ke m dii ni ki nan mann nimi, le ki nin buen nima; m yaa ti ki gir ni kan, m ki dii ni ki nan mann nimi, ki ter nimi nfum mulee, aan ni mu ter mi m buen Judea aatinj ni.

¹⁷ Maah nan len ke m ga dan na, maa len fam la; maah dak ke m ga ηa pu na, ni ye ke m dii binib aalan la aa? Ni dak ke m ye unii u aalandak kpelni yol yol na la aa?

¹⁸ Uwumbɔr aah ye mbamɔndaan na, ti mu aa kpelni timi aalandak yol yol.

¹⁹ M ni Silfanus ni Timoti nan tuk nimi Uwumbɔr Aajapɔɔn Yesu Kristo aabɔr. Uma le aa ye unii u aalandak kpelni yol yol na. U ηani waah len pu na n-yoonn mɔmɔk.

²⁰ U pu, le Uwumbɔr gbiiin waah puu tipuur ti wiir na mɔmɔk. Nima pu na, u pu le ti bui ke, "Amii," le ki nyuy Uwumbɔr.

²¹ Uwumbɔr le ter ti ni nimi ke ti dii Kristo mbamɔm, ki lee timi ke ti tun waatuln.

²² U daan timi ke uma le yeh timi, ki di Waafuur Nyaan ηa tisui ni, ke u mɔk timi waah ga tii timi pu na n-yoonn mu choo na.

²³ M puu Uwumbɔr ke m len mbamɔn la; maa nan ban ke m kae nimi, nima le cha m nan len ke maan dan ni chee Korint aatinj ni n-yoonn ngbaan.

²⁴ Taa joo nimi mpɔɔn; naah gaa Yesu ki kii mbamɔn na, le ti ban ti ter nimi ni li kpa mpopiin. Timi aatuln le na.

2

¹ M nan di ηa nsui ni, ke maan ki dan ni chee ki nan tii nimi mpombiin.

² Ba pu? nimi le ye binib bi tii mi mpopiin na. M yaa bii nisui kan, naan ki ηmaa tii mi mpopiin.

³ Nima le cha m nan ηmee kigbanj ngbaan tii ni nimi. Maa ban m dan ki nan li kpa mpombiin ni pu. Ni ye binib bi ba ga ηmaa ηa mi mpopiin na la. M nyi nimi aabimbin, ke m yaa kpa mpopiin kan, ni mu ga li kpa mpopiin.

⁴ Maah nan ηmee kigbanj ngbaan m tii nimi na, nsui nan bii sakpen. M nan wii pam. Maa nan ηmee kigbanj ngbaan ke m tii nimi mpombiin, m nan ban ke ni bee maah gee nimi sakpen pu na la.

Di cha pinn unii u tun si taani na

⁵ Ni ponn ni ubaa yaa tun titunwanbir ki bii nsui kan, naa ye nsui baanja le u bii, ni mɔmɔk aasui le u bii. M mu aa ban ke m len tibar ngbaan ki ti chaar jer.

⁶ Ni ponn ni pam aah kii ki daa utafal pu na, nima le ñeer.

⁷ Dandana ni ñan ke ni di cha pinn u, ki sɔŋ usui, u taa li kpa mpombiin ki ti chaar jer.

⁸ Nima pu na, m garj nimi, ni cha u sil bee naah gee u pu na.

⁹ M nan ban m bee nimi aabimbin aah bi pu na, ke ni ga kii maamɔb mɔmɔk aan naan kii. Nima le cha m nan ñmee kigbanj ngbaan tii nimi.

¹⁰ Ni yaa di cha pinn unii kan, m mu ga di cha pinn u. Maah di cha pinn u pu na, ni pu le m di cha pinn u, ki si Kristo aasisiyyaan.

¹¹ M di cha pinn u, ke kinimbɔŋ taa nyanj timi; ba pu? ti nyi kaah ban ki bii timi pu na.

Ilandak aah nan joo Pɔɔl pu na

¹² M nan buen Troas aatiŋ ni, m ti moon Kristo aabɔnyaan. Maah fuu ni na, le Tidindaan tii mi nsan ke m tun waatuln ngbaan.

¹³ Le maah kaa kan nna aabo Taitus nima chee na, maa ñmaa fuur lii nsui ni. Nima le m çhoi nima chee aanib, le ki siir buen Masedonia aatiŋ ni.

Yesu Kristo pu le ti nyanj ni

¹⁴ Tɔ, cha ti doon Uwumbɔr mbamɔm. N-yoonn mɔmɔk u cha ti nyanj ni kinimbɔŋ, Kristo aapɔɔn pu, ki cha ti buen ni kookoo, ki tuk binib waabɔr ke bi bee u. Waabɔr mɔ ke tulalee aah nu mɔ pu na.

¹⁵⁻¹⁶ Ti mu bi Uwumbɔr chee ke tulalee aayon mu nu mɔ na la; ba pu? Kristo bi tisui ni. Binib bi ñmar na ñun waah nu mɔ pu na, ki kan limɔfal; ba pu? bi gaa u ki kii. Binib bi kaa ñmar na mu ñun ki kan nkun; ba pu? baa gaa u ki kii. Ubaa ga ñmaa tun Uwumbɔr aatuln ubaa pu uu? Aayii.

¹⁷ Ti mu aa mooni Uwumbɔr aabɔr ñimombil pu ke binib pam aah ñani pu na. Uwumbɔr le tun timi ke ti moon waabɔr. Nima pu le ti ye binib bi len mbamɔn na, ki mooni Uwumbɔr aabɔr unimbil ni, Kristo aapɔɔn pu.

3

Ti ye tipuupɔln aatutum la

¹ Ni dak ke ti piin ke ti ki nyunj tibaa aa? Taa bi ke binib bibaa aah bi pu na, ki ban ke binib ñmee kigbanj ki pak timi na, ti tii nimi. Ti ban ke ni ñmee kigbanj ki pak timi ii? Aayii.

² Nimi nibaa le ye kigbanj ki pak timi na ki ñmee tisui ni. Ba pu? binib yaa lik nimi aabimbin aah bi pu na kan, bi ga bee ke ti mɔk nimi nsanyaan la.

³ Bi ga bee ke ni ye kigbanj ki nyanj ni Kristo ni na, le u cha ti ñmee ki. Taa nan di ngbanjmeemooon le ñmee ki. Uwumbɔr u ye limɔfadaan na Aafuur Nyaan le ñmee

ki. Ññmeen ngbaan aa ñmee ñitakpal pu,* ni ñmee binib aasui ni la.

⁴ Kristo pu, le ti kpa limakl kina, Uwumbɔr aanimbiin ni, nima le cha ti len kina.

⁵ Taa len ke ti ga ñmaa ña nibaa tibaa aapɔɔn pu. Timi aapɔɔn nyan ni Uwumbɔr chee la.

⁶ Uma le tii timi mpɔɔn ke ti tuk binib waah puu tipuupɔln ti na. Taa tuk bi ke bi yaa kaa kii Moses aakaal mɔmɔk kan, bi ga kpo. Ti tuk bi ke Uwumbɔr Aafuur Nyaan le ga tii bi limɔfal. Ba pu? Moses aakaal mɔk timi ke ti ñeer nkun, Uwumbɔr Aafuur Nyaan le tii timi limɔfal.

⁷ Moses aakaal nan ñmee ñitakpapapan pu, ki nan fuu ni ni mpɔɔn aafuun la. Uwumbɔr aah nan cha Moses tii Israel yaab nkaal mu bi door na, Moses aanimbil wɔb nan wiin chain, le binib aanimbil aa ñmaa lik u. Tɔ, nkaal mu mɔk timi ke ti ñeer nkun na aah nan joo ni nwiihn kina na,

⁸ Uwumbɔr yaa tii timi Waafuur Nyaan kan, Nfuur Nyaan ngbaan ga li joo ni nwiihn ki ti jer kina.

⁹ Waah nan tii binib nkaal mu mɔk bi ke baabɔr bii na, bi nan kan nwiihn mu deer binimbil na, le waah tii timi tibɔnyaan ti mɔk timi ke timi aabɔr ñan u chee na, tibɔnyaan ngbaan ga tii timi nwiihn ki ti jer kina.

¹⁰ Moses aakaal mu nan joo ni nwiihn na aa ki kpa nwiihn; ba pu? tibɔnyaan ngbaan aawiihn jer nwiihn ngbaan la.

¹¹ Moses aakaal mu jer na yaa nan kpa nwiihn kan, tibɔnyaan ti ga li bi n-yoonn mɔmɔk na le kpa nwiihn ki ti jer kina.

¹² Taah kpa limakl tibɔnyaan tee pu na, nima le ti kpa lipobil ki len.

¹³ Taa bi ke Moses na. U nan di likekeln biin unimbil wɔb, ke Israel yaab taa kan nkaal mu nan bi door na aah nan cha unimbil wɔb wiin chain pu na.

¹⁴ Bitafal nan pɔɔ. Bi yaa karn Uwumbɔr aagbakpok kan, baa beer naatataa ki nan saa dandana. Ba pu? unii aan ñmaa bee naatataa see u gaa Kristo ki kii.

¹⁵ Bi yaa karn Moses aakaal kan, baa beer naatataa ki nan saa dandana.

¹⁶ Unii yaa fenn ki dii Tidindaan kan, u ga bee naatataa.

¹⁷ Tidindaan ni Nfuur Nyaan ye Unibaan la. Nfuur Nyaan aah bi nin chee na, lifuur bi nima.

¹⁸ Ti mɔmɔk waa Tidindaan aah wiin chain pu na. Nibaa aa bi ki dok timi ke ti taa li waa u. Tidindaan u ye Nfuur Nyaan na le cha ti bi kpelni, ki nanj ni u, ki moo wolni n-yoonn mɔmɔk, ke waah wiin chain pu na.

* 3:3 : Moses aakaal nan ñmee ñitakpal pu la. Lik Nnyam 24.12.

4

Tibɔnyaan ti kpa mpɔɔn na bi timi bi kaa kpa mpɔɔn na aɔɣaal ni la

¹ Tɔ, Uwumbɔr aanimbaasaln pu, le u tii timi waatuln ke ti tun. Nima le timi aataak-pab aa yɔl.

² Ti yii inimɔɔn aatuln, ni mbɔmbɔɔn aatuln, kaa ɣmanni binib, kaa kpelni Uwumbɔr aabɔr. Ti bi Uwumbɔr aanimbil ni la. Nima le cha ti tuk binib waabɔr mbamɔm, aan bi mɔmɔk bee ke ti len mbamɔn.

³ Binib bi kaa ɣmar na baanja le aa bee tibɔnyaan tee aataaa.

⁴ Kinimbɔɣ ki joo dulnyaa aanib na le jɔb binib bi kaa gaa Yesu ki kii na aanimbil, ke tibɔnyaan tee taa wɔln binimbil. Tibɔnyaan tee tuk timi Kristo aah ɣan sakpen pu na. U ye Uwumbɔr aananɣ la.

⁵ Taa mooni timi tibaa aabɔr. Ti mooni Yesu Kristo aabɔr la, ke uma le ye binib mɔmɔk Aadindaan. U pu le ti ye nimi aatum.

⁶ Uwumbɔr u nan len ke “Cha nwiihn wɔln mbɔmbɔɔn ni” na,* uma le wɔln tinimbil, ke ti bee waah ɣan sakpen pu na. Yesu Kristo aabimbin aah bi pu na le mɔk timi Uwumbɔr aah ɣan sakpen pu na.

⁷ Timi bi kaa kpa mpɔɔn na, Uwumbɔr di tibɔnyaan ti kpa mpɔɔn sakpen na ɣa tinjaal ni, aan binib bee ke tibɔnyaan ngbaan aapɔɔn nyan Uwumbɔr chee, naa ye ti chee.

⁸ Limukl aabɔɣ le pii timi, ki mu aa nyanɣ timi. N-yoonn mbaa le timi aalan ɣmal, le ti tee kpa limakl.

⁹ Binib ɣani timi falaa, le Uwumbɔr aa di cha timi. Bi lii timi kitinɣ, ki mu aa ku timi.

¹⁰ N-yoonn mɔmɔk binib dii timi ke bi ti ku timi, ke baah nan dii Yesu bi ti ku u pu na. Baah kaa ku timi na, nima le mɔk ke Yesu aamɔfal aapɔɔn bi ti ni.

¹¹ Yesu pu, le binib ban bi ku timi n-yoonn mɔmɔk. Baah kaa ku timi na, nima le mɔk ke Yesu aamɔfal aapɔɔn bi timi bi ga kpo na ni.

¹² Nkun dii timi la, le ni kan limɔfal.

¹³ Tɔ, unii u nan ɣmee Uwumbɔr aalahn aagbaɣ na ɣmee ke u gaa Uwumbɔr ki kii, le ki len.

Uwumbɔr Aafuur Nyaan le cha ti mu gaa u ki kii kina, le ki len.†

¹⁴ Ti bee ke Uwumbɔr u nan fikr Tidindaan Yesu nkun ni na, ga fikr timi bi mu kpaan Yesu chee na nkun ni, ki ga li joo timi ni nimi ki di buen ubaa chee.

¹⁵ Ni pu, le ti ji falaa ngbaan mɔmɔk. Binib bi gaa Uwumbɔr na yaa kpaee kan, binib bi ga li dooni Uwumbɔr na mu ga li wiir, ki ga nyunɣ u.

N-yoonn mu choo na aabɔr

5

¹⁶ Nima le cha tiwon aa yɔl. Tiwon timina bi dinɣ ni iwiin mɔmɔk la. Timi aawiin aapɔɔn kpaee iwiin mɔmɔk la.

¹⁷ Dandana aafalaa aan yunn, kaa wiir. Falaa ngbaan pu, le ti ga kan mpopiin ki ti nyanɣ, n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁸ Titafal aa bi tiwan ni ti waa ni na ni, titafal bi taah kaa waa tiwan ni na le ni. Taah waa tiwan ni na aan li bi n-yoonn mɔmɔk. Taah kaa waa tiwan ni na, nima le ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹ Tɔ, ti nyi ke tiwon timina yaa kpo kan, tiwon ti ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na bi paacham. Uwumbɔr le toor tiwon ngbaan ki tii timi.

² Taah bi dulnyaa wee ni na, le ti ji falaa, ki du. Tinimbil man ke ti kan timi aawon ti bi paacham na.

³ Ti yaa kan tiwon ngbaan kan, timi aawiin aan chuun mu ɣmeen.

⁴ Ni ye mbamɔn, timi bi bi dulnyaa wee ni na, falaa muk timi, le ti du. Naa ye ke ti ban ke timi aawiin li chuun munɣmeen. Ti ban ke ti kan tiwon ti bi paacham na. Ti ban ke ti di tiwon ti ga kpo na lii, ki kan tiwon ti ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

⁵ Uwumbɔr le toor tiwon ngbaan tii timi, ki tii timi Waafuur Nyaan ke u mak timi ke u ga tii timi waah nan puu tipuur ti na.

⁶ Nima le cha ti kpa lipobil n-yoonn mɔmɔk. Ti nyi ke taah laa bi dulnyaa wee ni buyoonn na, taabi Tidindaan do paacham.

⁷ Ti dii gaakii aasan,* taa dii tiwan ni tinimbil waa ni na.

⁸ Le ti kpa lipobil. Ti yaa di tiwon timina lii, ki kun Tidindaan do paacham kan, ni ga li mɔ timi.

⁹ Ti yaa bi kitinɣ do, bee ti yaa bi paacham kan, ti ban ke ti piir usui la.

¹⁰ Ba pu? ti mɔmɔk ga nan sil Kristo aanimbiin ni, aan u lik timi aabimbin aah bi pu na, ki bee ke ti tun ni ɣan na, bee ni kaa ɣan na dulnyaa wee ni, ki ga tii ti mɔmɔk taah tun pu na aapal.

Yesu Kristo pu le ti ni Uwumbɔr kpaan

¹¹ Nima le cha ti san Tidindaan, ki sur binib ke bi li dii u. Uwumbɔr nyi timi aabimbin aah bi pu na. M dak ke ni mu nyi timi aabimbin.

¹² Naa ye ke ti bi pak tibaa la. Ti ban ke ti tii nimi ɣitaa ɣi pu ni ga li kpa kipupuk ti pu na, aan ni bee naah ga kii pu ki len tii binib bi lik biken paacham, ki kpa kipupuk bi pu, kaa lik bisui ni na.

¹³ Bi yaa len ke ti waar kan, Uwumbɔr pu le ti bi kina. Ti yaa kpa laasaab kan, ni pu le ti kpa, ke ti ter nimi.

* 4:6 : Lik Mpiin 1.3. † 4:13 : Lik Iahh 116.10. * 5:7 : Naatataa le ye ke: Ti ɣa naadii ke u bi, le ki dii waasan.

¹⁴ Kristo aah gee timi pu na le junni tiwon ni, ki cha ti bi kina. Ti nyi ke unibaan nan sil binib mɔmɔk aasisiyyaan ki gaa baakun ki kpo, nima le bi mɔmɔk kpo.

¹⁵ U nan kpo binib mɔmɔk pu, ke binib bi laa bi na taa ki ɲani baageehn, bi li ɲani waageehn; ba pu? u nan kpo bi pu ki fikr nkun ni.

¹⁶ Taan ki lik unii ubaa paacham ke dulnyaa ni aanib aah lik pu na. N-yoonn mubaa ti nan lik Kristo kina la. Ti mu aa ki lik u kina.

¹⁷ Nima pu na, unii umɔk kpaan Kristo chee na, u ye unipɔɔn la. Udaan aabimbikpok jer a, ki kpeln mbimbipɔɔn.

¹⁸ Mbimbipɔɔn ngbaan nyan ni Uwumbɔr chee la. Kristo pu, le Uwumbɔr di timi kpaan ubaa chee, ke ti taa ki li ye waadim, ki tii timi lituln ke ti kpaan binib u chee.

¹⁹ Maah len pu na le ye ke Kristo aah nan kpo na, nima le tii Uwumbɔr nsan ke u di dulnyaa ni aanib kpaan ubaa chee, ki di cha baatunwanbir pinn bi. U di tichandaan aaliin imina ɲa tiɲaal ni, ke ti tuk binib.

²⁰ Ti sil Kristo aasisiyyaan, le ki gaɲni nimi. Ni bi ke Uwumbɔr ubaa le aah gaɲni nimi na. Ti gaɲni nimi ki tii Kristo, ke ni gir ni Uwumbɔr chee man.

²¹ Kristo aa nan tun titunwanbir tibaa. Timi aatunwanbir pu, le Uwumbɔr nan daa utafal. Timi bimɔk kpaan Kristo chee na, Uwumbɔr len ke timi aabɔr ɲan.

6

¹ Timi bi kpaan Uwumbɔr chee ki tun waatun na le gaɲni nimi, ni taa gaa Uwumbɔr aaterm yɔli.

² Uma Uwumbɔr le len ke, “Naah ɲeer pu na, le m pel saameen. Bundaln ni ɲeer ke m gaa si lii na, le m ter si.”

Li pel man, din le ni ɲeer. Din le ye n-yoonn mu u ga gaa si lii na.*

³ Taa ɲani tiwan ni ga len unii ubaa Uwumbɔr aasan ni na, aan ubaa taa len ke timi aatun kpa taani.

⁴ Timi aabimbin aah bi pu na, nima le mɔk binib ke ti ye Uwumbɔr aatutum. Kinye pu? ti kan falaa, ni limukl, ni tibɔr, ki ji limɔr, ni mɔmɔk ponn ni.

⁵ Binib lue timi ɲinaalab, ki larɲ timi tiyondir ponn ni, ki ɲma tijar ti pu. Ti tun lituln linimaln, kaa geeni kinyeek, ki lann tijkaar.

⁶ Timi aabimbin bi chain la. Ti bee Uwumbɔr aabɔr, ki kpa limɔr, ni tibulchinn, ki gbii Uwumbɔr Aafuur Nyaan, ki gee binib mbamɔm,

⁷ ki tuk bi Uwumbɔr aabɔr ti ye mbamɔn na. Ti kpa Uwumbɔr aapɔɔn. U len ke timi aabɔr ɲan, nima le ye tijawan ti bi tiɲangii ni tiɲangan ni na.

⁸ Binib bibaa nyuɲni timi, bibaa mu seei timi. Bibaa bii timi, bibaa mu pak timi. Bibaa len ke ti ɲmanni binib la. Le ti tee len ibamɔn.

⁹ Taa kpa liyimbil binib chee. Ti kpa liyimbil Uwumbɔr chee la. Nkun dii timi, le ti beenin bi. Uwumbɔr cha falaa pii timi, ki mu aa cha u ku timi.

¹⁰ Tisui bii la. Yesu pu, le ti kpa mpopiin n-yoonn mɔmɔk. Ti ye bigiim la, le ki ɲa binib pam biwankpadam Uwumbɔr chee. Taa kpa dulnyaa wee ni aawan nibaa, ti kpa paacham aawan mɔmɔk. Nimina mɔmɔk le mɔk ke ti sil ye Uwumbɔr aatutum.

¹¹ Nimi Korint aatiɲ aanib, ti tuk nimi tiponn ni aabɔr mɔmɔk. Ti gee nimi sakpen.

¹² Naa ye ke timi le aa gee nimi. Ni ye ke nimi le aa gee timi.

¹³ M len nimi ke uja aah ga len waabim pu na. Ni li gee mi man, ke maah gee nimi pu na.

Ni taa dii binib bi kaa dii Yesu Kristo na aasan

¹⁴ Ni taa kpaan binib bi kaa gaa Yesu ki kii na chee man. Binib bi ɲan na, ni binib bi kaa ɲan na ga ɲmaa kpaan tab chee ee? Nwiihn ni mbamɔɔn ga li ɲmaa kpaan bi ii?

¹⁵ Kristo ni kinimbɔɲ ga li ɲmaa kpaan kimɔbaan aa? Unii u dii Yesu aasan na, ni unii u kaa dii na aabimbin kpaan aa?

¹⁶ Uwumbɔr aadiik ni ɲiwaa kpaan aa? Naa kpaan. Timi le ye Uwumbɔr u ye limɔfadaan na aadiik. Uma ubaa le nan len ke,

“M ga li bi maanib aasui ni, ki chuun bikaa-sisik ni.

M ga li ye Baawumbɔr, bi mu ga li ye maanib.”†

¹⁷ Nima le cha Uwumbɔr ki bui ke,

“Nya binib bi kaa dii mi na ponn ni man, ki li bi nibaa,

ki di cha titunwanbir, le m ga gaa nimi.‡

¹⁸ M ga li ye Nite;

ni mu ga li ye nɲapɔtiib ni mbisatiib.§

Min Uwumbɔr u kpa mpɔɔn mɔmɔk na, le len kina.”

7

¹ Maanigeekaab, Uwumbɔr aah puu tipuur tee ki tii timi na, cha ti di cha lituln li kaa ɲan na mɔmɔk, ni ilandak i kaa ɲan na mɔmɔk, ki li san u, ki li ye binib bi bi chain ki doo na.

Pɔɔl aapopiin

* 6:2 : Lik Aisaya 49.8. † 6:16 : Lik Liifai Yaab 26.12; Jeremia 32.38; Esekil 37.27. ‡ 6:17 : Lik Aisaya 52.11.

§ 6:18 : Lik 2 Samuel 7.14; 1 Bibɔrb Aabɔr 17.13.

² Ni li gee timi man. Taa ŋa ubaa bakaa, ki mu aa bii ubaa, ki mu aa ji unii ubaa aawan.

³ Maa len kina ke m galn nimi. Maah tuk nimi pu na, ti gee nimi la. Ti yaa kpo, bee ti yaa bi kan, ti po gee nimi la.

⁴ M kpa lipobil sakpen le ki len nimi. M kpa kipupuk sakpen ni pu. Nsui sɔŋ mbamɔm la. Timi aafalaa mɔmɔk ponn ni, m kpa mpopiin ni pu ki ti nyan.

⁵ Tɔ, taah nan fuu Masedonia aatinj ni na, taa ŋmaa fuur. Ti nan kan limukl, ŋipepel mɔmɔk ni. Binib nan kpak timi kinikpak-pak. Nimi aabɔr mu pu le ilandak nan joo timi.

⁶ Uwumbɔr u sɔŋni binib bi kpa mpombiin na aasui na, uma le cha Taitus fuu ni ti chee ki nan sɔŋ tisui. Waah fuu ni na, nima le cha tisui sɔŋ.

⁷ Naa ye nima baanja le sɔŋ tisui. U tuk timi nimi aabimbin aah ŋan pu na. Nima le cha tisui sɔŋ. U tuk timi ke ninimbil man ke ni ki kan mi, ke ni kpa mpombiin nimi aatunwanbir pu, ke ninimbil man ke ni kii maamɔb. Nima le cha m moo kpa mpopiin.

⁸ Maah nan ŋmee kigbanj tii nimi na, kigbanj ngbaan nan bii nisui ni yunn pɔkaa. Nisui aah nan bii na, le ni gar mi. Dandana, naa ki gar mi.

⁹ M kpa mpopiin la. Naa ye ke nisui aah bii na le cha m kpa mpopiin. Nimi aapombiin le cha ni kpeln nimi aabimbin, nima le cha m kpa mpopiin. Uwumbɔr nan cha ni kpa mpombiin nimi aatunwanbir pu. Nima le kigbanj ki nan bii nisui na nan ŋa nimi tinyoor.

¹⁰ Ba pu? Uwumbɔr yaa cha unii kpa mpombiin waatunwanbir pu kan, nima le ga cha u kpeln waabimbin ki ŋmar. Naan ki gar u. Tɔ, dulnyaa wee ni aapombiin joo ni nkun la.

¹¹ Uwumbɔr aah cha ni kpa mpombiin pu na, ni kan naah ŋa nimi tinyoor pu na. Nitafal bi waabɔr ni. Ni gee linjuul titunwanbir pu, ki ban ni nyan nibaa tibɔr ngbaan ni, ki san Uwumbɔr ijawaan, ki ban ni ki kan mi, ki ban ni ŋa Uwumbɔr aageehn, ki ban ni daa unii u tun titunwanbir na aatafal. Naah ŋa kina na, ni mak ke naa kpa taani ubaa tibɔr ngbaan ponn ni.

¹² Maah nan ŋmee kigbanj ngbaan tii nimi na, naa ye unii u tun titunwanbir na pu le m nan ŋmee ki, kaa ye bakaa aah kan u na pu le m ŋmee ki. M nan ban ke Uwumbɔr mak nimi naah gee timi mbamɔm pu na. Nima le cha m ŋmee ki,

¹³ le tisui sɔŋ ni pu.

Taitus aah nan bi ni chee na, le usui sɔŋ nimi aabimbinyaan pu, le ni ŋa u mpopiin. Nima le cha ti mu kpa mpopiin sakpen.

¹⁴ M nan pak nimi u chee, le naa jinn mi inimɔn. Taah tuk nimi tibɔr ti na mɔmɔk, ti

len mbamɔn la. Kina le taah nan pak nimi Taitus chee pu na, ti len mbamɔn.

¹⁵ U teer naah nan gaa u pu na, ki teer naah san u, ki pak waah len pu na, ki kii waamɔb. Nima le cha u moo gee nimi.

¹⁶ M bee ke ni ga li beenin ŋani tiwan mɔmɔk mbamɔm. Nima le m kpa mpopiin ni pu.

8

Naah ga tii Uwumbɔr ipiin pu na

¹ Tinaabitii, ti ban ke ni bee Uwumbɔr aah ŋa tinyoor ŋa Yesu aanib bi bi Masedonia aatim ni pu na.

² Bi nan kan falaa, ni ntɔŋ, ni igiin sakpen a. Le bi mu nan kpa mpopiin ki ti nyan. Baagiin ponn ni, le bi nan kpa tibulchinn, ki tii Uwumbɔr ipiin sakpen.

³ M ga ŋmaa ji seeraa ki tii bi, ke baah kpa tiwan ni na, bi tii u, ki jer kina. Baageehn pu, le bi tii,

⁴ ki ganj timi ke ti gaa ipiin ngbaan, aan ki di tii Yesu aanib bi lann na. Ni mɔ bi ke bi ter bi la.

⁵ Bi tii ki jer taah nan dak pu na. Njan, le bi di bibaa tii Tidindaan, le ki nin di bibaa tii ti mu, Uwumbɔr aageehn pu.

⁶ Nima pu na, Taitus aah nan cha ni piin ki bi too ŋimombil ke ni tii Uwumbɔr na, le ti bui u ke u pɔɔn ubaa ki cha ni too ŋimombil ngbaan ki doo.

⁷ Ni ŋa Yesu naadii, le ki bee waabɔr, ki ga ŋmaa tuk biken. Ninimbil man waatun pu. Le ni gee timi. Naah ŋani tiwan nimina mɔmɔk ki ti chaar jer na, ni li nyi ki tii ipiin mu ki ti jer kina.

⁸ Maah len pu na, naa ye ke m muk nimi ke ni tii. M tuk nimi ke Yesu aanib biken aanimbil man ke bi tii u ipiin, ke m bee ni mu aah gee u pu na.

⁹ Ni nyi Tidindaan Yesu Kristo aah kpa tibulchinn pu na. U nan ye uwankpadaan la. Nimi pu le u ŋa ugiin. Waah ŋa ugiin na, nima le cha ni mu ŋa biwankpadam.

¹⁰ Cha m tuk nimi maalandak. Naah nan piin ki bi too ŋimombil ŋi giina na, ni ŋan ke ni too ŋi ki doo libiln lee. Ni nan puen biken ki ban ke ni tii Uwumbɔr ipiin, ki nan puen piin ki bi too ipiin ngbaan. Pɔɔn nibaa man ki too i doo. Ninimbil nan man ke ni piin ki too ipiin ngbaan.

¹¹ Cha ninimbil li man ke ni tii naah ga ŋmaa tii pu na, aan ki too ipiin ngbaan doo.

¹² Unii yaa gee ke u tii Uwumbɔr ipiin ki yaa tii u waah kpa pu na kan, Uwumbɔr ga gaa la. Uwumbɔr aa ban ke unii tii ki jer waah kpa pu na.

¹³ Maa ban ke m ŋa nimi falaa ke m ter biken. M ban ke ni mɔmɔk ŋan la.

¹⁴ Maah len pu na le ye ke naah kpa sakpen pu dandana na, ni ŋan ke ni ter

binib bi kaa kpa na. Ni mu yaa nan lann daalbaadaal kan, bi yaa nan kpa sakpen kan, bi mu ga ter nimi. Kina le ni mɔmɔk ga ŋaŋ.

¹⁵ Ni ŋmee Uwumbɔr Aagban ni ke, “Unii u nan kan sakpen na aa nan ji ki gur. Unii u mu nan kan siib na aa nan lann.”*

Taitus ni uŋeen aatstiib

¹⁶ Tɔ, m doon Uwumbɔr u cha Taitus ban u ter nimi na ke ti mu aah ban ti ter nimi pu na.

¹⁷ Ti bui u ke u pɔɔn ubaa ki dan ni chee, le u kii. Unimbil man ke u dan, waageehn pu le u ga dan.

¹⁸ Le ti ga cha tina aabo ubaa mu dii u dan ni chee. Tina aabo ngbaan aah mooni Yesu aabɔnyaan pu na le cha Yesu aanib mɔmɔk pak u sakpen.

¹⁹ Bi mu nyan u ke u dii timi ke ti buen ti ter Uwumbɔr aanib bi ye bigiim na. Nima le ga nyuŋ Tidindaan, ki mɔk bi ke ti ban ti ter tab la.

²⁰ Ti ga li joo ŋimombil sakpen ke ti tii bi. Taa ban ke unii ubaa bii timi ke ti gur tibaa ngem.

²¹ Tidindaan nyi ke ti ŋani mbamɔm la. Ti ban ke binib mu bee ke ti ŋani mbamɔm.

²² Nima le ti ga tun tina aabo uken u mu dii Taitus mam ki dan ni chee. N-yoonn mɔmɔk ti nan lik tina aabo ngbaan aabimbin aah bi pu na, ki kan ke unimbil man Uwumbɔr aatuln pu. U pak nimi ke ni ga ŋa maah ban pu na, nima le cha u moo ban ke u dan ni chee.

²³ Binib yaa baa nimi Taitus aabɔr kan, ni tuk bi ke u ye maatutuŋeer u ter mi m tuk nimi Yesu aabɔnyaan na la. Ubaa yaa baa nimi tinaabitiib bi dii Taitus na aabɔr kan, ni tuk u ke bi ye Yesu aanib aatutum la. Baabimbinyaan pu, le binib nyuŋni Kristo.

²⁴ Ni li mɔk bi ni Yesu aanib mɔmɔk naah gee Uwumbɔr aanib pu na, ki ter bi, ke taah nan pak nimi pu na.

9

Naah ga ter Yesu Kristo aadidiliib biken pu na

¹ Maa ki ban m ŋmee kigban ki tuk nimi naah ga ter Yesu aanib bi bi Jerusalem ni pu na.

² M nyi ke ni ban ni ter bi. M nan pak nimi Masedonia aanib chee, ki bui bi ke nimi bi bi Griis aatiŋ ni na nan ban ni ter Yesu aanib giina. Ninimbil aah man ke ni ter Uwumbɔr aanib pu na, nima le cha bi ponn ni pam mu ban bi ter bi.

³ Le m ban m cha tinaabitiib bimina buen ni chee, aan bi ti kan ke taah nan pak nimi

pu na, ti gbii la. Ni ga li bi ke maah nan len pu na, ki gor ke ni too ŋimombil ngbaan.

⁴ Ni yaa kaa ye kina kan, Masedonia aatiŋ aanib bibaa yaa dii mi ki fuu ni ni chee, ki kan ke naa kee gor kan, ni ga jinn mi inimɔn, naa ye mi baanja aanimɔn, ti mɔmɔk aanimɔn. Ba pu? ti nan pak nimi bi chee.

⁵ Nima le m dak ke ni ŋan m gan tinaabitiib bimina ke bi loln m pu nsan ki buen ni chee, ki ter nimi ni too ŋimombil ngbaan, naah nan puu tipuuri ti na. M yaa fuu ni kan, m ga nan mui ni too ŋi ki doo. Nima le ga mɔk ke ni too ŋi, nimi aageehn pu, naa ye ke bi nan muk nimi le ni too ŋi.

⁶ M tuk nimi la, unii u bun tijikaar siib na ga nan chee siib la. Unii u mu bun tijikaar sakpen na ga nan chee sakpen la.

⁷ Unii mɔmɔk aah di pu ŋa usui ni ke u ga tii ni na, cha u tii kina. U taa tii ni mpombiin, ki taa tii limukl aatiin. Ba pu? Uwumbɔr gee unii u tii ni mpopiin na la.

⁸ Uwumbɔr ga ŋmaa ŋa tinyoor mɔmɔk ŋa ni pu, aan ni taa lann nibaa. Ni ga li kpa ki gur, ki ga ŋmaa tii binib bimɔk lann na.

⁹ Ni ŋmee Uwumbɔr Aagban ni ke, “Ubulchindaan tii bigiim sakpen, waanann aa kpa ndoon.”*

¹⁰ Uwumbɔr u di ŋjikaabil di tii unii u bu tijikaar na, ki tii binib tijikaar bi ji na, uma le ga tii nimi naah ban pu na mɔmɔk, ki jer kina, aan ni moo ter binib biken.

¹¹ Ni yaa moo ter binib kan, Uwumbɔr le ga moo tii nimi. Naah ga tii timi ipiin ke ti tii biken na, nima le binib pam ga doon Uwumbɔr ipiin ngbaan pu.

¹² Ni yaa ter Yesu aanib ki tii bi baah lann pu na kan, nima le binib pam ga doon Uwumbɔr mbamɔm.

¹³ Ni yaa ter bi kan, nima le ga mɔk bi ke ni gaa Kristo aabɔnyaan ki kii, ki kpa tibulchinn, ki yakr naah kpa tiwan ni na tii bima, ni biken mɔmɔk. Nima le ga cha bi nyuŋ Uwumbɔr,

¹⁴ ki mee u tii nimi, ki li gee nimi, Uwumbɔr aah cha ni kpa tibulchinn sakpen pu na.

¹⁵ Cha ti doon Uwumbɔr u tii timi Ujapɔɔn u jer ipiin mɔmɔk na man.

10

Pɔɔl aah len waatuln aabɔr pu na

¹ Min Pɔɔl mbaa ganɔni nimi la. Ni ponn ni bibaa len ke maah nan bi ni chee na, maa kaar nimi, ke m yaa bi nibaa chee kan, m kpa lipobil ki ŋmee kigban ki sur nimi. Min Pɔɔl bi suuna ke Kristo aah bi pu na, ki ganɔni nimi ke ni toor nimi aabimbin man,

² aan m yaa fuu ni ni chee kan, m taa chiin ni ponn ni bibaa. M nyi ke m yaa fuu ni ni chee kan, m ga ŋmaa li kpa lipobil ki chiin

* 8:15 : Lik Nnyam 16.18. * 9:9 : Lik Ilahn 112.9.

binib bi len ke ti dii dulnyaa ni aanib aah dii pu na.

³ Ni ye mbamɔn ke ti po ye binib la. Ni mu aa ye binib aajaak le ti jaa,

⁴ ki mu aa di binib aapɔɔn le jan kijaak ngbaan. Ti di Uwumbɔr aapɔɔn mu bii kinimbɔɲ aapɔɔn mɔmɔk na le jan ki. Ti len ki nyan binib bi kpak Uwumbɔr aabɔr kinikpakpak na,

⁵ ki nyan binib bi kpa kalmbaani ki dak ke bi kpa nlan ki jer Uwumbɔr na. Ti cha ilandak mɔmɔk kii Kristo aamɔb.

⁶ Ti yaa bee ni ponn ni binib bi ga kii Uwumbɔr aamɔboln na, le ti ga ηmaa daa binib bi gur kaa kii na aatafal.

⁷ Tɔ, ni lik binib paacham la aa? Ubaa yaa bi ni ponn ni ki len ke u ye Kristo aanii kan, cha u teer ke ti mu ye Kristo aanib ke waah ye pu na la.

⁸ Tidindaan tii mi tininkpir ke m ter nimi ni dii u mbamɔm, waa tii mi tininkpir ngbaan ke m bii nimi. M yaa puk kipupuk ki jer maah ba ga puk pu na kan, maan ji inimɔɔn.

⁹ Ni taa li dak ke m ban m ηmee kigbanj ki ga li kpa nimi ijawaan na.

¹⁰ Bibaa len ke m ηmee tigbann ke mpɔɔndaan na, ke m yaa bi ni chee kan, maa pɔɔ, maaliin aa bi tibɔr tibaa ni.

¹¹ Cha binib ngbaan aaboln bee ke ti yaa ηmee kigbanj ponn ni taah ga ηa pu na kan, ti yaa fuu ni kan, ti ga ηa kina la.

¹² Taa ban ke ti di tibaa ηanj binib bi yoor bibaa paacham na, kaa ban ke ti len ke ti ye bi ponn ni bibaa. Baa kpa nlan. Bi lik tɔb aabimbin aah bi pu na, ki ηanjni bibaa la.

¹³ Tima kan, taan li kpa kipupuk ki lakr taah tun lituln pu na. Ti ga li kpa kipupuk Uwumbɔr aah siin lituln li ki tii timi na pu. Taah nan tuk nimi waaliin na, nima le ye lituln ngbaan ponn ni ngem.

¹⁴ Ti nan puen biken ki fuu ni ni chee ki tuk nimi Kristo aabanyaana tee. Taah ηani kina na, ti po tun lituln li Uwumbɔr siin timi na la.

¹⁵ Taa ban mpakm biken aatuln pu. Ti kpa limakl ke ni ga moo dii Yesu aasan mbamɔm, ki ga ter timi ke ti tun Uwumbɔr aatuln sakpen, waah siin li pu ki tii timi na.

¹⁶ Le ti ga ηmaa buen ntim mu daa ki jer nimi aatiŋ na, ki ti tuk binib tibɔnyaana tee. Taan buen biken aah tun lituln nin chee na, kaa ban ke bi pak timi biken aatuln pu.

¹⁷ Uwumbɔr Aagban len ke, "Unii umɔk ban ke u puk kipupuk na, cha u puk kipupuk Uwumbɔr pu."*

¹⁸ Unii yaa pak ubaa kan, nima le aa mɔk ke Uwumbɔr aanimbil gbiin u. Uwumbɔr yaa pak unii kan, nima le mɔk ke Uwumbɔr aanimbil sil gbiin u.

11

Binib bi ban ke bi ηmann Yesu aanib na aabɔr

¹ Tɔ, m yaa len kijɔrk aaliin siib kan, ni pɔɔn nibaa man ki li kpa limɔr m pu.

² M gee nimi sakpen ke Uwumbɔr aah gee nimi pu na. Ni bi ke usapɔɔn u kaa nyi uja na aah bi pu na, le m ban m di nimi tii Kristo, ni li dii uma baanja.

³ M san ijawaan ke binib ga ηmann nimi, ni taa ki dii Kristo mbamɔm, ke kinimbɔɲ aah nan ηmann Adam aapuu lif pu na.

⁴ Unii yaa fuu ni ni chee ki yaa tuk nimi tibɔr yayan ti kaa ye taah nan tuk nimi Yesu aabɔr ti na kan, ba ηa ni ji limɔr u pu? Ba ηa ni gaa tibɔr ti kaa ye Yesu aabɔnyaan, kaan cha ni kan Uwumbɔr Aafuur Nyaan na? Taah nan tuk nimi Yesu aabɔnyaan tee na, tibɔr ngbaan le nan cha ni kan Uwumbɔr Aafuur Nyaan.

⁵ Binib bi ηmanni ke bi ye Yesu aakpambalb na, maa dak ke bi jer mi.

⁶ Nibaakan, maan ηmaa len ke unii u bae mbaem sakpen na aah len pu na. M mu nyi Yesu aabɔr mbamɔm, ki ηeer ti mɔmɔk tuk nimi, binib aanimbil ni.

⁷ M nan sunn mbaa taab ke m yoor nimi paacham; kinye pu? m nan tuk nimi Uwumbɔr aabɔnyaan, kaa jin nimi kidaak. Maah ηa kina na, ni kpa taani ii?

⁸ Maah nan tuk nimi Uwumbɔr aabɔr na, Yesu aanib biken nan pa mi la. Ni naahn ke m nan yoor baamombil ngbaan ke m li joo ter nimi le na.

⁹ Buyoonn m nan bi ni chee ki lann maah ban pu na, maa muk nimi ke ni ter mi. Tinaabitiib bi nyan Masedonia aatiŋ ni na nan joo ni maah ban tiwan ni na mɔmɔk. Maah nan bi pu n-yoonn ngbaan na, m ga li beenin bi kina la, kaan muk nimi ke ni ter mi.

¹⁰ Kristo pu le m len mbamɔn, maan muk unii ubaa nibaa chee Griis aatiŋ ponn ni ke u ter mi.

¹¹ Ba pu? Ni ye ke maa gee nimi le ki len kina aa? Uwumbɔr nyi ke m gee nimi la.

¹² M ga li beenin tuk nimi Yesu aabɔr, kaan ji nimi kidaak. Biηmanηmannim bi ji nimi kidaak na aan ηmaa pak bibaa ki len ke bi bi ke taah bi pu na.

¹³ Binib ngbaan ηmanni nimi la. Baa ye Kristo aakpambalb. Bi ηmanni nimi ke bi tun waatuln, ki mu aa tun.

¹⁴ Baah ηani kina na, ni taa cha ni gar nimi. Kinimbɔɲ kibaa ηmanni ke ki ye Uwumbɔr aatuun u wiin chain na.

¹⁵ Kinimbɔɲ aatutum yaa ηmanni ke bi ye bininyaam kan, ni taa cha ni gar nimi. Uwumbɔr ga daa bitafal baatuln aah ηeer pu na.

* 10:17 : Lik Jeremia 9.24.

Pɔɔl aah ji falaa Yesu Kristo pu pu na

¹⁶ M ki tuk nimi la, ni taa dak ke m ye uɔɔr. Ni mu yaa dak ke m ye uɔɔr kan, ni li kpa limɔr m pu, ki cha m mu pak mbaa siib.

¹⁷ Maah ga len pu na aa ye Tidindaan aabɔr aaboln. Maah ga pak mbaa pu na, m ga len ke uɔɔr na la.

¹⁸ Binib pam le bi ki pak bibaa dulnyaa ni aawan pu. Nima le m mu ga pak mbaa.

¹⁹ Ni dak ke ni kpa nlan. Ba ɔa ni ji limɔr bijɔrb pu ki kpa mpopiin?

²⁰ Maah len pu na le ye ke unii yaa chuu nimi tinaagbiir, bee u ji nimi aawan, bee u ɔmann nimi, bee u kpa kalmbaani, bee u faa nimi kitapak kan, le ni kpa limɔr u pu.

²¹ Taah kaa muk nimi kina na, le ni bi iimi, ke taa kpa mpɔɔn aa?

Unii ubaa yaa kaar ke u pak ubaa kan, m mu kaar kina la. M len ke uɔɔr na la.

²² Biɔmanɔmannim ngbaan ye Hiilbru yaab la aa? M mu ye. Bi ye Israel yaab la aa? M mu ye. Bi ye Abraham aayaabitiib la aa? M mu ye.

²³ Bi ye Kristo aatutum la aa? M mu ye ki jer bi. M ɔa nimi gafara la, m len ke uɔɔr na la. M nan tun Kristo aatuln ki jer bi, ki koo tiyondir ponn ni ki jer bi. Kristo pu, binib nan gbaa mi ɔnaalab ki ti chaar jer. M nan kani linimaln, naa nan pɔɔ ke m kpo.

²⁴ Nfum muɔmu le Juu yaab gbaa mi linaalab nfum piitaa ni muwae.

²⁵ Rom yaab nan gbaa mi ɔdabil nfum mutaa la. Binib nan mae mi ɔitakpal nfum mbaa la. Nfum mutaa le ɔɔi liin nnyusakpem ni ki cha mi. Kinyeek kibaa ni nwiwɔn le m nan bi likpaln pu nnyusakpem ni.

²⁶ M nan chuun ɔsachun n-yoonn mɔmɔk, ki kani linimaln nnyun ni, le ki kani linimaln bifiiirb chee, le ki kani linimaln maanib Juu yaab chee, le ki kani linimaln binib bi kaa ye Juu yaab na chee, le ki kani linimaln ntim ponn ni, ni kipɔɔk ni, ni nnyusakpem ni, le ki kani linimaln binib bi ɔmann ke bi ye Yesu Kristo aanib na chee.

²⁷ M tun Yesu Kristo aatuln linimaln, ki kani falaa, kaa geenii kinyeek. Nkon ni nnyunyuu mɔk nan joo mi. M nan lann tijikaar. Tiwoor nan joo mi. Maawan-peenkaan aa nan fuu tiwoor ngbaan.

²⁸ Naa ye falaa umina baanja le m kan. Ilandak joo mi iwiin mɔmɔk Yesu aanib mɔmɔk pu.

²⁹ Ubaa yaa kaa kpa mpɔɔn kan, ni yɔl m mu aawon la. Ubaa yaa tɔɔn uken ke u tun titunwanbir kan, ni fiini maanɔul la.

³⁰ Tɔ, m yaa puk kipupuk kan, m ga puk kipupuk maadabur aabɔr pu la.

³¹ Tidindaan Yesu Aate Uwumbɔr, u yeh mpakm n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, uma le nyi ke m len mbamɔn la.

³² Maah nan bi Damaskus aatiɔ ni, Ubɔr Aretas aayoonn na, le kitiɔ ngbaan aaninkpel nan ban u chuu mi, le ki cha waatɔb aajab si kii kitiɔ na aabisamɔb chee, ke bi nan chuu mi.

³³ Le ɔɔtiib di mi ɔa kibɔɔkuuk sakpen ni, ki ti di mi laan takolu u bi kitiɔ ngbaan aagoln pu na, le m nyan unɔaal ni.

12

Pɔɔl aah kan tibɔkpiirkaan ti na

¹ See m puk kipupuk. Ni mu aa kpa tinyoor. M ga tuk nimi Tidindaan aah mɔk mi lijinjiir aawan pu ki kpiir tibɔr ti tuk mi na.

² Nibin kipiik ni ɔnaa le Uwumbɔr nan yoor mi buen udo paacham. M nyi u di maawiin baanja le buen aan u di maawiin ni nwon mɔk le di buen. Uma le nyi.

³ M po nyi ke Uwumbɔr yoor mi buen paacham, Paradais* ni.

⁴ Le m ɔun tibɔr ti maan ɔmaa tuk unii ubaa na. Uwumbɔr aa kii ke m len ti.

⁵ Lijinjiir aawan ngbaan pu, le m ga puk kipupuk. Maan pak mbaa, m ga puk kipupuk maadabur aabɔr pu la.

⁶ M yaa ban m puk kipupuk kan, maan le ye uɔɔr; ba pu? m ga len mbamɔn la. M mu aan puk kipupuk. Ba pu? maa ban ke unii ubaa pak mi ki jer maah ɔeer pu na. M ban ke bi lik maabimbin aah bi pu na, ki pel maah len pu na, le ki bee maah bi pu na.

⁷ Tɔ, Uwumbɔr aah nan mɔk mi lijinjiir aawan sakpen pu na, waa ban ke m yoor mbaa paacham lijinjiir aawan ngbaan pu. Nima le u cha limukl li nyan ni kinimbɔɔ chee na muk mi. Limukl ngbaan wu mi ke nkokon aah saa tiwon kan, ni wu pu na.

⁸ Le m mee Tidindaan nfum mutaa ke u nyan mi limukl ngbaan ni.

⁹ Le waa kii, le ki bui mi ke waaterm le ga cha m nyan limukl ngbaan; ba pu? unii u kaa kpa mpɔɔn na ga li kpa waapɔɔn mbamɔm. Le m kpa mpopiin ki kpa kipupuk maadabur aabɔr pu, aan ki li kpa Kristo aapɔɔn.

¹⁰ M yaa kan idabur, ni ɔsiibil, ni falaa, ni limukl, ni tibɔr, Kristo pu kan, le ni mɔ mi; ba pu? maah kaa kpa mbaa aapɔɔn buyoonn na, le m kpa Kristo aapɔɔn.

Pɔɔl aatafal aah bi Korint aatiɔ aanib ni pu na

¹¹ Ni yaa ba pak mi kan, ni ba ga li ɔnan. Naah kaa pak mi na, nima le cha m pak mbaa ke uɔɔr na. M yaa kaa bi tibɔr tibaa ni kan, binib bi ɔmanni ke bi ye Yesu aakpambal na aa jer mi.

* 12:3 : Paradais ye Uwumbɔr do paacham la.

¹² Maah nan bi ni chee na, m nan tun lijnjiir aatun Uwumbor aapoon pu, ki nan kpa limor n-yoonn mómok. Nima le mək ke m ye Yesu aakpamball mbamom.

¹³ Yesu aanib biken jer nimi kinye? Maah kaa muk nimi ke ni tii mi nibaa na le cha bi jer nimi ii? Nimina yaa kpa taani kan, m njan nimi gafara la.

¹⁴ To, dandana wee, m gor ke m dan ni chee taataa. Maan li ban nibaa ni chee. M ban nimi la, naa ye nimi aamombil. Mbim aa kpiini tetiib, tetiib le kpiini mbim. Ni bi ke maabim na la.

¹⁵ Nima le ni mō mi ke m di mbaa tii nimi, ki tun lituln linimaln ke m ter nimi. M yaa moo gee nimi kan, nimi aageehm bar la aa?

¹⁶ Ni ye mbamom, maa nan njan nimi falaa ke ni tii mi nibaa. Le ni ponn ni bibaa len ke m nan njan nimi, ki jin nimi aawan. M jin nimi aawan kinye?

¹⁷ Maah nan cha binib buen ni chee na, bi ponn ni ubaa nan jin nimi aawan ki tii mi ii? Aayii.

¹⁸ M nan gar Taitus ke u buen ni chee, le ki cha tina aabo uken mu dii u. Taitus jin nimi aawan nibaa aa? Aayii. Ti kpaan nlandak mubaa la. Maah njan pu na, u mu njan kina la. Ti mómok dii kitaabuk kibaa la.

¹⁹ Ni dak ke ti len ke ti nyan tibaa tibor ni la aa? Taa njan kina kpala. Ti bi Uwumbor aanimbiin ni, ki len Kristo aah ban pu na. Maanigeekaab, ti ban ke ti ter nimi ke ni moo dii Uwumbor aasan mbamom. Nima le cha ti len.

²⁰ M san ijawaan ke m yaa fuu ni ni chee kan, naah bi pu na aan li mō mi, m mu aah ga li bi pu na aan li mō nimi mu. M san ijawaan ke m ga nan mui ni bi kpak tōb kinikpapak, ki kpa lipiipoln tōb pu, ki gee lijuul tōb pu, ki yakr tōb, ki bii tōb, ki kpa kalmbaani, ki njan tijar,

²¹ ke m yaa fuu ni ni chee ki kan ke ni ponn ni pam tun titunwanbir, ni tijōn aatuln, ki gor kidagook, ki njan tiwan ni kaa njan na, kaa kpeln nimi aabimbin kan, ni ga bii nsui sakpen. Le Maawumbor ga cha m ji inimōon ni pu.

13

Kookoo aasurm ni idoon

¹ To, m ga dan nan mann nimi taataa la. Ni yaa galn unii ubaa kan, maan gar nimi, see biseeraadam bilee, bee bitaa len.*

² Maah nan mann nimi lelee na, m nan sur ni ponn ni bimok tun titunwanbir na. Dandana wee, maah kaa bi ni chee na, m ki sur bi ke maah nan sur bi njan pu na, ke m yaa fuu ni kan, m ga daa bitafal.

* 13:1 : Lik Ikaal 17.6; 19.15.

³ Nima le ga mək nimi ke Kristo le cha m len. Waa ye udabur ni chee, u kpa mpōon ni chee.

⁴ U nan di waapōon lii ki cha bi kpa u ndōpuinkoo pu. Dandana, u fu Uwumbor aapōon pu la. Timi bi mu kpaan u chee na aa kpa mpōon. Ti mu aah kpaan u chee na, ti mu fu Uwumbor aapōon pu, ki ga njan mək nimi mpōon ngbaan.

⁵ Ni lik nimi aabimbin aah bi pu na man, ke ni sil tii Yesu Kristo naadii aan naa tii. Ni taa lik maabimbin aah bi pu na man, ni li lik nimi nibaa aabimbin aah bi pu na. Naa bee ke Yesu Kristo bi ni ni ii? U bi ni ni la; u yaa kaa bi ni ni kan, naa ye waanib mbamom.

⁶ M kpa limakl ke ni ga bee ke timi le ye waanib mbamom.

⁷ Ti mee Uwumbor tii nimi, ke ni taa tun titunwanbir. Naa ye ke ti ban ti mək nimi timi aabamom la. Ni yaa po dak ke taa ye Yesu aanib mbamom kan, ti po ban ke ni tun lituln li njan na la.

⁸ Ba pu? taan njan di mpōon mu Uwumbor tii timi na, ki len tibōnyaan tee. Ti ban ke tibōnyaan ngbaan loln nsan la.

⁹ Ti yaa kaa kpa mpōon, le nimi le kpa mpōon kan, ni mō timi la. Le ti mee Uwumbor tii nimi ke ni toor nimi aabimbin.

¹⁰ M njan kigban kee, ke maah kaa bi ni chee na, m yaa nan fuu ni ni chee kan, m taa chiin nimi, ki mək nimi maapōon. Nima le cha m njan ki. Tidindaan le tii mi tininkpir ke m ter nimi ni dii waasan mbamom. Waa tii mi tininkpir ngbaan ke m di bii nimi.

¹¹ Nnaabitiib, tibor ti gur na le ye ke m ban m choi nimi la. Toor nimi aabimbin man. Sōn tōb aasui man. Ni li kpa kimōbaan ni nsuudoon man, le Uwumbor u gee timi ki tii timi nsuudoon na ga li bi ni chee.

¹² Ni li dooni tōb mbamom man.

Uwumbor aanib bimok bi do na dooni nimi.

¹³ Tidindaan Yesu Kristo aanimbaasaln, ni Uwumbor aageehm, ni Waafuur Nyaan aamōbaan li bi ni mómok chee.

Kigban̄ ki Pɔɔl ɲmee ki tii GALASIA YAAB na

¹⁻² Min Pɔɔl ni nnaabitiib̄ bimɔk bi m chee na dooni nimi Yesu aanib bi bi Galasia aatim ni na. Yesu Kristo ni Tite Uwumbɔr u fikr u nkun ni na le ɲa mi waakpambal. Naa ye unibɔn le ɲa mi, kaa ye binib le di lituln ngbaan tii mi.

³ Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ɲa tinyoor ɲa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

⁴ Tite Uwumbɔr aageehn pu, le Kristo nan kpo timi aatunwanbir pu, ke u nyan timi dulnyaa wee aatunwanbir ni.

⁵ Uwumbɔr le yeh mpakm n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Tibɔnyaan baan baanja le bi

⁶ Kristo aanimbaasaln pu, le Uwumbɔr yin nimi ke ni dii u. Ni tee gar mi pam; ba pu? ni ban ni di Uwumbɔr lii mala, ki gaa tibɔyayan,

⁷ ti kaa ye tibɔnyaan na. Binib bibaa bi, ki muk nimi, ki ban bi kpeln Kristo aabɔnyaan tee.

⁸ Timi le yaa tuk nimi tibɔr ti kaa ye taah nan tuk nimi tibɔnyaan ti na, bee ni ti ki ye Uwumbɔr aatuun u nyan ni Uwumbɔr do na le tuk nimi tibɔyayan tee kan, cha Uwumbɔr puun lii u pu.

⁹ Taah nan tuk nimi pu na, m ki tuk nimi dandana wee, ke unii ubaa yaa tuk nimi tibɔyayan ti kaa ye naah nan gaa tibɔnyaan ti na kan, cha Uwumbɔr puun lii u pu.

¹⁰ M ban m piir binib aasui le aan Uwumbɔr aasui? M ban ke binib pak mi ii? Aayii. M yaa ban ke binib pak mi kan, maa ba ga li ye Kristo aatutunn.

Pɔɔl aah ɲa Yesu Kristo aatutunn pu na

¹¹ Nnaabitiib̄, m ban ke ni bee ke maah nan tuk nimi tibɔnyaan ti na, taa nyan ni binib chee.

¹² Maa nan gaa ti binib chee. Unii ubaa aa di ti tuk mi. Yesu Kristo ubaa le kpiir ti tuk mi.

¹³ Ni nan ɲun maabimbin aah nan ye pu buyoonn m nan dii Juu yaab aasan na. M nan ɲa Uwumbɔr aanib falaa sakpen a, ki ban ke m kuln bi.

¹⁴ M nan dii Juu yaab aasan ki jer ɲɲeen aatɔtiib̄ ponn ni pam aah dii pu na. Nnimbil nan man tiyaajatiib̄ aakaal pu.

¹⁵ Uwumbɔr aanimbaasaln pu, le u lee mi buyoonn baa nan kee ma mi na, le ki yin mi ke m dii u.

¹⁶ Waageehn pu le u kpiir Ujapɔɔn aah bi pu na mɔk mi, ke m buen ti tuk binib bi kaa ye Juu yaab na waabɔr. Waah ɲa kina na, le

maa buen unii ubaa chee ki ti kpokl maah ga ɲa pu na,

¹⁷ kaa buen Jerusalem ki ti kpokl binib bi puen ye Yesu aakpambalb na chee. M nan buen Arabia aatin̄ ni ki ti bi nima mbaa ki mee Uwumbɔr, le ki nin gir buen Damaskus aatin̄ ni.

¹⁸ ɲibin ɲitaa aah jer na, le m buen Jerusalem m ti mann Piita, ki nan bi u chee iwiin kipiik ni ɲɲmu.

¹⁹ Maa nan ki kan Yesu aakpambal ubaa kpee, see Jems u ye Tidindaan aanaal na baanja.

²⁰ Maah ɲmee pu tii nimi na, Uwumbɔr nyi ke maa mɔn nnyamɔn.

²¹ Tɔ, le m nyan Jerusalem, ki buen Siria aatin̄ ni, ni Silisia aatin̄ ni.

²² N-yoonn ngbaan Kristo aanib bi nan bi Judea aatim ni na aa nan kee kan mi, kaa nyi mi.

²³ Bi po ɲun ke uja u nan ɲani bi falaa na, dandana wee u chuun mooni tibɔnyaan ti u nan ban u bii ti na.

²⁴ Nima le cha bi nyun̄ Uwumbɔr m pu.

2

Pɔɔl ni Yesu Kristo aakpambalb biken

¹ ɲibin kipiik ni ɲinaa aah jer na, le m ni Banabas gir buen Jerusalem. Taitus mu nan dii timi.

² Uwumbɔr nan tuk mi ke m buen Jerusalem. Nima le cha m buen. Le m ni Yesu aanib aaninkpiib̄ kuun tɔb chee tibaa, le m ɲeer tuk bi tibɔnyaan ti m mooni binib bi kaa ye Juu yaab chee na; ba pu? m nan ban ke bininkpiib̄ ngbaan kii maah tun Uwumbɔr aatun pu na, maatun taa bee fam.

³ Tɔ, Taitus u nan bi m chee na ye Griik aanii la. Le Yesu aanib aaninkpiib̄ ngbaan aa muk u ke u gii uchakpaln.

⁴ Binib bibaa bi, ki ɲɲmanni ke bi dii Yesu Kristo, ki kpaan ti chee; bima le nan ban ke bi gii u. Bi kpaan ti chee ke bi lik taah gaa tibaa pu ki dii Yesu aasan kaa ki dii Moses aakaal na. Le bi nan ban ke bi muk timi ti ki dii Moses aakaal.

⁵ Le taa kii baah ban pu na kpala. Taa nan ban unii ubaa kpeln Yesu aabɔnyaan tee ki tuk nimi tibɔyayan.

⁶ Yesu aanib aaninkpiib̄ bi kpa liyimbil na, baah bi pu na, naa ye nibaa m chee; ba pu? Uwumbɔr aa pak ubaa ki jer uken, binib ngbaan aa len ke m di tibɔr tibaa ki kpee maah mooni tibɔr ti na pu.

⁷ Bi bee ke Uwumbɔr lee mi ke m di Yesu aabɔnyaan tuk binib bi kaa ye Juu yaab na, ke waah nan lee Piita u ti tuk Juu yaab pu na.

⁸Uwumbør u tii Piita mpøon ke u ti tuk Juu yaa Yesu aabønnyaan na, uma le tii m mu mpøon ke m tuk binib bi kaa ye Juu yaab na.

⁹Le Jems, ni Piita, ni Jonn, bi ye Yesu aanib aaninkpiib na, bee Uwumbør aah ter mi waatunl ponn ni pu na, le bi di biñaal tii m ni Banabas ke naabitii pu na, ki kii ke ni ñan ke ti buen binib bi kaa ye Juu yaab na chee, aan bi mu buen Juu yaab chee.

¹⁰Bi nan ban ke ti li teer ki ter binib bi ye bigiim bi ponn ni na. M mu aanimbi man ke m ter bi.

Pøal aah kae Piita pu na

¹¹Tø, Piita aah fuu ni Antiok aatin ni na, le m kpak u; ba pu? u nan kpa taani la.

¹²Bijab bi nan nyan ni Jems chee na aah kaa nan kee fuu ni buyoonn na, u nan ji binib bi kaa ye Juu yaab na chee tijikaar. Bijab ngbaan aah nan fuu ni na, le u nyan binib bi kaa ye Juu yaab na chee, kaa ki ji bi chee tijikaar; ba pu? u nan san Juu yaab bi nyan ni Jems chee na ijawaan.

¹³Le Juu yaab bi nan bi Antiok aatin ni na mu ñani Piita aah ña pu na. Bi nyi tiwan ni ñan na, le kaa ñani ni. Hali bi nan cha Banabas mu yenn.

¹⁴M nan kan ke baa dii Yesu aabønnyaan mbamöm. Le m tuk Piita bi mömök aanimbi ni ke, “Aa ye Juu aanii la. Aa yaa dii binib bi kaa ye Juu yaab na aah dii pu na, kaa ki dii Juu yaab aasan kan, ba ña aa muk binib bi kaa ye Juu yaab na ke bi dii Juu yaab aasan?”

Gaakii pu le Uwumbør ga gaa binib lii

¹⁵Tø, ti ye Juu aamaal ni la. Taa ye binib bi kaa ye Juu yaab bi ye titunwanbirdam na;

¹⁶Le ti mu nyi ke unii yaa dii Moses aakaal kan, nima le aan cha Uwumbør len ke waabør ñan. Unii yaa gaa Yesu Kristo ki kii kan, nima le ga cha Uwumbør len ke waabør ñan. Le ti gaa Yesu Kristo ki kii; ba pu? taah gaa u ki kii pu na, nima le cha Uwumbør len ke timi aabør ñan, naa ye ke ti dii Moses aakaal mbamöm le cha u len; ba pu? Uwumbør aan len ke unii ubaa aah dii nkaal ngbaan pu na le cha waabør ñan.

¹⁷Taah kpaan Kristo chee ke ti ñmar pu na, nima le møk ke timi Juu yaab ye titunwanbirdam ke binib bi kaa ye Juu yaab na mu aah ye pu na. Nimina møk ke Kristo ban titunwanbir aa? Aayii.

¹⁸M nan yii Moses aakaal ki dii Yesu aasan la. M yaa ki dii nkaal ngbaan kan, nima le ga ña mi utunwanbirdaan.

¹⁹Maa ki dii nkaal ngbaan ke unii u kpo na aah kaa ki dii pu na la. Ni naahn ke nkaal ngbaan aah ku mi le na. M yii nkaal ngbaan ke m li bi Uwumbør aah ban pu na la.

²⁰M nan kpo Kristo chee ndøpuinkoo pu, le m mu beenin fu; naa ki ye min Pøal le fu. Kristo le fu m ni. Uma Uwumbør Aajapøon u gee mi ki nan kpo m pu na, uma le m gaa u ki kii, nima pu le m bi.

²¹Maa yii Uwumbør aanimbaasaln. Maah len pu na le ye ke unii yaa bui ke waah dii Moses aakaal na, nima le ga gaa u lii kan, u bui ke Yesu nan kpo fam le na.

3

Nkaal bee gaakii

¹Galasia aatin aanib, bijørb, ñma ñmann nima ke ni taa ki dii mbamøn? Ti nan tuk nima Yesu Kristo aah nan kpo ndøpuinkoo pu pu na. Ni bi ke ninimbi aah kan le na.

²Cha m baa nima mbaan mbaa. Naah dii Moses aakaal na le cha ni gaa Uwumbør Aafuur Nyaan aan naah ñun Yesu aabønnyaan tee ki gaa u ki kii na le cha ni gaa?

³Uwumbør Aafuur Nyaan aapøon pu, le ni nan piin ki dii waasan. Ni ye bijørb ki dak ke ni ga ñmaa dii u nima nibaa aapøon pu uu?

⁴Uwumbør aah tun litukpaan ki tii nima na, ni ye fam la aa? M mak ke laa ye fam.

⁵Uwumbør nan tii nima Waafuur Nyaan ki tun lijnjiir aatun nikaasisik ni. Naah dii Moses aakaal na le cha u ñani kina aan naah ñun Yesu aabønnyaan tee ki gaa u ki kii na le cha u ñani kina?

⁶Ni ñmee Uwumbør Aagban ni ke, “Abraham nan gaa Uwumbør aamöboln ki kii, kina pu na le Uwumbør gaa u ke u ye uninyaan u chee.”*

⁷Nimina møk timi ke binib bi gaa Uwumbør ki kii na, bima le ye Abraham aayaabitii.

⁸Ni ki ñmee Uwumbør Aagban ni ke Uwumbør nan bee ke binib bi kaa ye Juu yaab na ga nan gaa u ki kii ki ñmar. Baah kaa nan kee gaa u ki kii buyoonn na, le u nan puen tuk Abraham tibønnyaan tee, ki bui u, “Aa pu, le m ga ña tinyoor ña ñinibol mömök pu.”†

⁹Nima pu na, Uwumbør ga ña tinyoor ña binib bi gaa u ki kii na pu, ke waah nan ña tinyoor ña Abraham u nan gaa u ki kii na pu na.

¹⁰Tø, binib bimök dii Moses aakaal ke bi ñmar na, Uwumbør aamøpuur bi bi pu la. Ba pu? ni ñmee Uwumbør Aagban ni ke, “Uwumbør aamøpuur bi unii umök yii, kaa dii ikaal ni mömök mumök bi Nkaal aagban ni na pu la.”‡

¹¹Ni ye mbamøn la, unii yaa dii Moses aakaal kan, nima le aan cha Uwumbør len ke waabør ñan. Ni ñmee Uwumbør Aagban ni ke, “Unii yaa gaa Uwumbør ki kii kan, Uwumbør ga len ke udaan ngbaan aabør le

* 3:6 : Lik Mpiin 15.6; Rom Yaab 4.3. † 3:8 : Lik Mpiin 12.3. ‡ 3:10 : Lik Ikaal 27.26. § 3:11 : Lik Habakuk 2.4.

ɲan, uma le ga kan limɔfal li kaa kpa ndoon na.”[§]

¹² Moses aakaal bi, le ki cha naadii mu bi. Nkaal ngbaan len ke unii u dii mu mbamɔm na ga li kpa limɔfal.*

¹³ Ti bii nkaal ngbaan la, nima le Uwumbɔr aamɔpuur bi ti pu. Le Kristo nyan timi mmɔpuur ngbaan ni; kinye pu? u nan kpo ndɔpuinkoo pu ki di mmɔpuur ngbaan di tun uma ubaa aayil pu, ke baah nan ɲmee Uwumbɔr Aagban ni pu na ke,† “Unii umɔk bi kpaa u ndɔpuinkoo pu na, Uwumbɔr aamɔpuur bi u pu la.”

¹⁴ Uwumbɔr nan ɲa tinyoor ɲa Abraham pu. Le Yesu Kristo nan kpo ti pu ke binib bi kaa ye Juu yaab na mu kan tinyoor ngbaan. Le ti yaa gaa Yesu ki kii kan, ti ga gaa Uwumbɔr Aafuur Nyaan, waah nan puu tipuur ti ke u ga tii timi na.

Nkaal na, ni tipuur ngbaan

¹⁵ Nnaabitiib, m ga di binib aabɔr ki di ɲaɲ Uwumbɔr aabɔr aah bi pu na la. Unii yaa puu tipuur, ki ɲmee waayimbil ti pu kan, ubaa aan ɲmaa kpeln ti, kaan ɲmaa ɲa ti fam.

¹⁶ Uwumbɔr nan puu tipuur tii Abraham ni uyaabil la. Waa len ke uyaabitiib, kaa len ke kinipaak, u len ke unibaan la. U nan len ke uyaabil la.‡ Uma le ye Kristo.

¹⁷ Maah len pu na le ye ke Uwumbɔr nan puu tipuur, ki puu ke u ga sil ɲa kina [Kristo pu]. Njibin ikui inaa ni ɲibin piitaa aah jer na, le u tii binib nkaal. Nkaal ngbaan aa ɲa tipuur ngbaan fam.

¹⁸ Tipuur ngbaan pu le Uwumbɔr nan ɲa tinyoor ɲa Abraham pu. Nima le mɔk ke u ga ɲa tinyoor ɲa ti mu pu, tipuur ngbaan pu. Naa ye ke ti dii nkaal ngbaan le ga cha u ɲa tinyoor ɲa ti pu.

¹⁹ Ni yaa ye kina kan, ba pu Uwumbɔr nan tii binib nkaal ngbaan? U nan tii bi nkaal ngbaan ke bi bee titunwanbir aah ye pu na. U ban ke nkaal ngbaan li bi ki nan saa buyoonn Abraham aayaabil[§] ga fuu ni na. Abraham aayaabil ngbaan le Uwumbɔr nan puu tipuur ngbaan tii u. Uwumbɔr nan cha waatuuntiib di nkaal ngbaan tii Moses, ke u di tii binib.

²⁰ Uwumbɔr nan cha waatuuntiib ni Moses le tii binib nkaal ngbaan. Uwumbɔr ubaa le nan puu tipuur na ki tii Abraham.

Nkaal ngbaan aatuln

²¹ Moses aakaal kpak Uwumbɔr aah puu tipuur ti na aa? Aayii. Nkaal ngbaan yaa ba ɲmaa tii timi limɔfal kan, nkaal ngbaan pu le ti ba ga ɲmar.

²² To, Uwumbɔr Aagban len ke dulnyaa ni aanib mɔmɔk ye titunwanbirdam la, ke Uwumbɔr aah nan puu tipuur ti na, u ga ɲa

tinyoor ɲa binib bi gaa Yesu Kristo ki kii na pu. Binib bi gaa u ki kii na, bima le u ɲa tinyoor ɲa bi pu.

²³ Buyoonn Yesu aa nan kee fuu ni na, Moses aakaal nan dii timi ki nan saa buyoonn Yesu nan dan dulnyaa ni na ke ti gaa u ki kii.

²⁴ Nkaal ngbaan nan ye ukikiir ki kii timi, ki nan saa buyoonn Yesu fuu ni na, aan ti gaa u ki kii le ki ɲmar.

²⁵ Dandana wee Yesu le ti gaa ki kii. Moses aakaal aa ki joo timi.

²⁶ Nimi bimɔk gaa Yesu Kristo ki kii na, u pu le ni ye Uwumbɔr aabim.

²⁷ Baah nan muin nimi nnyun ni, Kristo aayimbil pu na, ni gaa Kristo aabimbin la.

²⁸ Naah kpaan Yesu Kristo ni na, ni mɔmɔk ye unibaan la. Juu yaab ni binib bi kaa ye Juu yaab na, ni binaagbiib ni mmaal aabim, ni bijab ni bipiib, ni mɔmɔk ye unibaan la.

²⁹ Ni ye Kristo aanib la. Nima le ni ye Abraham aayaabitiib. Le ni ni u ga kan tiwanyaani ni Uwumbɔr nan puu tipuur ke u ga tii nimi paacham na.

4

¹ Maah len pu na le ye ke ubo u ga ji lifaal na le yeh ute aawan mɔmɔk; le waah laa ye ubo buyoonn na, waa jer unaagbiija.

² U bi waaninkpiib ni bimɔmɔk aajaal ni, ki nan saa nwiin mu ute siin na.

³ Ti mu bi kina la. Buyoonn taa nan kee nyi Yesu aabɔr na, dulnyaa aawanbir nan joo timi tinaagbiir la.

⁴ Naah nan ɲeer n-yoonn mu na, le Uwumbɔr nan tun ni Ujapɔn. Upii le nan ma u. Juu yaab aakaal le nan joo u,

⁵ ke u gaa binib bi dii nkaal ngbaan na lii, aan Uwumbɔr ɲa timi waabim.

⁶ Taah ye Uwumbɔr aabim na, le Uwumbɔr tun ni Ujapɔn Aafuur Nyaan tisui ni. Muma le cha ti yin Uwumbɔr ke Tite.

⁷ Nima pu na, saa ki ye unaagbiija. Aa ye Uwumbɔr aabo la. Saah ye waabo na, aa ga kan waah puu tipuur ti na [Kristo pu].

Pɔɔl aatafal aah bi Galasia yaab ni pu na

⁸ Buyoonn naa nan kee nyi Uwumbɔr na, ɲiwaɔ ɲi kaa ye Uwumbɔr na nan joo nimi tinaagbiir la.

⁹ Dandana wee, ni nyi Uwumbɔr, le u mu nyi nimi. Ba ɲa ni ban ni labr ki ki dii dulnyaa aawanbir mu kaa kpa mpɔn, kaa ɲmaa ter nimi na? Ba ɲa ni ban ke tiwanbir ngbaan ki li joo nimi tinaagbiir?

¹⁰ Ni joo nwiin aakpaakool, ki joo uɲmal mu aakpaakool, ki joo libiln mu aakpaakool la.

* 3:12: Lik Liifai Yaab 18.5. † 3:13: Lik Ikaal 21.23. ‡ 3:16: Lik Mpiin 12.7. § 3:19: Abraham aayaabil ngbaan ye Yesu la.

¹¹ M nan tun Uwumbør aatun linimaln nikaasisik ni. Le ni muk mi nsui ni, ke nibaakan maatun ga nan ŋa yoli la.

¹² Nnaabitiib, m nan di ŋkoobil ngbaan mɔmɔk lii, ke m li bi ke naah bi pu na. M ganŋi nimi ke ni mu li bi ke maah bi pu na, ki taa ki dii ŋkoobil ngbaan. Ni ye mbamɔn la, naa ŋa mi bakaa ubaa.

¹³ Idabur nan joo mi. Ni nyi ke idabur ngbaan nan tii mi nŋan njan ke m dan nan tuk nimi Yesu aabɔnyaan.

¹⁴ Le ni ŋa mi tibulchinn, kaa lik mi fam, kaa yii mi ke m ye iween aanii. Ni nan gaa mi ke naah ba ga gaa Uwumbør aatuun, bee Yesu Kristo pu na.

¹⁵ Ni nan kpa mpopiin m pu la. Mpopiin ngbaan ki bi la chee dandana wee? M nyi ke ni yaa ba ga ŋmaa lokr nimi aanimbil ngbaan ki di tii mi kan, ni ba ga lokr ŋi tii mi.

¹⁶ Dandana wee, maah sur nimi ki tuk nimi mbamɔn na, nima le cha m kpaln nimi aadin aa?

¹⁷ Binib bi tuk nimi tibɔyayan na, binimbil man ni pu la. Baabɔr mu aa ŋan. Bi ban ke bi nyan nimi Yesu aasan ni. Bi ban ke ninimbil li man bi pu, aan ni dii bi.

¹⁸ Binib aanimbil yaa man nsanyaan pu kan, nima le ŋan. Ni ŋan, maah bi ni chee buyoonn na, ki ŋan maah kaa bi ni chee buyoonn na mu.

¹⁹ Maabim, ni wu mi ke imalween aah chuu upii kan, ni wu pu na, ki nan saa buyoonn ni ga chikr Kristo aasan ni na.

²⁰ M ban ke m li bi ni chee dandana wee, ki kpeln maamɔbɔln; ba pu? nlan ŋmal nimi aabɔr pu la.

Sara ni unaagbiipii Hagar aamɔk

²¹ Nimi bi ban ni dii Moses aakaal na, naa nyi nkaal ngbaan aah len pu na aa?

²² Uwumbør Aagban len ke Abraham nan kpa japotiib bilee. Unaagbiipii nan ma ubaa, mmaal aabo mu ma uken.

²³ Unaagbiipii ngbaan ma kan, u po ma ubijabo binib aah ma pu na la. Mmaal aabo ma kan, Uwumbør le nan puu tipuur tii u ke u ga maa ubijabo, le u ma u.

²⁴ Bipiib bilee ngbaan aabɔr kpa ŋitaa la. Unaagbiipii u bi nan yin u ke Hagar na nan ma nnaagbiibim la. Hagar aabɔr ŋan Moses aakaal la; ba pu? Moses aakaal joo binib tinaagbiir la. Uwumbør nan tii Moses nkaal ngbaan Sainai aajool paab.

²⁵ Sainai aajool bi Arabia aatiŋ ni la. Hagar aabim mu nan bi nima la. Jerusalem aatiŋ ki bi dulnyaa ni na naahn unaagbiipii Hagar la; ba pu? Jerusalem aanib ye binaagbiib la. Moses aakaal le joo bi tinaagbiir.

²⁶ Le Jerusalem aatiŋ ki bi paacham na aanib ye mmaal aabim. Timi le ye waabim.

²⁷ Ni ŋmee Uwumbør Aagban ni ke, “Upii u kaa ma mbim na, u li kpa mpopiin.

Imalween aah kaa chuu upii u na, u li tar mpopiin ngbaan pu; ba pu? upii u aachal yii u na aabim wiir

ki jer upii u kpa chal na aabim.”*

²⁸ Nnaabitiib, ti bi ke mmaal aabijabo Aisak aah nan bi pu na la; ba pu? Uwumbør aah puu tipuur ti na le cha ti ye waabim.

²⁹ N-yoonn ngbaan unaagbiipii aabijabo nan muk mmaal aabijabo Aisak u bi nan ma u Uwumbør Aafuur Nyaan aapɔɔn pu na. Dandana wee, ni bi kina la. Binib bi dii Juu yaab aakaal na muk timi bi ye Uwumbør aabim Waafuur Nyaan aapɔɔn pu na la.

³⁰ Uwumbør Aagban len kinye? Ki len ke Uwumbør nan bui Abraham, “Nyan unaagbiipii na ni waabo; unaagbiipii aabo na aa kpa nŋan u ji lifaal mmaal aabo na chee.”†

³¹ Nnaabitiib, maah len pu na le ye ke taa ye unaagbiipii aabim, ti ye mmaal aabim la.

5

Yesu Kristo aah gaa timi lii pu na

¹ Kristo nan gaa timi lii, ke ti taa ki li bi tinaagbiir ni. Nima pu na, ni li si mbamɔm, ki taa cha tiwan nibaa ki li joo nimi tinaagbiir.

² Ni li pel mbamɔm, min Pɔɔl le tuk nimi ke ni yaa gii lichakpaln ke ni ŋmar kan, Kristo aan ŋa nimi tinyoor.

³ Unii umɔk gii uchakpaln ke u ŋmar na, m ban m ki sur u ke Moses aakaal mɔmɔk dii u la.

⁴ Nimi bi ban ke ni dii Moses aakaal ke ni ŋmar na, ni yakr Kristo chee la, ki di Uwumbør aaterm lii a.

⁵ Uwumbør Aafuur Nyaan bi ti ni. Le ti gaa Yesu ki kii. Nima le cha ti kii bundaln Uwumbør ga nan len ke timi aabɔr ŋan na.

⁶ Ti yaa kpaan Yesu Kristo ni kan, lichakpangeei aa ye tibɔkpaan. Unii yaa kaa gii kan, ni mu aa ye tibɔkpaan. Ti yaa gaa Yesu ki kii, ki mu yaa gee binib kan, nima le ye tibɔkpaan.

⁷ Ni nan dii Yesu mbamɔm la. Ŋma kiir nimi ke ni taa ki kii waabɔr ti ye mbamɔn na?

⁸ Binib bi kiir nimi na aabɔr aa nyan ni Uwumbør u yin nimi na chee.

⁹ Boroboro aanyɔk siib le cha boroboro mɔmɔk duuni.

¹⁰ Tɔ, naah ye Tidindaan aanib na le m bee ke naan dii nnyamɔn aamɔkm. Ntafadaan ga pii binib bi muk nimi na.

¹¹ Nnaabitiib, binib bibaa len ke m tuk binib ke bi li geei ŋchakpan aan ki ŋmar. Ti yaa gbiin kan, ba pu Juu yaab beenin ŋani

* 4:27 : Lik Aisaya 54.1. † 4:30 : Lik Mpiin 21.10.

mi falaa? Ti yaa gbii ke m tuk binib ke bi li geei njhakpan aan ki nmar kan, Yesu aadɔpuinkoo aabɔr aa ba ga cha Juu yaab gee lijuul.

¹² Cha binib bi muk nimi lichakpangeei pu na lee nyan bibaa aajawan.

¹³ Nnaabitiib, Uwumbɔr yin nimi ke u nan gaa nimi lii la. Waah gaa nimi lii na, ni taa ki li nani nimi aabimbikpok aah ban pu na. Ni li gee tɔb ki li ter tɔb.

¹⁴ Uwumbɔr aakaal mbaa len ke, “Aa li gee aana aabo ke saah gee aabaa pu na.”* Aa yaa joo nkaal ngbaan kan, Uwumbɔr aakaal mɔmɔk le aa joo.

¹⁵ Ni mu yaa kpa lipiipoln ki kpak tɔb kinikpakpak kan, ni li nyi, ni ga kuln tɔb.

Nfuur Nyaan ni unibɔn aabimbin

¹⁶ M tuk nimi la, cha Uwumbɔr Aafuur Nyaan le joo nimi man, ki taa nani nimi aabimbikpok aah gee pu na.

¹⁷ Timi aabimbikpok aah ban pu na le kpak Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah ban pu na. Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah ban pu na mu kpak timi aabimbikpok aah ban pu na. Timi aabimbikpok ni Uwumbɔr Aafuur Nyaan ye tɔb aadim la. Nima le cha ni pɔɔ ke ni dii mbamɔm naah ban pu na.

¹⁸ Ni yaa dii Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah ban pu na kan, Moses aakaal aa dii nimi.

¹⁹ Mbimbikpok aatuln bi lipaal la. Binib bi dii kina na le gor kidagook, ki tun tijɔr aatuln, ni inimɔn aatuln,

²⁰ ki dii njwaa, ki chuun ji inyɔk, ki nan binib, ki ban tibɔr, ki kpa lipiipoln, ki kpa lijuul, ki kpa kukumɔɔ, ki kpak tɔb kinikpakpak, ki yakr tɔb,

²¹ ki kpa iniman, ki ku binib, ki nyu ndaan gbii, ki gbiir bidagbiib aagbiir, ki tun lituln limina mɔk aaboln. M ki sur nimi ke maah nan sur nimi n-yoonn mu jer na pu na, ke binib bi nani kina na aan koo Uwumbɔr aanaan ni.

²² Uwumbɔr Aafuur Nyaan le cha binib gee tɔb, ki kpa mpopiin, ni nsuudoon, ni limɔr, ni tibulchinn, ni mbimbinyaan, ni ibamɔn,

²³ ki bi suuna, ki chur bibaa. Nkaal aa bi ki ga kpak binib bi nani kina na.

²⁴ Binib bi ye Yesu Kristo aanib na, bi yii baabimbikpok aah ban pu na mɔmɔk, ki dii mbimbikpok ngbaan kpa Yesu aadɔpuinkoo pu.

²⁵ Ti kpa limɔfal Uwumbɔr Aafuur Nyaan pu. Nima pu na, cha Nfuur Nyaan ngbaan le joo timi.

²⁶ Ti taa li kpa kalmbaani, ki taa muk tɔb, ki taa li kpa lipiipoln tɔb pu.

6

Ni li ye tɔb aatutum

¹ Nnaabitiib, bi yaa pii unii titunwanbir ni kan, nimi bi nyi Uwumbɔr aasan mbamɔm na, ni li bi suuna ki ter u ke u ki dii mbamɔm, ki li lik aabaa, kinimɔɔr taa tɔɔr aa mu.

² Kii Kristo aakaal mbamɔm man, ki li ter tɔb nimi aamuk ponn ni.

³ Unii u kaa bi tibɔr tibaa ni na yaa dak ke u ye uninyuun kan, u nmanni ubaa la.

⁴ Cha unii mɔmɔk daki lik ke waatuln njan aan laa njan. Li yaa njan kan, u ga li kpa mpopiin uma ubaa aatuln pu. U taa li kpa kipupuk ke waatuln njan ki jer una aabo yaan.

⁵ Ba pu? unii mɔmɔk kpa uma ubaa aatuln la.

⁶ Tɔ, binib bi bae Yesu aabɔnyaan na, cha bi yakr baah kpa ni na tii unii u mɔk bi tibɔnyaan ngbaan na.

⁷ Tɔ, ni taa nmanni nibaa; ni taa dak ke ni ga njmaa nmann Uwumbɔr; tiwan ni aa bun na, nima le aa ga nan chee. ⁸ Maah len pu na le ye ke unii yaa nani unibɔn aabimbin aah ban pu na kan, u ga kan nkun. Unii yaa nani Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah ban pu na kan, u ga kan limɔfal ni kaa kpa ndoon na.

⁹ Cha ti tun litunyaan ki taa dii cha; ba pu? ti yaa kaa dii cha kan, ni nan saa naayoonn kan, ti ga kan lituln ngbaan aanyoor.

¹⁰ Nima na, ti yaa kan nsan kan, ti li nani binib mɔmɔk tinjann. Binib bi gaa Yesu ki kii na, ti li nani bima le tinjann sakpen.

Kookoo aasurm ni idoon

¹¹ Lik man, m di mbaa aanjaal njmee ke ni filk ki tii nimi.

¹² Binib bi muk nimi ke ni li geei njhakpan na, bi ban ke bi piir Juu yaab aasui, aan bi taa nja bi falaa Kristo aadɔpuinkoo aabɔr pu la.

¹³ Tɔ, binib ngbaan geei njhakpan la; bima bibaa aa dii Moses aakaal mɔmɔk. Bi po ban ni li geei njhakpan, aan bi li kpa kipupuk ke ni nja kina.

¹⁴ Mma kan, m ga li kpa kipupuk tiwan nibaa baanja le pu, nima le ye ke Tidindaan Yesu Kristo nan kpo ndɔpuinkoo pu. Waadɔpuinkoo pu, le dulnya wee ni aawan aa ki mɔ m chee, ntafal aa ki bi dulnya wee ni aawan ni.

¹⁵ Unii yaa dii Yesu Kristo aasan kan, lichakpangeei aa ye tibɔkpaan, unii yaa kaa gii kan, ni mu aa ye tibɔkpaan. Mbimbipɔn le ye tibɔkpaan.

¹⁶ Binib bimɔk kii kina na le ye Uwumbɔr aanib, ki ye Israel yaab bamɔm. Uwumbɔr tii bi nsuudoon ki san bi kinimbaak.

¹⁷ Tɔ, ubaa taa ki muk mi; ba pu? binib aah gbaa mi na aabue bi nwon pu, ki mɔk ke m ye Yesu yoo.

* 5:14 : Lik Liifai Yaab 19:18.

¹⁸ Nnaabitiib, Tidindaan Yesu Kristo
aaɲam li bi nisui ni. Amii.

Kigbanj ki Pɔɔl ηmee ki tii EFESUS YAAB na

¹ Min Pɔɔl, u ye Yesu Kristo aakpambal Uwumbɔr aageehn pu na, le ηmee kigbanj kee tii Uwumbɔr aaninyaam bi bi Efesus aatinj ni, ki joo waasan mbamɔm, ki kpaan Yesu Kristo chee na.

² Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Uwumbɔr aah tii timi Waafuur Nyaan aanyoor pu na

³ Cha ti pak Uwumbɔr, u ye Tidindaan Yesu Kristo Aate na. Taah kpaan Kristo ni na, le Uwumbɔr ηa tinyoor ηa ti pu, ki tii timi Waafuur Nyaan aapiin mɔmɔk paacham.

⁴ Uwumbɔr aah kaa nan kee naan dulnyaa wee buyoonn na, le u nan nyan timi, Kristo pu, ke ti li ye waanib, ki li bi chain, ki taa li kpa taani ubaa unimbiin ni. U gee timi la.

⁵ Taah kpaan Yesu Kristo chee na, le Uwumbɔr ηa timi waabim. N-yaayoonn na, u nan nyan timi ke ti li ye waabim. Nima le ye waageehn, ki ye waah ban pu na.

⁶ Waabogeehn pu le u ηa tinyoor sakpen ηa ti pu, nima le ti pak u ki nyuɔni u waabulchinn sakpenn pu.

⁷ Kristo aasin pu, le Uwumbɔr gaa timi lii, ki di cha pinn timi, ki ηa timi tibulchinn sakpen,

⁸ ki ηa tinyoor sakpen ηa ti pu, ki tii timi nlan mɔmɔk, ni mbeen mɔmɔk,

⁹ ki kpiir tibɔbɔrkaan ti u nan dak usui ni ke u ga ηa ti na mɔk timi. Kristo pu le u kpiir ti. Waageehn le na.

¹⁰ Tibɔbɔrkaan ngbaan le ye ke ni yaa nan ηeer kan, u ga di tiwan nimɔk bi paacham ni taab na kpaan tɔb chee, ki ηa ni kimɔbaan, ki ηa Kristo ni mɔmɔk aayidaan.

¹¹ Uwumbɔr aah ηani tiwan mɔmɔk pu na, u ηani waageehn, waah dak pu na la. Taah kpaan Kristo ni na, le Uwumbɔr ηa timi waanib. N-yaayoonn na, le u nan nyan timi ke ti li ye waanib.

¹² U nyan timi bi puen kpa limakl Kristo pu na, ke ti li mɔk binib waah ηan sakpen pu na, aan bi pak u.

¹³ Ni mu gaa Kristo ki kii la. Naah ηun Uwumbɔr aabɔr ti ye mbamɔn, ki ye tibɔnyaan ti cha ni ηmar na, le ni gaa Kristo ki kii. Naah kpaan u ni na, le Uwumbɔr tii nimi Waafuur Nyaan, ke waah nan puu tipuur ti na, ki mɔk ke ni ye waanib la.

¹⁴ Waah tii timi Waafuur Nyaan na, nima le mɔk ke u ga tii timi waah puu tipuur ti na mɔmɔk, ki ga gaa timi bimɔk ye waanib na

lii. Nima pu na, cha ti li pak u, waah ηan sakpen pu na.

Pɔɔl aah mee Uwumbɔr pu na

¹⁵ M ηun naah gaa Tidindaan Yesu ki kii, ki gee waanib mɔmɔk pu na,

¹⁶ nima le m dooni Uwumbɔr ni pu n-yoonn mɔmɔk,

¹⁷⁻¹⁸ ki teer nimi maameel ponn ni. Tite Uwumbɔr, u ye Tidindaan Yesu Kristo Aawumbɔr, ki yeh lisil mɔmɔk na aah woln ninimbil pu na, m mee u ke u tii nimi Waafuur Nyaan mu ga tii nimi nlan, ki kpiir Uwumbɔr aah bi pu na mɔk nima na, aan ni bee u mbamɔn, ki bee waah yin nimi ki tii nimi limakl pu na, ki bee waah ga tii waanib paacham aawan ni mɔ sakpen na pu na,

¹⁹ ki bee ke u kpa mpɔɔn sakpen ki ti nyanj, ki tii timi bi gaa u ki kii na. Mpɔɔn ngbaan le ye mpɔɔn sakpiin

²⁰ mu u nan di fikr Kristo nkun ni, ki di u kaan unjanggih wɔb paacham na.

²¹ Uma Kristo bi nima ki kpa mpɔɔn mu jer mpɔɔn mɔmɔk na: u kpa mpɔɔn jer inyɔk, ni ηiwaa, ni bipɔnib aapɔɔn, ki kpa tininkpir jer tininkpir mɔmɔk, ki kpa mpɔɔn jer dindatiib aapɔɔn mɔmɔk. Waayimbil jer ηiyimbil ηimɔk bi dandana wee na, ni ηimɔk ga li bi n-yoonn mu choo na.

²² Uwumbɔr di tiwan mɔmɔk di ηa uma Kristo aataapɔtan taab, ki ηa u tiwan mɔmɔk aayidaan ki tii waanib.

²³ Waanib le ye uma Kristo aawon, le u gbii bi, ki mu bi tiwan nimɔk bi ηipepel mɔmɔk na ni.

2

Naah nyan nkun ni ki kan limɔfal pu na

¹ U tii nimi limɔfal la. Ni nan tun titunwanbir, kaa nan kii Uwumbɔr aamɔb, nima le naa nan kpa limɔfal.

² Ni nan dii dulnyaa aasan mu kaa ηan na, ki kii kinimbɔj ki ye tiwanbir mɔmɔk aayidaan na aamɔb. Kima le joo binib bi yii Uwumbɔr aamɔb na.

³ Ti mɔmɔk mu nan bi bi ponn ni, ki mu dii taah ban tiwan ni kaa ηan na pu na, ki ηani tisui ni tiwon aah gee pu na. Taah nan bi pu na le nan cha Uwumbɔr gee liɔɔul ti pu, ke waah gee liɔɔul titunwanbirdam biken pu pu na.

⁴ Tɔ, Uwumbɔr mu kpa linimbaasaln sakpen, ki gee timi sakpen.

⁵ Taah nan tun titunwanbir na, taa nan kpa limɔfal. Taah kpaan Kristo ni na, le Uwumbɔr tii timi limɔfal. Waanimbaasaln pu le u gaa nima lii.

⁶ Taah kpaan Yesu Kristo ni na, le Uwumbɔr kpaan yoor timi ni uma Kristo, ki cha ti ti kal u chee paacham.

⁷ N-yoonn mu choo na, nima le ga mək ke Uwumbər kpa linimbaasaln sakpen, ki gee timi ki ti nyan, Yesu Kristo pu.

⁸ Naah gaa Yesu ki kii pu na, le ni ɲmar, Uwumbər aanimbaasaln pu. Naa ye nimi nibaa pu le ni ɲmar. Ni ye Uwumbər aapiin la.

⁹ Naa ye nimi aatunyaan pu le ti ɲmar, ubaa taa li kpa kipupuk.

¹⁰ Ti ye Uwumbər aawanaankaan la. Taah kpaan Yesu Kristo ni na, le Uwumbər ɲa timi binipəm, ke ti li tun lituln li ɲan na. U nan di lituln ngbaan siin kiir timi, ke ti nan tun li.

Nimi ni Yesu Kristo kpaan la

¹¹ Nimi bi kaa ye Juu yaab na, Juu yaab yin nimi binib bi kaa geei ɲchakpan na, ki yin bibaa bichakpangeeb; ba pu? bi geei ɲchakpan. Ni teer man, naah nan bi pu n-yoonn mu jer na.

¹² N-yoonn ngbaan, naa nan kpaan Kristo chee, kaa nan ye binib bi Uwumbər nyan bi na ponn ni bibaa, kaa nan bi tipuur ti Uwumbər nan puu tii bi na ni. Ni nan bi dulnyaaw wee ni, kaa nan kpa limakl, kaa nan nyi Uwumbər.

¹³ Le dandana wee, naah kpaan Yesu Kristo ni na, nimi bi nan daa Uwumbər chee na duun u chee dandana wee, Kristo aasin pu.

¹⁴ Uma pu le kiməbaan bi. U nan di timi Juu yaab, ni binib bi kaa ye Juu yaab na kpaan unibaan, ki gbaa wii ligoln li nan bi tikaasisik ni na.

¹⁵ Waah kpo na, u kuln kiduɲ ki nan bi ti ni bikaasisik ni na. U kuln Juu yaab aakaal ni baakoobil, ki di timi Juu yaab, ni binib bi kaa ye Juu yaab na kpaan ɲa linibopəln libaa, bi kpaan u ni na, nima le ti ɲa kiməbaan.

¹⁶ Waah kpo ndəpuinkoo pu na, u di timi ni bima, ki kpaan linibol libaa, ki giin bi Uwumbər chee, bi ni Uwumbər ti kpaan ki ɲa kijətiik. Waah ɲa kina na, le u kuln kiduɲ ki nan bi ti ni bikaasisik ni na.

¹⁷ Kristo nan dan ki nan tuk nimi bi nan daa Uwumbər chee na, ni Juu yaab bi duun u chee na, ke u ga ɲa nimi, ni Juu yaab, ni Uwumbər kijətiik.

¹⁸ Kristo pu, le binib bi ye Juu yaab na, ni binib bi kaa ye Juu yaab na məmək kpaani Uwumbər Aafuur Nyaan baan ni, ki dan Tite Uwumbər chee.

¹⁹ Nima pu na, nimi bi kaa ye Juu yaab na aa ki ye biwəwəm ni bicham Uwumbər aanib chee. Ni ye Uwumbər aanib ponn ni bibaa, ki ye waamaal mu ponn ni bibaa la.

²⁰ Nimi Yesu aanib naahn kidiik la. Bi maa nimi lidinyikl li ye Yesu aakpambalb ni Uwumbər aabənabtiib na pu la. Yesu Kristo ubaa le ye lidinyikl ngbaan aatakpakpaan.

²¹ Uma pu le kidiik aawan məmək təɲ təb pu, ki ɲa kidiik ki bi chain na, ki tii u.

²² Naah kpaan u ni na, ni mu ye kidiik ngbaan aawan ponn ni nibaa, ki ɲa kidiik ki Uwumbər Aafuur Nyaan bi ki ponn ni na.

3

Pəol aah tuk binib bi kaa ye Juu yaab na tibənyaan pu na

¹ Nima pu na, min Pəol mee Uwumbər tii nimi la. M ye Yesu Kristo aayom, nimi bi kaa ye Juu yaab na pu.

² M dak ke ni ga li ɲun Uwumbər aah san mi kinimbaak pu ki cha m tuk nimi waah gee nimi pu na.

³ U nan kpiir tibəbərkaan mək mi. M puun ɲmee ti kigban kee ponn ni siib.

⁴ Ni yaa karn maah ɲmee pu na kan, ni ga bee maah nyi Kristo aabəbərkaan pu na.

⁵ Uwumbər aa nan kpiir tibəbərkaan ngbaan mak n-yaayoonn na aanib. Dandana wee le Waafuur Nyaan kpiir ti, ki mək Yesu aakpambalb ni waabənabtiib bi bi chain na.

⁶ Tibəbərkaan ngbaan le ye ke timi Juu yaab, ni nimi bi kaa ye Juu yaab ki gaa Yesu aabənyaan tee na, ga kpaan ki yakr Uwumbər aawanyaan, ki kpaan ki li ye Yesu Kristo aanib, ki kpaan ki li bi Uwumbər aah nan puu tipuur ti na ni, Yesu Kristo pu.

⁷ Uwumbər aanimbaasaln pu, le u san mi kinimbaak ki ɲa mi tibənyaan tee aatutunn, ki tii mi mpoən ke m tun lituln ngbaan.

⁸ Maa pii Uwumbər aaniwaatiir ubaa, le u mu tee tii mi litunyaan limina, ke m buen binib bi kaa ye Juu yaab na chee, ki ti moon tibənyaan tee, ki tuk bi Kristo aah ɲan sakpen pu na,

⁹ ki kpiir tibəbərkaan mək binib məmək, ke binib bi kaa ye Juu yaab na mu ga ɲmar. Uwumbər u nan naan tiwan məmək na le nan bər tibəbərkaan ngbaan ki nan saa dandana.

¹⁰ U ɲa kina ke waatuuntiib bi bi paacham na yaa kan Juu yaab ni bi kaa ye Juu yaab na aah kpaan təb chee ki ɲa Yesu aanib pu na kan, bi ga bee uma Uwumbər aah kpa nlan mək aabəɲ pu na.

¹¹ N-yaayoonn na le u nan len ke u ga ɲa kina Tidindaan Yesu Kristo pu.

¹² Taah gaa Yesu ki kii ki kpaan u ni na, nima le ti kpa lipobil ke ti dan Uwumbər chee ki nan doon u, ki taa li san ijawaan.

¹³ Nima pu na, m ganj nimi, ke ni taa cha nitaakpab yəl maah ji falaa ni pu pu na. Maafalaa le ye nimi aaterm.

Yesu Kristo aah gee timi pu na

¹⁴ Nima pu le m gbaan Tite Uwumbər aanimbiin ni.

¹⁵ Waah ye Tite na, nima le mək timi te aabimbin bamənn aah bi pu na.

¹⁶ Waah kpa mpɔɔn sakpen pu na, le m mee u ke u tii nimi mpɔɔn nisui ni, Waafuur Nyaan pu,

¹⁷ ki ki mee u ke Kristo li bi nisui ni, naah gaa u ki kii pu na, ki ki mee u ke ngeehm li bi ni chee mbamɔm,

¹⁸ ki ki mee u ke ni ni waanib mɔmɔk nmaa bee Kristo aah gee nimi sakpen ki ti nyan pu na.

¹⁹ Waah gee timi pu na jer unii aah ga nmaa bee pu na. M ban ke ni bee waah gee nimi pu na aan nimi aabimbin li bi ke waah bi pu na mbamɔm.

²⁰ Waapɔɔn aah bi tisui ni ki tun lituln pu na, u ga nmaa nja sakpen tii timi ki jer taah dak pu na bee taah ga mee u pu na.

²¹ Yesu Kristo aanib aah kpaan u ni na, bi li nyuɔni Uwumbɔr n-yoonn mɔmɔk ki ti saa dulnyaa wee aadoon, ki li nyuɔni u n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

4

Tiwon aah kpaan pu na

¹ Min Pɔɔl, u bi kiyondiik ni Tidindaan pu na, m ganɔni nimi, ni li dii mbamɔm. Uwumbɔr aah yin nimi ke ni li dii u pu na, ni li dii u kina.

² Ni li sunni nibaa taab man, ki li bi suuna, ki li kpa suklaa n-yoonn mɔmɔk, ki li gee tɔb, ki li kpa limɔr tɔb pu.

³ Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah kpaan nimi unibaan pu na, ni li pɔɔni nibaa man, ki li kpaan kimɔbaan, ki li beenin ye unibaan.

⁴ Timi Yesu aanib mɔmɔk kpaan ki ye tiwonbaan ti ye waawon na la. Uwumbɔr Aafuur Nyaan baan le bi. Uwumbɔr yin nimi ki tii nimi limakl libaa ke ni ga nmar.

⁵ Ti kpa Dindaan ubaa la, ki dii naadii aasan mubaa la. Bi muin nimi nnyun ni Dindaan ubaa aayimbil pu la.

⁶ Uwumbɔr ubaa u ye ti mɔmɔk Aate na mu bi. U ye ti mɔmɔk Aayidaan ki cha ti mɔmɔk tun waatuln la, ki bi ti mɔmɔk ni.

⁷ Kristo yakr ipiin tii ti mɔmɔk waah ban pu na la.

⁸ Ni nmeee Uwumbɔr Aagban i ke, “Waah buen paacham na u joo binaagbiib pam,

ki di ipiin tii binib.”*

⁹ Naah nmeee ke u buen paacham na, ni mɔk ke u puen nyan ni paacham le ki sunn ni kitin kee pu, le ki nin ki gir buen paacham.

¹⁰ U sunn ni kitin kee pu na mu ye u buen paacham na, ki bi nipepel mɔmɔk, ki ye dulnyaa wee mɔmɔk, ni paacham mɔmɔk Aayidaan.

¹¹ Uma le tii binib ipiin. U nan nyan bibaa bi li ye waakpambalb, bibaa mu li ye waabnabtiib, bibaa mu li mooni tibɔnyaan

tee na, bibaa mu li ye waanib aaninkpiib, bibaa mu li ye waabɔr aamɔmɔkb.

¹² Kristo le di binib ngbaan mɔmɔk tii timi waanib, ke bi toor timi aabimbin, ti ti tun waatuln, ki ter tɔb, aan ti mɔmɔk li dii u mbamɔm,

¹³ ki li kpaan kimɔbaan, uma u ye Uwumbɔr Aajapɔɔn na aasan ni, ki bee u mbamɔm, ki chikr waasan ni, ki li kpa mbimbinyaan ki ti doo, uma Kristo aah tii timi pu na.

¹⁴ Ti taa ki li ye mbim. Binjanmannim bi kpa nnyamɔn aalan ke bi di nmann binib na yaa tuk nimi tibɔyayan ti kaa ye Kristo aabɔr na kan, ni taa dii bi.

¹⁵ Ti li kpa ngeehm ki li len ibamɔn man, aan timi aabimbin mɔmɔk li moo naahn Kristo u ye timi Aayidaan na.

¹⁶ Kristo aah joo timi pu na, le ti mɔmɔk kpaan tɔb chee, le ki tun ter tɔb waah tii ti mɔmɔk lituln pu na, aan ti mɔmɔk li moo dii u mbamɔm, ki li gee tɔb.

Limɔfapɔln li bi Yesu Kristo ni na

¹⁷ Ni taa li dii ke binib bi kaa nyi Uwumbɔr na aah dii pu na. Tidindaan aayimbil pu, le m len tibɔr timina. Baalandak mɔmɔk ye ilandak yɔli la.

¹⁸ Binimbil aa woln. Bitafal aah pɔɔ pu na, le baa nyi Uwumbɔr. Nima le baa kpa limɔfal li Uwumbɔr tii timi na.

¹⁹ Binimbil man kidagook ni tijɔn aatuln pu la. Baalandak aa ki muk bi titunwanbir pu.

²⁰ Kristo aa mɔk nimi ke ni dii kina.

²¹ M nyi ke ni nɔn waabɔr ki bae waaliin i ye mbamɔn na.

²² Nima pu na, ni di cha nimi aabimbikpok mu kaa njan na. Mbimbikpok ngbaan nan cha ni ban tiwan ni kaa njan ki nmanni nimi na la. Ni taa ki li dii naah nan dii pu na man.

²³ Cha Uwumbɔr kpeln nimi aasui aan ki nja nimi nsuupɔɔn,

²⁴ ki yoor mbimbipɔm mu Uwumbɔr naan mu ki di tii nimi na. Mu ye mbimbinyaan, ki bi chain mbamɔm, ki naahn Uwumbɔr aabimbin la.

²⁵ Nima pu na, ni taa ki mɔni inyamɔn. Ni mɔmɔk li len ibamɔn tɔb chee. Ti yaa nmanni tɔb kan, ni naahn ke tiwon aawan nibaa le aah nmanni niken na.

²⁶ Ni yaa gee liɔuul kan, ni taa cha nimi aanɔuul ngbaan tun titunwanbir. Ni taa li beenin joo liɔuul ngbaan nwiin ti lir,†

²⁷ ki taa tii kinimban njan.

²⁸ Binaayukb taa ki su. Cha bi di binjaal tun lituln li njan na linimaln, aan ki kan baah ban pu na, ki ti bigium mu.

²⁹ Ni taa cha iliin i kaa njan na nyan nimi aamɔi ni. Ni li len iliin i njan na, i ga ter

* 4:8 : Lik Ilahn 68.18. † 4:26 : Lik Ilahn 4.4.

binib bi n̄un na ke bi dii Uwumbør aasan mbam̄m.

³⁰ Ni taa n̄ani tiwan ni ga tii Uwumbør Aafuur Nyaan mpombiin. Nfuur Nyaan ngbaan ye kidaan, le Uwumbør di daan n̄imi, ki m̄ok ke uma le yeh n̄imi. N-yoonn m̄baa bi ki choo, u ga nan gaa n̄imi lii kookoo.

³¹ Ni taa cha n̄iponn ni li to t̄ob pu; ni li n̄yani līnuul nisui ni; ni taa li n̄m̄o t̄ob pu tijar; ni taa li seei t̄ob; ni taa cha kinan̄an kibaa ki li bi ni chee.

³² Ni li n̄ani t̄ob tijann, ki li san t̄ob kinimbaak, ki di cha pinn t̄ob ke Uwumbør aah di cha pinn n̄imi, Kristo pu pu na.

5

Uwumbør aanib aabimbin

¹ Naah ye Uwumbør aabigeehm na, p̄ok nibaa man, ki li bi ke waah bi pu na.

² Cha n̄geehm li bi ni chee man, ke Kristo aah gee timi pu, ki kpo ti pu, ki n̄a kitork ki piir Uwumbør aasui, ki n̄a ti ni Uwumbør kijotiik na.

³ Naah ye Uwumbør aanib na, ni taa ḡor kidagook, ki taa tun tij̄on aatuln libaa, ki taa li kpa iniman. Ni taa po len lituln limina aaboln aab̄or.

⁴ Ni taa len iliin i kaa n̄an na, ni kij̄ork aaliin, ni yaasaraap̄ool aaliin. Iliin imina aaboln aa ye Yesu aanib aah len i na. Ni taa len kina. Ni li dooni Uwumbør man.

⁵ Ni po nyi ke unii um̄ok ye udagoor na, ni unii um̄ok ye tij̄ondaan na, ni unii um̄ok ye unimandaan na, aan koo ni Kristo ni Uwumbør aanaan ni. Unii yaa kpa iniman kan, liwangol ye liwaal la, le u dii.

⁶ Titunwanbir timina aaboln pu, le Uwumbør gee līnuul binib bi kaa kii waam̄ob na pu. Ni taa cha unii ubaa n̄mann n̄imi ki tuk n̄imi ke naa bir.

⁷ Ni taa dii binib bi tun kina na.

⁸ N-yoonn m̄baa, ni mu nan bi m̄b̄amb̄oon ni la. Dandana, naah kpaan Tidindaan ni na, ni bi n̄wiihn ni la. Naah bi n̄wiihn ni na, ni li bi m̄bam̄m, ke n̄wiihn ni aanib aah bi pu na.

⁹ Binib bi bi n̄wiihn ni na, bi kpa mbim-binyaan, ki tun lituln li n̄an na m̄m̄ok, ki dii Uwumbør aab̄or ti ye m̄bam̄m na la.

¹⁰ P̄ok nibaa man, aan ki bee tiwan ni ga piir Tidindaan aasui na.

¹¹ Ni taa kpaan binib bi bi m̄b̄amb̄oon ni ki tun ȳol ȳol na chee man. Ni tee li sur bi man.

¹² Ti yaa po len baah tun lituln li lib̄ool ni na aab̄or kan, ni ye inim̄oon la.

¹³ T̄o, tiwan m̄m̄ok yaa n̄yan ni m̄paan pu kan, le naabimbin ga kpiir chain; n̄wiihn le n̄yan ni tiwan m̄m̄ok m̄paan pu.

¹⁴ Nima pu le ti gaa ilahn ke,

“Si u d̄o geen na,

finn aan ki fikr nkun ni,

le Kristo ga li wiin aa pu.”

¹⁵ Nima pu na, ni li nyi man, ki li bi m̄bam̄m. Ni taa li bi ke bij̄orb aah bi pu na. Ni li kpa laasaab man.

¹⁶ Ni li tun Uwumbør aatuln n-yoonn m̄m̄ok, ki taa li ka fam; ba pu? titunwanbir wiir dandana wee la.

¹⁷ Nima pu na, ni taa li ye bij̄orb man. P̄ok nibaa man ki bee Tidindaan aah ban ke ni n̄a pu na.

¹⁸ Ni taa nyu ndaan ki gbii man. Ndaan ga bii n̄imi la. Cha Uwumbør Aafuur Nyaan li gbii n̄imi n-yoonn m̄m̄ok,

¹⁹ ki li gaa Uwumbør aalahn ni ilahn i bi waagban ni na t̄ob chee man, ki li yikr tiwanyikrkaan, ki gaa ilahn tii Tidindaan, ki pak u nisui ni.

²⁰ Ni li dooni Tite Uwumbør n-yoonn m̄m̄ok, tiwan m̄m̄ok pu, Tidindaan Yesu Kristo aayimbil pu.

²¹ T̄o, naah san Uwumbør pu na, ni li keei t̄ob aam̄oi.

Puutiib ni chatiib aab̄or

²² Bipiib, ni li keei nichatiib aam̄oi, ke naah kii Tidindaan aam̄ob pu na;

²³ ba pu? uja le ye upuu aayidaan ke Kristo aah ye waanib Aayidaan pu na. Kristo aanib ye waawon la. U mu gaal bi lir la.

²⁴ Bipiib, ni li keei nichatiib aam̄oi tiwan m̄m̄ok ponn ni, ke Kristo aanib aah kii waam̄ob pu na.

²⁵ Bijab, ni li gee nipuutiib, ke Kristo aah gee waanib ki nan kpo bi pu pu na.

²⁶ U nan kpo bi pu, ke u n̄a bi chain. Baah n̄un waab̄or na, le u nyan titunwanbir bisui ni, le bi muin bi n̄nyun ni,

²⁷ ke u di bi tii uma ubaa, bi li bi u chee, ki li n̄an sakpen, ki li bi chain, ki taa li kpa tij̄on tibaa, ki taa li kpa taani ubaa.

²⁸ Kina le ni n̄an ke bijab li gee bipuutiib ke baah gee bibaa aawon pu na. Uja u gee upuu na, u gee ubaa la.

²⁹ Unii ubaa aa kee nan uma ubaa aawon. U kpiini ti, ki joo ti tijann, ke Kristo aah joo waanib pu na;

³⁰ ba pu? timi Kristo aanib le ye waawon.

³¹ Ni n̄mee Uwumbør Aagban ni ke, “Nima le cha uja ni upii nya cha bitetiib ni binatiib, ki ti kpaan t̄ob chee, ki n̄a unibaan.”*

³² Tib̄or timina le ye tib̄okpaan ti ye m̄bam̄on na, le m di tib̄or ngbaan n̄an Kristo ni waanib.

³³ Nima pu na, uja m̄ok aah gee ubaa pu na, u li gee upuu mu kina. Upii m̄ok mu li pak uchal.

* 5:31 : Lik Mpiin 2.24.

6

Mbim ni tetiib ni natiib aabər

¹ Mbim, ni li keei nitetiib ni ninatiib aaməi Tidindaan pu; ba pu? nima le ɲan.

² Li pak aate ni aana. Nkaal ngbaan ye nkaal kpaan la. Uwumbər puu tipuur ke ni yaa kii mu kan,

³ u ga ɲa tinyoor ɲa ni pu, ki tii nimi liməfəfəfəɲ dulnyaa wee ni.*

⁴ Tetiib, ni taa fiini nimi aabim aapuu. Ni li joo bi mbaməm, ki sur bi, ki tuk bi Tidindaan aabər.

Binaagbiib ni dindatiib aabər

⁵ Binaagbiib, ni li keei nidindatiib bi bi dulnyaa wee ni na aaməi, ki li san bi, ki tun lituln mbaməm, ke naah tun lituln pu ki tii Kristo na.

⁶ Bi yaa bi ni chee, bee bi yaa kaa bi kan, ni li tun lituln mbaməm, ke naah ga tun tii Kristo pu na, ki taa ban ke binib pak nimi. Naah ye Kristo aanaagbiib na, ni li joo nisui məmək ɲani Uwumbər aageehn,

⁷ ki li kpa mpopiin ki tun lituln tii nidindatiib, ke naah ga tun pu tii Tidindaan na, naa ye binib.

⁸ Teer man ke unii umək tun litunyaan na, u yaa ye unaagbiija, bee u yaa kaa ye kan, Tidindaan ga tii u waatuln aapar.

⁹ Dindatiib, ni mu li ɲani nimi aanaagbiib mbaməm, ki taa faani bi, ki li nyi ke ni ni nimi aanaagbiib kpaan Dindaan baan le paacham. Uma aa pak ubaa ki jer uken.

Tijawan ti Uwumbər tii timi na

¹⁰ Nnaabitiib, gbelngbeln yaan le ye ke Tidindaan aah kpa mpəən sakpen pu na, ni li kpa mpəən mu u tii nimi na.

¹¹ Yoor man tijawan timək Uwumbər tii timi na. Nima le ga cha ni ɲmaa yii kinimbəɲ aanyamən aalan.

¹² Naa ye binib le ti jaa kijaak. Ti jaa kinimbəɲ aanikpiwanbir ti bi paacham ki kpa mpəən ki joo dulnyaa aanib bi bi mbəmbəən ni na le kijaak.

¹³ Nima pu na, ni yoor tijawan timək Uwumbər tii timi na. Nima le ga cha ni yii kinimbəɲ, ki nyan ki, ki li beenin si bundaln ki ga jan nimi kijaak na.

¹⁴ Nima pu na, gor nibaa man ki ti jan kijaak. Ni li joo Uwumbər aabər ti ye mbamən ki naahn ligbapapaln na; ki li kpa mbimbinyaan mu bi ke tikur ti bii kibij pu na;

¹⁵ ki li tak ɲinaatak ɲi ye tibənyaan ti tii timi nsuudoon na;

¹⁶ ki li ɲani Yesu Kristo naadii, naadii bi ke kipeln ki ga kiir kinimbəɲ aapiin i wu ke mmii na;

¹⁷ ki li chik tikur aayikpupuk ki ye Uwumbər aapəən mu gaa nimi lii na; ki yoor Uwumbər aabər ti naahn kijaak aajuk

ki Waafuur Nyaan di tii timi na; ¹⁸ ki li mee Uwumbər ki ganji u ke u ter nimi. N-yoonn məmək ni li mee u mbimbin məmək pu. Waafuur Nyaan aah mək nimi pu na, ni li mee u kina, ki taa geeni man, ki taa di cha man. Ni li mee u n-yoonn məmək ki tii waanib məmək,

¹⁹ ki li mee u ki tii m mu, ke u mək mi maah ga len pu na, ki tii mi lipobil ke m waar mməb ki tuk binib tibənyaan tee aabəbərkaan.

²⁰ M si Yesu aasisiyyaan, ki bi kiyondiik ni, tibənyaan ngbaan pu la. Nima pu na, ni li mee Uwumbər ke u tii mi lipobil, ke m tuk binib tibənyaan ngbaan, maah ba ga tuk bi pu na.

Kookoo aadoon

²¹ Tinaabogeehn Tikikus u ye Tidindaan aatutunn bamənn na le ga tuk nimi maabər məmək, le ni bee maah bi pu na.

²² Nima le m cha u dan ni chee, ke u nan tuk nimi taah bi pu na, aan ki səɲ nisui.

²³ Tite Uwumbər ni Tidindaan Yesu Kristo tii tinaabitiib nsuudoon, ki cha ni li gee təb ki gaa u ki kii mbaməm.

²⁴ Tidindaan Yesu Kristo ɲa tinyoor ɲa binib bimək gee u n-yoonn mu kaa kpa ndoon na pu.

* 6:3 : Lik Nnyam 20.12; Ikaal 5.16.

**Kigbanj ki Pɔɔl ηmee ki tii
FILIPI YAAB
na**

¹ Min Pɔɔl ni Timoti bi ye Yesu Kristo aanaagbiib na dooni waaninyaam bimək bi Filipi aatinj ni na, ni baaninkpiib ni baateterb mu.

² Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Pɔɔl aah mee Uwumbɔr pu na

³ Maah teer nibɔr n-yoonn mɔmɔk pu na, m dooni Uwumbɔr u m dii u na, ni pu la.

⁴ Maah mee Uwumbɔr tii ni mɔmɔk n-yoonn mɔmɔk pu na, m mee u ni mpopiin la, ba pu?

⁵ bundaln ni nan gaa Yesu aabɔr ki nan saa din na, ni ter mi ke m tuk binib waabɔnyaan tee la.

⁶ M bee ke Uwumbɔr u nan piin ki bi toor nimi aabimbin na, u ga li beenin ηani kina ki toor nimi aabimbin ti doo bundaln Yesu Kristo ga gir ni na.

⁷ Maah nyi kina na, ni ηanj; ba pu? m gee nimi la. Ni mɔmɔk nan ter mi kiyondiik ni, ki nan ter mi buyoonn m nan bi bibɔjirb aanimbiin ni na ke m ti len Yesu aabɔnyaan tee aabamɔn.

⁸ Uwumbɔr nyi ke nnimbil man ke m ki kan nimi; ba pu? m gee nimi, Kristo aah tii mi ngeehm pu na.

⁹ M mee Uwumbɔr ke ni li moo gee tɔb ki li moo nyi Uwumbɔr aabɔr; ki li kpa nlan nyaan,

¹⁰ aan ki lee nsan mu ηan na, aan ki li bi chain, ki taa li kpa taani ubaa bundaln Kristo ga gir ni na.

¹¹ M ban ke ni li kpa mbimbinyaan ki li tun lituln li ηan na n-yoonn mɔmɔk, Yesu Kristo aapɔɔn pu, aan binib nyunj Uwumbɔr ki pak u.

Yesu Kristo pu le ti bi

¹² Nnaabitiib, m ban ke ni bee ke maah bi kiyondiik ni na, nima le cha binib pam ηun Yesu aabɔnyaan tee.

¹³ Ubɔrkpaan na aajab, ni binib bimək bi do na nyi ke Kristo pu le m bi kiyondiik ni.

¹⁴ Maah bi kiyondiik ni na, nima le pɔɔk nnaabitiib aataakpab Tidindaan aasan ni, ki tii bi lipobil ke bi tuk binib Yesu aabɔr ki taa san ijawaan.

¹⁵⁻¹⁷ Binib bibaa kpa lipiipoln m pu, ki ban baayimbil. Nima le cha bi mooni Kristo aabɔr. Bi ban ke binib nyunj bi la. Binimbil aa man Kristo aabɔr pu. Maah bi kiyondiik ni Yesu aabɔr pu na, le bi ban ke m ji falaa ki kpee. Nima le cha bi mooni Yesu aabɔr. Bibaa mu bi, ki mu gee mi ki mooni Kristo aabɔr ke bi ter mi; ba pu? bi

bee ke Uwumbɔr le cha m bi do ke m len Yesu aabɔnyaan tee aabamɔn.

¹⁸ M ga len kinye? Bi yaa mooni Kristo aabɔr lipiipoln pu, bee bi yaa mooni waabɔr ngeehm pu kan, naa muk mi. Bi mɔmɔk aah mooni waabɔr pu na le cha m kpa mpopiin. Ni ye mbamɔn la, m ga li beenin kpa mpopiin, ba pu?

¹⁹ ni mee Uwumbɔr tii mi la, Yesu Kristo Aafuur Nyaan mu ter mi, le m bee ke nima le ga cha m nya kiyondiik ni.

²⁰ Nnimbil man ke binib nyunj Kristo m pu. M yaa kpo u pu, bee m yaa kaa kpo u pu kan, m ban ke m li kpa lipobil dandana wee, ke maah kpa n-yoonn mɔmɔk pu na, ki li len ki taa li san binib inimɔɔn.

²¹ M yaa bi limɔfal ni kan, Kristo pu le m bi. M yaa kpo kan, m ga kan tinyoor.

²² M yaa bi kan, m ga tun Uwumbɔr aat-uln, le u ga ηa tinyoor ηa li pu. Maa nyi maah ga lee pu na;

²³ nkun ni limɔfal mɔmɔk ηan la. M ban ke m nya dulnyaa ni, ki ti li bi Kristo chee; ba pu? nima le m ga li ηan sakpen ki jer naah ηan pu dulnyaa wee ni na.

²⁴ M mu yaa kaa kpo kan, ni mu ηanj; ba pu? m ga li ηmaa beenin ter nimi.

²⁵ Nima pu le m bee ke maan kpo dandana wee. M ga li beenin bi ni chee, ki ter nimi, ni moo gaa Yesu ki kii mbamɔm, ki li kpa mpopiin.

²⁶ M yaa ki gir ni ni chee kan, m pu le ni ga nyunj Yesu Kristo sakpen.

²⁷ Tibɔkpaan le ye ke nimi aabimbin li bi Kristo aabɔnyaan tee aah mək nimi pu na, aan m yaa dan nan mann nimi, bee m yaa kaa dan kan, m ga ηun nimi aabɔr, ke ni si Yesu aachanj ni, ki kpa kimɔbaan, ki kpaan tuk binib Yesu aabɔnyaan, ke bi gaa u ki kii.

²⁸ Ni taa san nimi aadim ijawaan man. Nima le ga mək bi ke bi ga kan ntafadaan mu kaa kpa ndoon na, ki ga mək nimi ke Uwumbɔr ga gaa nimi lii.

²⁹ Uwumbɔr cha ni gaa Kristo ki kii la, ki cha ni ji falaa mu u pu.

³⁰ Ni nan kan maah jin falaa Yesu pu pu na, ki ηun maah ji falaa u pu dandana wee pu na. Le ni mu bi ji falaa ke maah ji pu na.

2

Mpɔɔndaan Yesu Kristo aah nan sunn ubaa pu na

¹ Tɔ, Kristo pɔɔni nitaakpab, le waah gee nimi pu na sɔɔni nisui, ni ni Uwumbɔr Aafuur Nyaan mu kpaan kijɔtiik, le ni kpa tibulchinn ki san tɔb kinimbaak,

² nima pu na, ni li kpaan kimɔbaan, ki li gee tɔb, ki li kpaan nlandak mbaa. Ni yaa ηa kina kan, m ga li kpa mpopiin mbamɔm.

³ Ni taa li kpa lipiipoln tɔb pu, ki taa li ban ke binib li pak nimi. Ni sunn nibaa taab man, ki li nyurɔni tɔb ki jer nibaa.

⁴ Ubaa taa li ban uma ubaa aanyoor baanja. Aa li ban ke ni mɔmɔk kan tinyoor.

⁵ Ni sunn nibaa taab man ke Yesu Kristo aah sunn ubaa taab pu na.

⁶ U bi ke Uwumbɔr aah bi pu na. U mu aa dak ke ni ye limukl ke u ni Uwumbɔr li ɔak.

⁷ Waageehn pu le u di cha tiwanyaana nimɔk bi Uwumbɔr do na, ki ɔa ubaa ke unaagbiija na. U kpaln unibɔn,

⁸ ki sunn ubaa taab, ki kii Uwumbɔr aamɔb, hali ki ti kpo ndɔpuinkoo pu.

⁹ Nima pu le Uwumbɔr nyun u sakpen ki yoor u paacham, le ki tii u liyimbil li jer ɔiyimbil mɔmɔk na,

¹⁰ ke binib ni tiwan nimɔk bi paacham na, ni binib ni tiwan nimɔk bi kitin do na, ni binib ni tiwan nimɔk bi kitin aataab na, bi mɔmɔk yaa ɔun Yesu aayimbil pu kan, bi li gbaani unimbiin ni.

¹¹ Bi mɔmɔk pɛl pɛl ga len binib ni, ke Yesu Kristo le ye tiwan ni binib mɔmɔk Aadindaan. Nima le ga nyun Tite Uwumbɔr.

Ni li wiin ke nwiin na dulnyaa ni

¹² Nima pu na, nnaabitiib bi m gee bi na, maah kaa bi ni chee na, m ban ke ni kii maamɔb ki jer naah nan kii maamɔb buyoonn m nan bi ni chee pu na. Naah ɔmar pu na, ni li tun Uwumbɔr aatuln ke binib bi ɔmar na aah ba ga tun pu na, ki li san Uwumbɔr n-yoonn mɔmɔk;

¹³ ba pu? Uwumbɔr bi tun lituln nisui ni, ke ni li neen ke ni kii waamɔb, ki li ɔani waageehn.

¹⁴ Naah ɔani tiwan nimɔk na, ni taa li ɔulni, ki taa kpak kinikpakpak,

¹⁵ aan ki li ye Uwumbɔr aabim bi kaa kpa taani, kaa kpa ngalm na. Ni bi titunwanbirdam aakaasisik ni la. Ni li bi ke nwiin na le dulnyaa wee ni ki wiin bikaasisik ni,

¹⁶ ki joo ni Uwumbɔr aabɔr ti tii binib limɔfal na. Ni yaa bi kina kan, le m ga li kpa kipupuk ni pu bundaln Kristo ga gir ni na, ke maah tun lituln linimaln ki tuk nimi Uwumbɔr aabɔr na, naa ye fam.

¹⁷ Ni yaa gaa Yesu ki kii ki tun waatuln mbamɔm kan, m kpa mpopiin ni pu. Bi yaa po ku mi kan, m kpa mpopiin.

¹⁸ Ni mu li kpa mpopiin sakpen ke maah kpa pu na.

Uwumbɔr aatutum Timoti ni Epafrodaitus

¹⁹ Tɔ, Tidindaan Yesu pu le m kpa limakl ke m ga cha Timoti dan ni chee dandana wee. U yaa nan tuk mi nimi aabɔr aah bi pu na kan, nsui ga sɔɔ.

²⁰ Utafal bi ni ni la. Maa ki kpa unii u aatafal bi ni ni, ke utafal aah bi ni ni pu na.

²¹ Biken na mɔmɔk aatafal bi bibaa ni la. Bitafal aa bi Yesu Kristo aatuln ni.

²² Ni nyi Timoti aabimbin aah ɔjan pu na, ki nyi ke u tun lituln m chee ke ubo aah tun lituln ute chee pu na, ki ti tuk binib Yesu aabɔnyaate.

²³ Nima pu na, m yaa kan maabɔr aah ga doo pu na kan, m ga cha u dan ni chee.

²⁴ Tidindaan pu le m nyi ke ni yaa kpee siib kan, m mu ga dan ni chee.

²⁵ M dak ke ni ɔjan ke m cha tina aabo Epafrodaitus ki gir ni ni chee. U ye maatuturjeer ni maajarjeer Tidindaan aasan ni, ki ye nimi aatutunn u dan nan tii mi maah ban pu na.

²⁶ Unimbil man ke u ki kan nimi. Naah ɔun ke u bun na, nima le usui bii.

²⁷ Ni ye mbamɔn, u nan bun ki ti ban u kpo, le Uwumbɔr san u kinimbaak ki cha u pɔɔk. Waah cha u pɔɔk na, u san m mu kinimbaak, m taa li kpa mpombiin ki kpee mpombiin pu.

²⁸ Le m ban ke m cha u gir ni ni chee mala, ni yaa nan kan u kan, ni ga li kpa mpopiin. Le nsui ga sɔɔ.

²⁹ Nima pu na, ni gaa u tinann Tidindaan pu, ki li kpa mpopiin sakpen, ki nyun u ni binib bimɔk bi ke waah bi pu na;

³⁰ ba pu? Kristo aatuln pu, waa nan daa nkun. Waah nan ban u ter mi, naah kaa nan ɔmaa ter mi pu na pu, le u nan kan linimaln.

3

Mbimbinyaan bamɔm

¹ Nnaabitiib, kookoo aabɔr le ye ke ni li kpa mpopiin Tidindaan pu. M yaa ki ɔmee ke maah nan ɔmee pu tii nimi na kan, naan muk mi; ba pu? ni ɔjan ke ni ki ɔun maah ga ɔmee pu tii nimi na.

² Tɔ, ni li nyi binib bi tun lituln li kaa ɔjan na, ki bi ke ibɔ na, ki len ke ni yaa kaa gii lichakpaln kan naan ɔmar na.

³ Timi bi kpaan Uwumbɔr Aafuur Nyaan chee ki pak u, ki kpa kipupuk Yesu Kristo pu, ki bee ke taan ɔmar tibaap aapɔn pu na, timi le kpa lichakpangeei bamɔnn.

⁴ Min mbaa ba ga li kpa nsan ki ga ɔmaa len ke m ga ɔmaa ɔmar mbaa pu. Unii ubaa yaa len ke u kpa nsan ke u ga ɔmaa ɔmar ubaa pu kan, m kpa nsan ki jer u.

⁵ Maah nan ye iwiin iniin aabo na, bi nan gii nchakpaln. M ye Juu yaab aabo, ki ye Benjaminn aanibol ponn ni aanii ubaa la. M ye Hiibru yaab aabo bamɔnn la. M nan dii Moses aakaal, Farisii yaab aah dii pu na.

⁶ Nnimbil nan man ke m ɔa Yesu aanib falaa. M nan dii Moses aakaal mbamɔm, kaa yii nkaal mbaa.

⁷ Nimina mɔmɔk nan ye tinyoor le ki tii mi. Le m yii ni mɔmɔk Kristo pu, ke naa ye nibaa.

⁸ Ni ye mbamɔn la, m yii tiwan mɔmɔk ke naa ye nibaa, ke m li nyi Yesu Kristo u ye Ndindaan na. Maah nyi u pu na, nima le jer tiwan mɔmɔk. U pu le m di tiwan mɔmɔk lii, ke ni ye timoor la, ke m gaa uma,

⁹ ki kpaan u ni. M yaa dii Moses aakaal kan, nima le aan cha Uwumbɔr len ke maabɔr njan. Maah gaa Kristo ki kii na, nima le cha Uwumbɔr len ke maabɔr njan; m gaa Yesu Kristo ki kii le ki njan Uwumbɔr chee.

¹⁰ M ban ke m bee Kristo, ni mpɔɔn mu fikr u nkun ni na, ki ji falaa u pu. M ban ke maabimbikpok kpo ke waah nan kpo pu na, ¹¹ aan m mu nan fikr nkun ni.

Pɔɔl aanimbil aah man Yesu Kristo aasan pu pu na

¹² Maa len ke m fuu Yesu aah ban pu na, kaa len ke m ye unii u njan ti doo na. M pɔɔni mbaa ke m li bi Yesu Kristo aah ban ke m li bi pu na; ba pu? u gaa mi ki nja mi waanii la.

¹³ Nnaabitiib, maa len ke m fuu waah ban pu na. Nnimbil man tiwan nibaa le pu. M suln tiwan ni bi mpuwɔb na, ki pɔɔni mbaa ke m pii tiwan ni bi nnimbiin ni na.

¹⁴ Yesu Kristo pu le Uwumbɔr yin mi ke m dii nsan mu cha paacham na. Nima le nnimbil man ke m fuu nima, ki ti kan tinyoor ti Uwumbɔr ga tii mi na.

¹⁵ Nimi bi dii Uwumbɔr aasan mbamɔm na, cha ni mu aanimbil li man kina man. Ni yaa kaa bee waabɔr tibaa mbamɔm kan, u ga mɔk nimi.

¹⁶ Ti mu aah nyi Uwumbɔr aabɔr mɔmɔk pu na, cha ti li dii kina man.

¹⁷ Nnaabitiib, ni li kpaan kimɔbaan ki dii maataabuu, ki lik binib bi dii ke taah dii pu na.

¹⁸ Tɔ, binib pam aah dii pu na, bi ye Yesu aadɔpuinkoo aadim la. M nan tuk nimi baabɔr n-yoonn mɔmɔk, ki ki tuk nimi dandana wee, ni tinyunyunn la.

¹⁹ Baadoon le ga li ye ntafadaan mu kaa kpa ndoon na. Baawumbɔr le ye bipuul. Bi kpa kipupuk inimɔɔn aatuln pu. Baalandak bi dulnyaa wee ni aawan ni la.

²⁰ Tima kan, Uwumbɔr do le ye tido, le ti kii bundaln Tidindaan Yesu Kristo u ga gaa timi lii na ga nya ni nima na.

²¹ U kpa mpɔɔn ki ga nmaa nyan tiwan mɔmɔk, ki cha ni mɔmɔk kii waamɔb. Waah kpa mpɔɔn kina na, le u ga di timi aawon ti kaa ye lisil aawon na njan tiwonpɔnn ti naahn uyaar ti ye lisil aawon na.

4

Nsurm

¹ Nnaabitiib, Tidindaan aah ga nmaa njan kina ki tii nimi na, ni li si uchaŋ ni. M gee nimi la. Le nimi aabɔr bi nsui ni. Le mponn piin ni pu. Nimi le ye maatuln aanyoor.

² Yuwodia ni Sintiki, m ganj nimi, ni li kpaan kimɔbaan Tidindaan pu.

³ Maatutunjeer bamɔnn, m mee aa mu, ter bipiib ngbaan; ba pu? bi ni Klement ni maatutunjeerb biken nan tun lituln lini-maln m chee, ki ter mi m tuk binib Yesu aabɔnyaan tee. Baayimbil njeeme limɔfal aag-ban ki bi paacham na ni.

⁴ Ni li kpa mpopiin Tidindaan pu, n-yoonn mɔmɔk. M ki tuk nimi la, ni li kpa mpopiin man.

⁵ Ni li bi suuna binib mɔmɔk chee man. Tidindaan ga gir ni dandana wee.

⁶ Ni taa cha ilandak li muk nimi tiwan nibaa pu. Ni li mee Uwumbɔr tiwan mɔmɔk pu, ki ganj ni u, ki dooni u ki tuk u naah ban pu na mɔmɔk.

⁷ Ni yaa njan kina kan, Uwumbɔr ga tii nimi nsuudoon mu jer taah nyi pu na. Nisui, ni nimi aalandak ga doon; ba pu? ni kpaan Yesu Kristo chee.

⁸ Nnaabitiib, kookoo yaan le ye ke ni li dak ilandak i ye mbamɔn na, ni i kpa laasaab na, ni i tok na, ni i ye chain na, ni i njan na, ni i kpa lisil na. Ni cha ilandak imɔk njan ki njeer mpakm na li joo nimi.

⁹ Ni nan bae Uwumbɔr aabɔr m chee, ki gaa ti, ki njan maah len pu na, ki kan maah njan pu na. Ni li dii kina, le Uwumbɔr u tii timi nsuudoon na ga li bi ni chee.

Ipiin pu aadoon

¹⁰ Ni yunn le naa ki kan mi; le nitafal mu beenin bi m ni. Nima le m kpa mpopiin sakpen Tidindaan pu. M bee ke nitafal bi m ni n-yoonn mɔmɔk; le ni mu aa nan kpa nsan ni ter mi.

¹¹ Maa len igiin pu. M yaa kpa sakpen, bee m yaa kpa siib kan, m bae maah ga njan pu aan nnimbil gbiin kina na.

¹² M nyi igiin, ki nyi liwankpal mu. Ni yaa mɔ, bee ni yaa kaa mɔ kan, m yaa ji bab, bee nkon yaa pii mi kan, m yaa kpa sakpen, bee m yaa kaa kpa nibaa kan, m bae maah ga njan pu aan nnimbil gbiin kina na.

¹³ Kristo aah tii mi mpɔɔn mu na, m ga njan njan tiwan mɔmɔk.

¹⁴ Tɔ, naah ter mi maafalaa ni pu na, ni njan mbamɔm la.

¹⁵ Nimi Filipi aatinj aanib nyi ke maah nan tuk nimi Yesu aabɔnyaan tee njan ki nin nyan Masedonia aatinj ni na, Uwumbɔr aanib ponni ni ubaa aa tii mi ipiin, see nimi baanja. M nan tuk nimi Uwumbɔr aabɔr, le ni mu nan tii mi ipiin.

¹⁶ Maah nan bi Tesalonika aatinj ni na, ni nan tun ni unii nfulum mulee u nan tii mi maah ban pu na.

¹⁷ Naa ye ke m ban ipiin la. Naah tii mi ipiin pu na, nima le ni ga li moo kpa tinyoor. Nima le m ban.

¹⁸Naah tii mi tiwan ni na, m gaa ni mɔmɔk ki kpa sakpen. Naah tun ni Epafrodaitus ke u nan tii mi ipiin i na, u nan tii mi i. Naah tii mi ipiin i na, ni naahn kitork ki ŋan na le ki tii Uwumbɔr, le usui piir, le u gaa i.

¹⁹Uma Uwumbɔr u m dii u na le ga tii nimi naah lann pu na mɔmɔk; waah kpa liwankpal sakpen paacham pu na, kina le u ga tii nimi, Yesu Kristo pu.

²⁰Cha ti li nyuŋni Tite Uwumbɔr n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Kookoo aadoon

²¹Ni doon Yesu Kristo aaninyaam mɔmɔk tii mi. Tinaabitib bi bi m chee na dooni nimi.

²²Uwumbɔr aanib mɔmɔk dooni nimi. Ubɔrkpaan Siisa aatutum bi ye Uwumbɔr aanib na mu dooni nimi mbamɔm.

²³Tidindaan Yesu Kristo aarŋann li bi nisui ni. [Amii.]

Kigbanj ki Pɔɔl ηmee ki tii KOLOSE YAAB na

¹ Min Pɔɔl u ye Yesu Kristo aakpambal Uwumbɔr aageehn pu na, m ni tina aabo Timoti

² le ηmee kigbanj kee ti tii nimi Uwumbɔr aanib bi ye tinaabitii bi gaa Kristo ki kii, ki bi Kolose aatiŋ ni na. Tite Uwumbɔr [ni Tidindaan Yesu Kristo] ηa tinyoor ηa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Idoon aameel

³ N-yoonn mumɔk ti mee Uwumbɔr u ye Tidindaan Yesu Kristo Aate na tii nimi na, ti dooni u ni pu;

⁴ ba pu? ti ηun ke ni gaa Yesu Kristo ki kii mbamɔm, ki gee Uwumbɔr aanib mɔmɔk;

⁵ ba pu? ni kpa limakl ke ni ga nan kan Uwumbɔr aah di tiwan ni siin nimi paacham na. Ni ηun ni pu buyoonn ni ηun tibɔnyaan ti fuu ni ni chee ki ye mbamɔn na chee la.

⁶ Tibɔnyaan ngbaan le cha nimi ni binib bi bi ηipepel mɔmɔk na tun litunyaan. Binib moo gaal tibɔnyaan ngbaan ki keei, nikaasisik ni, ni ηipepel mɔmɔk. Naah ηun ti, ki bee mbamɔm Uwumbɔr aah ηani nimi tiŋann pu na, le binib moo gaal tibɔnyaan ngbaan ki keei nikaasisik ni, ki nan saa dandana.

⁷ Timi aatutunjeer Epafras u ti gee u na le nan tuk nimi Uwumbɔr aanimbaasaln pu. Uma Epafras le si timi aasisiiaan ki tun Kristo aatun mbamɔm ki ter nimi.

⁸ U tuk timi Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah cha ni gee binib pu na.

⁹ Nima pu le ti mee Uwumbɔr tii nimi, kaa di cha. Buyoonn ti nan ηun ni pu ki nan saa dandana wee na, le ti mee Uwumbɔr tii nimi, ke ni ga bee waah ban ke ni li ηani pu na. Ti mee u ke u tii nimi nlan ni bee Waafuur Nyaan aabɔr,

¹⁰ aan ki li dii Tidindaan waah ban pu na, aan ki gbiin unimbil, ki tun litunyaan aabɔr mɔmɔk, ki moo bee waabɔr:

¹¹ Ti mee u tii nimi ke waah kpa mpɔɔn sakpen pu na, u tii ni mu mpɔɔn, aan ni li kpa limar falaa ponn ni n-yoonn mɔmɔk, ki li kpa mpopiin,

¹² ki li dooni u; ba pu? uma le ηa nimi binib bi ŋeer ke bi kan tiwan ni u ga tii waanib, nwiihn aanaan ni na.

¹³ Uma le nan nyan timi mbɔmbɔɔn aanaan ni, ki nabr timi di buen Ujapɔgeehn aanaan ni.

¹⁴ Uma le gaa timi lii, le Uwumbɔr di cha pinn timi aatunwanbir, [Ujapɔɔn aasin pu].

Yesu Kristo aabimbin, ni waatuln

¹⁵ U ye Uwumbɔr u taa waa u na aanan, ki ye tiwan nimɔk Uwumbɔr naan ni na Aayidaan;

¹⁶ ba pu? Uwumbɔr nan cha u naan tiwan mɔmɔk, ni bi paacham, ni ni bi kitin na, ni taah waa ni na, ni taah kaa waa ni na; ni yaa ye nnaan, bee ipɔɔn, bee bitinjoob, bee tininkpir, uma le nan naan ni mɔmɔk ke ni li nyunni u.

¹⁷ Uma Yesu le puen tiwan mɔmɔk bi. Uma pu le tiwan mɔmɔk beenin bi.

¹⁸ Uma le ye waanib Aayidaan. Le waanib mu ye waawon, le u tii bi limɔfal. Uma le puen fikr nkun ni, ki ye tiwan mɔmɔk Aayidaan;

¹⁹ ba pu? ni mɔ Uwumbɔr ke waah bi pu na, Yesu mu bi kina la.

²⁰ Uma Yesu pu, le ni mɔ Uwumbɔr ke u di tiwan ni mɔmɔk bi paacham, ni tiwan ni mɔmɔk bi kitin na tooh kijɔtiik ubaa chee. Waasin nan nyan uwon ni, ndɔpuinkoo pu; waasin ngbaan pu le Uwumbɔr cha tiwan ngbaan mɔmɔk ni uma ηa kijɔtiik.

²¹ N-yoonn mbaa ni nan ye biwɔwɔm le Uwumbɔr chee. Ni nan dak ilandak i kaa ηan na, ki tun lituln li kaa ηan na, nima le ni nan ye Uwumbɔr aadim,

²² le dandana wee u cha ni ni uma ηa kijɔtiik; ba pu? Ujapɔɔn nan kpo ni pu la. U nan kpo ni pu, ke ni li bi chain, ki li ye bininyaam, ki taa li kpa ngalm mubaa, bundaln u ga di nimi siin Uwumbɔr aanimbiin ni na.

²³ Ni ηan ke ni li dii u mbamɔm, ki taa di cha waasan, ki taa cha nibaa lej nimi. Naah ηun tibɔnyaan tee na, tibɔr ngbaan tii nimi limakl la. Ni taa di cha limakl ngbaan. Bi moon tibɔnyaan tee, ki tuk binib bimɔk bi dulnyaa wee ni na la. Min Pɔɔl mu ηa unii u mooni ti na la.

Pɔɔl aah ye Yesu Kristo aanib aatutunn pu na

²⁴ Tɔ, maah jin falaa u ni pu na, nima le m kpa mpopiin. Kristo nan tuk mi maah ga ji falaa waanib pu pu na, le maah ji falaa tiwon tee ni na, falaa ngbaan u gur na le m ji.* Waanib bi m ji falaa bi pu na le ye waawon.

²⁵ Uwumbɔr nan ηa mi waanib aatutunn, ki di lituln siin mi, ke m tun ki ter nimi. Lituln ngbaan le ye ke m tuk nimi waabɔr mɔmɔk pel pel.

²⁶ Ti ye tibɔbɔrkaan la. Uwumbɔr nan bɔr ti n-yaayoonn na aanib, le ki kpiir ti tuk waanib dandana wee.

²⁷ U ban ke bi bee tibɔr ngbaan aah ηan sakpen ki ter ηitimbol mɔmɔk pu na la. Tibɔbɔrkaan ngbaan le ye ke Kristo bi ni ni.

* 1:24 : Lik Lituln 9.16.

Waaah bi ni ni na, nima le ni kpa limakl ke ni ga ji waaməon.

²⁸ Kristo aabər ngbaan le ti mooni, ki sur binib məmək, ki tuk bi waabər, waaah tii timi nlan pu na. Ti ban ke bi məmək li kpaan Kristo ni, ki li ye binib bi njan doo na. Ti ban ke ti di bi ki mək Uwumbər la.

²⁹ Nima le cha m tun lituln linimaln. M tun lituln ngbaan waapəon sakpiin pu la.

2

¹ M ban ke ni bee ke m tun lituln linimaln nimi pu, ni Laodisea aatij aanib pu, ni binib bimək kaa kee kan mi na pu,

² ke m pək bitaakpab. M ban ke ni məmək li kpaan kiməbaan, ki li gee tək, ki bee Uwumbər aabər mbaməm, aan ki li pak ti mbaməm, ki taa joo beeni. M ban ke ni bee Uwumbər aabəbərkaan, ti ye Kristo aabər na.

³ Uma baanja le ga nmaa tii timi nlan mu ye nlan baməon na. Uma baanja le ga nmaa mək timi nnyim məmək.

⁴ M tuk nimi kina ke ubaa taa nmann nimi la. Unii yaa məlɔn inyamən i mək na ki tuk nimi kan, ni taa kii.

⁵ Maawon aa bi ni chee, le maalandak bi ni ni. Naah gaa Kristo ki kii mbaməm ki dii waasan mu mbaməm na, nima le m kpa mpopiin sakpen.

Cha Yesu Kristo aabimbin li gbii si

⁶ Ni nan gaa Yesu Kristo, ki kii ke u ye Nidindaan. Nima pu na, ni li kpaan u ni, ki li dii u man,

⁷ ki too chuu u ke busub aanyaan aah koo kitij pu na, ki li bae waabər n-yoonn məmək, ki gaa ti ki kii mbaməm, taah nan tuk nimi pu na, ki li dooni u n-yoonn məmək.

⁸ Unii yaa tuk nimi nnyamən aalan mu ye fam na kan, ni li nyi man ki taa dii u; nlan ngbaan ye binib aalan mu nyan ni kinimbərj ki joo dulnyaa wee na, naa ye Kristo aabər.

⁹ Uwumbər aabimbin məmək bi Yesu Kristo aawon ni.

¹⁰ Naah kpaan u ni na, le ni kpa liməfal baməlɔn. Uma le ye tininkpir ni ipəon məmək aayidaan.

¹¹ Naah kpaan Kristo ni na, le ni bi ke binib bi gii njhakpan na; ni mu aa ye njhakpan le ni gii, ni ye nimi aabimbikpok le ni gii lii. Ni ye Kristo aah gii pu na la.

¹² Baah muin nimi nnyun ni na, ni mək ke bi di nimi sub Kristo chee la. Baah nyan nimi nnyun ni na, le ni mək ke ni ki fikr u chee; ba pu? ni pak ke Uwumbər kpa mpəon ki fikr Kristo nkun ni.

¹³ N-yoonn mbaa, ni nan tun titunwanbir, kaa nan dii Uwumbər aakaal. Nima le naa nan kpa liməfal li kaa kpa ndoon na. Naah kpaan Kristo ni dandana wee na, nima le

Uwumbər fikr nimi. U di cha timi aatunwanbir məmək pinn timi.

¹⁴ Taah ba ga nja pu na le nme kigbar pu. Taah kaa nja kina na, nima le timi aabər bii. Le Kristo aah nan kpo ndəpuinkoo pu na, nima le Uwumbər aa ki len ke timi aabər bii.

¹⁵ Waaah kpo ndəpuinkoo pu na, le u nja kinimbərj aapəon məmək fam, le ki nyanj ki, ki jinn ki iniməon, binib aanimbil ni.

¹⁶ Nima pu na, ni taa cha ubaa galn nimi tijikaar aakoobil pu, bee tiwanyukaan aakoobil pu, bee likpaakool daal aakoobil pu.

¹⁷ Njikoobil məmək po ye tiwan ni choo na aajunjuj la. U bi na le ye Kristo.

¹⁸ Binib bibaa bi ki sunni bibaa taab, ki pak Uwumbər aatuuntiib, ki bui ke bi danj tidanj ki kan lijinjir aawan, ki kpa kalm-baani, ki dak dulnyaa aalandak i ye fam na. Ni taa cha binib ngbaan bii nimi.

¹⁹ Baa joo timi aayidaan Kristo. Uma aapəon pu, le ti muun waasan ni, Uwumbər aah ban pu na. Uma le kpaan timi kiməbaan, ke ti li tuk tək pu, ke njituk ni njigir aah cha tiwon aawan məmək tuk tək pu pu na.

Ni naahn ke ni kpo ki beenin fu Yesu Kristo pu

²⁰ Ni nan kpo Kristo chee la, nima le ni nyan kinimbərj ki joo dulnyaa na aapəon ni. Nima pu na, ba nja nimi aabimbin bi ke naah beenin ye dulnyaa yaab le na? Ba nja ni kii nkaal mu len ke,

²¹ “Taa ji nee,” “Taa lakl nee,” “Taa meeh nee” na?

²² Binib yaa jin timina məmək kan, ti doo la. Njikoobil njimina po ye binib aakaal, ni baaməkm la.

²³ Ni naahn nlan la, ki mu aa ye nlan. Bi dooni bisui aah gee tiwan ni na la, ki sunn bibaa taab, ki muk tiwon. Le baah njan pu na, naa ter bi ke bi chuu bibaa.

3

¹ Ni kpaan fikr Kristo chee la. Nima pu na, cha nitafal li bi paacham aawan ni. Kristo bi nima ki ka Uwumbər aanjangii wəb.

² Ni li dakl tiwan ni bi paacham na aabər, ki di cha tiwan ni bi kitij do na.

³ Ba pu? ni naahn ke ni kpo; le nimi aaməfal kpaan Kristo ni, ki bi Uwumbər chee paacham, le u biin li pu.

⁴ Kristo, u ye timi aaməfal na yaa nan gir ni kan, ti mu ga li bi u chee, ki kan nnyun.

Mbimbikpok ni mbimbipəm

⁵ Nima pu na, kuln man tiwon aah ban pu na, ki taa gər kidagook, ki taa tun tijərj aatuln, ki taa li ban tiwan ni kaa njan na, ki taa li kpa iniman. Unii u kpa iniman na aa dii Uwumbər, u dii liwankpal la.

⁶ Binib bi yii Uwumbør aamøb ki tun titunwanbir timina na, u ga daa bitafal.

⁷ N-yoonn mbaa, ni mu nan bi bikaasisik ni, ki tun titunwanbir ngbaan.

⁸ Le naah ye Yesu aanib dandana wee na, ni di titunwanbir ngbaan mømøk lii. Ni taa ki gee lijүүл ki li tar binib pu, ki taa ki li kpa kinanan, ki taa ki seei njsiibil, ki taa ki len iliin i kaa njan na.

⁹ Ni taa móln inyamøn ki tuk tøb; ba pu? ni nan di nimi aabimbikpok aatuln lii a,

¹⁰ ki yoor mbimbipøm la. Uwumbør le tii nimi mbimbipøm ngbaan, ki bi toor mu, ke ni moo bee u, ki li naahn u.

¹¹ Naah kpa mbimbipøm na, naa ki yakr Juu yaab, ni binib bi kaa ye Juu yaab na, ni binib bi gii njchakpan na, ni binib bi kaa gii na, ni biwawøm, ni timoor ni aanib, ni binaagbiib, ni bimalb. Ni mømøk kpaan la. Kristo le jer tiwan ngbaan mømøk, ki bi waanib mømøk ni.

¹² Uwumbør nan nyan nimi, ki na nimi waaninyaam, ki gee nimi. Nima pu na, ni li kpa linimbaasaln, ni tibulchinn, ki sunn nibaa taab, ki li bi suuna, ki li kpa suklaa,

¹³ ki li kpa limør tøb chee. Ni ponn ni ubaa ni unjeen aatø yaa kpa tibør kan, ni di cha pinn tøb. Tidindaan aah di cha pinn nimi pu na, ni mu di cha pinn tøb kina.

¹⁴ Tibør ti jer ti mømøk na le ye ke ni li gee tøb; ba pu? ngeehm di ni mømøk kpaan tøb chee la, ni li kpaan kimøbaan mbamøm.

¹⁵ Kristo yin nimi ke ni li kpaan tiwonbaan ni, ki li kpa nsuudoon mu u tii nimi na. Nima pu na, cha nsuudoon ngbaan li joo nisui man, ki li dooni Uwumbør, waabulchinn pu.

¹⁶ Cha Kristo aabør li bi nisui ni sakpen, ki tii nimi nlan. Ni li tuk tøb waabør, ki li sur tøb, ki li gaa ilahn i bi Uwumbør Aagban ni na, ni waanib aalahn, ni ilahn i Waafuur Nyaan møk nimi na. Ni li gaa ilahn ngbaan, ki li dooni Uwumbør nisui ni.

¹⁷ Ni yaa len kan, ni len Tidindaan Yesu aayimbil pu; ni yaa tun lituln kan, ni li tun waayimbil pu, ki li njan tiwan mømøk waayimbil pu, ki li dooni Tite Uwumbør u pu.

Naah ga li bi pu Tidindaan aasan ni na

¹⁸ Tø, bipiib, ni li keei nichatiib aamõi. Naah dii Tidindaan na, ni njan ke ni li njan kina.

¹⁹ Chatii, ni li gee nipuutiib, ki taa muk bi.

²⁰ Mbim, ni li keei nitetiib ni ninatiib aamõi tiwan mømøk ni, Tidindaan aah ban pu na; ba pu? nima le piir Uwumbør aasui.

²¹ Tetiib, ni taa fiini nimi aabim aanjuul, aan bitaakpab taa yøl.

²² Binaagbiib, ni li keei nidindatiib bi bidulnyaa ni na aamõi tiwan mømøk ni. Bi

yaa bi ni chee, bee bi yaa kaa bi kan, ni li tun lituln mbamøm. Ni taa ban binib li pak nimi. Naah san Uwumbør na, ni li tun lituln mbamøm nima pu.

²³ Naah njan tiwan nimøk na, ni cha nitafal li bi ni ni, ki tun lituln ke naah ba ga tun tii Tidindaan pu na, naa ye binib.

²⁴ Tidindaan Kristo le ni tun lituln tii u. Nima le ni bee ke uma le ga pa nimi tipar, waah nan puu tipuur ti ke u ga tii nimi na.

²⁵ Unii umøk tun lituln li kaa njan na, Uwumbør ga daa utafal waah njeer pu na. Uwumbør aa pak ubaa ki jer uken.

4

¹ Dindatiib, ni li njan nimi aanaagbiib mbamøm; ba pu? ni nyi ke ni mu kpa Dindaan paacham.

Nsurm

² Tø, ni mømøk li beenin mee Uwumbør linimaln, ki li nyi ki taa geeni, ki li dooni u mmeen ponn ni,

³ ki li mee u tii ti mu, ke u tii timi nsan ti moon waabør ki tuk binib tibøbørkaan ti ye Kristo aabør na. Waabønyaan ngbaan pu, le m bi kiyondiik ni.

⁴ Ni njan ke m tuk binib waabønyaan ngbaan aatataa mbamøm. Ni mee Uwumbør tii mi ke u ter mi, m tuk bi kina.

⁵ Ni li kpa nlan ki li bi mbamøm joo cha binib bi kaa dii Uwumbør aasan na wøb. Naah kan nsan buoyoon na, ni li tun Uwumbør aatuln n-yoonn mømøk.

⁶ Ni li len ibulchiliin n-yoonn mømøk, ki li len Uwumbør aalambil aah ye pu na. Ni yaa len kina kan, ni ga bee naah ga giin pu ki kii unii mømøk na.

Kookoo aadoon

⁷ Tina aabo Tikikus u ti gee u na ga tuk nimi maabør mømøk aah bi pu na. U ye timi aatutuñeer le Tidindaan aatuln ponn ni, ki tun lituln ngbaan mbamøm.

⁸ M cha u dan ni chee ke u nan tuk nimi, timi aabør aah bi pu na, aan ki søj nisui. Nima le m cha u dan ni chee.

⁹ Onesimus ni uma le dii ni. Onesimus mu ye tina aabo u ti gee u na la. U ter timi mbamøm, ki ye ni ponn ni aanii ubaa la. Bima le ga tuk nimi do chee na aabør mømøk.

¹⁰ Aristakus u bi kiyondiik ni m chee na dooni nimi. Mak, u ye Banabas aaninkpan aajapøon na, u mu dooni nimi. M nan tuk nimi naah ga na u pu na. U yaa dan ni chee kan, ni gaa u injaal ilee.

¹¹ Josua Justus mu dooni nimi. Bijab bitaa ngbaan ye Juu yaab la. Juu yaab ponn ni, bima baanja le ye maatutuñeerb ki tun Uwumbør aanaan aatuln. Bijab ngbaan søj nsui la.

¹² Epafraas mu dooni nima. U ye ni ponn ni aani ubaa la, ki ye Yesu Kristo aatutunn. U mee Uwumbɔr n-yoonn mɔmɔk linimaln le ki tii nima, ke ni li dii Uwumbɔr mbamɔm, ki taa di cha, ki kii Uwumbɔr aah gee pu na mɔmɔk.

¹³ M tuk nima la, Epafraas tun lituln linimaln, ki tii nima, ni Laodisea aatiŋ aani, ni Hierapolis aatiŋ aani.

¹⁴ Luk u ye dɔkta, u ti gee u na mu dooni nima. Demas mu dooni nima.

¹⁵ Ni li dooni tinaabitiib bi bi Laodisea aatiŋ ni na tii timi, ki li dooni Nimfa ni Yesu aani bi kuuni udo na, tii timi.

¹⁶ Bi yaa karn kigbaŋ kee tii nima kan, ni cha bi karn ki tii Yesu aani bi bi Laodisea aatiŋ ni na mu. Maah ŋmee kigbaŋ ki tii Laodisea aatiŋ aani na, ni mu karn ki.

¹⁷ Tuk Akipus ke Tidindaan aah tii u lituln li ke u tun na, u li nyi ki tun li mbamɔm.

¹⁸ Min Pɔl le di ŋɔaŋ ŋmee idoon imina. Ni teer ke m bi kiyondiik ni la.

Uwumbɔr ŋa tinyoor ŋa ni pu. [Amii.]

Njan aagban ki Pɔɔl n̄mee ki tii TESALONIKA YAAB na

¹ Min Pɔɔl, ni Silfanus, ni Timoti le n̄mee kigban kee ti tii Yesu aanib bi bi Tesalonika aatin ni ki ye Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo aanib na. Uwumbɔr n̄a tinyoor n̄a ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Tesalonika yaab aabimbin

² N-yoonn m̄m̄ɔk ti mee Uwumbɔr na, ti mee u tii nimi, ki dooni u ni m̄m̄ɔk pu.

³ Ti teer nimi Tite Uwumbɔr aanimbiin ni n-yoonn m̄m̄ɔk, ki teer ke naah n̄ani pu na, nima le m̄ɔk ke ni gaa u ki kii; naah tun lituln pu na, nima le m̄ɔk ke ni gee u; naah kpa limɔr pu na, nima le m̄ɔk ke ni kpa limakl Tidindaan Yesu Kristo pu.

⁴ Tinaabitiib bi Uwumbɔr gee bi na, ti nyi ke u lee nimi la;

⁵ Ba pu? taah tuk nimi waabɔnyaan na, tibɔnyaan ngbaan aa nan ye iliin baanja, Uwumbɔr Aafuur Nyaan aapɔɔn nan bi ti ni la, ki cha ni bee ke ti sil gbii. Taah nan bi nikaasisik ni buyoonn na, ni nan bee timi aabimbin aah nan bi pu na. Ti nan bi kina ke ti ter nimi la.

⁶ Le ni nan n̄akni timi ni Tidindaan; ba pu? ni gaa Yesu aabɔr ki kan falaa sakpen tibɔr ngbaan pu, ki mu nan kpa m̄popiin mu Uwumbɔr Aafuur Nyaan tii nimi na.

⁷ Naah nan bi pu na, nima le m̄ɔk Yesu aanib bim̄ɔk bi Masedonia ni Akaya aatim ni na, bi mu aah ga li n̄ani pu na;

⁸ Ba pu? ni nan chuun mooni Tidindaan aabɔr, ki tuk Masedonia ni Akaya aatim aanib. Naa ye nima yaab baanja, ntim m̄m̄ɔk aanib n̄un ke ni gaa Uwumbɔr ki kii la. Nima pu na, taa ki ban ke ti tuk bi nimi aabɔr. Bi puun nyi.

⁹ Ba pu? binib ngbaan len ke taah nan dan ni chee na, ni nan gaa timi, ki di n̄iwaa lii, ki fenn ki dii Uwumbɔr; u ye limɔfadaan ki ye Uwumbɔr bam̄ɔnn na,

¹⁰ Le ni kii bundaln Ujapɔɔn Yesu ga nyan ni paacham ki gir ni na. Uma le Uwumbɔr nan fikr u nkun ni. Uma le nyan timi n̄afadaan mu choo na ni.

2

Pɔɔl aah tuk Tesalonika yaab tibɔnyaan pu na

¹ Tinaabitiib, nimi nibaa nyi ke taah nan dan ni chee na, naa ye fam. Ni nyi ke taah nan bi Filipi aatin ni na,

² le nima yaab nan n̄a timi falaa, ki yook timi, le ti nin dan ni chee. Binib pam nan kpak timi kinikpakpak, le timi Aawumbɔr tii timi lipobil ke ti tuk nimi waabɔnyaan.

³ Taah tuk nimi waabɔnyaan ngbaan na, tibɔr ngbaan aa ye n̄nyam̄ɔn. Taa n̄mann nimi. Ti nan bi chain la.

⁴ N-yoonn m̄m̄ɔk ti nan len Uwumbɔr aah ban ke ti len pu na; ba pu? u nan lik taah bi pu na, le ki di waabɔnyaan ngbaan n̄a tin̄aal ni, ke ti tuk binib. Nima pu le ti ban ke ti piir Uwumbɔr aasui, naa ye binib aasui. Uma Uwumbɔr le lik timi aasui ni aah bi pu na.

⁵ Ni nyi ke taa nan gbaa nimi m̄m̄ɔm̄ɔn aabɔr. Uwumbɔr nyi ke taa nan ye iniman-dam bi n̄manni, ke binib taa bee ke ti ye na.

⁶ Taa nan ban ke ni nyuj timi, kaa nan ban ke binib biken nyuj timi.

⁷ Taah ye Kristo aakpambalb na, ti ba ga li ban ke ni nyuj timi. Le taa nan ban kina. Ti nan bi suuna ni chee ke upii aah bi pu waabim chee ki lik bi na la. ⁸ Ti gee nimi la. Nima pu na, ti nan kpa m̄popiin ti tuk nimi Uwumbɔr aabɔnyaan. Naa ye tibɔnyaan baanja le ti nan tii nimi, ti nan di tibaa mu tii nimi; ba pu? ti gee nimi pam.

⁹ Nnaabitiib, ni teer taah nan tun lituln linimaln pu na. Ti tuk nimi Uwumbɔr aabɔnyaan, ki tun lituln n̄wiin pu ni kinyeek m̄ɔk, ke ti ji. Ba pu? taa nan ban ni ji ti pu falaa.

¹⁰ Nimi bi gaa Yesu ki kii na, ti n̄a nimi mbam̄ɔm la, ki nan bi chain, kaa nan kpa taani ubaa joo cha ni wɔb. Ni ni Uwumbɔr nyi ke ni ye mbam̄ɔn la.

¹¹ Ni nyi ke uja aah n̄ani waabim pu na, ti nan n̄ani nimi ubaaba kina la;

¹² ti sur nimi, ki nan s̄ɔn̄i nisui, ki gan̄ni nimi ke ni li dii Uwumbɔr waah ban pu na. Uma le yin nimi ke ni koo waanaan ni ki nan ji waam̄ɔn.

¹³ Ti dooni Uwumbɔr ni pu n-yoonn m̄m̄ɔk la; ba pu? taah nan tuk nimi Uwumbɔr aabɔr na, ni nan gaa tibɔr ngbaan, ki bee ke naa ye binib aabɔr; ni ye Uwumbɔr aabɔr la. Mbam̄ɔn, ni ye Uwumbɔr aabɔr la, ki kpelni nimi bi gaa u ki kii na aabimbin.

¹⁴ Nnaabitiib, ni n̄akni Uwumbɔr aanib bi bi Judea aatim ni ki kuuni Yesu Kristo aayimbil pu na; kinye pu? nido yaab aah n̄a nimi falaa pu na, Juu yaab n̄a bi mu falaa kina la.

¹⁵ Bima Juu yaab nan ku Uwumbɔr aabɔnabitiib ni Tidindaan Yesu mu, ki jenn nyan timi mu. Baa piir Uwumbɔr aasui. Bi ye binib m̄m̄ɔk aadim la,

¹⁶ ki kiir timi, kaa ban ke ti tuk binib bi kaa ye Juu yaab na tibɔnyaan tee, aan bi n̄mar. Juu yaab ngbaan aah n̄ani kina na, bi too kpa baatunwanbir pu n-yoonn m̄m̄ɔk la. Uwumbɔr aajuul pii bi kookoo.

Pɔɔl aah neen ke u ki gir mann bi pu na

¹⁷Nnaabitiib, taah kaa kan nimi ni yunn siib na, naa mo timi. Taa nan bi ni chee, timi aalandak ma nan bi ni ni; tinimbil nan man ni pu, le ti nan pɔɔni tibaa ke ti ki kan nimi.

¹⁸Ti nan ban ti gir dan ni chee. Min Pɔɔl, n-yoonn mɔmɔk m ban ke m gir dan ni chee. Le kinimbɔɔr kiir timi ke ti taa dan.

¹⁹Tidindaan Yesu yaa nan gir ni kan, bi-labi pu ti ga li kpa limakl, ni mpopiin, ni kipupuk unimbiin ni?

²⁰Naa ye nimi pu uu? Mbamɔn, ti kpa kipupuk ni mpopiin ni pu.

3

¹Taah kaa bi ni chee na, taa ki nmaa mɔr; nima le ti len ke ni njan ti cha Timoti dan ni chee. Timi baanja le gur Atens aatiɔɔ ni.

²Tina aabo Timoti ye Uwumbɔr aatutunn u tuk binib Kristo aabɔnyaan na la. Ti cha u dan ni chee ke u pɔɔk nitaakpab Uwumbɔr aasan ni,

³ubaa taa gir puwɔb falaa ngbaan pu. Nimi nibaa nyi ke falaa ngbaan ye Uwumbɔr aah siin timi pu na la.

⁴Taah nan bi ni chee na ti nan tuk nimi ke ti ga ji falaa, le ni bee ke ni sil nja kina.

⁵Le maa ki nmaa mɔr. Nima le cha m tun ni Timoti ni chee, ke u nan lik ke ni beenin dii Yesu mbamɔm aan naa dii. Ni muk mi la, m dak ke nibaakan kinimbɔɔr tɔɔɔ nimi, ki nja timi aatuln yɔli.

⁶Le Timoti ki nyan ni ni chee; dandana u ki fuu ni ti chee, ki tuk timi tibɔnyaan ke ni beenin tii Yesu naadii mbamɔm, ki gee tɔb. U tuk timi ke ti bi nisui ni n-yoonn mɔmɔk, le ni ban ke ni ki kan timi, ke ti mu aah ban ke ti kan nimi pu na.

⁷Tinaabitiib, ti bi limukl ni ki ji falaa la; le ti njan naah tii Yesu naadii pu na, nima le tisiu sɔɔɔ.

⁸Ni yaa dii Tidindaan aasan ni, kaa di cha kan, nima le ti fuur.

⁹Nima pu na, taa ki nyi taah ga ki pak Uwumbɔr ni pu pu na; ba pu? ti kpa mpopiin sakpen ki mɔɔni ni pu, Uwumbɔr aanimbiin ni.

¹⁰Ti mee u linimaln nwiin pu ni kinyeek mɔk ke u cha ti ki kan nimi ki tuk nimi naah kaa kee bee waabɔr pu na.

¹¹M mee Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu ke bi tii timi nsan aan ti dan ni chee.

¹²Tidindaan cha ni li moo gee tɔb ni binib mɔmɔk, ke taah gee nimi pu na.

¹³U tii nimi mpɔɔn ke ni li bi chain ki taa li kpa taani ubaa Tite Uwumbɔr aanimbiin ni, bundaln Tidindaan Yesu ni waanib mɔmɔk ga gir ni na.

4

Mbimbin mu piir Uwumbɔr aasui na

¹Tinaabitiib, ti nan mɔk nimi naah ga nja pu ki piir Uwumbɔr aasui na. Le ni njan kina. Ti ganɔni nimi, ki sur nimi Tidindaan Yesu aayimbil pu ke ni li moo njan kina.

²Ni bee taah nan sur nimi pu Tidindaan Yesu aayimbil pu na.

³Uwumbɔr aageehn le ye ke ni li bi chain, ki taa gor kidagook.

⁴Ni njan ke ni mɔmɔk bee naah ga nja pu ki li joo tiwon mbamɔm aan ti li bi chain, ki tun lituln li njan na.

⁵Ubaa taa cha bipiib aakpeek li bi u ni, ke binib bi kaa nyi Uwumbɔr na aah bi pu na.

⁶Uja ubaa taa li ban una aabo aapuu ki tun titunwanbir timina. Ti nan tuk nimi ki sur nimi mbamɔm ke Tidindaan dar binib aatafal titunwanbir ngbaan mɔmɔk pu.

⁷Uwumbɔr yin timi ke ti li bi chain. Waa yin timi ke ti li gor kidagook.

⁸Unii umɔk yii mmɔkm ngbaan na, naa ye binib aamɔkm le u yii, u yii Uwumbɔr u tii nimi Waafuur Nyaan na aamɔkm la.

⁹Uwumbɔr mɔk nimi naah ga li gee tɔb pu na. Nima pu na, naa ki ban ke m nmeee kigban ki tuk nimi naah ga li gee ninaabitiib pu na.

¹⁰Ni ye mbamɔn la, ni gee tinaabitiib bimɔk bi Masedonia aatim mɔmɔk ni na. Ti ganɔni nimi, ni li moo gee bi.

¹¹Cha ninimbil li man ke ni li bi suuna, ki li tun nimi aatuln, ki di nimi aanjaal tun lituln, ke taah nan tuk nimi pu na.

¹²Ni yaa njan kina kan, naan lann nibaa; binib bi kaa dii Uwumbɔr aasan na mu ga pak nimi.

Tidindaan aah ga nan gir ni pu na

¹³Tinaabitiib, ti ban ke ni bee binib bi kpo na aabɔr; aan ki taa li kpa mpombiin, ke binib bi kaa kpa limakl na aah kpa mpombiin pu na.

¹⁴Ti pak ke Yesu nan kpo, ki ki fikr nkun ni. Nima pu le ti pak ke Uwumbɔr ga fikr Yesu aanib bi kpo na mu, ki cha bi li dii u bundaln u ga gir ni na.

¹⁵Taah ban ti tuk nimi tibɔr ti na, ti ye Tidindaan aabɔr la. Tidindaan aanib bi ga li bi dulnyaa wee ni bundaln u ga gir ni na aan puen binib bi kpo na ki buen paacham.

¹⁶Ba pu? Tidindaan ubaa ga nyan ni paacham ki sunn ni. U yaa sunn ni kan, le ti ga njan nneel sakpiin, ni Uwumbɔr aatuuntiib aaninkpel aaneel, ni Uwumbɔr aakakaan aawiil.

¹⁷Njan, Yesu aanib bi kpo na le ga fikr nkun ni, le Uwumbɔr nin kpaan yoor bi ni waanib bi mu ga li bi n-yoonn ngbaan na, le bi ti tooh Tidindaan ntaalangbam ni, paacham. Kina le ti ga li bi Tidindaan chee n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁸Nima pu na, ni li tuk tɔb kina, aan ki sɔɔ tɔb aasui.

5

Gov ki li kii Tidindaan aagirndaal

¹ Nnaabitiib, naa ki ban ke m ηmee ki tuk nimi bundaln tiwan nimina məmək ga ηa na.

² Ba pu? nimi nibaa nyi mbaməm ke Tidindaan aawiindaal ga fuu ni ke unaayuk aah fuur ni kinyeek pu na la.

³ Buyoonn binib ga len ke bi bi bibaa pu, nibaa aan ηa bi nibaa na, libuul ngbaan ni le tibəbir ga lir bi pu. Ni ga li bi ke imalween aah chuu upii pu na la. Baan ηmaa nyan ti.

⁴ Nnaabitiib, nima aa bi mbəmbəən ni. Nima pu na, ni taa cha Tidindaan aawiindaal ηa nimi lijinjii ke unaayuk aah fuur ni pu na.

⁵ Ba pu? ni məmək ye nwiihn ni aabim la. Ni ye nwiin pu aabim la. Taa ye kinyeek yaab, kaa ye mbəmbəən ni yaab.

⁶ Nima pu na, ti taa li geeni, ke biken aah geeni pu na. Cha ti li kii, ki chuu tibaa man.

⁷ Binib bi də geen na, kinyeek le bi də geen. Binib bi nyu ndaan gbii na, kinyeek le bi gbii.

⁸ Tima ye nwiin pu aabim la, nima pu na, cha ti chuu tibaa man. Cha ti tii Yesu naadii, ki li gee təb. Ti yaa ηani kina kan, nima le ga biin ti pu, ke tikur ti bii kibiη pu na. Le ti yaa kpa limakl ke ti ga sil ηmar kan, ni ga li bi ke tikur aayikpupuk ki bii tiyil na.

⁹ Uwumbər aah lee timi na, waa lee timi ke u gee liηuul ti pu, u lee timi ke ti ηmar Tidindaan Yesu Kristo pu la.

¹⁰ Uma le nan kpo ti pu. Nima pu na, ti yaa bi, bee ti yaa kpo bundaln u ga gir ni na kan, ti ga buen ti li bi u chee.

¹¹ Nima pu na, ni li pəəni təb aataakpab, ki li ter təb, ni li moo dii Uwumbər aasan mbaməm, ke naah ηani pu dandana wee na.

Kookoo aasurm ni idoon

¹² Tinaabitiib, ti gaη nimi, ke ni li pak nimi aaninkpiib bi tun Tidindaan aatuln nikaasisik ni, ki sur nimi waasan ni na.

¹³ Ni li pak bi mbaməm, ki li gee bi baatuln pu. Ni məmək li kpaan kiməbaan man.

¹⁴ Tinaabitiib, ti gaη nimi, ke ni sur binib bi kaa ban bi tun lituln na, ki li pəəni binib bi aataakpab yəl na aataakpab, ki ter binib bi kaa pəə na, ki li kpa limər binib məmək pu.

¹⁵ Ni taa cha unii ubaa teen uken waah ηa bakaa u na pu. Pəən nibaa man ki li ηani təb, ni binib məmək tibulchinn, n-yoonn məmək.

¹⁶ Ni li kpa mpopiin n-yoonn məmək,

¹⁷ ki li mee Uwumbər n-yoonn məmək,

¹⁸ ki li dooni u tiwan məmək pu. Uwumbər aageehn le ye ke ni li ηani kina; ba pu? ni ye Yesu Kristo aanib la.

¹⁹ Ni taa yii Uwumbər Aafuur Nyaan aah ban pu na.

²⁰ Unii yaa len Uwumbər Aafuur Nyaan aah tii u iliin i na kan, ni taa lik iliin ngbaan fam.

²¹ Ni li lik tibər məmək aah bi pu na, ke ti ηan aan taa ηan, ki li joo ti ηan na mbaməm.

²² Ni yii man isan i kaa ηan na məmək aabəη.

²³ Uwumbər u tii timi nsuudoon na, ηa nimi aabimbin məmək chain, ki li joo nimi aawiin, ni nisui, ni nima aawon mbaməm, ni taa li kpa taani ubaa bundaln Tidindaan Yesu Kristo ga gir ni na.

²⁴ Uwumbər u yin nimi na ye mbaməndaan la, ki ga ηa nimina məmək.

²⁵ Tinaabitiib, ni mee Uwumbər tii timi.

²⁶ Ni doon tinaabitiib məmək mbaməm.

²⁷ M gaη nimi Tidindaan aayimbil pu ke ni cha bi karn kigbaη kee tii tinaabitiib məmək.

²⁸ Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa ni pu. [Amii.]

Lelee aagban̄ ki Pɔɔl ηmee ki tii TESALONIKA YAAB na

¹ Min Pɔɔl, ni Silfanus, ni Timoti le ηmee kigban̄ kee ti tii Yesu aanib bi bi Tesalonika aatin̄ ni ki ye Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo aanib na.

² Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa ni pu ki tii nimi nsuudoon.

Uwumbɔr aah ga daa binib aatafal pu na

³ Tinaabitiib, ni ηan ke ti li dooni Uwumbɔr ni pu n-yoonn mɔmɔk; ba pu? ni moo gaal Yesu ki kii mbamɔm ki moo gee tab la.

⁴ Nima pu le ti puk kipupuk ni pu Uwumbɔr aanib chee, ki tuk bi naah gaa Yesu ki kii ki kpa limɔr, falaa ni limukl mɔmɔk ponn ni pu na.

⁵ Binib aah ηani nimi falaa pu na, nima le mɔk ke Uwumbɔr yaa daa bitafal kan, ni ηan. Naah ji falaa pu na, Uwumbɔr aanaan pu le ni ji. Nima le Uwumbɔr ga len ke ni ηeer ke ni koo waanaan ngbaan ni.

⁶ Ni ye mbamɔn, Uwumbɔr len ke ni ηan ke binib bi ηani nimi falaa na, u mu ηa bi falaa,

⁷ ki tii timi ni nimi bi ji falaa na lifuur. Ti ga kan lifuur ngbaan bundaln Tidindaan Yesu ga nyan ni paacham ki mɔk waah bi pu na. U ni waatuuntiib ga nyan ni paacham ni mpɔɔn,

⁸ ki li joo ni mmiigaal u nan daa binib aatafal. Binib bi yii Uwumbɔr na, ni binib bi kaa kii Tidindaan Yesu aabɔnyaan tee na, u ga daa bima le aatafal.

⁹ Tidindaan ga nyan bi unimbiin ni, waapɔɔn ni waawiihn sakpiin chee. U ga daa bitafal, ki cha bi ji falaa n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁰ Bi ga kan ntafadaan ngbaan bundaln Tidindaan ga gir ni na. Liyaadaal ngbaan le waanib bi mɔmɔk gaa u ki kii na ga nyuɔ u, ki pak u. Ni mu ga li bi waanib ngbaan ponn ni; ba pu? taah tuk nimi Yesu aabɔr na, ni gaa ti ki kii la.

¹¹ Nima pu le ti mee timi Aawumbɔr tii nimi n-yoonn mɔmɔk ke u len ke ni ye binib bi ηeer waayim na, ki ter nimi ke ni li ban ni ηa tiwan ni ηan na, ki tii nimi mpɔɔn ke ni li ηani kina, ki tun lituln li ga mɔk ke ni gaa Yesu ki kii mbamɔm na.

¹² Ni yaa ηani kina kan, nima le ga nyuɔ Tidindaan Yesu Kristo, le u mu ga nyuɔ nimi, u ni Uwumbɔr aabulchinn pu.

2

Mbiindaan na

¹ Tinaabitiib, ti ban ke ti len ni chee ki joo cha bundaln Tidindaan Yesu Kristo ga gir ni ki nan kuun timi u chee na aabɔr la.

² Bi yaa len ke Tidindaan aawiindaal fuu ni kan, ti gar̄ nimi ke ni taa cha nipobil yuk, ki taa cha ni li muk nimi. Nibaakan, bi ga bui ke Uwumbɔr Aafuur Nyaan mɔk bi kina la, nibaakan, bi ga bui ke ti ηmee kigban̄ ki len kina la.

³ Ni taa cha ubaa ηmann nimi kina; buyoonn binib pam ga yii Uwumbɔr na le ga puen fuu ni, le Tidindaan aawiindaal nin fuu ni. Uja u yii Uwumbɔr aakaal mɔmɔk na, u mu ga puen nya mpaan pu. Uwumbɔr siin u ntafadaan la.

⁴ U ga yii Uwumbɔr, ni ηiwaa, ni tiwan nimɔk binib dii ni na. U ga nyuɔ ubaa ki jer ni mɔmɔk, ki ga kal Uwumbɔr Aadichal ni, ki len ke uma le ye Uwumbɔr.

⁵ Naa teer aa? Maah nan laa bi ni chee na, m nan tuk nimi tibor tee.

⁶ Le ni nyi tiwan ni kiir titunwanbirdeen ngbaan dandana wee na. Waayoonn yaa nan fuu ni kan, u ga nya mpaan pu.

⁷ Titunwanbir ti bɔɔ na, binib ηani ti dandana wee la. Le unii u kiir titunwanbir ngbaan dandana wee na ga kiir ti, ki nan saa buyoonn Uwumbɔr ga nyan u nima na.

⁸ N-yoonn ngbaan le titunwanbirdeen ngbaan ga kpiir. N-yoonn ngbaan le Tidindaan Yesu ga gir ni, ni mpɔɔn, ki pii libuln lii u pu, ki ku u, ki ηa waapɔɔn mɔmɔk yɔli.

⁹ Titunwanbirdeen ngbaan yaa nan fuu ni kan, u ga li kpa kinimbɔr apɔɔn, ki tun kaatuln, ki li kpa mpɔɔn ki ηmann ke u tun lijnijiir aatun la,

¹⁰ ki li kpa nlan mu kaa ηan na ke u ηmann binib bi Uwumbɔr ga daa bitafal na. Bi yii Uwumbɔr aabɔr ti ga cha bi ηmar na, kaa gee ti. Nima le Uwumbɔr ga daa bitafal.

¹¹ Baah yii Uwumbɔr aabɔr na, nima le u cha nnyamɔn aapak bi bisui ni, bi li pak nnyamɔn.

¹² Nima pu na Uwumbɔr ga len ke binib bi gee titunwanbir kaa pak mbamɔn na aabɔr bii a.

Uwumbɔr aah lee nimi pu na

¹³ Tɔ, tinaabitiib bi Tidindaan gee bi na, ni ηan ke ti li dooni Uwumbɔr ni pu n-yoonn mɔmɔk; ba pu? tiwan mɔmɔk aah nan piin buyoonn na, u nan lee nimi ke ni ηmar. Waafuur Nyaan ηa nimi binib bi bi chain ki pak mbamɔn, aan ki ηmar na.

¹⁴ Taah tuk nimi Uwumbɔr aabɔnyaan ti na pu, le u yin nimi ke ni ηmar ki ji Tidindaan Yesu Kristo aamɔɔn.

¹⁵ Nnaabitiib, nima pu na, ni li dii u mbamɔm, ki taa di cha. Taah tuk nimi Uwumbɔr aabɔr ti, timɔb ni, ni kigban̄ ni pu na, ni li joo tibor ngbaan mbamɔm.

¹⁶ Tɔ, Tite Uwumbɔr gee timi sakpen. Waabulchinn pu, le u tii timi lipobisoon li kaan doo na, ni limakl nyaan.

¹⁷ Uma ni Tidindaan Yesu Kristo ubaa pɔɔn nitaakpab, ki tii nimi mpɔɔn ke ni tun litunyaan mɔmɔk, ki len iliinyaan mɔmɔk.

¹⁷ Min Pɔɔl le di njaal njeeme idoon imina. Nimina ye kidaan la, le ki mɔk maagbann mɔmɔk ponn ni. Kina le m njeeme.

¹⁸ Tidindaan Yesu Kristo ja tinyoor ja ni mɔmɔk pu.

3

Mee Uwumbɔr tii timi man

¹ Tinaabitiib, tibɔr ti gur na le ye ke ni li mee Uwumbɔr ki tii timi, ke u cha waabɔr moon njepele mɔmɔk mala, ki kan mpakm ke naah pak ti pu na,

² ki li mee u ke u nyan timi titunwanbirdam bi kaa njan na aarjaal ni; ba pu? naa ye binib mɔmɔk le gaa Yesu ki kii.

³ Tidindaan le njan waah len pu na, ki ga tii nimi mpɔɔn, ki biin ni pu, kinimbɔn ki kaa njan na taa ja nimi nibaa.

⁴ Tidindaan pu le ti bee ke ni njan taah tuk nimi pu na, ki ga li beenin njan kina.

⁵ Tidindaan ter nimi ke ni bee nisui ni Uwumbɔr aah gee nimi pu na, ki li kpa limɔr Kristo aah tii nimi pu na.

Ni njan ke unii mɔmɔk li tun

⁶ Tinaabitiib, ti tuk nimi Tidindaan Yesu Kristo aayimbil pu la, ninaabitiib bimɔk kaa ban ke bi tun lituln, kaa dii taah tuk nimi pu na, ni nya bi chee.

⁷ Ni bee ke ni njan ni li dii ke taah dii pu na. Taah nan bi ni chee buyoonn na, taa nan san ligbanyakl.

⁸ Ti nan pa taah jin tijikaar ti na mɔmɔk pu la, ki tun lituln linimaln nwiin pu ni kinyeek mɔk; ba pu? taa nan ban ni ji ti pu falaa.

⁹ Naa ye ke taa nan kpa nsan ti ji ni njaal ni la. Ti nan ban ti mɔk nimi limɔkl, ni li dii ke taah dii pu na.

¹⁰ Taah nan bi ni chee buyoonn na, ti nan tuk nimi ke unii umɔk kaa ban u tun lituln na kan, u taa ji.

¹¹ Ti njan ke ni ponn ni bibaa san ligbanyakl, kaa tun lituln libaa, ki chuun koo biken aabɔr ni.

¹² Binib bi bi kina na, ti tuk bi, ki sur bi Tidindaan Yesu Kristo aayimbil pu, ke bi li bi suuna, ki tun lituln ki kan ki ji.

¹³ Tinaabitiib, nima kan, ni yaa tun litunyaan kan, ni taa cha nitaakpab li yɔl li ponn ni.

¹⁴ Unii ubaa yaa kaa dii taah tuk nimi kigban kee ponn ni pu na kan, ni daan udaan ngbaan, ki taa kpaan u chee. Nima le ga cha inimɔɔn chuu u.

¹⁵ Ni taa njan u ke nimi aadin na, ni li sur u ke nina aabo na.

Kookoo aabɔr

¹⁶ Tidindaan u tii timi nsuudoon na tii nimi nsuudoon n-yoonn mɔmɔk, tiwan mɔmɔk ponn ni. Tidindaan li bi ni mɔmɔk chee.

Njan aagbanj ki Pɔɔl ηmee ki tii TIMOTI na

¹ Min Pɔɔl ye Yesu Kristo aakpambal la; ba pu? Uwumbɔr u gaal timi lir na, ni Tidindaan Yesu Kristo u tii timi limakl na, bima le len ke m li ye waakpambal.

² M ηmee kigbanj kee m tii si Timoti, u ye maabo bamɔnn Uwumbɔr aasan ni na la. Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa aa pu, ki san si kinimbaak, ki tii si nsuudoon.

Tinyamɔnbɔr aasurm

³ Maah nan cha Masedonia aatiŋ ni na, m nan bui si ke aa li beenin bi Efesus aatiŋ ni; ba pu? binib bibaa bi nima ki mɔk binib mɔmɔkm mu kaa ye Yesu aamɔkm na. Aa sur bi ke bi taa ki mɔk kina,

⁴ ki taa ki joo ηjiyimbil ηi bi Uwumbɔr Aagbanj ni na tiini itiin baah nan ηani pu na. Nimina le cha binib baa mbaan. Naa ter bi ke bi gaa Yesu ki kii aan ki dii waasan mbamɔm.

⁵ M tuk si ke aa sur bi kina; ba pu? m ban ke Yesu aanib aasui li bi chain, ki ban ke bi bee bisui ni ke titunwanbir aa bi bi chee, ki gaa Yesu ki kii mbamɔm, ki li gee tɔb.

⁶ Binib bibaa bi, kaa ki dii kina. Bi yenn la, ki gbaa tɔb chee tibɔr ti ye fam na.

⁷ Bi ban bi li ye bimɔmɔkb bi mɔk binib Uwumbɔr aakaal na, ki mu aa bee baah len pu na aatataa, ki len tibɔr ke binib bi nyi taatataa na, ki mu aa nyi.

⁸ Tɔ, ti nyi ke unii yaa joo Uwumbɔr aakaal, uma Uwumbɔr aah ban pu na kan, nkaal ngbaan ηan la.

⁹ Ti yaa nyi ke nkaal aa bi bininyaam pu kan, nkaal ngbaan ηan la. Mu bi tiniwanbir le pu, ni binib bi kaa gee bi ηun tibɔr na, ni binib bi kaa dii Uwumbɔr aasan na, ni titunwanbirdam, ni binib bi yii Uwumbɔr kaa pak u na, ni binib bi ku bitetiib ni binatiib na, ni binib bi ku biken na,

¹⁰ ni binib bi gor kidagook na, ni bijab bi yii bipiib ki ban bijab na, ni binib bi chur biken tinaagbiir na, ni binib bi chuun mɔni inyamɔn na, ni binib bi puur Uwumbɔr yɔl yɔl na, ni binib bi ηani tiwan ni kaa dii mɔmɔkm mu ηan na. Nkaal ngbaan bi titunwanbir timina mɔmɔk pu la.

¹¹ Uwumbɔr aabɔnyaan len kina la, ki tuk timi Uwumbɔr u ti pak u na aah ηan sakpen pu na. Uma le di tibɔnyaan tee ηa ηjaal ni, ke m di tuk binib.

Uwumbɔr aah san Pɔɔl kinimbaak pu na

¹² M dooni Tidindaan Yesu Kristo u tii mi mɔɔn ke m tun lituln ngbaan na la. U len

ke m ye mbamɔndaan, ki lee mi ke m tun waatuln.

¹³ N-yoonn mu jer na, m nan len tibɔbir u pu, ki seei u, ki ηa waanib falaa. Maah kaa nan gaa u ki kii n-yoonn ngbaan na, le maa nan nyi ke m ηani ni kaa ηan na. Maah kaa nan nyi na, le Uwumbɔr san mi kinimbaak,

¹⁴ le Tidindaan Yesu Kristo mu gee mi sakpen, ki cha m gaa u ki kii, ki kpaan u ni, ki gee u ni waanib mɔmɔk.

¹⁵ Yesu Kristo nan dan dulnyaa wee ni ke u nan nyan titunwanbirdam baatunwanbir ni la. Tibɔr timina gbii la. Ni ηan ke binib mɔmɔk gaa ti ki kii. Min le ye titunwanbirdaan ki jer binib mɔmɔk.

¹⁶ Le Uwumbɔr san mi kinimbaak. Yesu Kristo ηa suklaa, min u ye titunwanbirdaan ki jer binib mɔmɔk na pu sakpen la. Waah ηa mi suklaa pu na, nima le mɔk binib bi ga gaa u ki kii ki kan limafal li kaa kpa ndoon na, waah kpa suklaa pu na.

¹⁷ Cha ti pak Uwumbɔr, ki nyuŋ u. Uma le ye Uwumbɔr baan; tinimbil aa waa u; u ye Ubɔrkpaan u ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, kaan kpo. Amii.

¹⁸ Maabo Timoti, Uwumbɔr Aafuur Nyaan nan cha m len tibɔr aa pu, nima le cha m tuk si saah ga tun Uwumbɔr aatuln pu na. Cha Nfuur Nyaan aabɔr ngbaan tii si mɔɔn ke aa yii kinimbɔŋ,

¹⁹ ki tii Yesu naadii mbamɔm, ki taa di cha, ki li ηani tiwan ni aa bee ke ni tok na. Binib bibaa bi, ki nyi ni ηan na, ki mu aa ηani kina. Nima le baa ki dii Yesu aasan.

²⁰ Bi ponn ni binib bilee ye Haimeneus ni Aleksanda. Le m di bi ηa kinimbɔŋ aarjaal ni ke ki daa bitafal, aan bi bee ke naa ηan bi ki sii Uwumbɔr.

2

Naah ga li dooni Uwumbɔr pu na

¹ Tɔ, tibɔr ti ye tibɔkpaan na le ye ke m ban ke ni li mee Uwumbɔr ki tii binib mɔmɔk, ki li garɔni u ke u san bi kinimbaak, ki li dooni u bi pu.

² Ni li mee Uwumbɔr kina ki tii bibɔrb, ni kitin aayidam mɔmɔk, aan ti li bi tibaa pu, ki li kpa nsuudoon, ki li dii Uwumbɔr aasan, ki li ηani tiwan mɔmɔk mbamɔm.

³ Ni yaa mee Uwumbɔr kina kan, ni ηan, ki piir Uwumbɔr u gaal timi lir na aasui.

⁴ U ban ke binib mɔmɔk ηmar, aan ki bee waabɔr ti ye mbamɔn na.

⁵ Ba pu? Uwumbɔr ye Uwumbɔr baan la. Uchandatuln ubaa baanja le bi Uwumbɔr ni binib aakaasisik ni. Uma le ye Yesu Kristo u nan kpaln unibɔn,

⁶ ki sil binib mɔmɔk aasisiyyaan ki kpo, ke u gaa bi lii na. Naah nan ηeer buyoonn na le Uwumbɔr mɔk timi tibɔnyaan ngbaan.

⁷ Nima pu le Uwumbɔr lee mi ke m li ye Yesu aakpambal, ke m tuk binib bi kaa ye

Juu yaab na Yesu aabɔr ngbaan, ke bi gaa u ki kii, ki bee waabɔr ti ye mbamɔn na. Maa mɔn nnyamɔn, maah len pu na gbii la.

⁸ M ban ke bijab bi bi njipepel mɔmɔk na mee Uwumbɔr, ki yoor njaal paacham. Bi li ye binib bi bi chain na, ki taa li kpa linjuul, ki taa li kpa kinikpakpak.

⁹ M ban ke bipiib li pee tiwanpeenkaan ni rjeer bipiib bi dii Uwumbɔr na, ki li bi suuna, ki taa li kpa kalmbaani, ki taa fiini tiyikpir sakpen siini, ki taa tuun njitafajɔn nj kpa kidaak na, ki taa gbin nleen mu kpa kidaak na, ki taa li peeni tiwanpeenkaan ni kpa kidaak na.

¹⁰ Bi li tun litunyaan. Nima le njan tii bipiib bi len ke bi dii Uwumbɔr aasan na.

¹¹ Bi li njmin ki li bae Uwumbɔr aabɔr ki li njun tibɔr.

¹² Maa kii ke bipiib tuk bijab Uwumbɔr aabɔr, kaa kii ke bi li ye bijab aayidam. Bi li njmin.

¹³ Ba pu? Uwumbɔr nan puen naan tiyaaaja Adam, le ki nin naan upuu Iif.

¹⁴ Kinimbɔn aa nan njmann Adam, ki nan njmann upii ngbaan la, le u tun titunwanbir.

¹⁵ Tɔ, bipiib mu yaa gaa Yesu ki kii, ki gee binib, ki bi chain, ki bi suuna kan, bi ga njmar imalween ni.

3

Bisalolm aabɔr

¹ Tibɔr tee gbii la, ke unii yaa ban u li ye Yesu aanib aaninkpel kan, ni njan; ba pu? li ye lituln li njan na la.

² Ni njan ke Yesu aanib aaninkpel taa li kpa taani ubaa. Ni njan u li joo upiibaab, ki li chur ubaa tiwan mɔmɔk ni, ki li kpa laasaab, ki li bi mbamɔn, ki li channi bicham tichann, ki li ye unii u ga njmaa tuk binib Uwumbɔr aabɔr mbamɔn na.

³ U taa li ye udagbiir, ki taa gbaa binib [ki taa li kpa iniman]. U li bi suuna ki taa li kpa kinikpakpak. Unimbil taa li man njimombil pu.

⁴ Ni njan ke u li joo waachiln ni aanib mbamɔn, ki li joo waabim mbamɔn, aan bi li pak u ki kii waamɔb.

⁵ Ba pu? unii yaa kaa njmaa joo waachiln ni aanib mbamɔn kan, u ga nj kinye ki li joo Yesu aanib?

⁶ U taa li ye unii u kaa yunn Uwumbɔr aasan ni na. U yaa ye unii u kaa yunn Uwumbɔr aasan ni na kan, nibaakan, u ga li kpa kigaak, ki kan ntafadaan ke kinimbɔn na.

⁷ Ni njan ke Yesu aanib aaninkpel li ye unii u kpa kipak binib bi kaa dii Yesu aasan na chee, aan binib taa galn u ki cha u lir kinimbɔn aagaawɔb ni.

Biteterb aabɔr

⁸ Tɔ, ki joo cha Yesu aanib aateterb wɔb na, ni njan ke bi mu li kpa laasaab. Bi taa len fam fam. Bi li njani baah len pu na. Bi taa li ye bidagbiib. Binimbil taa li man njimombil pu.

⁹ Ni njan ke bi li joo tibɔrkaan ti kpiir, ki ye Yesu aabɔr na, ki li nyi mbimbin mu njan na, ki li njani kina.

¹⁰ Binib yaa ban bi li ye biteterb kan, cha Yesu aanib aaninkpiib puen lik baabimbin aah bi pu na waahr, bi yaa kaa kpa taani kan, cha bi li tun biteterb aatuln.

¹¹ Ni njan ke bipuutiib mu li kpa laasaab, ki li chur bibaa, ki li njani tiwan mɔmɔk mbamɔn, ki taa li ye binibiinib.

¹² Ni njan ke Yesu aanib aateterb li joo upii ubaaba, ki li joo baabim ni baachiln ni aanib mbamɔn.

¹³ Binib bi tun biteterb aatuln ngbaan mbamɔn na ga kan liyimbil, ki li kpa lipobil sakpen ki tuk binib baah ga gaa Yesu Kristo ki kii pu na.

Tibɔrkaan kpaan

¹⁴ Tɔ, m kpa limakl ke naan yunn, m ga dan aa chee. Le maah njmee kigban kee tii ni si na,

¹⁵ m yaa yunn kan, aa ga bee mbimbin mu njan tii Uwumbɔr Aadichal ni aanib, bi ye Uwumbɔr u ye limɔfadaan na aanib na. Waabɔr ti ye mbamɔn na bi binjaal ni la, le bi joo ti.

¹⁶ Uwumbɔr aah kpiir waasan aabɔr ti tuk timi na, ti ye tibɔrkpaan la:

U nan yoor unibɔn aawon, ki nyan ubaa mpaan pu.

Uwumbɔr Aafuur Nyaan le mɔk ke u njan.

Uwumbɔr aatuuntiib waa u.

Binib moon waabɔr ki tuk njtimbol aanib, le binib gaa u ki kii dulnyaa wee mɔmɔk ni.

Uwumbɔr nan yoor u ki di buen paacham, ki nyuj u.

4

Bimɔmɔk bi ye binyamɔndam na

¹ Tɔ, Uwumbɔr Aafuur Nyaan len mpaan pu, ke n-yoonn mu choo na binib bibaa ga yii Yesu aabɔr, ki kii inyamɔn, ki dii bipɔnib bi njmanni bi na.

² Bipɔnib ngbaan ga cha binib bibaa njmann ke bi mɔk binib Uwumbɔr aasan. Bi ye binyamɔndam la. Baalandak aa ki muk bi baatunwanbir pu.

³ Bi ga len ke bijab taa din bipiib, bipiib mu taa mɔn bijab. Bi ga li kɔ tjijkaar tibaa. Uwumbɔr le naan tjijkaar ngbaan. U ban ke binib bi gaa u ki kii ki nyi mbamɔn na le ji ti, ki doon u ti pu.

⁴ Tiwan nimök Uwumbör naan ni na, ni ñan la. Ti taa li kò tijikaar tibaa. Ti li ji ti, ki li doonu u ti pu.

⁵ Ba pu? taah ji tijikaar ti ki dooni Uwumbör ti pu na, nibaa aa bi ti ni; ba pu? Uwumbör len ke ti ñan.

Yesu Kristo aatutunn bamønn

⁶ Aa yaa teer Yesu aanib tibör timina kan, aa ye Yesu Kristo aatutunn bamønn la. Saah bae Yesu aabör ki dii nsanyaana pu na, nima le cha saabimbin bi mbamöm.

⁷ Aa taa gar binyamöndam ngbaan aatiin; ba pu? itiin ngbaan aa kpa tinyoor ki tii si, kaa mök si Uwumbör aasan. Chuu aabaa ki bae Uwumbör aabör.

⁸ Unii yaa san ke uwon yabr kan, ni kpa tinyoor siib la. Unii yaa chuu ubaa ki bae Uwumbör aasan kan, nima le ye tinyoor sakpen ki tii u. Ba pu? Uwumbör puu tipuur ke nima le ga tii binib limöfanyaana dandana wee, ni n-yoonn mu choo na.

⁹ Tibör tee gbii la. Ni ñan ke binib mömök gaa ti.

¹⁰ Nima le ti tun Uwumbör aatuln linimaln; ba pu? ti gaa Uwumbör u ye limöfadaan ki gaal binib mömök lir na ki kii la. Uma le gaal binib bimök gaa u ki kii na lir.

¹¹ Mök binib tibör tee, ki tuk bi ke bi li ñani kina.

¹² Taa cha bi lik si fam ke aa ye unachipöön la. Li len iliinyaana, ki li bi mbamöm, ki li gee binib, ki li tun Uwumbör aatuln mbamöm, ki li bi chain, aan ki li ye limök ki mök binib bi gaa Yesu ki kii na baah ga li dii mbamöm pu na.

¹³ Li karni Uwumbör aabör tii binib, ki mök bi taatataa, ki tuk bi baah ga li ñani pu na. Li ñani kina linimaln, ki nan saa buyoonn m ga fuu ni na.

¹⁴ Taa suln Uwumbör Aafuur Nyaan aapiin i bi aa ni na, i Uwumbör nan tii si buyoonn waabonabtiib nan len, aan Yesu aanib aaninkpiib di binjaal paan aa pu na.

¹⁵ Maah tuk si pu na, li ñani kina mbamöm ki cha aanimbil li man ni pu, aan binib mömök beee saah dii Yesu aasan mbamöm pu na.

¹⁶ Li nyi saabimbin aah bi pu na, ki li nyi saah mök binib Yesu aabör pu na. Li beenin ñani maah tuk si pu na. Aa yaa beenin ñani kina kan, sin aabaa ga ñmar, le binib bi mu ñun Yesu aabör aa chee na mu ga ñmar.

5

Usaloln aah ga li joo Yesu aanib pu na

¹ Tö, taa kae uja u por na. Li sur u ke aate na. Li ñani bijab bi kaa por na ke aanaabitiib na.

² Li ñani bipiib bi por na ke aana na. Li ñani bipiib bi kaa por na ke aaninkpatiib na, ki li bi chain bi chee.

³ Li ter bikpopiib bi sil ye bikpopiib na.

⁴ Ukpopii mu yaa kpa mbim, bee u ti ki kpa yaabitiib le kan, ni ñan ke bi bae Uwumbör aah ban ke bi ter baachiln ni aanib pu na, ki teen binatiib, ni biyaatiib, baah nan kpiin bi pu na; ba pu? nima le piir Uwumbör aasui.

⁵ Ukpopii u sil ye ukpopii ki gur ubaa na kpa limakl Uwumbör pu la. Le u ga li mee Uwumbör ki ganji u nwiin pu ni kinyeek.

⁶ Ukpopii u kaa bi mbamöm na ma kan, u lann limöfal Uwumbör chee ki laa chuuu fu.

⁷ Tuk Yesu aanib ke bi li ñani maah len pu na, aan bikpopiib bi bi bikaasisik ni na taa li kpa ngalm.

⁸ Unii u kaa ter udo yaab, kaa ter uma ubaa aachiln ni aanib ki jer biken na, u yii Yesu aasan le na, ki ye kiniwanbiik ki jer binib bi kaa gaa Yesu ki kii na.

⁹ Ukpopii yaa kaa fuu ñibin imonko itaa kan, aa taa ñmee waayimbil bikpopiib aagbanj ponn ni. Uchal yaa nan ye ujabaan kan,

¹⁰ binib yaa len ke upii ngbaan tun litunyaana: u yaa nan kpiini mbim mbamöm, ki yaa nan ñani bicham tichann, ki yaa sunn ubaa taab ki tun lituln tii Yesu aanib, ki yaa nan ter binib bi bi limukl ni na, aan unimbil yaa man litunyaana mömök pu kan, aa ñmee waayimbil bikpopiib aagbanj ponn ni.

¹¹ Taa ñmee bikpopiib bi kaa por na aayimbil; ba pu? bijab aakpeek yaa chuu bi kan, bi ga di Kristo aatuln lii, ki ban ke bi mön tichal,

¹² kaan gbiin baah puu tipuur ti na. Nima le bi ga li kpa ngalm.

¹³ Ki ki kpee na, bi ga li san ligbanyakl, ki ga li chaa ñdichal ñdichal ni. Naa ye ke bi ga li san ligbanyakl baanja la, bi ga li ye bibötukb la, ki ga li koo binib aabör ni, ki ga len naah kaa ba ñan bi len pu na.

¹⁴ M ban ke bikpopiib bi kaa por na mön tichal, ki maa mbim, ki li lik baachiln ni aabör, ki taa tii timi aadim nsan ke bi galn timi.

¹⁵ Ba pu? bikpopiib bibaa yenn, ki dii kinimböñ aasan.

¹⁶ Tö, bikpopiib yaa bi upii u gaa Yesu ki kii na do kan, ni ñan ke u li ter bi, aan ki taa muk Yesu aanib ke bi ter bikpopiib ngbaan. Nima le bi ga ñmaa ter bikpopiib bi kaa kpa do yaab na.

¹⁷ Tö, ni ñan ke Yesu aanib pa baaninkpiib bi joo bi mbamöm na lipal li wiir na. Yesu aanib aaninkpiib bi tun lituln linimaln, ki mooni tibönyaana tee, ki mök binib taatataa na, ni ñan ke bima le aapar li wiir jer biken yaan.

¹⁸ Ba pu? Uwumbør Aagban len ke, “Aa yaa joo unaaja poi idi kan, aa taa buu umøb,”* ki li len ke, “Ututunn aapar ñeer u la.”† ¹⁹ Tò, bi yaa galn Yesu aanib aaninkpel kan, taa gar baah len pu na, see biseer-aadam bilee bee bitaa len kina.

²⁰ Kae binib bi tun titunwanbir na Yesu aanib mòmòk aanimbil ni, aan bi gur na san ijawaan.

²¹ M sur si Uwumbør ni Tidindaan Yesu Kristo ni waatuuntiib bi u nyan bi na aan-imbii ni la, aa li ñani maah len pu na, ki li joo Yesu aanib mbamòm, ki taa li kpa imaagann.

²² Unii yaa kaa yunn Uwumbør aasan ni kan, taa nyan u ke u tun Uwumbør aatuln. Taa cha biken aatunwanbir li ye saataani. Cha saabimbin li bi chain.

²³ Saah kaa kpa laafee kpala kpala na, taa ki nyu nnyun baanja, aa nyu ñsubil aadaan siib, aan ni ter aaponn ni.

²⁴ Binib bibaa aatunwanbir bi mpaan pu, ki tii bi ntafadaan mala. Bibaa mu aatunwanbir aa kpiir mala.

²⁵ Kina le litunyaan mu bi lipaal. Li yaa bõõ kan, laan li bõõ n-yoonn mòmòk.

6

¹ Tò, Yesu aanib ponn ni bi ye binaagbiib na, bi mòmòk li pak bidindatiib mbamòm, aan binib taa bii Uwumbør aayimbil, ni waabør.

² Binaagbiib bi kpa dindatiib bi gaa Yesu ki kii na taa lik bidindatiib fam, ke bi ye binaabitiib. Bi li moo tun lituln tii bidindatiib ngbaan ki jer baah ba ga tun pu na; ba pu? dindatiib bi kan tinyoor baatuln ponn ni na ye binib bi gaa Yesu ki kii na la, le bi gee bi.

Yesu Kristo aanib aasurm

Tuk bi ki sur bi ke bi li ñani kina.

³ Tidindaan Yesu Kristo aabør le ye tibõnyaan, ki mæk timi taah ga dii Uwumbør aasan mbamòm pu na. Unii ubaa yaa mæk bi mmòkm yayan kaa kii tibør ngbaan kan,

⁴ u ye kalmbaanidaan la, kaa nyi nibaa. U gee ke u kpak kinikpakpak ibõliin aatataa pu. Nima le cha lipiipoln, ni tibør, ni ñisiibil bi, ki cha binib dak ilandak i kaa ñan na tøb pu.

⁵ Le binib bi dak ilandakbir na kpak tøb kinikpakpak. Baa ki nyi mbamòm. Bi dak ke Uwumbør aasan ye liwankpal aasan la. [Nya binib ngbaan chee.]

⁶ Tò, unii aanimbil yaa gbiin waah kpa ni na pu ki yaa dii Uwumbør aasan kan, nima le ye tinyoor sakpen ki tii u.

⁷ Taah nan dan dulnyaa wee ni buyoonn na, taa nan joo ni nibaa. Taah ga ki nya dulnyaa wee ni buyoonn na, taan ki ñmaa joo nibaa ki di nya.

⁸ Nima pu na, taah kpa tijikaar ni tiwan-peenkaan ni na, cha tinimbil gbiin ni.

⁹ Binib bi aanimbil man liwankpal pu na ga kan ntøj, ki lir. Binimbil ga li man kijork aawan sakpenn le pu. Ni ye fam la, ki ga bii bi. Tiwan ngbaan aaboln le cha binib bee fam ki kan ntafadaan mu kaa kpa ndoon na.

¹⁰ Binib yaa gee ñimombil sakpen kan, nima le cha bi tun titunwanbir mæk aabøj. Binib bibaa aanimbil aah man ñimombil pu pu na le cha bi yenn, kaa ki dii Yesu aasan, ki kan mpombiin ki ti chaar jer.

Nsurm ki tii Timoti

¹¹ Saah ye Uwumbør aanii na, yii titunwanbir timina mòmòk, ki li dii mbimbinyaan, ki li bi Uwumbør aah ban pu na, ki li tun waatuln mbamòm, ki li kpa ngeehm, ni suklaa, ki li bi suuna.

¹² Saah tii Yesu naadii pu na, ni ñan ke aa pòon aabaa ki yii lituln limæk kaa ñan na, ki li ñub limòfal li kaa kpa ndoon na mbamòm. Uwumbør yin si ke aa nan kan limòfal ngbaan, buyoonn aa nan tii seeraa nyaan binib pam aanimbil ni, ki tuk bi saah gaa Uwumbør ki kii pu na.

¹³ Yesu Kristo nan tii seeraa nyaan Pontius Pailat aanimbiin ni. Le m sur si, uma Yesu ni Uwumbør u tii tiwan mòmòk limòfal na aanimbiin ni

¹⁴ ke aa tun Uwumbør aah tii si lituln li na mbamòm, ki li bi chain, ki taa li kpa taani ubaa, ki nan saa Tidindaan Yesu Kristo aah ga gir ni buyoonn na.

¹⁵ Ni yaa nan ñeer kan, Uwumbør ga cha u gir ni. Uwumbør u ti pak u na, uma baanja le ye tiwan mòmòk Aayidaan. U ye bibørb mòmòk Aabør, ki ye dindatiib mòmòk Aadindaan.

¹⁶ Uma baanja le ye limòfal li kaa kpa ndoon na Aadindaan. U bi nwiihn ni la. Ubaa aan ñmaa duun mu ni. Ubaa aanimbil aa kee kan u. Ubaa mu aan ñmaa kan u. Cha binib mòmòk nyur u, ki kii waamøb n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

¹⁷ Aa sur binib bi kpa liwankpal dulnyaa wee ni na ke bi taa li kpa kalmbaani, ki taa li kpa limak liwankpal ngbaan pu. Ba pu? li ye libuln la. Bi li kpa limak liwankpal pu. U tii timi sakpen, le taa ti ki nyi ni mòmòk; u ban ke ti gaa, ki li kpa mpopiin.

¹⁸ Tuk biwankpadam ngbaan ke bi li ter biken, ki li tun litunyaan sakpen, ki li kpa tibulchinn, ki li ban ke bi yakr baawankpal tii biken.

¹⁹ Bi yaa ña kina kan, bi ga di liwankpal bil paacham. Ni ga li ye nterm nyaan le ki tii bi n-yoonn mu choo na, le bi ga kan limòfal li ye libamòln na.

²⁰ Timoti, li joo tibør ti Uwumbør di ña aarjaal ni na. Binib bibaa len tibør yol yol, ki

† 5:18 : Lik Matiu 10.10; Luk 10.7.

yii Uwumbɔr aabɔr, ki dak ke bi nyi la, kaa
nyi. Yii baah len pu na.

²¹ Ba pu? binib bibaa bi, ki len ke bi nyi
nnyim, ki mu yenn, kaa ki dii Yesu aasan.

Tɔ, Uwumbɔr ɲa tinyoor ɲa ni pu.

Lelee aagban̄ ki Pɔɔl ηmee ki tii TIMOTI na

¹ Min Pɔɔl ye Yesu Kristo aakpambal Uwumbɔr aageehn pu, ke m ti tuk binib ke Uwumbɔr puu tipuur ke binib bi kpaan Yesu Kristo ni na ga kan limɔfal.

² M ηmee kigban̄ kee m tii maabo Timoti u m gee u na la. Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ηa tinyoor ηa aa pu, ki san si kinimbaak, ki tii si nsuudoon.

Idoon ni ntaakpab pɔɔn aabɔr

³ M yaa mee Uwumbɔr u m tun lituln tii u mbamɔm ke n-yaajatiib aah nan ηani pu na kan, m teer aabɔr n-yoonn mɔmɔk maameel ni, kinyeek ni nwiin pu, ki dooni u aa pu la.

⁴ M teer maah buen cha si aan aa wii pu na. Le nnimbil man ke m ki kan si, aan ki li kpa mpopiin.

⁵ M teer saah gaa Yesu ki kii mbamɔm pu na. Aayaa Lois ni aana Yunis le nan puen gaa u ki kii. Le m bee ke aa mu sil gaa u ki kii.

⁶ Le Uwumbɔr nan tii si Waafuur Nyaan aapiin buyoonn m nan di ηjaal paan aa pu na; le m ban m teer si ke aa fikr ipiin ngbaan.

⁷ Nfuur Nyaan mu Uwumbɔr tii timi na aan ηa timi bijawaandam. Mu tii timi mpɔɔn, ki cha ti gee binib, ki chur tibaa.

⁸ Nima pu na, tuk binib Tidindaan aabɔr, ki taa san inimɔɔn. Maah bi kiyondiik ni Tidindaan pu na, taa cha inimɔɔn li joo si kina pu. Aa mu li ji falaa Yesu aabɔnyaan tee pu, Uwumbɔr aah tii si mpɔɔn pu na.

⁹ U gaa timi lii, ki yin timi ke ti li bi chain. Naa ye timi aatunyaan pu le u yin timi. Waah kpa tibulchinn pu na, nima le u yin timi waageehn pu. Waah kaa nan kee naan dulnyaa buyoonn na, le u nan ηa timi tibulchinn ngbaan Yesu Kristo pu.

¹⁰ Dandana wee, ti kan waah ηa timi tibulchinn pu na; ba pu? Yesu Kristo, u gaal timi lir na, dan dulnyaa wee ni ki nan kull nkun, ki tii timi limɔfal li kaa kpa ndoon na. Waabɔnyaan tee le kpiir kina.

¹¹ Uwumbɔr nan nyan mi ke m li ye Yesu aakpambal, ke m li chuuu mooni binib waabɔnyaan tee, ki tuk bi taataata.

¹² Nima pu le m ji falaa kiyondiik ni. Ni mu aa kpa mi inimɔɔn. Ba pu? m nyi Yesu u m gaa u ki kii na. Maah di mbaa tii u na, m sil nyi ke u ga ηmaa li joo mi, ki nan saa waagirndaal.

¹³ Aa nan gaa Yesu Kristo ki kii le ki gee u; nima pu na, aa li joo maah tuk si tibɔnyaan ti na mbamɔm.

¹⁴ Uwumbɔr di tibɔnyaan tee ηa aanjaal ni la; aa li joo ti mbamɔm, Uwumbɔr Aafuur Nyaan mu bi ti ni na aapɔɔn pu.

¹⁵ Aa nyi ke Asia aatinj aanib ponn ni pam nan san cha mi. Bi ponn ni binib bilee le ye Fijelus ni Hemojenes.

¹⁶ Onesiforus pɔɔni ntaakpab kpala kpala. Maah nan bi kiyondiik ni na, inimɔɔn aa nan joo u kina pu. Cha Uwumbɔr san u ni waachiln ni aanib kinimbaak.

¹⁷ Waah fuu ni Rom aatinj ni na, u nan chuun ban mi linimaln le ki ti kan mi.

¹⁸ Aa sil nyi waah nan ter mi pu Efesus aatinj ni na. Tidindaan san u kinimbaak uma Tidindaan aagirndaal.

2

Yesu Kristo aajabamɔn

¹ Maabo, pɔɔk aataakpab Yesu Kristo aah ter si pu na.

² Aa nan ηun Uwumbɔr aabɔr m chee kinipaak aanimbil ni. Di tibɔr ngbaan ηa bijab bi bi mbamɔm ki ga ηmaa tuk biken na aanjaal ni.

³ Ji falaa Yesu Kristo pu ke waajanyaan na.

⁴ Uja u to butɔb na aatafal aa bi dulnyaa wee ni aabɔr ni; ba pu? u ban u piir waaninkpel aasui la.

⁵ Unii u san litaasaln na yaa kaa dii litaasaln ngbaan aakaal kan, waan ji litaasaln aanyoor.

⁶ Ukpaal u tun lituln linimaln na, ni ηan ke uma le puen ji kisaak ngbaan aajikaar.

⁷ Aa dakt lik maah len pu na aatataa, le Tidindaan ga ter si aa bee ni mɔmɔk aatataa.

⁸ Teer Yesu Kristo bɔr. U fikr nkun ni, ki ye Ubɔr David aayaabil la. Maah tuk binib tibɔnyaan ti na le na.

⁹ Tibɔnyaan tee pu, le m ji falaa. Le bi buu mi idɔribi kiyondiik ni, ke bakadaan na. Uwumbɔr aabɔr ma aa buu.

¹⁰ Nima pu le m kpa limɔr falaa mɔmɔk ni, binib bi Uwumbɔr nyan bi na pu, aan bi mu kpaan Yesu Kristo ni, ki ηmar, ki li kpa mpopiin mu kaa kpa ndoon na.

¹¹ Tibɔr tee gbii,

“Timi aabimbikpok yaa kpo Yesu chee kan, ti ga li kpa limɔfal u chee.

¹² Ti yaa dii u ki kpa limɔr kan, ti ga ji nnaan u chee.

Ti yaa len ke taa nyi u kan, u mu ga len ke waa nyi timi.

¹³ Ti yaa kaa ye mbamɔndan kan, uma beenin ye mbamɔndan la, waan ηmaa yii uma ubaa aabimbin.”

Ututunn bamɔn

¹⁴ Aa li teer binib tibɔr timina, ki sur bi Tidindaan aanimbiin ni ke bi taa li kpak kinikpakpak ibɔliin aatataa pu; ba pu? naa kpa tinyoor, kaa ter binib ke bi dii mbamɔm.

¹⁵ Cha aanimbiil li man ke aa piir Uwumbør aasui, ki li ye waatutunn bamønn u kaan ji inimøon waatuln pu na, ki li tuk binib Uwumbør aabør ti ye mbamøn na, ki mæk bi taataataa mbamøm.

¹⁶ Yii tibør ti ye fan na; ba pu? binib bi len kina na ga moo tun titunwanbir.

¹⁷ Baabør aa ñan, ki ga pør ke mbuun aah pør pu na la. Bi ponn ni binib bilee le ye Haimeneus ni Filetus.

¹⁸ Bi yenn kaa ki dii mbamøn aasan. Bi len ke ti fikr nkun ni a. Baah len kina na, nima le binib bibaa aa ki tii Yesu naadii mbamøm.

¹⁹ To, Uwumbør aanib ye waadinyikl li pøø, ki kpa kidaan, ki si na la. Kidaan ngbaan le ye ke, "Uwumbør nyi binib bi ye waanib na,"* ki ki ye ke, "Binib bi pur Uwumbør aayimbiil na mømæk di cha titunwanbir."

²⁰ To, ñisambil aabøn bi lidichasakpeln ni. Njibaa ye salmaa, njibaa ye tikur, njibaa mu ye busub yaan, njibaa mu ye tiyagr. Bi joo njibaa tun litukpaan, ki joo njibaa tun lituwaatiir.

²¹ Unii yaa di cha titunwanbir mømæk kan, Tidindaan ga cha u tun litukpaan, ba pu? u ga li bi chain ki ñeer lituln ngbaan, ki gor ke u tun litunyaan mømæk tii Tidindaan.

²² Chuu aabaa ki taa dii tiwan ni kaa ñan na aakpeek ke binachipøm aah dii pu na. Tun lituln li ñan na, ki tii Tidindaan naadii mbamøm, ki li kpa ngeehm, ni nsuudoon. Kpaan binib bi mu bi kina ki joo bisui mømæk mee Tidindaan na chee.

²³ Yii mbaan mu ye kijork aabaan, kaa kpa njitaa na. Aa nyi ke nima le cha binib kpak kinikpakpak.

²⁴ Tidindaan aatutunn taa li kpak kinikpakpak. Ni ñan ke u li ñani binib mømæk tibulchinn, ki tuk bi Yesu aabør mbamøm, ki li kpa limør,

²⁵ ki li bi suuna ki sur binib bi kpak u kinikpakpak na. Nibaakan, Uwumbør ga cha bi kpeln baabimbin ki bee waabør ti ye mbamøn na,

²⁶ ki ki kpaln binib, ki nyan ni kinimbøn ni nan chuu bi ke bi li ñani kaageehn na aanjaal ni.

3

Kookoo aayoonn aabør

¹ To, aa li nyi ke n-yoonn mu choo na ga li ye falaa aayoonn la.

² Ba pu? binib ga li ye bikumøndam. Binimbiil ga li man ñimombil pu. Bi ga li kpa kipupuk, ki li kpa kigaak, ki li seei binib. Baan li pak bite ni bina, kaan li nyi idoon, kaan li pak Uwumbør,

³ kaan li gee baamaal aanib, kaan di cha pinn binib. Bi ga li ye binibiinib. Baan ñmaa

chuu bibaa. Bi ga li kpa mbiin, ki ga li nan nsanyaan.

⁴ Bi ga kooch binib. Baan li kpa ilandak. Bi ga yoor bibaa paacham, ki ga li gee dulnyaawee ni aawanyaan, kaan li gee Uwumbør.

⁵ Bi ga li ñmanni ke bi dii Uwumbør aasan, ki ga lann Uwumbør aapøon. Aa taa dii binib ngbaan.

⁶ Bi ponn ni bibaa looni ki koo njidichal ponn ni, ki ñmanni bipijjörb bi gbii titunwanbir ki dii bisui aah gee pu na aabøn na.

⁷ Bipiib ngbaan bae mbaem n-yoonn mømæk, kaa ñmaa bee Uwumbør aabør.

⁸ Janes ni Jambes aah nan kpak Moses kinikpakpak na, bijab ngbaan mu kpak Uwumbør aabør kina la. Bi dakilandaki kaa ñan na, kaa tii Yesu naadii.

⁹ Bi mu aan ki li ñmanni binib ki yunn; ba pu? binib mømæk ga bee ke bi ye bijörb, ke binib aah nan bee Janes ni Jambes pu na.

Kookoo aasurm

¹⁰ Sin ma kan, aa dii maah mæk si pu na, ki dii maabimbin aah bi pu na. Maah ban ke m li ñani pu na, aa mu ban kina la. Aa nyi maah tii Yesu naadii pu na, ki nyi maah kpa limør, ni ngeehm, ni suklaa pu na.

¹¹ Aa nyi binib aah muk mi pu na, ki nyi maah ji falaa pu na. Aa nyi tibør ti lir m pu Antiok aatiñ ni, ni Ikonium aatiñ ni, ni Listra aatiñ ni na. Bi ña mi falaa sakpen la. Le Tidindaan nan nyan mi falaa ngbaan mømæk ni.

¹² Ni ye mbamøn la, binib bimæk ye Yesu Kristo yaab ki ban ke bi li bi mbamøm Uwumbør aanimbiin ni na, binib ga ña bi falaa la.

¹³ Le mbiindam ni biñmanñmannim ga moo tun titunwanbir ki li ñmanni binib, le binib mu gir ki li ñmanni bi.

¹⁴ Sin ma kan, aa bae Uwumbør aabør, ki sil bee ke ti gbii la. Aa li beenin dii kina; ba pu? aa bee ke binib bi mæk si na ye mbamøndam la.

¹⁵ Aa bae Uwumbør Aagban aaliin tibir ni la. Iliin ngbaan ga ñmaa tii si nlan mu ga mæk si saah ga gaa Yesu Kristo ki kii ki ñmar pu na.

¹⁶ Iliin imæk bi Uwumbør Aagban ni na nyan ni Uwumbør chee la. Le i mømæk kpa tinyoor, ki mæk timi waasan, ki sur timi, ki toor timi aabimbin, ki mæk timi taah ga li dii mbamøm pu na.

¹⁷ Unii u tun Uwumbør aatuln na yaa kii iliin ngbaan kan, u ga li bi mbamøm, ki gor ke u tun litunyaan mømæk.

4

¹ Yesu Kristo ga gir ni ki nan ji nnaan, ki ji binifuub ni bitekpiib tibør; m sur si uma ni Uwumbør aanimbiin ni la,

* 2:19 : Lik Nkahn 16.5.

² li chuun mooni waabər. Ni yaa ɲeer, bee naa kee ɲeer kan, aa li mooni waabər, ki kae binib, ki li kpa a bi, ki li sur bi, ki li kpa limər ki tuk bi Uwumbər aabər, ki taa di cha.

³ Ba pu? n-yoonn choo, le binib aan ki pel mɔmɔk mu ɲan na. Bitafal aan li bi mu ni. Bi ga li ban bimɔmɔk bi ga tuk bi bisui aah gee tibər ti na la.

⁴ Bi ga yii mbamɔn, ki li ban ke bi ɲun itiin.

⁵ Sin ma kan, chuu aabaa n-yoonn mɔmɔk, ki ji suklaa falaa ponn ni, ki tuk binib tibɔnyaan tee, ki tun lituln li Uwumbər di siin si na mɔmɔk.

⁶ Mma kan, m bi ke kitork na la; bi ban ke bi ku mi Yesu aabər pu la. Ni gur siib, maan ki li bi dulnyaa wee ni.

⁷ M pɔɔn mbaa Uwumbər aasanyaan ni, ki tun maatuln doo, ki joo Yesu aabɔnyaan mbamɔn,

⁸ le Uwumbər len ke maabər ɲan, ki di tinyoor bil kiir mi paacham. Tidindaan u ji binib tibər mbamɔn na, le ga ti di tinyoor ngbaan tii mi bundaln u ga gir ni na. Naa ye mi baanja le u ga tii. U ga tii binib bimɔk gee u ki ban ke u ki gir ni na.

Pɔɔl ubaa aamɔboln

⁹ To, pɔɔn aabaa ki dan m chee mala;

¹⁰ ba pu? Kreskens buen Galasia aatiɲ ni, Taitus mu buen Dalmasia aatiɲ ni. Demas gee dulnyaa wee ni aawan, ki di mi lii, ki buen Tesalonika aatiɲ ni.

¹¹ Luk baanja le bi m chee. Li joo ni Mak ki dan. U ga ɲmaa ter mi, Uwumbər aatuln ni.

¹² M cha Tikikus buen Efesus aatiɲ ni.

¹³ Aa yaa choo kan, aa li joo ni maabɔkul li m nan di bil Troas aatiɲ ni, Kapus do na, ki li joo ni maagbann, ki taa suln tigbann waatiir ngbaan bər.

¹⁴ Uchaa u bi yin u ke Aleksanda na nan ɲa mi bakaa sakpen. Tidindaan ga teen u waah tun bakaa pu na.

¹⁵ U kpak taah mooni tibɔnyaan ti na kinikpapak ki ti chaar jer, nima pu na, aa mu li nyi u.

¹⁶ Maah nan puen ban m len tibər bibɔjirb aanimbiin ni ki nyan maabamɔn na, ubaa aa nan sil mpuwɔb, bi mɔmɔk nan san cha mi la. Uwumbər taa chuu bi taani ni pu.

¹⁷ Tidindaan le nan sil mpuwɔb, ki tii mi mpɔɔn m len waabər mɔmɔk, aan bi mɔmɔk ɲun. Waa cha ubɔjir len ke bi ku mi.

¹⁸ Tidindaan ga nyan mi binib aah ban bi ɲa mi bakaa u na mɔmɔk ponn ni. U ga biin m pu ki li joo ni mi waanaan ni paacham. Uma le yeh nnyun n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Kookoo aadoon

¹⁹ Aa doon Prisila, ni Akuila, ni Onesiforus aachiln ni aanib tii mi.

²⁰ Erastus beenin bi Korint aatiɲ ni. Trofimus bun la, nima le m cha u bee Miletus aatiɲ ni.

²¹ Pɔɔn aabaa ki dan m chee aan kakab yoonn nin fuu ni.

Yubuln, ni Pudens, ni Linus, ni Klodia ni tinaabitiib mɔmɔk dooni si.

²² Tidindaan li bi saawiin chee.

Uwumbər ɲa tinyoor ɲa ni pu.

Kigban̄ ki Pɔɔl ɲmee ki tii TAITUS na

¹ Min Pɔɔl, m ye Uwumbɔr aatutunn, ki ye Yesu Kristo aakpambal, ke m ter Uwumbɔr aah nyan binib bi na ke bi gaa u ki kii, ki bee waabɔr ti gbii na. Waabɔr ngbaan ter bi, ke bi li bi waah ban pu na.

² Waabɔr pu le bi kpa limakl ke bi ga li kpa limɔfal li kaa kpa ndoon na. Uwumbɔr u kaa mɔni inyamɔn na, uma le nan puu tipuur n-yaayoonn na, ke u ga tii timi limɔfal ngbaan.

³ Naah nan ɲeer na, le uma Uwumbɔr u gaa timi lii na kpiir limɔfal ngbaan aabɔr, ki tuk mi ke m li chuun mooni ti.

⁴ M bi ɲmee kigban̄ kee m tii si Taitus u ye maabo bamɔnn Yesu Kristo aasan ni na. Tite Uwumbɔr ni Yesu Kristo u gaal timi lir na ɲa tinyoor ɲa aa pu, [ki san si kinimbaak,] ki tii si nsuudoon.

Taitus aah tun lituln li Krete aatiɲ ni na

⁵ To, m cha aa bee Krete aatiɲ ni ke aa tun lituln li kaa kee tun na, ki lee binib bi ga li ye Yesu aanib aaninkpiib ntim mɔmɔk ponn ni na.

⁶ Aa lee bijab bi kaa kpa taani ubaa, ki kpa upii ubaaba, ki kpa mbim bi gaa Yesu ki kii, kaa ɲani bakaa, kaa ye tafalaanundam na.

⁷ Uwumbɔr aanib bi baaninkpel aanjal ni la, nima pu le ni ɲan ke u taa li kpa taani ubaa, ki taa li tun uma ubaa aageehn, ki taa li ye liɲuuldaan, ki taa li ye udagbiir, ki taa gbaa binib; unimbil taa li man ɲimombil pu.

⁸ Ni ɲan ke u li ye unii u channi bicham tichann na, ki li gee lituln li ɲan na, ki li kpa laasaab, ni mbimbinyaan, ki li bi chain, ki li chur ubaa,

⁹ ki li joo taah nan tuk u tibɔnyaan ti ye Uwumbɔr aabɔr bamɔnn na, aan ki mɔk binib mmɔkm mu ɲan na, ki pɔɔk bitaakpab, ki len tibɔr ki nyan binib bi kpak u kinikpakpak na.

¹⁰ Ba pu? binib pam le bi ki ye tafalaanundam, ki len tibɔr yɔl yɔl, ki ɲmanni binib. Juu yaab ponn ni bibaa le ɲani kina ki jer biken na.

¹¹ Ni ɲan ke aa cha bi ɲmin; ba pu? bi mɔk binib mmɔkm mu kaa ba ye bi mɔk bi na, ki cha ɲidichal ɲibaa ponn ni aanib mɔmɔk yenn. ɲimombil pu, le bi ɲani kina. Naa ɲan.

¹² Krete aatiɲ aanib ponn ni ubaa, u nan ye ulankpal na, nan bui ke, “Krete aatiɲ aanib ye binyamondam n-yoonn mɔmɔk la. Bi naahn ipeel i kaa ɲan na la. Bi ye big-banyakdam, ki ye bipuusakpendam.”

¹³ Ulankpal ngbaan aah len pu na ye mbamɔn la. Nima pu na, kae bi mbamɔm, aan bi li dii Yesu aasan chob,

¹⁴ ki taa gar Juu yaab aatiin, ki taa gar binib bi yii Yesu aabɔnyaan na aamɔkm.

¹⁵ Tiwan mɔmɔk bi chain binib bi bi chain na chee la. Binib bi kaa bi chain, kaa gaa Yesu ki kii na, tiwan nibaa aa bi chain ki tii bi. Baalandak mu aa ɲan. Baa ki nyi lituln li ɲan na, ni li kaa ɲan na.

¹⁶ Bi len ke bi nyi Uwumbɔr, le baah tun pu na mɔk ke baa nyi u. Uwumbɔr aa gee baah ɲani pu na. Baa kii waamɔb, kaa ɲmaa tun litunyaan libaa.

2

Mmɔkm bamɔnn

¹ Sin ma kan, mɔk binib mmɔkm mu ɲan na.

² Tuk bininkpiib ke bi li chur bibaa tiwan mɔmɔk ni, ki ɲeer kipak, ki li kpa laasaab, ki li dii Yesu aasan chob, ki li gee binib, ki li kpa limɔr.

³ Tuk bipininkpiib mu ke bi li san Uwumbɔr tiwan mɔmɔk ni, ki taa li ye binibiinib, ki taa li ye bidagbiib. Ni ɲan ke bi mɔk mmɔkm mu ɲan na,

⁴ ki mɔk bipininkpisapɔm ke bi li gee bichatiib ni baabim,

⁵ ki li kpa laasaab, ki taa gɔr kidagook, ki li lik lichiln ni aatuln mbamɔm, ki li kpa tibulchinn, ki li keei bichatiib aamɔi, aan ubaa taa bii Uwumbɔr aabɔr.

⁶ Sur binachipɔm mu ke bi li chur bibaa.

⁷ Sin aaba mu li ɲani tiwan mɔmɔk chob, aan ki li ye limɔkl ki tii biken. Tuk binib Uwumbɔr aabɔr mbamɔm, ki li kpa laasaab.

⁸ Li len ilii i bi chob kaa kpa ngalm na, aan uдин ubaa taa ɲmaa bii timi. Nima kan, inimɔn ga chuu u.

⁹ Tuk binaagbiib ke bi li keei bidindatiib aamɔi, ki piir bisui tiwan mɔmɔk ni, ki taa kpak bi kinikpakpak,

¹⁰ ki taa su baawan, ki li bi mbamɔm tiwan mɔmɔk ni. Bi yaa bi kina kan, baabimbinyaan ga mɔk binib ke Uwumbɔr u gaal timi lir na aasan le ɲan.

¹¹ Ba pu? ti kan Uwumbɔr aah kpa tibulchinn pu na. Waabulchinn pu le binib mɔmɔk ga ɲmaa ɲmar.

¹² Waabulchinn mɔk timi ke ti yii lituln limɔk kaa ɲan na, ki taa ki dii tiwan ni kaa ɲan na aakpeek, ki li chur tibaa mbamɔm, ki li dii mbamɔm, ki li bi Uwumbɔr aah ban pu na dulnyaa wee ni.

¹³ Ti kpa limakl li tii timi mpopiin na. Ti kii bundaln ti ga nan kan li na. Taah kpa limakl li na le ye ke timi Aawumbɔr sakpiin, Yesu Kristo u gaal timi lir na, ga gir ni ki nan nyan waah nyuun pu na mpaan pu.

¹⁴ U nan kpo ti pu ke u gaa timi lii ki nyan timi titunwanbir məmək ni, aan ti li bi chain, ki li ye waanib, ki li ye binib bi aanibil man ke bi tun litunyaan na.

¹⁵ Uwumbər aah tii si tininkpir pu na, tuk binib tibər timina, ki pək bitaakpak, ki sur bi, ki taa cha ubaa lik si fam.

¹⁴ Ni njan ke Yesu aanib bae ke ni njan ke bitafal li bi litunyaan ponn ni, ki li ter binib bi ban nterm na, aan ki taa li bi fam.

¹⁵ Binib bimək bi m chee na dooni si. Aa ti doon binib bi gaa Yesu ki kii ki gee timi na. Uwumbər nja tinyoor nja ni məmək pu. [Amii.]

3

Yesu Kristo aadidiir aabimbin aah ye pu na

¹ Teer bi ke bi li pak kitinj aayidam, ni binib bi kpa tininkpir na, ki kii baamoi, ki gor ke bi tun litunyaan məmək,

² ki taa bii unii ubaa, ki taa kpak binib kinikpakpak. Bi li kpa kijotiik binib biken chee, ki li bi suuna binib məmək chee.

³ N-yoonn mbaa timi tibaa nan ye bijorb, kaa kii Yesu aaməb. Kinimbənj nan nmann timi la. Tinibil nan man tiwan ni kaa njan na aabənj pu. Tisui aah gee tiwan ni na le ti nan ban. Ti nan gee baka baka aatuln, ki nan kpa lipiipoln, ki nan ye binib bi ubaa aa gee bi na, ki mu nan nan təb.

⁴ Le Uwumbər u gaal timi lir na mək timi waah kpa tibulchinn ki gee timi pu na,

⁵ ki gaa timi lii. Naa ye timi aatunyaan pu le u gaa timi lii, waanimbaasaln pu le u gaa timi lii. Le Waafuur Nyaan gir ma timi, ki tii timi liməfapəln, ki finn tipobil ni.

⁶ Taah kpaan Yesu Kristo u gaal timi lir na ni na, le Uwumbər nja timi tibulchinn ki tii timi Waafuur Nyaan.

⁷ Waabulchinn pu le u len ke timi aabər njan, ki tii timi limakl ke ti ga kan liməfal li kaa kpa ndoon na.

⁸ Tibər ngbaan gbii la.

M ban ke aa li tuk binib tibər ngbaan n-yoonn məmək, aan binib bi gaa Uwumbər ki kii na aatafal li bi litunyaan ponn ni. Nimina le njan ki kpa tinyoor ki tii binib.

⁹ Yii mbaan mu ye kijork aabaan na, ki taa kpak kinikpakpak niyaajatiib aayibil pu. Aa taa jaa kijaak, ki taa kpak kinikpakpak Uwumbər aakaal aataata pu. Nimina məmək ye fam la, kaa kpa tinyoor tibaa.

¹⁰ Unii yaa bi ki cha Yesu aanib yakr təb chee kan, aa sur u nfum mulee. U yaa kaa di cha kan, yii u.

¹¹ Aa bee ke unii u bi kina na yenn a, ki tun titunwanbir. Uma ubaa aatunwanbir le mək ke waabər bii.

Kookoo aasurm

¹² M yaa cha Atemas, bee Tikikus dan aa chee kan, pəon aabaa ki dan m chee Nikopolis aatinj ni; m nja nlandak nsui ni ke m ga li bi nima chee kakab yoonn.

¹³ Pəon aabaa ki ter Senas, u ye ubəjir na, ni Apolos, ke bi piin baasachuln, ki taa cha bi lann baasachuln aawan nibaa.

Kigban ki Pɔɔl ɲmee ki tii FILEMONN na

¹ Min Pɔɔl u bi kiyondiik ni Yesu Kristo pu na, ni tina aabo Timoti le ɲmee kigban kee ti tii si Filemonn, u ye timi aatutuɲeer u ti gee u na,

² ni Yesu aanib bi kuuni aado na, ni Afia u ye tininkpan na, ni Akipus u ye timi aatutuɲeer Yesu aasan ni na.

³ Tite Uwumbɔr ni Tidindaan Yesu Kristo ɲa tinyoor ɲa ni pu, ki tii nimi nsuudoon.

Filemonn aageehm ni waagaakii

⁴ N-yoonn mumək m mee Maawumbɔr na, m mee u tii si, ki dooni u aa pu;

⁵ ba pu? m ɲun saah tii Tidindaan Yesu naadii, ki gee u ni Uwumbɔr aanib məmək pu na.

⁶ Saah tii Kristo naadii pu na, le aa nyi tiwanyaan nimək ti kpa u pu na, le m mee Uwumbɔr ke nima le ga cha aa yakr tiwanyaan ngbaan tii biken.

⁷ Nna aabo, saah gee binib pu na, nima le tii mi mpopiin sakpen, ki sɔɲ nsui; ba pu? saah ɲani pu na, aa pɔɔk Uwumbɔr aanib aataakpab la.

Pɔɔl aah garj Onesimus pu pu na

⁸ Nima pu na, maah ye Kristo aatutunn na, m ba ga li kpa lipobil ki cha aa ɲa tiwan ni ɲan na,

⁹ tɔ, maah gee si na, nima le m garjɲi si kaakaan. Min Pɔɔl u si Yesu Kristo aasisi-yaan, ki bi kiyondiik ni dandana wee u pu na,

¹⁰ m garjɲi si ki tii maabo Onesimus;* maah bi kiyondiik ni na le m kpaln ute Uwumbɔr aasan ni.

¹¹ N-yoonn mubaa waa nan kpa tinyoor aa chee; le dandana ma u kpa tinyoor aa chee, ni m mu chee.

¹² M ki giini u aa chee. Waah kaa ki bi m chee na, waabɔr bi nsui ni sakpen a.

¹³ M ba gee ke u li bi m chee ki li si saasisi-yaan ki ter mi buyoonn m bi kiyondiik ni tibɔnyaan tee pu na.

¹⁴ Aa mu yaa kaa kii kan, maan ɲa nibaa see aa kii. Maa ban ke m muk si ke aa ter mi. M ban ke aa ter mi saageehn pu la.

¹⁵ Nibaakan, u yakr aa chee ni yunn siib, aan u ki gir ni aa chee ki li bi n-yoonn məmək mu kaa kpa ndoon na.

¹⁶ Dandana wee, waa ki bi ke unaagbiija na. U jer unaagbiija. U ye tina aabo u ti gee u na la. M yaa gee u kan, aa ga li gee u ki jer kina; ba pu? u ye saanaagbiija, ki mu ye aana aabo Tidindaan pu.

¹⁷ Nima pu na, aa yaa len ke m ye saatutuɲeer Uwumbɔr aatuln ponn ni kan, gaa u ke saah ba ga gaa mi pu na.

¹⁸ U yaa nan koo saataani ni, bee u yaa joo saapɔln kan, cha ni li ye maapɔln.

¹⁹ Min Pɔɔl le di ɲɲaal ki ɲmee kina, m ga pa tii si. Maan len ke saapɔln li bi m chee na le ye saamɔfal.

²⁰ Nna aabo, taah kpaan Tidindaan ni na, piir nsui, ki pɔɔk ntaakpab uma Kristo pu.

²¹ M nyi ke aa ga kii maamɔb. Nima le cha m ɲmee kigban kee m tii si. M nyi ke aa ga ɲa maah len pu na ki jer kina.

²² Ni gur na le ye ke m ban ke aa toor nkookoo yaan ki siin mi. Naah bi mee Uwumbɔr ki tii mi na, m kpa limakl ke u ga cha m gir ni ni chee.

Kookoo aadoon

²³ Epafraas u mu bi m chee kiyondiik ni, Yesu Kristo pu na, dooni si.

²⁴ Mak, ni Aristakus, ni Demas, ni Luk, bi ye maatutuɲeerb Uwumbɔr aatuln ponn ni na, bi mu dooni si.

²⁵ Tidindaan Yesu Kristo aanann li bi nisui ni. [Amii.]

* 1:10 : Onesimus aatataa le ye ke "U kpa tinyoor".

**Kigbanj ki bi ηmee ki tii
HIIBRU YAAB
na**

Yesu aah ye Uwumbør aamaboln pu na

1 N-yaayoonn na Uwumbør nan cha waabonabtiib tuk tiyaajatiib waabør ki di tiwan aabøj aabøj ηjan waasan.

2 Kookoo aayoonn mue le u cha Ujapøon tuk timi waabør. Uma le u nan cha u naan dulnyaa wee, ki len ke uma le ga li yeh tiwan mòmøk.

3 U wiin chain ke Uwumbør aah wiin chain pu na, ki ye Uwumbør aananη bamøn, ki di waabør ti kpa mpøon na le joo tiwan mòmøk. U di ubaa toor kitork ki finn timi ki nyan timi aatunwanbir, le ki nin kal Uwumbør u yeh mpøon mòmøk na aanηangii wøb paacham.

Uwumbør Aajapøon aapøon jer waatuun-tiib aapøon

4 Uwumbør tii u liyimbil li jer waatuun-tiib aayimbil na. Waayimbil aah jer baayimbil pu na, kina le u jer bi.

5 Uwumbør nan bui Ujapøon ke, “Sin le ye Maabo, din wee le m ma si,”* ki ki bui ke, “Min le ga li ye Ute, le u li ye Maabo.”†

Uwumbør aa nan bui waatuun ubaa kina.

6 U nan tun ni Ujapøon u kaa kpa ηeen aatø na dulnyaa wee ni, le ki bui waatuun-tiib mòmøk ke bi gbaan unimbiin ni ki doon u.

7 Uwumbør len waatuun-tiib aabør, ke u cha waatuun-tiib tun waatuln la, ke libuln ni mmiigaal aah tun waatuln pu na.‡

8 Le u len Ujapøon aabør ke, “Uwumbør, saanaan ga li bi ki ti saa n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Aa joo saanaan ni aanib mbamøm la.

9 Aa gee lituln li ηjan na, le kaa gee titunwanbir.

Nima pu le Uwumbør u ye Saawumbør na lee si,

ki tii si mpopiin ki jer aanηeen aatøtiib mòmøk.”§

10 Uwumbør Aagbanj ki len ke, “Naah nan piin na, sin Uwumbør le nan naan kitij, ni paacham mu.

11 Kitij ni paacham ga doo, le aa ma ga li beenin bi.

Kitij ni paacham ga kpoi ke libøkul na.

12 Aa ga kpaab kitij ni paacham ke likekeln na, ki kpeln ni nipøon,

le sin ma beenin bi, kaan kpeln; saayoonn aan doo.”*
13 Uwumbør nan bui Ujapøon ke, “Kal ηηangii wøb, ki ti saa buyoonn m ga nyan saadim mòmøk na.”†

Tø, Uwumbør aa nan bui waatuun ubaa kina.

14 Kina kan, waatuun-tiib ye ba? Bi mòmøk ye iwiin i tun lituln tii Uwumbør na la. U tun ni bi ke bi nan ter timi waanib bi ηjar na.

2

ηηmarm kpaan

1 Nima pu na, ni ηjan ke titafal li bi tibønnyaan ti ti ηun ti na ponni, ti taa di ti lii.

2 Tibør ti Uwumbør nan cha waatuun-tiib tuk waanib na sil mbamøm la. Unii umøk nan yii tibør ngbaan ki ηa taah k pu na nan kan ntafadaan mu ηeer u na.

3 Nima pu na, ti yaa yii ηηmarkpaan ngbaan aaboln kan, taan nyan ntafadaan ni. Tidindaan ubaa le nan pue tuk binib ηηmarm ngbaan aabør. Le binib bi ηun na mu tuk timi, ki møk timi ke ti gbii la.

4 Uwumbør mu cha bi tun lijinjir aatun aabøj aabøj, waapøon pu, ki tii bi Waafuur Nyaan aapiin waah gee pu na. Nima le møk ke bi len mbamøn.

Yesu u gaal timi lir na

5 Ti len dulnyaa u choo na aabør la. Uwumbør aa nan di dulnyaa ngbaan ηa waatuun-tiib aanjaal ni.

6 Ni ηmee Uwumbør Aagbanj ni ke, “Unibøn ye ba aan aa teer ubør? Unibøn ye ba aan aatafal bi u ni?”

7 Aa sunn u taab ki cha saatuun-tiib jer u, ni yunn siib.

Aa di kipak ni liyimbil le di tii u, ki di u ηa saawanaankan mòmøk aayidaan,

8 ki cha tiwan mòmøk kii umøb.”*

Tø, saah cha tiwan mòmøk kii umøb na, tiwan ni kaa kii umøb na aa ki gur. Ti mu aa kee kan tiwan mòmøk kii umøb;

9 ti kan Yesu la. Uwumbør nan sunn u taab ki cha waatuun-tiib jer u, ni yunn siib, aan u ti kpo binib mòmøk pu, uma Uwumbør aan-imbasaaln pu. Dandana wee ti kan ke waah jin nkun aafalaa na, Uwumbør di kipak ni liyimbil le di tii u.

10 Uwumbør u nan naan tiwan mòmøk ki joo ni mòmøk na, ni ηeer u ke u cha Yesu ji falaa, ki li joo ni Uwumbør aabim bi wiir na waanaan ni. Uma le gaa bi lii. Waah ji falaa pu na, nima le cha u ye timi aanηmarjardaann bamøn.

* 1:5 : Lik Ilahn 2.7. † 1:5 : Lik 2 Samuel 7.14; 1 Bibørø Aabør 17.13. ‡ 1:7 : Lik Ilahn 104.4. § 1:9 : Lik Ilahn 45.6-7. * 1:12 : Lik Ilahn 102.25-27. † 1:13 : Lik Ilahn 110.1. * 2:8 : Lik Ilahn 8.4-6.

¹¹ U ɲani binib chain la. U ni binib bi u ɲani bi chain na, bi mɔmɔk kpaan te ubaa la. Nima le inimɔɔn aa joo u ke u yin bi unaabitiib.

¹² Le u bui Uwumbɔr ke,
 “M ga tuk nnaabitiib saah tun pu na.
 M ga pak si baah kuun nin chee na,”†

¹³ ki ki len ke,
 “M ga tii Uwumbɔr naadii la,”‡
 ki ki len ke,

“Lik, m ni mbim bi Uwumbɔr tii mi na sɔ.”§

¹⁴ Tɔ, timi waabim aah ye binibɔm pu na, nima le uma Yesu mu kpahn unibɔn, ke u nan kpo ki ɲa kinimbɔɲ ki nan kpa nkun aapɔɔn na fam,

¹⁵ le ki gaa binib bimɔk san nkun ijawaan na lii; baayoonn mɔmɔk nkun aajawaan nan joo bi.

¹⁶ Ni ye mbamɔn, naa ye Uwumbɔr aatu-
 untiib le u ter. Abraham aayaabil le u ter.

¹⁷ Ni ɲan ke u li naahn unaabitiib tiwan mɔmɔk ponn ni, aan ki li ye utotoorninkpel u san timi kinimbaak, ki tun Uwumbɔr aat-
 uln mbamɔn, ki di ubaa toor kitorok aan Uwumbɔr di cha pinn waanib baatunwan-
 bir na.

¹⁸ Uma ubaa le kan ntɔɲ ki jin falaa, nima le u ga ɲmaa ter binib bi kan ntɔɲ na.

3

Yesu jer Moses pel pel

¹ Nnaabitiib bi bi chain, aan Uwumbɔr yin bi na, ni li dakl lik Yesu aabɔr. Ti dii u ki len binib aanibil ni ke ti dii u la. Uwumbɔr nan tun ni u, ke u nan li ye utotoorninkpel.

² U tun lituln mbamɔm tii Uwumbɔr u tii u lituln ngbaan na. Moses mu nan tun Uwumbɔr aatuln mbamɔm Uwumbɔr aamaal aanib aakaasisik ni.

³ Unii u ye mmaal aayaaja na le kani nnyuɲ ki jer mmaal aanii ubaa. Kina le Uwumbɔr len ke Yesu ɲeer nnyuɲ ki jer Moses.

⁴ Mmaal mɔmɔk kpa yaaja la. Uwumbɔr le nan naan binib mɔmɔk.

⁵ Ni ye mbamɔn, Moses nan tun Uwumbɔr aatuln mbamɔn, Uwumbɔr aamaal aanib aakaasisik ni. U nan ye Uwumbɔr aatutunn, ki tuk binib Uwumbɔr aah nan ban ke u tuk bi pu na.

⁶ Kristo ma kan, u ye Uwumbɔr Aajapɔɔn, le ki joo Uwumbɔr aamaal mbamɔm. Timi le ye waamaal ni aanib. Ti yaa kpa lipobil ni mpopiin ki ti saa ndoon kan, ki yaa kaa joo beeni kan, ti ye waamaal yaab la.

Uwumbɔr aanib aafuur

⁷ Uwumbɔr Aafuur Nyaan nan bui Israel yaab ke,

“Ni yaa ɲun Uwumbɔr aaneel din wee kan,
⁸ ni taa cha nitafal li pɔɔ
 ke niyaaajatiib aatafal aah nan pɔɔ pu
 buyoonn bi nan yii waamɔb nteer-
 sakpiin ni na.

⁹ Bi nan tɔɲ u ki lik, nteersakpiin ni.
 Hali bi nan kan waah tun
 lijinjiiir aatun pu na ɲibin imonko ilee,
 le ki tɔɲ u nima chee.

¹⁰ Nima pu le u nan gee liɲuul bi pu,
 le ki bui ke baalandak yenni n-yoonn
 mɔmɔk la,
 baa bee waasan.

¹¹ Nima pu na, u nan gee liɲuul, ki puu
 tipuukpaan
 ke baan koo kitɲ ki ponn ni u ba ga tii
 bi lifuur na.”*

¹² Nnaabitiib, ni li nyi man, ni ponn ni ubaa aasui taa li bir aan u li joo beeni ki yii Uwumbɔr u ye limɔfadaan na.

¹³ Ni li pɔɔk tɔb aataakpab iwiin mɔmɔk, nsan aah laa bi pu buyoonn na, titunwanbir taa ɲmann unii ubaa aan utafal li pɔɔ.

¹⁴ Ti yaa beenin tii u naadii ke taah nan tii u naadii njan pu na ki ti saa ndoon kan, ti ga ji waamɔn.

¹⁵ Uwumbɔr Aagban len ke,
 “Ni yaa ɲun Uwumbɔr aaneel din wee kan,
 ni taa cha nitafal li pɔɔ
 ke niyaaajatiib aatafal aah nan pɔɔ pu
 buyoonn bi nan yii waamɔb nteer-
 sakpiin ni na.”†

¹⁶ ɲma ɲun Uwumbɔr aaneel ki yii waamɔb? Naa ye binib bimɔk Moses nan nyan bi lijt aatiɲ ni na aa?

¹⁷ Uwumbɔr nan gee liɲuul ɲma pu ɲibin imonko ilee? Naa ye binib bi nan tun titun-
 wanbir ki kpo kipɔɔk ni na aa?

¹⁸ U nan puu tipuukpaan ke ɲma aan koo kitɲ ki ponn ni u ba ga tii bi lifuur na? Naa ye binib bi nan yii waamɔb na aa?

¹⁹ Nima le ti bee ke baah kaa nan gaa u ki kii na, nima le baa nan ɲmaa kan lifuur ngbaan u chee.

4

¹ Tɔ, Uwumbɔr aah puu tipuur ke u ga tii timi lifuur na, nsan laa beenin bi ke ti kan li. Nima na, ni li nyi man, ubaa taa lann lifuur ngbaan.

² Ti mu ɲun tibɔnyaan tee ke binib ngbaan aah nan ɲun ti pu na. Bi nan ɲun ti, kaa gaa ti ki kii, nima le tibɔnyaan ngbaan aa ɲa bi tinyoor.

³ Timi bi gaa Yesu ki kii na le kan lifuur ngbaan. Uwumbɔr nan len ke,
 “M nan gee liɲuul binib bi kaa gaa mi ki kii na pu,

† 2:12 : Lik Ilahn 22.22. ‡ 2:13 : Lik Aisaya 8.17. § 2:13 : Lik Aisaya 8.18. * 3:11 : Lik Ilahn 95.7-11. † 3:15 : Lik Ilahn 95.7-8. * 4:3 : Lik Ilahn 95.11.

ki puu tipuukpaan ke baan koo kitin̄ ki ponn ni m ba ga tii bi lifuur na.”*

Waaḥ nan naan dulnyaa wee doo na, waat-uln doo le na.

⁴Iwiin ilole daal aabər bi Uwumbər Aagbaḅ ni ke, “Uwumbər nan fuur winlole daal ki di cha waatuln məmək.”†

⁵Ni ki ḡmee ke, “Baan koo kitin̄ ki ponn ni m ba ga tii bi lifuur na.”

⁶Binib bi puen ḡun tibənyaan tee na, baa nan gaa ti ki kii, nima le baa kan lifuur ngbaan. Binib biken mu ga kan lifuur ngbaan.

⁷Nima pu le Uwumbər ki siin nwiin mu bi ga kan lifuur ngbaan na, ki yin nwiin ngbaan ke “Din.” Binib ngbaan aa kan lifuur ngbaan; le ḡbin pam jer, le David nan ḡmee Uwumbər Aagbaḅ ni, naah nan puen ḡmee pu na ke,

“Ni yaa ḡun Uwumbər aaneel din wee kan, ni taa cha nitafal li pəə.”‡

⁸Tə, Josua yaa ba nan tii Israel yaab lifuur ngbaan kan, Uwumbər aa ba ga ki siin nwiin muken.

⁹Naah bi pu na, lifuur beenin bi ki tii Uwumbər aanib.

¹⁰Unii u kan lifuur li Uwumbər tii u na, u di cha ubaa aatuln ke Uwumbər aah nan di cha waatuln pu na la.

¹¹Nima pu na, cha tinimbil li man ke ti kan lifuur ngbaan, ubaa taa yii Uwumbər aamək ki lir, ke Israel yaab aah nan lir pu na.

¹²Uwumbər aabər fu, ki kpa mpəən, ki ka jer kijuk ki ka ḡpepel məmək ḡilee na, ki koo unii aasui ni, ni waawiin ni, ki lik usui ni aabəbərkaan aah bi pu na, ki mək waalandak aah bi pu na, ki lik usui aah ban pu na, ke ni ḡnan aan naa ḡnan.

¹³Tiwan nibaa aa bi ki bər Uwumbər. Tibər məmək nyan ki də mpaan pu, ki də tin̄meen unimbil ni. Uma le ti ga len timi aabər ki tuk u.

Yesu le ye utotoorninkpekpaan

¹⁴Tə, ti kpa utotoorninkpekpaan u bi Uwumbər do na. U ye Uwumbər Aajapəən Yesu la. Nima pu na, cha ti li beenin dii u ki taa di waasan lii.

¹⁵Utotoorninkpel ngbaan ga ḡmaa san timi kinimbaak timi aafalaa ponn ni. U kan ntəḅ aabəḅ aabəḅ ke taah kan ntəḅ məmək pu na. Uma le aa tun titunwanbir tibaa.

¹⁶Timi aatotoorninkpel aah bi kina na, cha ti li kpa lipobil ki dan Uwumbər u kpa tibulchinn na aabəḅjal chee, aan u san timi kinimbaak, ki ter timi buyoonn ti ban nterm na.

5

¹Utotoorninkpel umək bi na, Uwumbər le lee u ki nyan u binib ponn ni siin, ke u ti sil baasisiyyaan Uwumbər aanimbiin ni, aan ki tii u ipiin, ki toor kitork tii u binib aatunwanbir pu.

²Utotoorninkpel ubaa mu kpa titunwanbir la. Nima le u ga ḡmaa san binib bi tun titunwanbir kaa nyi na kinimbaak.

³Uma ubaa aah kpa titunwanbir pu na, ni ḡnan ke u toor kitork uma ubaa aatunwanbir, ni bi mu aatunwanbir pu.

⁴Unii ubaa aan ḡmaa nyun ubaa ki ḡa ubaa utotoorninkpel, see Uwumbər le lee u, ki ḡa u utotoorninkpel, ke waaḥ nan lee utotoorninkpel Aaronn pu na.

⁵Kina le Kristo aa nyun ubaa ki ḡa ubaa utotoorninkpel. Uwumbər le bui u ke,

“Sin le ye Maabo, din wee le m ma si,”*

⁶le ki ki bui u ke,

“Aa ye utotoor ke Melkisedek aah nan ye pu na,

ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”†

⁷Buyoonn Yesu nan ye unibən na, u nan wii tinyunyunn mpəən pu, ki gaḅ Uwumbər u ga ḡmaa nyan u nkun ni na. Waaḥ san Uwumbər na, le u ḡun waameel.

⁸U ye Uwumbər Aajapəən la, le ki kii waamək, ki jin falaa, le ki bae naah pəə pu aan u kii Uwumbər aamək ki jin falaa na.

⁹Nima le cha u ye timi aanḡmarḡmardaan bamənn, ki gaa binib bimək kii waamək na lii n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁰Uwumbər len ke u ye utotoorninkpel ke Melkisedek aah nan ye pu na.

Taa yii Uwumbər aasan man

¹¹Ti ga ki ḡmaa len waabər ti wiir na, le nimi aalan par, nima le taatataa ga li pəə ni chee.

¹²Naah dii Uwumbər ni yunn pu na, ni ba ga mək binib biken waasan. Le ni ban ke unii ki mək nimi Uwumbər aamək mu diin na. Ni naahn binib bi ban nnaabiin kaa ban tijikaar bamənn na la.

¹³Unii umək nyu nnaabiin na ye ubopəən la, kaa ḡmaa len nsanyaan aabər.

¹⁴Tijikaar bamənn le ye binib bi chikr na yaan. Bi bae Uwumbər aabər ki dii taah mək bi pu na. Nima le bi kpa nlan ki nyi nsan mu ḡnan na, ni mu kaa ḡnan na.

6

¹Nima na, ti taa li beenin len Kristo aamək mu diin na baanja aabər n-yoonn məmək. Cha ti bae waamək mu gur na məmək, aan ki chikr waasan ni. Naa ki ban ke ti li beenin tuk nimi n-yoonn məmək

† 4:4 : Lik Mpiin 2.2.

‡ 4:7 : Lik Ilahn 95.7-8.

* 5:5 : Lik Ilahn 2.7.

† 5:6 : Lik Ilahn 110.4.

ke, “Kpeln nimi aabimbin man, ki di cha n̄itukpok, ki tii Uwumbør naadii man.”

² Naa ki ban ke ti li beenin tuk nimi n-yoonn m̄m̄m̄k baah muini binib nnyun ni pu na, ni baah joo bin̄aal paani binib pu pu na aabør; ni binib aah ga fikr nkun ni pu na aabør, ni n̄tafadaan mu kaa kpa ndoon na aabør. Timina m̄m̄m̄k ye n̄jan aabør le waasan ni.

³ Uwumbør yaa kii kan, ti ga bae waabør ti gur na, ki di kpee n̄jan aabør ngbaan pu.

⁴ T̄, binib bi Uwumbør woln binimbil na yaa di cha waasan kan, baan ki n̄maa kpeln baabimbin ki ki dii u. Bi kan waapiin, ki gaa Waafuur Nyaan,

⁵ ki bee waabør aah n̄jan pu na, ki kan dulnyaa u choo na aap̄oon, le ki di cha waasan.

⁶ Baah di cha waasan na, ni m̄k ke bi ki bi kpaaw Uwumbør Aajap̄oon n̄d̄puinkoo pu, ki jinn u inim̄oon binib aanimbil ni la, le saan n̄maa cha bi ki kpeln baabimbin ki ki dii u.

⁷ Kitin ki gaa utaal aanyun mu lir ni ki pu, ki n̄jani tijikaar ti n̄jan na ki tii binib bi ko ti na, Uwumbør n̄jani tinyoor n̄jani kitin ngbaan pu.

⁸ T̄, kitin ki po n̄jani ikokon ni ichakpeeja-gar baan̄ja na bee yoli la. Naan yunn, le bi ga see ki mm̄i ki bii ki. Kitin ngbaan aadoon le na.

⁹ Timi aanigeekaab, ti len kina la; ti mu aadak ke ni bi ke kitin ki bi ga see ki mm̄i na. Ti bee ke ni n̄mar ki ga kan tinyoor.

¹⁰ Uwumbør n̄jan la. Waan suln naah tun lituln pu ki ter waanib, ki beenin ter bi na, ki m̄k u naah gee u pu na b̄ør.

¹¹ Ti ban ke ni m̄m̄m̄k p̄ok nibaa ki li kpa limakl ki nan saa ndoon.

¹² Ni taa li san ligbanyakl man. N-yayoonn na aanib bi nan gaa Uwumbør ki kii ki jin suklaa na, bi bi paacham ki kan waah puu tipuur ti ke u ga tii bi na. Ni mu li dii baah dii pu na.

Uwumbør ga n̄a waah puu tipuur ti na

¹³ Uwumbør aah puu tipuur ki tii Abraham na, u nan puu uma ubaa aayimbil pu la. Ubaa aa bi ki jer u, ke u puu waayimbil, nima le cha u puu uma ubaa aayimbil.

¹⁴ U nan puu tipuur le ki bui Abraham, “M ga n̄a tinyoor n̄a aa pu pam, ki cha aa p̄ør sakpen.”*

¹⁵ Abraham nan kpa lim̄, le ki nan kan Uwumbør aah nan puu tipuur ti na.

¹⁶ Binib yaa puu tipuur kan, bi puur unii u jer bi na aayimbil pu la. Binib yaa kpak kinikpakpak ki ti puu tipuur kan, ni doo le na.

¹⁷ Uwumbør nan ban ke u m̄k binib bi ga kan waah puu tipuur ti na, ke waan kpeln. Nima le u nan puu uma ubaa aayimbil pu.

¹⁸ Waah nan puu tipuur ti na, waan kpeln. Waah puu uma ubaa aayimbil pu na, nima

le sil m̄k ke waan kpeln. Waan n̄maa m̄on nnyam̄on. Nima le timi bi san cha u chee ke ti n̄mar na aataakpab p̄o mbam̄m̄, le ti kpa limakl ke ti ga kan waah puu tipuur ti na.

¹⁹ Taah kpa limakl ngbaan na, nima le joo timi aasui ke ti taa di cha waasan. Yesu pu, le ti kpa limakl ngbaan. Limakl ngbaan pu, le Yesu u bi paacham na aalandak bi tisui ni.

²⁰ Yesu le ye utotoorninkpel n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, ke Melkisedek aah nan ye pu na, ki loln ti pu nsan ki buen Uwumbør do, ke u ti sil timi aasisiiaan nima chee, Uwumbør aanimbiin ni.

7

Melkisedek u nan ye utotoor na

¹ Melkisedek ngbaan nan ye Salem aatin aabør, ki nan ye Uwumbør u kaa kpa n̄een aat̄ na aatotoor la. Abraham aah nan ku bib̄orb bi ye waadim na ki gir ni na, le Melkisedek tooh u nsan pu ki ti n̄a Uwumbør aanyoor n̄a u pu.

² Le Abraham nan nyan tiwan nim̄k u nan gaa na nibaabaa kipiik m̄k ponn ni, ki di tii Melkisedek. Melkisedek aatataa le ye ke “ub̄or u kpa mbimbinyaan na.” U nan ye Salem aatin aabør la. Salem aatataa le ye ke “nsuudoon.”

³ Baa n̄mee ute ni una ni uyaaajatiib aabør, kaa n̄mee buyoonn bi nan ma u na, ki mu aa n̄mee buyoonn u doo waatuln na. Waam̄fal aayoonn m̄m̄m̄k u nan ye Uwumbør aatotoor la. Nima le u naahn Uwumbør Aajap̄oon u ye utotoor n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

⁴ Daklik man uja ngbaan aah nan nyuun pu na; tiyaaaninkpel Abraham nan yakr waadim aawan tiwan nfum kipiik, ki nyan nibaa, ki di tii u, ki gur niwae.

⁵ Uwumbør aakaal len ke Israel yaab yakr baawan m̄m̄m̄k nfum kipiik, ki nyan nibaa tii Liifai aayaabitiib, bi ye Uwumbør aatotoorb na. Bi ni Israel yaab nan ye binibaan la. Bi m̄m̄m̄k nan ye Abraham aayaabitiib la.

⁶ Melkisedek aa nan ye Liifai aayaabil, le Abraham yakr waawan m̄m̄m̄k nfum kipiik, ki nyan nibaa tii u. Le u n̄a tinyoor n̄a Abraham pu. Abraham le Uwumbør nan puu tipuur tii u.

⁷ Unii yaa kpa mp̄oon ke u n̄a Uwumbør aanyoor n̄a uken pu kan, ni m̄k ke u jer u la. Ubaa aan kpak kina.

⁸ Israel yaab yakr baawan m̄m̄m̄k nfum kipiik, ki nyan nibaa ki di tii Uwumbør aatotoorb, bi nan ye binib bi ga kpo na. Melkisedek u Abraham nan yakr waawan nfum kipiik ki nyan nibaa tii u na ma kan, baa n̄mee waakun aabør. Bi n̄mee waabimbin aabør la.

* 6:14 : Lik Mpiin 22.16-17.

⁹ Abraham aah nan yakr waawan ki di tii u na, ti ga nmaa len ke uyaabitiib Liifai yaab bi gaal biken chee na, mu nan tii u la.

¹⁰ Buyoonn Melkisedek nan tooh Abraham nsaan ni na, Abraham aa nan kee ma uyaabil Liifai. Ti ga nmaa len ke Abraham nan sil uyaabil Liifai aasisiyyaan la.

¹¹ Uwumbər tii Israel yaab nkaal mu mək bi waatotoorb Liifai yaab aah ga li joo bi pu na. Bitotoorb ngbaan aatun yaa ba gaa binib lii kan, Uwumbər aa ba ga li ban u tun ni Yesu u ye utotoor ke Melkisedek aah nan ye pu na. U ba ga ki tun ni utotoor u bi ke Aaron aayaabitiib Liifai yaab aah nan bi pu na la.

¹² Waah tun ni utotoor uken aaboln na, see u kpeln nkaal ngbaan mu.

¹³ Tidindaan u ti len waabər na, aa nan ye Liifai aanibol ponn ni aanii. U nan ye linibol liken ponn ni aanii la. Waanibol ponn ni aanii ubaa aa nan kee ye Uwumbər aatotoor.

¹⁴ Binib məmək nyi ke Tidindaan nan ye Juda aanibol ponn ni aanii la. Moses aa nan len ke linibol ngbaan aanib ga li ye bitotoorb.

Utotoor yayan u bi ke Melkisedek na

¹⁵ Nima le mək timi chob ke utotoor yayan, u bi ke Melkisedek aah nan bi pu na, fuu ni.

¹⁶ Naa ye binib le nyan u ki nja u utotoor baakaal aah dii pu na. Uma le kpa limafal li kaa kpa ndoon na aapəon. Nima le cha u ye utotoor.

¹⁷ Uwumbər nan bui u, “Aa ga li ye utotoor n-yoonn mu kaa kpa ndoon na ke Melkisedek aah nan bi pu na.”*

¹⁸⁻¹⁹ Moses aakaal aa nan kpa tinyoor, kaa nan kpa mpəon, kaa nmaa nja bi binib bi njan ti doo na. Nima le Uwumbər di nkaal ngbaan lii, le ki tii timi limakl li njan ki jer nkaal ngbaan na. Limakl ngbaan pu le ti ga nmaa duun Uwumbər.

²⁰ Uwumbər aah nan puu tipuur ti na mu bi. Uwumbər aah nan nyan Israel yaab aatotoorb buyoonn na, waa nan puu tipuur.

²¹ Waah nja Yesu utotoor buyoonn na, u nan puu tipuur tii u, le ki bui u ke,

“Min Uwumbər le puu tipuukpaan, kaan kpeln,

ke aa ga li ye utotoor n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”†

²² Uwumbər aah puu tipuupəln ti tii Yesu na, nima le mək ke tipuupəln ngbaan le njan ki jer tipuukpokl na.

²³ Israel yaab aatotoorb nan ye binib bi ga kpo na, le biken lejni baalelen. Nima le bi nan wiir.

²⁴ Yesu ma kan, u ye utotoor u ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Ubaa aan ki nab waatuln pu ki toor kitork.

²⁵ U bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, u li mee Uwumbər tii binib bi dan Uwumbər chee u pu na. Nima le u ga nmaa gaa bi lii n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

²⁶ Yesu le ye utotoorninkpel taah ban pu na. U bi chain, kaa kpa ngalm, kaa kpa titunwanbir tibaa. U ni titunwanbirdam aa kpaani. Uwumbər yoor u paacham ki jer bimək bi paacham na.

²⁷ Bitotoorninkpiib biken aah bi pu na, waa bi kina. Waa toor kitork uma ubaa aatunwanbir pu, u toor kitork binib aatunwanbir pu la. Waa toor kitork iwiin məmək. U nan di ubaa toor kitork nfum mubaa, kookoo aatok mu le na.

²⁸ Bi nan leer bitotoorninkpiib Moses aakaal aah dii pu na. Bitotoorninkpiib ngbaan aa nan njan ti doo. Nkaal ngbaan aapuwb le Uwumbər puu tipuur, ki nja Ujapəon utotoorninkpel. Uma le ye utotoorninkpel bamənn, ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

8

Yesu le ye timi aatotoorninkpel

¹ Maah len pu na aayil le ye ke ti kpa utotoorninkpel wee aaboln. Uma le ye Yesu Kristo u ka Uwumbər u yeh mpəon məmək na aabərjal aanjngii wəb paacham na.

² U tun utotoorninkpel aatun paacham aadiik ki ye kidibamənj ki bi chain na ponn ni. Uwumbər le maa ki, naa ye binib.

³ Baah leer bitotoorninkpiib bimək na, bi lee bi ke bi tii Uwumbər ipiin, ki toor kitork tii u. Nima pu na, ni njan ke utotoorninkpel ngbaan mu li kpa tiwan ki tii Uwumbər.

⁴ Bitotoorninkpiib bi dulnyaa wee ni ki toor kitork tii Uwumbər; Juu yaab aakaal aah dii pu na la. Yesu yaa ba laa bi dulnyaa wee ni kan, waa ba ga li ye utotoor.

⁵ Bitotoorninkpiib ngbaan aatun le paacham aatun aanan la. Moses yaan mu nan bi kina la. Waah nan ban ke u nja libool tii Uwumbər na, Uwumbər nan bui u ke u li nyi ki nja tiwan məmək ke waah mək u laanan, lijool paab pu na.*

⁶ Tə, Uwumbər nan tii Yesu lituln li jer bitotoorninkpiib ngbaan aatun na. Kina le tipuupəln ti Uwumbər puu tii waanib Yesu pu na jer tipuukpokl na, ki mək ke u ga tii timi tiwan ni njan jer tipuukpokl ngbaan aawan na.

⁷ Uwumbər aah puu tipuur ti njan na yaa kaa ba lann nibaa kan, waa ba ga li ban ke u ki puu tipuur lelee.

* 7:17 : Lik Ilahn 110.4. † 7:21 : Lik Ilahn 110.4. * 8:5 : Lik Nnyam 25.40.

⁸Uwumbør nan kan ke waanib kpa taani, le ki bui ke,

“Lik, n-yoonn choo, le m ga nan puu tipuupøln tii Israel yaab ni Juda yaab.

⁹Tipuur ngbaan aan li bi ke tipuur ti m nan puu tii biyaaajatiib, buyoonn m nan chuu binjaal ki daar nyan bi,

ki cheen bi nyan Ijpt aatiñ ni na. Baa nan joo tipuur ngbaan, nima le maa nan ki gar bi.

Min Uwumbør le len kina.

¹⁰Maah ga puu tipuur ti tii Israel yaab n-yoonn mu choo na na le ye ke:

M ga di maakaal ña baalandak ni, ki ñmee mu bisui ponn ni.

M ga li ye Baawumbør, le bi li ye maanib.

¹¹Bi ponn ni ubaa aan ki bui ujeen aatø ke, ‘Bee Uwumbør.’

Ubaa mu aan ki bui una aabo ke, ‘Bee Uwumbør.’

Ba pu? bi mømøk ga bee mi, biwaatiib ki ti saa bikpaam mømøk ga bee mi.

¹²M ga di cha pinn baatunwanbir, kaan ki teer baataani.”[†]

¹³Tø, Uwumbør aah len ke u ga puu tipuupøln na, u ña njan yaan tipuukpokl la. Tiwan yaa ye tiwankpok kan, naan yunn, naan ki li bi.

9

Tipuukpokl ni tipuupøln na

¹Uwumbør aah nan puu njan aapuur tii bi na, u nan møk bi baah ga doon u pu na. Bi nan kpa libool li bi ga li dooni u li ponn ni, aan binib gaa li na.

²Bi nan ña libool lipepel libaa wøb, ki yin li ke chain aapepel. Karya na teebul ni boroboro u bi di tii Uwumbør na, nan bi li ponn ni.*

³Bi nan di likekeln gii libool ngbaan ponn ni lipepel libaa wøb, ki yin li ke chain chain.*

⁴Salmaa aatork aabimbiln nan bi ni ponn ni. Libimbiln ngbaan paab le bi seer tulalee aayon tii Uwumbør. Uwumbør aakaal aah nan bi daka u ponn ni na, mu nan bi ni ni. Bi nan di salmaa aakur le biin daka ngbaan pu. Tijikaar ti bi yin ti ke mana[‡] na, nan bi salmaa aasambil ponn ni, daka ngbaan ponn ni. Aaronn aadabil li nan ñeen nsupuun na mu nan bi u ponn ni. Uwumbør aakaal aah nan ñmee ñitakpapapan ñilee ñi pu na, mu nan bi u ponn ni.§

⁵Tiwan ni kpa ifeen na* nilee mu nan bi daka ngbaan paab. Nima chee le Uwumbør nan møk Israel yaab waah wiin

chain pu na. Tiwan ngbaan aafeen nan biin daka ngbaan aabiil pu, Uwumbør aah san bi kinimbaak nin chee na. Taan ñmaa len tiwan nimina mømøk aatataa nibaabaa dandana wee.

⁶Baah di tiwan nimina mømøk siin kina na, le bitotoorb koo møb aadiik ni iwiin mømøk, bi ti tun lituln tii Uwumbør.

⁷Utotoorninkpel baanja le koo ni chain chain aapepel li bi libool ngbaan ponn ni na. U koo ni nima chee libiln mømøk nfum mbaa baanja la. U yaa koo ni kan, see u joo ni nsin nan tii Uwumbør, uma ubaa aatunwanbir ni binib aatunwanbir pu.

⁸Uwumbør Aafuur Nyaan møk timi ke møb aadiik ngbaan aah nan laa bi na, binib aa nan kpa nsan ke bi koo ni chain chain aapepel ponn ni.

⁹Libool ngbaan le nan ye Yesu aabør aamøkl ki tii bi. Libool ngbaan ponn ni, le bi joo ipiin, ni tiwakor toor kitork tii Uwumbør. Kitork ngbaan aa nan cha bisui doon titunwanbir pu.

¹⁰Nkaalkpok ngbaan møk bi tijikaar ni tiwanyukaan ni kø na, ni ni kaa kø na, ki møk bi baah ga finn bibaa ki ña chain pu na. Ni nan møk ke see bi dii kina le ki nan saa buyoonn Yesu ga joo ni nsanpøon mu ñan na.

¹¹Dandana wee Kristo fuu ni a, ki ye utotoorninkpel, ki joo ni nsanyaan mu bi nan len ke mu ga fuu ni na. Waa koo ni libool li binib ña li dulnyaa wee ni na. U dii lipepel li jer dulnyaa wee aabool ngbaan na,

¹²le ki koo lipepel li ye chain na paacham, nfum mbaa kookoo. Uma ubaa aasin pu le u nan gaa timi lii n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, naa ye tiwakor aasin pu.

¹³Bi nan joo injoob ni inaaja aasin yørk binib bi kaa ye chain na pu, ki di unaasabo aafatan gbaa gbaa bi, le ni ña tiwon chain.

¹⁴Nimina yaa nan ña tiwon chain kan, Kristo aasin ga ter timi, ki jer kina. Uwumbør Aafuur Nyaan mu bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na aapøon pu, u nan di ubaa toor kitork ki kaa kpa ngalm na tii Uwumbør. Waasin ga nyan titunwanbir ti ga ku timi na tisi ni, aan ti dii Uwumbør u ye limofadaan na.

¹⁵Yesu aah ña kina na, le Uwumbør puu tipuupøln tii timi. Nima pu, le binib bi Uwumbør yin bi na ga kan lifaal li kaa kpa ndoon na, waah puu tipuur ti ke u ga tii bi na pu. Binib bi Uwumbør nan puu njan aapuur tii bi na nan tun titunwanbir la. Yesu aah kpo na, nima le Uwumbør di cha pinn bi, ki gaa bi lii.

¹⁶Unii yaa yakr waafaal ki laa ka kan, ubaa aan ñmaa ji lifaal ngbaan, see ni puen

[†] 8:12 : Lik Jeremia 31.31-34. * 9:2 : Lik Nnyam 26.1-30; 25.31-40, 23-30. † 9:3 : Nnyam 26.31-33. ‡ 9:4 : Lik Nnyam 16.33. § 9:4 : Nnyam 30.1-6; 25.10-16. * 9:5 : Baaliin ni, bi yin ni ke “kerubim” la. Ni naan tiwakor, ki mu kpa ifeen.

mæk ke u kpo.

¹⁷ Buyoonn u laa beenin bi na, ubaa aan nmaa ji lifaal ngbaan, see u kpo.

¹⁸ Nima pu na, Uwumbør aah nan puu tipuur ti njan na, bi nan joo nsin le ki mæk ke tipuur bi, bi ni Uwumbør aakaasisik ni.

¹⁹ Njan, Moses nan tuk binib mòmæk baah ga dii Uwumbør aakaal mòmæk pu na, le ki nin di tikumaman ni tifar nja inaabi ni ijoob aasin, ni nnyun ni, ki di yök yök Uwumbør aakaal aagban pu, ni binib mòmæk pu,

²⁰ le ki bui bi ke, “Nsin mue le mæk nimi Uwumbør aah nan puu tipuur ti tii nimi ki tuk nimi ke ni li joo ti na,”[†]

²¹ le ki di nsin ngbaan yök yök libool, ni baah joo tiwan nimæk tun lituln tii Uwumbør na pu.

²² Nkaal ngbaan aah dii pu na, bi yaa nan ban ke bi nja tiwan chain kan, see bi di nsin yök yök ni pu le ki nja ni chain. Nsin yaa kaa nyan kan, Uwumbør aan di cha pinn titunwanbir.

Yesu Kristo aatork nyani titunwanbir

²³ Uwumbør Aabool, ni tiwan nimæk nan bi li ponn ni na ye paacham aawan aanaŋ la. Le bi nan di tiwakor aasin nja ni mòmæk chain. Paacham aawan bamønn le ban nsin mu jer tiwakor aasin na, aan ni nja chain.

²⁴ Kristo aa koo ni chain aapepel li ye paacham yaan aanaŋ li binib maa li na ponn ni. Paacham le u koo ni, ki si timi aasisiiaan, Uwumbør aanimbiin ni.

²⁵ Juu yaab aatotoorninkpel nan di nsin mu kaa ye uma ubaa aasin na le koo ni chain aapepel ni, libiln mòmæk. Yesu Kristo di ubaa toor kitork nfum mbaa baanja la.

²⁶ U yaa ba nan joo ubaa toor kitork libiln mòmæk kan, u ba ga ji falaa n-yoonn mòmæk, buyoonn dulnyaa wee piin ki joo cha na. Naah ye pu na, u fuu ni buyoonn ni njer na, ki di ubaa toor kitork nfum mubaa, ke u kuln titunwanbir.

²⁷ Uwumbør siin ke binib ga kpo nfum mubaa la, nee aapuwøb le u ga ji bi tibør.

²⁸ Kristo mu di ubaa toor kitork nfum mubaa, binib pam aatunwanbir pu. U ga ki fuu ni lelee. Naa ye titunwanbir pu le u ga ki fuu ni. U ga fuu ni ke u nan gaa binib bi kii waagirndaal na lii.

10

¹ Moses aakaal nan ye nsanyaan mu choo na aamæk la, naa nan ye nsanyaan ngbaan mbamöm. Binib bi dii Moses aakaal na toor titorbaan njibin njibin, nima le aa nmaa nja bi binib bi njan ti doo na.

² Nkaal ngbaan yaa ba nan nyan bi titunwanbir ni kan, baalandak aa ba ga ki li muk

bi titunwanbir pu. Bi mu aa ba ga ki toor kitork ngbaan.

³ Naah ye pu na, kitork ngbaan teer bi baatunwanbir pu, libiln mòmæk la.

⁴ Inaaja aasin, ni ijoob aasin aa nmaa nyan titunwanbir binib aasui ni.

⁵ Nima pu na, Yesu Kristo aah nan ban ke u dan dulnyaa wee ni na, u nan bui Uwumbør ke,

“Saa ban tiwakor ni tijikaar aatork.

Aa naan tiwan tii mi la.

⁶ Saa ban ke m di tiwakor aatork, ki di see mmii ni tii si,

kaa ban ke m toor kitork ngbaan titunwanbir pu.

⁷ Le m bui ke, ‘Uwumbør, m fuu ni ke m nan nja saageehn,

ke baah nmeee maabør pu saagban ni na.’”^{*}

⁸ Njan, le u bui Uwumbør ke, “Saa ban tiwakor ni tijikaar aatork, kaa ban ke m di tiwakor aatork ki di see mmii ni tii si, kaa ban ke m toor kitork ngbaan titunwanbir pu.” (Moses aakaal aah dii pu na, bi toor kitork kina la.)

⁹ Le u ki bui Uwumbør, “M fuu ni ke m nan nja saageehn.” Uma Yesu Kristo aah di ubaa toor kitork na, Uwumbør gaa waatork, le ki kuln kitorkpok ngbaan.

¹⁰ U nja Uwumbør aageehn, le ki di ubaa aawon toor kookoo aatork nfum mbaa, le ki nja timi waanib bi ye chain na.

¹¹ Juu yaab aatotoorb mòmæk tun lituln iwiin mòmæk tii Uwumbør. N-yoonn mòmæk, bi toor kitork kichachaan le tii u. Kitork ngbaan aan nmaa nyan titunwanbir binib aasui ni.

¹² Yesu Kristo toor kookoo aatork titunwanbir pu nfum mbaa, le ki kal Uwumbør aanangii wøb.

¹³ U bi nima ki kii bundaln Uwumbør ga nyan waadim ki di bi nja utaapotan ni na.

¹⁴ Kitork baan ngbaan pu, le u nyan titunwanbir binib aasui ni, ki nja bi binib bi njan ti doo ki cha n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁵ Uwumbør Aafuur Nyaan mu tuk timi kina la. Mu nan bui

¹⁶ ke Uwumbør len ke,

“Maah ga puu tipuur ti tii bi n-yoonn mu choo na le ye ke

m ga di maakaal nja bisui ni, ki nmeee mu baalandak ni,”[†]

¹⁷ ki ki len ke,

“Maan teer baatunwanbir bør,

kaan ki teer baah bii maakaal pu na.”[‡]

¹⁸ Kina pu na, Uwumbør yaa di cha pinn titunwanbir kan, baan ki toor kitork ti pu.

Cha ti foor duun Uwumbør man

[†] 9:20 : Lik Nnyam 24.6-8.

^{*} 10:7 : Lik Ilahn 40.6-8.

[†] 10:16 : Lik Jeremia 31.33.

[‡] 10:17 : Lik Jeremia 31.34.

¹⁹ Nnaabitiib, Yesu aasin pu le ti kpa lipobil ke ti koo ni chain aapepel ponn ni, Uwumbør aah bi nin chee na.

²⁰ Yesu aah di ubaa toor kitork tii Uwumbør na, u nyan tiwan nimək nan bi ti ni Uwumbør aakaasisik ni na, ki tii timi nsanpəon mu ye nsanbamənn na, ke ti koo ni Uwumbør aah bi nin chee na.

²¹ Ti kpa utotoorninkpel u joo timi bi ye Uwumbør aanib na.

²² Nima pu na, cha tisui li bi mbaməm, aan ti duun Uwumbør chee, ki gaa u ki kii mbaməm ki taa joo beeni; ba pu? Yesu Kristo aasin finn tisui ni aatunwanbir, timi aalandak taa ki li muk timi titunwanbir pu. Le bi finn timi aawon nnyun mu bi chain na ni.

²³ Taah bui ke ti kpa limakl na, cha ti li joo limakl ngbaan iŋaal ilee ki taa joo beeni. Ba pu? Uwumbør u puu tipuur tii timi na ga sil tii timi waah puu tipuur ti na.

²⁴ Cha titafal li bi tɔb pu man, aan ki fiin tɔb aasui, aan ki li gee tɔb, ki tun lituln li ŋan na.

²⁵ Cha ti li beenin kuuni tɔb chee ki ti dooni Uwumbør man, ki taa di cha, ke binib bibaa aah di cha pu na. Ni li pəoni tɔb aataakpab man. Ni kan ke bundaln Yesu Kristo ga gir ni na peen ni. Nima na, ni li moo pəoni tɔb aataakpab man.

²⁶ Tɔ, unii yaa gaa Uwumbør aabər ki nni waah ban pu na, ki yaa ki yii ki tun titunwanbir kigaak pu kan, kitork kibaa aa ki bi ki ga cha Uwumbør di cha pinn u.

²⁷ U ga kan ntafadaan mu kpa ijawaan na; ba pu? Uwumbør ga gee linjuul pam, ki di waadim ŋa mmii mu ton sakpen na ponn ni.

²⁸ Unii ubaa yaa nan yii Moses aakaal kan, biseeraadam bilee, bee bitaa, yaa len ke ti gbii kan, le bi ku u, kaa san u kinimbaak.

²⁹ Unii yaa lik Uwumbør Aajapəon fam, ki yaa dak ke Yesu aasin mu ŋa u chain na ye fam, ki yaa sii Uwumbør Aafuur Nyaan mu san timi kinimbaak na kan, udaan ngbaan ŋeer ntafadaan sakpen ki jer unii u bii Moses aakaal na aah kan pu na.

³⁰ Ti nyi ke Uwumbør len ke uma le ga daa bitafal, uma le ga teen bi. U ki len ke u ga ji waanib tibər. §

³¹ Aa yaa lir Uwumbør u ye liməfadaan na aarjaal ni kan, ni kpa ijawaan sakpen a.

³² Ni teer man n-yoonn mu jer na. Buyoonn ninimbil nan woln ŋjan na, ni nan jin falaa sakpen, ki nan kpa limər.

³³ N-yoonn mbaa bi nan ŋa nimi bakaa, ki sii nimi binib animbil ni. N-yoonn mbaa mu, ni yakr binib bi jin falaa kina na aafalaa la,

³⁴ ki san binib bi bi kiyondiik ni na kinimbaak. Binib aah gaa nimi aawan mpəon

pu na, le ni nan kpa mpopiin; ba pu? ni nyi ke ni kpa tiwan paacham ni jer baah gaa ni na, ke tiwan ngbaan ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

³⁵ Ni taa di nimi aapobil lii man; ba pu? nima le ga cha ni kan tinyoor sakpen.

³⁶ Ni ban ni li kpa limər, aan ki ŋa Uwumbør aageehn, aan ki kan waah puu tipuur ti na.

³⁷ Uwumbør Aagban len ke, “Naan yunn, u choo na ga fuu ni, kaan taan.

³⁸ Uwumbør aaninyaam bi gaa u ki kii na ga li kpa liməfal.

Unii ubaa mu yaa gir puwəb kan, waan piir Uwumbør aasui.”*

³⁹ Tima kan, taa ye binib bi gir puwəb aan ki beer yali na. Ti ye binib bi tii Uwumbør naadii aan ki ŋmar na la.

11

Gaakii

¹ Ti yaa gaa Uwumbør ki kii kan, naatataa le ye ke ti bee ke ti ga sil kan tiwan ni ti kpa limakl ke ti ga kan ni na. Tinimbil aa kan ni, le ti nyi ke ni sil bi.

² N-yaayoonn na aanib aah nan gaa Uwumbør ki kii na, nima le u len ke baabimbil ŋan.

³ Ti gaa Uwumbør ki kii, nima le cha ti bee ke u nan len ki naan kitij ni paacham. U nan di tiwan ni tinimbil aa ŋmaa kani ni na naan tinimbil aah kani nimək na.

⁴ Abel nan gaa Uwumbør ki kii, nima le cha u nan toor kitork ki ŋan ki jer ukpel Keenn aah toor pu tii Uwumbør na. Waah gaa Uwumbør ki kii pu na, le Uwumbør len ke waabimbil ŋan, le ki gaa waah toor kitork ki tii u na. U kpo, le waah gaa Uwumbør ki kii pu na pu, u beenin len.

⁵ Enok nan gaa Uwumbør ki kii, nima le nan cha waa nan kpo. Uwumbør nan yoor u buen paacham la. Ubaa aa ki kan u; ba pu? Uwumbør nan yoor u buen paacham. Uwumbør Aagban len ke buyoonn waa nan kee yoor u buen paacham na, u nan piir Uwumbør aasui.

⁶ Unii yaa kaa gaa Uwumbør ki kii kan, waan ŋmaa piir Uwumbør aasui. Unii u dan Uwumbør chee na, see u pak ke u bi, ki pak ke u ŋani binib bi ban u na tinyoor.

⁷ Uwumbør nan bui Nowa linimaln li nan choo na pu, le laa kee fuu ni. Nowa aah nan tii Uwumbør naadii pu na, le u nan pak waah len pu na, le ki kii waaməb, le ki kpuii buŋəb bu, u ni waamaal koo ki ŋmar na. Nowa aah nan ŋa kina na, le ni mək ke dulnyaa ni yaab biken aabər bii Uwumbør chee. Nowa nan tii Uwumbør naadii, nima

le nan cha Uwumbør len ke waabør ñan u chee.

⁸Uwumbør nan yin Abraham, ki bui u ke u buen kitinj ki u puu tipuur ke u ga di tii u na. Abraham aah nan gaa Uwumbør ki kii pu na le u kii waamøb, le ki nyan waatij ni, ki buen, kaa nyi waah cha nin chee na.

⁹U nan ti fuu kitinj ki Uwumbør puu tipuur ke u ga di tii u na ni. Le u pak Uwumbør aah len pu na, nima le u nan kal nima, ki nan ye uwowonja. U ni waabo Aisak, ni uyaabil Jakob nan bi nima, ñiboo ponn ni. Bi mu nan yeh tipuur tichachaan ngbaan la. ¹⁰U nan ban kitinj ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon aan Uwumbør maa ki na la.

¹¹Abraham aapuu Sara mu nan tii Uwumbør naadii, nima le nan cha u kan mpæon ke u dek lipuul, buyoonn u jer timar na. Ba pu? u nan pak ke Uwumbør ga ña waah puu tipuur ti na.

¹²Nima pu na, ujabaan u nan bi ke waah kpo le na, nan ma binib bi wiir ke injmabi aah wiir pu na. Bi wiir ke litambol li do nnyusakpem aagbaan na. Ubaa aa ñmaa Kahn bi.

¹³Binib ngbaan mæmæk nan tii Uwumbør naadii le ki ti saa baakundaal, kaa kan Uwumbør aah puu tipuur ti na. Bi nan bee ke n-yoonn mu choo na, u ga nan ña waah puu tipuur ti na. Bi nan len ke bi ye bicham le dulnyaa wee ni.

¹⁴Binib bi len kina na mæk chain ke bi ban bite do la.

¹⁵Binimbil yaa ba man kitinj ki bi nyan ni ki ponn ni na pu kan, bi ba ga li kpa nsan ke bi gir buen nima.

¹⁶Bi nan ban kitinj ki ñan jer kitinj ngbaan na la. Bi nan ban paacham aatij la. Nima pu na, inimæon aa nan joo Uwumbør ke bi yin u ke Baawumbør. U nan toor kitinj tii bi.

¹⁷⁻¹⁸Uwumbør nan puu tipuur tii Abraham ke u ga kan yaabitiib waabo Aisak pu,* le Abraham nan gaa tipuur ngbaan. Le Uwumbør tøj u, ki bui u ke u di waabo toor kitork tii u. Waanaadii pu le u nan kii, ki di waabo u nan ye libibaal na, u ti kør u ki toor kitork tii Uwumbør.

¹⁹Ba pu? u nan pak ke Uwumbør ga ki ñmaa fikr u nkun ni. Ni ye mbamøn, waah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le Uwumbør nyan u nkun ngbaan ni. Ni naahn ke Abraham nan ki gaa u nyan ni nkun ni la.

²⁰Aisak nan gaa Uwumbør ki kii, nima le nan cha u nan bui waabim Jakob ni Eso ke Uwumbør ga ña tinyoor ña bi pu n-yoonn mu choo na.

²¹Jakob nan gaa Uwumbør ki kii, nima le nan cha u ña Uwumbør aanyoor ña waabo

Josef aabim bilee pu buyoonn u nan ban u kpo na, le ki nyii waajaangbeedabil pu, ki doon Uwumbør.

²²Josef nan gaa Uwumbør ki kii, nima le waah nan ban u kpo na, u len ke Israel yaab ga nya Ijpt aatij ponn ni, ki tuk bi ke bi yaa nan nyan kan, bi yoor waawon di buen.

²³Moses aate ni una aah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le bi nan di u bør injmal itaa. Bi nan kan ke u ye ubo u ñan sakpen na, kina pu na, baa nan san Ubar Faro aah nan siin ke bi ku bima Israel yaab aabijabim pu na akaal.

²⁴Moses nan gaa Uwumbør ki kii, nima le waah nan chikr na, waa nan kii ke bi yin u ke Ubør Faro aabisal aabo.

²⁵U nan kii ke u ni Uwumbør aanib kpaan ji falaa, ke ni soor ni u ji titunwanbir aamæon mu kaa yunn na.

²⁶U nan bee ke u yaa kan ñisiibil Kristo† pu kan, u ga nan kan tinyoor ti jer Ijpt aatij aawankpal mæmæk na. Ba pu? utafal nan bi tinyoor ti Uwumbør ga tii u na ni la.

²⁷Waah nan gaa Uwumbør ki kii pu na le u nan nyan Ijpt aatij ni, kaa san ubør na aah gee linjuul pu na. Ni naahn ke u waa Uwumbør u unibøn aanimbil aan ñmaa kan u na la. Nima le u nan kpa limør le ki sil mbamøn.

²⁸Waah nan gaa Uwumbør ki kii pu na le u nan bui Israel yaab ke bi kør ipihbi, ki di nsin gbaa gbaa ibisamoi, aan Uwumbør aatuun u ga ku mbipolb na taa nan ña bi nibaa.

²⁹Israel yaab aah nan ban ke bi puur Limæokal Aanyusakpem,‡ baah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le nnyun nan yakr ki cha nsan tii bi, le bi puur. Ijpt aatij aanib aah nan ban bi mu puur na, bi nan bee nnyun ni la.

³⁰Israel yaab nan gaa Uwumbør ki kii, nima le baah nan chuun manni Jeriko aatij aagon iwiin ilole na, ñi nan lir.

³¹Rahab, u nan ye upiidagoor na, nan gaa Uwumbør ki kii, ki chann bipepekb tichann. Waah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le baa nan ku u buyoonn bi kuln waatij aanib bi kaa kii Uwumbør aamøb na.

³²Tø, m ga ki len ke ba? Maa kpa n-yoonn ke m len Gideonn, ni Barak, ni Samsonn, ni Jefta, ni David, ni Samuel, ni Uwumbør aabønabtiib aabør.

³³Baah nan gaa Uwumbør ki kii pu na, le bibaa nan nyan ñtimbol aajab, bibaa mu tun lituln li ñan na, bibaa mu kan Uwumbør aah puu tipuur ti na, bibaa mu muib ichinn aamoi, i taa ña bi nibaa.§

* 11:17-18 : Lik Mpiin 22.1-14. † 11:26 : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Naatataa le ye ke Uwumbør nyan u ke u gaa waanib lii. ‡ 11:29 : Limæokaal Aanyusakpem—bi ki yin mu ke Nnyusakpem Mamam la. § 11:33 : Lik Daniel 6.1-27.

³⁴ Bibaa mu aah nan gaa Uwumbor ki kii pu na, mmii sakpiin aa nan nmaa na bi nibaa. Bibaa mu aah nan gaa Uwumbor ki kii pu na, le bi nan nyan kijuk aakun ni. Bibaa mu nan ye bidaburb, le baah gaa Uwumbor ki kii pu na, bi nan kan mpoon. Bibaa mu aah nan gaa Uwumbor ki kii pu na, le bi kan mpoon bi ti to butob ki nyan baadim.

³⁵ Bipiib bibaa aah nan gaa Uwumbor ki kii pu na, le biyaab bi kpo na nan fikr nkun ni.

Bibaa mu aah nan gaa Uwumbor ki kii pu na, le binib gbaa ku bi. Baa yii Uwumbor ke bi nyan bibaa nkun ni. Bi nan pak ke bi ga kan limofal li nan ki jer dulnyaa wee aamofal na paacham.

³⁶ Bibaa mu aah nan gaa Uwumbor ki kii pu na, le binib nan na bi mbonyun, ki lue bi njinaalab, ki buu bi tikululn, ki lanj bi kiyondiik ni.

³⁷ Bibaa mu aah nan gaa Uwumbor ki kii pu na, le binib mae bi njitakpal ku bi. Bibaa mu aah nan gaa Uwumbor ki kii pu na, le bi chuu gii por bi ki ku bi. Bibaa mu aah nan gaa Uwumbor ki kii pu na, le bi nan [tɔŋ bi, ki] di kijaak aajuk ku bi. Bibaa mu aah nan gaa Uwumbor ki kii pu na, le bi nan ye bigim, ki chuun pee ipiih, ni ijoob aagban, ki jin falaa. Binib mu na bi bakaa.

³⁸ Bi nan ye biwawom, ki nan bi kipook ni, ni njoo paab, ki koo titakpalunn ni, ni ibuu i bi kitinj ni na. Bi mu nan ye bininyaam ki jer dulnyaa wee aanib.

³⁹ Binib ngbaan momok nan gaa Uwumbor ki kii, nima le nan cha u len ke baabor nan. Bi mu aa kan tiwan ni u nan puu tipuur ke u ga tii bi na,

⁴⁰ Ba pu? u nan ban ke u na ti mu tinann sakpen la. U nan ban ke u di timi, ni bi mu, kpaan na binib bi nan ti doo na la.

12

Tite Uwumbor

¹ To, n-yaayoonn na aanib bi nan gaa Uwumbor ki kii na wiir pam, ki gonn timi, ki lik taah dii Uwumbor aasan pu na. Nima pu na, cha ti di tiwan nimok lenj timi na lii, ki di cha titunwanbir ti dii timi na, ki li kpa limor, ki li dii Uwumbor aasan.

² Cha ti li lik Yesu chee man. Waapoon pu le ti nan piin ki gaa u ki kiil. Waapoon mu pu, le ti ga tii u naadii, ki ti saa ndoon. Mpopiin mu u ga nan kan mu na pu, le u jin falaa ni inimoon ndopuinkoo pu, ki lik inimoon ngbaan fam. Dandana wee le u ka Uwumbor aaborjal aanjii wob.

³ Titunwanbirdam nan nan u, ki yii u. Le u nan kpa limor. Ni teer kina man, aan ki taa cha nitaakpab yol aan ni di waasan di lii.

⁴ Ni yii titunwanbir, le ki pooni nibaa ke ni taa lir; ni mu aa kee kpo nsanyaan ngbaan pu.

⁵ Ni suln Uwumbor aah sur nimi pu na aa? U yin nimi waabim ki bui ke, “Maabo, Uwumbor yaa sak si kan, njun mbamom.

U yaa cha falaa pii si ke u chiin si kan, taa cha aataakpab yol.

⁶ Ba pu? Uwumbor sak binib bimok u gee bi na,

ki dar binib bi u na bi waabim na momok aatafal.”

⁷ To, naah ji falaa pu na, Uwumbor mok nimi nlan le na. U na nimi ke binib aah nani baabim pu na la. Ubo ubaa aa bi, kaa kan ntafadaan ute chee.

⁸ Uwumbor yaa kaa daa nitafal, ke waah dar waabim momok aatafal pu na kan, naa ye waabim, ni ye mbombim le u chee.

⁹ Titetiib bi ma timi na nan dar titafal la, le ti pak bi. Nima le ni nan ke ti kii Tite Uwumbor u bi paacham na aamob ki jer kina, aan ki kan limofal.

¹⁰ Taah nan ye mbim buyoonn na, titetiib nan dar titafal, baah gee pu na. Uwumbor ma kan, u dar titafal ke u na timi tinyoor, aan ti yakr waabimbim mu bi chain na la.

¹¹ Buyoonn ti kan ntafadaan na, ni wu la, naa ye mpopiin aawan. Binib mu yaa kan ntafadaan kan, nee aapuwob le bi kani nsuudoon ni mbimbinyaan.

Mmomk ni nsurm kpaam

¹² Nima pu na, ni li yoor injaal i bak na man, ki li pooni nitaakpab,

¹³ ki li beenin dii nsan mu tok na, aan binib bi joo beeni na taa yenn; bi mu li dii mbamom.

¹⁴ Ni momok paa nibaa ki li kpa kimobaan man, ki li bi chain. Unii umok kaa ye chain na aan kan Tidindaan.

¹⁵ Ni li nyi man, ubaa taa lann Uwumbor aanyoor. Ni li nyi man, ubaa taa cha usui li to, ki li muk nimi ki cha binib pam yenn.

¹⁶ Ni li nyi man, ubaa mu taa gor kidagook. Ubaa mu taa lik Uwumbor fam ke Eso aah nan na pu na. Tijikaar pu, le u nan di ubopol aafaal kooh.

¹⁷ Nee aapuwob na, u nan ki ban lifaal li ye Uwumbor aanyoor ngbaan na, kaa kan. Waa nan nmaa kpeln waah nan na pu na. U nan wiil ki garinj ute ke u na Uwumbor aanyoor na u pu. Le ute yii.

¹⁸ To, naa fuu ni dulnyaa wee ni aajool chee. Israel yaab nan fuu ni Sainai aajool chee, ki kan lijool ngbaan gaal mmii ki kpa injanyuu i boon ki boln nima chee na. Bi nan njun kibunj ki daar na,

¹⁹ ki njun kakaan wii mpoon pu, ki njun neel mu len mpoon pu. Baah njun neel

ngbaan pu na, le bi ganj Uwumbør ke u taa ki len bi chee tibør.

²⁰ U nan bui bi ke kiwakork kibaa yaa po meeh lijool ngbaan kan, bi mae ki njitakpal ki ti kpo. Nima le ijawaan nan joo bi sakpen.*

²¹ Baah kan tiwan ni na nan kpa ijawaan pam. Moses mu nan len ke ijawaan joo u sakpen, le uwon gbaa.†

²² Naa fuu ni lijool ngbaan chee. Ni fuu ni Sionn aajool chee la. Nima chee le Uwumbør u ye limofadaan na aatinj bi. Kitiñ ngbaan ye Jerusalem la, ki bi paacham. Uwumbør aatuuntib churbaka bi ki ponn ni.

²³ Ni fuu ni Uwumbør aabipolb bi aayimbil ñmee paacham na aakuun chee la. Ni fuu ni Uwumbør u ye binib mòmæk aabojir na chee. Ni fuu ni bininyaam aawiin mu Uwumbør ña mu, mu ñan ti doo na chee.

²⁴ Ni fuu ni Yesu chee la. U pu, le Uwumbør puu tipuupoln tii timi. Uma Yesu aasin mu yaa ti pu na le ña timi chain. Mu pu, le Uwumbør di cha pinn timi. Waasin ngbaan len tibør ti ñan jer Abel aasin aah nan len pu na.‡

²⁵ Ni li nyi man, ki taa yii Uwumbør u len ni chee na. Buyoonn u nan sur Israel yaab dulnyaa wee ni na, le bi yii, le u daa bitafal. Ti yaa yii Yesu u nyan ni paacham ki nan sur timi na kan, u ga sil daa titafal.

²⁶ N-yaayoonn na waaneel nan cha kitiñ denj. Dandana wee u puu tipuur ke u ga ki cha kitiñ ni paacham mæk denj.§

²⁷ Waah len kina na, ni mæk timi ke u ga denj waah nan naan tiwan nimæk na, ki nyan ni, ki cha tiwan ni kaan denj na.

²⁸ Ti ga ji nnaan mu ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Nima pu na, cha ti doon Uwumbør, ki tun lituln li ga piir usui na tii u, ki li pak u, ki li san u ijawaan.

²⁹ Ba pu? timi Aawumbør bi ke mmiigaal mu ji tiwan ni kaa ñan na mòmæk na la.*

13

Naah ga ña pu ki piir Uwumbør aasui na

¹ Tõ, ni li beenin gee tøb man ke naabitib na.

² Ni li teer ki chann bicham tichann. Binib bibaa nan chann Uwumbør aatuuntib tichann, kaa nyi ke Uwumbør aatuuntib ye.

³ Ni teer man binib bi bi kiyondiik ni na, ke nimi le aah bi ki ni na, ki teer man binib bi ji falaa na. Ba pu? ni mu bi tiwon tee ni la.

⁴ Tõ, chatiib ni puutiib, ni li nyi ke Uwumbør le di nimi kpaan, ki li pak kina, ki taa gør kidagook man. Binib bi chuun

bõoni na, ni binib bi chuun gør kidagook na, Uwumbør ga ji bi tibør.

⁵ Ni taa cha ninimbil li man ñimombil pu. Cha ninimbil gbiin naah kpa ni na pu. Ba pu? Uwumbør ubaa le bui ke waan di cha si. Waan di si lii.*

⁶ Nima pu le ti ga li kpa lipobil ki bui ke, “Uwumbør ye maateter la. Maan san ijawaan.

Ubaa aan ñmaa ña mi nibaa.”†

⁷ Ni teer man nimi aayidam bi tuk nimi Uwumbør aabør na, ki li teer baamofal aah doo pu na, ki li beenin dii Yesu aasan ke baah nan dii pu na.

⁸ Yesu Kristo aa kpelni. Waah fe bi fen na pu na, u beenin bi kina le din, ki joo cha n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

⁹ Ni taa dii mòmæk yayan aabøj aabøj ki yenn. Ni ñan ke nisui doon Uwumbør aaterm pu, naa ye tijikaar pu. Binib bi kõ tijikaar tibaa ki ji tiken na, naa ña bi tinyoor.

¹⁰ Timi aatork aabimbiln le ye Yesu aadõpuinkoo. Juu yaab aatotoorb aan ñmaa ji timi aatork.

¹¹ Bi yaa toor kitork kan, le baato-toorninkpel di nsin koo ni chain aapepel ponn ni, titunwanbir pu. Le bi nyan tinann ngbaan kitiñ ponn ni ki di buen n-gbaan, bi ti di see mmii.

¹² Nima pu le Yesu mu nan kpo kitiñ aagbaan, ke waasin finn tisui, ki ña timi chain.

¹³ Nima pu na, ti li cha u chee n-gbaan nima, ki dii waasan, ki yakr u chee waanimõon.

¹⁴ Tido u bi dulnyaa wee ni na aan li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Ti ban tido u bi dulnyaa u choo na ni la.

¹⁵ Yesu pu, cha ti pak Uwumbør n-yoonn mòmæk, ki li dooni u waabulchinn pu. Nima le ye kitork ki tii u.

¹⁶ Ni teer man aan ki li tun lituln li ñan na, ki yakr naah kpa ni na tii tøb man. Nima le ye kitork ki ga piir Uwumbør aasui mbamõn na.

¹⁷ Ni li keei nimi aayidam aamõi man, ki taa kpak bi. Bitafal bi ni ponn ni, ke ni dii Uwumbør aasan mbamõn. Bi nyi ke see bi mæk Uwumbør baah nan joo nimi pu na. Ni yaa keei baamõi kan, bi ga li kpa mpopiin, le ki joo nimi. Ni yaa kaa keei baamõi kan, bi ga li kpa mpombiin, le ki joo nimi. Nima le aan ña nimi tinyoor.

¹⁸ Ni li beenin mee Uwumbør ki tii timi. Ti nyi ke timi aalandak aa galn timi tiwan nibaa pu. Ti ban ke ti li bi mbamõn n-yoonn mòmæk la.

¹⁹ M ganj nimi ke ni li moo mee Uwumbør ki tii mi, ke u ter mi, aan m gir ni ni chee mala.

* 12:20 : Lik Nnyam 19.12-13. † 12:21 : Lik Ikaal 9.19. ‡ 12:24 : Lik Mpiin 4.10. § 12:26 : Lik Hagai 2.6.

* 12:29 : Lik Ikaal 4.24. * 13:5 : Lik Ikaal 31.6. † 13:6 : Lik Ilahn 118.6-7.

Kookoo aameel

²⁰ Uwumbər nan fikr Tidindaan Yesu u ye waanib məmək aayidaan na nkun ni. Waasin pu, le Uwumbər puu tipuupəlɲ tii timi. Tipuur ngbaan ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

²¹ Uwumbər, u tii timi nsuudoon na, toor nimi aabimbin mbaməm, aan ni li ɲani waah gee pu na. Cha u ɲa nimi binib bi ga piir usui na Yesu Kristo pu. Uma le yeh mpakm n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Kookoo aabər

²² Nnaabitiib, m gan nimi, ni li ji limər ki pel maah sur nimi kigban kee ponn ni pu na. Maah ɲmee pu na, ni ye siib la.

²³ M ban ke ni bee ke bi nan di tina aabo Timoti di lii. U yaa fuu ni mala kan, m ni uma ga kan nimi.

²⁴ Ni doon nimi aayidam məmək, ni Uwumbər aanib biken məmək tii timi. Binib bi ye Itali aatiɲ aanib na dooni nimi.

²⁵ Uwumbər ɲa tinyoor ɲa ni məmək pu. Amii.

Kigban ki JEMS n̄mee ki na

¹ Min Jems, u ye Uwumbor ni Tidindaan Yesu Kristo aatutunn na, m dooni Uwumbor aanib bi yaa ki bi itingbaan m̄m̄m̄k ni na.

Gaakii ni nlan

² Nnaabitiib, ni yaa kan nt̄ɔŋ m̄m̄m̄k aabɔŋ kan, ni cha ni m̄m̄m̄k li ye m̄popiin ni chee.

³ Ba pu? ni bee ke ni yaa kan nt̄ɔŋ, kaa koo mu ni kan, nima le tii nimi lim̄ɔr.

⁴ Ni mu li nyi man ki li kpa lim̄ɔr ki ti saa naadoon, ki taa di cha, aan ki li ye binib bi ŋan doo na, ki taa li kpa taani ubaa, ki taa lir.

⁵ Ni ponn ni ubaa yaa lann nlan kan, cha u mee Uwumbor, le u ga tii u; ba pu? Uwumbor tii binib m̄m̄m̄k sakpen, kaa jinni ubaa inim̄ɔɔn.

⁶ U mu yaa mee Uwumbor kan, u li pak ke u ga kan, ki taa joo beeni; ba pu? unii u joo beeni na naahn ke libuln aah daar kan, nnyusakpem aanyunkpunj feei pu na.

⁷ Udaan taa dak ke u ga kan nibaa Uwumbor chee.

⁸ Ulandak aa si tiwanbaan pu, u saa labr; ki nya do, ki ti saa do la.

Igiin ni liwangol

⁹ Tɔ, Uwumbor aah nyuj tinaabitiib bi ye bigiim na, bi li kpa m̄popiin.

¹⁰ Waah sunn tinaabitiib bi ye bi-wankpadam na taab na, bi mu li kpa m̄popiin; ba pu? bi ga jer ke mmopuun aah gbaar mala pu na.

¹¹ Nwiin yaa puu ki toŋ kan, le timoor ga yal, le mmopuun gbaar, kaa ki kpa kinyaan. Kina le biwankpadam mu ga kpo, ki cha baawan m̄m̄m̄k.*

Nt̄ɔŋ aabɔr

¹² Tɔ, unii u kan nt̄ɔŋ ki kpa lim̄ɔr na, Uwumbor aanyoor bi u pu. Ba pu? u yaa kan nt̄ɔŋ ki si mbam̄ɔm kan, u ga kan ipiin i ye lim̄ɔfal li Uwumbor nan puu tipuur ke u ga tii binib bi gee u na.

¹³ Unii yaa kan nt̄ɔŋ kan, u taa len ke Uwumbor le t̄ɔŋ u; ba pu? Uwumbor aa gee titunwanbir; ki mu aa t̄ɔŋni unii ubaa.

¹⁴ Unii aakpeek yaa cha u ban ke u nya Uwumbor aasan ponn ni ki tun usui aah gee pu na kan, nima le cha u kani nt̄ɔŋ.

¹⁵ Kikpeek yaa dek lipuul kan, ki maa titunwanbir la; titunwanbir yaa chikr kan, ti maa nkun la.

¹⁶ Nnaabitiib bi m̄ gee bi na, ni taa ŋmann nibaa.

¹⁷ Ipiin im̄ɔk ŋan ki ye mbam̄ɔm na nyan ni paacham la. I nyan ni Tite Uwumbor u nan naan iwiihn im̄ɔk bi paacham na chee la. Uma le aa kpelni ke nwiin ni uŋmal aah kpelni pu na, kaa kpa mb̄ɔmb̄ɔɔn.

¹⁸ U tii timi waabɔr ti ye mbam̄ɔn na, ki ŋa timi waabim. Waageehn le na. U ban ke ti jer waah naan tiwan ni m̄m̄m̄k na.

Pel ki ŋa

¹⁹ Nnaabitiib bi m̄ gee bi na, ni bee nimina la. Ni ŋan ke unii m̄m̄m̄k li gee ke u pel, ki taa len mala, ki taa gee liŋuul mala;

²⁰ ba pu? binib aanyuul aa tun Uwumbor aatunyaan.

²¹ Nima pu na, ni di cha titunwanbir ni tiwan nim̄ɔk kaa ŋan na, ki li bi suuna, ki gaa tibor ti Uwumbor di ŋa nisui ni na; tibor ngbaan ga gaa nimi lii.

²² Ni li ŋani waam̄ɔboln aah len pu na. Ni yaa pel, ki yaa kaa ŋani kan, ni ŋmanni nibaa la.

²³ Unii yaa pel tibor ngbaan ki yaa kaa ŋani taah len pu na kan, u bi le ke unii u lik kinimbilibr ni, ki waa unimbil w̄ɔb aah bi pu na.

²⁴ Ba pu? u kan unimbil w̄ɔb aah bi pu na, le ki siir. Libuul ngbaan ni le u suln waah bi pu na.

²⁵ Tɔ, unii yaa dakl lik nkaal mu ye mbam̄ɔm ki gaal timi lir na, ki yaa beenin dii mu, ki yaa kaa ye unii u pel ki sulni na kan, ki ye unii u ŋani mu aah len pu na kan, Uwumbor ga ŋa tinyoor ŋa udaan ngbaan aatuln pu.

²⁶ Unii yaa len ke u dii Uwumbor aasan, u yaa kaa chuu ulambil kan, u ŋmanni ubaa la. Waa dii le na. Ni ye fam la.

²⁷ Unii yaa ter nkpobim ni bikpopiib baabɔr ni, ki yaa joo ubaa chain, ki di cha titunwanbir m̄m̄m̄k na, uma le dii Tite Uwumbor mbam̄ɔm, ki bi chain Uwumbor aanimbil ni.

2

Taa pak ubaa ki jer uken

¹ Nnaabitiib, ni tii Tidindaan Yesu Kristo u yeh mpakm na naadii la. Naah tii u naadii pu na, ni taa pak ubaa ki jer uken.

² Unii u ŋmaa salmaa aab̄ɔnbik ki pee tiwanyaana na yaa koo naah dooni Uwumbor kidiik ki ponn ni na, aan ugiin u pee tiwanchar na mu yaa koo ni kan,

³ ni yaa pak unii u pee tiwanyaana na, ki bui u ke, "Kal do lijal li ŋan na pu," ki bui ugiin ngbaan ke, "Sil nima," bee aa bui u ke, "Kal kitiŋ ntaa chee," kan,

⁴ nima le m̄ɔk ke ni kpa imaagann, ki dak ilandak i kaa ŋan na ki ŋaŋni binib la.

⁵ Nnaabitiib bi m̄ gee bi na, ni li pel man. Uwumbor nyan binib bi ye bigiim

* 1:11 : Lik Aisaya 40.6-7.

dulnyaa wee ni na ke bi gaa u ki kii ki li ye biwankpadam u chee, ki ji nnaam mu Uwumbor nan puu tipuur ke u ga tii binib bi gee u na.

⁶ Nimi le lik bigiim fam. Bilabi muk nimi ki joo nimi tii bibojirb? Naa ye biwankpadam aa?

⁷ Bima le seei Kristo u tii nimi waayim-binyaan na.

⁸ Uwumbor aanaan aakaal mu bi waag-barj ni na le ye ke, "Aa li gee aana aabo ke saah gee aabaa pu na." Ni yaa sil nani kina kan, nima le njan.*

⁹ Ni mu yaa pak ubaa ki jer uken kan, ni tun titunwanbir la. Uwumbor aakaal galn nimi ke ni bii mu la.

¹⁰ Unii yaa bii nkaal mubaa baanja kan, u bii ikaal mōmōk le na.

¹¹ Uwumbor u len ke "Taa gōr kidagook" na, uma le len ke, "Taa ku unii." Aa yaa kaa gōr kidagook, ki yaa ku unii kan, aa bii ikaal mōmōk le na.†

¹² Ni li nyi naah len pu na, ni naah tun lituln pu na; ba pu? Uwumbor ga ji nimi tibor, nkaal mu gaal binib lir na aah dii pu na.

¹³ Unii u kaa san binib kinimbaak na, Uwumbor ga ji u tibor, kaan san u mu kinimbaak. Unii u san biken kinimbaak na, Uwumbor ga san u mu kinimbaak.

Li tun saagaakii aah mōk pu na

¹⁴ Nnaabitiib, unii yaa len ke u gaa Yesu ki kii, u yaa kaa tun litunyaan kan, ni kpa tinyoor aa? U yaa gaa Yesu ki kii kina kan, nima le ga cha u nmar aa?

¹⁵ Tina aabo ubaa yaa kaa kpa tiwan-peenkaan, kaa kpa tijikaar kan,

¹⁶ ni ponn ni ubaa yaa bui u ke, "Uwumbor ter si, ki tii si tiwanpeenkaan, ki kpiin si," kaa tii u waah lann pu na kan, ni kpa tinyoor aa?

¹⁷ Aa yaa len ke aa gaa Yesu ki kii ki yaa kaa tun litunyaan kan, ni ye yoli le na.

¹⁸ Unii yaa len ke, "Ubaa gaa Yesu ki kii la, ubaa mu tun litunyaan la," m mu ga bui u, "Aa yaa kaa tun lituln nyaan kan, saan nmaa len ke aa gaa Yesu ki kii. Maatunyaan mu le ga mōk si ke m gaa Yesu ki kii."

¹⁹ Aa pak ke Uwumbor baan le bi. Nima le njan. Kinimbōj mu pak kina, le ki san ijawaan pam.

²⁰ Si ujōr, cha m tuk si, aa yaa len ke aa gaa Uwumbor ki kii, kaa tun litunyaan kan, ni ye yoli la.

²¹ Tiyaaja Abraham nan tun litunyaan. Nima le nan mōk ke waabor njan Uwumbor chee; ba pu? u nan di ujaarōn Aisak ki di paan kitork aabimbiln paab, u di toor kitork tii Uwumbor.

²² Ni kan ke waah gaa Uwumbor ki kii pu na, le u tun litunyaan. Waatunyaan ngbaan mōk ke u gaa Uwumbor ki kii mbamōm.

²³ Le ni gbiin Uwumbor Aagbarj aah len pu na ke, "Abraham nan gaa Uwumbor aamōboln ki kii, kina pu na le Uwumbor gaa u ke u ye uninyaan u chee."‡ Le Uwumbor yin u ke ujo.

²⁴ Ni kan ke Uwumbor ga len ke unii aabor njan litunyaan pu, naa ye naadii baanja pu.

²⁵ Kina le Rahab u nan ye upiidagoor na nan chann Josua aatutum tichann, ki tuk bi ke bi dii nsan yayan aan baadim taa kan bi. Nima pu le waabor nan njan Uwumbor chee.

²⁶ Tiwon ti kaa kpa nwiin na, ti kpo le na, kina le naadii u kaa kpa litunyaan na mu kpo.

3

Lilambil aabor

¹ Nnaabitiib, bimōmōkb taa li wiir; ba pu? ni nyi ke timi bi ye bimōmōkb na, Uwumbor ga ji timi tibor ki jer biken.

² Ba pu? ti mōmōk yenni sakpen. Unii yaa kaa yenni waabolen ponn ni kan, uma le ye unibamōnn, ki ga nmaa chuu tiwon mōmōk ti taa n̄a bakaa.

³ Ti joo itangar nani itaan aamoi ni, ke i kii tii timi. Le ti ga nmaa cha i dii taah ban pu na.

⁴ Lik injōsakpiin aah bi pu na. Iye isakpiin la. Le libuln li pōō na daar i joo cha laah cha ni wōb na. Bi mu ki joo tinjōpann waatiir n̄aal i, ki cha i dii bunjōn̄aab aah ban ni wōb na.

⁵ Kina le lilambil mu ye tiwan waatiir tiwon ponn ni, ki puk tipupuk sakpen.

Lik, mmii waatiir aah ga nmaa yu ki-choosakpen pu na.

⁶ Le lilambil ye mmii ki ye tiwan ni kaa njan na timi aawon ni, ki ga nmaa bii tiwon mōmōk, ki wu binib aabimbiln. Lilambil aamii nyan ni kinimbōj chee la.

⁷ Binib ga nmaa tinj ipeel aabōj mōmōk, ni inyoon aabōj mōmōk, ni tiwan ni baar na aabōj mōmōk, ni ijan aabōj mōmōk. Bi ga nmaa tinj ni mōmōk aabōj.

⁸ Ubaa mu aan nmaa tinj lilambil. Li ye tiwan ni kaa njan, kaa fuur na, le ki gbiin liluul.

⁹ Ti joo lilambil pak Tite Uwumbor, le ki ki joo li seei binib bi Uwumbor naan bi aan bi naahn u na.

¹⁰ Bumōb buchachaana ngbaan le pak Uwumbor, le ki ki len tibōbir. Nnaabitiib, naa njan ke ni li nani kina.

¹¹ Nnyun mu mō na, ni mu kaa mō na, ga nmaa nya nnyunbun baan ni ii?

¹² Likakaln ga nmaa lu tikpasōnn aa? Lichachar ga nmaa lu njjakanbil aa? Kina le

* 2:8: Lik Liifai Yaab 19.18. † 2:11: Lik Nnyam 20.13-14; Ikaal 5.17-18. ‡ 2:23: Lik Mpiin 15.6.

nnyun mu diin na ni mu mɔ na mɔmɔk aah nɔmaa li bi nnyunbubaan ni.

Nlan mu nyan ni paacham na

¹³Tɔ, unii ubaa bi ni ponn ni ki kpa nlan ni nɔntii ii? Ni njan ke waabimbinyaan le mɔk ke u kpa. U li bi suuna, ki li kpa nlan, ki tun litunyaan.

¹⁴Tɔ, lipiipoln ni kinikpakpak yaa bi nisui ni kan, ni taa li kpa kipupuk ke ni kpa nlan, ki taa mɔn nnyamɔn ki paan mbamɔn pu.

¹⁵Nlan mumina aaboln aa nyan ni Uwumbɔr chee. Mu ye dulnyaa wee ni aalan la. Naa ye Uwumbɔr Aafuur Nyaan aalan. Mu ye kinimbɔn aalan la.

¹⁶Ba pu? lipiipoln ni kinikpakpak aah bi nin chee na, tajar ni lituln li kaa njan na mɔmɔk bi nima chee la.

¹⁷Le unii u kpa nlan mu nyan ni Uwumbɔr chee na, u bi chain, ki kpa nsuudoon, ni mbimbisuuna, ki njan tii binib, ki kpa linimbaasaln sakpen, ki tun litunyaan sakpen, kaa kpa imaagann, ki ye mbamɔndaan.

¹⁸Binib bi par kijaak na le joo ni nsuudoon, ki ga kan tinyoor ti ye mbimbinyaan na.

4

Dulnyaa aajɔtiik

¹Tɔ, butɔb ni kijaak ki bi nikaasisik ni na, ni nyan ni la chee? Naa ye nimi aakpeek le jaa kijaak nisui ni ii?

²Ninimbil man tiwan pu la, le naa kpa. Nima le ni ku binib. Tiwan aakpeek bi nisui ni la, le naa nɔmaa kan ni, nima le ni jaa kijaak, le ki to butɔb. Naah kaa mee Uwumbɔr ke u tii nimi na, nima le naa kpa.

³Ni mee Uwumbɔr ke u tii nimi tiwan ni kaa njan u chee na, nima pu le naa kan. Ni mee u ki ban tiwan ni ga ku nimi aakpeek na la.

⁴Ni di Uwumbɔr lii a, ke upiidagoor aah di uchal di lii pu na. Naa nyi ke dulnyaa aajɔtiik le ye Uwumbɔr aadin aa? Nima pu na, unii u ban dulnyaa aajɔtiik na, u ye Uwumbɔr aadin la.

⁵Uwumbɔr Aagban len ke, “Unii yaa joo waawii dooni tiwan ki cha Uwumbɔr kan, Uwumbɔr kpa lipiipoln sakpen a.” Ni dak ke ni len kina fam la aa?

⁶Tɔ, Uwumbɔr tii timi nterm ki jer kina, le waagban len ke, “Uwumbɔr yiil kalm-baanidam, le ki lik faar binib bi sunni bibaa taab na.”*

⁷Nima pu na, ni kii Uwumbɔr aamɔb man. Ni yii kinimbɔn man, le ki ga san nya ni chee.

⁸Ni foor malni Uwumbɔr man, le u mu ga foor mal nimi. Nimi titunwanbirdam, di nimi aatunwanbir lii man. Nimi bi ban ni

dii dulnyaa aasan, ni Uwumbɔr aasan mu na, toor nisui man.

⁹Ni li kpa mpombiin nimi aatunwanbir pu, ki li wii. Cha nimi aalaar kpaln iwiil. Cha nimi aapopiin kpaln mpombiin.

¹⁰Ni sunn nibaa taab man Tidindaan aan-imbii ni, le u ga nyuɔn nimi.

Ni taa galni tɔb man

¹¹Nnaabitiib, ni taa bii tɔb. Unii yaa bii una aabo ki yaa galn u kan, u bii Uwumbɔr aakaal ki galn mu la. Aa yaa galn nkaal ngbaan kan, saa ye unii u njan nkaal aah len pu na, aa ye unii u galni mu la.

¹²Uwumbɔr baanja le ye u tii timi nkaal na, ki ye nkaal Aadindaan, ki ye u ji binib tibɔr na. Uma baanja le ga nɔmaa gaa timi lii, ki ga nɔmaa bii timi. Aa ye nɔma ki galn aanjeen aatɔ?

Kipupuk aabɔr

¹³Li pel man, nimi bi len ke, “Din, ke nibaakan fen, ti ga fe buen kitij kibaa ni, ki ti nja nima libiln libaa, ki daa tiwan, ki nja kitiirk ki kan tinyoor,”

¹⁴naa nyi tiwan ni ga fe nja fen na. Nimi aamɔfal bi kinye? Li naahn likpakpal li nɔub siib ki ki kpaan woln na la.

¹⁵Nimi aamɔfal aah bi kina na, nima le ni njan ke ni len ke, “Tidindaan yaa kii kan, ti ga li bi, ki nja kina, ki ki nja kina.”

¹⁶Le ni tee kpa kalmbaani ki puk kipupuk. Ni yaa puk kipupuk kina kan, naa njan.

¹⁷Nima pu na, unii yaa nyi lituln li njan na, kaa njan li kan, u tun titunwanbir le na.

5

Biwankpadam aasurm

¹Nimi biwankpadam, ni li pel man. Ni li wii ki li kaani falaa u ga pii nimi na pu.

²Nimi aawankpal bii a. Njikaambil moo nimi aakeken a.

³Ni di njimobil bil, le nji dan a. Njaah dan pu na, nima le mɔk ke nimi aabɔr bii a, ki ga ji nimi aawon ke mmii na. Naah kuun liwankpal li wiir na bil na, ni kuun ntafadaan mu wiir ki ga pii nimi kookoo aataadaal na la.

⁴Ni ji bitutum bi chee tijikaar tii nimi na pem pem, kaa pa bi. Le bi bi ki wii baapal pu. Le Uwumbɔr Mpɔɔnsakpiindaan njan baah wii pu na.

⁵Ni bi dulnyaa wee ni, ki piir nisui, ki njan naah gee pu na mɔmɔk, ki kpiini nibaa ki filk sakpen a; ni bi ke inaa i filk aan bi kɔr i na la.

⁶Nimi le bii bininyaam ki ku bi, le baa kpa mpɔɔn bi nyan bibaa nimi aanjaal ni.

Limɔr ni limeel

⁷Nnaabitiib, nima pu na, ni li kpa limɔr ki ti saa bundaln Tidindaan ga gir ni na. Lik

* 4:6: Lik Njyatanak 3.34.

man, ukpaal aah kpa limər pu ki kii buyoonn waasaak ga nan ɲa tijikaar nyaan na. U kpa limər ki kii unaalantaal ni utakuutaal aah ga nan nu pu na.

⁸ Ni mu li kpa limər man, ki pɔɔk nitaak-pab; ba pu? buyoonn Tidindaan ga gir ni na peeni.

⁹ Nnaabitiib, ni taa ɲulni tɔb pu man aan Uwumbər taa ji nimi tibər. Ni gur siib, u ga ji binib tibər.

¹⁰ Nnaabitiib, bibɔnabr bi nan len Uwumbər aayimbil ni na, ni lik baah nan jin falaa ki kpa limər pu na, ni ye limɔkl le ki tii nimi.

¹¹ Binib bi kpa limər falaa ponn ni ki ti saa naadoon na, bima le ti len ke bi kan Uwumbər aanyoor. Ni ɲun Job aah nan kpa limər falaa ponn ni pu na, ki kan Uwumbər aah nan ter u pu falaa ngbaan aapuwɔb na. Ni kan ke Uwumbər kpa linimbaasaln sakpen, ki san binib kinimbaak.

¹² Nnaabitiib, ni jer ni mɔmɔk na le ye ke ni taa puu nibaa pu. Ni taa puu paacham pu, ki taa puu kitij pu, ki taa puu tiwan nibaa pu. Ni po len ke “Een,” bee “Aayii,” ki len mbamɔn. Ni yaa po len kina kan, Uwumbər aan daa nitafal.

¹³ Ni ponn ni ubaa yaa kpa falaa kan, u li mee Uwumbər. Ni ponn ni ubaa yaa kpa mpopiin kan, u li gaa ilahn ki pak Uwumbər.

¹⁴ Ni ponn ni ubaa yaa bun kan, cha u yin Yesu aanib aaninkpiib, ke bi dan ki nan mee Uwumbər tii u, ki di nkpan meen u, Tidindaan aayimbil pu.

¹⁵ Bi yaa mee Uwumbər ki pak ke u ga tii u laafee kan, mmeen ngbaan le ga cha ubun ngbaan pɔɔk, le Tidindaan ga fiin u. U yaa tun titunwanbir kan, u ga di cha pinn u.

¹⁶ Nima pu na, ni kpiir nimi aatunwanbir ki tuk tɔb, ki mee Uwumbər tii tɔb, aan u tii nimi laafee. Unii u dii Uwumbər aasan mbamɔn na yaa mee Uwumbər linimaln kan, waameel kpa mpɔɔn sakpen.

¹⁷ Elaija nan ye unibɔn ke ti mu aah ye pu na la. Le u mee Uwumbər linimaln ke utaal taa nu. Le ɲibin ɲitaa ni inɲmal iloob utaal aa nan nun kitij ngbaan ni.

¹⁸ Le u ki mee Uwumbər, le utaal nun, le tijikaar ɲa.

¹⁹ Nnaabitiib, ni ponn ni ubaa yaa yenn mbamɔn aasan chee kan, unii yaa giin u mbamɔn chee kan,

²⁰ u bee ke unii u giin titunwanbir daan waah yenn pu na, u nyan waamɔfal nkun ni la, ki cha Uwumbər di cha pinn titunwanbir pam.*

* 5:20: “ki cha Uwumbər di cha pinn titunwanbir pam” bee “ki biin titunwanbir pam pu”.

Njan aagbanj ki PIITA ŋmee ki na

¹ Min Piita u ye Yesu Kristo aakpambal na le ŋmee kigbanj kee m tii Uwumbør aanib bi ye biwəwəm dulnyaa wee ni, ki yaa ki bi Pontus aatinj ni, ni Galasia aatinj ni, ni Kapadosia aatinj ni, ni Asia aatinj ni, ni Bitinia aatinj ni na.

² Tite Uwumbør nan nyan nimi waageehn pu, ki cha Waafuur Nyaan ŋa nimi chain, ni li keei Yesu Kristo aaməb, aan Uwumbør di cha pinn nimi Yesu aasin pu. Uwumbør ŋa tinyoor ŋa ni pu, ki tii nimi nsuudoon pam.

Limakl li bi n-yoonn məmək na

³ Cha ti pak Uwumbør u ye Tidindaan Yesu Kristo Aate na; ba pu? u san timi kinimbaak sakpen a, ki gir ma timi lelee, ki di timi ŋa waabim. U nan fikr Yesu Kristo nkun ni. Nima le ti kpa limakl li bi n-yoonn məmək na.

⁴ Ti mak ke ti ga sil kan tinyoor ti Uwumbør di siin paacham kiir timi na. Tinyoor ngbaan aan ŋmaa bii, kaan ŋmaa wəj, kaan doo.

⁵ Naah gaa Yesu ki kii na, nima le Uwumbør aapəən biin ni pu, ki ti saa buyoonn ni ga kan waah ga gaa nimi lii mbaməm pu na, kookoo aataadaal.

⁶ Nima le ni kpa mpopiin. Ni yaa po kpa mpombiin ni yunn siib dandana wee, falaa aabəj ponn ni kan, ni li kpa mpopiin;

⁷ ba pu? falaa ngbaan ga mək ke ni gaa Yesu ki kii mbaməm aan naa gaa. Naah gaa u ki kii pu na jer salmaa u ga bii na. Bi joo salmaa pu mmii ponn ni ke bi lik ke u ŋan aan waa ŋan. Kina le Uwumbør cha ni ji falaa ke u lik ke ni gaa u ki kii mbaməm aan naa gaa. Ni yaa gaa u ki kii mbaməm kan, le ni ga kan mpakm ni nnyuj bundaln Yesu Kristo ga nyan ubaa mpaan pu na.

⁸ Naa kee kan u, le ni gee u. Ninimbil aa waa u dandana wee, le ni gaa u ki kii. Nima le ni kpa mpopiin sakpen, ki pak Uwumbør; kaa ŋmaa len naah kpa mpopiin ki ti saa pu na.

⁹ Naah gaa Yesu ki kii na, le u gaa nimi lii.

¹⁰ To, n-yaayoonn na aabənbatiib bi nan tuk binib Uwumbør aah ga ter nimi pu na, nan dakt lik mbaməm, ki ban ke bi bee Uwumbør aah ga ŋa pu ki gaa binib lii na.

¹¹ Le Kristo Aafuur Nyaan mu nan bi bibənbabr ngbaan ponn ni na mək bi ke uma Kristo ga ji falaa, le ki nin kan nnyuj falaa ngbaan aapuwəb. Le bi nan ban bi bee ke ulau ga ji falaa ngbaan, ki ban bi bee buyoonn u ga ji falaa ngbaan na.

¹² Le Uwumbør nan mək bi ke baah len tibər ti na, baa len ke bi ter bima bibaa, bi len ke bi ter nimi la. Le ni ŋun tibər ngbaan dandana wee. Uwumbør cha Waafuur Nyaan nyan ni paacham ki tii binib mpəən bi tuk nimi tibənyaan tee. Tibənyaan timina le Uwumbør aatuuntiib ban ke bi bee taatataa.

Ni li bi chain man

¹³ Nima pu na, ni li dak ilandak i ŋan na, ki li chur nibaa, ki li kpa limakl n-yoonn məmək; ba pu? Yesu Kristo yaa nyan ubaa mpaan pu kan, u ga ŋa tinyoor ŋa ni pu la.

¹⁴ Ni li keei Uwumbør aaməb. Buyoonn naa nan kee nyi nsan mu ŋan na, le ni nan dii nisui aah gee pu na. Ni taa ki dii kina.

¹⁵ Cha nimi aabimbin məmək li bi chain, ke Uwumbør u yin nimi na aabimbin aah bi chain pu na.

¹⁶ Ni ŋmee Uwumbør Aagbanj ni ke Uwumbør bui nimi, “Min Uwumbør bi chain la; nima pu na, ni mu li bi chain man.”*

¹⁷ Ni yaa mee Uwumbør kan, ni yin u ke Nite la. Nima pu na, ni li san u buyoonn ni bi na; ba pu? waa pak ubaa ki jer uken. U ga ji binib məmək aabər baah tun pu na.

¹⁸ Niyaajatiib nan bi mbimbin yəl yəl ponn ni. Ni nyi ke u gaa nimi lii ki nyan nimi mbimbin ngbaan ponn ni. Naa ye tiwan ni ga bii ke ŋimombil na, le u di pan ki gaa nimi lii.

¹⁹ U nan di Kristo aasin mu jer ŋimombil na le gaa nimi lii; uma Yesu nan di ubaa toor kitork ki tii Uwumbør, ki bi ke upihbo nyaan u kaa kpa iween ibaa na.

²⁰ Uwumbør aa nan kee naan dulnyaa le ki nyan Kristo ke uli ye kitorkngbaan. Naah nan ŋeer na, le u dan dulnyaa wee ni, nimi pu.

²¹ U pu, le ni gaa Uwumbør ki kii. U nan fikr u nkun ni ki nyuj u. Nima pu le ni gaa Uwumbør ki kii ki kpa limakl.

²² Ni kii Uwumbør aabər ti gbii na la. Nima le cha nimi aabimbin bi chain. Le ni sil gee ninaabitiib. Nima pu na, ni li beenin gee təb mbaməm.

²³ Bi ma nimi lelee la. Naa ye unibən u ga kpo na le ma nimi lelee. U ma nimi na aan kpo. Uwumbør di waaməboln li kpa liməfal ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na le gir ma nimi lelee.

²⁴ Ni ŋmee Uwumbør Aagbanj ni ke,

“Binib məmək bi ke timoor na la.

Baanyaan bi ke mmopuun na la.

Timoor yəl mala, le mmopuun mu gbaar,

²⁵ Uwumbør aaməboln ma ga li bi

ki ti saa n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”†

* 1:16 : Lik Liifai Yaab 11.44-45; 19.2. † 1:25 : Lik Aisaya 40.6-8.

Limaboln ngbaan le ye tibənyaan ti bi tuk nimi na.

2

Ni taa ki tun titunwanbir man

¹ Nima pu na, ni taa ki li kpa kinanan, ki taa ki nmanni tob, ki taa li ye binib bi nmanni ke bi njan na, ki taa li kpa lipiipoln, ki taa li bii binib.

²⁻³ Nimi nibaa lik ki kan Tidindaan aah kpa tinann pu na. Nima pu na, ni li ban Uwumbər aaməbon ke uborəon aah ban mbiin pu na. Uwumbər aabər gbii, ki ga ter nimi ke ni moo dii waasan mbaməm, ki nmar.

⁴ Dan Tidindaan u ye liməfadaan na chee man. U naahn litakpal li bidimaab yii li na la. Le Uwumbər lee u ke u njan sakpen.

⁵ Ni mu bi ke nɔtakpal nɔ kpa liməfal na. Uwumbər di nimi maa lidichal ke Waafuur Nyaan li bi li ni. U ban ke ni li ye uma ubaa aatotoorb, ki li tun waatuln, Waafuur Nyaan aapəon pu. Yesu Kristo pu, le u ga gaa nimi aatuln ngbaan.

⁶ Uwumbər Aagban len ke, “Lik, m lee litakpal li njan na ki di bil Sionn aatɔn ni.

M di litakpal ngbaan ki di siin kaaləɔn ni, le unii umək gaa u ki kii na aan ji iniməon.”*

⁷ Nimi bi gaa u ki kii na, u njan ni chee sakpen la. Le binib bi kaa gaa u ki kii na, bi li nyi ke Uwumbər Aagban len ke,

“Litakpal li bidimaab yii li na, lima le ye litakpajal,”†

⁸ ki ki len ke, “Binib bibaa ga gbeer litakpal ngbaan ki lir.

Litakpal ngbaan pu le bi ga lir.”‡

Baa kii Uwumbər aabər; nima le cha bi lir, waah siin bi pu na.

⁹ Tə, nimi bi gaa Uwumbər ki kii na le ye waanileekaam. Ni ye Uwumbər u ye Ubərəkpaan na aatotoorb, ki ye litimbol li bi chain na, ki sil ye Uwumbər aanib. U lee nimi ke ni li tuk binib waah njan sakpen pu na; ba pu? u nyan nimi mbəmbəon ni, ki di koon waawiihn mu njan sakpen na ni.

¹⁰ N-yoonn mbaa naa nan ye Uwumbər aanib. Dandana wee ni ye Uwumbər aanib la. N-yoonn mbaa Uwumbər aa nan san nimi kinimbaak. Dandana wee u san nimi kinimbaak.

Uwumbər aatutum

¹¹ Maanigeekaab, ni ye biwəwəm ni bisachum dulnyaa wee ni la. Nima pu na, m garj nimi, ni taa kii nisui aah gee pu na; ba pu? nisui aah gee pu na kiir nimi Uwumbər aasan ni.

¹² Ni bi binib bi kaa dii Uwumbər aasan na aakaasisik ni la. Ni li tun lituln li njan na bi

chee. Le bi yaa bii nimi ke ni ye bakadam kan, nimi aatunyaan chee bi ga kan ke ni njan. Nima le ga cha bi nyurj Uwumbər bundaln u ga ji binib tibər na.

¹³ Tə, ni li keei nimi aaninkpiib məmək aaməi Tidindaan pu. Ni li keei nimi aabərəkpaan u joo binib məmək na aaməb.

¹⁴ Waah kaan bininkpiib ntim ni na, ni li keei bi mu aaməi. Ba pu? u kaan bi ke bi daa binib bi tun lituln li kaa njan na aatafal, ki ban ke bi pak binib bi tun lituln li njan na.

¹⁵ Uwumbər ban ke ni tun litulnyaan aan ki cha bijərb bi kaa nyi nibaa ki bii nimi na njan la.

¹⁶ Ni bi nibaa pu la. Nima le aa tii nimi nsan ke ni li chuun njan bakaa. Ni li bi ke Uwumbər aatutum aah ba ga li bi pu na.

¹⁷ Ni li pak binib məmək, ki li gee binib bimək dii Yesu aasan na, ki li san Uwumbər, ki li pak ubərəkpaan na.

Yesu Kristo aafalaa aaməkl

¹⁸ Binib bi ye binaagbiib ni ponn ni na, ni li pak nidindatiib mbaməm, ki li keei baaməi. Bi yaa ye binibaməm, bee bi ti ki ye bakadam kan, ni li pak bi.

¹⁹ Unii u kaa njan nibaa na, bi yaa njan u falaa aan u yaa ji limər Uwumbər pu kan, nima le njan Uwumbər chee.

²⁰ Bi yaa gbaa nimi, nimi aatunwanbir pu aan ni yaa ji limər kan, nima le aan cha ubaa pak nimi. Ni mu yaa kan falaa nimi aatunyaan pu, ki yaa ji limər kan, nima le ga piir Uwumbər aasui.

²¹ Ba pu? Uwumbər yin nimi bi dii u na ke ni li ji falaa; ba pu? Kristo mu nan jin falaa ni pu. Nima le ye limək li tii nimi, ke ni li dii waataabuu.

²² Waa nan njan titunwanbir aatuln libaa, ki mu aa nan mən nnyamən mubaa. §

²³ Baah seei u na, waa giin sii bi. Waah jin falaa na, waa len ke u ga teen bi. U di ubaa njan Uwumbər u ji tibər məmək mbaməm na aanaal ni la.

²⁴ U nan kpo ndəpuinkoo pu timi aatunwanbir pu, ki sil timi aasisiyyaan ki gaa timi aatafadaan. Nima pu na, ni di titunwanbir məmək lii, ki li dii mbimbini mu njan na. Waah gaa tigbar ti na pu, le Uwumbər tii nimi laafee.

²⁵ Ni nan bi ke ipiih i yenn na, le dandana wee, ni gir ni Kristo chee. U kpaan nimi ke upihkpaal aah kpaan ipiih pu na, ki kii nimi aaməfal.

3

Puutiib ni chatiib aabər

¹ Bipiib, ni li keei nichatiib aaməi. Ni yaa keei baaməi, aan chatiib yaa bi, kaa kii Uwumbər aabər kan, nibaakan bi ga gaa u

* 2:6 : Lik Aisaya 28.16. † 2:7 : Lik Ilahn 118.22. ‡ 2:8 : Lik Aisaya 8.14-15. § 2:22 : Lik Aisaya 53.9.

ki kii nimi aabimbinyaan pu. Hali ni yaa kaa len tibaa kan,

² bi ga kan ke ni san Uwumbor ki kpa mbimbini mu bi chain na.

³ Bipiib, tiwan ni ga cha ni li njan na aa ye tiyikpir ti buu na, kaa ye nleen mu kpa kidaak na, kaa ye tiwanpeenkaan nyaan.

⁴ Tiwan ni ga cha ni li njan na le ye mbimbini mu njan na. Ni yaa kpa mbimbini suuna kan, nima le ye kinyaan ki kaan fir, ki njan sakpen Uwumbor chee na.

⁵ N-yaayoonn na aapiib bi nan bi chain ki kpa limakl Uwumbor pu na, nan keei bichatiib aamoj, nima le nan cha bi kpa kinyaan ki nan njan binib chee.

⁶ Sara nan njan kina la. U nan keei uchal Abraham aamob, ki yin u ke udindaan. Ni yaa tun lituln li njan na, ki yaa kaa san ijawaan ibaa Uwumbor aasan ni kan, ni kpaln Sara aabisatiib la.

⁷ Bijab, ni mu li nyi naah joo nipuutiib pu na. Bipiib aa kpa mpaon ke bijab aah kpa pu na, nima na, ni li pak bi; ba pu? nimi ni bima le ga kpaan kan Uwumbor aapiin i ye limofal li kaa kpa ndoon na. Ni li joo bi mbamom, nimi aameel taa na yoli.

Ji mbimbinyaan aafalaa

⁸ Kookoo aabor le ye ke ni mamak li kpaan kimabaan, ki cha nitafal li bi tob ni, ki li gee tob ke naabitiib na, ki li san tob kinimbaak, ki sunn nibaa taab.

⁹ Binib yaa na nimi bakaa kan, ni taa teen bi. Bi yaa sii nimi kan, ni taa sii bi ki teen. Ni bui bi ke, "Uwumbor na tinyoor na ni pu;" ba pu? Uwumbor yin nimi ke u na tinyoor na ni pu la.

¹⁰ Ni nmee Uwumbor Aagban ni ke, "Unii yaa ban ke u li kpa mpopiin, ni mbimbini mu mo na kan,

u taa ki len tibobir, ki taa ki moni inyamon,

¹¹ ki taa ki tun lituln li kaa njan na; u tun lituln li njan na, ki li ban nsuudoon linimaln;

¹² ba pu? Tidindaan Uwumbor aatafal bi bininyaam ni,

ki njan baameel n-yoonn mamak,

le ki yiil binib bi tun titunwanbir na."*

¹³ To, ninimbil yaa man lituln li njan na pu kan, ubaa ga na nimi bakaa aa?

¹⁴ Ni mu yaa kan falaa lituln li njan na pu kan, Uwumbor aanyoor bi ni pu la. Ni taa san unii ubaa ijawaan, ki taa cha ilandak li joo nimi.†

¹⁵ Ni li pak Kristo nisui ni, ki di u na Nidindaan. Ni li gor n-yoonn mamak, unii yaa nan baa nimi kan, ni ga nmaa tuk u naah kpa limakl pu na. Ni tuk u suuna, ki pak Uwumbor.

¹⁶ Ni li njan ni njan na n-yoonn mamak, le naah dii Kristo mbamom ki kpa mbimbini mu njan na na, nima le ga cha inimoon chuu binib bi sii nimi ki len nimi tibobir na.

¹⁷ Ni yaa ye Uwumbor aageehn ke aa ji falaa litunyaan pu kan, ni soor ni aa ji falaa titunwanbir pu.

¹⁸ Ba pu? Kristo ubaa nan kpo nfum mbaa timi aatunwanbir pu. Kristo u ye uninyaan na nan kpo timi bi ye tiniwanbir na pu, ke u di ti ni Uwumbor kpaanja. Bi nan ku waawon, le Uwumbor Aafuur Nyaan tii u limofal,

¹⁹ le u nan buen ki ti len tibonyaana binib aawiin i bi kiyondiik ni, kitekpiitinj ni na chee.

²⁰ Bi nan bi Nowa aayoonn, kaa nan kii Uwumbor aamob, le u nan jin limor bi pu, ki kii n-yoonn mu Nowa nan ti kpii bunob doo na. Binib binin kpaanja. Bi nan koo bunob ngbaan ni, le ki nmar nnyun pu.

²¹ Nnyun ngbaan le ye baah muini binib nnyun ni na aamakl. Dandana wee, bi yaa muin nimi nnyun ni kan, ni nmar a; ba pu? Yesu Kristo nan fikr nkun ni. Nima le cha ni nmar. Bi yaa muin nimi nnyun ni kan, naa ye ke bi fu nimi aawon nnyun tiwon aajonj pu la. Ni ye ke ni di titunwanbir di lii, ki puu tipuur ke ni ga dii Uwumbor.

²² Yesu Kristo nan buen paacham ki ti bi Uwumbor aanjangii wob. Le Uwumbor di waatuuntiib, ni paacham yaab, ni kinimbani ni kaapoon mamak na Yesu Kristo aanaal ni.

4

¹ To, Kristo aah nan joo unibon aawon na, u nan jin falaa. Nima pu na, ni mu kii ke ni ga ji falaa man, ke waah nan kii pu na. Waah nan jin falaa tiwon ponn ni pu na le u nan kuln titunwanbir.

² Nima pu na, naah laa bi dulnyaa wee ni na, ni taa ki kii nisui aah gee pu na, ni li keei Uwumbor aah gee pu na.

³ Ni nan tun titunwanbir n-yoonn mu jer na; ni neer kina. Ni nan njan ke binib bi kaa nyi Uwumbor na aah njan pu na, ki dii bipiib, ki dii tiwan ni kaa njan na aakpeek, ki nan kuuni tob ki nyun ndaan gbii, ki tun lituln li kaa njan na, ki dii njwaa ni sukr ponn ni na.

⁴ Naah kaa ki kpaani titunwanbirdam ngbaan chee ki njan kina na, ni gar bi la, le bi seei nimi.

⁵ Bi ga sil Uwumbor aanimbiin ni ki len baah tun pu na. U gor ke u ji binib bi fu na, ni binib bi kpo na tibor.

⁶ Nima le cha bi nan tuk binib bi kpo na Uwumbor aabonyaana tee. Bi nan kpo ke unibon mok aah kpo pu na. Le bi nan tuk bi Uwumbor aabonyaana tee, ke bi kan nsan

* 3:12 : Lik Ilahn 34.12-16. † 3:14 : Lik Aisaya 8.12.

ki gaa u ki kii aan baawiin kan Uwumbor aamofal ki li bi u chee.

Ni li ye Uwumbor aatutunyaam

⁷ To, ni gur siib le tiwan momok ga doo. Nima pu na, ni li kpa laasaab, ki chur nibaa, ki mee Uwumbor.

⁸ Tiwan ni jer tiwan momok na le ye ke ni li gee tob mbamom; ba pu? aa yaa gee unii kan, aa ga di cha pinn u titunwanbir pam.

⁹ Ni li channi tob tichann ki taa hulni.

¹⁰ Uwumbor tii ni momok Waafuur Nyaan aapiin la. Waah tii nimi ipiin aabonj aabonj na, ni di ipiin ngbaan ter biken.

¹¹ Uwumbor yaa tii unii ipiin ke u len Uwumbor aabor kan, u teer ke ni ye Uwumbor aabor le u len. Uwumbor yaa tii unii ipiin ke u ter biken kan, u li ter bi Uwumbor aah tii u mpoon pu na. Ni li nyuyni Uwumbor tiwan momok ni, Yesu Kristo pu. Uma le yeh mpakm ni mpoon n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Yesu Kristo aadidiliib aah ji falaa pu na

¹² Njotii bi m gee bi na, ni ji falaa u wu sakpen na la. Ni taa dak ke ni ye tiwachann la. Uwumbor cha ni ji falaa ke u lik nimi aabimbin aah bi pu na la. Ni taa cha ni gar nimi.

¹³ Ni li kpa mpopiin; ba pu? ni yaa ji falaa u Kristo nan jin na kan, ni ga li kpa mpopiin sakpen bundaln u ga gir ni ki nan mok waah nyuun pu na.

¹⁴ Bi yaa sii nimi Kristo aayimbil pu kan, Uwumbor aanyoor bi ni pu la; ba pu? Uwumbor Aafuur Nyaan mu nan sakpen na bi ni ni. [Bima le seei Kristo, le nima pak u.]

¹⁵ Le ni ponn ni ubaa yaa jin falaa linikul pu, bee kinaayuk pu, bee baka baka pu, bee libobaln pu kan, nima aa nan.

¹⁶ To, unii yaa jin falaa Yesu Kristo aasan pu kan, u taa cha inimoon li joo u. U li pak Uwumbor waah ye Yesu Kristo yoo na pu.

¹⁷ Ni heer Uwumbor piin ki ji binib tibor. U ga puen ji waanib le tibor, le ki nin ji biken tibor. U yaa puen ji timi waanib tibor kan, binib bi kaa kii waabonyaan na aabor ga doo kinye?

¹⁸ Ni nmee Uwumbor Aagban ni ke, "Ni yaa poo bininyaam nmar kan, titunwanbirdam bi kaa pak Uwumbor na

ga tee na kinye ki nmar?"*

¹⁹ Nima pu na, unii yaa ji falaa Uwumbor aageehn pu kan, u li tun lituln li nan na, ki di ubaa na Uwumbor u nan naan u ki ye mbamondaan na aanjaal ni.

5

Uwumbor aanib aabimbin

¹ To, m ye Yesu aanib aaninkpel, ki nan kan Kristo aah jin falaa pu na, ki tuk binib kina. M mu ga ji waamoon mu ga nya mpaan pu na. Nima pu na, m ganj nimi bi ye Yesu aanib aaninkpiib na,

² ni li ter Uwumbor aanib bi bi nido na, ke upihkpaal aah lik waapiih pu na. Ni taa ter bi limukl aaterm. Ni li ter bi nimi aageehn, Uwumbor aah ban pu na. Ni taa ter bi njimobil pu, ni li ter bi ni mpopiin.

³ Uwumbor di bi na nijaal ni la. Ni taa nani ke naah ye bidindatiib le na. Cha nimi aabimbinyaan mok bi baah ga dii pu na.

⁴ Ni yaa nani kina kan, buyoonn upihkpaaninkpel ga gir ni na, ni ga kan lipal li mo sakpen ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

⁵ Nimi bi kaa por na, ni li keei binib bi kpeln nimi na aamob. Ni momok li sunni nibaa taab, ki li ter tob. Ba pu? Uwumbor Aagban len ke, "Uwumbor yiil kalmbaanidam, le ki lik faar binib bi sunni bibaa taab na."*

⁶ Nima pu na, ni li sunni nibaa taab, Uwumbor u yeh mpoon momok na aanjaal ni. Le ni yaa nan heer kan, u ga nyuyni nimi.

⁷ Limukl limok muk nimi na kan, ni di li momok na Uwumbor aanjaal ni; ba pu? utafal bi ni ni.

⁸ Ni li kpa laasaab ki li nyi; ba pu? kinimbonj ki ye nimi aadin na chuun gonni, ki ban ke ni di Uwumbor aasan lii. Ki bi ke uchinn u chuun tar, ki ban unii u ki ga chuu ki nmoo na la.

⁹ Ni yii u man. Ni gaa Uwumbor ki kii mbamom man, ki taa di cha. Ni nyi ke ninaabitiib bi bi dulnyaa wee ni na mu bi ji falaa ke naah ji pu na la.

¹⁰ Ni yaa ji falaa ni yunn siib kan, Uwumbor ga ter nimi, ki tii nimi mpoon ni li dii u mbamom, ki taa gir puwob. Ba pu? nterm momok nyan ni uma le chee. U nan yin nimi Kristo pu, ke ni nan ji waamoon n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹¹ Uma le yeh mpoon momok n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Kookoo aadoon

¹² To, m nyi ke Silfanus, u ye tina aabo na, bi mbamom la. Uma le ter mi le m nmee kigban waatiir kimina tii nimi ki pook ni-taakpab, ki tuk nimi mbamom ke maah nmee pu na le ye Uwumbor aabor, ki ye mbamom. Ni taa di ti lii.

¹³ Yesu aanib bi bi Babilonj aatiij ni na dooni nimi. Bi ye binib bi Uwumbor nyan bi na. Maabo Mak mu dooni nimi.

¹⁴ Ni li dooni tob ke binib bi gee tob na.

Uwumbor tii nimi bimok ye Kristo yaab na nsuudoon.

* 4:18 : Lik Njyatanjak 11.31. * 5:5 : Lik Njyatanjak 3.34.

Lelee aagban̄ ki PIITA ŋmee ki na

¹ Min Simonn Piita u ye Yesu Kristo aak-pambal ni waatutunn na le ŋmee kigban̄ kee m di tii nimi bi gaa timi Aawumbør Yesu Kristo u gaal timi lir na ki kii na. Waah ŋan sakpen pu na le u cha ni gaa u ki kii ke ti mu aah nan gaa u ki kii pu na.

² Naah nyi Uwumbør ni Tidindaan Yesu pu na, bi ŋa tinyoor ŋa ni pu ki tii nimi nsuudoon pam.

Uwumbør aah nyan timi ki yin timi pu na

³ Waapõnsakpiin pu, le u tii timi tiwan nimøk ga ter timi ke ti kan limafal ki dii u mbamøn na. Taah nyi u pu na, nima le cha u tii timi. U nan mæk timi ke u ŋan sakpen, ki kpa mbimbinyaan, ki yin timi ke ti dii u,

⁴ ki puu tipuur ti ŋan sakpen na tii timi. Binib kpa iniman la. Nima le titunwanbir bi dulnya wee ni. Ni yaa gaa Uwumbør aah puu tipuur ti na kan, ni ga nya titunwanbir ngbaan ni, ki gaa Uwumbør aabimbin.

⁵ Nima pu na, naah gaa Yesu ki kii pu na, ni li põoni nibaa ki li kpa mbimbinyaan, ki di kpee ni pu; ki li kpa nlan ki di kpee mbimbinyaan pu;

⁶ ki chuu nibaa ki di kpee nlan pu; ki li kpa limør ki di kpee chuumbaa pu; ki li san Uwumbør ki di kpee limør pu;

⁷ ki li ŋani ninaabitiib tibulchinn ki di kpee Uwumbør aasan pu; ki li gee tøb, ki di kpee tibulchinn pu.

⁸ Nimi aabimbin yaa moo bi kina mbamøn kan, nima le ga cha ni bee Tidindaan Yesu Kristo mbamøn, ki tun waatun sakpen, ki ŋa tinyoor tii u.

⁹ Unii u lann mbimbin ngbaan aaboln na kan, u job la. U suln ke Uwumbør nan finn u ki nyan titunwanbir ti nan bi usui ni na.

¹⁰ Nnaabitiib, Uwumbør aah nyan nimi ki yin nimi pu na, ni li põoni nibaa ki cha nima aabimbinyaan li mæk ke ni sil ye waanib. Ni yaa ŋa kina kan, naan lir.

¹¹ Uwumbør ga tii nimi nsan ke ni koo Tidindaan Yesu Kristo u gaal timi lir na aanaan mu ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndaan na ni.

¹² Nima pu le m ga li teer nimi tibør timina n-yoonn mømæk. Ni ŋun ti, ki nyi ti, ki joo ti mbamøn.

¹³ M mu dak ke ni ŋan ke m li teer nimi, ki fiin nimi aalandak, maah laa bi tiwon tee ni buyoonn na.

¹⁴ M nyi ke naan yunn, le m ga di tiwon tee lii, Tidindaan Yesu Kristo aah nan tuk mi pu na.

¹⁵ Le m ga pøk mbaa ki tii nimi kigban̄ ki ga li teer nimi tibør tee n-yoonn mømæk, ki joo cha maakundaal aapuwøb na.

Binib bi aanimbil kan Yesu Kristo aah wiin chain pu na

¹⁶ Ti nan tuk nimi ke Tidindaan Yesu Kristo kpa mpõon sakpen ki ga ki gir ni. Taah tuk nimi pu na aa ye itiin. Ti gbii la. Tinimbil kan waah kpa mpõon sakpen pu na.

¹⁷ Ti nan bi u chee buyoonn Tite Uwumbør nan pak u ki nyuy u na. Uwumbør aaneel nan nyan ni paacham nin chee wiin chain na, ki bui ke, “Njapõon u m gee u na so. Nnimbil gbiin uma la.”*

¹⁸ Timi tibaa nan ŋun nneel ngbaan nyan ni paacham, buyoonn ti nan bi u chee Uwumbør aajool paab na.

¹⁹ Nima le mæk timi ke Uwumbør aabõnabitiib aah nan len Yesu aabør pu na, bi len mbamøn la. Ni ŋan ke ni kii baah len pu na. Baaliin bi ke karyaa u wiin mbõmbõon ni na aah bi pu na. I ga woln ninimbil ki ti saa buyoonn Yesu Kristo ga gir ni ki nan woln ninimbil mbamøn na.

²⁰ Tibøkpaan le ye ke ni li nyi ke Uwumbør aabõnabr aaliin ibaa aa ye bima bibaa aalandak le bi joo ŋmee.

²¹ Naa ye bima bibaa aageehn pu le cha bi len. Bi nan len Uwumbør Aafuur Nyaan aah cha bi len pu na.

2

Biŋmaŋmannim aabør

¹ Biŋmaŋmannim mu nan bi Israel yaab ponn ni n-yoonn ngbaan, ki ŋmanni ke bi ye Uwumbør aabõnabr la. Le biŋmaŋmannim ga li bi ni mu ponn ni, ki ga li looni ki mæk nimi nnyamøn aamækmu mu ga bii nimi na. Hali bi ga yii Tidindaan u nan gaa bi lii na. Nima pu le Uwumbør ga daa bitafal mbamøn mala.

² Binib pam ga dii baasanwanbir ngbaan. Bi pu le binib ga sii mbamøn aasan na.

³ Bi ga li kpa iniman ki ga ŋmann nimi, ke bi ji nimi. Ni yunn le Uwumbør nan puun len ke baabør bii. Naan yunn le u ga daa bitafal.

⁴ Hali Uwumbør aatuuntiib bi nan tun titunwanbir na, Uwumbør aa nan di cha bi, u daa bitafal la. U buu bi idõribi, ki di bi lii mmii mu kaan junn na ni, mbõmbõon ni, bi li bi nima ki ti saa bundaln u ga ji bi tibør na.

⁵ Waa nan di cha dulnyaakpok aanib mu. U nan cha nnyun jin dulnyaakpok, ki kuln binib bi kaa san u na; ki gaa Nowa u nan mooni waabõnyaan na lii; ki gaa binib bilole lii ki kpee Nowa pu.

* 1:17 : Lik Matiu 17.1-5; Mak 9.2-7; Luk 9.28-35.

⁶ Tɔ, Uwumbɔr nan bii Sodom ni Gomora aatim ki cha mu kpaln nfatan, ki kuln ntim ngbaan aanib. Ni ye limɔkl la, le ki mɔk titunwanbirdam Uwumbɔr aah ga daa bitafal pu na.

⁷ U nan gaa Lot lii; ba pu? u nan ye uninyaan; le titunwanbirdam na aah tun tijɔn aatuln pu na, ni muk u sakpen a.

⁸ Uninyaan ngbaan nan bi baatiŋ ni, ki kan baah tun yɔl yɔl pu na, ki nɔn baah len iliinbir pu na. Waah nan ye uninyaan na, le baatunwanbir bii usui iwiin mɔmɔk.

⁹ Tɔ, nimina mɔmɔk le mɔk timi ke Tidindaan ga nmaa nyan binib bi san u na ntɔn ni, ki ga nmaa li dar titunwanbirdam aatafal ki ti saa bundaln u ga ji bi tibɔr na.

¹⁰ Binib bi dii tiwon aah ban pu na, ki gɔr kidagook, kaa kii unii ubaa aamɔb na, Uwumbɔr ga daa bitafal ki jer waah ga daa biken aatafal pu na.

Binɔmanɔmannim bi bi ni ponn ni na aatafal pɔɔ la. Baa san unii ubaa. Bi seei Uwumbɔr aatuuntiib, kaa san ijawaan.

¹¹ Uwumbɔr aatuuntiib kpa mpɔɔn ki jer bi, ki mu aa galn bi, kaa seei bi Tidindaan aanimbiin ni.

¹² Binib ngbaan nani baah gee pu na, ki bi ke ipeel i binib chur i ki ku i na la. Bi sii Uwumbɔr aatuuntiib, kaa nyi baah bi pu na. Bima bibaa aatunwanbir le ga kuln bi.

¹³ Baah nɔ binib falaa pu na, bi mu ga kan falaa. Baageehn le ye ke bi gɔr kidagook nwiin pu. Baah bi nikaasisik ni pu na, bi bi ke tijɔn aah likr likekeln pu pu na la. Baah ji ni chee tijikaar na, baalandak bi baatuln li kaa nɔn na ponn ni la.

¹⁴ Binimbil yaa kan upii kan, bi ban u la, kaan nmaa di cha titunwanbir. Bi nmanni binib bi kaa nyi Uwumbɔr aasan mbamɔm na ke bi yenn. Bisui bae iniman la. Uwumbɔr aamɔpuur bi bi pu la.

¹⁵ Bi yii nsanyaan le ki yenn, ki dii Beor aajapɔɔn Balaam aah nan dii pu na. U nan gee titunwanbir aanyoor la.

¹⁶ Le Uwumbɔr sur u waatunwanbir pu, ki cha ubon u ye ubir na di unibɔn aaneel ki sur u, u taa tun uwaar aatuln.

¹⁷ Binɔmanɔmannim ngbaan naahn inyunbun i kaa kpa nnyun na, ki naahn utaal u yun ki bɔln ki joo libuln kaa nu na la. Uwumbɔr ga di bi nɔ mbɔmbɔɔn sakpiin ni, n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁸ Bi len kalmbaani aaliin i ye fam na, ki nmanni binib bi kaa dii Uwumbɔr aasan ni yunn na, ki tɔnɔni bi ke bi nɔ tiwon aah gee pu na ki gɔr kidagook,

¹⁹ Ki bui bi ke bi ga gaa bibaa la. Bima bibaa ye titunwanbir aanaagbiib la; tiwan ni nyan unii na joo u tinaagbiir la.

²⁰ Binib yaa nyi Tidindaan Yesu Kristo u gaal timi lir na, ki nyan ni titunwanbir ti bi dulnyaa wee ni na aan titunwanbir ngbaan ki nyan bi kan, baadoon ga li bir ki jer baapiin aah nan bi pu na.

²¹ Bi yaa kaa ba nyi nsanyaan ngbaan kan, ni ba ga li soor ni baah nyi mu aan ki yii Yesu aabɔnyaan ti bi nɔn na.

²² Bi gbiin nɔyatarjak aah len pu na ke, "Uɔɔja gir ki ti jin waawuln la. Ugbeer u fu nnyun na gir ti koo tikpakpar ni, ki weei la."*

3

Tidindaan ga sil gir ni

¹ Maanigeekaab, kigban kimina ye kigban leler le m ki nɔmee tii nimi. Tigbann tilee ngbaan mɔmɔk ponn ni, le m teer nimi tibɔr ngbaan pu, ke m fiin ilandaknyaan nisui ni.

² M ban ke ni li teer tibɔr ti Uwumbɔr aabɔnabnyaam nan len n-yaayoonn na, ki li teer Tidindaan u gaa timi lii na aabɔr ti timi waakpambalb tuk nimi na.

³ Njan, m ban ke ni li nyi ke binib bi dii bisui aah ban pu na ga li bi kookoo aayoonn, ki ga nɔ nimi mbɔnyun,

⁴ ki ga bui ke, "Yesu Kristo aah puu tipuur ti ke u ga gir ni na, u bi la chee? Buyoonn titetiib nan kpo ki nan saa dandana wee na, tiwan mɔmɔk beenin bi ke naah nan bi pu buyoonn Uwumbɔr naan dulnyaa wee na la."

⁵ Baageehn pu, le bi suln ke n-yaayoonn na, Uwumbɔr nan di umɔb len, le ki naan paacham, ni kitin ki nyan ni nnyun ni, ki bi nnyun aakaasisik ni na.

⁶ Nnyun le nan jin dulnyaakpok, ki bii u.

⁷ Bi suln ke Uwumbɔr aaliin ichachaan ngbaan le joo paacham ni kitin ki bi dandana wee na, ki nan saa buyoonn u ga see paacham ni taab mmii, ki kuln titunwanbirdam na; liyaadaal ngbaan le u ga ji bi tibɔr ki bii bi.

⁸ Maanigeekaab, ni taa suln ke liwinbaal naahn nɔbin lichur le Tidindaan chee. Nɔbin lichur mu naahn liwinbaal le u chee.

⁹ Tidindaan aan taan ke u nɔ waah puu tipuur ti na, ke binib bibaa aah dak pu na. U ji limɔr ni pu la, kaa ban ke unii ubaa bii. U ban ke binib mɔmɔk kpeln baabimbin ki nɔmar la.

¹⁰ Tidindaan aawiindaal ga fuu ni ke un-aayuk aah fuu ni pu na la. Liyaadaal ngbaan le paacham ga faa kifauk sakpen ki jer. Mmii mu ton sakpen na ga donn paacham aawan mɔmɔk. Kitin, ni tiwan nimɔk bi kitin pu na mu ga gaa mmii.

¹¹ Tiwan nimina mɔmɔk aah ga bii kina na, ni nɔn ke ni li ye ba aanibol? Ni nɔn ke ni li bi chain, ki li san Uwumbɔr,

* 2:22 : Lik Nɔyatarjak 26.11.

¹²ki li lik Uwumbor aawiindaal aah ga fuu ni buyoonn na, ki cha ninimbil li man nwiin ngbaan pu. Liyaadaal ngbaan, le paacham ga gaa mmii ki donn. Mmii mu ton sakpen na ga donn paacham aawan mɔmɔk.

¹³Uwumbor mu aah nan puu tipuur ti na, ti kpa limakl ke paacham pɔɔn ni kitipɔɔn ga li bi. Nima chee le tiwan mɔmɔk ga li bi mbamɔm.

¹⁴Maanigeekaab, naah kpa limakl kina na, ni li pɔɔni nibaa ki li bi suuna, ki li bi chain, ki taa li kpa taani ubaa Uwumbor chee bundaln u ga lik nimi aabimbin aah bi pu na.

¹⁵Tidindaan aah jin limɔɔr, kaa gir ni mala na, ni bee ke u tii binib nsan ke bi nmar le waahr, le u nin gir ni. Tinaabogeekoo Pɔɔl mu nan nme kigban tii ni nimi, ki tuk nimi kina, Uwumbor aah tii u nlan pu na.

¹⁶Waagbann mɔmɔk ponn ni u nme Uwumbor aawiindaal aabɔr, ki mɔk nimi tibɔr timina. Tibɔr ti pɔɔ unii bee taatataa na tibaa mu bi waagbann ponn ni. Le binib bi kaa kpa nlan ki ga nmaa yenn mala na kpeln taatataa, ke baah kpeln Uwumbor Aagban aabɔr tiken pu na. Nima pu na, Uwumbor ga daa bitafal.

¹⁷Maanigeekaab, ni puen bee baah nani pu na. Naah dii mbamɔm pu na, ni li nyi man, ki taa dii titunwanbirdam aanyamɔn aan ki yenn.

¹⁸Ni moo gaa Tidindaan Yesu Kristo u gaal timi lir na aaterm, ki li moo bae waaliin. Uma le yeh mpakm dandana wee ki ti saa n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

Njan aagban ki JONN ɲmee ki na

Limɔfal aamɔboln

¹ Timi Yesu aakpambalb le ban ke ti tuk nimi limɔfal aabɔr. Tibɔr ngbaan ye Yesu aabɔr la. U nan bi n-yaayoonn na, ki beenin bi. Ti nan ɲun waah len pu na. Tinimbil nan kan u, ki lik mbamɔm waah bi pu na. Tinjaal nan meeh u.

² Yesu, u ye limɔfal ngbaan na, nan di ubaa mɔk timi. Le ti kan u. Nima pu le ti ji seeraa, le ki tuk nimi limɔfal ngbaan aabɔr. Yesu le ye limɔfal li kaa kpa ndoon na daan. N-yoonn mɔmɔk u nan bi Tite Uwumbɔr chee, le ki di ubaa nan mɔk timi.

³ Ti tuk nimi taah kan pu na, ni taah ɲun pu na, aan ti ni nimi li kpaan kijɔtiik. Ni ye mbamɔn la, taah kpaan kijɔtiik na, ti ni Tite Uwumbɔr ni Ujapɔɔn Yesu Kristo le kpaan kijɔtiik ngbaan.

⁴ Ti ban ke ti li kpa mpopiin mbamɔm, nima pu le ti ɲmee tibɔr timina tii nimi.

Uwumbɔr ye nwiihn la

⁵ Ti nan ɲun tibɔr timina Yesu chee la, le ki tuk nimi. Tibɔr ngbaan le ye ke Uwumbɔr ye nwiihn la. Mbɔmbɔɔn mubaa aa bi u chee.

⁶ Ti yaa len ke ti ni Uwumbɔr kpaan kijɔtiik ki yaa beenin dii mbɔmbɔɔn aasan kan, ti mɔn nnyamɔn la, kaa dii mbamɔn aasan.

⁷ Ti yaa dii nwiihn aasan ke Uwumbɔr aah bi nwiihn ni pu na kan, ti kpaan kijɔtiik tɔb chee la. Le Uwumbɔr Aajapɔɔn Yesu Kristo aasin finni tipobil ki nyani titunwanbir mɔmɔk.

⁸ Ti yaa len ke taa ye titunwanbirdam kan, ti ɲmanni tibaa la; mbamɔn aa bi tisui ni.

⁹ Uwumbɔr ɲani waah len pu na ki ye mbamɔndaan la. Ti yaa kpiir timi aatunwanbir tuk u kan, u ga di cha pinn timi aatunwanbir, ki finn tipobil, ki nyan tiwan ni kaa ɲan na mɔmɔk.

¹⁰ Ti yaa len ke taa tun titunwanbir kan, ti yin Uwumbɔr unyamɔndaan la. Waabɔr aa bi tisui ni.

2

Yesu Kristo le ye timi aateter

¹ Maabim, maa ban ke ni tun titunwanbir. Nima le cha m ɲmee tibɔr tee tii nimi. Unii mu yaa tun titunwanbir kan, ti kpa uchandatuhn Tite Uwumbɔr chee. Uchandatuln ngbaan ye Yesu Kristo la, uma le ye mbamɔndaan.

² U nan si timi aasisiyyaan ki di ubaa toor kitork tii Uwumbɔr, timi aatunwanbir pu; naa ye timi baanja aatunwanbir pu, binib

bimɔk bi dulnyaa ni na aatunwanbir pu. Uma Yesu pu, le Uwumbɔr ga di cha pinn timi.

³ Ti yaa kii Uwumbɔr aamɔb kan, nima le cha ti bee ke ti nyi u.

⁴ Unii yaa len ke u nyi Uwumbɔr, ki yaa kaa kii waamɔb kan, u ye unyamɔndaan la; mbamɔn aa bi usui ni.

⁵⁻⁶ Unii umɔk kii Uwumbɔr aamɔb na, uma le gee Uwumbɔr mbamɔm. Unii umɔk len ke u kpaan Uwumbɔr chee na, u li bi ke Yesu aah bi pu na. Nima le cha ti bee ke ti kpaan Uwumbɔr chee.

Nkaal pɔɔn

⁷ Maanigeekaab, naa ye nkaal pɔɔn le m ɲmee tii nimi. Ni ye nkaal kpok la. Naah nan piin ki dii Yesu aasan na, ni ɲun nkaal ngbaan, le ki di nan saa din. Nkaal kpok ngbaan le ye tibɔr ti ni ɲun na.

⁸ Tɔ, maah bi ɲmee nkaal mu na ye nkaal pɔɔn la. Yesu nan ɲa nkaal ngbaan aah len pu na. Ni mu ɲani mu aah len pu na la. Nimina mɔk ke mu ye mbamɔn. Mbɔmbɔɔn bi jer la. Nwiihn bamɔn bi wolni la.

⁹ Unii yaa len ke u bi nwiihn ni ki yaa nan una aabo kan, u beenin bi mbɔmbɔɔn ni la, le ki di nan saa din.

¹⁰ Unii umɔk gee una aabo na bi nwiihn ni la. Tiwan ni ga cha unii lir na aa bi nwiihn ni.

¹¹ Unii umɔk nan una aabo na bi mbɔmbɔɔn ni la, le ki dii mbɔmbɔɔn aasan. Mbɔmbɔɔn ngbaan jɔb unimbil la, nima le waa nyi waah cha nin chee na.

¹² Maabim, Uwumbɔr di cha pinn nimi aatunwanbir Yesu aayimbil pu. Nima pu le m ɲmee tibɔr tee tii nimi.

¹³ Ntetiib, ni nyi Yesu u nan bi n-yoonn mɔmɔk na. Nima pu le m ɲmee tibɔr tee tii nimi. Binachipɔm, ni nyan kinimbɔɔr ki kaa ɲan na. Nima pu le m ɲmee tibɔr tee tii nimi.

¹⁴ Maabim, ni nyi Tite Uwumbɔr. Nima pu le m ɲmee tibɔr tee tii nimi. Ntetiib, ni nyi Yesu u nan bi n-yoonn mɔmɔk na. Nima pu le m ɲmee tibɔr tee tii nimi. Binachipɔm, ni kpa mpɔɔn, le Uwumbɔr aabɔr bi nisui ni, le ni nyan kinimbɔɔr ki kaa ɲan na. Nima pu le m ɲmee tibɔr tee tii nimi.

¹⁵ Tɔ, ni taa li gee dulnyaa wee aasan. Ni taa li gee dulnyaa wee ponn ni aawan. Unii yaa gee dulnyaa wee aasan kan, waa gee Tite Uwumbɔr.

¹⁶ Binib aanimbil man tiwan ni kaa ɲan na pu. Binimbil man baah kan tiwan ni na pu. Bi kpa kalmbaani baawan pu. Tiwan nimina mɔmɔk ye dulnyaa wee aasan la, naa ye Tite Uwumbɔr aasan.

¹⁷ Dulnyaa wee ga doo. Tiwan ni binib aanimbil man ni pu na, ni mu ga doo. Unii umɔk ɲani Uwumbɔr aageehn na ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

Yesu Kristo aadin

¹⁸ Maabim, ni yaa kpee siib kan, kookoo aayoonn ga fuu ni. Ni nan n̄un ke Yesu aadin ga dan. Dandana wee Yesu aadin fuu ni ki wiir. Nima pu le ti nyi ke ni yaa kpee siib kan, kookoo aayoonn ga fuu ni.

¹⁹ Binib bi ye Kristo aadin na nyan ti chee. Bi mu aa nan ye timi aanib. Bi yaa ba ye timi aanib kan, bi ba ga li beenin bi ti chee. Bi nyan ti chee ke ti bee ke bi ponn ni ubaa aa ye timi aanii.

²⁰ Nimi kan, Yesu u ye chain na tii nimi Waafuur Nyaan. Waafuur Nyaan aah bi nisui ni na, nima le ni m̄m̄ok nyi tibor ti ye mbam̄on na.

²¹ Naa ye ke naa nyi mbam̄on ngbaan le cha m̄ n̄mee tibor tee tii nimi. Ni nyi mbam̄on, ki mu nyi ke n̄nyam̄on mubaa aa ye mbam̄on. Nima pu le m̄ n̄mee tibor tee tii nimi.

²² N̄ma ye unyam̄ondaan? Unyam̄ondaan ye unii u len ke Yesu aa ye Kristo u gaa timi lii na. Udaan le ye Kristo aadin. U yii Tite Uwumbor ni Ujap̄oon m̄ok.

²³ Unii um̄ok yii Uwumbor Aajap̄oon na yii Uwumbor mu la. Unii um̄ok gaa Uwumbor Aajap̄oon na gaa Uwumbor mu la.

²⁴ Naah nan piin ki dii Yesu aasan ki di nan saa din na, ni n̄un waabor la. Ni li nyi ki cha tibor ngbaan li beenin bi nisui ni. Tibor ngbaan yaa beenin bi nisui ni kan, ni ga kpaan Tite Uwumbor ni Ujap̄oon chee la.

²⁵ Waah puu tipuur ke u ga tii timi tiwan ni na, nima le ye lim̄ofal li kaa kpa ndoon na.

²⁶ M̄ n̄mee tibor tee tii nimi, ke m̄ tuk nimi binib bi ban bi n̄mann̄ nimi na pu.

²⁷ Nimi le Yesu nan tii Waafuur Nyaan. Waafuur Nyaan ngbaan beenin bi ni ni. Nima pu na, naa ki ban ke unii ubaa m̄ok nimi waabor. Waafuur Nyaan le m̄ok nimi Uwumbor aabor m̄m̄ok. Waafuur Nyaan aah m̄ok nimi pu na, ni ye mbam̄on la, naa ye n̄nyam̄on. Nima pu na, kii man Waafuur Nyaan aah m̄ok nimi pu na, ki li kpaan Yesu chee n̄-yoonn m̄m̄ok.

²⁸ Maabim, ni li kpaan Yesu chee n̄-yoonn m̄m̄ok, aan ti li kpa lipobil ki taa san inim̄on u chee bundaln u ga gir ni na.

²⁹ Ni nyi ke Yesu ye mbam̄ondaan la. Nima pu le ni bee ke unii um̄ok n̄ani ni n̄jan na ye Uwumbor aabo.

3

Uwumbor aabim

¹ Lik Tite Uwumbor aah gee timi sakpen pu na. U yin timi ke waabim. Le ti mu sil ye waabim. Dulnyaa aanib aa nyi Uwumbor. Baah kaa nyi Uwumbor na, nima pu le baa nyi ti mu.

² Maanigeekaab, dandana wee ti ye Uwumbor aabim la. Taa kee nyi taah ga

nan li bi pu na. Ti po nyi ke Yesu yaa nan gir ni kan, ti ga kan waah bi pu na. Nima pu le ti mu ga li naahn u.

³ Unii um̄ok kpa Yesu pu lim̄akl ngbaan na, u n̄ani ubaa chain la, ke Yesu aah ye chain pu na.

⁴ Unii um̄ok tun titunwanbir na, u n̄ani Uwumbor aakaal aah k̄ pu na la; ba pu? unii yaa n̄a Uwumbor aakaal aah k̄ pu na kan, nima le ye titunwanbir.

⁵ Ni nyi ke Yesu aah nan dan dulnyaa wee ni na, u dan u nan nyan titunwanbir la. Ni nyi ke uma Yesu aa tun titunwanbir tibaa.

⁶ Unii um̄ok bi Yesu ni na aan ki li beenin tun titunwanbir. Unii um̄ok beenin tun titunwanbir na aa kan u, ki mu aa nyi u.

⁷ Maabim, taa cha unii ubaa n̄mann̄ nimi. Unii um̄ok n̄ani ni n̄jan na, udaan ye unibam̄onn ke Yesu aah ye unibam̄onn pu na la.

⁸ Unii um̄ok tun titunwanbir n̄-yoonn m̄m̄ok na, u ye kinimb̄on aanii la. Ba pu? kinimb̄on aah nan piin buyoonn na, ki po tun titunwanbir la. Uwumbor Aajap̄oon aah nan dan dulnyaa wee ni na, u nan dan ke u nan n̄a kinimb̄on aatuln yoli la.

⁹ Unii um̄ok ye Uwumbor aabo na, Uwumbor aabimbin bi u ni. Nima pu, waan ki li beenin tun titunwanbir. Ute le ye Uwumbor. Nima pu, waan n̄maa dii titunwanbir aasan.

¹⁰ Unii um̄ok kaa n̄ani ni n̄jan na aa ye Uwumbor aabo. Unii um̄ok kaa gee una aabo na, u mu aa ye Uwumbor aabo. Nima le cha ni beer binib bi ye Uwumbor aabim na, ni binib bi ye kinimb̄on aabim na.

Ni li gee t̄ob

¹¹ Naah nan piin ki dii Yesu aasan ki di nan saa din na, naah n̄un tibor ti na le ye ke, “Cha ti li gee t̄ob.”

¹² Taa cha ti li bi ke Keenn na. U nan ye kinimb̄on ki kaa n̄jan na aanii la, le ki ku unaal. Ba pu u ku unaal? Uma Keenn aatuln aa nan n̄jan. Unaal ma aatuln nan n̄jan. Nima le nan cha u ku u.

¹³ Nnaabitiiib, dulnyaa aanib yaa nan nimi kan, taa cha ni gar nimi man.

¹⁴ Taah gee tinaabitiiib na, nima le cha ti bee ke ti nyan nkun ni, ki kpa lim̄ofal li kaa kpa ndoon na. Unii um̄ok kaa gee una aabo na, u beenin bi nkun ni la.

¹⁵ Unii um̄ok nan una aabo na, u ye unikur la. Ni nyi ke unikur ubaa aa kpa lim̄ofal li kaa kpa ndoon na.

¹⁶ Yesu nan sil timi aasisiiyaan ki kpo ti pu. Nima le cha ti bee ngeehm aah ye pu na. Ni n̄jan ke ti mu ga n̄maa kpo tinaabitiiib pu.

¹⁷ Unii yaa kpa liwankpal ki yaa kan una aabo bi igiin ni ki yaa kaa san u kinimbaak kan, Uwumbor aageehm aa bi usui ni.

¹⁸ Maabim, taa cha ti li gee binib timəb ni baanja. Nima ye fam la. Cha ti li gee bi mbaməm, ki li ter bi.

¹⁹ Nima le ga cha ti bee ke ti dii mbamən aasan. Nima le ga cha ti li kpa nsuudoon Uwumbər chee.

²⁰ Ti yaa dak tisui ni ke timi aabər bii kan, cha ti li teer ke Uwumbər jer tisui, ki nyi tiwan məmək.

²¹ Maanigeekaab, ti yaa bee tisui ni ke timi aabər aa bii kan, ti kpa lipobil Uwumbər chee.

²² Ti kii waaməb la, ki nani tiwan ni piir usui na. Nima pu, taah mee u tiwan ni na, u tii timi.

²³ Waah tuk timi ke ti li nani pu na le ye ke: ti gaa Ujapəon Yesu Kristo ki kii, ki li gee təb, uma Yesu aah tuk timi pu na.

²⁴ Unii umək kii Uwumbər aaməb na, u bi Uwumbər ni. Uwumbər mu bi u ni. U tii timi Waafuur Nyaan, nima le cha ti bee ke u bi ti ni.

4

Binib bi nmani nima na aabər

¹ Maanigeekaab, binib yaa len ke bi kpa Uwumbər Aafuur Nyaan kan, ni taa pak bi məmək. Ni lik baah len pu na, aan ki bee ke ni ye Uwumbər Aafuur Nyaan le cha bi len aan naa ye. Bi nman nmanim chuun dulnyaa wee ni ki wiir, ki len ke bi ye Uwumbər aabənabtiib, kaa ye.

² Ubənabr umək len ke Yesu Kristo nan kpaln unii ki dan dulnyaa wee ni na, uma le kpa Uwumbər Aafuur Nyaan. Nima le ga cha ni bee binib bi kpa Uwumbər Aafuur Nyaan na, ni binib bi kaa kpa na.

³ Ubənabr umək len ke Yesu aa kpaln unii na kan, udaan ngbaan aa kpa Uwumbər Aafuur Nyaan. U ye Kristo aadin aabənabr la. Ni nan nən ke Kristo aadin aabənabtiib ga dan. Dandana wee, bi fuu ni dulnyaa ni a.

⁴ Maabim, ni ye Uwumbər yaab la. Uwumbər Aafuur Nyaan mu bi nisui ni na jer kinimbəŋ ki bi dulnyaa wee ni na. Nima pu le ni nyan Yesu aadin aabənabtiib ngbaan.

⁵ Bi ye dulnyaa yaab la. Nima pu le bi len dulnyaa aabər, le dulnyaa aanib pel baah len pu na.

⁶ Tima kan, ti ye Uwumbər yaab la. Unii umək nyi Uwumbər na pel taah len pu na. Unii umək kaa ye Uwumbər yoo na aa pel taah len pu na. Nimina le ga cha ti bee binib bi kpa Uwumbər Aafuur Nyaan mu ye mbamən na, ni binib bi ye Yesu aadin aabənabtiib na.

Uwumbər ye ngeehm la

⁷ Maanigeekaab, cha ti li gee təb. Ba pu? u cha binib gee təb na le ye Uwumbər.

Unii umək gee unaabitiib na, u ye Uwumbər aabo la, ki nyi Uwumbər.

⁸ Uwumbər ye ngeehm la. Nima pu na, unii u kaa gee unaabitiib na, waa nyi Uwumbər.

⁹ Uwumbər nan tun ni Ujapənbaal dulnyaa wee ni ke ti nan kan liməfal li kaa kpa ndoon na u pu. Nimina le mək timi ke u gee timi.

¹⁰ Ngeehm aa ye ke timi le gee Uwumbər. Ngeehm ye ke Uwumbər le gee timi, ki tun ni Ujapəon dulnyaa ni, u nan sil timi aasisi-yaan ki di ubaa toor kitorok tii Uwumbər, timi aatunwanbir pu. Uma pu, le Uwumbər ga di cha pinn timi.

¹¹ Maanigeekaab, Uwumbər aah gee timi sakpen kina na, ni nən ke ti mu li gee təb.

¹² Unii ubaa aa kee kan Uwumbər. Ti yaa gee təb kan, Uwumbər bi ti ni la, nima le ti gee təb mbaməm, waah ban pu na.

¹³ Tə, u tii timi Waafuur Nyaan. Nima le cha ti bee ke ti bi u ni, u mu bi ti ni.

¹⁴ Tinimbil nan kan Uwumbər Aajapəon, le ti jin seeraa ke Ute tun ni u dulnyaa wee ni, ke u nan gaa dulnyaa ni aanib lii.

¹⁵ Unii umək len binib aanimbil ni ke Yesu le ye Uwumbər Aajapəon na kan, Uwumbər bi u ni la, u mu bi Uwumbər ni.

¹⁶ Ti nyi Uwumbər aah gee timi pu na, ki pak ke u gee timi la.

Uwumbər ye ngeehm la. Unii umək gee binib n-yoonn məmək na, u bi Uwumbər ni la, Uwumbər mu bi u ni.

¹⁷ Ti gee binib mbaməm ke ti li kpa lipobil bundaln Uwumbər ga ji binib tibər na. Ba pu? Yesu aah bi pu na, ti mu bi kina le dulnyaa wee ni.

¹⁸ Unii u gee Uwumbər na aa san ijawaan. Unii yaa kpa ngeehm mbaməm kan, ngeehm ngbaan nyan ijawaan u ni. Unii u san ijawaan na aa gee Uwumbər mbaməm; ijawaan ye falaa la.

¹⁹ Uwumbər le nan puen gee timi. Nima pu le ti mu gee u.

²⁰ Unii yaa len ke u gee Uwumbər ki yaa nan una aabo kan, u ye unyaməndaan la. U yaa kaa gee una aabo u unimbil waa u na kan, u ga nja kinye ki li gee Uwumbər u unimbil aa waa u na?

²¹ Yesu aah nan tuk timi pu na le ye ke: unii u gee Uwumbər na, u li gee una aabo mu.

5

Taah nyan dulnyaa aabimbin pu na

¹ Unii umək pak ke Yesu ye Kristo u gaa timi lii na, udaan ngbaan ye Uwumbər aabo la. Unii umək gee ubo aate na, u ga li gee waabo mu.

² Ti yaa gee Uwumbər ki kii waaməb kan, nima le cha ti nyi ke ti gee waabim.

³ Ti yaa gee Uwumbor kan, naatataa le ye ke ti kii waamob. Le waamob aa poo.

⁴ Ba pu? binib bimok ye Uwumbor aabim na nyanjini dulnyaa aatɔŋ. Taah gaa Yesu ki kii na, nima le cha ti nyanjini dulnyaa aatɔŋ.

⁵ Ulau nyanjini dulnyaa aatɔŋ? Unii umok pak ke Yesu ye Uwumbor Aajapoon na, uma le nyanjini dulnyaa aatɔŋ.

Yesu Kristo aaseeraadam

⁶ Yesu Kristo le ye u nan dan dulnyaa wee ni na, le Jonn muin u nnyun ni. Baah nan ku u na, le waasin nyan. Naa ye ke Jonn muin u nnyun ni baanja la, bi nan ku u ki kpee, le waasin nyan. Uwumbor Aafuur Nyaan mok timi ke nimina ye mbamɔn la; ba pu? Nfuur Nyaan ye mbamɔndaan la.

⁷⁻⁸ Jonn nan muin Yesu nnyun ni. U nan kpo, le waasin nyan. Nimina le mok ke u ye Uwumbor Aajapoon. Nfuur Nyaan ngbaan mu mok ke u ye Uwumbor Aajapoon.

⁹ Kina le Uwumbor ji seeraa ki mok ke Yesu sil ye Ujapoon. Ti pak binib aaseeraa la. Uwumbor aaseeraa jer binib yoo.

¹⁰ Unii umok gaa Uwumbor Aajapoon ki kii na, u pak Uwumbor aah len pu na. Unii umok kaa pak Uwumbor aah len pu na, u yin Uwumbor unyamɔndaan la; kinye pu? waa pak Uwumbor aah len Ujapoon aabɔr pu na.

¹¹ Uwumbor aah len pu na le ye ke u tii timi limofal li kaa kpa ndoon na, ke limofal ngbaan bi Ujapoon ni.

¹² Unii umok kpa Uwumbor Aajapoon na le kpa limofal ngbaan. Unii umok kaa kpa Uwumbor Aajapoon na aa kpa limofal ngbaan.

Limofal li kaa kpa ndoon na

¹³ M ηmee tibor tee tii nimi bi gaa Uwumbor Aajapoon ki kii na, ke ni bee ke ni kpa limofal li kaa kpa ndoon na.

¹⁴ Ti kpa lipobil ki mee Uwumbor ki bee ke ti yaa mee u tiwan ni ye waageehn na kan, u ηun timi aameel la.

¹⁵ Ti yaa bee ke u ηun timi aameel kan, ti bee ke ti kan taah mee u tiwan ni na la.

¹⁶ Unii yaa kan una aabo tun titunwanbir ti kaan cha u kpo na kan, u ga mee Uwumbor tii u. Le Uwumbor ga tii u limofal. Binib bi tun titunwanbir ti kaan cha bi kpo na, Uwumbor ga tii bi limofal. Le titunwanbir ti cha binib kpo na mu bi. Maa len ke ni li mee Uwumbor tii binib bi tun titunwanbir ngbaan na.

¹⁷ Lituln limok kaa ηan na po ye titunwanbir la. Titunwanbir ti kaan cha binib kpo na mu bi.

¹⁸ Ti nyi ke unii umok ye Uwumbor aabo na aa ki tun titunwanbir; ba pu? Uwumbor Aajapoon kii u, le kinimbɔŋ aan ηmaa ηa u nibaa.

¹⁹ Ti nyi ke ti ye Uwumbor aabim la, ki nyi ke dulnyaa aanib mɔmɔk bi kinimbɔŋ aanjaal ni la.

²⁰ Ti nyi ke Uwumbor Aajapoon nan dan ki nan tii timi nlan ke ti bee Uwumbor; u ye Uwumbor bamɔnn na la. Ti bi Ujapoon Yesu Kristo ni, nima le ti bi Uwumbor bamɔnn mu ni. Uma le ye Uwumbor bamɔnn, ni limofal li kaa kpa ndoon na daan.

²¹ Maabim, ni nyan nibaa ηiwaa ni man.

Lelee aagban ki JÖNN ηmee ki na

¹ Min Jönn u ye uninkpel na le ηmee tibor tee tii nimi Yesu aanib, nimi bi Uwumbor nyan bi na. M gee nimi mbamom la. Naa ye min baanja le gee nimi. Binib bimok nyi mbamom na mu gee nimi.

² Mbamom pu, le ti gee nimi. Mbamom ngbaan bi tisui ni, ki ga li bi ti chee n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

³ Tite Uwumbor, ni Yesu Kristo u ye Tite Uwumbor Aajapom na, ga ter timi, ki san timi kinimbaak, ki tii timi nsuudoon, ki cha ti li dii mbamom aasan, ki li gee tob.

Mbamom ni ngeehm

⁴ M kan ke ni ponn ni bibaa dii mbamom aasan, Tite Uwumbor aah tuk timi pu na. Le ni ηa mi mpopiin sakpen.

⁵ Yesu aanib, m gan nimi, cha ti momok li gee tob man. Maa ηmee nkaal pom tii nimi. Taah nan piin ki dii Yesu aasan na, ti nan ηun nkaal ngbaan la, le ki di nan saa din.

⁶ Ti yaa gee Uwumbor kan, naatataa le ye ke ti li keei waamob. Naah nan piin ki dii Yesu aasan na, ni nan ηun nkaal ngbaan la, le ki di nan saa din. Nkaal ngbaan le ye ke ti li gee tob n-yoonn momok.

⁷ Binmanmannim chuun dulnyaa wee ni ki wiir. Bi len ke Yesu Kristo aa nan kpaln unii ki dan dulnyaa wee ni. Bima le ye binmanmannim ki ye Kristo aadam.

⁸ Li nyi man, taa cha nimi aatuln bee yoli. M ban ke ni kan naah tun lituln li na aapiin momok la.

⁹ Unii umok kaa beenin dii Kristo aabor, ki di tiboyayan kpee ti pu na kan, waa gaa Uwumbor. Unii umok beenin dii Yesu aabor na kan, u gaa Tite Uwumbor ni Ujapom momok la.

¹⁰ Unii yaa dan ni chee ki joo ni tibor ti kaa ye Kristo aabor na kan, ni taa cha u koo ni nido. Hali ni taa doon u.

¹¹ Unii u doon u na kpaln ubakaato le na.

Kookoo aabor

¹² M kpa tibor sakpen ki ban m tuk nimi; m mu aa ban m ηmee ti kigban kee ponn ni. M dak ke m ga mann nimi, ki len ni chee, aan ti li kpa mpopiin mbamom.

¹³ Ninaabitil bi Uwumbor lee bi na dooni nimi la.

Taataa aagban ki JÖNN ηmee ki na

¹ Min Jönn u ye uninkpel na dooni si, njögeehn Gayus. M gee si mbamöm la.

² Njögeehn, m mee Uwumbör tii si, ke aa li kpa laafee, ki kani tinyoor, ke saawiin aah kpa tinyoor Uwumbör chee pu na.

³ Tinaabitiib bibaa dan do, ki nan tuk mi saah dii mbamöm pu na. Le ni ηa mi mpopiin sakpen a. Aa sil dii mbamöm la.

⁴ M yaa ηun ke maabim dii mbamöm kan, ni ηani mi mpopiin la. Nibaa aa bi ki ηani mi mpopiin ki jer kina.

⁵ Njögeehn, m nyi ke aa ter Yesu aanib bi ye bicham na n-yoonn mömök; saah kaa nyi bi na mu, aa ter bi la. Saah ηani kina na, aa ηani mbamöm la.

⁶ Bi tuk m ni Yesu aanib bi bi do na saah gee bi pu na. Aa pök aabaa, ki li beenin ter bi baasachuln ponn ni. Ter bi Uwumbör aah ban pu na.

⁷ Yesu pu, le bi chuun tuk binib waabör, kaa gaal tiwan nibaa binib bi kaa dii Yesu aasan na chee.

⁸ Nima pu, ni ηan ke timi bi dii Yesu aasan na li ter bi. Ti yaa ter bi kan, ti ter bi ke bi tuk binib Yesu aabör ti ye mbamön na la.

⁹ M nan ηmee tibör tibaa tii Yesu aanib. Le Diotrefes aa gar ti. U ban ke u li ye Yesu aanib aayidaan.

¹⁰ U len tiböbir ki geei inyamön paani timi. Waah ηa kina na, waa faar. Tinaabitiib yaa dan kan, waa channi bi tichann. Binib bi ban ke bi chann bi tichann na, u kiir bi, kaa kii, ki ban ke u jenn nyan bi Yesu aanib ponn ni. M yaa fuu ni kan, m ga baa u waah ηani pu na, aan ti nyan mpaan pu.

¹¹ Njögeehn, taa dii unii u kaa ηan na aataabuu. Li dii unii u ηan na aataabuu. Unii umök ηani ni ηan na kan, u ye Uwumbör yoo la. Unii umök ηani ni kaa ηan na kan, waa nyi Uwumbör.

¹² Binib mömök pak Demetrius. Waah dii mbamön aasan pu na le mök ke u ye unii. Ti mu pak u. Aa bee ke taah len pu na, ti gbii la.

Kookoo aabör

¹³ M kpa tibör sakpen, ki ban m tuk si. Maa ban m ηmee ti kigban kee ponn ni.

¹⁴ M dak ke ni yaa kpee siib kan, m ga kan si, ki len aa chee.

¹⁵ Uwumbör tii si nsuudoon.

Yesu aanib bi bi do na dooni si. Aa doon Yesu aanib bi bi aa chee na mömök ubaabaa tii timi.

Kigbanj ki JUUD ɲmee ki na

¹ Min Juud, u ye Yesu Kristo aatutunn, ni Jems aanaal na le ɲmee tibor tee tii nimi bi Uwumbor lee nimi na. U gee nimi, ki joo nimi Yesu Kristo pu la.

² M mee Uwumbor ke u moo san nimi kinimbaak, ki tii nimi nsuudoon, ki cha ni li gee tob mbamom.

Bibiindam aah ɲani pu na

³ Maanigeekaab, nnimbil nan man ke m ɲmee kigbanj ki tuk nimi Uwumbor aah gaal timi lir pu na aabor tii nimi. M mu aa ɲmee kina; ba pu? ni muk mi ke m ɲmee kigbanj ki ganj nimi ke ni li pɔoni nibaa ki li joo Uwumbor aabor, ki yii binib bi bii ti na. Uwumbor le nan di tibor ngbaan tii waaninyaam. Ubaa taa kpeln ti.

⁴ Budabu cha m ganj nimi kina na le ye ke binib bibaa nan koo ni nikaasisik ni, ki ɲmanni nimi. Baa san Uwumbor. Bi len ke Uwumbor aah di cha pinn timi pu na, ti yaa gor kidagook kan, waan daa titafal. Bi yii Tidindaan Yesu Kristo. Uma baanja le ye Tidindaan. N-yaayoonn na, Uwumbor aabonabtiib nan ɲmee ke Uwumbor ga daa bibiindam ngbaan aatafal.

⁵ Ni nyi maah ga tuk nimi pu na mɔmɔk. Le m ban m teer nimi. Uwumbor nan nyan Israel yaab Ijpt aatinj ni ki gaa bi lii. Le u mu nan ku bi ponn ni binib bi kaa gaa u ki kii na.

⁶ Teer man, Uwumbor aatuuntiib bi nan di cha Uwumbor aah tii bi lituln li na, ki nyan ni bido paacham na aabor. Uwumbor nan buu bi tikululn ti baan ɲmaa buur ti na, ki di bi ɲa mbombɔon mu bi kitinj aataab na ni, ki nan saa nwiin mundaln u ga ji bi tibor ki siin bi ntafadaan na.

⁷ Teer man, Sodom ni Gomora aatim, ni itingbaan na aanib bi nan gor kidagook, ki mu yii bipiib ki ban bijab na aabor. Uwumbor nan daa bitafal, ki di bi ɲa mmii mu kaan junn na ni, ni le ye nsurm ki tii titunwanbirdam mɔmɔk.

⁸ Le bibiindam bi bi nikaasisik ni na aa gar nsurm ngbaan. Bi mu ɲani ke binib ngbaan aah nan ɲani pu na la. Bi len ke bi danj tidanj ti mɔk bi ke bi gor kidagook, ki seei Uwumbor aatuuntiib, ki taa kii unii ubaa aamob na.

⁹ Maikel u ye Uwumbor aatuuntiib aaninkpel na aa nan gee ke u sii kinimbɔnj. U ni kinimbɔnj nan kpak kinikpakpak Moses aawon pu, ke ulau ga yoor u. Maikel mu aa gee ke u sii kinimbɔnj ki bii ki. U nan po bui ki ke, "Uwumbor li kae si."

¹⁰ Bibiindam ngbaan ma seei Uwumbor aatuuntiib la, kaa nyi baah bi pu na. Bi ɲani bisui aah gee pu na, ke ipeel i kaa dak ilandak na aah ɲani pu na. Nima le Uwumbor ga daa bitafal.

¹¹ Tibobir bi bi pu la. Bi yii Uwumbor aamob ke Keenn aah nan yii pu na. Bi mɔk binib mmɔkm mu kaa ɲan na ɲimobil pu, ke Balaam aah nan ɲa pu na. Bi yii baaninkpiib aamoi ke Kora aah nan yii pu na. Uwumbor ga bii bi mu.

¹² Ni yaa kpaan ni ji tijikaar Uwumbor aadiik ni kan, bi sak nikaasisik ni ke tijɔnj aah likr libokul pu pu na; ba pu? bi kpaan ji ni chee, kaa san Uwumbor. Bi ban ke bi kpiin bibaa baanja la. Baa kpa tinyoor. Bi naahn utaal u yun ki bɔln ki joo ni libuln kaa nu na la; ki naahn isui i kaa lu ɲjubil ki kpo ki kpukr lir na la.

¹³ Bi tun inimɔon aatuln la, ki naahn nnyusakpem aanyunkpenn ti ɲani tipupukr ni tijɔnj nnyun aagbaan na la, ki ki naahn ɲijɲmabil ɲi kaa chuun ɲaasan ni na. Uwumbor ga di bi ɲa mbombɔon ni, n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁴ Tɔ, Enok, u nan ye Adam aayaabisɔsɔk lolooɔ na, nan puun len Uwumbor aah ga ɲa bibiindam ngbaan pu na ke, "Li pel man, Uwumbor ni waatuuntiib ɲichur kipiik ga dan

¹⁵ ki nan ji binib mɔmɔk tibor, ki ga bii titunwanbirdam mɔmɔk; ba pu? bi yii Uwumbor; ki tun titunwanbir waah kaa gee pu na, ki len tibobir u pu."

¹⁶ Bibiindam ngbaan ɲulni n-yoonn mɔmɔk; tiwan nibaa aa mɔ bi chee. Bi dii tiwan ni kaa ɲan na aakpeek, ki len mpɔon pu ki kpa kipupuk, ki pak biwankpadam, ɲimobil pu.

Nsurm ni nsakm aabor

¹⁷ Maanigeekaab, teer man Tidindaan Yesu Kristo aakpambalb aah nan tuk nimi pu na,

¹⁸ ke kookoo aayoonn ni, binib ga li bi ki ɲani bininyaam mɔnyun, ki dii tiwan ni kaa ɲan na aakpeek, Uwumbor aah kaa gee pu na.

¹⁹ Binib ngbaan yakr Yesu aanib la, ki dii bisui aah gee pu na, kaa kpa Uwumbor Aafuur Nyaan.

²⁰ Maanigeekaab, naah gaa Uwumbor aabor ti ye chain na pu na, ni li moo dii waasan mbamom, ki li mee u Waafuur Nyaan aapɔon pu,

²¹ ki li ye binib bi Uwumbor ga li gee bi na, ki kii buyoonn Tidindaan Yesu Kristo ga tii timi limofal li kaa kpa ndoon na, waanim-baasaln pu na.

²² Binib bibaa joo beeni la. San bidam kinimbaak man,

²³ ki ter bibaa mu ke bi ηmar ki nya ntafadaan ni. San bibaa mu kinimbaak man, ki li nan baatunwanbir ti ηa bi tijaη na, ki li san ijawaan baatunwanbir taa doo nimi.

Kipak aameel

²⁴ Uwumbor u wiin chain na ga li ηmaa joo nimi, ni taa lir, ki ga ηmaa di nimi siin unimbiin ni, le ni ga li kpa mpopiin sakpen, kaan li kpa taani ubaa.

²⁵ Uwumbor baan baanja le bi. Tidindaan Yesu Kristo pu le u nyan timi ntafadaan ni, ki gaa timi lii. Uwumbor le yeh nnyuη, ni mpakm, ni mpaon momek, ni tiwan momek, n-yoonn mu jer na, ni dandana wee, ni n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

TIBŎKPIIRKAAN (REFELEESIONN)

¹ Tibŏr tee le Uwumbŏr nan tuk Yesu Kristo ke u nan kpiir tuk waatutum. Ti ye tibŏr ti ga ņa woween na la. Le Yesu nan tun waatuun ke u buen waatutunn Jŏnn chee ki ti tuk u tibŏr ngbaan.

² Uwumbŏr ni Yesu Kristo aah tuk Jŏnn tibŏr ti, ki mŏk u tiwan ni na, le u ņmee ni mŏmŏk kigbanj ponn ni.

³ Unii u karn Uwumbŏr aabŏr timina binib aanimbil ni na, Uwumbŏr aanyoor bi u pu. Binib bi ņun ki ņa taah len pu na, Uwumbŏr aanyoor bi bi mu pu. Ba pu? buyoonn tibŏr tee ga nan ņa na aa ki daa.

U doon Yesu aanib bi bi ntim mulole ni na

⁴⁻⁵ Min Jŏnn le ņmee kigbanj kee ke m tii Yesu aanib bi bi Asia aatim mulole ni na. Uwumbŏr u nan bi, ki beenin bi, ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, ni Waafuur mulole mu bi waabŏrjal chee na, ni Yesu Kristo, ņa tinyoor ņa ni pu, ki tii nimi nsuudoon. Yesu Kristo len mbamŏn, ki puen fikr nkun ni, ki ye dulnyaa wee ni aabŏrb aayidaan.

U gee timi la, ki di waasin finn timi, ki nyan timi titunwanbir ni, ki gaa timi lii,

⁶ ki ņa timi waanaan ni aanib bi ye bito-toorb na, ke ti li tun lituln tii Ute Uwumbŏr. Uma Yesu le ye uyimbidaan, ki kpa mpŏŏn mŏmŏk n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.

⁷ Lik, u ga dii ntaalangbam ni ki dan. Binib mŏmŏk aanimbil ga kan u. Binib bi nan saa u na mu ga kan u. U pu, le ņinibol ņimŏk bi dulnyaa wee ni na ga wii. Ni ye mbamŏn la. Amii.

⁸ Tidindaan Uwumbŏr, u yeh mpŏŏn mŏmŏk, ki nan bi, ki beenin bi, ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na le len ke uma le ye Alfa ni Omega,* mpiin ngbaan ni ndoon ngbaan.

Yesu aah kpiir ubaa mŏk Jŏnn pu na

⁹ Min Jŏnn u ye nina aabo na, m ni nimi kpaan ki ji falaa ni suklaa Yesu pu, ki ye waanaan ni aanib. Uwumbŏr aabŏr ni Yesu aabŏnyaan tee pu, le bi nan di mi kaan lidikl li bi yin li ke Patmos na pu. ¹⁰ Tidindaan aakpaakool daal le Uwumbŏr Aafuur Nyaan nan fir m pu. Le m ņun nneel sakpiin len mpuwŏb ke kakaan na,

¹¹ ki bui mi ke, “ņmee saah ga kan pu na kigbanj ni, ki di kigbanj ngbaan tun Yesu aanib bi bi Asia aatim mulole ni na chee, bi bi Efesus aatiņ ni, ni Simina aatiņ ni, ni Pegamum aatiņ ni, ni Tiataira aatiņ ni,

ni Sadis aatiņ ni, ni Filadelfia aatiņ ni, ni Laodisea aatiņ ni na.”

¹² Le m fenn lik ke m bee udaan u len m chee kina na. Maah fenn na, le m kan salmaa aawan ni pu karyaa tiib tŏņni na tiwan nilole,

¹³ ni unii u naahn Unibŏn Aabo na, bi bikaasisik ni, ki pee libŏkul li pii utafar na, ki buu salmaa aagbapapaln ubinj chee.[†]

¹⁴ Uyil ni waayikpir piin chain, ke tikokonn na. Unimbil wiin ke mmii na.

¹⁵ Utaafar mu wiin ke baah pur tikur ti mmii ni na aah wiin pu na. Uneel mu fuuk ke bunyŏb sakpem aanyun na.

¹⁶ Le u joo iņmabi ilole unjagii ni. Kijaak aajuk ki ka ņipepel mŏmŏk ņilee na mu bi umŏb ni. Unimbil wŏb wiin chain, ke nwiin aah wiin chain pu nwiin pu na.

¹⁷ Maah kan u na, le m lir gbaan unimbiin ni ke maah kpo le na. Le u di unjagii paan m pu, ki bui mi ke, “Taa san ijawaan. Min le ye mpiin ngbaan ni ndoon ngbaan.

¹⁸ Min le ye umŏfadaan. M nan kpo, le ki fikr, ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, ki joo nkun ni kitekpiitiņ aasaafii tiib.

¹⁹ Nima pu na, ņmee saah kan pu na, ki ņmee naah bi pu dandana wee na, ki ņmee naah ga nan ņa pu n-yoonn mu choo na na.

²⁰ Saah kan iņmabi ilole i ņjangii ni, ki kan salmaa aawan ni pu karyaa tiib tŏņni na tiwan nilole na, naataata le ye ke iņmabi ilole ngbaan si maanib bi bi ntim mulole ngbaan ni na aatuuntiib aasisiiaan. Karyaa tiib aah tŏņni tiwan ni pu, aan ni ye nilole ngbaan mu si maanib bi bi ntim mulole ngbaan ni na aasisiiaan.

2

Efesus aatiņ aanib aabŏr

¹ “ņmee kigbanj tii maanib bi bi Efesus aatiņ ni na aatuun ke min Yesu u joo iņmabi ilole ngbaan ņjangii ni, ki chuun salmaa aawan ni pu karyaa tiib tŏņni na tiwan nilole na aakaasisik ni na le len tibŏr timina:

² M nyi naah tun lituln linimaln pu na, ki nyi naah kpa limŏr pu na, ki nyi ke ni yii bibiindam, ke ni lik binib bi ņmanni ke bi ye maakpambalb kaa ye na aabimbin aah bi pu na, ki bee ke bi ye binjmanjmannim la.

³ Ni kpa limŏr la. M pu, le ni ji falaa, kaa bakr.

⁴ To, m mu galn nimi; ba pu? naa ki gee mi ke naah nan gee mi njan pu na.

⁵ Teer man naah nan bi pu, kaa ki bi kina dandana wee na, ki kpeln nimi aabimbin man, ki ki li ņani ke naah nan ņani njan pu na. Ni yaa kaa kpeln nimi aabimbin kan, m ga dan ni chee ki nan chuu nyan nimi aakaryaa ngbaan, le naan ki li ye maanib.

* 1:8 : Alfa ni Omega aataata le ye mpiin ni ndoon. † 1:13 : Lik Daniel 7.13; 10.5.

⁶ Tō, ni mu nan Nikolas aanib aah tun pu na. Naah nan baatuln na, nima le njan; m mu nan baah tun pu na.

⁷ “U kpa litafal na kan, u njan Uwumbor Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.

“Unii umok nyarj na, m ga cha u moo limofal aasubil ni bi Uwumbor do, aan bi yin nima chee ke Paradais* na.

Simina aatiŋ aanib aabōr

⁸ “Nmee kigbarj tii maanib bi bi Simina aatiŋ ni na aatuun ke min Yesu u ye mpiin ngbaan ni ndoon ngbaan, ki nan kpo ki ki fikr na le len tibor timina:

⁹ M nyi naah ji falaa sakpen pu na, ki ye bigiim pu na; ni mu tee ye biwankpadam le Uwumbor chee. M nyi binib bibaa aah sii nimi pu na. Bi len ke bi ye Juu yaab, le kaa ye; bi ye kinimbōŋ aanib la.

¹⁰ Ni ga ji falaa dandana wee; ni mu taa san ijawaan man. Kinimbōŋ ga di ni ponn ni bibaa ŋa kiyondiik ni, aan ni kan ntōŋ, le ni ga ji falaa iwiin kipiik. Ni li dii maasan mbamōm ki nan saa nkundaal man. Le m ga nan tii nimi lipal li ye limofal li kaa kpa ndoon na.

¹¹ “U kpa litafal na kan, u njan Uwumbor Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.

“Unii umok nyarj na aan kan lelee aakun.

Pegamum aatiŋ aanib aabōr

¹² “Nmee kigbarj tii maanib bi bi Pegamum aatiŋ ni na aatuun ke min Yesu u kpa kijaak aajuk ki ka nipepel mōmōk ŋilee na le len tibor timina:

¹³ M nyi naah bi nin chee na, ke ni bi kitiŋ ki ye kinimbōŋ aatiŋ na ponn ni la. Ni mu beenin si ncharj ni la, kaa yii mi. Buyoonn bi nan ku maaseeraadaan bamōnn Antipas nikaasisik ni, kinimbōŋ aah bi nin chee na, naa nan yii mi.

¹⁴ Tō, m mu galn nimi tibor tibaa pu. Ba pu? Ni ponn ni bibaa joo Balaam aamōkm; uma le nan mōk Ubōr Balak waah ga ŋa pu ki tōŋ Israel yaab bi ti ŋmō libaawol aanann, ki gor kidagook, aan Uwumbor daa bitafal na.

¹⁵ Binib bibaa mu bi ni ponn ni, ki ŋani kina, ki dii Nikolas aanib aamōkm kina.

¹⁶ Nima pu na, kpeln nimi aabimbin man. Ni yaa kaa kpeln nimi aabimbin kan, m ga fuu ni mala, ki di kijaak aajuk ki bi mōmōb ni na jan binib ngbaan.

¹⁷ “U kpa litafal na kan, u njan Uwumbor Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.

“Unii umok nyarj na kan, m ga tii u tijikaar ti bōr aan bi yin ti ke mana† na, ki ga tii u litakpapiln li liyimbipōln ŋmee li pu na. Ubaa aan li nyi liyimbipōln ngbaan; unii u gaa li na baanja le ga li nyi.

Tiataira aatiŋ aanib aabōr

¹⁸ “Nmee kigbarj tii maanib bi bi Tiataira aatiŋ ni na aatuun ke min Uwumbor Aajapōn u kpa ŋinimbil ŋi wiin ke mmii na, ni titaafar ti wiin ke baah pur tikur ti mmii ni na aah wiin pu na le len tibor timina:

¹⁹ M nyi naah tun pu na, ki gee binib pu na, ki gaa mi ki kii pu na, ki kpa limor pu na, ki tun lituln dandana wee ki jer naah nan tun njan pu na.

²⁰ Tō, m mu galn nimi; ba pu? ni ŋmin ki lik Jesebel, upii u len ke u ye Uwumbor aabōnabpii kaa ye na. U ŋmanni maatutum, ki tuk bi ke bi yaa gor kidagook ki ŋman libaawol aanann kan, naa bir.

²¹ M tii u nsan ke u kpeln waabimbin, u mu aa ban u di cha kidagook aatuln.

²² U ni binib bi dii ki gor kidagook na yaa kaa kpeln baabimbin ki di cha waatuln kan, m ga cha bi ji falaa sakpen,

²³ ki ga ku waabim mu. Le maanib bi bi nipepel mōmōk na ga bee ke min le nyi bisui ni aah bi pu na. M ga tii ni ponn ni unii mōmōk waatuln aah ŋeer pu na.

²⁴⁻²⁵ “Tō, nimi bibaa mu bi Tiataira aatiŋ ni, kaa dii Jesebel ngbaan aamōkm, kaa bae kinimbōŋ aatuln li bi yin li ke ‘tibor ti nyoo na.’ Nimi le m len ke ni li joo naah kpa tibor ti na, ki nan saa bundaln m ga fuu ni na. Maan bui nimi ke ni ŋa tiwan nibaa ki kpee.

²⁶ Binib bimok nyarj ki tun maatuln n-yoonn mōmōk na, m ga tii bi tininkpir bi li joo ŋinibol na, ke maah gaa Nte Uwumbor chee tininkpir pu na.

²⁷ Le bi ga li joo ŋi mpōon pu, ki gbaa wii ŋi yak yak ke tiyakr aabuul na.‡

²⁸ M ga tii bi liŋmabil naanyuun mu.

²⁹ “U kpa litafal na kan, u njan Uwumbor Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.

3

Sadis aatiŋ aanib aabōr

¹ “Nmee kigbarj tii maanib bi bi Sadis aatiŋ ni na aatuun ke min u kpa Uwumbor Aafuur mulole ki joo ŋmabi ilole ŋŋaal ni na le len tibor timina: M nyi naah tun pu na, ki nyi ke ni naahn ke ni kpa limofal le na, ki mu tee kpo.

² Fiin man, ki toor nimi aabimbin, ki dii Uwumbor mbamōm ki jer naah dii u pu dandana wee na; nimi aatuln aa gbiin Uwumbor aanimbil.

³ Nima pu na, teer man naah nan ŋun Uwumbor aabōr ki gaa ti pu na. Ni li keei ti man, ki kpeln nimi aabimbin. Ni yaa kaa finn ngeen pu kan, m ga dan ni chee ke unaayuk aah ga dan pu na. Naan li nyi buyoonn m ga dan ni chee na.

* 2:7 : Paradais aataataa le ye ke “isui i lu ŋjusibil ŋi mō sakpen na aasaak.” † 2:17 : Mana ye tijikaar ti Uwumbor nan ti Israel yaab buyoonn bi nan bi nteersakpiin ni kaa kpa nibaa bi ji na. Lik Nnyam 16.33. ‡ 2:27 : Lik llaahn 2.8-9.

⁴ Tɔ, ni ponn ni bibaa bi Sadis aatiŋ ponn ni, kaa tun titunwanbir. Bima le ga chuun m chee paacham, ki pee ŋibəkupiin; ba pu? bi ɲeer kina.

⁵ Unii umək nyanŋ na, m ga peen u libəkupiln. Maan chuu ber waayimbil limɔfal aagban ni. M ga len ke u ye maanii, Nte Uwumbɔr ni waatuuntiib aanimbiin ni.

⁶ “U kpa litafal na kan, u ŋun Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.

Filadelfia aatiŋ aanib aabɔr

⁷ “Ŋmee kigban tii maanib bi bi Filadelfia aatiŋ ni na aatuun, ke min Yesu u ye chain, ki ye mbamɔn, ki kpa Ubɔr David aasaafii na, yaa piir mbisamɔb kan, ubaa aan ŋmaa piin mu; m yaa piin mu mu kan, ubaa aan ŋmaa piir mu,

⁸ min le len tibɔr timina: M nyi naah tun pu na. M bee ke ni kpa mpɔɔn siib. Ni joo maabɔr, kaa yii maayimbil. M piir mbisamɔb tii nimi, le ubaa aan ŋmaa piin mu.

⁹ M ga cha kinimbɔŋ aanib bi mɔn nnyamɔn ke bi ye maanib, kaa ye na, dan ni chee ki nan gbaan kitinŋ ninimbiin ni, ki bee ke m gee nimi la.

¹⁰ Ni kii maabɔr, ki kpa limɔr: Nima pu na, m mu ga li lik nimi, ki nyan nimi falaa u ga pii dulnyaa aanib mɔmɔk ki tɔŋ bi na ni.

¹¹ M ga gir ni mala. Ni li beenin dii maasan mbamɔm ke naah dii pu dandana wee na, ubaa taa leŋ nimi aapiin nsan ni.

¹² Unii umək nyanŋ na, m ga ŋa u jatɔlk Maawumbɔr Aadichal ni, le u ga li bi nima n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. M ga ŋmee Maawumbɔr aayimbil, ni waatiŋ ki ye Jerusalem pɔɔn ki ga nyan ni u chee paacham na aayimbil u pu. M ga ki ŋmee maayimbipɔln mu u pu.

¹³ “U kpa litafal na kan, u ŋun Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.

Laodisea aatiŋ aanib aabɔr

¹⁴ “Ŋmee kigban tii maanib bi bi Laodisea aatiŋ ni na aatuun ke min Yesu u ye mbamɔn, ki len ibamɔn, ki ye Uwumbɔr aah nan naan tiwan ni mɔmɔk na aayidaan na, le len tibɔr timina:

¹⁵ M nyi naah tun pu na; naa soon kaa ton mu; m ba ga li gee ke ni li soon, bee ni li ton.

¹⁶ Ni bi ke kinyubɔbɔk ki kaa ton kaa soon mu na la; nima pu le m ga tii nimi mmɔb ni lii.

¹⁷ Ni len ke ni ye biwankpadam ki kan liwangol kaa lann nibaa, kaa tee nyi ke ni kpa kinimbaak, ki ye bigiim, ki ye bijoom, ki si niŋmeen la.

¹⁸ Nima pu na, m sur nimi ke ni daa m chee salmaa u bi di pu mmii ni aan u ŋa chain na, aan ki sil li ye biwankpadam; ki daa m chee tiwanpeenkaan ni piin na ki di peen, aan binib taa ki kan naah si niŋmeen

pu na; ki daa m chee linimbil aanyɔk ki di mee ninimbil aan ki likr.

¹⁹ Maah gee binib bimɔk na, m sur bi ki dar bitafal. Nima pu na, cha ninimbil li man aan ni kpeln nimi aabimbin man.

²⁰ Li pel man, m si mbisamɔb chee ki kpaar jaalenŋ. Unii umək ŋun maaneel ki piir tii mi na, m ga koo ni u chee, ki nan ji u chee tijikaar; u mu ga ji m chee.

²¹ Unii umək nyanŋ na, m ga cha u kal m chee maabɔrjal pu, ke m mu aah nan nyanŋ pu ki kal Nte Uwumbɔr chee waabɔrjal pu pu na.

²² “U kpa litafal na kan, u ŋun Uwumbɔr Aafuur Nyaan aah tuk maanib pu na.”

4

Paacham yaab aah dooni Uwumbɔr pu na

¹ Waah len ti doo na, le m kan Uwumbɔr do aabisamɔb piir. Le nneel mu naahn kakaan ki len m chee njan na le len ke, “Dan paacham do, le m ga mɔk si budabu ga sil ŋa n-yoonn mue aapuwbɔ na.”

² Libuul ngbaan ni le Uwumbɔr Aafuur Nyaan yoor mi buen paacham. Le m ti kan libɔrjal si Uwumbɔr do; ubaa mu ka li pu.

³ U ka li pu na wiin chain ki piin, ki man. Waakpimanja u ye likal na mu lur goln libɔrjal ngbaan.

⁴ Le ŋijal moninko ni ŋinaa mu si gob libɔrjal ngbaan. Bininkpiib moninko ni bininaa mu ka ŋijal ngbaan pu, ki pee tiwanpiln, ki chik salmaa aayikpupur.

⁵ Libɔrjal ngbaan chee moor lak lak ke utaal aah moor pu na, kifuuuk mu faa ke utaal aah tar pu na. Karyaa bilole mu wiin libɔrjal ngbaan aanimbiin ni, ki ye Uwumbɔr Aafuur mulole la.

⁶ Libɔrjal aanimbiin ni wɔb naahn nnyusakpem, ki wiin chain ke kinimbilik aah wiin pu na.

Le tiwanfuurkaan ninnaa mu si gob libɔrjal ngbaan. Tiwanfuurkaan ngbaan aanimbiin ni, ni nipuwɔb mu nan ye ŋinimbil ŋmeen la.

⁷ Le nibaa naahn uchinn, nibaa mu naahn unaaɟabo, nibaa mu aanimbil wɔb naahn unii la, nibaa mu naahn libɔrwiin li laani na.

⁸ Ni mɔmɔk nan kpa ifeen iloloob, ki mu nan kpa ŋinimbil tiwon mɔmɔk pu. Nwiin pu ni kinyeek mɔmɔk, naa fuur; n-yoonn mɔmɔk ni len ke,

“Chain, chain, Tindaan Uwumbɔr u yeh mpɔɔn mɔmɔk na ye chain la.

U nan bi, ki beenin bi,

ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”

⁹ Tiwanfuurkaan ninnaa ngbaan le len kina, ki di mpakm, ni lisiil, ni idoon tii

Uwumbør u ka libørjal pu, ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

¹⁰ Tiwanfuurkaan ngbaan aah len kina na, le bininkpiib moninko ni binaa ngbaan gbaan Uwumbør u ka libørjal pu ki ga li bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na aanimbiin ni, ki doon u, ki di baasalmaa aayikpupur bil waabørjal taab, ki len ke,

¹¹ “Tidindaan Uwumbør, si le ñeer ke ti pak si, ki nyuj si,

ki ñeer aa li kpa mpøon;

ba pu? si le naan tiwan mòmæk.

Saageehn pu le aa nan naan tiwan mòmæk.

Saageehn pu le ni mòmæk bi.”

5

Kigbanj ni Upihbo na

¹ Le m kan Uwumbør u ka libørjal pu na ñub kigbanj ungangii ni. Kigbanj ngbaan nan kpa ñjmeen ñjipepel mòmæk, ki dab ñjimøgbin nfun mulole.

² Le m ñjun Uwumbør aatuun mpøondaan len mpøon pu ke, “Ñma ñeer u dabr kigbanj ngbaan ki kpar ki?”

³ Le baa kan unii ubaa paacham, bee kitinj, bee kitinj aataab, u ga ñmaa kpar kigbanj ngbaan ki lik ki ponn ni na.

⁴ Baah kaa kan unii u ñeer u kpar kigbanj ngbaan ki lik ki ponn ni na, nima pu le m wii pam.

⁵ Le bininkpiib na ponn ni ubaa bui mi ke, “Taa ki wii. Lik, Yesu u pøø ke uchinn, ki ye Juda aanibol ni aanii ubaa, ki ye Ubr David aayaabil na le nyanj, ki ga ñmaa dabr kigbanj ki bi dab ki nfun mulole na, ki kpar ki.”

⁶ Le m kan Upihbo si libørjal, ni tiwanfuurkaan ninaa, ni bininkpiib na aakaasisik ni. Upihbo ngbaan kpa libuel uneen ni ke baah kør u le na, ki kpa iyiin ilole ni ñjinimbil ñilole ñi ye Uwumbør Aafuur mulole mu Uwumbør tun ni mu ñjipepel mòmæk dulnyaa wee ni na.

⁷ Le Upihbo ngbaan buen Uwumbør u ka libørjal pu na chee, ki ti gaa kigbanj ngbaan ungangii ni.

⁸ Waah gaa kigbanj na, le tiwanfuurkaan ninaa ngbaan, ni bininkpiib moninko ni binaa ngbaan, nan gbaan unimbiin ni. Bi mòmæk gbaa tibar, ki joo salmaa aasambil ñi gbii tulalee aayon na. Tulalee aayon ngbaan si Uwumbør aanib aameel aasisiyyaan.

⁹ Le bi gaa ilahnpøon ki tii Upihbo ngbaan ke,

“Si le ñeer aa gaa kigbanj ngbaan ki dabr ki; ba pu? aa nan kpo ki di saasin daa binib tii Uwumbør;

binib ngbaan nyan ñjimbol

mòmæk aanib bi bi dulnyaa wee ni,

ki len iliin imøk bi dulnyaa wee ni na,

¹⁰ Aa ña bi saanaan ni aanib bi ye bitotoorb na,

bi ti tun lituln tii timi Aawumbør, le bi ga li joo dulnyaa mòmæk.”

¹¹ Le m lik ki kan Uwumbør aatuuntiib ñichur ñichur, kaa ti nyi baakahm. Bi si gob Uwumbør aabørjal, ni tiwanfuurkaan, ni bininkpiib ngbaan.

¹² Le m ñjun bi mòmæk len mpøon pu ke, “Upihbo u bi nan kør u na le ñeer u kan yiko,

ni liwankpal,

ni nlan, ni mpøon, ni nnyuj, ni mpakm, ni idoon.”

¹³ Le m ñjun binib bi bi paacham na, ni binib bi bi kitinj na, ni binib bi bi kitinj aataab na, ni tiwan nimøk bi nnyusakpem ni na, ni Uwumbør aah naan tiwan nimøk na mòmæk len ke,

“Uwumbør u ka libørjal pu na, ni Upihbo ngbaan

le yeh mpakm, ni lisil, ni nnyuj, ni mpøon,

n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”

¹⁴ Le tiwanfuurkaan ninaa ngbaan kii ke “Amii.” Bininkpiib ngbaan mu nan gbaan Uwumbør ni Upihbo ngbaan aanimbiin ni ki doon bi.

6

Nidab na

¹ M kan Upihbo ngbaan chuu dabr kigbanj ki bi nan dab ki nfun mulole pu na nibaa. Le m ñjun tiwanfuurkaan ninaa ngbaan ponn ni nibaa len ke utaal aah tar pu na ke, “Dan.”

² Le m lik ki kan utapiin. Unii u dik u pu na joo butøm. Le bi tii u linyanj aayikpupuk u di chinj. Le u buen u ti nyanj binib, ki sil ti nyanj bi.

³ Le Upihbo ngbaan nan ki chuu dabr kigbanj ngbaan aadam leler. Le m ñjun tiwanfuurkaan leler len ke, “Dan.”

⁴ Le utaman mu fuu ni. Bi nan tii unii u dik utaman ngbaan pu na kijaak aajuk sakpenj, le Uwumbør tii u mpøon ke u cha dulnyaa aanib to butøb ki ku tøb.

⁵ Le Upihbo ngbaan ki chuu dabr ndam tatar. Le m ñjun tiwanfuurkaan tatar len ke, “Dan.” Le m lik ki kan utanbøn. Unii u dik utanbøn ngbaan pu na nan joo tiwan ni bi joo ñanjni tijikaar na unjaal ni.

⁶ Le m ñjun nneel len tiwanfuurkaan ninaa ngbaan aakaasisik ni ke, “Tijikaar taa li wiir; taadaak li pøø. Tø, taa bii nkpan ni ñjubil aawanyukaan.”

⁷ Le Upihbo ngbaan ki chuu dabr ndam nanar. Le m ñjun tiwanfuurkaan nanar aaneel len ke, “Dan.”

⁸ Le m lik ki kan utanyonyon. Unii u dik u pu na aayimbil ye Nkun. U bi yin u ke Kitekpiitinj na mu dii u. Le Uwumbør tii bi mpøon ke bi di kijaak aajum, ni nkon,

ni iween, ni ipeel ku dulnyaa aanib lipepel nanar wɔb.

⁹ Le Upihbo ngbaan ki chuu dabr ndam ŋmuŋmur. Le m kan binib aawiin kitork aabimbiln taab, Uwumbɔr do. Bi ye binib bi bi nan ku bi na. Bi nan mooni Uwumbɔr aabɔr ki tuk binib Yesu aabɔnyaan. Nima le cha bi ku bi.

¹⁰ Le binib ngbaan aawiin teen mpɔɔn pu ke, “Tidindaan u ye chain ki ye mbamɔn na, ni ga yunn ki ti saa kinye pu aan aa ga ji dulnyaa aanib bi ku timi na aabɔr ki daa bitafal?”

¹¹ Le Uwumbɔr peen bi mɔmɔk tikparpiipiin, ki bui bi ke u siin ke binib ku bitutuŋeen aatɔtiib bi mɔmɔk dii Yesu na, ke baah nan ku bi pu na. Bi laa fuur siib ki nan saa n-yoonn ngbaan.

¹² Le m kan Upihbo ngbaan ki chuu dabr ndam loloob. Le kitin deŋ sakpen. Le nwiin bɔln ke likekebɔln na. Le uŋmal mann ke nsin na.

¹³ Inmabi nyan ni paacham ki lir kitin ke kibun aah ker ŋisubil ŋi kaa puir na lir pu na.

¹⁴ Kitaapaak kpab ki buen ke baah kpai kikapeek pu na. Le ŋjoo ni ŋidik mɔmɔk fii foor.

¹⁵ Le dulnyaa aayidam, ni bibɔrb, ni butɔb aajab aayidam, ni biwankpadam, ni bipɔɔndam, ni binaagbiib mɔmɔk, ni bimalb mɔmɔk bɔr titakpalunn ni, ni ŋitakpasakpiin taab ŋjoo paab,

¹⁶ ki bui ŋjoo ni ŋitakpal ke, “Lir ti pu, ki biin ti pu, aan Uwumbɔr u ka libɔrjal pu na taa li waa timi, Upihbo ngbaan mu aanjuul taa pii timi;

¹⁷ ba pu? baajuul aawiin sakpiin daal fuu ni a. Nma ga ŋmaa sil?”

7

Israel aanib ŋichur nkub ni imonko ilee ni ŋinaa na

¹ Nimina aapuwɔb le m kan Uwumbɔr aatuuntiib binaa si dulnyaa aapepel mɔmɔk ŋinaa, ki kiir libuln ke li taa ki daa kitin ni, ki taa daa nnyusakpem ni, ki taa daa isui ni.

² Le m kan Uwumbɔr aatuun uken nyan ni liwipuul wɔb ki dan paacham, ki joo ni Uwumbɔr u ye limɔfal daan na aadaan, ki nan teen mpɔɔn pu, ki tuk Uwumbɔr aatu-untiib binaa bi Uwumbɔr tii bi mpɔɔn ke bi bii kitin ni nnyusakpem na ke,

³ “Ni taa bii kitin, bee nnyusakpem, bee isui ki li kii buyoonn ti ga nan daan timi Aawumbɔr aatutum aayigbeer pu na.”

⁴ Le m ŋun baah daan binib bi na aakahm. Bi nan ye binib ŋichur nkub ni imonko ilee ni ŋinaa, ki nyan ni Israel aanibol mɔmɔk ni.

⁵⁻⁸ Bi nan daan bi kina la:

Juda aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,

Rubenn aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,

Gad aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee, Aser aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee, Naftali aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee, Manase aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,

Simeonn aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,

Liifai aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee, Isakar aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee, Sebulunn aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee,

Josef aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee, Benjaminn aanibol aanib ŋichur kipiik ni ŋilee.

Kinipaak sakpen

⁹ Nimina aapuwɔb le m kan kinipaak sakpen. Ubaa aa ti ki nyi baakahm. Bi nyan ŋitimbol mɔmɔk aanib bi bi dulnyaa wee ni ki len iliin imɔk bi dulnyaa wee ni na, ki si Uwumbɔr aabɔrjal ni Upihbo ngbaan aanimbiin ni, ki pee tikparpiipiin, ki ŋub tibɔkparafar binjaal ni,

¹⁰ ki teen mpɔɔn pu ke, “Timi Aawumbɔr u ka libɔrjal pu na, ni Upihbo ngbaan le nan gaa timi lii.”

¹¹ Le Uwumbɔr aatuuntiib mɔmɔk si gob Uwumbɔr aabɔrjal, ni bininkpiib, ni tiwan-fuurkaan ninaa ngbaan. Le Uwumbɔr aatu-untiib doon ŋichichik ki di binimbil kraa kitin Uwumbɔr aabɔrjal taab ki dooni u,

¹² ki len ke, “Ni ye mbamɔn, timi Aawumbɔr le yeh mpakm, ni nnyun, ni nlan, ni idoon, ni lisil, ni yiko, ni mpɔɔn n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Amii.”

¹³ Le bininkpiib na ponn ni ubaa baa mi ke, “Binib bi pee tikparpiipiin na, bi ye ba aanib? Bi nyan ni la chee?”

¹⁴ Le m bui u ke, “Maaninkpel, si le nyi.”

Le u bui mi ke, “Bi ye binib bi nyan falaa sakpiin ni, ki finn baakpar Upihbo ngbaan aasin ni aan ti ŋa ti tipipinn na.

¹⁵ Nima le cha bi si Uwumbɔr aabɔrjal taab. Bi bi waadichal ni, nwiin pu ni kinyeek, ki tun lituln tii u. Uwumbɔr u ka libɔrjal ngbaan pu na ga li bi bi chee, ki biin bi pu.

¹⁶ Nkon aan ki chuu bi, nnyunyuu mu aan ki chuu bi, nwiin mu aan ki see bi, ntoton mu aan ki ŋun bi;

¹⁷ ba pu? Upihbo u bi Uwumbɔr aabɔrjal aakaasisik ni na le ga kpiin bi, ki ga mɔk bi uyayak aanyun mu ga tii bi limɔfal na chee. Uwumbɔr ga per binimbil tinyun-yunn mɔmɔk.”

8

Nidab ŋilole na

¹ Le Upihbo ngbaan chuu dabr ndam lolole. Le Uwumbɔr do ŋmin chii chii ki yunn siib.

² Le m kan Uwumbor aatuuntiib bilole bi si Uwumbor aanimbiin ni na. Le bi tii bi kakaan tiib bilole.

³ Le Uwumbor aatuun uken dan nan sil kitorok aabimbiln chee, ki jub salmaa aasambil li bi joo tulalee aayon nani li ponn ni na. Le bi tii u tulalee aayon sakpen u di kpee Uwumbor aanib mamak aameel pu, ki di na salmaa aabimbiln li bi Uwumbor aaborjal aanimbiin ni na paab, ki di tii Uwumbor:

⁴ Le tulalee aayon ngbaan aabaan, ni Uwumbor aanib aameel nyan Uwumbor aatuun ngbaan anjaal ni, ki fii paacham Uwumbor aanimbiin ni.

⁵ Le Uwumbor aatuun ngbaan moo mmii mu bi kitorok aabimbiln paab na gbiin tulalee aayon aasambil ngbaan, le ki di mee yaa dulnyaa wee ponn ni. Le kifuuk faa, le utaal tar ki moor, le kitinj denj.

Kakaan tiib

⁶ Le Uwumbor aatuuntiib bilole bi jub kakaan tiib bilole na gor ke bi pii.

⁷ Le Uwumbor aatuun njan yoo pii waakakaan. Waah pii waakakaan na, le njitaatakpabil, ni mmii, ni nsin njmal tob ponn ni, ki nyan paacham ki lir ni kitinj. Le mmii gaa kitinj ligetatar, ni isui mu ligetatar, ni timosonn mamak.

⁸ Le Uwumbor aatuun leler mu pii waakakaan. Le bi di tiwan ni naahn lijool li gaal mmii na mee lii nnyusakpen ponn ni. Le nnyun ngbaan ligetatar kpaln nsin.

⁹ Le tiwan nimok bi nnyun ligetatar ngbaan ponn ni na kpo. Inji ligetatar mu bii a.

¹⁰ Le Uwumbor aatuun tatar mu pii waakakaan. Le linjabisakpeln li gaal mmii ke limoffil na nyan ni paacham ki lir njimoo ligetatar ponn ni, ni inyunbun ligetatar ponn ni.

¹¹ Linjmabil ngbaan aayimbil le ye ke "Ni To." Le laah lir nnyun ni na mu aagetatar kpaln nnyun mu to na. Le binib pam kpo nnyun ngbaan pu; ba pu? mu to la.

¹² Le Uwumbor aatuun nanar mu pii waakakaan. Le nwiin ligetatar chuu gii ki boln. Ujmal ligetatar, ni injmabi ligetatar mu chuu gii ki boln. Le nwiin ligetatar aa wiin. Kinyeek ligetatar mu aa wiin.

¹³ Le m kan liborwiin laani paacham, ki njun li teen mpoon pu ke, "Uwumbor aatuuntiib bitaa bi gur kaa kee pii baakakaan na yaa pii kan, tibobir sakpenn ga lir dulnyaa aanib pu."

9

¹ Le Uwumbor aatuun njumjur mu pii waakakaan. Le m kan linjmabil li nyan ni paacham ki lir ni kitinj na. Le bi tii li libuul li nyoo kaa kpa limok na aasaafil.

² Le li chuu lakr libuul ngbaan aajaalen. Le injmanyuu nyan li ponn ni ki fii paacham, ki naahn mmii mu gaal sakpen na aanmanyuu, ki boln nwiin timm.

³ Le itoon nyan ni injmanyuu ngbaan ponn ni, ki yaa gaa dulnyaa ni. Le Uwumbor tii i mpoon ke i li junni binib ke inyoohn aah junni binib pu na,

⁴ le ki tuk i ke i taa njmo timoor, ki taa njmo tijjikaar, ki taa njmo isui, i li junni binib bi kaa kpa Uwumbor aadaan biyigbeer pu na;

⁵ i taa ku binib ngbaan, i mok bi falaa ki ti saa injmal injmu. Falaa ngbaan wu ke unyoohn aah juu unii kan, ni wu pu na.

⁶ N-yoonn ngbaan, binib ga li ban nkun ke mu ku bi, kaan kan mu. Nkun ga san cha bi.

⁷ Itoon ngbaan naahn itaan i gor ke i to butob na. Tiwan ni naahn salmaa aayikpupur na nan bi iyil pu. Inimbil wob naahn binib aanimbil wob la.

⁸ Yaayikpir mu ti ki naahn bipiib aayikpir la. Yaanyin mu naahn ichinn aanyin la.

⁹ Tiwan nibaa bii ibinj pu ki naahn tikur la. Yaafeen kpa kifuuk ke itaan ni toroku i san cha i ti to butob na aah kpa kifuuk pu na.

¹⁰ Yaajuu mu naahn inyoohn aajuu la. Inyoohnpiin bi yaajuu pu, ki kpa mpoon ke i mok binib falaa ki ti saa injmal injmu.

¹¹ Libuul li kaa kpa limok na aatuun le ye yaabor. Hiibru* aaliin ponn ni, bi yin u ke Abadonn. Griik aaliin ponn ni, bi yin u ke Apolionn. Naatataa le ye ke "U kulni binib na."

¹² Njan aabobir ma jer a. Tibobir tilee mu choo.

¹³ Le Uwumbor aatuun loloob mu pii waakakaan. Le m njun nneel nyan ni salmaa aabimbiln li bi Uwumbor aanimbiin ni na aamoju njinaa chee.

¹⁴ Le nneel ngbaan tuk Uwumbor aatuun loloob u joo kakaan na ke, "Chuu gbiln Uwumbor aatuuntiib binaa bi bi limoosakpeln li bi yin li ke Yufrates na chee lii."

¹⁵ Le u chuu gbiln Uwumbor aatuuntiib binaa ngbaan lii. Uwumbor le gor bi, ki siin bi libiln, ni ujmal, ni nwiin, ni kikurk ki bi ga di ku binib ligetatar na.

¹⁶ Bi nan kpa butob aajab bi dik itaan pu na. Le m njun baakahm aah ye pu na. Bi nan ye butob aajab njichur njichur ikui ilee.

¹⁷ Tidan ponn ni le m nan kan itaan ngbaan ni binib bi dik i pu na. Tikur aawan nibaa bii bibinj pu ki man ke mmii na, ki bon ke nsiin na, ki man ke chirbil na. Itaan ngbaan aayil naahn ichinn aayil la. Mmii, ni injmanyuu, ni chirbil nyan ni imoi ni.

¹⁸ Tiwan nitaa ngbaan, mmii, ni injmanyuu, ni chirbil ni nan nyan ni itaan ngbaan aamo ni na le ku linigetetr tatar;

* 9:11 : Hiibru aaliin ye juu yaab aaliin la.

¹⁹ ba pu? itaan ngbaan aapɔɔn le bi yaamɔi ni, ni yaajuu ni. Yaajuu ngbaan naahn iwaa le ki kpa njiil ki mɔk binib falaa.

²⁰ Binib bi gur kaa kpo iween ngbaan pu na aa kpeln baabimbini, kaa di cha baah nani njiwaa ni na. Bi beenin dooni tininkpiwanbir, ni njiwaa ni bi nan di salmaa, ni tikunabr, ni tikur, ni njetakpal, ni idɔ naan ni na, njiwaa ni kaa waa, ki mu aa nɔn tibɔr, ki mu aa nmaa chuun na.

²¹ Binib ngbaan beenin ku binib, ki ji inyɔk, ki gor kidagook, ki su kinaayuk, kaa kpeln baabimbini.

10

Uwumbɔr aatuun ni kigban waatiir na

¹ Le m kan Uwumbɔr aatuun mpɔɔndaan uken nyan ni paacham. U pee kitaalangban, le waakpimanja mu lur goln uyil. Unimbil wɔb naahn nwiin la. Utaa mu naahn kimiigaak.

² U joo kigban waatiir ki kpar na unjaal ni. Le u di utaagiil taa nnyusakpem pu, le ki di utaagal mu taa kitinj pu,

³ le ki teen mpɔɔn pu ke uchinn aah tar pu na. Waah teen kina na, le utaal mu teen nfum mulole.

⁴ Utaal aah teen nfum mulole na, le m ban m njeewaa waah len pu na kigban ni. Le m nɔn nneel len Uwumbɔr do ke, "Taa njeewaa utaal aah len tibɔr ti na, ki taa kpiir ti."

⁵ Uwumbɔr aatuun u m kan u si nnyusakpem, ni kitinj pu na le yoor unjangii paacham

⁶ ki puu Uwumbɔr u bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, ki nan naan paacham ni tiwan nimɔk bi ni ponn ni na, ni kitinj ni tiwan nimɔk bi kitinj pu na, ni nnyusakpem, ni tiwan nimɔk bi mu ponn ni na, ke Uwumbɔr aan ki taan.

⁷ Buyoonn Uwumbɔr aatuun lolole ga pii waakakaan na, n-yoonn ngbaan le Uwumbɔr ga tun waatunyaan li bɔr na ki doo, waah nan tuk waabɔnabr bi ye waatutum na ke u ga tun pu na.

⁸ Nneel mu m nɔn paacham na ki len m chee ki bui mi ke m li cha ti gaa kigban ki kpar ki bi Uwumbɔr aatuun u si nnyusakpem, ni kitinj pu na anjaal ni na.

⁹ Le m buen Uwumbɔr aatuun ngbaan chee, le ki ti bui u ke u ti mi kigban waatiir ngbaan. Le u bui mi ke, "Gaa ki njeewaa. Ni ga li mɔ aamɔb ni ke tisiir na la, ki tee ga li to aaponn ni."

¹⁰ Le m gaa kigban waatiir ngbaan unjaal ni, ki nman ki. Maah nman ki na, le ni mɔ mmɔb ni ke tisiir na. Le maah di nab na, ni to mponn ni.

¹¹ Le bi bui mi, "See aa ki tuk njetimbor mɔmɔk aanib bi bi dulnyaa wee ni ki len

iliin imɔk bi dulnyaa wee ni na, ni baabɔrb, tibɔr ti ga nja bi n-yoonn mu choo na."

11

Seeraadam bilee na

¹ Le bi tii mi tiwananakaan ni naahn lidabil na, le nneel bui ke, "Li cha ti njan Uwumbɔr Aadiik, ni kitork aabimbiln, ki lik naafɔfɔk, ki kahn binib bi dooni Uwumbɔr nima chee na.

² Taa njan kikaakpaak ki bi lipaal na aafɔfɔk; ba pu? Uwumbɔr di kikaakpaak ngbaan tii binib bi kaa ye juu yaab na la. Le bi ga bii Uwumbɔr aatinyaan ki ti saa inmal imonko ilee ni ilee.

³ Le m ga tun ni maaseeraadam bilee bi nan moon Uwumbɔr aabɔr ki ti saa iwiin lichur ni ikui ilee ni imonko itaa, ki ga li pee tiwanpeenkaan ni saak kuub na."

⁴ Biseeraadam bilee ngbaan ye nkpan aasui ilee ni karyaa tiib aah tɔjni tiwan ni pu na bilee bi si dulnyaa Aadindaan animbiin ni na.

⁵ Unii ubaa yaa ban u nja bi nibaa kan, mmii ga nyan bimɔi ni ki ku baadim. Unii ubaa yaa ban u nja bi nibaa kan, see bi ku u kina.

⁶ Biseeraadam bilee ngbaan nan kpa mpɔɔn bi kiir utaal u taa nu buyoonn bi bi mooni Uwumbɔr aabɔr na, ki kpa mpɔɔn ki cha nnyun kpalm nsin, ki kpa mpɔɔn ki cha falaa aabɔn mɔmɔk lir dulnyaa wee ni, n-yoonn mumɔk bi gee na.

⁷ Bi yaa moon Uwumbɔr aabɔr doo kan, le upeel u nyan ni kinimbɔn chee, libuul li kaa kpa limɔk na ni na, ga to bi butɔb ki nyan bi, ki ku bi.

⁸ Le njetimbor ngbaan ga li dɔ kitisakpen na aasan ni. Uwumbɔr yin kitinj ngbaan ke Sodom, ki ki yin ki ke Ijpt. Bi nan kpa Tidindaan ndɔpuinkoo pu nima la.

⁹ Le njetimbor mɔmɔk aanib bi bi dulnyaa wee ni ki len iliin imɔk bi dulnyaa wee ni na, bi ponn ni bibaa ga lik njetimbor ngbaan ki ti saa iwiin itaa ni ligeln, kaan kii ke unii ubaa ti sub bi.

¹⁰ Baakun pu le dulnyaa aanib ga li kpa mpopiin sakpen, ki waa liwaal, ki tii tɔb ipiin; ba pu? Uwumbɔr aabɔnabr bilee bi nja bi falaa na kpo a.

¹¹ Iwiin itaa ni ligeln ngbaan aah jer na, le Uwumbɔr ki tii bi limɔfal. Le bi fii sil. Le binib bimɔk kan bi na san ijawaan sakpen.

¹² Le njetimbor ni fikr na nɔn nneel sakpiin nyan ni paacham ki bui bi, "Dan paacham do man." Le bi koo ntaalangbam ni ki buen paacham. Baadim mu kan baah buen pu na.

¹³ N-yoonn ngbaan le kitinj derj pam. Le kitisakpen ngbaan aadir ligeln kipiik lir kitinj. Kitinj aah derj pu na le ni ku binib njichur

ɲilole. Binib bi gur kaa kpo na, ijawaan chuu bi sakpen, le bi nyun Uwumbor u bi paacham na.

¹⁴ Tibobir leler jer a. Tibobir tatar mu choo mala.

Kakaan tiib bilole na

¹⁵ Le Uwumbor aatuun lolole mu pii waakakaan. Le ineel sakpiin len Uwumbor do ke, “Dulnyaa wee ni aanaan mɔmɔk kpaln Tidindaan Uwumbor ni Waabo Kristo* aanaan la. U ga li joo mu n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”

¹⁶ Le bininkpiib moninko ni binaa bi ka baabɔrjal pu, Uwumbor aanimbiin ni na, doon ɲichichik ki di binimbil kpa kitin ki dooni Uwumbor,

¹⁷ ki len ke,
“Tidindaan Uwumbor, u yeh mpɔɔn mɔmɔk, ki nan bi, ki beenin bi na, ti dooni si; ba pu? aa di saapɔɔn sakpiin ki joo dulnyaa wee.

¹⁸ ɲinibol aanib nan gee linjuul, le saanjuul mu fii,

le ni ɲeer aa ji bitekpiib tibɔr,
ki ɲeer aa di ipiin tii
saabɔnabtiib bi ye saatutum na,
ni saanib bi mɔmɔk pak si na,
bi ye biwaatiib na, ni bi ye bisakpem na,
ki ɲeer aa kuln binib bi ku dulnyaa aanib na.”

¹⁹ Tɔ, le bi chuu piir Uwumbor aadiik ki bi paacham na. Le m kan Uwumbor aakaal aadaka si waadiik ponn ni. Le utaal moor, le kifuuk faa, le utaal tar, le kitin den, le utaal nu ɲitaatakabil sakpiin.

12

Upii na, ni kipeewanbiik na

¹ Tɔ, le m kan lijnɲiir aawan paacham. Upii ubaa nan bi ki pee nwiin. Le unjal mu nan bi utaa aataab. Inmabi kipiik ni ilee mu nan bi uyil pu. U nan kpa lipuul,

² le imalween chuu u, le u wii ki ban u maa ubo.

³ Le m ki kan lijnɲiir aawan niken paacham. M nan kan kipeewanbiik sakpen mamarj ki kpa ɲiyil ɲilole ni iyiin kipiik, ki chik ubɔr aayikpupur tilole na.

⁴ Le kipeewanbiik ngbaan di kijuul kuun foor ni inmabi ligetatar, ki di lii ni kitin, ki dan nan sil upii u ban u maa ubo na aanimbiin ni ke ki ɲmɔ waabo.

⁵ Le upii ngbaan ma ubijabo u ga li joo ɲinibol mɔmɔk mpɔɔn pu na. Le Uwumbor yoor ubo ngbaan di buen ubaa chee paacham, waabɔrjal chee.

⁶ Le upii ngbaan san buen nteersakpiin ni, Uwumbor aah toor mpaan nin chee tii u

na, ki ti kpiini u nima chee iwiin lichur ni ikui ilee ni imonko itaa.

⁷ Tɔ, le bi to butɔb paacham. Uwumbor aatuuntiib aaninkpel Maikel ni waatuuntiib to kipeewanbiik ngbaan ni waatuuntiib butɔb,

⁸⁻⁹ le ki nyan bi, ki nyan bi paacham. Baa ki kan mpaan paacham. Kipeewanbiik ngbaan ye kinimbɔɲ la. Bi yin ki ke Uwaa u Yunn na, ki ki yin ki ke Defil,* ki ki yin ki ke Sintana. Kima le ɲmanni dulnyaa aanib mɔmɔk. Bi nyan ki ni kaatuuntiib paacham, ki di lii ni kitin.

¹⁰ Le m ɲun nneel sakpiin len mpɔɔn pu paacham ke, “Dandana wee ti kan timi Aawumbor aah kpa mpɔɔn pu ki gaa waanib lii ki joo waanaan ni aanib na. Dandana ti kan Kristo u gaa timi lii na aah kpa yiko pu na. Ba pu? u nyan kinimbɔɲ paacham. Kinimbɔɲ ye unibiinii u nan si Uwumbor aanimbiin ni ki bii Uwumbor aanib nwiin pu ni kinyeek na la.

¹¹ Upihbo Yesu aasin aapɔɔn pu ni waabɔr aapɔɔn pu le bi nyan kinimbɔɲ. Bi gee Yesu ki jer baamofal, ki kii ke bi kpo u pu.

¹² Nimi bi bi Uwumbor do na, li kpa mpopiin man; ba pu? kinimbɔɲ aa ki kpa mpɔɔn. Tɔ, tibobir mu ga lir kitin aanib pu, ni nnyusakpem ni aanib pu; ba pu? kinimbɔɲ sunn ni bi chee, ki gee linjuusakpeln; ba pu? ki bee ke kaayoonn aa ki wiir.”

¹³ Kipeewanbiik ngbaan aah kan ke bi nyan u paacham ki di lii ni kitin na, le u san dii upii u ma ubijabo na, ke u chuu u.

¹⁴ Le Uwumbor tii upii ngbaan libɔrwiin aafeen ilee ke u fii buen nteersakpiin ni, waapaan ni, kipeewanbiik ngbaan taa ki pii u nima chee. Le bi ti kpiini u nima chee ki ti saa ɲibin ɲitaa ni ligeln.

¹⁵ Le kipeewanbiik ngbaan tii nnyun sakpem umɔb ni ke limɔɔl na ki lii, ke mu di upii ngbaan puu buen.

¹⁶ Le kitin ter upii ngbaan, ki waar kimɔb ki di nnyun mu nyan kipeewanbiik ngbaan aamɔb ni na nab, le mu aa ki pii upii ngbaan.

¹⁷ Le kipeewanbiik ngbaan gee linjuul sakpen upii ngbaan pu, ki buen ti to waabim biken butɔb. Waabim le ye binib bi kii Uwumbor aamɔb ki tuk binib Yesu aabɔnyaan na.

¹⁸ Le kipeewanbiik ngbaan sil nnyusakpem aagbaan.

13

Ipeel ilee na

¹ Le m kan upeel nyan ni nnyusakpem ponn ni. U nan kpa ɲiyil ɲilole ni iyiin kipiik, le ki chik ubɔr aayikpupur waayiin kipiik

* 11:15 : Hiibru aaliin ni, bi yin Kristo ke Masiya. Naataata le ye ke Uwumbor nyan u ke u gaa binib lii.

Defil ni Sintana ye kinimbɔɲ aayimbil ɲiken la.

* 12:8-9 :

mómək pu. Le liyimbil li ye lisiibil ki tii Uwumbər na nan bi nyil mómək pu.

² Upeel ngbaan nan naahn unaamuun la. Utaafar pə sakpen. Uməb mu naahn uchinn aaməb. Kipeewanbiik ngbaan le di waapəon, ni waanaan, ni waapəon sakpiin tii u.

³ Libuel nan bi uyil libaa pu ki naahn ke laah kpo ki sɔŋ le na. Laah sɔŋ na, le ni gar dulnyaa aanib mómək pam. Le bi dii u,

⁴ ki gbaan kitinj ki doon kipeewanbiik ngbaan; ba pu? u nan di waapəon tii upeel ngbaan. Bi nan gbaan kitinj ki doon upeel ngbaan mu, le ki baa ke, “Nma bi ke upeel wee na? Nma ga nmaa to u butəb?”

⁵ U nan kpa nsan ke u li kpa kipupuk ki sii Uwumbər, ki kpa nsan ke u li bi injal imonko ilee ni ilee.

⁶ Le u waar uməb ki sii Uwumbər, ni Uwumbər aayimbil, ni Uwumbər do, ni bimək bi Uwumbər do na,

⁷ ki kpa nsan ke u to Uwumbər aanib butəb ki nyanj bi. Le Uwumbər tii u tininkpir u li joo ntimbol mómək aanib bi bi dulnyaa wee ni ki len iliin imək bi dulnyaa wee ni na.

⁸ Le dulnyaa ni aanib bimək aayimbil aa nmaa Uwumbər Aapihbo u bi nan ku u na aamofal aagbaŋ ni buyoonn Uwumbər aa nan kee naan dulnyaa wee na ga dii upeel ngbaan.

⁹ “U kpa litafal na kan, u njan.

¹⁰ Binib bi Uwumbər len ke bi ga chuu bi tinaagbiir na, bima le bi ga chuu bi tinaagbiir. Unii umək joo kijaak aajuk ku binib na, kijaak aajuk le ga ku u mu. Nima le cha ni njan ke Uwumbər aanib li ban limər ke bi dii Uwumbər mbaməm.”

¹¹ Le m kan upeel leler nyan ni kitinj ni. U nan kpa iyin ilee i naahn upihbo aayiin na, le ki len ke kipeewanbiik aah len pu na.

¹² U nan bi njan aapeel chee, ki kpa waapəon, ki muk dulnyaa, ni binib bimək bi dulnyaa ni na, ke bi li dii njan aapeel u nan kpa nkun aabuel li sɔŋ na.

¹³ Upeel leler ngbaan nan tun lijinjir aatun pam, ki cha mmii nyan ni paacham ki sunn ni kitinj, binib aanimbil ni,

¹⁴ ki nmann binib bimək bi dulnyaa ni na; ba pu? u nan kpa nsan ke u tun lijinjir aatun njan aapeel aanimbiin ni, ki tuk dulnyaa ni aanib ke bi njan liwaal li naahn upeel u nan kpa kijuk aabuel li sɔŋ na.

¹⁵ Upeel leler ngbaan nan kpa nsan ke u cha liwaal ngbaan fuur libuln ki len tibər, le ki cha bi ku binib bimək kaa dii liwaal ngbaan na,

¹⁶ ki cha bi daan binib mómək biŋangii pu, bee biyigbeer pu. U nan cha bi daan biwaatiib, ni bisakpem, ni biwankpadam, ni bigiim, ni binaagbiib, ni bimalb.

¹⁷ Kidaan ngbaan le ye upeel ngbaan aayimbil, bee waayimbil aanamba. Unii u kaa

kpa kidaan ngbaan na, baa nan cha u daa tiwan nibaa, kaa cha u kooh tiwan nibaa mu.

¹⁸ Tibər timina ban nlan la. Unii u kpa nlan na ga nmaa bee upeel ngbaan aanamba aatataa. Ni ye unibon aanamba la. Waanamba ye ikui iloob ni imonko itaa ni niloob.

14

Upihbo na, ni waanib

¹ Tə, le m kan Upihbo na si Sionn aajool paab. Binib njichur nkub ni imonko ilee ni njinaa nan bi u chee, le waayimbil ni Ute Uwumbər aayimbil nan nmaa paa biyigbeer pu.

² Le m njan binib gaa ilahn paacham. Ni nan fuuk ke bunyob aanyun aah fuuk pu na, ki fuuk ke utaal aah teen mpəon pu pu na, ki naahn binib aah gbaa tibar aan ti wii pu na.

³ Binib ngbaan bi Uwumbər aabərjal, ni tiwanfuurkaan ninnaa, ni bininkpiib na aanimbiin ni, ki gaa ilahnəon. Ubaa aan nmaa bae nlahn ngbaan see binib njichur nkub ni imonko ilee ni njinaa bi Uwumbər daa bi ki nyan bi dulnyaa wee ni na.

⁴ Bima le ye binib bi kaa doon bipiib chee kaa nja bibaa tijəŋ. Baa nyi bipiib. Bima le dii Upihbo ngbaan waah cha nin chee na mómək. Uwumbər nyan bi binib ponn ni ki daa bi, bi li ye u ni Upihbo ngbaan aanib.

⁵ Nnyamən mubaa aa bi biməi ni. Baa kpa taani ubaa.

Uwumbər aatuun tiib bitaa na

⁶ Le m kan Uwumbər aatuun uken laani paacham, ki joo ni tibənyaan ti bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na, ki ti di ti tuk ntimbol mómək aanib bi bi dulnyaa wee ni ki len iliin imək bi dulnyaa wee ni na.

⁷ Le Uwumbər aatuun ngbaan len mpəon pu ke, “Ni li san Uwumbər, ki nyur u man; ba pu? ni njeer u ji binib tibər. Ni li pak Uwumbər u nan naan paacham, ni kitinj, ni nnyusakpem, ni nnyun mómək na.”

⁸ Uwumbər aatuun leler nan paan ni njan yoo na aapuwəb ki len ke, “Kitisakpenj Babilonj lir a. Kitinj ngbaan le nan cha njinbol mómək aanib nyu ndapəm gbii. Ndaan ngbaan le ye waadagook aakpeek. Nima le ki lir a.”

⁹ Uwumbər aatuun tatar nan paan ni uleler na aapuwəb ki len mpəon pu ke, “Binib bimək dii upeel ngbaan, ni liwaal li naahn u na, ki gaa waadaan biyigbeer pu, bee bijaal pu na,

¹⁰ ga nyu ndaan mu ye Uwumbər aajuul, le u kpir nja kiyikuuk ni, kaa di nnyun kpee mu pu. Nima le mək waajuul sakpen, le bi ga li bi waatuuntiib bi bi chain na, ni Upihbo ngbaan aanimbiin ni, ki ga ji falaa sakpen mmii ni chirbil ponn ni.

¹¹ In manyuu nyan ni mmii ngbaan ni ki fii paacham n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. Binib bi dii upeel ngbaan, ni liwaal li naahn u na, ki gaa waadaan ki ye waayimbil na, ga ji falaa mmii ngbaan ponn ni, kaan fuur nwiin pu, kaan fuur kinyeek mu.”

¹² Nima le cha ni njan ke Uwumbor aanib bi kii waamob ki dii Yesu mbamom na li kpa limor.

¹³ Le m njan nneel len paacham ke, “Nmee ke: Bitekpiib bi nan dii Tidindaan na, waanyoor bi bi pu dandana wee ki joo cha.”

Le Uwumbor Aafuur Nyaan kii ke, “Ni ye mbamob; ba pu? bi nan tun litunyaan linimaln. Baah kpo na, le bi fuur. Baah tun pu na mu dii bi.”

Dulnyaa aajikaacheel

¹⁴ Le m kan ntaalangbapim. Ubaa ka mu pu ki naahn unii, ki chik salmaa aayikpupuk, ki joo gork u ka na unjaal ni.* ¹⁵ Le Uwumbor aatuun uken nyan ni Uwumbor Aadichal ni, ki len mpoon pu ki tuk u ka ntaalangbam pu na ke, “Di saagork chee tjikaar; ba pu? ni neer lijikaacheel. Dulnyaa aajikaar biir a.”

¹⁶ Le u ka ntaalangbam pu na di waagork chee dulnyaa aajikaar.

¹⁷ Le Uwumbor aatuun uken nyan ni Uwumbor Aadichal li bi paacham na ni. U mu nan joo gork u ka na.

¹⁸ Le Uwumbor aatuun uken nyan ni kitork aabimbiln chee. Uma le ye mmii aayidaan. Le u teen mpoon pu ki tuk Uwumbor aatuun u joo gork u ka na ke, “Di saagork u ka na ker ndaan aasubil ni bi dulnyaa ni na; ba pu? njisubil ngbaan puir a.”

¹⁹ Le Uwumbor aatuun ngbaan di waagork ker dulnyaa aasubil ngbaan, ki di na libuusakpeln li ponn ni bi njamaani njisubil ki nyani njanyun na. Nima le mok Uwumbor aah ga bii binib bi kaa dii u na pu na.

²⁰ Le bi taa njisubil ngbaan pu libuusakpeln ngbaan ponn ni, kitinj aagbaan, ki nyan njanyun. Le nsin nyan libuul ngbaan ni, ki wiir aan utaan yaa sil mu ponn ni kan, u ga njamaa liin na, ki puu ti saa mal ikui ilee aafok aah bi pu na.

15

Gbelngbeln aafalaa na

¹ M nan ki kan lijinjir aawan niken paacham. Ni nan ye tiwankpaan, le ki gar mi pam. M nan kan Uwumbor aatuuntiib bilole bi joo ni falaa bilole na. Falaa ngbaan ga li ye gbelngbeln aafalaa la; ba pu? falaa ngbaan aapuwob Uwumbor aanjuul ga sɔŋ.

² Le m kan tiwan ni naahn nnyusakpem mu mmii njamal mu ponn ni na, le mu wiin chain ke kinimbilik na. Le m kan binib

bi nyan, kaa dii upeel ngbaan, ni liwaal li naahn u na, kaa gaa waadaan ki ye waayimbil aanamba na; bi ka nnyusakpem mu wiin chain ke kinimbilik na chee, ki joo tibar ti Uwumbor tii bi na,

³ ki gaa ilahn i ye Upihbo ngbaan ni Uwumbor aatutunn Moses aalahn na ke, “Tidindaan Uwumbor u yeh mpoon momok na,

saatuln ye litukpaan ki gar binib pam. Saasan ye nsanyaan, ki mu ye nsan bamonn.

Si le ye Ubor n-yoonn mu kaa kpa ndoon na. ⁴ Tidindaan, njama bi, kaan san si ki nyunj si? Si baanja le ye chain.

Njinibol momok ga dan ki nan gbaan aanimbiin ni ki doon si; ba pu? binib momok kan saatunyaan.”

⁵ Nimina aapuwob le m kan ke bi nan chuu piir Uwumbor Aapepel li bi chain chain na aan li bi waabool ponn ni paacham na,

⁶ le Uwumbor aatuuntiib bilole bi joo ni falaa bilole na nyan ni li ponn ni, ki pee njikekepiin ni bi chain na, ki buu salmaa aagbapapann bibinj pu.

⁷ Le tiwanfuurkaan ninna ponn ni nibaa di salmaa aasambil njilole tii Uwumbor aatuuntiib bilole ngbaan. Uwumbor u bi n-yoonn mu kaa kpa ndoon na aanjuul aah fii pu na le gbi njisambil ngbaan.

⁸ Le Uwumbor aanyun ni waapoon cha inmanyuu gbiin waadichal. Ubaa aa njamaa koo lidichal ngbaan ni ki nan saa buyoonn falaa bilole bi Uwumbor aatuuntiib bilole joo ni bi na ga pii dulnyaa ni aanib ki doo na.

16

Uwumbor aanjuul aasambil

¹ Le m njan nneel sakpiin nyan ni Uwumbor Aadichal ni, ki tuk Uwumbor aatuuntiib bilole ngbaan ke, “Li cha ti di falaa u bi njisambil njilole ni na kpir dulnyaa ni; ba pu? Uwumbor gee linjuul bi pu.”

² Le Uwumbor aatuun ubaa buen ki ti di falaa u bi waasambil ni na kpir dulnyaa ni. Le ni njabuun i wu sakpen na ki baan binib bi kpa upeel ngbaan aadaan ki dii waawaal na pu.

³ Le Uwumbor aatuun leler mu di falaa u bi waasambil ni na kpir nnyusakpem ponn ni. Le nnyusakpem ngbaan aanyun kpaln nsin ke linikpol aasin na. Le tiwan nimok bi nnyusakpem ponn ni na kpo.

⁴ Le Uwumbor aatuun tatar mu di falaa u bi waasambil ni na kpir njimoo ni, ni inyunbun ni. Le nnyun ngbaan kpaln nsin.

⁵ Le m njan Uwumbor aatuun u ye nnyun aayidaan na len ke, “Uwumbor u ye chain

* 14:14 : Lik Daniel 7.13.

daan, ki nan bi, ki beenin bi na, saah daa binib ngbaan aatafal kina na, aa ŋa ni ŋan;

⁶ ba pu? bi ku saanib ni saabɔnabtiib ki cha baasin nyan, le aa mu cha baanyun kpeln nsin bi nyu. Bi ŋeer kina la.”

⁷ Le m ŋun nneel nyan ni kitork aabimbiln ni ki len ke, “Tidindaan Uwumbɔr, u yeh mpɔɔn mɔmɔk na, ni ye mbamɔn, aa jin binib tibɔr mbamɔm ki ŋa bi naah ŋeer bi pu na.”

⁸ Le Uwumbɔr aatuun nanar mu di falaa u bi waasambil ni na kpir nwiin pu. Le Uwumbɔr cha mu seer binib ke mmii aah seer pu na.

⁹ Le ntoton sakpen seer binib. Le bi sii Uwumbɔr u kpa mpɔɔn ki cha bi ji falaa kina na. Baa kpeln baabimbin, kaa nyun u.

¹⁰ Le Uwumbɔr aatuun ŋmuŋmur mu di falaa u bi waasambil ni na kpir upeel ngbaan aabɔrjal pu. Le waanaan bɔln. Le binib junni bilambil iween pu.

¹¹ Iween ngbaan pu, ni ibuun ngbaan pu, le bi seei Uwumbɔr u bi paacham na, kaa kpeln baabimbin, kaa di cha baatunwanbir.

¹² Le Uwumbɔr aatuun loloob mu di falaa u bi waasambil ni na kpir limɔɔsakupeln li bi yin li ke Yufrates na ni. Le laanyun foor, ki ŋa nsan ki tii bibɔrb bi nyan ni liwipuul wɔb na.

¹³ Le m kan tiyayaar ti naahn titaateer-aakpann na titaa nyan ni kipeewanbiik, ni upeel ngbaan, ni waabɔnabr u ŋmanni binib na aamɔi ni la.

¹⁴ Tiyayaar ngbaan ye kinimbɔŋ yaan la, le ki tun lijinjiiir aatun, ki buen dulnyaa wee ni aabɔrb mɔmɔk chee, ki ti kuun bi, ke bi to butɔb, Uwumbɔr u yeh mpɔɔn mɔmɔk na aawiinsakpiin daal.

¹⁵⁻¹⁶ Tiyayaar ngbaan nan kuun bi lipepel libaa wɔb. Hiibru* aaliin ponn ni bi yin nima chee ke Amagedonn. Le Yesu bui ke, “Li pel man, m ga dan ke unaayuk aah choo pu na la. Uwumbɔr aanyoor bi binib bi si kii bundaln m ga nan fuu ni na, ki lik baawanpeenkaan ke bi taa chuun biŋmeen, ki taa ji inimɔɔn.”

¹⁷ Le Uwumbɔr aatuun lolole mu di falaa u bi waasambil ni na kpir libuln pu. Le nneel sakpiin nyan ni Uwumbɔr aabɔrjal li bi waadichal ni na, ki len ke, “Ni ŋa doo a.”

¹⁸ Le utaal moor, kifuuk mu faa, le utaal teen, le kitij den sakpen ki ti nyan. Uwumbɔr aah nan naan binib buyoonn na, kitij aa nan den sakpen ke kaah den n-yoonn ngbaan sakpen pu na.

¹⁹ Le kitisakpen ngbaan aadir mɔmɔk yakr nfum mutaa ki lir kitij. Njinibol mɔmɔk aatim mu lir kitij a; ba pu? Uwumbɔr aa suln kitisakpen Babilon ngbaan aanib

aatunwanbir bɔr, ki tii bi kiyikuuk ki gbii ndaan mu ye waanpuul sakpen na, ki cha bi nyu.

²⁰ Le ŋidik mɔmɔk muin nnyun ni kaa ki bi, ŋjoo mɔmɔk mu lir.

²¹ Le utaal nun ŋjitaatakabil sakpiin, ki lir binib pu. Ni mɔmɔk nan nyuun ke njikaabim bɔtɔ aah nyuun pu na. Le binib sii Uwumbɔr ŋjitaatakabil ngbaan aabɔbir pu; ŋi nan ŋa bi falaa pam.

17

Upiidagookpaan na aabɔr

¹ Le Uwumbɔr aatuuntiib bilole bi joo ŋisambil ŋilole ngbaan na ubaa dan ki nan len m chee ki bui mi ke, “Dan do, aan m nan mɔk si Uwumbɔr aah ga daa upiidagookpaan u bi nnyunkpaan chee na aatafal pu na.

² Dulnyaa aabɔrb gɔr chaa upiidagoor ngbaan chee. Dulnyaa aanib mu gɔr chaa u chee ki nyu waadagoor aadaan ki gbii.”

³ Le Uwumbɔr Aafuur Nyaan fir m pu, le waatuun ngbaan yoor mi ki di buen nteer-sakpiin ni. Le m ti kan upii ubaa dik upeel u man na pu. Njyimbil ŋi seei Uwumbɔr na nan bi upeel ngbaan aawon mɔmɔk pu. U nan kpa njyil ŋilole ni iyiin kipiik.

⁴ Upii ngbaan nan pee tiwanpeenkaan nyaan, nibaa chee man, niken chee mu bɔn ke nsiin na, ki pee nleen mu ŋan ki kpa kidaak na uneen ni. Waawanpeenkaan pu nan ye salmaa ni ŋitakpabinyaan ŋi kpa kidaak na. U nan joo salmaa aasambil unjaal ni. Tiwan ni kaa ŋan, ki ye waadagook aawan, ki kpa tijɔŋ na nan gbii waasambil ngbaan ni.

⁵ Liyimbil li aatataa bɔɔ na nan ŋmee paa uyigbeer pu. Liyimbil ngbaan le ye ke, “Kitisakpen Babilon ki ye bipiidagoob ni bininum mɔmɔk aana na.”

⁶ Le m kan upii ngbaan gbii ndaan ki dɔ; ba pu? u nyun Uwumbɔr aanib aasin, ni binib bi kpo Yesu pu na aasin ki gbii.

Maah kan u na, le ni gar mi pam.

⁷ Le Uwumbɔr aatuun ngbaan baa mi ke, “Ba pu ni gar si? M ga kpiir upii ngbaan aabɔr, ni waah dik upeel u pu na aabɔr aatataa, ki tuk si.

⁸ Upeel u kpa njyil ŋilole ni iyiin kipiik aan aa kan u na, u nan bi, kaa ki bi. Ni yaa kpee siib kan, u ga nyan ni libuul li nyoo kaa kpa limɔk na ni, ki cha nin chee bi ga kuln u. Le dulnyaa ni aanib bi aayimbil aa ŋmee limɔfal aagbaŋ ni buyoonn Uwumbɔr aa nan kee naan dulnyaa wee na, yaa kan upeel ngbaan kan, ni ga gar bi pam; ba pu? u nan bi, kaa ki bi, ki ga ki gir ni.

⁹ “Unii umɔk kpa nlan na, u dakl lik ki bee nimina aatataa. Upeel ngbaan aayil ŋilole

* 16:15-16 : Hiibru aaliin ye Juu yaab aaliin la.

na njan njoo njilole nji upii ngbaan ka nji pu na, ki mu njan biborb bilole.

¹⁰ Biborb bilole ngbaan ponn ni binmu lir a, ubaa laa bi dandana wee, uken aa kee fuu ni. U yaa nan fuu ni kan, waan ki yunn.

¹¹ Upeel u nan bi, kaa ki bi na le njan ubor niniin, ki ye biborb bilole ngbaan ponn ni ubaa, ki cha nin chee bi ga kuln u na.

¹² “Saah kan iyiin kipiik i na, i njan biborb kipiik bi kaa kee ji nnaan na la. Bi ni upeel ngbaan ga kan biborb aapoon, ni yunn siib.

¹³ Biborb kipiik ngbaan kpa kimabaan, ki di baapoon ni baayiko tii upeel ngbaan.

¹⁴ Bi ga faa Uwumbor Aapihbo putob. Le Upihbo ngbaan ga nyan bi; ba pu? u ye dindatiib momok Aadindaan, ki ye biborb momok Aaborkpaan la. Binib bi dii u na le ye waah nyan bi ki yin bi na, le bi si uchan ni.”

¹⁵ Le Uwumbor aatuun ngbaan ki bui mi ke, “Aa kan nnyunkpaan mu upiidagoor ngbaan ka mu chee na. Nnyunkpaan ngbaan njan binib la. Bi ye njitimbol momok aanib bi bi dulnyaa wee ni, ki len iliin imok bi dulnyaa wee ni na.

¹⁶ Saah kan iyiin kipiik i na ni upeel ngbaan ga li nan upiidagoor, ki ga yoor waawan momok ki cha u chuun unmeen, ki ga ji waawon ki see u mmii;

¹⁷ ba pu? Uwumbor le cha bi ban bi nja waageehn, ki cha bi kpa kimabaan ki di baanaan tii upeel ngbaan u ji ki nan saa buyoonn Uwumbor aah len pu na nan nja.

¹⁸ “Saah kan upii u na, u ye kitisakpen ki ye dulnyaa ni aaborb aayidaan na la.”

18

Babilon aalirn

¹ Nimina aapuwob, le m ki kan Uwumbor aatuun uken nyan ni paacham ki sunn ni, ki kpa mpoon sakpen, ki wiin chain ki woln dulnyaa wee ni,

² le ki len mpoon pu ke, “Kitisakpen Babilon lir a. Ki lir kookoo a. Biponib, ni tiyayaar, ni tiwanbir, ni inyoon i bir ki ko na baanja le koo nima chee;

³ ba pu? njinibol momok nyun ndaan mu ye kitiin ngbaan aadagook aakpeek na, le dulnyaa ni aaborb gor chaa ki chee. Binib bi chuun tiir na nan kan tinyoor sakpen ki pu; ba pu? kaanib nan ban tiwanyaan ki ti nyan.”

⁴ Le m ki njun nneel nyan ni paacham ki len ke,

“Maanib, nyan ni kitiin ngbaan aanib chee, ki taa kpaan tun titunwanbir bi chee, ki taa ji falaa u bi ga ji u na;

⁵ Kitiin ngbaan aatunwanbir muun ki wiir ki ti fuu paacham,

le Uwumbor aa suln kaatunwanbir.”

⁶ U bui ke, “Teen kitiin ngbaan kaah nan tii pu na.

Teen ki kaah nan tun pu na mfum mulee.

Gbiin kaayikuuk ndaan mu pook jer kaah tii biken na mfum mulee.

⁷ Kitiin ngbaan nan nyun kibaa ki gaa tiwanyaan ki ti nyan.

Cha ki ji falaa ki li kpa mpombiin ki ti ki saa kina;

ba pu? ki len kisui ni

ke ki ye uborpii, kaa ye ukropii, kaan kan mpombiin kpala.

⁸ Nima pu le falaa ga pii kitiin ngbaan liwinbaal.

Iweenbir, ni mpombiin, ni nkon ga lir ki pu.

Le mmii ga gaa kitiin ngbaan momok; ba pu? Tidindaan Uwumbor u dar kitafal na kpa mpoon sakpen.”

⁹ To, dulnyaa aaborb bi nan gor kitiin ngbaan chee ki jin kaawanyaan na yaa kan mmii gaal kitiin ngbaan, ki kan inmanyuu fii paacham kan, bi ga li wii ki kaani.

¹⁰ Kitiin ngbaan aafalaa pu bi ga li san ijawaan, ki ga li si dandar, ki len ke, “Kitisakpen Babilon ki nan kpa mpoon na, tibobir bi ki pu. Ntafadaan pii ki liwinbaal.”

¹¹ Le binib bi chuun tiir dulnyaa ni na mu ga wii ki li kpa mpombiin kitiin ngbaan pu; ba pu? ubaa aan ki daa baawan.

¹² Ubaa aan ki daa baasalmaa, ni tikunabr, ni njitakpabil nji njan ki kpa kidaak na, ni ileen i kpa kidaak na, ni njikekenyaan, ni njikeken nji bon ke nsiin na, ni nji man na, ni njikpanyaan, ni iluub aanyin aasambil, ni ido aasambil nji kpa kidaak na, ni tikur aawan, ni njitakpanyaan aawan,

¹³ ni tikpin aawan, ni kinimboparj, ni tulalee, ni nkpanmirkoo, ni tulalee aayon mu bi joo toor kitorok na, ni ndaan, ni nkpan, ni boroboro aayon, ni tijikaar, ni inaa, ni ipiih, ni itaan, ni toroku tiib, ni binaagbiib, ni binib aamofal.

¹⁴ Tijikaar nyaan ti kitiin ngbaan aanib aanibil nan man ti pu na, taa ki bi bi chee. Tiwanpeenkaan ni njan na ni tiwanyaan momok wan a. Baan ki kan ni.

¹⁵ Binib bi chuun tiir tiwan nimina kitiin ngbaan ponn ni ki kan tinyoor na ga san ijawaan kitiin ngbaan aafalaa pu, ki ga li si dandar ki wii, ki kpa mpombiin,

¹⁶ ki len ke, “Tibobir bi kitisakpen ngbaan pu la. Kaanib nan pee njikekenyaan, ni njikeken nji bon ke nsiin na, ni njikeken nji man na, ki nan kpa salmaa ni njitakpabil nji njan ki kpa kidaak na, ni ileen i njan ki kpa kidaak na.

¹⁷ Liwinbaal le liwankpasakpeln ngbaan momok bee yoli.”

Le binidam momok, ni binib bimok koo injoi ni ki chuun na, ni binonjaab momok, ni

binib bimək ji nnyusakpem aatun ponn ni na, bi məmək si dandar

¹⁸ ki lik mmii aah gaal kitinj ngbaan pu na, le ki tar ke, “Kilatinj ki bi ke kitisakpen ngbaan na?”

¹⁹ le ki faa kitangbaak ŋa biyil pu, ki wii ki li kpa mpombiin ki len ke, “Tibəbir bi kitisakpen ngbaan pu la. Binədam bimək chuun nnyusakpem pu na nan kan tinyoor pam; ba pu? kitinj ngbaan aanib nan daa bi chee tiwan ni kpa kidaak na. Liwinbaal le kitinj ngbaan məmək kuln a.”

²⁰ To, nimi bi bi paacham na, ni Uwumbər aanib, ni Yesu aakpambalb, ni Uwumbər aabənabtiib, ni li kpa mpopiin kitisakpen ngbaan aah kuln pu na pu; ba pu? Uwumbər teen ki kaah ŋa nimi bakaa u na, ki daa kitafal.

²¹ To, le Uwumbər aatuun mpəndaan yoor litakpal li naahn kinaak sakpen na, ki di mee lii nnyusakpem ponn ni, le ki bui ke, “Kina le bi ga yoor kitisakpen Babilonj ki di lii. Kaan ki li bi.

²² Ubaa aan ki li ŋun binib bi gbaa tibar na, ni binib bi gaa ilahn na, ni binib bi pii ŋiwul ni kakaan tiib na pu, kitinj ngbaan ponn ni. Ututunn ubaa mu aan ki li bi ki ponn ni. Upii ubaa mu aan ki nan tijikaar ki ponn ni.

²³ Karyaa ubaa mu aan ki li wiin ki ponn ni. Uja ubaa mu aan ki yoor upii ki ponn ni. Upii ubaa mu aan ki mən uja ki ponn ni. Binib bi chuun tiir tiwan ki ponn ni na nan ye mpəndam la. Kaanib nan ŋani inyək ki ŋmanni ŋinibol məmək.”

²⁴ Uwumbər daa kitinj ngbaan aanib aatafal; ba pu? bi ku waanib, ni waabənabtiib, ni binib bimək kpo u pu na. Baasin bi kitinj ngbaan ponn ni.

19

¹ Nimina aapuwəb le m ŋun nneel mu naahn kinipaak sakpen na aaneel paacham. Bi len ke, “Haleluya, Tidindaan Uwumbər le gaa timi lii. Uma le yeh nnyun, ni mpakm, ni mpəon.

² U jin binib tibər mbaməm ki ŋa bi naah ŋeer bi pu na. U jin upiidagookpaan u nan cha dulnyaa ni aanib gor kidagook na aabər; ki daa utafal; ba pu? u nan ku uma Uwumbər aatutum.”

³ Le kinipaak ki bi paacham na ki len ke, “Haleluya. Inmanyuu nyan kitinj ngbaan ni ki ga fii paacham n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.”

⁴ Le bininkpiib moninko ni binaa ngbaan, ni tiwanfuurkaan ninaa ngbaan gbaan kitinj ki pak Uwumbər u ka libərjal pu na, ki len ke, “Amii. Haleluya.”

Upihbo ngbaan aajim

⁵ Le nneel nyan ni libərjal chee ki len ke, “Nimi bimək ye timi Aawumbər aatutum ki san u na, biwaatiib ni bipəndam, ni məmək pak u man.”

⁶ Le m ŋun nneel mu naahn kinipaak sakpen aaneel, ki naahn bunyəb sakpem aanyun aah fuuk pu na, ki fuuk ke utaal aah tar mpəon pu na, len ke, “Haleluya. Dandana wee Tidindaan Uwumbər u kpa mpəon məmək na le joo tiwan məmək.

⁷ Cha ti li məoni ki li kpa mpopiin sakpen ki nyun u; ba pu? ni ŋeer Upihbo ngbaan yoor upuu.* Le upuu gor ubaa.

⁸ Uwumbər tii u ŋjikebnyaan ŋi bi chain ki wiin na, u di ghab.” Ŋjikebnyaan ngbaan le ye Yesu aanib aatunyaan.

⁹ Le Uwumbər aatuun ngbaan bui mi ke, “Ŋmee ke: Binib bi Uwumbər yin bi ke bi dan ki nan ji Upihbo ngbaan aabəndinn aajikaar na, Uwumbər aanyoor bi bi pu.” Le Uwumbər aatuun ngbaan ki len ke, “Uwumbər aabər ti ye tibamənn na le na.”

¹⁰ Le m gbaan kitinj utafar chee, le ki ban ke m pak u. Le u bui ke m taa ŋa kina; ba pu? u mu po ye m ni nnaabitiib bi joo tibər ti Yesu kpiir na aatutunjer la, ke m pak Uwumbər baanja.

To, tibər ti Yesu kpiir na le tii waabənabtiib mpəon ke bi len.

Unii u dik utapiin pu na

¹¹ Le m kan kitaapaak chuu piir, ki kan utapiin. U dik u pu na aayimbil le ye ke, “Mbaməndaanyaan.” U yaa ji binib tibər kan, u tii bi baabamən, ki mu dii nsanyaan ki ti to butəb.

¹² Unimbil wəb wiin ke mmiigaal na. Ubər aayikpupur ti wiir na bi uyil pu. Waayimbil ŋmee u pu. Ubaa aa nyi liyimbil ngbaan see uma baanja.

¹³ U pee kikpalk ki bi di ki məon nsin ni na. Bi yin u ke “Uwumbər Aaməboln.”

¹⁴ Le Uwumbər aatuuntiib bi bi paacham na paa upuwəb, ki dik itapiin pu, ki pee ŋjikekepiin ŋi ŋan ki bi chain na.

¹⁵ Le kijaak aajuk ki ka na bi uməb ni, ke u ti nyan ŋinibol məmək. U ga di tikur aadabil ki li joo bi mpəon pu, ki ga ŋa bi ke binib aah taar ŋisubil pu libuusakpeln ponn ni ki nyani ŋaanyun pu na, le ki mək bi Uwumbər Mpəonsakpiindaan aah gee lijuul pu na.†

¹⁶ Liyimbil nan ŋmee waakpalk pu, utaa-paln chee ke, “Bibərb məmək Aabərkaan ni dindatiib məmək Aadindaan.”

¹⁷ Le m kan Uwumbər aatuun ubaa si nwiin ni. Le u teen mpəon pu ki yin inyoon imək laani paacham na, ke i dan ki nan ji tijikaar sakpenn ti Uwumbər ga tii i na,

¹⁸ ti ye bibərb aawon, ni butəb aajab aaninkpiib aawon, ni bipəndam aawon, ni

* 19:7 : Upihbo le ye Yesu. Upuu le ye waanib. † 19:15 : Lik Ilahn 2.9.

itaan aawon, ni binib bi dik i pu na aawon, ni binib mómok aawon, bi ye binaagbiib ni bi kaa ye binaagbiib na, ni bi ye biwaatiib, ni bi ye bipóondam na aawon la.

¹⁹ Le m kan upeel ngbaan, ni dulnyaa aabórb ni baajab mómok kuun tób chee, bi ti to unii u dik utaan pu na, ni waatuuntiib butób.

²⁰ Le u chuu upeel ngbaan, ni waabónabr u nan tun lijnjiir aatun unimbiin ni ki nmanni binib bi nan gaa upeel ngbaan aadaan ki dii waawaal na. Bi nan chuu upeel ngbaan ni waabónabr ngbaan ki di nja chirbil aamii sakpiin ni, bifuub.

²¹ Le unii u dik utaan ngbaan pu na di kijaak aajuk ki bi umób ni na ku baajab ngbaan mómok. Le inyoon mómok jin baawon ki ti bab.

20

Njibin lichur na

¹ Le m kan Uwumbór aatuun nyan ni paacham ki núb libuul li nyoo kaa kpa limók na aajaalenj aasaafii, ni tikululn sakpenn, unjaal ni.

² U nan chuu kipeewanbiik ki ye kinimbónj aan bi yin ki ke Uwaa u Yunn na, ki ki yin ki ke Defil,* ki ki yin ki ke Sintana na, le ki di tikululn ngbaan buu ki,

³ ki di ki nja libuul ngbaan ni, ki di libiil biin, ki larj, ke ki li bi ni ponn ni njibin lichur, ki taa ki nmanni binib ki ti saa buyoonn njibin lichur ngbaan ga jer na. N-yoonn ngbaan aapuwób, see bi chuu buur ki, ki di ki lii, ni yunn siib.

⁴ Le m kan njibórbjal, ni binib bi ka nj pu na. Le Uwumbór tii bi nsan ke bi ji binib tibór. Bi nan ye binib bi nan kpo Yesu pu na aawiin. Binib nan chuu gii biyil lii; ba pu? bi nan moon tibóbamonn ti Yesu nan kpiir na ni Uwumbór aabór. Baa dii upeel ngbaan, bee waawaal, kaa gaa waadaan biyigbeer pu, bee birjaal pu. Bi nan kpa limófál ki jin nnaan Kristo chee njibin lichur.

⁵ Bima le ye binib bi puen fikr nkun ni na. Bitekpiib bi gur na aan ki kan limófál ki nan saa buyoonn njibin lichur ngbaan ga jer na.

⁶ Binib bi puen fikr nkun ni na kpa mpopiin; bi ye Uwumbór aanib la. Baan ki kpo lelee. Bi ga li ye bitotoorb ki tun lituln tii Uwumbór ni Kristo, ki ga ji nnaan u chee njibin lichur.

Kinimbónj aalirn

⁷ Njibin lichur ngbaan yaa jer kan, Uwumbór ga cha bi nyan kinimbónj kiyondiik ni, ki di ki lii.

⁸ Le ki ga buen ki ti nmann njibol nj bi dulnyaa wee mómok ni na, ki ti kuun bi, bi ti to butób. Njibol ngbaan aayimbil le ye Gog,

ni Magog. Bi wiir ke nnyusakpem aatambol aah wiir pu na,

⁹ ki chuun gbii dulnyaa aapepel mómok ni, ki si gob kitinj ki Uwumbór gee ki, aan waanib bi nima chee na. Le mmii nyan ni Uwumbór do ki nan wun bi mómok.

¹⁰ Le Uwumbór chuu kinimbónj ki nmann bi na, ki di ki nja chirbil aamii ni, upeel ngbaan ni waabónabr u nan nmanni binib na aah bi nin chee na. Le bi ga ji falaa, nwiin pu ni kinyeek ki ti saa n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

Kookoo aabójl

¹¹ Le m kan libórbjal pipiln sakpeln, ni u ka li pu na. Le kitinj ni paacham san nyan u chee, kaa ki bi.

¹² Le m kan bitekpiib, bi ye bipóondam ni bi ye biwaatiib na, si libórbjal ngbaan aanimbiin ni. Le u kpar tigbann, ki ki kpar kigbanj kiken, ki ye limófál aagbanj na, ki jin bitekpiib tibór, baabór aah nmee tigbann ngbaan ponn ni pu na, baah nan tun pu na.

¹³ Le bitekpiib mómok nyan ni kitekpiitinj ni, ki si nima; binib bi nan bee nnyusakpem ponn ni na, bi mu nyan ni ki si nima. Le u jin bi mómok tibór baatuln aah ye pu na.

¹⁴ Le u di nkun ni kitekpiitinj nja mmii sakpiin ponn ni. Mmii ngbaan le ye lelee aakun.

¹⁵ Le bi di binib bimók aayimbil aa nmee limófál aagbanj ni na nja mmii ngbaan ponn ni.

21

Paacham póon ni kitipónj

¹ Le m kan paacham póon, ni kitipónj; njan aapaacham, ni njan aatinj na jer a. Nnyusakpem mu aa ki bi.

² Le m kan kitinj ki bi chain, ki ye Jerusalem póon na, nyan ni Uwumbór chee paacham, ki gor ke ubóndinn u ban u mán tichal na aah gor ubaa pu pu na.

³ Le m njun nneeel sakpiin libórbjal ngbaan chee len ke, "Lik, Uwumbór do bi binib chee, le u ga li bi bi chee. Bi ga li ye waanib. Uma ubaa ga li bi bi chee ki ga li ye Baawumbór,

⁴ ki ga per bi tinyunyunn mómok. Nkun aan ki li bi; mpombiin mu aan ki li bi; iwil mu aan ki li bi; iween mu aan ki li bi; ba pu? tiwankpok mómok jer a."

⁵ Le Uwumbór u ka libórbjal ngbaan pu na len ke, "Lik, m nja tiwan mómok nipóon." Le u mu bui mi ke, "Nmee kina; ba pu? tibór timina ye mbamón, ki ga sil nja kina."

⁶ Le u ki bui mi ke, "M nja tiwan ngbaan mómok doo. Min le ye Alfa ni Omega, mpiin ni ndoon ngbaan. Unii umók nnyunyuu chuu u na, m ga tii u limófál aanyun, le waan pa nibaa.

* 20:2 : Defil ni Sintana ye kinimbónj aayimbil njken la.

⁷ Unii umək nyan ga li yeh tiwan məmək. M ga li ye Waawumbər; u mu ga li ye maabo.

⁸ Le bijawaandam, ni binib bi yii mi na, ni bininsom, ni binikurb, ni bidagoob, ni bibəəb, ni biwaadam, ni binyaməndam məmək ga li bi chirbil aamii ni. Nima le ye lelee aakun na.”

Jerusalem pəən na

⁹ Le Uwumbər aatuuntiib bilole bi joo kookoo aafalaa bilole njsambil njilole ponn ni na, bi ponn ni ubaa dan m chee ki nan bui mi ke, “Dan, aan m nan mək si Ubəndinn u ye Upihbo ngbaan aapuu na.”

¹⁰ Le Uwumbər Aafuur Nyaan fir m pu, le Uwumbər aatuun ngbaan yoor mi ki di buen lijoosakpeln li fək na paab, le ki ti mək mi Jerusalem aatin ki ye chain na nyan ni Uwumbər chee paacham,

¹¹ ki wiin chain Uwumbər aanyun pu, ki wiin chain ke lichachatakpal li kpa kidaak aan bi yin li ke Jasper na aah wiin pu na.

¹² Ligoln sakpeln li fək na mann gonn kitin ngbaan, ki kpa ibisaməi kipiik ni ilee. Uwumbər aatuuntiib ponn ni kipiik ni bilee mu si ibisaməi ngbaan məmək chee. Israel yaab aanibol kipiik ni njilee aayimbil njmee ibisaməi kipiik ni ilee ngbaan mək pu.

¹³ Ibisaməi itaa bi liwipuul wəb, itaa mu bi njangan, itaa mu bi njangii, itaa mu bi liwilir wəb.

¹⁴ Ligoln ngbaan kpa njidinyik kipiik ni njilee. Upihbo na aakpambalb kipiik ni bilee aayimbil njmee njidinyik ngbaan məmək pu.

¹⁵ Uwumbər aatuun u len m chee na joo salmaa aadabil u ti njan kitin ngbaan ki lik kaah wiir pu na, ki njan ki lik ligoln aabisaməi aah waa pu na, ki njan ki lik ligoln mu aah fək pu na.

¹⁶ Kitin ngbaan nan ye likpakpaln la. Njipeel məmək njinaa aah waa pu na njak la. Le u di lidabil ngbaan njan ki lik kitin ngbaan aah wiir pu na. Le njipeel njinaa məmək ye mal lichur libaa ni ikui injmu, ki mu fək kina la.

¹⁷ Le u njan ki lik ligoln aapepen. Ni ye njtaa ikui ilee ni kipiik ni njilooob, binib aah njan ni njtaa pu na; le Uwumbər aatuun ngbaan njan kina.

¹⁸ Bi nan di litakpanyaan li kpa kidaak aan bi yin li ke Jasper na le maa ligoln ngbaan. Kitin ngbaan ye salmaa u bi chain na, ki wiin ke kinimbilik ki bi chain na.

¹⁹⁻²⁰ Ligoln ngbaan aadinyik nan ye njitakpanyaan nj kpa kidaak na məmək aabən la.

Njan aatakpal ngbaan nan ye litakpanyaan li bi yin li ke Jasper na, lileler nan ye litakpanyaan li bi yin li ke safir na,

litatar nan ye litakpanyaan li bi yin li ke agate na,

linanar nan ye litakpanyaan li bi yin li ke emeral na,

linmur nan ye litakpanyaan li bi yin li ke sadoniks na,

liloloob nan ye litakpanyaan li bi yin li ke kaneliann na,

lilolole nan ye litakpanyaan li bi yin li ke krisolate na,

lininiin nan ye litakpanyaan li bi yin li ke beril na,

liwawaer nan ye litakpanyaan li bi yin li ke topas na,

kipiik nan ye litakpanyaan li bi yin li ke kalsedoni na,

kipiik ni libaa nan ye litakpanyaan li bi yin li ke jasinte na,

kipiik ni nilee nan ye litakpanyaan li bi yin li ke ametis na.

²¹ Le ibisaməi kipiik ni ilee ngbaan nan ye njitakpanyaan kipiik ni njilee li bi yin li ke peral na; i məmək nan ye litakpanyaan libaabaa. Kitin ngbaan ponn ni aasan nan ye salmaa u bi chain ki naahn kinimbilik ki bi chain na la.

²² Maa nan kan Uwumbər Aadichal kitin ngbaan ponn ni; ba pu? Tidindaan Uwumbər u yeh mpəən məmək na, ni Upihbo ngbaan bi kitin ngbaan ponn ni, le binib dooni bi.

²³ Kitin ngbaan aa ban nwiin ni unjal li wiin ki ponn ni; ba pu? Uwumbər aah wiin pu na woln ki ponn ni. Kaakaryaa ye Upihbo ngbaan la.

²⁴ Kaawiin ga woln njinibol aanib pu, ke bi chuun. Dulnyaa aabərb ga li joo ni baawanyaan ki ponn ni.

²⁵ Kitin ngbaan aagoln aabisaməi kipiik ni ilee aan piin nwiin pu. Kinyeek aan li bi nima.

²⁶ Njinibol aanib ga li joo ni baawanyaan ki ponn ni.

²⁷ Tiwan ni kpa tijən na nibaa aan koo ni ki ponn ni. Binib bi dii njwaa na ponn ni ubaa aan koo ni. Binib bi məln inyaman na ponn ni ubaa mu aan koo ni. Binib bi aayimbil njmee Upihbo ngbaan aaməfal aagban ni na baanja le ga koo ni.

22

¹ Uwumbər aatuun ngbaan nan mək mi liməol li ye liməfal aanyun ki wiin chain na. Mu nyan ni Uwumbər ni Upihbo ngbaan aabərlal chee, ki puu dii kitin ngbaan aasan aakaasisik ni.

² Le liməfal aasui si liməol ngbaan aapepel məmək njilee pu, le ki lu njsubil libiln ponn ni nfum kipiik ni mulee, unjal unjal ponn ni. Isui ngbaan aafar le tii njinibol mək laafee.

³ Tiwan ni Uwumbər kə na nibaa aan li bi kitin ngbaan ni.

Uwumbor ni Upihbo ngbaan aaborjal ga li bi ki ponn ni; le waatutum ga tun lituln tii u, ⁴ ki ga kan unimbil wob. Waayimbil ga li bi biyigbeer pu.

⁵ Kinyeek aan ki li bi. Baan li ban karya, kaan li ban nwiin; ba pu? Tidindaan Uwumbor le ga li wiin bi pu. Bi ga li ye biborb ki cha n-yoonn mu kaa kpa ndoon na.

Yesu aah ga nan gir ni pu na

⁶ Le Uwumbor aatuun ngbaan bui mi ke, “Tibor ngbaan ye mbamon ki ga sil na. Tidindaan Uwumbor u di Waafuur Nyaan tii waabonabtiib na tun ni waatuun u nan mok waatutum tiwan ni ga na mala na.”

⁷ To, Yesu len ke, “Li pel man, m ga gir ni mala. Binib bi kii kigban kee aabor ti tuk timi tiwan ni ga na, Uwumbor aanyoor bi bi pu.”

⁸ Min Jonn le nun ki kan tiwan nimina. Maah nun ki kan ni momok doo na, le m gbaan kitin, Uwumbor aatuun u mok mi tiwan ngbaan na aanimbii ni, ki ban ke m pak u.

⁹ Le u bui mi ke, “Taa na kina. Pak Uwumbor baanja. M mu ye saatutunjeer ubaa la, ni Uwumbor aabonabtiib bi ye aanaabitiib na aatutunjeer la, ni binib bi kii kigban kee aabor na aatutunjeer la.”

¹⁰ Le u ki bui mi ke, “Kigban kee aabor ti tuk timi tibor ti ga na, taa joo ti aaba; ba pu? naan yunn, ti ga na.”

¹¹ Unii umok tun lituln li kaa nan na, u li beenin tun kina. Unii umok tun tijonj aatuln na, u li beenin tun kina. Unii umok tun lituln li nan na, u li beenin tun kina. Unii umok bi chain na, u li beenin bi chain.”

¹² Yesu len ke, “Li pel man, m ga gir ni mala, ki ga li joo ni ipiin ki nan tii unii momok ipiin waatuln aah neer pu na.

¹³ Min le ye Alfa ni Omega, njan yoo ni gbelngbeln yoo, mpiin ngbaan ni ndoon ngbaan.”

¹⁴ To, binib bi finn baawanpeenkaan ki na ni chain na, Uwumbor aanyoor bi bi pu. Bi ga li kpa nsan ke bi moo limofal aasubil, ki dii kitin ngbaan aabisamoi ni ki koo ni.

¹⁵ Le tiniwanbir, ni biborb, ni bidagoob, ni binikurb, ni biwaadam, ni binyamondam, ni binmanmannim ma kan, baan koo ni kitin ngbaan ni.

¹⁶ “Min Yesu tun ni maatuun u nan tuk nimi tibor tee, ni ti tuk maanib. M ye Ubor David aayaabil, ki ye linjabil naanyuun li wiin chain na.”

¹⁷ Uwumbor Aafuur Nyaan ni Yesu aanib bui ke, “Dan.”

Unii umok nun na, u mu bui ke, “Dan.”

Unii umok nnyunyuu chuu u na, u mu dan. Unii umok ban na, u mu dan ki nan nyu limofal aanyun, ki taa pa nibaa.

Kookoo aabor

¹⁸ M sur unii umok nun kigban kee aabor ti tuk timi tiwan ni ga na, unii ubaa yaa di tibor tiken kpee tibor ngbaan pu kan, Uwumbor ga di falaa u nme kigban kee ponn ni na kpee u.

¹⁹ Unii ubaa yaa bar kigban kee aabor ti tuk timi tiwan ni ga na kan, Uwumbor aan cha u moo limofal aasubil, kaan cha u koo ni kitin ki bi chain na ponn ni, tiwanyaana ni bi nme kigban kee ponn ni na.

²⁰ Yesu u tuk timi tibor tee na bui ke, “Een, m ga gir ni mala.”

Mbamon, Ndindaan Yesu, dan.

²¹ Tidindaan Yesu na tinyoor na waanib momok pu. Amii.